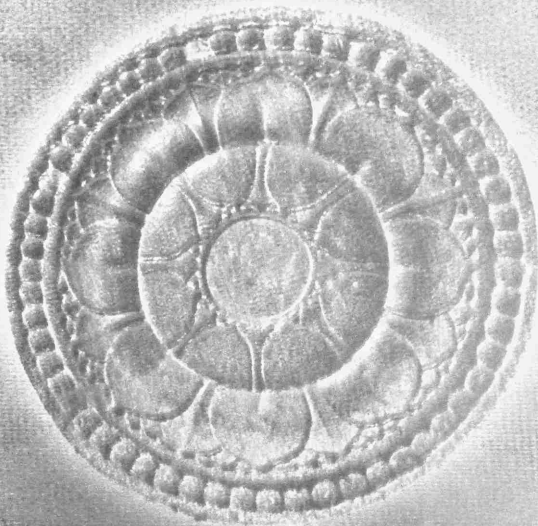

ත්‍රිපිටකය

මෙතන Click(ක්ලික්) කර පටුනට පිවිසෙන්න

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව - 2

වර්තමානය දහන් පණ්ඩිත මහාඥානාරාම හිමිතුමාගේ ආධාර ඇතුළුව

ආචාර්ය

ඒ. ජී. ද සොයිසා

මහා විද්‍යාලීය පරිවර්තනය කරන ලදී

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

2

ධම්මිනිය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. ජී. ද සොයිසා මහතා
වසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

අනුශාසක මණ්ඩලය

පැලියගොඩ විද්‍යාලංකාර පරිවෙණාධිපති ගරු කිරිවත්තුඩුවේ
පඤ්ඤාසාර නායක මාහිමියන්වහන්සේ

මාලිගාකන්දේ විද්‍යාදය පිරිවෙනේ B.A., PH.D. උපාධිධාරී පණ්ඩිත
ගරු දෙහිගස්සේ පඤ්ඤාසාර නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

කළුතර පුලිනතලාරාමාධිපති ගරු බේරුවල ශ්‍රීසුමංගල
ශ්‍රීතිවාසාභිධාන මහානායක මාහිමියන්වහන්සේ

අම්බලම්ගොඩ සුනන්දාරාම මහා විහාරස්ථ විද්‍යාලොක
විද්‍යාලයාධිපති ශ්‍රී සද්ධර්ම භාරතීශ්වර ධර්මකීර්ති ශ්‍රී පණ්ඩිතාචාර්ය
විලේගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද අමරපුර නිකායේ අධිකරණ නායක
මහාස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ

බලන්ගොඩ ශ්‍රී ධර්මානන්ද පරිවෙණාධිපති ගරු ආනන්ද මෙමත්‍රෙය
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බෙල්ලන ධර්මපාල පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත බෙල්ලන ඤාණවිමල
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

රත්දොඹේ මහාවේනිය පරිවෙණාධිපති ගරු වලගෙදර පණ්ඩිත
සොමාලොක නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

වැලිතර අභිගහපිටියේ සුගත ශාසනොදය පරිවෙණාධිපති අනුංගල්ලේ
පණ්ඩිත විමලකිත්ති නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේ

අම්බලන්ගොඩ අග්ගාරාමාධිපති අග්ග මහා පණ්ඩිත ගරු
පොල්වත්තේ බුද්ධදත්ත මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ

ගාල්ලේ ගල්වඩුගොඩ විද්‍යාරාජ පරිවෙණාධිපති පණ්ඩිත සුමංගල
නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

බම්බලපිටියේ වජිරාරාමවාසී ගරු නාරද මහා ස්ථවිරයන්වහන්සේ
මාදම්පේ සුනන්දොදය පරිවෙණාධිපති ගල්පොත්තාවෙල ශ්‍රී

පඤ්ඤානන්ද ප්‍රධාන නායක ස්ථවිරයන්වහන්සේ

මරදානේ ශ්‍රීලංකා විද්‍යාලයාධිපති ගරු බද්දේගම පණ්ඩිත විමලවංශ
ස්ථවිරයන්වහන්සේ

පණ්ඩිත එච්. නන්දසාර මහතා

ආවායඪී ආයඪීරත්න ථේරුකාන මහතා

ආවායඪී ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

2

ධම්මිනිය උගත් පණ්ඩිත
මහාස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ
ආධාර ඇතුළු

ආචාර්ය අධිනිතිඥ
ඒ. ජී. ද කොයිසා මහතා
විසින්
සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලදී.

සීමාසහිත

ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

ප්‍රථම මුද්‍රණය - 1962

දෙවැනි මුද්‍රණය - 2015

ත්‍රිපිටකය

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2

© කුමාරි ජයවර්ධන

ISBN 978-955-30-3652-0

පිටුවැසුම් සැකසුම් :

පාලිත සේනානායක

අක්ෂර සංයෝජනය:

නෙල්කා අබේවික්‍රම

ප්‍රකාශනය:

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම
661,665,675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.

මුද්‍රණය:

චතුර මුද්‍රණාලය

69, කුමාරදාස පෙදෙස, වැල්ලම්පිටිය.

14875/2256/500

ත්‍රිපිටක සිංහල පරිවර්තනය

බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසු ධර්මය මූලින්ම සඳහන් වූයේ මාගධී භාෂාවෙන් හෙවත් පසුකලක 'පාළි' නමින් හැඳින්වුණ භාෂාවෙනි. ප්‍රථම ද්විතීය හා තෘතීය ධර්ම සංගායනාවලින් සංගෘහිත වූයේත් ශ්‍රී ලංකාවේදී ග්‍රන්ථාරූඪ වූයේත් මෙම පාළි ත්‍රිපිටකයමය. පසුකාලවලදී එම ත්‍රිපිටකයට අට්ඨකථා හා ටිකා ඉතා වැඩි කොටසක් ලියවුණේ එම පාළි භාෂාවෙන් මය, ශ්‍රී ලංකාවේ දී මය. සිංහල හික්ෂුන් වහන්සේලාගේ ප්‍රමුඛත්වයෙනි. මේ නිසා මූලික ලෙස බුදුදහම හදාළ හැකිව පැවැතුණේ පාළි භාෂාවෙන් මය. සන්න සහ පිටපොත් වශයෙන් සමහර පාළි පොත්වල කොටස් සිංහල භාෂාවට නගා ලියා තිබුණ නමුත් සම්පූර්ණ පරිවර්තනයක් සිදුවී නොතිබිණ. ජාතකට්ඨ කථාව හා විනය පොත්වල කොටස් බොහෝ දුරට සිංහල භාෂාවට පරිවර්තිතව පැවැතිණ. ශ්‍රී ලංකාවේ මුද්‍රණ ශිල්පය පටන්ගැනුනේ මේ තත්ත්වය මතය. වටිනා ඥාණ සම්භාරයක් ඇතුළත්වන සිංහල ජාතිය සන්නකයැයි කිව හැකි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල පාඨකයන්ට කියවා තේරුම් ගත හැකි තත්ත්වයේ වැඩ පිළිවෙළක අවශ්‍යතාව බෙහෙවින් දැනෙන්නට විය.

මේ අවස්ථාවේ නොයෙක් විෂයයන් කෙරෙහි මනස යොමු කළ පඬිවරයෙක් මෙදෙසට යොමු විය. එනම් ආචාර්ය ජී. පී. ද සොයිසා මහතාය. නීතිය, දර්ශනය, විවිධ භාෂා ආදිය ප්‍රගුණ කොට දේශපාලනයට පිවිසි ජී මහතා දකුණු කොළඹ ආසනයෙන් රාජ්‍ය මන්ත්‍රණ සභාවට තේරුණේය. එක්වරකින්ම එම මග අත්හල එතුමා යොමුවූයේ ධර්ම ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වෙතටය. එහි ඵලයක් වූයේ පාළි බෞද්ධ සාහිත්‍යය සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීමය.

සිංහලයන් සතුව පැවැතුණද ඉතා සුළු පිරිසකට තේරුම් ගත හැකිව තුබූ පාළි ත්‍රිපිටකය හා ඒ සඳහා ලියැවුණ අට්ඨකථා ද ඒවා සඳහා ලියැවුණ ටිකා ග්‍රන්ථද ගත් කල විශාල පොත් සමූහයකි. එම පොත් සමූහය තනිවම සිංහල භාෂාවට නැගීමට කෙනෙකු සිහිම පවා ආශ්චර්යයකි. එම අසිරිමත් කාර්යයට සිතත් අතත් යොමු

කළ විරයා වූයේ ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා ශ්‍රීමතය. එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ටික දෙනෙකුට ලැබිය හැකිව තුබූ එංගලන්තයට ගොස් පශ්චාත් උපාධියක් ලැබීමට වරම් ලත් එතුමා ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණ පිය තැබූ නීති වෘත්තිය මෙන්ම දෙවන වරට යොමු වූ දේශපාලනය ද සිත් නොගත් නිසාදෝ ඒවා වෙනුවට ග්‍රන්ථ රචනයට බැස්සේ තමාගේම තෝරාගැනීමක් ලෙසය.

විසිවන සියවසේ මැද භාගය වනවිට එංගලන්තයේ පාළු පොත් සමාගම පාළු ත්‍රිපිටකයෙන් බොහෝ කොටසක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවට පෙරළා මුද්‍රණය කර තිබිණ. ඉංග්‍රීසි භාෂාව පිළිබඳ ප්‍රවීණ බවක් ලබා සිටි ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා බෞද්ධ සාහිත්‍ය ග්‍රන්ථ සිංහලට නැගීමේදී ඉංග්‍රීසි පරිවර්තන උපයෝගී කරගත්තේද ආත. ඒ සමග එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ සිටි ධර්මවිනයධර මහතෙරවරුන්ගේ උපදෙස් ද ලබා ගත් බව එතුමාම පවසා ඇත. මුද්‍රණ පහසුකම් අඩුවෙන් පැවැති එම කාලයේ නිරවුල්ව ස්වකීය ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශනය කිරීමට සිතූ එතුමා ධර්මසමය නමින් මුද්‍රණාලයක් ද පටන්ගත්තේය. පාළු ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථවල සිංහල පරිවර්තනයේ සමහර තැන් වියතුන්ගේ විවේචනයටද භාජනද විය.

පාළු භාෂාවෙන් සඳහන් වී ඇති කරුණු පැහැදිලි කිරීමේදී අට්ඨකතාවල පවා මතභේද සහිත තැන් දක්නට ඇත. මේ සෑම ආගමකම දක්නා දෙයකි. බුදුසසුනද වෙන වෙන නිකායවලට බෙදුනේ බුද්ධ දේශනාවන් විවිධව තේරුම් කිරීම නිසාය. විශේෂයෙන් සූත්‍ර පිටකයේ ඇතුළත් වෙන ගැඹුරු අදහස් වෙනත් භාෂාවකින් පැවැසීම සුළුපටු කාර්යයක් නොවේ. ඒ ගැන සලකන විට ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාට ලොකු සම්මානයක් හිමිය. අඩසියවසකින් පැරැණි වූ එම ග්‍රන්ථ මේ වන විට වෙළඳපොළේ දක්නට නැති බව සලකා ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා සූරින් පළ කළ සිංහල ත්‍රිපිටකය නැවත මුද්‍රණය කිරීමෙන් එම අඩුව පිරවීමට සිරිසුමන ගොඩගේ සිරිමතාණන් ගත් පියවර ප්‍රශංසනීයය. ඇතැම් පොත් සොයා ගැනීමත් දුෂ්කරය. අපහසුකම් නොසලකා ගත් මෙම පියවර නොපමාව නිම කිරීමට එතුමාට හැකිවේවායි මම ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බෙල්ලන ඤාණවිමල මහානායක ස්ථවිර

පෙරවදන

බෞද්ධ ග්‍රන්ථ අතර මුද්‍රාණ්ඩකඩ ත්‍රිපිටකයයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය මුළුමනින්ම ග්‍රන්ථාරූඪ කර ඇති ත්‍රිපිටකය පළ වී ඇත්තේ පාළි භාෂාවෙනි. එනිසාම වැඩිදෙනෙකුට ත්‍රිපිටකය කියවා අවබෝධ කර ගැනීම බලවත් ගැටලුවක් විය. 2500 බුද්ධ ජයන්තිය වෙනුවෙන් සංස්කරණය කරන ලද ත්‍රිපිටකය බොහෝවිට උගතුන්ට පමණක් සීමා විය. පසුකාලයේ බොහෝ වියතුන් ත්‍රිපිටකය සිංහලට නැගුවද එම පරිවර්තන ද එතරම් ලිහිල් බසින් පළ නොවිනි.

මෙරට විසූ ප්‍රකට බුද්ධිමතකු මෙන්ම සිංහල, පාළි හා ඉංග්‍රීසි භාෂාත්‍රයෙහි මනා ප්‍රවීණත්වයක් ලද විද්වතකු ද වූ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එවක මෙරට විසූ ධර්ම විනය උගත් පණ්ඩිත මහස්ථවිරයන් වහන්සේලාගේ ආධාර ඇතිව ත්‍රිපිටකය සරල බසින් සිංහලට නැගුවේ එබැවිනි. ත්‍රිපිටකයේ දැනට පළ වී ඇති සිංහල පරිවර්තන අතුරෙන් කියවා පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි, කාටත් වැටහෙන බසින් ලියැවුණ පොත් පෙළ ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ මෙම පොත් පෙළ බව අපගේ වැටහීමයි. ත්‍රිපිටකය මෙතරම් සරල සිංහලෙන් ලියැවුණ වෙනත් ග්‍රන්ථ මාලාවක් බිහිවී නැත. එබැවින් බොහෝ දෙනා අපෙන් කළ ඉල්ලීම් ද සලකා බලා ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව නැවත මුද්‍රණය කර ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට අප අදහස් කළේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ ධර්මය සරල සිංහලෙන් කියවා අවබෝධ කරගනු රිසි පාඨකයන් වෙනුවෙනි.

මෙම බැරෑරුම් කටයුත්තේදී අප මුහුණ දුන් බලවත් ගැටලුව වූයේ පනහ දශකයේ මුල් භාගයේ කාණ්ඩ 48 කින් පළවූ එම සම්පූර්ණ ග්‍රන්ථ මාලාව සොයා ගන්නේ කෙසේද යන්නයි. ආචාර්ය අධිනීතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා එම පොත් පෙළ සංස්කරණය කරන සමයෙහි එම කාර්යය සඳහා ඒ මහතාට මඟ පෙන්වූ

මහතෙරුන් වහන්සේලා අතුරෙන් අද ජීවතුන් අතර වැඩසිටින එකම හික්මුත් වහන්සේ වන කොල්ලුපිටියේ වාලුකාරාමාධිපති අතිපූජ්‍ය බෙල්ලන ඤාණවිමල මහනායක ස්වාමිපාදයාණන් වහන්සේගේ මඟ පෙන්වීම මෙහිදී අපට විශාල ශක්තියක් විය.

ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතා සංස්කරණය කළ ත්‍රිපිටකය සරල සිංහල පොත් පෙළ අප වෙත ලබාදීමට කටයුතු කළ විද්‍යාර්ථය පරිවේණාධිපති බලන්ගොඩ සෝහිත නාහිමිපාණන් වහන්සේටත්, දොඩන්දූව පූජ්‍ය පණ්ඩිත ගංතලාවේ ගුණානන්ද නායක ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, පූජ්‍ය විද්‍යානිධි අම්බලන්ගොඩ සුමේධානන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේටත්, අරිසෙන් අනුබුදු මහත්මියටත්, ශ්‍රීනාත් ගනේවත්ත මහතාටත්, ජනාධිපති ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශක මිලින්ද මොරගොඩ මහතාට සහ එස්. අයි. ගමගේ මහතාටත් අපගේ කෘතගුණපූර්වක ස්තූතිය හිමිවේ.

මෙම ග්‍රන්ථ මාලාව යළි මුද්‍රණය කිරීමට අනුමැතිය පළ කළ ආචාර්ය අධිනිතිඥ ඒ. පී. ද සොයිසා මහතාගේ දියණිය වන ආචාර්ය කුමාරි ජයවර්ධන මහත්මියටත්, පරිගණක අක්ෂර සංයෝජනය කළ නෙල්කා අබේවික්‍රම මහත්මියටත්, මුද්‍රණ සම්බන්ධීකරණයෙන් දායක වුණු පාලිත සේනානායක මහතාටත්, සෝදුපත් කියැවූ මිල්ටන් මද්දුමගේ මහතාටත් අපගේ ස්තූතිය හිමිවිය යුතුය.

සිරිසුමන ගොඩගේ

2015 මැයි

සංඥාපනය

පපඤ්ච සුදනි නම් මජ්ඣිමනිකායයේ කථා බුද්ධසෞඛ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් 'හෙළවුවා' නොහොත් මහාවිහාර අටුවාව මාගධ භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලදී. සිංහලෙන්ම ලියන ලද අටුවා පොත් පහක් හයක් තිබූ නව පෙතේ. ඒ අටුවාවලින් ප්‍රධාන පොත 'මහාපච්චරියට්ඨ කථාවයි.'

පැරණි පිරිවෙන් මගින් පාලිභාෂාවෙන් ලියා තිබෙන අටුවා පොත් සිංහල භාෂාවට පෙරලා ලිවීම සිරිතක්ව තිබූ නව පෙතේ. ඒ පැරණි අටුවාවක් වූ පපඤ්ච සුදනිය ධර්ම කීර්ති ශ්‍රී ධර්මාරාමාභිධාන නායක ස්වාමීන් වහන්සේ සංශෝධනය කර සිංහලෙන් ලියා තිබේ. මේ පොතම සංකීර්වාභිධාන ඵල්ලාවල නායක මාභිමීයන් වහන්සේ විසින්ද ශුද්ධකර ප්‍රසිද්ධ කර තිබේ.

මේ පොත පරිවර්තනය කිරීමේ වැඩට පණ්ඩිත ඇල්. එච්. ජයසේන මහතා ආධාර කළ බව ස්තූතිවන්තව මතක් කරමු.

මේ පොත් ලිවීමට නොයෙක් උපදෙස් සහිත ලියුම් එවා තිබෙන උගත් හික්මුන් වහන්සේලාටත් බෞද්ධ උපාසක පින්වතුන්ටත් සාමාජිකයින් වශයෙන් පොත් ගැනීමෙන් ආධාර කරන පින්වතුන්ටත් අපේ ස්තූතිය පිරිනමමු.

මීට,

ඒ. පී. ද සොයිසා

11. චූල සීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා	405
12. මහා සීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා	427
13. මහා දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍ර වර්ණනා	471
14. චූල දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍ර වර්ණනා	478
15. අනුමාන සූත්‍ර වර්ණනා	484
16. වෛතොබ්ල සූත්‍ර වර්ණනා	486
17. වනපත්ථ සූත්‍ර වර්ණනා	491
18. මධුපිණ්ඩික සූත්‍ර වර්ණනා	492
19. වෛධාවිතක්ක සූත්‍ර වර්ණනා	499
20. විතක්ක සණ්ඨාන සූත්‍ර වර්ණනා	509
21. කකචුපම සූත්‍ර වර්ණනා	518
22. අලගද්ද සූත්‍ර වර්ණනා	526
23. චම්මික සූත්‍ර වර්ණනා	549
24. රථවිනීත සූත්‍ර වර්ණනා	565
25. නිවාප සූත්‍ර වර්ණනා	595
26. පාසරාසි සූත්‍ර වර්ණනා	600
27. චූල හත්ථිපදොපම සූත්‍ර වර්ණනා	633
28. මහා හත්ථිපදොපම සූත්‍ර වර්ණනා	661
29. මහා සාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා	675
30. චූලසාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා	677
31. චූලගොසිංග සූත්‍ර වර්ණනා	680
32. මහා ගොසිංග සූත්‍ර වර්ණනා	691
33. මහා ගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා	705
34. චූල ගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා	713
35. චූල සච්චක සූත්‍ර වර්ණනා	716
36. මහා සච්චක සූත්‍ර වර්ණනා	733
37. චූල තණ්හා සංඛය සූත්‍ර වර්ණනා	746

38. මහා තණ්හා සංඛය සූත්‍ර වර්ණනා	756
39. මහා අස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා	764
40. චූල අස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා	779
41. සාලෙය්‍යක සූත්‍ර වර්ණනා	781
42. වෙරඤ්ජක සූත්‍ර වර්ණනා	789
43. මහාවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා	790
44. චූලවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා	814
45. චූල ධම්ම සමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා	831
46. මහා ධම්ම සමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා	835
47. විමංසක සූත්‍ර වර්ණනා	839
48. කොසම්බක සූත්‍ර වර්ණනා	852
49. ධුත්මනිමන්තණික සූත්‍ර වර්ණනා	868
50. මාර තජ්ජනිය සූත්‍ර වර්ණනා	880

“පසැද්වසුදනි”

නම් වූ

මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව

නමොත්තමා භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස.

11. චූළසීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා.

ඒවම්මෙ සුතං'යි චූළසීහනාද සූත්‍රයයි. යම් හෙයකින් මේ සූත්‍රයේ අර්ථොත්පත්තික නික්ෂේපය වේද, එහෙයින් ඒ අර්ථොත්පත්තිය දක්වාම මේ සූත්‍රයේ අපූර්වපද වර්ණනාව කරන්නෙමු. මේ සූත්‍රය කවර අර්ථොත්පත්තියක වදාරන ලද්ද යත්, ලාභ සත්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් තීර්ථකයන්ගේ විලාප කීමෙහි වදාරන ලද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වනාහි 'ධම්ම දායාද' සූත්‍රයෙහි කී ක්‍රමයෙන් මහත්වූ ලාභසත්කාරය උපත.

ඒ එසේමැයි- මේ ලොකසන්නිවාසය තෙම වතුප්‍රමාණික වේ. රූප ප්‍රමාණවූ රූපයෙහි ප්‍රසන්නය. ඝෝෂප්‍රමාණ වූ ඝෝෂයෙහි ප්‍රසන්නය, රුක්ෂ ප්‍රමාණවූ රුක්ෂප්‍රසන්නය, ධර්ම ප්‍රමාණවූ ධර්මයෙහි ප්‍රසන්නයයි, මේ පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් සතර පරිද්දෙකින් සිටියේය.

මේ ඔවුන්ගේ නොයෙක් අර්ථ වෙත්. රූපප්‍රමාණවූ රූප ප්‍රසන්න පුද්ගල තෙම කවරේද? මේ ලොකයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් උච්චභාවය හෝ දැක, පෘථුලභාවය හෝ දැක, සංස්ථානය හෝ දැක, සම්පූර්ණ බව හෝ දැක, එහි ප්‍රමාණය ගෙන ප්‍රසාදය උපදවයි. මේ පුද්ගලතෙම රූපප්‍රමාණවූ රූප ප්‍රසන්න පුද්ගලයාය'යි කියනු ලැබේ.

ඝෝෂප්‍රමාණවූ ඝෝෂප්‍රසන්න පුද්ගල තෙම කවරේද? මේ ලොකයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් අනුන්ගේ වර්ණනාවෙන් අනුන්ගේ ස්තුතියෙන් අනුන්ගේ ප්‍රශංසාවෙන් අනුන්ගේ

වර්ණභාරිත්වයෙන් එහි ප්‍රමාණය ගෙන ප්‍රසාදය උපදවයි. මේ තෙම සෞභ්‍රමාණවූ සෞභ්‍රසන්න පුද්ගලයාය'යි කියනු ලැබේ.

රුක්ෂප්‍රමාණවූ රුක්ෂප්‍රසන්න පුද්ගලයා කවරේද? මේ ලොකයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විවරයෙහි රුක්ෂබව හෝ දැක, පාත්‍රයෙහි රුක්ෂබව හෝ දැක, සෙනාසනයෙහි රුක්ෂබව හෝ දැක, නොයෙක් දුෂ්කර ක්‍රියාව හෝ දැක, එහි ප්‍රමාණය ගෙන ප්‍රසාදය උපදවයි. මේ තෙම රුක්ෂප්‍රමාණවූ රුක්ෂ ප්‍රසන්න පුද්ගලයාය'යි කියනු ලැබේ.

ධර්මප්‍රමාණවූ ධර්මප්‍රසන්න පුද්ගල තෙම කවරේද? මේ ලොකයෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් ශීලය හෝ දැක, සමාධිය හෝ දැක, ප්‍රඥාව හෝ දැක, එහි ප්‍රමාණය ගෙන ප්‍රසාදය උපදවයි. මේ තෙම ධර්මප්‍රමාණවූ ධර්මප්‍රසන්න පුද්ගලයාය'යි කියනු ලැබේ.

මේ පුද්ගලයන් සතරදෙනා අතුරෙහි රූපය පමණකොට ගෙන ප්‍රසන්න වූයේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආරොහපරිණාහ යුක්තවූ සංස්ථානයෙන් යුක්තවූ පරිපූර්ණවූ වර්ණසෞන්දර්ය ඇති අසීත්‍යානුච්ඡාදන ප්‍රතිමණ්ඩිත බැවින් නානා රත්න විචිත්‍රවූ ස්වර්ණපටයක් වැනි දෙතිස් මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෙන් ගැවසීගත් බැවින් තාරකා සමූහයෙන් බබළන අහස් තලය වැනි සියලු තැන්හි භාත්පස හටගත් මල් ඇති සියක් යොදුන් පරසතුරුක වැනිවූ අටළොස්වියන් උස්වූ ව්‍යාම ප්‍රභාපරික්ෂෙපයෙන් සශ්‍රීකවූ අනොපමවූ ශරීරය දැක සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ කෙරෙහිම ප්‍රසන්න වෙයි.

සෞභ්‍ය පමණ කොටගෙන ප්‍රසන්න වූයේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් කල්පලක්ෂයක් අධිකකොට ඇති චතුරාසංඛ්‍ය කල්පයක් දශපාරමිහු දශඋපපාරමිහු දශපරමාර්ථ පාරමිහු පුරන ලද්දාහුය. අංගපරිත්‍යාගය පුත්‍රදාර පරිත්‍යාගය රාජ්‍යපරිත්‍යාගය ආත්මපරිත්‍යාගය නයනපරිත්‍යාගයද කරනලද්දේය යනාදි නයින් පැවති ගුණසෞභ්‍ය අසා සමයක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීය.

රුක්ෂ ප්‍රතිපත්ති පමණ කොටගෙන ප්‍රසන්න වූයේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ විවරයෙහි රුක්ෂබව දැක ඉදින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගිහිගෙයි වාසය කළාහු නම් කසිවත්ම

ධරන්තාහුය. එතකුදුවුවත් සාණ පාංශුකුල විවරයෙන් සතුටුවන්නාවූ ඒ භාග්‍යවතුන් විසින් බරවූවක් කරනලදැයි සමාසක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීයි. පාත්‍රයෙහි රුක්ෂ බවද දැක ගිහිගෙයි වාසය කරන්නාවූ මොවුන් වහන්සේ විසින් උතුම්වූ රත්රන් බඳුන්හි සක්විත්තෙකුගේ භෝජනයට සුදුසු වූ සුවඳහැල් භෝජනය වලදනලද, එතකුදුවුවත් පැවිදිව සෙල්මුවා පයක් ගෙන උසස් පහත් කුලදොර සපදානයෙන් පිටු පිණිස හැසිර ලත් පිණ්ඩියාලොපයෙන් සතුටු වෙමින් බරවූවක් කෙරෙහි යි සමාසක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීයි. සෙනස්තෙහි රුක්ෂබව දැකද මුත්වහන්සේ ගිහිගෙයි වාසය කරන්නාහු තුන් සෘතූන්ට යොග්‍යවූ තුන් පහයෙකිනි ත්‍රිවිධ නළුවන් පිරිවරකොට ඇත්තාහු දිවසැපත් මෙන් රජසිරි විඳ දැන් පැවිදි වූවාහු රුක්මුල් සෙනසුන් ආදියෙහි දැවපුවරු ගල්තල විදල්මැස් ආදියෙහි හෝ මින් බර කමක් කෙරෙහි යි සමාසක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීයි. උත්වහන්සේගේ දුෂ්කර ක්‍රියාව දැකද සාවුරුද්දක් මුංසුස කොල්ලුසුස කලත්සුස ආදීන්ගේ අඩපතක් අඩපතක් පමණෙකින් යැපුනේය. අප්‍රාණක ධ්‍යානයෙන් ධ්‍යාන කෙළේය. ශරීරයෙහිද ජීවිතයෙහිද අපෙක්ෂා රහිතව වාසය කෙළේය. ආශ්වර්යය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දුෂ්කරක්‍රියා ඇතිසේකැයි සමාසක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීයි.

ධර්මය ප්‍රමාණ කොට ඇත්තේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශීලගුණයද සමාධිගුණයද ප්‍රඥාගුණයද ධ්‍යාන විමෝක්ෂ සමාපත්ති සම්පත්තියද අභිඥාවන්ගේ පාරිපූරිත්වයද යමකප්‍රාතිහාර්යයද දෙවාචරොහණයද පාටියපුත්‍ර දමනාදියද යන නොයෙක් ආශ්වර්යයන් දැක සමාසක් සම්බුද්ධයන් කෙරෙහිම පහදීයි. ඔවුහු මෙසේ ප්‍රසන්න වූවාහු භාග්‍යවූත් වහන්සේට මහත්වූ සත්කාරය එලවති. තීර්ථකයන්ට වනාහි බාවෙරු ජාතකයෙහි කවුඩාට මෙන් ලාභසත්කාරය පිරිනුනේයි. වදාළේ මැයි-

“ශිබායෙන් සමන්විතවූ මධුරස්වර ඇති මොණරාගේ නොදැක්ම හෙතෙකොට ගෙන ඒ බාවෙරු රට (ජනයෝ) මාංසයෙන්ද, එලයෙන්ද, පිදුහ”

"නැවත යම් කල්හි මධුර ස්වරයෙන් සමන්විතවූ, මොණරා බාවෙරු රටට ආයේද, එකල්හි කවුඩාගේ ලාභයද, සත්කාරයද පිරිනුනේයි."

"ධර්මරාජන්වූ පභංකර නම්වූ, සර්වඥයන් වහන්සේ යම් තාක් පහළ නොවන සේක්ද, ඒ තාක් අන්‍යවූ, බොහෝ මහණ බමුණන් පිදුහ."

"නැවත යම් කලෙක්හි බ්‍රහ්ම ස්වරයෙන් සමන්විතවූ සර්වඥයන් වහන්සේ සිව්සස් දහම වදාළසේක්ද, එකල්හි තීර්ථකයන්ගේ ලාභයද සත්කාරයද පිරිනුනේයි."

මෙසේ ඔවුහු ප්‍රතිණවූ ලාභ සත්කාරය ඇත්තාහු රාත්‍රියෙහි එක් දැගුල් පමණ ආලෝක කොටද හිරුනැගෙන කල්හි කදෝපැනියන් සෙයින් නටුවාවූ ප්‍රභා ඇත්තාහු වූහ.

"යම්සේ වනාහි කදෝපැනියෝ කෘෂ්ණ පක්ෂ රාත්‍රියෙහි ආලෝකය දක්වන්ද යම් හෙයකින් ඒ කෘෂ්ණ පක්ෂය මේ කදෝපැනියන්ට විෂය වේද එහෙයිනි."

"නැවත යම් කලෙක්හි සහග්‍ර රශ්මීන් සම්පූර්ණවූ, සූර්යා තෙම උදයට පැමිණේද, එකල්හි කදෝපැනියන් සමූහයාගේ ආලෝකය අතුරුදහන් වේ."

"එපරිද්දෙන් මේ ලෝකයෙහි කදෝපැනියන් හා සමානවූ බොහෝවූ තීර්ථකයෝද කෘෂ්ණපක්ෂය හා තුල්‍යවූ ලෝකයෙහි ස්වකීය ගුණය ප්‍රකාශ කෙරෙත්."

"නැවත යම් කලෙක්හි අප්‍රමාණවූ ප්‍රභා ඇති සර්වඥ තෙම ලෝකයෙහි පහළවේද, තීර්ථකයෝ හිරු උදාවූ කල්හි, කදෝපැනියන් මෙන් නිෂ්ප්‍රභා වූවාහු වෙත්."

ඔවුහු මෙසේ නිෂ්ප්‍රභාව කැසිපොළ ආදියෙන් ගැවසුනු සිරුරු ඇත්තාහු අතිශයින් පිරිහීමට පැමිණියාහු බුදුහු යම් තැනෙකද, ධර්මය යම් තැනෙකද, සංඝයා යම් තැනෙකද, මහජනයාගේ රැස්වීම යම් තැනෙකත්වේද, ඒ ඒ තැන්හි ගොස් අතුරු වේනිද, මංසන්ධියෙහිද, සතරමං සන්ධියෙහිද, සභාගයෙහිද, සිට විලාප කියති. 'කිම පින්වත්නි, ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේම ශ්‍රමණ වූයේද? අපි ශ්‍රමණයෝ නොවීමුද? කිම ශ්‍රමණ ගෞතමන්ගේම ශ්‍රාවකයෝ ශ්‍රමණයෝ වෙත්ද?

අපගේ ශ්‍රාවකයෝ අශ්‍රමණයෝ වෙත්ද? ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ටද, ඔහුගේ ශ්‍රාවකයන්ටද, දෙන ලද්දම මහත්ඵලද? අපට දෙනලද්ද මහත්ල නොවේද? ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේත් ශ්‍රමණ වූයේ නොවේද? අපිද ශ්‍රමණයෝ නොවමෝද? ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝද ශ්‍රමණයෝය. අපගේ ශ්‍රාවකයෝද ශ්‍රමණයෝය, ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ටත් ඔහුගේ ශ්‍රාවකයන්ටත් දෙන ලද්දද මහත් ඵලය අපටත් අපගේ ශ්‍රාවකයන්ටත් දෙන ලද්දද, මහත් ඵලමයි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ටද ඔහුගේ ශ්‍රාවකයන්ටද (දන්) දෙවු. (පූජා) කරවු, අපටද අපගේ ශ්‍රාවකයන්ටද (දන්) දෙවු. (පූජා) කරවු, මහණ ගොයුම් තෙමේ පළමු දිනයන්හි උපන්නේ නොද? අපි වූකලී ලොව උපදනා කලම උපන්නමෝ'යයි මෙසේ නන්අයුරින් කැගසත්.

එකල්හි භික්ෂුහුය, භික්ෂුණිහුය, උපාසකයෝය, උපාසිකාවෝය, යන සිව් පිරිස ඔවුන්ගේ ශබ්දය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දැන්වූහ. 'ස්වාමීනි, තීර්ථකයෝ මේ මේ (වචන) ද කියති'යි ඒ අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'මහණෙනි, තෙපි තීර්ථකයන්ගේ වචනයෙන් (ශාසනයෙන්) අන් තැනෙක මහණෙක් ඇතැයි සංඥා ඇත්තාහු නොවුව'යයි වදරා අන්‍ය තීර්ථකයන් කෙරෙහි ශ්‍රමණ භාවය ප්‍රතිෂේධ කරන සේක් යලි මේ සසුන්හිම (ශ්‍රමණ භාවය) අනුදන්තා සේක් මේ අර්ථොත්පත්තියෙහි ඉධෙව භික්ඛවෙ සමණො' යි මේ සූත්‍රය වදාළසේක.

එහි ඉධෙව යනු- මේ ශාසනයෙහිම, (යනාර්ථයි) මේ නියමය වනාහි සෙසු පදයන්හිද දත යුත්තෙහි ඒ එසේමය. දෙවැනි ශ්‍රමණාදීහුද මේ ශාසනයෙහිම වෙති. අන් තැනෙක නැත්. සමණො- සෝවාන් පුද්ගල තෙම එහෙයින්ම වදාළහ. (මහණෙනි, ශ්‍රමණ තෙමේ කවරෙක්ද? මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි භික්ෂු තෙම සක්කාය දිට්ඨි ආදී තුන් බන්ධනයන්ගේ ක්ෂය කිරීමෙන් මාර්ගශ්‍රෝතයට පැමිණියේ වේද, සතර අපායෙහි නොවැටෙන පියවි ඇත්තේ ධර්ම නියාමයෙන් නියත වූයේ මතු තුන් මග පිහිට කොට ඇත්තේ වේද, මහණෙනි, මේ ශ්‍රමණ තෙමේ යි.

‘දුතියො’- සකාදාගාමී පුද්ගල තෙමේයි, එහෙයින්ම වදාළහ-
 (‘මහණෙනි, දෙවැනි ශ්‍රමණ තෙමේ කවරෙක්ද? මහණෙනි,
 මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම තුන් සංයෝජනයන්ගේ ක්ෂය
 කිරීමෙන් රාග ද්වේෂ මොහයන්ගේ තුනී බැවින් සකාදාගාමී
 වේද වරක්ම මේ ලොවට අවුත් සසර දුක කෙළවර කෙරේද,
 මහණෙනි, මේ තෙම දෙවැනි ශ්‍රමණයා වෙයි.’

‘තතියො’- අනාගාමී පුද්ගල තෙමේයි, එහෙයින්ම වදාළහ-
 ‘මහණෙනි, තුන්වැනි ශ්‍රමණ තෙම කවරෙක්ද? මහණෙනි, මේ
 ශාසනයෙහි මහණ ස් ඕරම්භාගිය සංයෝජනයන්ගේ ක්ෂය
 කිරීමෙන් ඔපපාතික වේද, ඒ භවයෙහිම පිරිනිවෙන සුලු වූයේ
 ඒ බබ්ලොවින් නැවත පිළිසද විසින් නොවැටෙන පියවි ඇත්තේ
 වේද මහණෙනි, මේ තෙම තුන්වැනි ශ්‍රමණයා වෙයි.

‘චතුත්ථො’- රහතුන් වහන්සේයි. එහෙයින්ම වදාළහ-
 මහණෙනි, සතර වැනි ශ්‍රමණ තෙමේ කවරෙක්ද? මහණෙනි,
 මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂය කිරීමෙන්
 කාමාදී ආශ්‍රව රහිත වූ සියලු කෙලෙස් බැඳුමෙන් මිදුනු රහත්
 ඵල චිත්තයද රහත් ඵලප්‍රඥාවද මේ ආත්මභාවයෙහිම තෙමේම
 මනාකොට දැන පසක් කොට ඊට පැමිණ වාසය කෙරේද,
 මහණෙනි, මේ තෙම සතරවැනි ශ්‍රමණයා වෙයි.

මෙසේ මෙනැන්හි සතර ඵලයෙහි සිටි ශ්‍රමණයෝම අදහස්
 කරන ලද්දාහුය. සුඤ්ඤා- සිස්වූවාහුය, තුච්ඡවූවාහුය
 පරප්පවාදා- සතර ශාශ්වත වාදයෝය, සතර
 එකතාශාශ්වතිකයෝය, සතර අන්තානන්තිකයෝය, සතර
 අමරාවික්ෂේපිතයෝය, අධිත්‍ය සමුත්පන්නිකයෝ දෙදෙනය,
 භොධිශ සංඥි වාදයෝය, අෂ්ට අසංඥිවාදයෝය, සප්ත උච්ඡේද
 වාදයෝය යන මේ සියලුම බ්‍රහ්මජාලයෙහි ආවා වූ දෙසැට
 දෘෂ්ටිහු මේ ශාසනයෙන් බැහැර වූ අත්‍යයන්ගේ වාදයෝ
 ‘පරප්පවාද’ නම් වෙති. ඔහු සියල්ලෝම මේ සතර ඵලයෙහි
 ශ්‍රමණයන් කෙරෙන් ශුන්‍යයෝය, ඒ දෘෂ්ටිහු මේ ශාසනයෙහි
 නොම ඇත්තාහුය. හුදෙක් මේ ඵලස්ථයන් කෙරෙන්ම ශුන්‍ය
 වූවාහු නොවෙති. තවද සතර මාර්ගස්ථ ශ්‍රමණයන් කෙරෙන්ද
 සතර මාර්ගයන් පිණිස පටන්ගත් විදර්ශනා ඇත්තවුන්

කෙරෙන්නැයි ද්වාදශ ශ්‍රමණයන් කෙරෙන්න මූත්‍ය වූවාහුමැයි මේ කාරණය සඳහාම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් 'මහා පරිනිර්වාණ, සූත්‍රයෙහි වදාරන ලදී.

'එම්බා සුභද්‍රය, වයසින් එකුන් තිස් හවුරුදු ඇතිව සර්වඥතාඥාන නම් කුශලය කිමැයි සොයමින් පැවදිවූයෙම් සුභද්‍රය යම් තැනක පටන් මම පැවදිවූයෙමිද, වසක් අධික කොට ඇති පනස් වසක් වෙති. මේ මාගේ ශාසනයෙන් බැහැර ආර්ය මාර්ග ධර්මයාගේ ප්‍රදේශ නම් විදර්ශන මාත්‍රයෙහි පිහිටියෙක්ද, ප්‍රථම ශ්‍රමණවූ ශ්‍රෝතාපන්නයෙක්ද නැත්තේය.

'දුතියෝපි සමණො නත්ථී, තතියෝපි සමණො නත්ථී, චතුත්ථෝ' පි සමණො නත්ථී, සුඤ්ඤා පරප්පවාද සමණෙහි අඤ්ඤා'යි යම් හෙයකින් මෙහි පදෙසවත්ති'යි ආරබ්ධ විදර්ශක තෙමේ අදහස් කරන ලදද, එහෙයින් සෝවාන්මගට පටන්ගත් විදසුන් ඇත්නුය. මාර්ගස්ථයාය එලස්ථයාය යන තිදෙනම එක්රැස් කොට 'සමණොපි නත්ථී' යනු වදාළහ. සකෘදාගාමී මාර්ගයට ආරබ්ධ විදර්ශකය මාර්ගස්ථය එලස්ථය යන තිදෙනම එක්රැස් කොට 'දුතියෝපි සමණො නත්ථී'යි වදාළහ. අතින් දෙනැන්හිදු මෙ නයමැයි තවද කුමක් හෙයින් මොවුහු අත් නැතෙක නැත්තැයි, ක්ෂේත්‍ර නොවන හෙයිනි. ඒ එසේමැයි- යම්සේ හිදි අගැ ස්පර්ෂයෙක් (අබ) නොසිටිද, ජලපිට ගිනි නොදැල්වේද, පිටිගලකැ බිජුවට නොවැටෙත්ද, එසේම බාහිර තීර්ථායතනයන්හි මේ ශ්‍රමණයෝ නූපදිත්. මේ ශාසනයෙහිම උපදිත්. කුමක් හෙයින් යත්? ක්ෂේත්‍රවූ බැවිනි. තවද- ඕ මෝ අක්ෂේත්‍රතාවයද ක්ෂේත්‍රතාවයද ආර්ය මාර්ගයාගේ අවිද්‍යාමාන භාවයෙන්ද විද්‍යමාන භාවයෙන්ද දනසුත්තිය.

එයින් වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- 'යම් ශාසනයෙක්හි ආර්යඅෂ්ටාංගිකමාර්ගය නොලැබේද, (පළමුවන) සෝවාන් මහණද, එහි නොලැබේයි දෙවැනි මහණද එහි නොලැබේයි තුන්වැනි මහණද එහි නොලැබේයි. සිව්වැනි මහණද එහි නොලැබේ. තවද- සුභද්‍රය, යම් ශාසනයෙක්හි ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ලැබේද, (පළමුවැනි) සෝවාන් මහණද එහි ලැබේයි, දෙවැනි මහණද එහි ලැබේයි. තුන් වැනි මහණද එහි ලැබේයි.

සිව්වැනි මහණද එහි ලැබේ. සුභද්‍රය, මේ මාගේ ශාසනයෙහි වූකලි ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ලැබෙයි. සුභද්‍රය, (එහෙයින්) පළමුවැනි මහණ මේ ශාසනයෙහිමය. දෙවැනි මහණ මෙහිය, -පෙ- අන්‍යවූ පරවාදයෝ (මේ සතර) ශ්‍රමණයන් කෙරෙන් සිස්වූවාහුය'යි.

මෙසේ යම් හෙයකින් තීර්ථායතනය ක්ෂේත්‍ර නොවූයේද, ශාසනය ක්ෂේත්‍ර වූයේද, එහෙයින්- යම්සේ සුරත් අත්පා ඇති බහසුරු කෙසරුසලා ඇති සිහමහරපේක් සොහොනෙහි හෝ කසළගොඩෙහි හෝ නොවෙසේද, වැලි තුන්දහස් යොදුන් විතරැති හිමවතට පිවිස මැණික් ගුහාවක වෙසේද, යම්සේත් ඡඩ්දන්ත හස්තිරාජයෙක් ගොවරිය ඇත්තුලාදීවූ නවකුලයන්හි නූපදීද, සදත්කුලයෙහිම උපදීද, තවද- යම්සේ චලාහක අශ්වරාජයෙක් කොටලු කුලයෙහි හෝ අස්කුඩ කුලයෙහි හෝ නූපදීද සිත්ථු නදීතිරයෙහි සෙත්ධව කුලයෙහිම උපදීද, යම්සේත් සියලු කැමති සැපත් දෙන මනහර මිණිරුවණ කසළ ගොඩෙකිහි හෝ පාංශුපර්වතාදියෙහි හෝ නූපදීද, වෙපුල්ල පර්වතය ඇතුළතම උපදීද, යම්සේත් තිමිර පිංගල මත්ස්‍යරාජ වළ-කුඩා පොකුණුවල නූපදීද, සුවාසුදහසක් යොදුන් ගැඹුරුවූ මහසමුද්‍රයෙහිම උපදීද, යම්සේත් දෙයළ සියක් යොදුන් ගුරුළු රපේක් ගම්දොරැ එරඹුවනාදියෙහි නොවෙසේද, මහසමුද්‍රයට පිවිස හිමුල්දහවනයෙහිම වෙසේද, යම්සේත් ධුතරාශ්ට්‍ර ස්වර්ණහංස තෙම ගම්දොරැ කුඩා වළ ආදියෙහි නොවෙසේද, අනුදහසක් හංසයන් පිරිවර ඇතිව සිත්තළු පච්චෙහිම වෙසේද, යම් සේත් චතුර්ද්විපාධිපතිවූ සක්විති රපේක් නිවකුලයෙහි නූපදීද, අසමිහින්නවූ ජාති ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහිම උපදීද, එසේම මේ සතර මහණුන් අතුරෙහි එක් මහණෙකුදු අන්‍ය තීර්ථකායතනයෙහි නූපදී. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- 'ඉඨෙව භික්ඛවෙ, -පෙ- සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤා'යි.

සම්මා සීහනාදං නදථ යන මෙහි 'සම්මා'- හෙතුවෙන්, නයෙන්, කාරණයෙන්.

'සීහනාදං'- ශ්‍රේෂ්ඨතාදය. අභිතනාදය, අප්‍රතිතාදය (-අතිකෙකුට අසමානවූ තාදය.) මේ සතර වැදෑරුම් ශ්‍රමණයන්

මේ ශාසනයෙහිම ඇති බැවින් මේ නාදය ශ්‍රේෂ්ඨනාදය උත්තම නාදය නම් වෙයි. මේ ශ්‍රමණයෝ මෙහිම ඇත්තාහු යයි කියන්නහුට අනිකෙකු කෙරෙන් භයක් හෝ සැකයක් හෝ නැත්තුයි. 'අභිතනාද' නම් වෙයි. අපගේ ශාසනයෙහිද මේ ශ්‍රමණයෝ ඇත්තාහුයයි, පූරණාදීන් අතුරෙහි එකෙකුගේද නැගිට කියනට අසමර්ථ භාවයෙන් මේ නාදය 'අප්පටිනාද' නම් වෙයි. එයින් කියනලදී- සිහනාදං- ශ්‍රේෂ්ඨ නාදය, අභිතනාදය, අප්‍රතිනාදය යනු.

'ධානං ඛො පනෙනං විජ්ජති'- මේ කාරණය වනාහි විද්‍යමාන වෙයි.

'යං අඤ්ඤතිත්ථියා'- යම් කරුණකින් අන්‍ය තීර්ථකයෝ. මෙහිද- තීර්ථය දත යුතුයි. තීර්ථකර තෙමේ දතයුතුයි. තීර්ථකයෝ දතයුත්තාහුය. තීර්ථක ශ්‍රාවකයෝ දතයුත්තාහුයි. 'තීර්ථ' නම් දෙසැට දෘෂ්ටිහුය. යම් හෙයකින් මේ දෙසැට දෘෂ්ටියෙහි සත්වයෝ තරණය කෙරෙත්ද, ඉල්පෙත්ද, ගැලීම නැගීම කෙරෙත්ද, එහෙයින් 'තීර්ථ' යයි කියනු ලැබෙති. ඒ දෘෂ්ටීන් උපදවන්නේ 'තීර්ථකර' නම් වෙයි. ඔහුගේ ලබ්ධිය ගෙන පැවිදි වූවාහු 'තීර්ථකයෝ' නම් වෙති. ඔවුන්ගේ ප්‍රත්‍යයදායකයෝ 'තීර්ථක ශ්‍රාවකයෝ' යයි දත යුත්තාහුයි.

'පරිබ්බාජකා'- ගිහිබැඳුම් හැර පැවිද්දට පැමිණියාහු. 'අස්සාසො'- අස්වැසීම, ප්‍රතිෂ්ඨාව, උපස්ථම්භය, 'බලං'- ශක්තිය. යෙන තුම්භේ'- යම් අස්වැසීමෙකින් හෝ බලයකින් හෝ (තෙපි) මෙසේ කියවුද? 'අත්ථි ඛො නො ආවුසො- තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මා සම්බුද්ධෙන්' යන මෙහි මේ සංක්ෂේපාර්ථය. යම් ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කෙනෙක් සමතිස් පැරුම් පුරා සියලු කෙලෙසුන් බිඳ අනුත්තරවූ සමායක්සම්බොධිය අවබෝධ කළසේක්ද, 'තෙන භගවතා'- ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් ඒ ඒ සත්වයන්ගේ ආසයානුස 'ජානතා'- දන්නහු විසින්. අත්තෙලෙහි තැබූ තෙල්ලි ගෙඩියක් මෙන් සියලු ඥෙය්‍යධර්මය. 'පස්සත'- දක්නහු විසින්. තවද- පූර්වෙතිවාසාදියෙන් දන්නහු විසින් දිවැසින් දක්නහු විසින් ත්‍රිවිද්‍යාවන්ගෙන් හෝ ඔබ්බිඳාවන්ගෙන් හෝ දන්නහු විසින් සියලු තැන්හි අප්‍රතිහතවූ

සමතැසින් දක්නහු විසින් සියලු ධර්මයන් දැනීමෙනි සමර්ථවූ ප්‍රඥාවෙන් දන්නහු විසින්, සියලු සත්වයන්ගේ ඇසි විසස ඉක්මවන ලද්දාවූ තිරොකුඩ්ඛාදියට පැමිණියාවූ හෝ රූපයන් පවා ඉතා නිර්මලවූ මසැසින් දක්නාවූ, අත්වැඩ සිදුකරන සමාධියට පදස්ථානවූ ප්‍රතිවේධ ප්‍රඥාවෙන් දන්නාවූ, පරවැඩ සිදුකරන කරුණාවට පදස්ථානවූ, දෙශනා ප්‍රඥාවෙන් දක්නාවූ, (කෙලෙස්) සතුරන් නැසූ හෙයින් ප්‍රත්‍යයාදියට සුදුසු හෙයින් අර්හත්වූ, මනාකොට තෙමීම සියලු ධර්මයන් අවබෝධ කළ හෙයින් සමයක් සම්බුද්ධවූවහු විසින්ද මෙසේ චතුර්වේදගාරදාය වශයෙන් සතර ආකාරයකින් ස්තුති කරන ලද සතර ධර්ම කෙනෙක් ප්‍රකාශ කරන ලද්දාහුය. යම් ධර්ම කෙනෙක් අපි තමා කෙරෙහි මොනොවට දක්නමෝ මෙසේ කියමුද, රජ-රජමහ ඇමති ආදීන්ගේ උපස්තම්භය දක්නමෝ නොකියමුද, කාය බලය දක්නමෝ නොකියමුද, (ඒ සතර ධර්මයෝයි.)

‘සත්ථර්පසාදො’- ‘ඉතිපිසො භගවා’ යනාදී නයින් බුදු ගුණ සිහි කරන්නවුන්ට උපන් පැහැදීමය. ‘ධම්මෙපසාදො’ ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො’ යනාදී නයින් සිහිකරන්නවුන්ට උපන් පැහැදීමය.

‘සිලෙසු පරිපූරකාරිතා’- ආර්යකාන්තවූ ශීලයන් සම්පූර්ණ කරනසුලු බවය, ආර්යකාන්ත ශීලයෝ නම්? පන්සිල්ය. ඒ එසේ මැයි- ඒ ශීලයන් අන්‍ය භවයකට ගියාද ආර්ය ශ්‍රාවක තෙම තමාගේ ආර්ය ශ්‍රාවක භාවය නොදන්නේ නමුදු නොඉක්මවයි. ඉදින් යම් හෙයකින් ඕනට කිසිවෙක් මේ සියලු සක්විති රජය පිළිගෙන කුඩා මැස්සකු ජීවිතයෙන් තොර කරවයි කියන්නේ නම් හෙතෙම ඔහුගේ වචනය කරන්නේය යන මේ කාරණය හේතු රහිතය. මෙසේ ආර්යයන්ට ශීලයෝ කාන්ත වූවාහු ප්‍රියවූවාහු මනාප වූවාහු වෙති. ඒ ශීලයන් සඳහා කියන ලදී. ‘සිලෙසු පරිපූරකාරිතා’යි.

‘සහධම්මිකා ඛො පන’- හික්ෂුය, හික්ෂුණිය, ශික්ෂමාණය ශ්‍රාමණෙරය, ශ්‍රාමණෙරිය, උපාසකය, උපාසිකාය යන මොවුහු සත්දෙන සමාන ධර්මයෙහි හැසිරෙන්නාහු වෙති. ඒ එසේමයි- මොවුන් අතුරෙහි හික්ෂුතෙම හික්ෂුන් සමග සමාන ධර්මයෙහි හැසිරෙයි. සමාන ශික්ෂා ඇති බැවිනි. එසේම හික්ෂුණි

හික්ෂුණින් සමග -පෙ- උපාසිකා උපාසිකාවන් සමග සමාන ධර්මයෙහි හැසිරෙයි. ශ්‍රෝතෘපන්න ශ්‍රෝතෘපන්නයන් සමග, සකෘදාගාමී සකෘදාගාමීන් සමග, අනාගාමී අනාගාමීන් සමග, සමාන ධර්මයෙහි හැසිරෙයි. එහෙයින් මේ සියල්ලෝම සහධාර්මිකයෝයයි කියනු ලැබෙත්. තවද- මෙහි ආර්යා ශ්‍රාවකයෝම අදහස් කරන ලද්දානුය. යම් හෙයකින් හචාන්තරයෙහි පවා ඔවුන්ගේ මාර්ග දර්ශනයෙහි විවාදයෙක් නැත්ද, එහෙයින් ඔවුහු අතිශයින් සමාන ධර්මයෙහි හැසිරෙනසුලු බැවින් සහධාර්මිකයෝය මෙයින් 'සුපටිපන්නො භගවතො සාවක සංඝො' යනාදී නයින් සංඝයා සිහි කරන්නවුන්ට උපන් පැහැදීම කියන ලද්දේයි. මෙතෙකින් සෝවාන් වූවහුගේ සතර අංගයෝ කියන ලද්දාහු වෙත්.

'ඉමෙ ඛො නො ආවුසො'- ඇවැත්නි, අපි යම් ධර්ම කෙනෙක් තමාකෙරහි දක්නමෝ මෙසේ කියමුද, 'මේ සතර ධර්මයෝ ඒ භාග්‍යවතුන් විසින් අපගේ අස්වැසීමද බලයද, වෙතියි වදාරන ලද්දානුය. 'සො අම්භාකං සත්ථා' යන මෙයින් පූර්ණ කාශ්‍යපාදී ශාස්තෘන් සඳෙන දක්වත්, යම්සේ වනාහි මෙකල ශාසනයෙහි ආචාර්යා උපාධ්‍යාදීන් කෙරෙහි අපගේ ආචාර්යා, අපගේ උපාධ්‍යාය යයි ගෘහනිශ්‍රිත ප්‍රෙමයවේද මෙබඳු ප්‍රෙමය සඳහා 'සත්ථරි පසාදො'යි කියති. (මහා සංඝ රක්ෂිත) තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මෙසේ කීහ'- යම් හෙයකින් ශාසනානු නම් එකෙකුට නොවේද, දෙදෙනෙකුට නොවේද, දෙවියන් සහිත ලොවට එකෙක්ම ශාසනානුවේද, එහෙයින් තීර්ථකයෝ 'අම්භාකං සත්ථා' යන එක පදයකින්ම ශාසනානු වෙන් කොට මේ පදයෙන්ම පරදවන ලද්දාහු වරදනා ලද්දාහු යයි.

'ධම්මෙ පසාදො' යන මේ යම්සේ මෙකල ශාසනයෙහි අපගේ දීඝනිකායය, අපගේ මජ්ඣිමනිකාය යයි මමන්වය කෙරෙත්ද, එපරිද්දෙන් තම තමන්ගේ පර්යායාපති ධර්මයෙහි ගෘහිත ප්‍රෙමය සඳහා කියත්.

'සීලෙසු- අප්පිල- ගොසීල- මණ්ඩකසීල- කුක්කුර සීලාදියෙහි'- ඉධ නො ආවුසො' යන මෙහි 'ඉධ' යනු ප්‍රසාදය සඳහා කියත්.

කො අධිප්‍රායසො- අධික ප්‍රයෝගය කවරේද?

යදිදං- තොපගේ හා අපගේද විවිධ කාරණයක් කියන්නුද, ඒ කිනම්ද? යම් හෙයකින් තොපගේද සතර තැනෙකිහි ප්‍රසාදය වෙයි. අපගේද (සතර තැනෙකිහි ප්‍රසාදය වෙයි.) මේ ප්‍රසාදයෙහි තෙපිද අපිද දෙකට බිඳුනු ස්වණියක් සෙයින් එකසදාශ වූවහු නොවමෝද? යි වචනයෙන් සමධුරව සිටියානුද, එහෙයින් ඔවුන්ගේ ඒ සමධුරත්වය බිඳින්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'එවං වාදිනො' යනාදිය වදාළසේක.

'එහි එකා නිධා'- ඒ ප්‍රසාදයාගේ පර්යාවසානයවූ යම් නිෂ්ඨාවක් වන්නිද, කිම ඕ නිෂ්ඨාව එකක්ද? නොහොත් වෙන්වූවා ද? යි මෙසේ විචාරවූයයි කියයි තවද- යම් හෙයකින් ඒ ඒ ලබ්ධියෙහි නිෂ්ඨාවක් නො පනවන්නෙක් නම් නැත්ද, ඒ එසේමැයි- බ්‍රාහ්මණයන්ගේ බහිලොව නිෂ්ඨාවය. තාපසයන්ගේ ආහස්සරයය, පරිව්‍රාජකයන්ගේ සුභකිණ්භ ය. ආජීවකයන්ගේ 'අතන්තමානස' යයි මෙසේ සලකන ලද අසංඥිභවයය, මේ සාසනයෙහි අභිත්වය නිෂ්ඨායි. තවද- මොවුහු සියල්ලෝම රහත් බවම නිෂ්ඨාවයයි කියත්ද, එතකුදුවත් දෘෂ්ටි වශයෙන් බ්‍රහ්ම ලොකාදිය පනවත්ද, එහෙයින් තම තමන්ගේ ලබ්ධි වශයෙන් එකම නිෂ්ඨාවක් පනවත්. එය දක්වනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'සම්මා ව්‍යාකරමානො' යනාදිය වදාළහ.

දැන් හික්ෂුන්ගේද එක නිෂ්ඨාවය. තීර්ථකයන්ගේද එක නිෂ්ඨාවයැයි යුක්ති ප්‍රකාශ කරන්නාවූන් දෙදෙනෙකු මෙන් සිටි කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරුණු ගැන්විම් වත දක්වන සේක්. "සා පනාවුසො නිධා සරාගස්ස උදාහු විතරාගස්ස" යනාදිය වදාළහ. එහි යම් හෙයකින් රාග රක්තාදීන්ට නිෂ්ඨාවක් නම් නැත්ද, ඉදින් වන්නි නම් බලු- සිවල් ආදීන්ටද වන්නියයි මේ දොෂය දක්නාවූ තීර්ථකයන්ගේ "විතරාගස්ස ආවුසො, සා නිධා" යනාදි නයින් විසඳීම දක්වන ලද්දේය.

එහි 'විද්දසුනො'- පණ්ඩිතයාගේ.

'අනුරූපටිච්චරුස්ස'- රාගයෙන් අනුරූද්ධ වූවහුගේ ක්‍රොධයෙන් ප්‍රතිච්චරූද්ධ වූවහුගේ 'පපඤ්චාරාමස්ස පපඤ්චරතිනො' යන මෙහි 'ආරමන්ති එත්ථානි' (මෙහි සිත්

අලවා වෙසෙන්නුයි.) 'ආරාම' නම් වෙයි, 'පපඤ්චො ආරාමො අස්සාති' (-ප්‍රපඤ්චය ආරාම වූයේ මෝහටනුයි) 'පපඤ්චාරාම' නම් වේ. 'පපඤ්චෙ රති අස්සාති' 'පපඤ්චරති' නම් වේ. 'පපඤ්ච' යනුද මත්ත ප්‍රමත්තාකාර භාවයෙන් පැවැත්තාවූ තෘෂ්ණාමාන දෘෂ්ටිත්ව මේ නමෙකි. මෙහි වූකලී තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිහ්‍රම අදහස් කරන ලද්දානුය. 'සරාගස්ස' යනාදි පස් තැන්හි එකම ක්ලේශයෙක් ආයේය. ඔහුගේ අකාර වශයෙන් නානාත්වය දතයුතුයි. ඒ එසේමැයි- 'සරාගස්ස'යි වදාළ තැන්හි පඤ්චකාම ගුණික රාගයාගේ වශයෙන් ගන්නා ලද්දේය. සතණ්හස්ස යි භවතෘෂ්ණා වශයෙන්ද, සඋපාදානස්ස යි ග්‍රහණ වශයෙන්ද, 'අනුරුද්ධ පටිවිරුස්ස'යි යුග්ම වශයෙන්ද, පපඤ්චාරාමස්ස'යි ප්‍රපඤ්චයාගේ උත්පත්තිය දැක්වීම් වශයෙන්ද දක්වන ලද්දේයි, නොහොත් සරාගස්ස යන මෙහි අකුලලමූල වශයෙන් ගන්නා ලද්දේය. සතණ්හස්ස යන මෙහි තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානයාගේ දැක්වීම් වශයෙන් ගන්නා ලද්දේය. සෙස්ස පළමු සමාන මැයි. (මහා සංසරක්ෂිත) තෙරුන්වහන්සේ වනාහි කිහු- කුමක් හෙයින් මෙසේ විශෙෂ දර්ශනය කරවූද? ඒ එසේමැයි- මේ එකම ලොභය රැඳීම් වශයෙන් 'රාග' යයි වදාරනලද, නැවත තණ්හා කිරීම් වශයෙන් 'තණ්හා' යයිද, ගැනීම් අර්ථයෙන් 'උපාදාන' යයිද යුග්ම වශයෙන් 'අනුරොධ පටිවිරොධ' යයිද, ප්‍රපඤ්චයන්ගේ ඉපදීම් අර්ථයෙන් 'පපඤ්ච' යයිද වදාරන ලද්දේයි.

මෙවිට මේ කෙලෙසුන්ට මුල්වූ දෘෂ්ටිවාදය දක්වනසේක් "දේවෙ මා භික්ඛවේ, දිට්ඨියො" යනාදිය වදාළහ. එහි 'භව දිට්ඨි' යනු ශාශ්වතදෘෂ්ටියයි. 'විභවදිට්ඨි' යනු උච්ඡේද දෘෂ්ටියයි.

'භවදිට්ඨි අල්ලිනා'- තණ්හා- දෘෂ්ටි වශයෙන් ශාශ්වත දෘෂ්ටිය වැළඳගන්නාහු.

'උපගතා'- තණ්හා- දෘෂ්ටි වශයෙන්ම පැමිණියාහු.

'අප්ප්කෙධාසිනා'- තණ්හා- දෘෂ්ටි වශයෙන්ම ඇතුළත්වූවාහු.

'විභවදිට්ඨියා තෙ පටිවිරුද්ධා' ඔවුහු සියල්ලෝ උච්ඡේදවාදීන් සමඟ තෙපි අන්ධබාලයෝය. නොදන්නහුය, මේ ලොව ශාශ්වතය, මේ ලොව නොනැසේයැයි ප්‍රතිවිරුද්ධ

වූවාහු නිතොර කලහ- විවාදයෙහි ඇලුනාහු වෙසෙත්. දෙවෙනි වාරයෙහිද මෙම නයයි. 'සමුදයඤ්ච' යනාදියෙහි- දෘෂ්ටිත්ගේ ඉපදීම් දෙකෙකි, ක්ෂණික සමුදයද ප්‍රත්‍යය සමුදයදැයි කියායි. ක්ෂණික සමුදය දෘෂ්ටිත්ගේ ඉපදීමය. ප්‍රත්‍යය සමුදය අටතැනෙක් වෙති, ඒ කවරහුද? 'ස්කන්ධයෝද දෘෂ්ටි ස්ථානයෙකි. අවිද්‍යාවද- ස්පර්ශයද- සංඥාවද- චිත්තකයද- අයෝනිසොමනසිකාරයද- පාපමිත්‍ර තෙමේද- පරතොසොසයද දෘෂ්ටිස්ථානයෙකි. සමුත්ථානාර්ථයෙන් දෘෂ්ටිත්ගේ ඉපදීමට ස්කන්ධයෝ හෙතු වෙයි. ස්කන්ධයෝ ප්‍රත්‍යය වේ. මෙසේ ස්කන්ධයෝද දෘෂ්ටිස්ථානයෙක් වේ. අවිද්‍යාව- ස්පර්ශය- සංඥාව- චිත්තකය- අයෝනිසොමනසිකාරය- පාපමිත්‍ර තෙමේ- පරතොසොසය සමුත්ථානාර්ථයෙන් දෘෂ්ටිත්ගේ ඉපදීමට හෙතු වෙයි. පරතොසොසය ප්‍රත්‍යය වේ.'

(දෘෂ්ටිත්ගේ) අස්තංගමයෝද දෙදෙනෙක්ම වෙති, ක්ෂණිකාස්තංගමයද ප්‍රත්‍යයාස්තංගමයද කියායි. ක්ෂණිකාස්තංගමය නම්? ක්ෂය විමය. නැසීමය, බිඳීමය, හාත්පසින් බිඳීමය, අනිත්‍යබවය, අතුරුදහන්වීමය, ප්‍රත්‍යයාස්තංගමය නම්? ශ්‍රෝතාපත්ති මාර්ගයය. ඒ එසේමය- සෝවාන් මග දෘෂ්ටිත්ගේ සහමුලින් නැසීමයයි කියන ලදී.

'අස්සාදං'- දෘෂ්ටිමූලකවූ ආනිශංසය, යමක් සඳහා වදාරන ලදද- 'ශාස්තෘ තෙම යම් දෘෂ්ටියක් ඇත්තේද වේද, ශ්‍රාවකයෝ ඒ දෘෂ්ටිය ඇත්තාහු වෙති. ශ්‍රාවකයෝ යම්බඳු දෘෂ්ටියක් ඇති ශාස්තෘහු සත්කාර කෙරෙත්ද, ගරුකෙරෙත්ද, බුහුමන් කෙරෙත්ද, පූජා කෙරෙත්ද, ඒ හෙතුවෙන් (ශ්‍රාවක තෙම) සිවුරු- පිණ්ඩපාන- සෙනසුන්- ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ලබන්නේද වෙයි, මහණෙනි, මේ දෘෂ්ටිය පිළිබඳ ඉහාත්මයෙහිවූ (ආනිශංසයෙකි) යි'

'ආදීනවං'- දෘෂ්ටිග්‍රහණය මුල්කොට ඇති උපද්‍රවය, හේ වග්ගලිච්ඡනය, උක්කුටිකච්චියය, කණ්ටකාධාරයෙහි හිඳිම් සිටිම් ආදිය ඇති බවය, පඤ්චතාපයෙන් තැවීමය, ගල්පාතට පැනීමය, කෙස්ඨවුලු ඉදිරිමය, අප්‍රාණකධ්‍යානය, යනාදීන්ගේ වශයෙන් දතයුත්තේයි.

‘නිස්සරණං’- දෘෂ්ටිත්තේ නිස්සරණය නම් නිර්වාණයයි.

‘යථාභූතං නප්පජානන්ති’- යමෙක් තුමු මේ සියල්ල නතුසේ නොදනිත්ද.

‘න පරිමුච්චන්ති දුක්ඛස්මා’- සියලු වෘත්ත දුඃඛයෙන් නොමිඳෙත්. මෙයින් මොවුන්ගේ නිෂ්ඨාවක් නම් නැතැයි දක්වයි.

‘පරිමුච්චන්ති දුක්ඛස්මා’- සියලු සසර දුකින් මිඳෙත්. මෙයින් මොවුන්ගේ නිෂ්ඨාව ඇතැයි යුක්ති බණන්නවුන් දෙදෙනාගේ යුක්තිය සිදිමින් මෙන් ශාසනයෙහිම නිෂ්ඨාව ඇති බැව් පිහිටුවන සේකි.

මෙවිට දෘෂ්ටිත්තේ සිදිම දක්වන සේක්- ‘චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ, උපාදානාති’ යනාදිය වදාළහ. ඔවුන්ගේ විස්තර කථාව විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දීමය.

‘සබ්බපාදාන පරිඤ්ඤවාදා පටිජානමානා’- අපි සියලු උපාදානයන්ගේ ප්‍රභාණය ඉක්මවීම කියමුයි මෙසේ ප්‍රතිඥා කරන්නාහු.

‘න සම්මා සබ්බපාදාන පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙනති’- සියලු උපාදානයන්ගේ ඉක්මවීම මනාකොට නොපනවත්. කිසිවෙක් කාමොපාදාන මාත්‍රයාගේ (ප්‍රභාණය) පනවති. කිසිවෙක් දෘෂ්ට්‍යුපාදානයාගේද, කිසිවෙක් ශීල ව්‍රතොපාදානයාගේද (ප්‍රභාණය පනවති.) එතකුළු වුවත් ආත්මවාදොපාදානයාගේ ප්‍රභාණය පනවන්නෙක් නම් නැති. නැවත ඔවුන්ගේ වෙනස දක්වන සේක්- ‘කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙනති’ යනාදිය වදාළහ. එහි සියල්ලෝම කාමොපාදානයාගේ ප්‍රභාණය පනවත් මැයි. ඒ එසේමැයි- ඡණ්ණවති පාෂාණ්ඩයෝම “කාමයෝ වනාහි පැවිද්දා විසින් සෙවනය නොකළ යුත්තාහුය” යි වස්තුප්‍රතිසෙවන කාමය කැපයයි නොපනවති, අකැප වූවක්ම කොට පනවති. යමෙක් වනාහි සෙවුනාහුද ඔවුහු සොරකමින් සෙවනය කෙරෙත්. එයින් කියනලදී- “කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙනති” යනු, යම් හෙයකින් “නත්ථි දින්නං” යනාදිය ගෙන හැසිරෙත්ද, ශීලයෙන් ශුද්ධිය වුතයෙන් ශුද්ධිය භාවනාවෙන් ශුද්ධිය වේයයි ගනිත්ද, ආත්මයයි දැඩිකොට

ගැනීම නොහරිත්ද, එහෙයින් දෘෂ්ට්වාදාදානයාගේ (ඉක්මවීම) නොපනවති, ශීලවුනොපාදානයාගේ (ඉක්මවීම) නොපනවති, ආත්මවාදොපාදානයාගේ ඉක්මවීම නොපනවත්.

‘තං කිය්ස හෙතු’- කුමන කරුණකින්ද යත්? ‘ඉහානි හි තෙ භොතේතා’ යනු යම් හෙයකින් ඒ පින්වත්හු මේ කරුණු තුන යථාස්වභාවයෙන් නොදනිත්ද යන අර්ථයි. මෙහි යමෙක් වනාහි ප්‍රභාණයන් දෙදෙනාගේ පැනවීමට කරුණුවූ දෘෂ්ටිය හා ශීලවුතයද “මේ ප්‍රභාණය කටයුතු” යයි යථාස්වභාව වශයෙන් දනිත්ද, ඔවුන් සදහා මත්තෙහි දෙවාරය වදාරන ලද්දාහුය. එහි යමෙක් ‘දුන් දෙයෙහි විපාකය ඇත’ යනාදිය ගනිත්ද, ඔවුහු දෘෂ්ට්වාදානයාගේ ඉක්මවීම පනවති. යමෙක් ශීලයෙන් ශුද්ධිය නැත, වුතයෙන් ශුද්ධිය නැත, භාවනාවෙන් ශුද්ධිය නැතැයි ගනිත්ද, ඔවුහු ශීලවුනොපාදානයාගේද ඉක්මවීම පනවති. එතකුදු වුවත් ආත්මවාදොපාදානයාගේ ඉක්මවීම පනවනට එකෙකුදු නොහැකි වෙයි. යම් හෙයකින් අෂ්ටසමාපත්තිලාභී වූවාහුද සද හිරු අතින් පිරිමැද හැසිරෙන්නාහු නමුදු තීර්ථකයෝ ප්‍රභාණයන් තිදෙනෙක් පනවත්ද, ආත්මවාදොපාදානය හරිනට නොහැකි වෙත්ද, එහෙයින් නැවත නැවත වෘත්තයෙහිම වැටෙත් ඒ එසේමැයි- මොවුහු පෘථිවියට ප්‍රගුප්සා කරන සාවෙකු මෙනි. ඒ මෝ අර්ථ ප්‍රකාශ කරන උපමාවකි.

පෘථිවිය සාවෙකුට කීවා ල- එම්බා ශශකය’යි. සාවා කිය. මේ කවරෙක්දැ? යි. මාගේම මතුයෙහි සියලු ඉරියව් පවත්වමින් මල- මු කරමින් කුමක් හෙයින් මා නොහඳුනහිදැ?යි. තී විසින් මම මොනොවට දක්නා ලද්දෙමි. මා විසින් ඇක්මුණු තැනද ඇඟිලි අගින් ස්පර්ශකළ තැනක් මෙන් වෙයි, හළ (මුත්‍ර) ජලය මද පමණය. මලය ඉඟිනි එලයක් පමණය. එතකුදු වුවත් ඇත් අස් ආදීන් විසින් ඇක්මුණු තැනද මහත්ය, ඔවුන්ගේ මුත්‍රයද කළයක් පමණය, මලයද පැසක් පමණ වෙයි. තී විසින් මට කම් නැතැයි’ උඩ පැන අත් තැනෙක වැටුනේය. නැවත පෘථිවි ඔහුට කිය. පුදුමය, දුරට ගියෙහි, මාගේ මතුයෙහිම වැටුනේ නොවෙහිදැ’යි නැවත හෙතෙම ඒ පෘථිවියට ප්‍රගුප්සා කරන්නේ උඩ පැන අත් තැනෙක වැටුනේය. මෙසේ හවුරුදු

දහසකුළු උඩ පැන පැන වැටෙන්නාවූ ශශක තෙම පෘථිවිය හරින්නට නොහැකි වේ. එපරිද්දෙන් තීර්ථකයෝ සියලු උපාදානයන්ගේ ඉක්මවීම පනවන්නාහුද කාමොපාදානාදිවූ තිදෙනාගේම ඉක්මවීම පනවති එතකුළු වූවන් ආත්මවාදොපාදානය හරින්නට නොහැකි වන්නාහු නැවත නැවත වෘත්තයෙහිම වැටෙන්නයි. මෙසේ තීර්ථකයෝ යම් ආත්මවාදොපාදානයක් ඉක්මවන්නට නොහැකි වෙත්ද, ඔහුගේ වශයෙන් දෘෂ්ටිවිෂේදවාරය වදාරා මෙවිට ප්‍රසාදවිෂේදවාරය දක්වනසේක. "එවරුපෙ බො භික්ඛවෙ, ධම්මචිනයෙ" යනාදිය වදාළහ.

එහි - 'ධම්මචිනයෙ' - ධර්මයෙහි හා විනයයෙහිද දෙපදයෙන්ම අනෙත්‍රියයාණික ශාසනය දක්වයි.

'යො සත්ථරි පසාදො සො න සම්මග්ගතො' - අනෙත්‍රියයාණික ශාසනයෙහි වනාහි ශාස්තෘ තෙම කලුරිය කොට සිංහයෙක් හෝ වෙයි ව්‍යාසුයෙක් හෝ දිවියෙක් හෝ වලසෙක් හෝ තරසෙක් හෝ වෙයි. නැවත ඔහුගේ ශ්‍රාවකයෝ මෘගයෝ හෝ, ශුකරයෝ හෝ, පසදමෘගයෝ හෝ වෙති. හෙතෙම මොවුහු පෙර මාගේ උපස්ථායකයෝය. ප්‍රත්‍යයන දායකයෝයි ක්ෂාන්තියක් හෝ මෛත්‍රියක් හෝ කරුණාවක් හෝ නොකොට ඔවුන් මතුයෙහි පැන ලේද බොයි, සන සක වූ මස්ද කයි. නැවත ශාස්තෘ තෙමේ හෝ බළලෙක් වෙයි. ශ්‍රාවකයෝ කුකුළෝ හෝ මීයෝ හෝ වෙති. එකල්හි ඔවුන් කී නියෙන්ම අනුකම්පා නොකොට කයි. නොහොත් ශාස්තෘ තෙම නිරයපාලයෙක් වෙයි. ශ්‍රාවකයෝ නිරිසත්තු වෙති, හෙතෙම මොවුහු පෙර මාගේ ප්‍රත්‍යයදායකයෝයයි අනුකම්පාවක් නොකොට නන්වැදැරුම් කම්කටුලු කෙරෙයි, ගිනි ඇවිලගත් රියෙහින් යොදයි. අගුරුපව්වටත් නගවයි. ලොහොකුඹුයෙහින් දමයි. නොයෙක් දූඛ ස්වභාවයන් සමගත් මොනොවට යොදවයි. නැවත ශ්‍රාවකයෝ හෝ කලුරිය කොට සිංහාදීහු වෙති. ශාස්තෘ තෙම මෘගාදීන් අතුරෙන් එකෙක් වෙයි. ඔවුහු අපි පෙර මොහු සිව්පසයෙන් උවටැත් කෙළෙමු. මේ තෙම අපගේ ශාස්තෘයයි ඔහු කෙරෙහි ක්ෂාන්තියක් හෝ මෛත්‍රියක් හෝ කරුණාවක්

හෝ නොකොට කී නියෙන්ම අනය ව්‍යාසනයට පමුණුවත්. මෙසේ අනෙත්‍රයානික ශාසනයෙහි ශාස්තෘන් කෙරෙහි යම් ප්‍රසාදයක් වේද, ඒ ප්‍රසාදය මනාකොට පැමිණියේ නොවෙයි. මද කලක් ගොස්ද පසුව නැසෙන්නේමයි.

'යො ධම්මෙ පසාදො'- යම් හෙයකින් අනෙත්‍රයානික ශාසනයෙහි ධර්මයෙහි ප්‍රසාදය නම්, ඉගෙනගත් පුහුණු කළ කියන ලද ධරණ ලද පමණ ඇති පෙලඳහමෙහි ප්‍රසාදය වේද, එතකුළු වුවත් මෙහි සසරින් මිදීමක් නැතද එහෙයින් මෙහි යම් පැහැදීමක් වේද, ඒ පැහැදීම නැවත නැවත සසරම ගැඹුරු කෙරේනුයි මනාකොට නොපැමිණියේ අස්වභාවයට පැමිණියේයයි කියනු ලැබේ.

යා සිලෙසු පරිපූරකාරිත්' අනෙත්‍රයානික ශාසනයෙහි අප්‍රතිලාභිතේ වශයෙන් යම් සම්පූර්ණ කරනසුලු බවකුත් වේද, ඔ නොමෝද යම් හෙයකින් සසරින් මිදීමට හවයෙන් නික්ම යෑමට නො පමුණුවාද නැවත සම්පාදනය කරනලද්දී නිරිසන් යොනියට පමුණුවාද වරදනා ලද්දී නිරයට පමුණුවාද, එහෙයින් මනාකොට නොපැමිණියායයි කියනු ලැබේ.

'යා සහධම්මිකෙසු'- අනෙත්‍රයානික ශාසනයෙහි වනාහි යම් සහදැමියෝ වෙතද, ඔවුන් කෙරෙහි, යම් හෙයකින් ඇතැම් කෙනෙක් කල්‍රිය කොට සිංහාදීහු හෝ වෙතද ඇතැම් කෙනෙක් මෘගාදීහු වෙතද, එහි සිංහාදීවූවාහු මොවුහු අපගේ සහදැමියෝ වූවාහුයයි මෘගාදීවූවන් කෙරෙහි ක්ෂාන්ති ආදිය නොකොට පළමු කී නියෙන්ම ඔවුන්ට මහත්වූ දුක් උපදවතද, එහෙයින් මෙහි සහදැමියන් කෙරෙහි ප්‍රිය මනාප බවද මනාකොට නොපැමිණියා යයි කියනු ලැබේ. නැවත මේ සියලුම කාරණයන්ගේ හෙදය එක්තැන් කොට දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'තං කිස්ස හෙතු? එවං හෙතං භික්ඛවෙ, හොති' යනාදිය වදාළහ. එහි මේ සංක්ෂේපාර්ථයයි-

'එවං හෙතං භික්ඛවෙ, හොති'- මා විසින් 'යො සන්ථරි පසාදො සො න සම්මග්ගතො හොති' යනාදීවූ යමක් කියන ලදද, මේ කාරණය මෙසේ වෙයි. කුමක් හෙයින් යත්, යම් හෙයකින් ඒ ප්‍රසාදාදීහු වරදවා කියන ලද සමයක් සම්බුද්ධ

නොවුවේකු විසින් අවබෝධ කරන ලද ශාසනයෙහි වුවාහු වෙතද, එහෙයිනි. මෙහි වනාහි 'යථාතං' යනු කාරණාර්ථයෙහි නිපාතය එහි දුරක්බාතේ - වරදවා කියන ලද වරදවා කියන ලද හෙයින්ම දුරවබෝධවූ ඒ මේ ධර්මය වනාහි යම් හෙයකින් මගපල පිණිස නොපමුණුවාද, එහෙයින් 'අනි යාර්නික'ය. රාගාදීන්ගේ සංසිද්ධි පිණිස නො පවත්නා හෙයින් 'අනුපසම සාවත්තනිකය. සමයක් සම්බුද්ධවූ සර්වඥයන් විසින් නො අවබෝධ කරන ලද නුයි. 'අසම්මා සම්බුද්ධස්ප වෙදිත'ය. ඒ අනෙක් අයුරුකිසි (රාගාදීන්ගේ) සංසිද්ධි පිණිස නොපවත්නාවූ සමයක් සම්බුද්ධ නොවුවකු විසින් අවබෝධ කරන ලද (ශාසනයෙහි.)

මෙතෙකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තීර්ථකයන් කෙරෙහි ප්‍රසාදය සුරාපානය කළ සිව්ලා කෙරෙහි ප්‍රසාදය මෙන් නිර්වර්ථකයයි දැක්වූ සේක- එක්තරා කණ සිව්ලෙක් රාත්‍රියෙහි නුවරට පිවිසියේ සුරා මණ්ඩිකා තෝර වනයෙකින් හෙව නිදන්තේ හිරු උදාවන කල්හි පිබිද මෙසේ සිති ල. 'මෙකල්හි යා නොහැක, අපගේ සතුරෝ බොහෝය. එකෙකු වැස්වා කරන්ට වටනේය'යි හෙතෙම යන්නාවූ එක් බමුණෙකු දැක මොහු රවටන්තෙමිසි 'බමුණාණෙනි'යි කීය. 'තෙල කවරෙක් බමුණා අමතා දැ?යි. 'හිමි මමය' පළමු කොට මෙහි එනු මැනව'යි. කිම පින්වත'යි මා ගමන් පිටත පමුණුව, මම නුඹට කහවණු දෙසියයක් දෙන්නෙමි'යි. හෙතෙම 'ගෙන යන්නෙමි'යි පාදයන් ගත්තේය'. 'කොල, බාල බමුණ, මාගේ කහවණු බැහැර දමන ලද්දාහු නැති. කහවණු දුර්ලභය මනා කොට මා ගනුව'යි 'පින්වත, කෙසේ ගනිමිදැ?'යි. 'උතුරුසථයෙහි පොදියක් කොට අංශයෙහි එල්වා ගනුවයි. බමුණු තෙම ඔහු එසේ ගෙන 'දකුණු දොරටුව සමීප තැනට ගොස් මෙහි තබමිදැ?'යි විචාළේය. 'මේ කවරනම් තැනක්දැ?'යි. 'මේ මහා දොරටුවය'යි. 'කොල, බාල බමුණ, කිම තාගේ නැයෝ ඇතුළු දොරටුවෙහි කහවණු තබන්ද? මා ඉදිරියට ගෙනයවයි' 'හෙතෙම නැවත නැවත මද මද තැන් ගොස් 'මෙහි බස්වමිද? මෙහි බස්වමිදැ?'යි විචාරා ඒ සිව්ලා විසින් තර්ජනය කරන ලදුව රවටන ලද්දේ 'නිර්භය

ස්ථානයකට ගොස් මෙහි බස්සව'යි කියන ලද්දේ බස්වා සඵව ගත්තේය. කණ්ණිවල් තෙම මෙසේ කිය. 'මම නුඹට කහවණු දෙසියයක් දෙන්නෙමි'යි කියෙමි. එතකුළු වුවත් මාගේ කහවණු බොහෝ වෙති. කහවණු දෙසියයක්ම නොවෙති. යම්තාක් මම කහවණු ගෙන මමද ඒතාක් නුඹ සුර්යායා බලමින් සිටුවයි කියා මදක් ගොස් නැවත නැවත බමුණාට කිය. හිමි බමුණ, මෙහි නොබලව, සුර්යායාම බලමින් සිටුව'යි මෙසේත් කියා වැටකේ වනයකට පිවිස රුවිවූ පරිද්දෙන් නික්ම ගියේය. හිරු බලමින් සිටියාවූම බමුණාගේ නළලින්ද කිසිලිවලින්ද සෝදිය වැගුරුනාහුය. ඉක්බිති ඕනට රුක් දෙවියෙක් (මෙසේ) කිය.

බමුණ, සුරාපානය කළ සිවලාගේ (වචනය) හැදෑරූයෙහි, ශුක්තින් (-සිප්පි බෙල්ලන්) සම්බන්ධවූ සියයකුළු නැති. කහවණු දෙසියයෙක් කොයින් ලැබේද.

මෙසේ කණ්ණි සිවලා කෙරෙහි ප්‍රසාදය යම්සේ නිර්ථක වූයේද, එපරිද්දෙන් තීර්ථකයන් කෙරෙහි (පැහැදීමද තීර්ථක යයි අනෙක්රයාණික ශාසනයෙහි ප්‍රසාදයාගේ තීර්ථකභාවය දක්වා නෙත්රයාණික ශාසනයෙහි ඒ ප්‍රසාදයාගේ සාර්ථකභාවය දක්වනු පිණිස- 'තථාගතො ව බො භික්ඛවො', යනාදිය වදාළසේක. එහි 'කාමුපාදානස්ස පරිඤ්ඤං පඤ්ඤා පෙති'- රහත් මගින් කාමොපාදානයාගේ ප්‍රභාණය පරිඤාව ඉක්මවීම පනවයි. ඉතිරි තුන් උපාදානයන්ගේ ප්‍රභාණය සෝවාන් මගින් පනවයි.

'එවරුපෙ බො භික්ඛවො, ධම්මවිනයෝ'- මහණෙනි, මෙබඳුවූ ධර්මයෙහිද විනයෙහිද, දෙපදයෙන්ම නෙත්රයාණික ශාසනය දක්වන සේක.

'සත්ථරි පසාදො'- මෙබඳුවූ ශාසනයෙහි ශාස්තෘන් කෙරෙහි යම් ප්‍රසාදයෙක් වේද, ඒ ප්‍රසාදය මනාකොට පැමිණියේයයි කියනු ලැබේ. සසරුක් එතර කිරීම පිණිස පවත්නේයි. මෙහි මේ වස්තුහු වෙත්.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි වෙදියක පර්වතයෙහි වූ ඉන්ද්‍රසාල ගුහාවෙහි වාසය කරන සේක. එකල්හි එක් මහ මුහුණු ලිහිණියෙක් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගමට පිටු පිණිස

සිටියෙන කල්හි අඩමගක් පසුගමන් කෙරෙයි- නික්මෙන කල්හි අඩමගක් පෙරගමන් කෙරෙයි. හෙතෙම එක් දිනක් පර්වතයෙන් බැස සවස් කාලයෙහි හික්ෂු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව වැඩහුන් සමාසක් සම්බුද්ධයන් වැද පියාපත් නමා ඇදිලි ගෙන හිස යට කොට දසබලයන් වහන්සේට නමස්කාර කෙරෙමින් සිටියේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු බලා සිනහ පහළ කළසේක. ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ 'ස්වාමීනි, සිනහ පහළ කිරීමට හෙතු කවරේද? ප්‍රත්‍යය කවරේදැ'යි විචාළහ. "ආනන්දය, මේ මහමුහුණු ලිහිණියා බලව, මේ තෙම මා කෙරෙහිද හික්ෂු සංඝයා කෙරෙහිද සිත පහදවා කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිලොවද මිනිස්ලොවද සැරිසරා සොමනස්ස නම් පසේබුදු වන්නේයයි වදාළ සේක.

"උදුක නම්වූ මණ්ඩලවූ ඇස් ඇති, වෙදියක පර්වතයෙහි ඉතා දීර්ඝ කාලයක පටන් වාසය කරන්නාවූ ආර්යයවූ "කොසිය නම්වූ පක්ෂිය, නුඹ සවස් කාලයෙහි දිවාචිහරණයෙන් නැඟී සිටියාවූ, උතුම් වූ සර්වඥයන් දක්නෙහි. සුඛිත වූයේ වෙහි."

තවද මෙහි අන්‍යවූද රජගහනුවර සුමනමාලාකාර වස්තුවය, මහාහෙරිවාදක වස්තුවය, මොරජික වස්තුවය, සංඛධම්මක වස්තුවය, යන මේ ආදීවූ වස්තූහු විස්තර කටයුත්තාහුය. මෙසේ තෙර්යායාණික ශාසනයෙහි ප්‍රසාදය මනාකොට පැමිණියේ වේ.

'ධම්මෙ පසාදො'- තෙර්යායාණික ශාසනයෙහි ධර්මයෙහි ප්‍රසාදය මනාකොට පැමිණියේ වෙයි. ශබ්දමාත්‍රයෙකින් නිමිත්ත ගෙන අසන්නාවූ තිරිසන්ගතයනට පවා සැපත් දෙන්නේ වෙයි. මේ කාරණය මණ්ඩුක දිව්‍යපුත්‍රාදීන්ගේ වස්තු වශයෙන් දතයුත්තේයි.

"මා කෙරෙහිද, නිරුත්තරවූ හික්ෂු සංඝයා කෙරෙහිද සිත පහදවා හෙතෙම කල්පලක්ෂයක් මුලුල්ලෙහි දුගතියට නොයන්නේය."

"දෙවිලොවින් චුතවැ කුශල මූලයෙන් මෙහෙයන ලදුයේ, 'සොමනස්ස' යයි ප්‍රසිද්ධවූ අපරිමිත ප්‍රඥා ඇති (පසේබුදු කෙනෙක්) වන්නේයි."

"පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නාවූ හික්ෂුවක්හට, මම කිරි මුසු බතක් හෝ කිරි සමග බතක් දුනිමි.

උක්සකුරු හෝ පැණි උක්කඩක් තිඹිරිඵලයක් කැකිරි, එල්වලු, වැල්ඵලයක්, බොරලු දමනු ගිනි කබලක්, පලාමිටක්, ප්‍රාකොලමිටක්, මුලාලයක්, කොසගි මිටක්, ඇමුල්කැදක්, තෙල් සහිත තලමුරුවට කාබහතක්, අස්පටක් (අංසකඩයක්) ආයොගපටයක් (යෝගීන්ගේ ආසන විශෙෂයක්), සිවුරැස් විජිනියක්, තල් වැටක්, මොනරපිළින් කළ විජිනියක්, සතක්. වහන් සගලක්, පූපයක් හත්වට (අග්ගලා) ශස්කුල නම් පූපවිශෙෂය මම පිඬු පිණිස හැසිරෙන්නාවූ හික්ෂුවක්හට දුනිමි. ඒ මාගේ විමානය බලව. මම ඉච්ඡානුරූපවර්ණ ඇති අස්සරාවක් වෙමි."

'සිලෙසු පරිපූරකාරිනා'- නෛර්යාණික ශාසනයෙහි ශීලයන් සම්පූර්ණ කරනසුලු බවද මොනොවට පැමිණියා වෙයි. සගමොක් සැපත් ඵලවයි එහි ලා ඡත්තමානවක වස්තු-සාමණෙර වස්තු ආදිය දැක්විය යුත්තාහුයි.

'සහධම්මිකෙසු'- නෛර්යාණික ශාසනයෙහි සහධාර්මිකයන් කෙරෙහි ප්‍රියමනාප බවද මොනොවට පැමිණියා වෙයි. මහත්වූ සැපත් ඵලවයි. මේ අර්ථය විමාන- ප්‍රෙත වස්තූන්ගෙන් දැක්විය යුත්තේයි. මේ වදාරන ලද්දේ මැයි-

'තං කිස්ස හෙතු' යනාදිය කී කුමානුසාරයෙන්ම යොදා දතයුතුයි. මෙවිට තීර්ථකයෝ යම් උපාදාන කෙනෙකුන්ගේ ප්‍රභාණය මනාකොට නොපනවත්ද, තථාගත තෙම පනවාද, ඔවුන්ගේ ප්‍රත්‍යය දක්වන්ට- 'ඉමෙ ව හික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි- 'කින්තිදානා' යනාදි තැන්හි නිදානාදිවූ සියල්ලෝම කාරණ වෙ වචනයෝයි. ඒ එසේමයි- යම් හෙයකින් කාරණය තෙම එය ගනිවුයයි පාවාදෙන කලක් මෙන් ඵලය ගෙන දේද, එහෙයින් නිදානයයි කියනු ලැබේ, යම් හෙයකින් ඒ ඵලය එයින් 'උපදීද, උදාවේද, පහළවේද, එහෙයින් 'සමුදය- ජාති- පහව' යයි කියනු ලැබේ. මේ වනාහි මෙහි පදාර්ථය. කුමක් නිදාන වූයේ මොවුන්ටනුයි 'කින්තිදාන' නම් වෙති. කවරෙක් සමුදය වූයේ මොවුන්ටනුයි 'කිං සමුදය' නම් වෙති. කවරක් ජාති වූවා මොවුන්ටනුයි, 'කිං ජාතික' නම් වෙති. කවරෙක් ප්‍රභවවූයේ මොවුන්ටනුයි, 'කිං පහව' නම් වෙත් තවද- යම්

හෙයකින් ඔවුන්ට තණ්හා යථොක්ත අර්ථයෙන් නිදානද සමුදයද ජාතිද ප්‍රභවන් වේද, එහෙයින් 'තණ්හා නිදානා' යනාදිය වදාළහ.

මෙසේ සියලු පදයන්හි අර්ථය දතයුත්තේයි තවද යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හුදු උපාදානයාගේම ප්‍රත්‍යය දන්නාසේක් නොවෙත්ද, උපාදානයට ප්‍රත්‍යවූ තණ්හාවගේද තණ්හාදීන්ට ප්‍රත්‍යවූ වෙදනාදීන්ගේද ප්‍රත්‍යය දන්නාසේක්ම වෙත්ද එහෙයින් 'තණ්හා චා'යං භික්ඛවෙ,' යනාදිය වදාළහ.

'යතො ව ඛො'- යම් කලෙක්හි.

'අවිජ්ජා පහිතා හොති'- සසරට මුල්වූ අවිද්‍යාව අනුත්පාද නිරොධයෙන් ප්‍රභීණවූවා වේද.

'විජ්ජා උප්පන්නා'- අර්භත්මාර්ග විද්‍යාව උපන්නිද

'සො අවිජ්ජාවිරාගා විජ්ජුප්පාද'- ඒ මහණ අවිද්‍යාව ප්‍රභීණ වූ බැවින්ද විද්‍යාව උපන් බැවින්ද.

'තෙවකාමුපාදානං උපාදීයති'- කාමොපාදානය නොමගනී, සෙසු උපාදානයන් නොගනී.

'අනුපාදියං න පරිතස්සති'- මෙසේ කිසි උපාදානයක් නොගන්නේ තණ්හාපරිතස්සනාවෙන් නොතැනින් ගනී.

'අපරිතස්සං'- ත්‍රස්ත නොවන්නේ තණ්හාව නූපද වන්නේ.

පච්චත්තං යෙව පරිනිබ්බායති'- තෙමේම ක්ලෙශ පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවෙයි. මෙසේ ඔහුගේ ආශ්‍රවක්ෂය දක්වා මේවිට ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂුහුගේ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා දක්වන සේක්, 'බිණා ජාති' යනාදිය වදාළහ. එය කියනලද අර්ථ ඇත්තේමවේයයි.

(වූලසීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

12. මහාසීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සුතං යි මහාසීහනාද සූත්‍රයයි. එහි 'වෙසාලියං' යනු එතම් ඇති නගරයෙහි, ඒ නගරය ඔබ්බොබ විසාලවූ බැවින් 'වෙසාලි' යයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේල. එහි මේ පිළිවෙළ කථාය.

බරණැස් රජුගේ අගමෙහෙසියගේ කුස දරු ගැබක් පිහිටියේ ල ඕ තොමෝ (එය) දැන රජුට දැනවූ. රජතෙම ගැබ පෙරහර දුන්නේය. ඕ තොමෝ මනාකොට පරිහරණය කරනු ලබන්නී ගැබ පිරිපැසුනු කල්හි තිඹිරිගෙට පිවිසියා, පිනැත්තියන්ගේ අලුයම් කාලයෙහි ගැබ බිහිවීම වෙයි. ඕ තොමෝ ඔවුනතුරෙන් එක්තරා තැනැත්තියක, එහෙයින් අලුයම් කාලයෙහි ලතුයෙන් ගැල්වූ බඳුවද මලක් වැනිවූ මස්වැදැල්ලක් වැදූ, එහෙයින් 'අත්‍ය දෙවිහු රන්බිඹු වැනි පුතුවන් වදහි. අග මෙහෙසිය මස්වැදැල්ලකැයි රජු ඉදිරියෙහි මාගේ අගුණ පහළ වන්නේය'යි සිතා ඒ නුගුණ බියෙන් ඒ මස්වැදැල්ල එක් බඳුනෙක බහා වසා රාජමුද්‍රිකාවෙන් ලස් තබා ගංගා ශ්‍රෝතයෙහි දැමීම විය. මිනිසුන් විසින් හළ ඇසිල්ලෙහි දෙවතාවෝ අරක්ගත්තාහුය. තෙල බඳුනෙහි බරණැස් රජුගේ අග මෙහෙසියගේ දරුවෝ'යයි දැනිඟුලෙන් ලියා රන් පටක්ද බැන්දාහුය එතැන් සිට ඒ බඳුන රළ හයාදියෙන් අනුපදාතව ගංගා වෙගයෙන් ගියේය.

තවද- එසමයෙහි එක්තරා තවුසෙක් ගොපලු කුලයක් නිසා ගං ඉවුරෙහි වෙසෙයි. හෙතෙම උදෑසනම මඟට බැස්සේ එන්නාවූ ඒ බඳුන දැක පාංශුකුල සංඥාවෙන් ගත්තේය. නැවත එහි ඒ අකුරු පටද රාජමුද්‍රිකා ලාඤ්ජනයද දැක මුදා මස්වැදැල්ල දුටුයේය. දැක ඕහට මේ සිත විය. දරු ගැබෙක් විය හැක. එතකුදුවුවත් මෙහි දුගඳ කුණු බවෙක් නැතැ'යි. අසපුවට ගෙනවුත් පිරිසිදු තැනෙක තබුණේය. ඊට පසු අඩ මසක් ඇවෑමෙන් මස්වැදලි දෙකක් වූවාහුය, තාපස තෙම දැක ඉතා මැනවින් තැබිය ඉන්පසු නැවත අඩමසක් ඇවෑමෙන් එකී එකී පෙශියෙහි අත් පා හිස් පිණිස පස් පස් පොළ නැංගාහුය. නැවත ඉන් අඩමසක් ඇවෑමෙන් එක් මස් වැදැල්ලක් ස්වර්ණ බිම්බයක් වැනි දරුවෙක් විය එකක් දැරියක්වී. ඔවුන් කෙරෙහි තවුසාහට පුත්‍ර ස්තේහය උපත. නැවත ඔහුගේ මාපටැඟිල්ලෙන් කිරි උපත, එතැන් පටන් කිරි හා බන්ද ලැබී. තවුස් තෙම බත් වළඳා කිරි දරුවන්ගේ මුඛයෙහි වගුරුවයි. ඔවුන්ගේ උදරයට යමක් යමක් පිවිසේද ඒ ඒ සියල්ල මිණිබදුන්ගත වුවක් මෙන්

පෙනෙයි. මෙසේ නිව්ඡව්නු වූවාහුය. අන්‍ය ආචාර්යා කෙනෙක් (මෙසේ) කීහුවියා තබන ලද්දාක් මෙන් ඔවුන්ගේ එකිනෙක වැළඳගත් සිවිය වූවායයි. මෙසේ ඔවුහු අපගතවූ ඡවි ඇති බැවින් හෝ වැළඳගත් ඡවි ඇති බැවින් හෝ 'ලිච්ඡවි' යයි ප්‍රසිද්ධ වූවාහුය.

තාපස තෙම දරුවන් පෝෂණය කරන්නේ හිරු නැගි කල්හි ගමට පිඬු පිණිය පිවිසෙයි. ඉතා දහවල්ව නික්මෙයි. ඔහුගේ ඒ ව්‍යාපාරය දැන ගොපල්ලෝ කීවාහුය.- "වහන්ස, පැවිද්දන්ට දරුවන් පෝෂණය පලිබෝධය, අපට දරුවන් දුන මැනව, අපි පෝෂණය කරන්නෙමු, නුඹ වහන්සේ ස්වකීය කර්මය කළ මැනව'යි. තවුස් තෙම මැනවැයි පිළිගත්තේය. ගොපල්ලෝ දෙවන දවස් මඟ සමකොට මල් ඉස ධ්වජපතාකයන් ඔසවා තුර්යවාදනයෙන් යුක්තව අසපුවට පැමිණියාහුය. තාපස තෙම 'මහ පිනැති දරුවෝය. අප්‍රමාදයෙන් වර්ධනය කරවු, වර්ධනය කොටද ඔවුනොවුන් ආවාහ කරවු, පස්ගෝරසයෙන් රජු සතුටු කොට නුවරක් කරවු. එහි කුමරු අභිෂෙක කරවු'යි කියා දරුවන් දුන්නේය. ඔවුහු මැනවැයි පිළිවදන් දී දරුවන් ගෙන ගොස් පෝෂණය කළාහුය. දරුවෝ වැඩිමට පැමිණ කෙළණාහු විවාදස්ථානයෙහි අන් ගොපලු දරුවන්ට අතින්ද පයින්ද පහරති. ඔවුහු හඬන්නාහු- යලි කුමට හඬවුදැ?යි මවුපියන් විසින් කියන ලද්දාහු 'මේ මවුපියන් නැති තවුසා විසින් පෝෂණය කළාහු අපට ඉතාම පහර දෙතියි' කියත්. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ මවුපියෝ 'මේ දරුවෝ අන් දරුවන් වනසති, දුක් උපදවති, මොවුහු සංග්‍රහ නොකට යුත්තාහුය, මොවුහු වර්ජනය කටයුත්තාහුය'යි කීවාහුය. එතැන්පටන් ඒ පෙදෙස යොදුන් සියයක් මානයෙන් 'වජ්ජී'යයි කියනු ලැබේ ල. ඉක්බිති ගොපල්ලෝ රජු සතුටු කරවා ඒ පෙදෙස ගත්තාහුය. යලිදු එහි නුවරක් මවා සොළොස් අවුරුදු පමණවූ කුමරු අභිෂෙක කොට රජ කළාහුය- යළි ඒ දැරිය සමඟ විවාහ කොට කතිකාවක් කළාහුය- 'බැහැරින් දැරියක් නොකැඳවිය යුත්තිය. මෙයින් දැරියක් කිසිවෙකුට නොදිය යුත්තිය'යි. ඔවුන්ගේ පළමු සංවාසයෙන් දුවක්ද පුතෙක්දැයි දරුවෝ දෙදෙනෙක්

උපන්නාහුය, මෙසේ සොළොස් වරක් දෙදෙන දෙදෙන උපන්නාහුය. ඉක්බිති අනුක්‍රමයෙන් වැඩෙන්නාවූ ඒ දරුවන්ට ආරාම උද්‍යාන නිවාසස්ථාන පරිවාර සම්පත්තිය (යන මේ) ගන්නට නොපොහොනාවූ නගරය තුන්වරක් ගවුචක් අතරින් ගවුචක් අතරින් තුන්වරක් පිරිකෙව් කළාහුය. ඒ නගරය නැවත නැවත විශාල කළ බැවින් 'වෙසාලි' යයිම නම් විය. එයින් කියනලදී- වෙසාලියං යනු එනම් නගරයෙහි යයි.

'බහිනගරෙ'- නගරයාගේ පිටත. අභිබ්පාලි වනය මෙන් ඇතුළු නගරයෙහි නොවෙයි. මේ වනාහි ජීවකම්බ වනය මෙන් නගරයාගේ පිටතවූ වනලැහැබෙකි. එයින් කියන ලදී. බහිනගරෙ යනු

අවරපුරෙ- පුරයාගේ අවරයෙහි, පශ්චිම දිශාවෙහි යන අර්ථයි.

'වනසණ්ඨෙ'- ඒ වනලැහැබ වනාහි නගරයාගේ පශ්චිම දිශාවෙහි ගවුචක් පමණ තැන්නිය. එහි මනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ගදකිළියක් කොට එය පිරිවරා හික්මුන්ට රාත්‍රිය්ථාන- දිවාස්ථාන- වංකුම- ලෙණ- කුටි- මණ්ඩපාදිය පිහිටුවුවාහුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහි වාසය කරනසේක. එහෙයින් කියනලදී. 'අවරපුරෙ වන සණ්ඨෙ යි. 'සුතක්ඛත්තේ' යනු ඔහුගේ නමය. තවද ලිච්ඡවි රජුගේ පුත්‍රවූ බැවින් ලිච්ඡවිපුත්තොයයි කියන ලදී.

'අවිරපක්කත්තො'- සිවුරු හැර ගිහිබවට පැමිණීමෙන් අලුත නික්ම ගියේ.

'පරිසති'- පිරිස්මැද, 'උත්තරිමනුස්සධම්මා' යන මෙහි මනුෂ්‍ය ධර්මය නම්, දශ කුශල කර්මපථයෝය. ඔවුන් ප්‍රතිෂේධ කරන්ට නොහැකි වෙයි. කුමක් හෙයින්ද යත්. දොෂාරොපණ හිතියෙනි. ඒ එසේමැයි- වෙසාලි නගරයෙහි බොහෝ මනුෂ්‍යයෝ රත්නත්‍රයෙහි ප්‍රසන්න වූවාහුය, ඉදුන් කෙරෙහි මමත්වය ඇත්තාහුය, ධර්මයෙහි මමත්වය ඇත්තාහුය, සංඝයා කෙරෙහි මමත්වය ඇත්තාහුය. ඔවුහු දශකුශල කර්මපථ මාත්‍රයකුදු ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට නැතැයි කී කල්හි 'තෝ කොතැන්නි භාග්‍යවත්තු ප්‍රාණඝාත කරන්නහු දුටුයෙහිද?

කොතැන්හි නොදන්නේද යන්න හුදු දැනගන්නේද? යනාදිය කියා 'තමාගේ පමණ නොදන්නෙහි, කිම මට දන් ඇතැයි ගල් බොරලු කන්නෙහිද? සර්පයෙකු නගුට කසන්ට වැයම් කෙරෙහිද? කියත්දත්වල මල්මාලාවක් මෙන් කොට කෙළනට කැමැත්තෙහිද? මුඛයෙන් තාගේ දන් හෙලන්නෙමුයි' කියන්නාහුය. හෙතෙම ඒ දොෂාරොපණ හිතියෙන් මෙසේ කියන්ට නොහැකි වෙයි. එතකුදු වුවත් එයින් මත්තෙහි (ශමථවිදර්ශනාදි) විශේෂාධිගමය වළකන්නේ 'උත්තරි මනුස්සධම්මා අලමරියඤ්ඤාණදස්සන විසෙසො'යි කිය. එහි ආර්යයෙකු කරන්ට ප්‍රමාණනුයි 'අලමරිය' නම්, ආර්යය භාවයට සමර්පයයි කියන ලද වෙයි.

ඥාන දර්ශනයම 'ඤාණ දස්සනවිසෙස' නම්. අලමරිය වූයේත් හේය, ඤාණදස්සන විසෙස වූයේත් (හේ මැ නුයි) 'අලමරියඤ්ඤාණදස්සන විසෙස නම් වේ. 'ඤාණ දස්සන'යි දිව්‍යවක්ෂ්‍යයද, විදර්ශනාවද, මාර්ගයද, ඵලයද, ප්‍රත්‍යවේක්ෂණ ඥානයද, සර්වඥතාඥානයද කියනු ලැබේ ඒ එසේමැයි- 'අප්පමත්තො සමානො ඤාණදස්සනං ආරාධෙති' යන මෙහි දිව්‍ය 'ඤාණදස්සන' නම්. ඤාණදස්සනය විත්තං අභිනිහරති අභිනිත්තාමෙති යන මෙහි විදර්ශනාඥානයය. 'අබ්භබාතෙඤාණදස්සනය අනුත්තරාය සම්බොධාය' යන මෙහි මාර්ගයය, 'අයං මඤ්ඤ උත්තරිමනුස්සධම්මා අලමරියඤ්ඤාණදස්සන විසෙසො අධිගතො ඵාසුචිහාරො' යන මෙහි ඵලයය. 'ඤාණං ව පන මෙ දස්සනං උදපාදි අකුප්පා මෙ වෙතොවිමුත්ති අයමන්ති මා ජාති නත්ථිදානි පුනඛිහවො' යන මෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම් නුවණය 'ඤාණං ව පන මෙ දස්සනං උදපාදි සත්තාහ කාලකතො ආළාරොකලාමො' යන මෙහි සර්වඥතාඥානයය මෙහි වූකලී ලොකොත්තර මාර්ගය අදහස් කරනලද, හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ (ඒ මාර්ගය)ම ප්‍රතිෂේධ කෙරෙයි. 'තක්කපරියාහනං' යන මෙයින් ආචාර්යයකු ප්‍රතිබාහනය කෙරෙයි, ඔහුට මෙබඳු සිතක් විල-'ශ්‍රමණ ගෞතමයන් විසින් ඇදුරන් කරා එළඹ ගන්නාලද සියුම් ධර්මාන්තරයක් නම් නැති. එතකුදුවුවත් ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන්

තර්කකොට ගන්නාලද- තර්කකොට විතර්කකොට මෙසේ වන්නේය, මෙසේ වන්නේයයි ඒ ඒ ප්‍රකාරයෙන් විතර්කයෙන් ගන්නා ලද්දක් කොට දහම් දෙසයි 'විමංසානුවරිතං' යන මෙයින් උන්වහන්සේගේ ලෝකික ප්‍රඥාව අනුඥාකෙරෙයි. ශ්‍රමණ ගෞතම තෙමේ ප්‍රඥා ඇත්තෙක, හෙතෙම ඒ ප්‍රඥා නම්වූ ඉන්ද්‍රියාගේ වජ්‍රය බඳුවූ විමංශාව මෙසේ වටනේය, මෙසේ වටනේයයි ඔබ්බෙනාබ හසුරුවා විමංශාවෙන් හසුරුවනලද ධර්මය දේශනා කරයි. 'සයම්පටිභානං' යන මෙයින් උන්වහන්සේගේ ධර්මයන්හි ප්‍රත්‍යක්ෂභාවය ප්‍රතිබාහනය කෙරෙයි, ඒ එසේමැයි- ඕහට මෙසේ සිතක් විය- ශ්‍රමණ ගෞතමයන් හට සියුම් ධර්මාන්තරයෙක් විදර්ශනාවක් හෝ මාර්ගයෙක් හෝ ඵලයෙක් හෝ ප්‍රත්‍යක්ෂ වූවෙක් නම් නැති. එතකුදු වුවත් මේ තෙම ලද පිරිස් ඇත්තෙක, සක්විති රජක්හු සෙයින් චතුර්වර්ණයෝ ඔහු පිරිවරති, තවද ඔහුගේ දන්තාවරණය (දෙතොල) මොනොවට ලද පහස් ඇත්තේය, දිව මොළොක්ය, හඬමිහිරිය, තෙපුල කෙල වැගිරීම් (දොෂ) රහිතය. හෙතෙම ඕහට යමක් යමක්ම වැටහේද, ඒ ඒ කරුණ ගෙන තමහට වැටහුණු කථාව කියන්නේ මහාජනයා සතුටු කරයි.

'යස්ස ව ඛවාස්ස අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො'- යම් කරුණකුත් සඳහා ඔහු විසින් ධර්මය දේශනා කරනලදද ඒ කවරේද? රාගය නැසීම පිණිස අගුහකර්මස්ථානයය. ද්වේෂය නැසීම පිණිස මෙමත්‍රිභාවනාවය, මොහය නැසීම පිණිස (ගුරුපවාසාදි) පඤ්චධර්මයෝය, විතර්කොපච්ඡේදය පිණිස ආනාපානස්මෘතිය (යන මේයි.)

'සො නියයාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය'- ඒ ධර්මය තෙම- යමෙක් එය කවරේද, ඒ තක්කරයාහට ('ඒ ධර්මය පිළිපදිනහුට) මනාකොට හෙතු වශයෙන් නය වශයෙන් කරුණු වශයෙන් මෘත්තදුඛයාගේ ක්ෂය කිරීම පිණිස පැමිණෙයි යෙයි. ඒ අර්ථය සිද්ධ කෙරේයයි දක්වයි. මේ වනාහි හෙතෙම තමාගේ අදහස් වශයෙන් නොකියයි. යම් හෙයකින් සර්වඥයන්ගේ ධර්මය අනෙයර්ථයාණිකයයි. මෙසේ හෙතෙම කියන්නේද

එතකුළු වුවත් කියන්නට අසමර්ථ වේද, කුමක් හෙයින් යත්, දොෂාරොපණ හිතියෙනි. ඒ එසේමැයි- වෙසාලි නගරයෙහි බොහෝ ශ්‍රෝතෘපන්නවූ සකෘදාගාමීවූ අනාගාමීවූ උපාසකයෝද උපාසිකාවෝද වෙති. ඔවුහු මෙසේ කියන්නාහුය, 'සුතක්ඛන්තය, නුඹ භාග්‍යවතුන් විසින් දෙශනා කළ ධර්මය අනෙයර්ය්‍යාණිකයයි කියෙනි, ඉදින් මේ ධර්මය අනෙයර්ය්‍යාණික වූයේ නම් මේ නගරයෙහි මේ මෙතෙක් ජනයෝ කුමක් හෙයින් සෝවාන් වූවාහුද? මෙතෙක් සැදැහැමි වූවාහුද? මෙතෙක් අනගාමී වූවාහුදැ'යි පළමු කී ක්‍රමයෙන් දොෂාරොපණය කරන්නාහුයයි. හෙතෙම මේ උපාරම්භහිතියෙන් අනෙයර්ය්‍යාණිකයයි කියනට නොහැකි වන්නේ අර්ජුන විසින් විදිනලද කාණ්ඩ (ඊතල) යක් සෙයින් ඔහුගේ ධර්මය නොසිස් වූයේ (දුඛක්ෂය පිණිස) පැමිණෙයි. එතකුළු වුවත් ඔහුගේ අභ්‍යන්තරයෙහි කිසිවක් නැතැයි' කියයි.

'අස්සොසි බො'- වෙසාලියෙහි බමුණුකුල- සිටුකුලාදියෙහි ඒ ඒ තැන පිරිස්මැද මෙසේ කියන්නහුගේ ඒ වචනය ඇසී. එතකුළු වුවත් නොවැළකී. කුමක් හෙයින් යත්, කාරුණ්‍යය හෙයින්. උන්වහන්සේට මේ සිත විය- 'මේ තෙම කිපියේ දැවෙන හුණුවනයක් මෙන්ද බහාලූ ලුණු ඇති උදුනක් මෙන්ද ක්‍රොධ වශයෙන් තට තටා යෙයි, මා විසින් වළකන ලද්දේ වනාහි මා කෙරෙහිද වෛරය බඳුනේය, මෙසේ ඔහුගේ තථාගතයන් කෙරෙහිද මා කෙරෙහිද යන දෙදෙනා කෙරෙහි වෛරය ඉතා බරවන්නේය'යි කාරුණ්‍යයෙන් නොවැළකීය. තවද- උන්වහන්සේට මෙසේත් සිතක් විය- 'සර්වඥයන්ගේ අගුණ කීම නම් පුන්සඳෙහි දොස් නැගීමක් සමය. කවරෙක් මොහුගේ කථාව ගන්නේද තෙමීම කෙල සිඳුන කල්හි මුව වියළුන කල්හි නවත්තේය'යි මේ කරුණෙන්ද නොවැළකීය.

'පිණ්ඩපාත පටික්කන්තො'- පිඬු සෙවීමෙන් වෙන්වූයේ

'කොධනො'- වණ්ඩ වූයේ පරුෂ වූයේ.

'මොඝපුරිසො'- සිස් පුරුෂතෙම. ඒ එසේමැයි- යමෙකුට ඒ අත්බැවිහි මාර්ගඵලයන්ට උපනිශ්‍රය නැත්තේද, ඕනට සර්වඥයෝ 'මොඝපුරිස' යි කියති, උපනිශ්‍රය ඇතිකල්හිද

එකෙණෙහි මාර්ගයක් හෝ ඵලයක් හෝ නැති කල්හි 'මොසපුරිස'යි කියන්නෙයි. මොහුට වනාහි ඒ අත්බැවිහි මාර්ග ඵලයන්ගේ උපනිශ්‍රය සමච්ඡින්න මැයි. එහෙයින් ඕහට 'මොසපුරිසො' යි කීහ.

'කොධා ව පනස්ස ඵසා වාචා භාසිතා' - තවද - ඔහු විසින් මේ තෙපුල ක්‍රොධයෙන් කියන ලද්දේය. නැවත කුමක් හෙයින් මේ තෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කිපියේද යත්?

මේ තෙම වනාහි පෙර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා එළඹ දිවැස් පිරියම් විවාළේය, එකල්හි ඕහට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළසේක. හෙතෙම දිවැස් උපදවා ආලෝකය වඩා බලන්නේ දෙවිලොව නන්දනවන - විතුලතාවන - පාරුෂකවන - මිශ්‍රකවනයන්හි දිවසැපත් විදිනාවූ දෙවිපුතුන් ද දෙවිදුන්ද දැක 'මෙබඳු ආත්මභාව සම්පත්තියෙහි සිටියාවූ මොවුන්ගේ ශබ්දය කොපමණ මිහිරි වන්නේ දෝ හෝ' යි ශබ්දය අසනු කැමතිව දසබලයන් වහන්සේ කරා එළඹ දිව සෝධා පිරියම් විවාළේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ඕහට දිව්‍යශ්‍රෝත්‍රා ධාතු වට උපනිශ්‍රය නැතැයි දැන පිරියම් නොවදාළසේක. ඒ එසේමැයි - බුදුවරයෝ යමෙකුට නොවන්නේ නම් ඕහට පිරියම් නොවදාරති. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි ආසානය බැඳ (මෙසේ) සිතීය. - 'මම ශ්‍රමණ ගෞතමයන් පළමුකොට දිවැස් පිරියම් විවාළෙමි, හෙතෙම මට එය සමාද්ධි වේවා හෝ සමාද්ධි නොවේවා හෝ යි කීයේය. මම වනාහි තමාගේ පුරුෂචිරියයෙන් එය නිපදවා දිව සෝධා පිරියම් විවාළෙමි, එය මට නොකීයේය. ඒකාන්තයෙන් ඕහට මෙසේ (සිතක්) වෙයි. රජකුලයෙන් පැවිදිවූ මේ තෙම දිව්‍යවක්ෂුර් ඥානය උපදවා දිව්‍යශ්‍රෝත්‍රාධාතු ඥානය උපදවා වේතොපරියඥානය උපදවා ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂයඥානය උපදවා මා හා සමසමයෙක් වන්නේයයි ඊර්ෂ්‍යාමාන්සරියා වශයෙන් මට නොකියායයි.' හෙතෙම බොහෝ සෙයින් වෛරය බැඳ කහවත් හැර 'හිහිබවට පැමිණද තුෂ්ණිමිභූත වූයේ' නොහැසිරෙයි. නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේට අසත්‍යවූ හිස් වචනයෙන් අභ්‍යාධ්‍යාත (බොරු දෝෂාරෝපණ) කරමින් හැසිරෙයි. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ - 'කොධා ව

පනයස්ස ඵරුසා වාවා භාසිනා යි වණ්ණො හෙසො සාරි පුත්ත' - 'ශාරිපුත්‍රය, කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති චතුරාසංඛ්‍යයක් පැරැමි පුරන්තාවූ තථාගතයන් විසින් 'මාගේ දෙශනා ධර්මය තේරුණාණික වන්නේය'යි මේ සඳහාම වැයම් කරන ලද්දේය එහෙයින් යමෙක් මෙසේ කියන්නේ නම් හෙතෙම තථාගතයන්ගේ ගුණයක්ම කියන්නේය. ශාරිපුත්‍රය, මේ තෙම තථාගතයන්ගේ ගුණයක්ම කියන්නේය. ශාරිපුත්‍රය, මේ තෙම තථාගතයන්ගේ වණ්ණයෙක්මය. මේ ගුණයෙක්මයි අගුණයෙක් නොවේයයි දක්වන සේක

'අයම්පි හි නාම සාරිපුත්ත' යනාදීන් කුමක් දක්වන්නේද යත්, සුනක්ඛන්තයා විසින් ප්‍රතිෂේධ කළ උතුරු මිනිස්දහම් තමන් වහන්සේ කෙරෙහි ඇතිබව දක්වනසේක. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි- 'බලව ශාරිපුත්‍රය, සුනක්ඛන්ත මොහපුරුෂ තෙම තථාගතයාහට උත්තරිමනුෂ්‍ය ධර්මයෙක් නැතැයි කියයි. එහෙත් මට සර්වඥතාඥානය නම් ඇති, සාධිවිද ඥානය නම් ඇති, දිව්‍යශ්‍රෝතෘධාතු ඥානය නම් ඇති, චේතොපරි ය ඥානය නම් ඇති, දශබල ඥානය නම් ඇති, චතුර්වේදශාරද්‍ය ඥානය නම් ඇති, අෂ්ටපරිඡද්ධි අකම්පන ඥානය නම් ඇති, චතුර්යෝනිපරිච්ඡේදක ඥානය නම් ඇති පඤ්චගති පරිච්ඡේදක ඥානය නම් ඇති මොවුහු සියල්ලෝම උත්තරිමනුෂ්‍යධර්මයෝ මැයි. මෙබඳුවූ උතුරු මිනිස්දහම් අතුරෙන් එකක්හුගේද දැනීමෙහි සමර්ථවූ ධර්මාන්වය මාත්‍රයකුත් මේ සිස් පුරුෂයාට නම් නොවන්නේයයි' මේ කාරණය දක්වනු පිණිස- 'අයම්පි හි නාම සාරිපුත්තා' යනාදී නයින් මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ.

එහි 'අන්වෙතීති- අන්වයො' දැනගනී, අවබෝධ කෙරෙයි යන අර්ථය 'ධම්මස්ස අන්වයො' (ධර්මයාගේ අන්වය)

'ධම්මන්වය' නමි. ඒ ඒ සර්වඥතාඥානාදි ධර්මයන් දැනගන්නා ප්‍රඥාවට මේ නමෙකි 'ඉතීපි සො හගවා' යනාදියෙන් මෙබඳුවූත් මාගේ සර්වඥතාඥාන නම් විද්‍යාමානවූම උත්තරි මනුෂ්‍යධර්මයක් නම් ඇතැයි දැනගත්ට ඒ සිස් පුරුෂයාට ධර්මාවබෝධයකුදු නොවන්නේයයි

දක්වනසේක. සෘධිවිද ඇතැයිද යෝජනාදියෙහිද මෙසේ යෙදීම දතයුතු තවද මෙහි කියයුත්තෙක් ඇති, වෙනොපරිය ඇතැයිද අනතුරු කොට ත්‍රිවිද්‍යාවෝ කියයුතු වන්නාහුය. එතකුදු වුවත් යම් හෙයකින් ඒ ත්‍රිවිද්‍යාවන් කී කල්හි මත්තෙහි දශබල ඇතැයි නොපිරේද. එහෙයින් ඔවුන් නොකියා තථාගතබල ඇතැයි පරිපූර්ණ කොට දක්වන සේක, 'දස බො පනිමානි සාරිපුත්ත' යනාදිය වදාළහ. එහි 'තථාගත බලානි' - අන්‍යයන් හා අසාධාරණවූ තථාගතයන් වහන්සේගේම බලයෝ නොහොත් යම්සේ පූර්ව බුදුවරයන්ගේ බලයෝ අධිකවූ පුණ්‍ය සම්පත්තියෙන් පැමිණියාහුද, එපරිද්දෙන් පැමිණියාහු බලයෝයිද අර්ථයි එහි තථාගතයන්ගේ බලය විවිධ වෙයි, කාය බලයද ඇත බලයද (කියායි.) ඔවුනතුරෙහි කාය බලය හස්තිකුලානු සාරයෙන් දතයුතුයි. මේ කියන ලද මැයි, පෞරාණිකයන් විසින්-

කාළාවක කුලයද, ගංගෙය්‍ය කුලයද පණ්ඩර කුලයද තම්බ කුලය හා පිංගළ කුලයද, ගන්ධ කුලය මංගල කුලය හෙම කුලය, යන මොහුද, උපොසථ කුලය, ඡද්දන්ත කුලයද, යන මොවුහු දස ඇත් කුලයෝ වෙත්. මොහු වනාහි දස ඇත් කුලයෝයි. එහි කාළාවකං' යි ප්‍රකෘති හස්ති කුලය දතයුතුයි. පුරුෂයන් දසදෙනෙකුගේ යම් කාය බලයක් වේද, එය එක් කාළාවක ඇතෙකුගේ (බලයයි.) කාළාවක ඇතුන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක් වේද, එය එක් ගංගෙය්‍ය ඇතෙකුගේය. ගංගෙය්‍ය හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක් වේද, එය එක් පණ්ඩර ඇතෙකුගේය. පණ්ඩර හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක්වේද, එය එක් තම්බ හස්තියෙකුගේය. තම්බ හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ. යම් බලයක් වේද, එය එක් පිංගළ හස්තියෙකුගේය, පිංගළ හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක් වේද, එය එක් ගන්ධ හස්තියෙකුගේය, ගන්ධ හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක් වේද, එය එක් මංගල හස්තියෙකුගේය, මංගල හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක් වේද, එය එක් හෙමහස්තියෙකුගේය, හෙම හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක්වේද, එය එක් උපොසථ හස්තියෙකුගේය, උපොසථ හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් බලයක්වේද, එය එක් ඡද්දන්ත

හස්තියෙකුගේ බලයයි. ඡද්දන්ත හස්තීන් දස දෙනෙකුගේ යම් කාය බලයක් වේද, එය එක් තථාගතයෙකුගේ මෙයම 'නාරායන සංඝාත බලය'යිද කියනු ලැබේ. ඒ මේ බලය ප්‍රකෘති හස්ති සංඛ්‍යාවෙන් කෙළදහසක් ඇතුන්ගේද, පුරුෂ සංඛ්‍යාවෙන් දස කෙළදහසක් මිනිසුන්ගේද බලය වෙයි. මේ වනාහි තථාගතයන් වහන්සේගේ කාය බලයයි. තවද නැවත ඥාන බලය වූකලී පෙලෙහි ආයේමැයි. දශබලඥානය, චතුර්වේදගාරද්‍ය ඥානය, අෂ්ටපර්ෂන්ති අකම්පනඥානය, චතුර්යොති පරිච්ඡේදක ඥානය, පඤ්චගති පරිච්ඡේදකඥානය, සංයුක්තකයෙහි ආ තෙසැත්තෑ නුවණය, සත්සැත්තෑ නුවණය, යන මෙසේ අන්‍යවූද නොයෙක් දහස්ගණන් ඥානයෝය යන මේ ඥාන බලය නම් වේ. මෙහිද ඥානබලයම අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමැයි- ඥානය අකම්ප්‍යාර්ථයෙන්ද උපස්ථම්භාර්ථයෙන්ද 'බාලය'යි කියන ලදී.

'යෙහි බලෙහි සමන්තාගතො'- යම් ඥාන බල දසයකින් උපෙන වූයේ සමූපෙන වූයේ.

'ආසහං ධානං'- ශ්‍රේෂ්ඨස්ථානය, උත්තමස්ථානය, නොහොත් ආසහයෝ සුර්ව බුදුවරයෝය. ඔවුන්ගේ ස්ථානය යන අර්ථයි තවද- ගවයන් සියයකට දෙටු වූයේ 'උසහ' නම් වෙයි. ගවයන් දහසකට දෙටු වූයේ 'වසහ' නම් වෙයි. නොහොත් සියක් ගොවුදට දෙටු වූයේ 'උසහ'ය. දහසක් ගොවුදට දෙටු වූයේ 'වසහ'ය, සියලු ගවයන්ට ශ්‍රේෂ්ඨවූ සියලු උවදුරු ඉවසන ශ්‍රේවතවූ ප්‍රසාද උපදවන මහත් බර උසුලන දහසක් සෙන හඬිනුදු අකම්ප්‍ය වූයේ 'නිසග' නම් වේ. හෙතෙම මෙහි 'උසහ'යි අදහස් කරන ලදී. යම් හෙයකින් මෙද ඕනට පර්යාය වචනයෙක් වේද එහෙයිනි. උසහයාගේ මෙය නුයි. ආසහ නම් වේ. 'ධානං' යනු සතර පයින් පෘථිවිය පෙළා සිටීමය. මේ සිටීම වනාහි 'ආසහාවට්ඨානය' වැනිනුයි 'ආසහ' නම්වේ. ඒ එසේමයි- යම්සේ නිසහ නම් සෘෂ්‍ය තෙම සෘෂ්‍ය බලයෙන් යුක්ත වූයේ සතර පාදයන්ගෙන් පෘථිවිය පෙළා නිශ්චලවූ අවස්ථානයෙන් සිටීද, එපරිද්දෙන් තථාගතයන් වහන්සේද දසතථාගතබලයන්ගෙන් සමන්වාගතවූයේ චතුර් වේදගාරද්‍ය නමැති පාදයන්ගෙන් අෂ්ටපර්ෂද් නමැති පෘථිවිය පෙළා

දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි කිසියම් සතුරෙකු විසින් පසම්බුරෙකු විසින් අකම්පා වූයේ අවලාවස්ථානයෙන් සිටින සේක. නැවත මෙසේ සිටින සේක් ඒ ආසහට්ඨානය ප්‍රතිඥා කෙරෙහි, එළඹෙහි, ප්‍රතික්ෂේප නොකෙරෙහි, තමන්වහන්සේ කෙරෙහි ආරොපණය කෙරෙත්. එහෙයින් වදාරන ලදී- 'ආසහං ඨානං පටිජානාති' යනු.

'පරිසාසු' අටපිරිස්හි, 'සිහනාදං නදති'- ශ්‍රේෂ්ඨනාදය අහිත නාදය නාද කෙරෙහි. නොහොත් සිංහ නාදය සදෘශවූ නාදය නදයි. මේ අර්ථය සිහනාද' සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුත්තේයි. නොහොත් යම්සේ සිංහතෙම සහනයෙන්ද හනනයෙන්ද සිංහ' යයි කියනු ලැබේද, එපරිද්දෙන් තථාගතයන් වහන්සේ ලොක ධර්මයන්ගේ ඉවසීමෙන්ද, පරප්‍රවාදයන්ගේ නැසීමෙන්ද 'සිංහ' යයි කියනු ලැබේ. කියන ලද සිංහයාගේ නාදය 'සිහනාද' නම් වේ. එහි යම්සේ සිංහ තෙම සිංහබලයෙන් සමන්විත වූයේ සියලු තැන්හි විශාරදවූයේ පහවූ රොම හර්ෂ ඇත්තේ සිංහනාදය කෙරේද එපරිද්දෙන් තථාගත සිංහ තෙමේද තථාගත බලයන්ගෙන් සමන්විත වූයේ අට පිරිස්හි විශාරද වූයේ පහවූ රොමහර්ෂ ඇත්තේ 'ඉති රූපං' යනාදි නයින් නානාවිධ දෙශනා විලාශ සම්පන්නවූ සිංහ නාදය නදයි. එයින් වදාරන ලදී.- 'පරිසාසු සිහනාදං නදති' යනු 'බ්‍රහ්ම චක්කං පවතෙති' යන මෙහි බ්‍රහ්මං යනු ශ්‍රේෂ්ඨය, උත්තමය, විශිෂ්ටය, යන අර්ථයි. මේ චක්ක ශබ්දය වනාහි-

"සම්පත්තියෙහිද ලක්ෂණයෙහිද රථාවයවයෙහිද ඉරියව්වෙහිද, දානයෙහිද රත්තචක්‍ර- ධර්මචක්‍ර උරචක්‍රාදියෙහිද දක්නා ලැබේ. මෙහි ධර්මචක්‍රයෙහි දන්තාලදී. හෙද දෙපරිද්දෙකින් දක්වන්නේයි"

ඒ එසේමැය- මේ 'චන්තාරිමානි හික්ඛවෙ, චක්කානියෙහි සමන්තාගතානං දෙවමනුස්සානං' යනාදි තැන්හි සම්පත්තියෙහි දක්නා ලැබෙයි. 'පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානි යන මෙහි ලක්ෂණයෙහිය. චක්කංච වහතො පදං' යන මෙහි රථාවයවයෙහිය. 'චතුචක්කං නවචාරං' යන මෙහි ඊරියාපාපවයෙහිය. 'දදනුඤ්ජ ව මා ව පමාදො චක්කං වත්තය

සබ්බ පාණිනං' යන මෙහි දාන යෙහිය. 'දිබ්බං වක්කරතනං පාතුරහොසි' යන මෙහි රත්තවක්කුයෙහිය. 'මයා පවත්තිතං වක්කං' යන මෙහි ධර්ම වක්කුයෙහිය. 'ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස 'චික්කං හමති මත්ථකෙ' යන මෙහි උරවක්කුයෙහිය. 'බුරපරියතේතන වෙපි වක්කෙත' යන මෙහි ප්‍රහරණ වක්කුයෙහිය. අසනි විය වක්කං' යන මෙහි අසනිමණ්ඩලයෙහිය. මෙහි වතාහි මේ 'වක්ක' ශබ්දය ධර්මවක්කුයෙහි දන්නා ලද්දේය.

ඒ ධර්මවක්කුය වතාහි විවිධ වෙයි. ප්‍රතිවෙධ ඥානයද දෙශනා ඥානයදැයි කියායි. එහි තමන් වහන්සේගේ ආර්යා ඵලය ඵලවත්තාවූ ප්‍රඥාවෙන් උපදවන ලද්දේ ප්‍රතිවෙධ ඥානයයි. ශ්‍රාවකයන්ගේ ආර්යා ඵලය ඵලවත්තාවූ කරුණාවෙන් උපදවන ලද්දේ දෙශනා ඥානයයි එහි ප්‍රතිවෙධ ඥානය උපදිමින් පවත්තේය, උපන්නේයයි විවිධ වෙයි. ඒ එසේමැයි- ඒ අභිනිෂ්ක්‍රමණයෙහි පටන් රහත්මගතෙක් උපදිමින් පවත්නේ වෙයි. එලක්ෂණයෙහි උපන්නේ නම් වෙයි. නොහොත් කුෂිතභවතෙහි පටන් මහාබෝධි පර්යංකයෙහි රහත්මග තෙක් උපදිමින් පවත්නේ වෙයි. එලක්ෂණයෙහි උපන්නේ නම් වෙයි. නොහොත් දීපංකර පාදමූලය පටන් රහත්මග තෙක් උපදිමින් පවත්නේ වෙයි එලක්ෂණයෙහි උපන්නේ නම් වේ. දෙශනාඥානයද පැවැත්වෙමින් සිටියේය. පැවැත්තේයයි විවිධ වෙයි ඒ එසේමැයි- ඒ (දෙශනා ඥානය) අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන්ගේ සෝවාන්මග තෙක් පැවැත්වෙමින් සිටියේ වෙයි. එලක්ෂණයෙහි පැවැත්තේ නම් වේ. ඔවුනතුරෙහි ප්‍රතිවෙධ ඥානය ලොකොත්තරය, දේශනා ඥානය ලෝකිකයි. යළි මේ ඥානවයම අන්‍යයන් හා අසාධාරණවූ බුදුවරයන්ගේම ළෙහි උපන්නාවූ ඥානයෙකි.

දසබල ඥානය

මෙවිට යම් දසබලයකින් සමන්විතවූ තථාගතයන් වහන්සේ ශ්‍රේෂ්ඨාවස්ථානය ප්‍රතිඥා කරනසේකද, යම් දසබල කෙනෙක් ආදියෙහිම 'දස බෝ පනිමානි සාරිපුත්ත තථාගතස්ස තථාගතබලානි'යි නිකම්පිත වූවාහුද, ඔවුන් විස්තර වශයෙන්

දක්වන්න- 'කතමානි දස? ඉධ සාරිපුත්ත, තථාගතො ධානං ච ධානතො' යනාදිය වදාළහ. එහි 'ධානඤ්ච ධානතො' කාරණයද කාරණ වශයෙන්, කාරණය වනාහි යම් හෙයකින් එහි ඵලය සිටීද, එය අයත් පැවතුම් ඇති බැවින් උපදින්නේත් පවත්නේත් වේද, එහෙයින් ධානයයි කියනු ලැබේ. එය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- යම් යම් ධර්ම කෙනෙක් යම් යම් ධර්ම කෙනෙකුන්ට ඉපදීම පිණිස හෙතු ප්‍රත්‍යය වෙත්ද, ඒ ඒ ධර්මය ස්ථානය. යම් යම් ධර්ම කෙනෙක් යම් යම් ධර්ම කෙනෙකුන්ට ඉපදීම පිණිස හෙතු ප්‍රත්‍යය නොවෙත්ද, ඒ ඒ ධර්මය අස්ථානයයි දන්නාහු ස්ථානය ස්ථාන වශයෙන්ද අස්ථානය අස්ථාන වශයෙන්ද තත්වු පරිද්දෙන් දැනගන්නා සේක. තවද- මෙය අභිධර්මයෙහි- 'තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ධානඤ්ච ධානතො අවිධානඤ්ච අවිධානතො යථාභූතං ඤාණං' යනාදි නයින් විස්තර කරන ලද්දේමය 'යම්පි'- යම් ඥානයකින් 'ඉදම්පි සාරිපුත්ත, තථාගතස්ස' යනු මේ ස්ථානාස්ථාන ඥානයද තථාගතයාගේ තථාගත බලයෙක් නම් වෙයි යතාර්ථයි මෙසේ සියලු පදයන්හි යෙදීම දක්වුණු, 'කම්මසමාදානාතං' - සමාදන්ව (-මොනවට ගෙන) කරනලද කුශලාකුශල කර්මයන්ගේ නොහොත් කර්මයම කර්මසමාදානයය, 'ධානසොහෙතුසො'- ප්‍රත්‍යය වශයෙන් හා හෙතු වශයෙන්ද, එහි ගති- උපධි- කාල- ප්‍රයෝගයෝ විපාකයට ස්ථානය, කර්මය හෙතෙයි. තවද- මේ ඥානයාගේ විස්තර කථා 'අත්ථෙකච්චානි පාපකානි කම්මසමාදානානි ගතිසම්පත්ති පතිබාළ්භානි න විපච්චන්ති' යනාදි නයින් අභිධර්මයෙහි ආවාමැයි.

'සබ්බත්ථ ගාමිනිං- සියලු ගතිගාමිනීවූද අගතිගාමිනීවූද 'පටිපදං'- මාර්ගය.

'යථාභූතං පජානාති'- බොහෝ මිනිසුන් පවා එකම සතෙකු නසන කල්හි මොහුගේ චේතනාව නිරයගාමිනී වන්නීය. මොහුගේ (චේතනාව) නිරයගාමිනී වන්නීයයි. ක්‍රමයෙන් එක් වස්තුවෙහිදු කුශලාකුශල චේතනා සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රතිපත්තීන්ගේ ස්වභාවය අවිපරිත හෙයින් දැනගනී. මේ ඥානයාගේ විස්තර කථාවද- 'තත්ථ කතමං තථාගතස්ස සබ්බත්ථ ගාමිනිපටිපදං'

යථාභූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො අයං මගේගා අයං පටිපදා නිරයගාමිනීති පජානාති' යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි ආවා මැයි.

'අනෙකධාතුං'- චක්ෂුර්ධාතු ආදිවූ හෝ කාමධාතු ආදිවූ හෝ ධාතුන්ගෙන් බොහෝ ධාතු ඇති,

'නානා ධාතුං' - ඒ ධාතුන්ගේම විවිධ ලක්ෂණත්වයෙන් නානා ජාකාර ධාතු ඇති,

'ලොකං'- ස්කන්ධායතන ධාතු ලොකය.

'යථාභූතං පජානාති'- ඒ ඒ ධාතුන්ගේ අවිපරීත හෙයින් ස්වභාවය ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. මේ ඥානයද- 'තත්ථ කතමං තථාගතස්ස අනෙක ධාතු නානා ධාතු ලොකං යථා භූතං ඤාණත්ථ ඉධ තථාගතො ඛන්ධනානාත්තං පජානාති' යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය.

'පරසත්තානං'- ප්‍රධාන සත්වයන්ගේ

'පරපුග්ගලානං'- එයින් අන්‍යවූ හිත සත්වයන්ගේ, නොහොත් මේ පදවය එකාර්ථමයි. චෛතෙයයන්ගේ වශයෙන් දෙපරිද්දකින් වදාරණ ලදී.

'ඉන්ද්‍රියපරො පරියන්තං'- ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පරභාවයද අපර භාවයද, වෘද්ධියද හානියද යන අත්ථයි. මේ ඥානයාගේද විස්තර කථා 'තත්ථ කතමං තථාගතස්ස පරසත්තානං පර පුග්ගලානං ඉන්ද්‍රිය පරොපරියන්තං යථා භූතං ඤාණං? ඉධ තථාගතො සත්තානං ආසයං පජානාති අනුසයං පජානාති' යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි ආවාමයි.

'ක්කාමාන විමොක්ඛ සමාධි සමාපත්තිනං'- ප්‍රථමාදී සතර ධ්‍යානයන්ගේද, 'රූපී රූපානිපස්සතී' යනාදිවූ අෂ්ට විමොක්ෂයන්ගේද, සවිතක්ක- සවිචාරදිවූ තුන් සමාධිත්ගේ හා ප්‍රථමධ්‍යාන සමාපත්ති ආදිවූ තව අනුපූර්ව සමාපත්තින්ගේද,

'සංකිලෙසං'- හානි භාගිය ධර්මය.

'වොදානං'- විශේෂ භාගිය ධර්මය.

'වුට්ඨානං'- වොදානයද වුට්ඨානය, ඒ ඒ සමාධියෙන් නැගී සිටීමද වුට්ඨානය'යි. මෙසේ කියන ලද ප්‍රගුණධ්‍යානය හා භවාංගයද එලසමාපත්තිහුද (වුට්ඨාන නමි.) යම් හෙයකින්

හෙට්ඨිම හෙට්ඨිමවූ ප්‍රගුණ ධ්‍යානයද මතු මතු ධ්‍යානයට පද ස්ථානවේද, එහෙයින් 'වොදානයද වුට්ඨාන'යයි කියන ලදී. නැවත සියලු ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී සිටීම පල සමවතින්වේද, එය සඳහා 'ඒ ඒ සමාධියෙන් නැගී සිටීමද වුට්ඨානය'යි කියන ලදී. මේ ඥානයද- 'තත්ථ කතමං තථාගතස්ස ක්කාන විමොක්ඛ සමාධි සමාපත්තිනං සංකිලෙසං වොදානං වුට්ඨානං යථාභූතං ඤාණං? ක්කායිනි චත්තාරොක්කායී අත්ථෙ කච්චො ක්කායී සම්පත්තිං යෙව සමානං විපත්තිති පචේවෙති' යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි විස්තර කරන ලදී. තවද- සියලු ඥානයන්ගේ විස්තර කථාව පිළිබඳ විනිශ්චය 'සමෙමාහ විනොදනී' විභාගාර්ථ කථාවෙහි කියන ලද්දේය. පූර්වෙ නිවාසානුස්මාති- දිව්‍යචක්ෂුර් ඥානයන් පිළිබඳ කථාව විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේය. ආශ්‍රව ක්ෂය කථාව භය භෙරව (අටුවාවෙහි විස්තර කරන ලදී.) 'ඉමානි බො සාරිපුත්ත' යනු යම් (දස බල කෙතෙක්) පූර්වයෙහි 'දස බො ඵම්මානි සාරිපුත්ත තථාගතස්ස තථාගත බලානිසී' කියෙමිද, මොවුහු මොවුහු, තෘතීයී. අර්පණය (-නිගමනය) කරන සේක.

එහි පරවාදී කථාවක් වෙයි. 'දශබල ඥානය නම් වෙනම නැති, සර්වඥතාඥානයාගේම මේ ප්‍රභේදයකැ'යි. එය එසේ නොදනුනුතු කුමක් හෙයින්ද යත් දශබල ඥානය අනෙකෙක්මය. සර්වඥතාඥානය අනෙකෙක්, ඒ එසේමයි- දශ බල ඥානය ස්වකීය ස්වකීය කෘත්‍යයම දැනගනී, සර්වඥතාඥානය එයද එයින් අවශේෂයද දැනගනී. විස්තර මෙසේයි- දශ බල ඥානයන් අතුරෙහි.

1. පළමුවැන්න කාරණා කාරණයම දැන ගනී
2. දෙවැන්න කර්මාන්තර- විපාකාන්තරයම දනියි.
3. තෙවැන්න කර්ම පරිච්ඡේදයම දනියි.
4. සතරවැන්න ධාතුන්ගේ නානාත්වය කාරණයම දනියි.
5. පස්වැන්න සත්වයන්ගේ අධ්‍යායය අධිමුක්තියම දනියි.
6. සවැන්න ඉන්ද්‍රියයන්ගේ නියුණු බව මෘදු බවම දැන ගනියි.
7. සත්වැන්න ධ්‍යානාදීන් සමග ඔවුන්ගේ කෙලෙසීම ආදියම දනියි.

8. අටවැන්න පෙර විසූ ස්කන්ධ සන්නතියම දනියි.

9. නව වැන්න සත්වයන්ගේ චූති ප්‍රතිසන්ධියම දනියි.

10. දසවැන්න (පරිඥාභිසමයාදි වශයෙන්) සත්‍යපරිච්ඡේදයම දැන ගන්නේය.

සර්වඥතාඥානය වූකලී මොවුන් විසින් දතයුත්තද එයින් මත්තෙහිද දැනගනී තවද- මේ (දසබල) ඥානයන්ගේ කෘත්‍යය සියල්ල නො කෙරෙහි. ඒ එසේමැයි- එය ධ්‍යානයම අර්පණය කරන්ට නොහැකි වෙයි, සෘද්ධියම විකුර්වණය කරන්ට නොහැකි වෙයි. මාර්ගයව කෙලෙසුන් ක්ෂය කරන්ට නොහැකි වේ. තවද-පරවාදී තෙම මෙසේ විවාළ යුත්තේය - මේ දශබල ඥානය නම් සචිතර්ක සචිචාරද, අචිතර්ක විචාර මාත්‍රද, අචිතර්ක අචිචාරද, කාමාවචරද, රූපාවචරද, ලොකිකද, ලොකොත්තරදැයි කියායි දන්නේ (නම්) පිළිවෙළින් ඥානයෝ සචිතර්ක සචිචාරයෝ යයි කියන්නේය, එයින් මත්තෙහි දෙදෙන අචිතර්ක අචිචාරයෝයයි කියන්නේය, ආශ්‍රවක්ෂය ඥානය සචිතර්ක සචිචාර වන්නේය, අචිතර්ක විචාරමාත්‍ර වන්නේය. අචිතර්ක අචිචාර වන්නේය'යි කියන්නේය. එසේම පිළිවෙළින් සත්දෙනෙක් කාමාවචරයෝය එයින් මත්තෙහි දෙදෙනෙක් රූපාවචරයෝය. අවසානයෙහි එකෙක් ලොකොත්තරයයි කියන්නේය. සර්වඥතාඥානය වනාහි සචිතර්ක සචිචාරමය, කාමාවචරමය, ලොකිකමයයි කියන්නේය.

මෙසේ මෙහි අනුපද වර්ණනාව කොට මෙවිට යම් භෙයකින් තථාගතයන් වහන්සේ පළමුකොටම ස්ථානාස්ථාන ඥානයෙන් ලොකික සමයග්දෘෂ්ටි ස්ථානය දක්නා හෙයින්ද නියත මිථ්‍යාදෘෂ්ටි ස්ථානයාගේ අභාවය දක්නා හෙයින්ද වෛතෙය සත්වයන්ගේ ආශ්‍රවක්ෂයාධි ගමයට හා අනධිගමයටද ස්ථානා ස්ථානවූ ක්ලේශාවරණයාගේ අභාවය දක්නා සේකද, නැවත කර්ම විපාක ඥානයෙන් ඔවුන්ගේ ත්‍රිභේක්‍ෂ ප්‍රතිසන්ධිය දක්නා හෙයින් විපාකාවරණයාගේ අභාවය දක්නාසේද, සර්වත්‍රගාමීනී ප්‍රතිපදා ඥානයෙන් ආනන්තරිය කර්මයක්භූතේ අභාවය දක්නා හෙයින් කර්මාවරණයාගේ අභාවය දක්නා සේකද, මෙසේ අනාවරණවූ සත්වයන්ට අනුකූල

ධර්මදෙශනය පිණිස අනෙකුඩාතු නානා ධාතු ඥානයෙන් (ධර්ම) ධාතුන්ගේ වෛමානු දර්ශනය හෙතෙකොට ගෙන චරිත විශේෂය දක්නාසේක්ද, නැවත ප්‍රයෝගය නොගෙනම ඔවුන්ගේ අධ්‍යායය වශයෙන් ධර්මදෙශනය පිණිස නානාධිමුක්තික ඥානයෙන් අදහස දක්නාසේක්ද, නැවත මෙසේ දක්නා ලද අධිමුක්ති ඇත්තවුන්ගේ ශක්තිය නොඉක්ම බලය නොඉක්ම දහම් දෙසනු පිණිස ඉන්ද්‍රියපරාවරතා ඥානයෙන් ශ්‍රද්ධාදීන්ගේ නියුණුව වා.මෘදුව දක්නා හෙයින් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ භානිභාවය දක්නාසේක්ද, නැවත මෙසේ දැනගන්නාලද ඉන්ද්‍රියපරාවරත්වය ඇති ඒ (වෛතෙය ජනයෝ) ඉදින් දුරු වෙත් නම් ප්‍රථමධ්‍යානාදියෙහි වශීභූත බැවින් සෘද්ධි විශේෂයෙන් වහා ඔවුන් වෙත පැමිණෙන සේක පැමිණද පූර්වෙතිවාසානුස්මිතිඥානයෙන් ඔවුන්ගේ පූර්ව ජාතිභාවනාවද දිව්‍යවක්ෂුර්ඥානානුභාවය හෙතෙකොටගෙන පැමිණියයුතු වෙතොපරියඥානයෙන් එකෙණෙහි විත්ත විශේෂයද දක්නාසේක් ආශ්‍රවක්ෂය ඥානානුභාවයෙන් ආශ්‍රවක්ෂය ගාමිනී ප්‍රතිපදාවෙහි පහවූ සම්මොහ ඇති බැවින් ආශ්‍රවක්ෂය පිණිස ධර්මය දෙශනා කරනසේක්ද, එහෙයින් මේ පිළිවෙළින් මේ දශබලයෝ කියන ලද්දාහුයයි දතයුත්තාහුයි.

'තං වාවං අප්පභාය' යනාදි තැන්හි නැවත මෙබඳු වචනයක් නොකියන්නෙමිසි කියන්නේ වචනය දුරු කෙරෙයි නම් වේ. නැවත මෙබඳු සිතක් නූපදවන්නෙමිසි සිතන්නේ සිත දුරුකෙරෙයි නම් වේ. නැවත මෙබඳු දෘෂ්ටියක් නොගන්නෙමිසි දුරුකරන්නේ දෘෂ්ටිය බැහැරලයි. නම්වේ. එසේ නොකරන්නේ නොම දුරුකෙරෙයි. නො බැහැරලයි. හෙතෙම- 'යථාහතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයො යම්සේ නිරය පාලයන් විසින් ගෙනවුත් නිරයෙහි තබන ලද්දේ වේද, එපරිද්දෙන් නිරයෙහි තබන ලද්දේම වේයයි දතයුතු.

මෙවිට ඒ (නිරයෙහි පැමිණීමට) අර්ථසාධික උපමාවක් දක්වනසේක්, 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය වදාළහ. එහි සීලසම්පන්නෝ යනාදි තැන්හි ලෝකික ලොකොත්තරවූ ශීල සමාධි ප්‍රඥාවෝ දතයුත්තාහුය. ලොකොත්තර වශයෙන්ම විනිවර්තනය කරනටද

වටි, ඒ එසේමැයි- මේ තෙම සමයග්වචන කර්මාන්තාච්ඡයන්ගෙන් ශීලසම්පන්න වෙයි, සමයග්ව්‍යායාම ස්මෘති සමාධිත්ගෙන් සමාධිසම්පන්න වෙයි, සමයදෘෂ්ටි සංකල්පයන්ගෙන් ප්‍රඥාසම්පන්න වේ. මෙසේ ශීලාදියෙන් සම්පූර්ණවූ ඒ මහණ යම්සේ 'දිට්ඨෙව ධම්මේ'- මේ අන්තැවි තිම. 'අඤ්ඤං ආරාධෙති'- රහත්ඛවට පැමිණෙද, 'එවං සම්පදමිදං සාරිපුත්ත, වදාමි'- මේ කාරණයද මෙබඳු මයි. ඒ එසේමයි- යම්සේ මාර්ගයට අනතුරුව නොවරදවාම ඵලය උපදීද, එපරිද්දෙන්ම මේ පුද්ගලයාගේද චුතියට අනතුරුව නොවරදවාම නිරයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය වේයයි දක්වන සේක. සියලුම බුද්ධවචනයෙහි මේ උපමාවට වඩා දැඩිතර කොට වදාළ උපමාවක් නම් නැති.

'වෙසාරජ්ජාති' යන මෙහි (නො බුහුටිඛවට ප්‍රතිපක්ෂ වූයේ 'වෙසාරජ්ජ' නම් වෙයි. සතර තැනෙකහි ශාරද්‍යයාගේ අභාවය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුට උපන් සොම්නස්මය නුවණට මේ නමෙකි.

'සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතෙ'- මම සමයක් සම්බුද්ධයෙමි. සියලු ධර්මයෝ මා විසින් අභිසම්බුද්ධයහයි මෙසේ ප්‍රතිඥා කරන්නාවූ ඔබ විසින්.

'අනභිසම්බුද්ධා'- මෙනම් ධර්මයෝ ඔබ විසින් අවබෝධ නොකරන ලද්දාහුය.

'තත්‍ර වත'- ඒ අනභිසම්බුද්ධයහ'යි මෙසේ දක්වනලද ධර්මයන්.

'සහධම්මෙන'- හෙතු සහිතවූ කරුණු සහිතවූ වචනයෙන් සුනුක්ඛත්තයා මෙන් විප්‍රලාප කියන්නාහු අප්‍රමාණය. 'නිමිත්තමෙතං' යන මෙහි පුද්ගලයාද ධර්මයද නිමිත්ත' යයි අදහස් කරන ලදී. යමෙක් මට විරුද්ධ වොදනා කරන්නේද ඒ පුද්ගලයා නොදක්මි. යම් (ධර්මයක්) මෙනම් ධර්මය ඔබ විසින් අනභිසම්බුද්ධයයි මට ප්‍රතිවොදනා කරන්නේද, ඒ ධර්මයද නොදක්මි මේ මෙහි අර්ථයි.

'ධෙම්ප්පත්තෙ'- ක්ෂේමයට පැමිණියේ. දෙසු දෙපදය මේ පාදයාගේම මේ වචනයයි. මේ සියල්ලම වෛශාරද්‍ය ඥානයම

සඳහා වදාරනලද, ඒ එසේමැයි- 'මේ නම් ධර්මය ඔබ විසින් අනභිසම්බුද්ධ'යයි වොදනා කරන පුද්ගලයකු හෝ වොදනා කාරණයක් හෝ අනභිසම්බුද්ධ ධර්මයක් හෝ නොදක්නාහු දසබලයන් වහන්සේට ඒකාන්තයෙන් ස්වභාව බුද්ධ වූයේම 'මම බුද්ධ වෙමි'යි කියමි'යි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහුට ඉතා බලවත් සොම්නසක් උපදී, ඒ සොම්නස හා යෙදුනාවූ ඥානය වෛශාරද්‍ය නම් වෙයි. එය සඳහා 'බෙමජ්ජන්තො' යනාදිය වදාළහ. මෙසේ සියලු තැන්හි අර්ථය දතයුතු.

'අන්තරායිකා ධම්මො'- යන මෙහි වනාහි අන්තරාය කෙරෙන්නුයි 'අන්තරායිකා' නම් වෙති. ඔවුහු අර්ථ හෙයින් දැන දැන ඉක්මවන ලද සප්තාපත්තිස්කන්ධයෝයි. සැබව දැන දැන ඉක්මවන ලද යටත්පිරිසෙයින් දුෂ්කර- දුර්භාෂිතයකුදු මාර්ගඵලයට අන්තරාය කෙරෙයි. එහෙත් මෙහි මෙමුද්‍රිත ධර්මය අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමැයි මෙවුන් සෙවුනාවූ යම් කිසිවෙකුට නිසැකවම මාර්ගඵලයන්ට අන්තරාය වේ.

'යස්ස බො පනතෙ අත්ථාය'- රාග ක්ෂයාදීන් අතුරෙහි යමක් යමක් පිණිස.

'ධම්මො දෙසිතො'- අශුභ භාවනාදී ධර්මය වදාරන ලදද.

'තත්‍ර වත මං'- ඒ අනෙයර්යාණික ධර්මය නිමිත්තකොට මට සෙස්ස කී නියෙන්ම දතයුතු.

'අට්ඨ බො ඉමං සාරිපුත්ත' යන මේ කුමක් හෙයින් ආරබ්ධයත්. වෛශාරද්‍ය ඥානයාගේ බලය දැක්වීම පිණිසය. සැබව යම්සේ ව්‍යක්තවූ පිරිසක් මැදට පැමිණ පණ්ඩිතයන්ගේ චිත්තාරාධනයෙහි සමර්ථවූ කථාවෙන් ධර්මකථිකයාගේ දක්ෂ බව පැනේද, එපරිද්දෙන් මේ අට පිරිස්කරා පැමිණ වෛශාරද්‍ය ඥානයාගේ වෛශාරද්‍ය භාවය දැනගන්ට හැකි නුයි. වෛශාරද්‍ය ඥානයාගේ බලය දක්වනසේක්- 'අට්ඨ බො ඉමා සාරිපුත්ත' යනාදිය වදාළහ. එහි 'බත්තිසපරියසා ක්ෂත්‍රියයන් රැස්වුන් ස්ථානය සියලු තැන්හි මේ නයයි. තවද මාරකායික දෙවියන් රැස්ව හුන් තැන මාරපරියසායි දත යුත්තිය. මාරයන් (හුන් තැන) නොවේ. තවද- මේ සියලු පිරිස්ම උග්‍රවූ ස්ථානයන් දැක්වීම් වශයෙන් ගන්නා ලද්දාහුය. සැබව- මනුෂ්‍යයෝ මෙහි

රජතෙම හුන්නේයයි ප්‍රකෘති වචනය පවා කියන්නට නොහැකි වෙති. දෙඇසින් සෝදිය වැගිරෙත්. මෙසේ ක්ෂත්‍රිය පිරිස උග්‍රය, බමුණෝ ත්‍රිවේදයෙහි දක්ෂ වෙති, ගැහැවියෝ විවිධ ව්‍යවහාරයන්හිද අක්ෂර චිත්තාවේහිද (දක්ෂ වෙති) ශ්‍රමණයෝ ස්වවාද පරවාදයන්හි දක්ෂ වෙත්. ඔවුන් මැද ධර්ම කථාකථනය නම් ඉතාම භාරය. අමනුෂ්‍යයෙකැයි කී ඇසිල්ලෙහිම සියලු සිරුර කම්පා වෙයි. ඔහුගේ රූපය හෝ දැක ශබ්දය හෝ අසා සන්වයෝ විසංඥ වූවාහු වෙති. මෙසේ අමනුෂ්‍ය පිරිස උග්‍රවූවය. ඒ පිරිස්හිද කර්ම කථාකථනය නම් ඉතාම භාරය. මෙසේ උග්‍රවූ ඥාණ දැක්වීම වශයෙන් ඒ (පිරිස්) ගන්නා ලද්දාහුයයි දතයුතු.

‘අජ්ඣොධාගාහනි’- ඇතුළත පිවිසෙයි.

අනෙක සතං ධත්තිය පරිසං- බිම්බිසාර සමාගම ඥාති සමාගම- ලිච්ඡවි සමාගම- සද්‍යශවු (සමාගම) අන් සක්වළ වලද ලැබේ මැයි. කිමෙක්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අන් සක්වළවලටත් යන සේක්ද යත්, එසේය, යෙති, කෙබඳුවද යත්, ඔවුහු යම්බඳු වූවාහුද, එබඳුවම යෙත්, එහෙයින්ම වදාළහ. ‘ආනන්ද, මම වනාහි නොයෙක් සිය ගණන් ක්ෂත්‍රිය පිරිස් කරා ඵලමුනෙමි දනිමි. එහි ඔවුන්ගේ යම්බඳුවූ වර්ණයෙක් වේද, මාගේ එබඳුවූ වර්ණය වෙයි. ඔවුන්ගේ යම්බඳුවූ ස්වරය වේද, මාගේ එබඳුවූ ස්වරය වෙයි. යලි (අනුරූප වූ) දැහැමි කථාවෙන් (දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායික අර්ථය) දක්වමි -පෙ- සතුටු කරවමියි. කථා කරන්නාවූද මා මේ කවරෙක් කථාකෙරේද? දෙවියෙක් හෝ මිනිසෙක් හෝ දැ? යි නොදනිති යලි දැහැමි කථාවෙන් (කරුණු) දක්වා -පෙ- සතුටු කරවා අතුරුදහන් වෙමි. අතුරුදහන්වූද මා මේ කවරෙක්ද අතුරුදහන් වූයේද දෙවියෙක් හෝ මිනිසෙක් හෝ දැ? යි නොදනිත්’ යයි.

ක්ෂත්‍රියයෝ වළලු - අග්‍රපළඳනා - මල් ගඳ - ආදියෙන් සැරසුනාහු විවිධ වර්ණ වස්ත්‍ර ඇත්තාහු (කන්හි) පළන් මිණිකොඩෙල් ඇත්තාහු මුහුළු දරන්නාහු වෙති. කිම භාග්‍යවතුන් වහන්සේද එපරිද්දෙන් ආත්මය සරසන්ද? තවද- ඔවුහු සුදුවූවාහුද කළුවූවා මගුරුවන් සවි ඇත්තාහු වෙති, කිම ශාස්තෘන් වහන්සේද එබඳු වෙත්ද යත් ශාස්තෘන් වහන්සේ

තමන් වහන්සේගේ පැවිදි වෙසින්ම යෙති. එතකුළු වුවත් ඔවුන්ට එබඳුව වැටහෙත්. ගොස් රාජාසනයෙහි හුන්නාවූ තමන් දක්වති. ඔවුන්ට අද අපගේ රජපුරුවෝ අතිශයින් බබලතියි (සිතක්) වෙයි. තවද- ඔවුහු සිඳුණු ස්වර ඇත්තාහුද බැඳුණු ස්වර ඇත්තාහුද කාසස්වර ඇත්තාහුද වෙති. ශාස්තෘන් වහන්සේ බ්‍රහ්ම ස්වරයෙන්ම දහම් වදාරන සේක. 'තාදිසකො මය්හං සරොහොති' යන මේ වනාහි භාසාන්තරය සඳහා වදාරන ලදී. මිනිසුන්ට වූකලී ඒ අසා අද රජපුරුවෝ මිහිරි හඬින් කථා කෙරෙතියි (සිතක්) වෙයි. තවද- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහම් දෙසා නික්ම ගිය කල්හි තවද ආවාද රජු දැක මේ තෙම කවරෙක්දෝහෝයි විමසීම් උපදියි මේ කියන ලද වෙයි. 'මේ ස්ථානයෙහි මෙවිටම මගධ බසින් සිහළ බසින් මිහිරි හඬින් කථා කරමින් අතුරුදහන් වූ මේ තෙම කවරෙක්ද? කිම දෙවියෙක්ද? නොහොත් මිනිසෙක්ද?යි කුමක් පිණිස වනාහි මෙසේ නොදන්නා ඔවුන්ට දහම් දෙසත්ද යත්, වාසනාවද, සැබව- මෙසේ අසන ලද්දාවූද ධර්මය අනාගතයෙහි ප්‍රත්‍යාවේමයයි අනාගතය සඳහා දෙගනා කරන සේක.

'සන්නිසින්න පුබ්බං' එක්ව හුන් විරූය.

'සල්ලපිතපුබ්බං'- අල්ලාප- සල්ලාප කළ විරූය.

'සකච්ඡා' ධර්ම සාකච්ඡාවද පැමිණෙන ලද විරූය.

'අනෙක සතං බ්‍රාහ්මණ පරිසං' යනාදීන්ගේද සොණදණ්ඩ සමාගමාදීන්ගේ වශයෙන්ද අන්‍ය වක්‍රවාටයන්ගේ ඵලයෙන්ද සම්භවය දත යුතු.

'වතස්සො ඛො ඉමා සරිපුත්ත, යොනියො'- යන මෙහි යොනි යනු ස්කන්ධ කොට්ඨාසයටද කාරණයටද ප්‍රමුඛ මාර්ගයටද නමෙකි. ඒ එසේමැයි- 'වතස්සො නාගයොනියො වතස්සො සුපණ්ණයොනියො' යන මෙහි ස්කන්ධ කොට්ඨාසය 'යොනි' නම් යොනි හෙයා භූමිජ ඵලස්ස අධිගමාය' යන මෙහි කාරණයයි, 'න වා 'හං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රුමි යොනිජං මත්ති සම්භවං' යන මෙහි ප්‍රමුඛ මාර්ගය (යොනි නම්.) මෙහි වූකලී ස්කන්ධ කොට්ඨාසය 'යොනි'යයි අදහස් කරන ලදී. එහි බිජුව මෙහි උපන්නාහු 'අණ්ඩජ' මේ වෙති. දලබුයෙහි උපන්නාහු 'ජලාබුජ

නම් වෙති. සෝදියෙහි උපන්නාහු 'සංසෙදජ' නම් වෙති. මේ කාරණයන් හැර (ඉපදීම් වශයෙන්) පැන මෙන් උපන්නාහුනුයි. ඔපපාතික නම් වෙත්.

'අභිනිබ්බිජ්ජ ජායන්ති' - බිඳ නික්මීම් වශයෙන් උපදිත්. 'පුත්තිගුණපෙ වා' යනාදීහු වනාහි අනිෂ්ට වූවාහුම දක්වන ලද්දාහුය. එකකුදු වුවත් ඉෂ්ටවූද ගිතෙල්- තල තෙල්- මී- පැණි ආදීන්හි සත්වයෝ උපදිත්මැයි. 'දෙවා' යනාදියෙහි වාතුර්මහා රාජිකයෙහි පටන් මත්තෙහි දෙවියෝ ඔපපාතික වෙති. බ්‍රහ්මාටු දෙවියෝ වනාහි සිවියෝනි ඇත්තාහුය. 'එකච්චෙ ව මනුස්සා' යන මෙහි මිනිසුන් අතරෙහි කිසිවෙකුම ඔපපාතික වෙති, මොවුහු වනාහි බොහෝ සෙයින් ජලාබ්‍රජයෝමයි. කුන්ත පුත්‍රවූ දෙබැ තෙරුන් මෙන් අණ්ඩජයෝද වෙති. සියුම්ගැබැ උපන් පොක්බරසාති බ්‍රාහ්මණ පද්මාවතී දේවී ආදීන් මෙන් සංස්වෙදජයෝද වෙත්. විනිපාතිකයන් අතුරෙහි නිජ්ක්ධාමතෘෂ්ණික ප්‍රෙතයෝ නිරිසතුන් මෙන් ඔපපාදකයෝයයි. සෙස්සෝ සිවියෝනි ඇත්තාහුද වෙත්. ඔවුන් යම්සේද එපරිද්දෙන් යක්ෂයෝද සියලු වතුපාද- පක්ෂි ජාති- දිර්ඝජාති ආදිවූද සියල්ලෝ සතරයෝනි ඇත්තාහු මැයි.

'පඤ්ච බො ඉමා සාරිපුත්තෙ' ගතියෝ යන මෙහි සුකෘත දුෂ්කෘත කර්මයන්ගේ වශයෙන් යායුත්තාහුනුයි 'ගති' නම් වෙති. තවද- ගති ගති- නිවෘතිගති- අධ්‍යාගය ගති- විභවගති- නිෂ්පත්තිගති යයි ගතිය නම් බොහෝ ආකාර වන්නිය. එහි 'කං ගතිං පෙච්චගච්ඡාමි' යි ද, 'යස්ස ගතිං න ජානනන්ති දෙවාගන්ධබ්බමානුසා' යි ද, මෝ තොමෝ 'ගතිගති' නමු. 'ඉමෙසං බො අහං භික්ඛුනං සීලවත්තානං නෙව ජානාමි ගතිං වා ආගතිං වා' යන මෝ තොමෝ 'නිබ්බන්තිගති' නමු. 'එවම්පි බො තෙ අහං බ්‍රහ්මෙගුතිඤ්ච පජානාමි වුතිඤ්ච පජානාමි' යන මෝ තොමෝ 'අජ්ක්ධාසය ගති' නමු. 'විභවො ගති ධම්මානං නිබ්බානං අරහතො ගති' යන මෝ තොමෝ 'විභවගති' නමු. 'ද්වෙ එව ගතියො භවන්ති අනඤ්ඤා' යන මෝ තොමෝ 'නිෂ්ඵත්තිගති' නමු. ඔවුනතුරෙන් මෙහි 'ගති ගතිය' අදහස් කරනලදී. 'නිරයො' යනාදියෙහි රතිරහිතාර්ථදයන් ආස්වාද

රහිතාර්ථයෙන් 'නිරය' නම්. සරසට ගියානුනුයි 'නිරව්ජාන' නම් වෙති. ඔවුන්ගේ යොනිය 'තරව්ජාන යොනි' නමු. ප්‍රෙතභාවයට පැමිණියවුන්ගේ විෂයනුයි, 'පෙත්තිවිසය' නම්. මනසින් උත්සන්න බැවින් 'මනුස්ස' නම් වෙති. පඤ්චකාමගුණයන් කරණකොටගෙනද තම තමන්ගේ ආනුභාවයන්ගෙන්ද ක්‍රීඩා කෙරෙන්නුයි 'දෙව' නම් වෙත්. 'නිරයඤ්චා' හං සාරිපුත්තා යනාදියෙහි 'නිරයො' යනු අවකාසය සමග ස්කන්ධයෝයි. 'නිරව්ජානයොනිඤ්ච' යනාදියෙහිදු මෙම නයයි. 'මග්ගා, පටිපදං' යන දෙකින්ම ඒ ඒ ගතිය පිණිස පවත්නාවූ කර්මයම දක්වයි. 'යථා පටිපන්නො' - යම් මාර්ගයකින් යම් ප්‍රතිපදාවකින් පිළිපන්නේයයි දෙකම එක්කොට දක්වයි. 'අපායං' යනාදියෙහි අභිවෘද්ධි නම්වූ හෝ සුඛ නම්වූ හෝ අයයෙන් පහවූ බැවින් 'අපාය නම් වෙයි. දුකට ගතිය පිළිසරණනුයි 'දුග්ගති' නමු. දුෂ්කෘතකාරිහු මෙහි විවසව වැටෙන්නුයි 'විනිපාත නම්. 'නිබ්බානඤ්චාහං' යන මෙය වනාහි හුදෙක් ගතියම නොවෙයි. ගතිනිස්සරණයවූ නිවනද දනිමියි දක්වනු පිණිස වදාළහ. මෙහි මග්ගො, පටිපදා යන දෙකින්ම ආර්යමාර්ගයම කියන ලද්දේය. මෙවිට යථොක්ත ස්ථානයන්හි තමන් වහන්සේගේ ඥානප්‍රවෘත්ති ආකාරය දක්වනසේක් 'ඉධාහං සාරිපුත්ත, යනාදිය වදාළහ. එහි 'එකන්තදුක්ඛං' - නිත්‍යයෙන් දුක්වූ, නිරන්තරයෙන් දුක්වූ. 'තිප්පා' - බහලවූ 'කටුක' - රළුවූ. 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය ඔහුපමාය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලද්දානුය. එහි කාසු යි වළද, රැසද කියනු ලැබේ.

"සාරථිය' වෙලෙවි වූවෙකු මෙන් වළ කුමක් හෙයින් සාරාහිද? යහලුව, මා විසින් විචාරන ලද්දෙහි කියව, වළ කරණකොටගෙන කුමක් කරන්නෙහිද?"

"අන්‍ය මනුෂ්‍යයෝ, හඬන්නාහු හාත්පසින් දැවුණු සිරුරු ඇත්තාහු. අගුරුරැස විසුරුවත්."

යන මෙහි රාශිය (කාසු නම්.) මෙහි වූකලී ආවාටය අදහස් කරනලදී. එහෙයින්ම වදාළහ. සාධිකපොරිසා පූරං ගාරානං' යනු එහි අධිකයක් සහිතවූ පුරුෂප්‍රමාණය (බඹය) ප්‍රමාණවූයේ මෝහටනුයි 'සාධිකපොරිසං' යනු වේ. අතිරෙක පස්රියනෙක

යන අර්ථයි. 'චිතච්චිකානං චිතධුමානං' යන මෙය පරිදාහයාගේ බලවත් බව දැක්වීම පිණිස වදාරනලදී. සැබව- ගිනිසිළ හෝ දුම හෝ ඇති කල්හි වාතය උපදියි. එහෙයින් පරිදාහය බලවත් නොවේ.

'සම්මපරෙතො'- සර්මය අනුව ගියේ.

'තසිතො'- හටගත් තෘෂ්ණා ඇත්තේ.

'පිපාසිතො'- දිය බොනු කැමැත්තේ.

'එකායනෙන මග්ගෙන'- එක මගින්ම පිළිවෙලින් යා යුතුවූ දෙපස නිරතුරුවැ කටුරුක්වලින් ගහනවූ මගින්.

'පණ්ඩාය'- අඟුරුවළ ප්‍රාර්ථනාවක් නම් නැත්මය, එතකුදු වුවත් අඟුරුවළ අරහයා ඉරියව් පිහිටුවන ලද බැවින් මෙසේ කියන ලදී.

'එවමෙව බො'- යන මෙහි මේ ඖෂමයසංසන්දනයයි. ඒ එසේමැයි- අඟුරුවළ මෙන් නිරය දතයුතු, අඟුරුවළට යන මග මෙන් නිරයට පැමිණෙන කර්මයද මඟට බැසගත්තහු මෙන් කර්මයෙන් යුක්ත පුද්ගල තෙමේද ඇස් ඇති පුරුෂයා මෙන් දිවැස් ඇති භාග්‍යවතුන් වහන්සේද යම්සේ ඒ පුරුෂතෙම මඟට පිළිපත්තහු දැකම 'මේ තෙම මේ මඟින් ගොස් අඟුරුවළෙහි වැටෙන්නේය'යි දැනගනීද, එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රාණසාතාදීන් අතුරෙහි යම්කිසි කර්මයක් රැස්කිරීම කරන්නහුම 'මේ තෙම මේ කර්මය කොට නිරයෙහි උපදින්නේය'යි දැනගන්නාසේක. යම්සේ ඒ පුරුෂ තෙම මැතකාලයෙහි අඟුරුවළෙහි වැටුනාවූ ඔහු දකීද, එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මැත කාලයෙහි ඒ පුරුෂ තෙම ඒ කර්මය කොට කොහි උපන්නේදැ?යි ආලෝකය වඩා දිවැසින් බලන්නේක්, නිරයෙහි උපන්නාවූ පඤ්චවිධබන්ධනාදිවූ මහදුක් විඳින්නහු දක්නා සේක. අනිකෙකුදු ඇති- එහි (මිනිස්ලොව) කර්මායුහන කාලයෙහි ඔහුගේ වර්ණය අනිකෙක, නිරයෙහි උපන්නහුගේ (වර්ණය) අනිකෙකි. එකල්හිදු ඒ සත්වතෙම ඒ කර්මය කොට ඒ (නිරයෙහි) උපන්නේයයි බලන්නාවූ උන්වහන්සේට නොයෙක් දහස්ගණන් සත්වයන් මධ්‍යයෙහි සිටියේ නමුදු 'මේ හෙතෙමේ' යයි ඒ සත්ව තෙමීම ආපාථයට පැමිණෙයි. දිවැස්හුගේ ඵලය නම් මේයයි කියත්.

දෙවෙනි උපමාවෙහි යම් හෙයකින් අඟුරුවලෙහි මෙන් ගුරුකුපයෙහි පරිදාහයෙක් නැතද, එහෙයින් 'එකන්තදුක්ඛා' යි නොවදාරා දුක්ඛා යනාදිය වදාළහ. මෙහිදු පළමු නයින්ම ඖෂමය සංසන්දනය දතයුතු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ පුද්ගලයාද භුක්තියොනි ආදිවූ යම්කිසි තැනෙක උපන්නාහු වධබන්ධන ආකර්ෂණ විකර්ෂණාදියෙන් මහත්වූ දුක් විඳින්නහු දක්නාසේක්මය.

තුන්වෙනි උපමාවෙහි 'තනුපත්තපලාසො' යනු වලාපටලයක් මෙන් නොව, තුනිවූ පත්‍ර ඇතියේ. ඒ වෘක්ෂයාගේ විරලවූ පත්‍ර ඇති බව සඳහා මෙය වදාරන ලද්දේය.

'කබරච්ඡායො' - විරලවූ සෙවන ඇතියේ.

'දුක්ඛබහුලො' - යම් හෙයකින් ප්‍රේත විෂයෙහි දුකම බහුලවේද සැපය මදව කිසිවිටෙක වින්ද යුතු වේද, එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. මෙහිදු පළමු නයින්ම ඖෂමය සංසන්දනය දතයුතු.

සතරවැනි උපමාවෙහි බහලපත්තපලාසො නිරතුරුවූ පත්‍ර ඇත්තේ පත්‍රයෙන් ගැවසී ගත්තේ,

සන්දච්ඡායො පහණ සතක් මෙන් සතවූ සෙවන ඇතියේ.

'සුබබහුලා වෙදනා' - මිනිස් ලොව කැත්කුල ආදියෙහි සැප බහුලවූ වෙදනාවෝ වින්දයුන්නාහු වෙති. ඒ වෙදනාවන් විඳිමින් හුන්නහු හෝ හොත්තහු හෝ දක්තෙමිසි දක්වන සේක. මෙහිදු ඖෂමය සංසන්දනය පළමු නයින්ම දතයුතුයි.

පස්වැනි උපමාවෙහි 'පාසාදො' - දිරිසප්‍රාසාදයෙක්.

'උල්ලිත්තාවලිත්තං' - ඇතුළත හා පිටතද (සුණු) ආලෙප කළ.

'ඵස්සිතග්ගළං' - දොරබා සමග මොනොවට වසනලද කවුළු ඇති.

'ගොනකත්ථනො' - සතරඟුලින් අධිකවූ ලොම් ඇති කළු කොඳුපලසින් අතුරන ලද.

'පට්ඨකත්ථනො' - එළු ලොම් මුවා සුදු ඇතිරියෙන් අතුරන ලද.

'පටලිකත්ථනො' - සතවූ පුෂ ඇති එළුලොම් මුවා ඇතිරියෙන් අතුරනලද.

'කාදලිමිගපවරපච්චන්ථරණො' - කෙසෙල්මුවසම්මුවා
උතුම් පසතුරුනෙන් අතුරනලද, ඒ පසතුරන සුදුවනක් මතුයෙහි
කෙසෙල්මුවසම් අතුරා මසා කෙරෙත් ල

'සඋත්තරච්ඡදො' - උඩුවියන් සහිතවූ, මතුයෙහි බඳනා
ලද රතුවියන සමගය යන අර්ථයි.

'උභතො ලොහිතකුපධානො' - ශීර්ෂොපධානයද
පාදොපධානයදැයි පර්යාසංකයාගේ දෙපස තබනලද කොට්ට
ඇති. මෙහිදු ඖපමාසංසන්දනය පළමු නයිත්ම විභාග
කටයුතුයි. මේ කියනු ලබන්නේ මෙහි පසුභාගයෙහි යොජනාය-
යම්සේ ඒ පුරුෂ තෙම මඟට අවතීර්ණ වූවහුම 'මේ තෙම මේ
මගින් ගොස් පහයට නැගී කුච්ඟට පිවිස පර්යාසංකයෙහි
හිඳින්නේ හෝ නිදන්නෝ හෝ'යි දැනගනීද, එපරිද්දෙන්
භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දානාදී පුණ්‍යක්‍රියා වස්තූන් අතුරෙන්
යම්කිසි කුසලකර්මයක් ආයුහනය කරන්නාවූම පුද්ගලයා දැන
'මේ තෙම මේ කර්මය කොට දෙව්ලොව උපදින්නේය'යි දැන
ගන්නා සේක. යම්සේ ඒ පුරුෂතෙම මෑත කාලයෙහි ඔහු
පහයට නැගී කුච්ඟට පිවිස පලයෙහි හුන්නාවූ හෝ නිදන්නාවූ
හෝ එකාන්තයෙන් සැපවූ නිරන්තරයෙන් සැපවූ වේදනාවන්
විඳින්නාහු දකීද, එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෑත
කාලයෙහි ඒ පුරුෂතෙම ඒ කුසලකර්මය කොට කොහි
උපන්නේදැ?යි ආලෝකය වඩා දිවැසින් බලන්නේ දෙව්ලොව
උපන්නාවූ නඳුනුයන් ආදියෙහි අප්පරස්සමුහයා විසින් පිරිවරන
ලදුව දිවසැපත් විඳින්නහු දක්නාසේක.

ආශ්‍රවක්ෂය වාරයෙහි 'දිබ්බෙන චක්ඛුනා'යි නොවදාරා
'තමෙනං පස්සාමි'යි වදාරනලදී. ඒ කුමක් හෙයින්ද යත්,
නියමයක් නැති හෙයින්. ඒ සැබව මේ පුද්ගලයා දිවැසින්ද
දකිති, චෙතොපරිය ඥානයෙන්ද දැනගනිති,
සර්වඥාඥානයෙන්ද දැනගනිත් මැයි. 'එකන්ත සුඛා වෙදනා'
යන මෙය කිසියෙක් දෙව්ලෝ සැපය සමග බ්‍යඤ්ජන හෙයින්
එකය, එහෙත් අර්ථහෙයින් විවිධ වෙයි. සැබව දෙව්ලෝ සුවය
රාගපරිදාහාදීන් ඇති බැවින් එකාන්තයෙන්ම එකාන්තසුඛ
නොවෙයි. උපමාවෙහිදු ප්‍රාසාදයෙහිලා 'එකන්තසුඛා'යි යමක්

කියනලදද, එය මාර්ගපරිදානය නොසන්හුන් බැව්නුදු බඩසයින් පෙළුන බැව්නුදු පවසින් මඩනාලද බැව්නුදු එකාන්තයෙන් එකාන්තසුව නොවේ. එතකුදු වුවත් වනලැහැබෙහි පොකුණට බැස රජස්දැලි සෝදා හළ බැවින් මං විඩාව සන්සිදුණු බැවින්ද නෙළුඹුදැලි කැමෙන් හා මිහිදිරිය පීමෙන්ද සා සවස් පහවු බැවින් ද, දිය සළුව පෙරලා පටදුනුත් හැඳ සහල්එවිකාව ඉස්දොය කොට දිය සළුව මිරිකා ලෙහි තබා ම මඳ පවතින් සලනු ලබන්නහු නිපත් බැවින් සර්වාකාරයෙන් එකාන්තසුව වේ. එව මෙව බො' යන මෙහි මේ ධෞර්වයසංසන්දනය-පොකුණමෙන් ආර්යමාර්ගය දකයුතු. පොකුණට යන මග මෙන් පූර්වභාග ප්‍රතිපදාවද, මඟට බැසගත්තහු මෙන් ප්‍රතිපදාවෙන් යුත් පුද්ගල තෙමේද, ඇස් ඇති පුරුෂයා මෙන් විවෘතවූ චක්ෂුසින් යුත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද, වනලැහැබ මෙන් නිවනද දන යුතු.) යම්සේ ඒ පුරුෂ තෙම මඟට බටහු දැකම මෙ තෙම මේ මගින් ගොස් පොකුණෙහි නා සිත්කලු වනලැහැබෙහි රුක්මුල හිඳින්නේ හෝ නිදන්නේ හෝ'යි දැනගනිද, එපරිද්දෙන්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිළිවෙත් පුරන්නහුම නාම රූපයන් පිරිසිඳින්නහුම ප්‍රත්‍යය පරිග්‍රහය කරන්නහුම ලක්ෂණාරම්භණ විදර්ශනාවෙහි කර්ම කරන්නහුම 'මේ තෙම මේ ප්‍රතිපදාව පුරා සියලු ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කොට 'අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං'යි මෙසේ කියන ලද ඵලසමවතට පැමිණ වාසය කරන්නේය'යි දැනගන්නාසේක. යම්සේ ඒ පුරුෂතෙම මෑත කාලයෙහි පොකුණෙහි නා වනලැහැබට පිවිස හුන්නාවූ හෝ නිදන්නාවූ හෝ එකාන්තයෙන් සැපවූ වෙදනාවන් විඳින්නාවූ ඔහු දකිද, එපරිද්දෙන්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පසුකාලයෙහි ඒ පුද්ගලයා පිළිවෙළින් පුරා මාර්ගය වඩා ඵලය පසක් කොට නිරොධ නමැති උතුම්වූ යහන්ගතවූවහු නිවන් අරමුණකොට ඇති ඵල සමාපත්තියට පැමිණ එකාන්තයෙන් සැපවූ වෙදනාව විඳින්නහු දක්නා සේක.

අභිජානාමි බො පතා හං සාරිපුත්ත' චතුරංග සමන්තාගතං යන මෙය කුමක් හෙයින් ආරබ්ධද යත්, වෙනම අනුසන්ධි වශයෙන් ආරබ්ධය. මේ සුනක්ඛත්ත තෙම දුෂ්කර ක්‍රියාවෙන්

ශුද්ධිය වේයයි මෙසේ ලබ්ධි ඇත්තෙක්ල. එහෙයින් ඕනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මා විසිනුදු එක් අත්බැවෙක්හි සිට වතුරංගයෙන් යුක්තවූ දුෂ්කර ක්‍රියාව කරන ලද, දුෂ්කර ක්‍රියා ඇත්තෙක් නම් මා හා සදාගයෙක් නැති, දුෂ්කර ක්‍රියාවෙන් ශුද්ධිය ඇති කල්හි මමම ශුද්ධ වූවෙක් වන්නෙමි'යි. දක්වනු පිණිස මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. තවද- මේ සුනක්ඛත්ත තෙම දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි ප්‍රසන්න වූවෙක, ඔහුගේ ඒ ප්‍රසන්න භාවයද-

"භග්ගවය, සුනක්ඛත්ත නම් ලිච්ඡවි පුත්‍රතෙම කොරක්ඛත්තිය නම් නග්නසා දෙ දන දෙවැලමිටු බිම තබා හැසිරෙන්නහු බිම දමන ලද ආහාරය මුඛයෙන්ම කන්නහු මුඛයෙන් බුදින්නහු දුටුයේය. දැක ඕනට මේ සිත විය. 'එකාන්තයෙන් සොදුරු පියවි ඇති රහත් මහණෙක, වතුකුණ්ඩිකව බිම දමන ලද ආහාරය මුඛයෙන්ම කයි, මුඛයෙන් බුදි යයි.'"

මේ ආදිවූ 'පාටික' සූත්‍රයෙහි ආ නයින් දතයුතු. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ තෙම දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි ප්‍රසන්න වූවෙක මා විසිනුදු එක් අත්බැවෙක සිට සිව්වර්ගින් යුත් දුෂ්කර ක්‍රියාව කරන ලද දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි පහදනාවූද මොහු විසින් මා කෙරෙහි පැහැදිය යුතු වන්නේය. ඔහුගේ ඒ ප්‍රසාදයද මා කෙරෙහි නැතැයි දක්වන්නාවූද මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි- 'බ්‍රහ්මචරියං'යි දානයද චතාවතද ශික්ෂා පදයද බ්‍රහ්ම විහාරයද ධර්ම දෙශනාවද මෙමටුන විරතියද ස්වදාර සන්තොෂයද උප්පෙය්‍යයද ආර්ය්‍ය මාර්ගයද සකල ශාසනයද අධ්‍යානයද විරියයද කියනු ලැබේ. ඒසේමැයි-

"නාග රාජය, තොප විසින් සමාදන් වනලද ව්‍රතය, කිම? දාන නම් ශ්‍රේෂ්ඨචර්යාව කිමෙක්ද මොනොවට රැස්කරන ලද කවර කර්මයක්හුගේ මේ විපාකය වේද? ආනුභාවයද කාන්තියද වෙයි. කාය බලයෙන් හා උත්සාහයෙන්ද සමන්විත වූයෙහි මහත්වූ විමානයෙක්ද වෙයි. මා විසින් විචාරන ලද්දේ කියව"

"මමද භාර්යාවද දෙදෙන මිනිස් ලොව සැදැහැ ඇතියමෝ දානපති වූයෙමු. එකල්හි මාගේ ගෘහය පොකුණක් මෙන් විය.

මහණ බමුණෝද (ආහාරපානාදියෙන්) සන්තර්පණය කරන ලද්දාහුය.”

“ධීරයන් වහන්ස, මා විසින් (සමාදන්වන ලද.) ඒ ව්‍යය වෙයි. ඒ දානය නම් ශ්‍රේෂ්ඨවර්ය්‍යාව වෙයි. මොනොවට රැස් කරන ලද ඒ කර්මයාගේ මේ විපාකයයි. ආනුභාවයද කාන්තියද වෙයි. කාය බලයෙන් හා උත්සාහයෙන්ද යුක්ත වෙමි. මාගේ මේ මහත්වූ විමානයද වේ.”

(මේ පුණ්ණක ජාතකයෙහි දානය “බ්‍රහ්මවරිය”යි කියන ලදී.)

“කවර කර්මයක් හේතු කොට ගෙන (ඔබගේ දකුණු) අත කැමති කැමති සම්පත් දෙන්නේ වේද, කුමක් හේතුකොට ගෙන (දකුණු අත, මධුරරස වගුරු වන්නේවේද නොපගේ කෙබඳු වූ වතාවත් හේතුකොට ගෙන අනෙහි පුණ්‍ය ඵලය සමෘද්ධ වේද?”

“ඒ කර්මය හේතුකොට ගෙන (මාගේ) භස්තය කැමති සම්පත් දෙන්නේ වෙයි. මධුරරස හෝ ඉෂ්ට වස්තු දෙන්නේ වෙයි. මාගේ ඒ වතාවතයයි කියන ලද බඹර හේතු කොට ගෙන අනෙහි පුණ්‍ය ඵලය සමෘද්ධ වෙයි හෙවත් නිපදී.”

(යන- මේ අංකුර ප්‍රේත වස්තුවෙහි වතාවත් ‘බ්‍රහ්මවරිය’ යි කියන ලදී.)

‘ඉදං ඛො තං භික්ඛවෙ, තිත්තිරියං නාම බ්‍රහ්මවරියං අහොසී’යයි මේ ‘තිත්තිර ජතක’යෙහි පඤ්ච ශික්ෂාපදය ‘බ්‍රහ්මවරිය’යි කියනලදී. ‘තං ඛො පන පඤ්චසිඛ, බ්‍රහ්මවාරියං නෙව නිබ්බිදාය න විරාගාය යාවදෙව බ්‍රහ්ම ලොකුපපත්තියා’ යයි මේ ‘මහාගොවින්ද’ සූත්‍රයෙහි, බ්‍රහ්ම විහාරයෝ ‘බ්‍රහ්මවරිය’යි කියන ලද්දාහුය. ‘එකස්මිං බ්‍රහ්ම වරියස්මිං සහස්සං මච්චුහායිනො’ යන මෙහි ධර්ම දෙශනාව ‘බ්‍රහ්මවරිය’යි කියන ලදී. පරෙ අබ්‍රහ්මචාරී භවිස්සන්ති මයමෙත්ථ බ්‍රහ්මචාරී භවිස්සාමයි ‘සල්ලෙබ්’ සූත්‍රයෙහි මෛට්‍යනවිරතිය ‘බ්‍රහ්මවරිය’යි කියන ලද්දීය.

‘අපිදු භාර්ය්‍යාවන් ඉක්ම නොපවතුම්හ, භාර්ය්‍යාවෝද, අප ඉක්ම නො පවතිත්. ඔවුන් කෙරෙන් අන්‍යස්ත්‍රීන් කෙරෙහි ස්වදාරසන්තොෂ නම් බ්‍රහ්මවර්ය්‍යාවෙහි හැසිරෙමු. එහෙයින් අපගේ බාලයෝ නො මැරෙත්.”

‘(මහා ධර්මපාල ජාතකයෙහි ස්වදාරසන්නොෂය ‘බුන්ම වරිය’යි කියන ලදී.)

“හීනවූ බඹසරින් ක්ෂත්‍රිය කුලයෙහි උපදී. නැවත මධ්‍යම බුන්මවරියයාවෙන් දෙව් බවට පැමිණෙයි. උත්තම බුන්මවරියයාවෙන් බඹලොව ඉපදීමෙන් හෝ සියලු කෙලෙස් මළ නැසීම් වශයෙන් විශුද්ධ වේ.”

(මෙසේ නිමිජාතකයෙහි ආත්ම දමන වශයෙන් කරන ලද අෂ්ටාංගික උපොෂ්ඨය ‘බුන්මවරිය’යයි කියන ලදී.)

‘ඉදං ඛො පන පඤ්චසීඛ, බුන්මවරියං එකන්ත නිබ්බිදාය විරාගාය -පෙ- අයමෙව අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගා’යි ‘මහා ගොවින්ද’ සූත්‍රයෙහිම ආර්යා මාර්ගය ‘බුන්මවරිය’ යයි කියන ලදී. තයිදං බුන්මවරියං ඉද්ධං වෙව ටීතං ච විත්ථාරිකං බාහුජඤ්ඤං පුට්ඨනං යාව දෙව මනුස්සෙහි පුප්පකාසිතං’යි ‘ප්‍රාසාදික’ සූත්‍රයෙහි ශික්ෂාත්‍රය සංග්‍රහවූ සියලු ශාසනය ‘බුන්මවරිය’ යයි කියන ලදී.

‘අතුරිතව ක්‍රියාකරන්නවුන්ට ප්‍රාර්ථනා කළ ඵලයෙහි ආශාව නොහොත් ආශා ඵලය, සමාද්ධ වන්නේම වෙයි. මුහුකුරා ගිය අධ්‍යානය නම් බුන්මවරියයාව ඇත්තෙමි වෙමි. එම්බා ග්‍රාමණීය, (නුඹ) මෙසේ දනුව.”

මෙහි අධ්‍යානය ‘බුන්මවරිය’ යයි කියන ලදී මෙහි වූකලී විර්යා ‘බුන්මවරිය’ යයි අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමැයි- විර්යා බුන්මවරියයාවට මෙයම සූත්‍රය වෙයි. ඒ මේ විර්යා එක් අත්බැවෙකිහි සිව්වැදැරැම් දුෂ්කරක්‍රියාව කළ බැවින් චතුරංග සමන්තාගතං’යි වදාරන ලදී. ‘තපස්සී සුදං හොමි’ යන (මෙහි) ‘සුදං’ යනු නිපාත මාත්‍රය, තපස් ඇත්තෙක් වෙමි යන අර්ථයි. පරම තපස්සී- උතුම්වූ තපස් ඇත්තෙක්, තපස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් උතුම් වූවෙක් ලුඬස්සුදං හොමි’ රුක්ෂවූයෙමි වෙමි.

ජෙගුවිජ්- පාපයට ජ්‍යෙෂ්ඨා කරන්නෙමි.

‘පවිටින්තස්සුදං හොමි’- මම ප්‍රකර්ෂවිවෙක ඇතියෙක් වෙමි.

‘තත්‍ර’ ස්ස මේ ඉදං සාරිපුත්ත’- ඒ චතුරංග බුන්මවරියයාවෙහි මේ මාගේ තපස් ඇතිබව වෙයි. තපසින්

යුක්ත භාවයෙහි මාගේ මේ අවෙලකාදී තපසින් යුත්ඛව වේයයි දක්වති. එහි 'අවෙලකෝ' - සෙල් රහිත වූයේ, තඟ්න වූයේ.

'මුත්තාවාරො' - හරිතලද ආචාර ඇත්තේ. උච්චාර කර්මාදියෙහි ලොකික කුලපුත්‍රයන්ගේ ආචාරයෙන් වෙන්වූයේ මල-මු කෙරෙමි, කම්, බුදිමි.

'හත්ථපලෙඛනො' - අතෙහි පිණ්ඩය නිමි කල්හි දිවින් අත ලෝතෙමි, මල හෝ කොට අතෙහිම දඬුකඩෙක යන සන් ඇතිව අතින් පිසදමමි. ඔවුහු දඬුකඩ සත්වයෙකැයි පතවත් ල, එහෙයින් ඔවුන්ගේ පිළිවෙත පුරමින් මෙසේ කෙළේය. හික්ෂාව ගැනීම පිණිස එනුමැන වහන්ස'යි කියන ලද්දේ නොඒනුයි න එහි හදන්තික නම්, වෙයි. එසේ වීනම් සිටිනුමැන වහන්ස, යි කියන ලද්දේද නොසිටිනුයි. 'න තිට්ඨ හදන්තික' නම් වෙයි. ඒ දෙකම තිර්ථකයෝ මොහුගේ වචනය කරන ලද්දේ වන්නේයයි නොකෙරෙති. මමද එසේ කෙළෙමි'යි දක්වති.

'අභිහටං' - පළමුකොට නෙ එලවනලද හික්ෂාව

'උද්දිස්ස කටං' - මෙය ඔබ උදෙසා කරන ලදැයි මෙසේ ආරොචනය කළ හික්ෂාව.

'න නිමිත්තනං' - අසවල් නම් කුලයට හෝ විටියට හෝ ගමට හෝ පිවිසෙනු මැනවැයි මෙසේ නිමත්තුණ්‍ය කළ හික්ෂාවද.

'න සාදියාමි' - නොගනිමි.

'න කුමිහිමුඛා' - කළයෙන් නගා දෙනු ලබන්නාවූ හික්ෂාව නොගනිමි.

'න කළොපි මුඛා' - 'කළොපි' යනු සැළිය හෝ පැස හෝයි. එයින්ද නොගනිමි. කුමක් හෙයින් යත්. කුමිහි- කළොපිහු- මා නිසා සැන්දෙන් පහර ලබතියි කියායි.

'න එළකමන්තරං' - එළපත අතර කොට දෙනු ලබන (හික්ෂාව) නොගනිමි කුමක් හෙයින්ද? මේ තෙම මා නිසා අතුරු කිරීම ලබායයි කියායි. දණ්ඩ මුසලයන්හිද මෙම නයයි.

'න ද්විත්තං' - වලදන දෙදෙනෙකු අතුරෙන් එකෙක් නැඟිට දෙන කල්හි නොගනිමි කුමක් හෙයින්? ආලොපයට අන්තරාය වේයයි කියායි. 'න ගබ්හිනියා' යනාදියෙහි වනාහි

ගැබ්නියගේ කුසෙහි දරු තෙම වෙහෙසී, කිරි පොවන තැනැත්තියගේ ළදරුවාට පක්ෂිරාත්තරාය වෙයි, පුරුෂයන් අතරට ගිය තැනැත්තියගේ රතිඅත්තරාය වෙයි යි නොගනිමි.

‘න සංකිත්තිසු’- සංකීර්තනය කොට කරන ලද බත් ඇති කල්හි. දුර්භික්ෂකාලයෙහි අවෙලකයන්ගේ ශ්‍රාවකයෝ අවෙලකයන් පිණිස ඒ ඒ තැනින් සහල් ආදිය සමාදන් කරවා බත් පිසත් ල, උත්කෘෂ්ටවූ අවෙලක තෙම එයින් නොපිළිගනි.

‘න යත්ථ සා’- යම් තැනෙක ශුණ්ඛයෙක් පිඬු ලබන්නෙමිසි එළඹ සිටියේ වේද, එහි ඔහුට නොදී ගෙන එන ලද්ද නොගනිමි. කුමක් හෙයින්? තෙල ශූන්‍යයාගේ පිණ්ඩාත්තරාය වෙයි යි කියායි.

‘සණ්ඨ සණ්ඨ වාරිනි’- සමූහ සමූහව හැසිරෙන්නාහු. ඒ එසේමැයි- ඉදින් අවෙලකයකු දැක මොහුට භික්ෂාව දෙන්නෙමුයි මනුෂ්‍යයෝ ආහාරගෘහයට පිවිසෙත්ද යලි ඔවුන් පිවිසි කල්හි සැළමුව ආදියෙහි වසා සිටි මැස්සෝ නැගිට උඩට නැගී සමූහ සමූහව හැසිරෙත්ද, එයින් ගෙන එනලද භික්ෂාව නොගනිමි. කුමක් හෙයින්? මා නිසා මැස්සන්ගේ ගොවරාත්තරාය වූයේයයි කියායි. මමද එසේ කෙළෙමි.

‘ථුසොදකං’- සියලු සසසමිභාරයෙන් කරනලද සොවිරකය මෙහිදු පුරාපානයම සාවද්‍යය, මේ තෙම වනාහි සියල්ලෙහි සාවද්‍ය සංඥා ඇත්තේයි.

‘එකාගාරිකො’- යමෙක් එකම ගෘහයෙකින් භික්ෂාව ලැබී නවතීද (හෙතෙමේයි.)

‘එකාලොපිකො’- යමෙක් එකම බත්පිඩකින් යැපේද ‘ද්වාගාරිකො’ යනාදියෙහිදු මෙම නයයි.

‘එකිස්සාපි දත්තියා’- එක් (බත්) තැටියකින් ‘දත්ති’ නම් යම් බඳුනක අග්‍රභික්ෂාව බහා තබන්ද, එබඳුවූ එක් කුඩා තැටියක් වෙයි.

‘එකාහිකං’- එක් දිනක් අතරැවූ (දිනකට වරක් යයි සේයි.)

‘අඛමාසිකං’- අඛමසක් අතරැවූ.

‘පරියායභත්තභොජනං’- වාරභක්ත භොජනයෙහි එක් දිනකට වරක්, දෙදිනකට වරක්, සත්දිනකට වරක්, අඛමසකට වරක් යයි මෙසේ දින වාරයෙන් ආ භක්තභොජනයෙහි.

‘සාකහක්ඛො’- අමුපලා බුදින්නේ.

‘සාමාකහක්ඛො’- බොඩහමු සහල් බුදින්නේ. ‘නිවාරා’ දියෙහි පළමුකොට ‘නිවාර’ නම් වනයෙහි ස්වයඤ්ජාන වී ජාතියෙකි. ‘දද්දල’ යන සම්මරුන් විසින් සම් ලියා දමනලද කසටය. ‘භට’ යයි මැලියම්ද, සෙවෙල්ද කිණිහිරි ආදි රුක් ලාටුද කියනු ලැබේ. ‘කණ’ යනු කුඩය. ‘ආවාම’ යනු බත් සැලියෙහි ලග්නවූ දම්බත් (දමුකුඩ) හැර දමන ලද තැන්හි එය ගෙන කයි. බත් කෑද යයිද කියත්. ‘පිඤ්ඤාකාදිහු’ ප්‍රකට මැ යි.

‘පචත්තඵලභොජ්’- වැටුණු ගෙඩි බුදිනසුලු වූයේ.

‘සාණානි’- සණ වැහැරී.

‘මසාණානි’- මිශ්‍රක වස්ත්‍ර.

‘ජවදුස්සානි’- මළසිරුරින් හැර දමන ලද වස්ත්‍ර, ඵරුපත්තණ ආදිය හෝ ගොතා කළ වස්ත්‍ර.

‘පංසුකුලානි’- පොළොවෙහි දමන ලද කඩරෙදි.

‘තිරිටානි’- රුක්සුමුලයෙන් කළ වස්ත්‍ර.

‘අජ්නං’- අඳුන්මුව සම්,

‘අජ්නකබ්භං’- එයම මැද පලන ලද්දේ. කුර සහිත (අඳුන්දිවිසම) යයිද කියති.

‘කුසචිරං’- කුසතණ ගොතා කළ වැහැරී, ‘වාකචිර’- ඵලකචිරයන්හිදු මෙම නයයි.

‘කෙසකම්බලං’- මිනිස්කෙසින් කළ කම්බලය යමක් සඳහා-

“මහණෙනි, හුයෙන් වියා කරනලද යම්කිසි වස්ත්‍ර කෙනෙක් වෙත්ද, ඔවුනතුරෙන් කෙශකම්බලය ලාමකය, ශීත කාලයෙහි ශීතලය, උෂ්ණකාලයෙහි උණුසුම්ය, මඳක් අගනේද දුක්පහස් ඇත්තේද (වෙයි,) දුර්ගන්ධයද ගමන්තේයි.” වදාරන ලද (එයයි.)

‘වාලකම්බලං’- අස්වල් ආදියෙන් කළ කම්බලය.

‘උලුකපක්ඛකං’- බකමුහුණු පියාපත් ගොතා කරන ලද වස්ත්‍රය.

‘උබ්බට්ඨකො’- උඩුකුරුව සිටියේ.

‘උක්කුට්ඨප්පධාන මනුයුත්තො’- උක්කුට්ඨ විර්යායෙහි යෙදුනේ. යන්තේද උක්කුට්ඨවම පැන පැන යෙයි.

'කණ්ටකාපස්සයිකො' - ලොහොකටු හෝ පියවිකටු හෝ බිම සිටුවා එහි සමක් අතුරා සිටිමි සකමන් ආදිය කෙරෙමිසි දක්වයි.

'සෙය්' - හෝනේද එහිම සයනය කෙරෙමි. සවස තුන් වැනි වූයේ මෝහටනුයි. 'සායනතියක්' නම් වෙයි. උදෑසනය- මධ්‍යහ්නය සවසයයි දවසට තුන්වරක් පවි සොදා හරින්නෙමිසි ජලයට බැසිමි යොගයෙහි යෙදුනේ වාසය කෙරෙමිසි දක්වයි.

'නෙකවස්සගණිකං' නොයෙක් වර්ෂ සමූහයෙන් හටගත්.

'රජොජල්ලං' - රජස්මල මෙය තමන්ගේ 'රජොජල්ලක' ව්‍යාප්තාදාන කාලය සඳහා කියයි.

'ජෙගුවජ්ජමිං' - පාපයට පිළිකුල් කරන බැවිනි,

'යාව උදකබ්න්දුමිතිපි' - දිය බිත්දුවෙහිදු පවා මාගේ කරුණාව එළඹ සිටියා වෙයි, අන්‍යවූ සකුරු- කැබිලිති- දඬු- වැලි ආදියෙහි කියනුම කිම? ඔවුහු වනාහි දියබිත්දුන් මෙන් මේ කැටකැබිලිති ආදීහුද ක්ෂුද්‍රප්‍රාණිහුයයි පනවති. එයින් කිහි- 'දියබිත්දුවෙහිදු පවා මාගේ' දයාව එළඹ සිටියා වෙයි. දියබිත්දුවකුදු නොනසමි, විනාශ නොකරමි. කුමන කරුණකින්ද යත්? 'මාහං බුද්දකෙ පාණෙ විසමගතෙ සංඝාතං ආපාදෙසිං' - වළගොඩ- තණග- රුක්අතු ආදීවූ විෂම ස්ථානයන්හි පැමිණි ජලබිත්දු නම්වූ කුඩා සතුන් නැසීමට වධයට නොපමුණුවමිසි කියයි. මේ සඳහා 'සිහි ඇතිවම ඉදිරියට යෙමි'යි දක්වයි. අවෙලකයන් අතුරෙහි බිම ඇක්මුණු කල් පටන් සිල්වත් වූයෙක් නම් නැත් ල. පිඩු සිහීමට යන්නාද දුශ්ශීලයෝවම යෙත් ල. උපාසකයන්ගේ ගෙයි වළඳන්නාහුද දුශ්ශීලයෝවම වළඳන් ල. එන්නාහුද දුශ්ශීලයෝවම එත් ල, යම් කලෙක වනාහි මොනරපිළින් පුවරුව හැමද සිල් ඉටා හිඳිත්ද, එකල්හි සිල්වත් වූවාහු නම් වෙත් ල.

'වනකම්මිකං' - අල මුල් ආදය සඳහා වනයෙහි හැසිරෙන්නෙකු.

'වනෙන වනං' - වනයෙන් වනයට සියලු තැන්හි මෙම නයයි.

'පපතාමි' - යෙමි, ආරක්කකො- වනයෙහි ඉපිද වැඩුණු. මෙය තමන්ගේ ආජීවික කාලය සඳහා කියයි. බෝසත් වනාහි

පාෂාණ්ඩයන් විමසීම පිණිස ඒ පැවිද්දට පැමිණියේය. තවද නිර්ථකභාවය දැනද ගිහි නොවූයේය. ඒ එසේමැයි-බොධිසත්වයෝ යම් යම් තැනකට පැමිණෙත්ද, එයින් නොනවතින පියවි ඇත්නාහු වෙති. තවද පැවිදිව 'කිසිවෙක් මා නොදකිවා' යි එයින්ම වනයට පිවිසියේය. එහෙයින්ම කීහ- 'මා මං නෙ අද්දසංසු අහංව මා නෙ අද්දසං' යනු

'ගොට්ඨා- ගෙරිගාල්, පට්ඨිතගාවො- නික්මුණු ගවයන් ඇත්නාහු තත්ථ චතුකුණ්ඩිකො- වනාන්තම සිටියේ ගොපල්ලන් දෙනුන් සමග පහව ගිය බැව් දැක දෙඅත්ද දෙදනද බිම තබා මෙසේ චතුකුණ්ඩිකව එළඹ යන අර්ථයි.

'තානි සුදං ආහාරෙමි'- මහත්වූ වස්සන්ගේ ගොම (යම් හෙයකින්) කසට වූවාහු ඔපස් රහිත වූවාහු වෙත්ද, එහෙයින් ඒ ගොම හැර තරුණවූ කිරිබිමෙන්ම වැඩෙන්නවුන්ගේ ඔපස් සහිතවූ යම් ගොම කුස පුරා කා යළි වනලැහැබටම පිවිසෙයි. ඒ සඳහා කීහ. 'තානි සුදං ආහාරෙමි' යනු 'යාව කිවඤ්ච මේ'- යම් පමණ කල් මාගේ සිය මලමු ක්ෂය නොවූයේ වේද, යම්තාක් මාගේ ද්වාරවළඤ්ජය පැවැත්තේද, ඒ තාක් එයම ආහාර කෙරෙමි යන අර්ථයි. අනතුරුව කල් යත් යත් ක්ෂයවූ මස් ලේ ඇත්තේ සිද්ධිය ද්වාරවළඤ්ජය ඇත්තේ වස්සන් පිළිබඳවූ ගොම ආහාර කෙළේයි.

'මහාවිකටභොජනස්මිං'- මහත්වූ විකෘත භොජනයෙහි අප්‍රකෘති භොජනයෙහි යන අර්ථයි.

'තත්‍ර සුදං සාරිපුත්ත' භිංසනස්ස වනසණ්ඩස්ස භිංසන කස්මිං හොති' යන මෙහි 'තත්‍ර' යනු පළමු වචනය අපෙක්ෂා කිරීමය. 'සුදං' යනු පදපූරණමාත්‍රයෙහි නිපාතය. 'සාරිපුත්ත' යනු ආලපනය. මෝ මතු කියනු ලබන්නී මෙහි අර්ථ යොජනායි- 'තත්‍ර'- 'අඤ්ඤතරස්මිං භිංසනකෙ වනසණ්ඩෙ' යි යමක් කියනලදද එහි, (-ඒ වනලැහැබෙහි) යම් ඒ බිහිසුණු වනලැහැබෙක් කියන ලදද ඒ බිහිසුණු වනසණ්ඩයාගේ.

'භිංසනකතස්මිං හොති'- භිංසන ක්‍රියාව වෙයි යන අර්ථයි. කුමක් වේද යත්, මෙය වෙයි. යම්කිසි අවිතරාගයෙක් වේද, ඔහුගේ ලොමුදහ ගනිත්යයි. නොහොත් 'තත්‍ර' යනු

ස්වාමාර්ථයෙහි ආධාරය, සු යනු නිපාතය. 'කිංසු නාමතෙ භොන්තො සමණබ්බාහම්ඤා' යනාදියෙහි මෙකි.

'ඉදං'- අදහස් කළ අර්ථය ප්‍රත්‍යක්ෂ වූවක් මෙන් කොට දක්වන වචනය. 'සු + ඉදං' යි සුදං සන්ධි වශයෙන් ඉකාර ලොපය දතයුතු. 'වක්ඛන්ද්‍රියං, ඉන්ද්‍රියං, අනඤ්ඤාතඤ්ඤස් සාමිතින්ද්‍රියං, කිංසුධ චිත්තං' යනාදියෙහි මෙකි. මෝ කියනුලබන්නී මෙහි අර්ථයොප්තායි- ශාරිපුත්‍රය, ඒ බිහිසුනු වනසණ්ඩයාගේ බිහිසුනු බැව්හි මේ වෙයි. 'හිංසනකතස්මිං' යනු බිහිසුනු බැව්හි යන අර්ථයි. එක් තකාරයක්හුගේ ලොපය දතයුතු. 'හිංසනකතස්මිං' (කියා) ම හෝ පාඨයි. 'හිංසනකතාය'යි කියයුත්තෙහි ලිංග විපර්යාසය කරනලද තවද මෙහි නිමිත්තාර්ථයෙහි ආධාර වචනය. එහෙයින් මෙසේ සම්බන්ධය දතයුතු- බිහිසුනු බැව්හි මේ වෙයි. බිහිසුනු බව නිමිතිකොට බිහිසුනු බව හෙතෙකොට බිහිසුනුබව ප්‍රත්‍යය කොට මේ වෙයි. යො කොචි අවිතරාගො තං වනසණ්ඩා පවසති, යෙභුයොන ලොමානි හංසන්ති'- ඉතා බොහෝ ලොමුදහ ගනිති. උඩුහුරු වූවාහු හිදි වැනිද කටු වැනිද වී සිටිති. මදවූවාහු නොඋදහන, නොහොත් ඉතා බොහෝ සත්වයන්ගේ උදහති. ස්වල්පවූ ඉතා ශූර පුරුෂයන්ගේ රොමහර්ෂ නොවෙත්.

'අන්තරට්ඨකා'- නවමි මස අවසානයෙහි සතරෙක මැදින් මස ආදියෙහි සතරෙකැයි මෙසේ දෙමස අතර රාත්‍රිහු අටදෙන.

'අබ්භොකාසෙ'- මහසත් තෙම හිම වැටෙන කල්හි රාත්‍රියෙහි අභ්‍යවකාසයෙහි වෙසෙයි. එකල්හි ඔහුගේ රොම කුපයන්හි අවුනන ලද මුතු මෙන් හිමබිත්දුහු සිටිති. සිරුර සුදු දුහුලකින් පොරවනලද්දක් මෙන් වෙයි. දිවාචනයණ්ඩෙ දවල් හිම බිත්දුන් හිරුරැස් පහසින් පහව ගිය කල්හි අස්වැසීමකුදු වන්නේය. එහෙත් මේ තෙම හිරු නගින කල්හිම වනලැහැබට පිවිසෙයි, එහිදු හිරු රැසින් වැගිරෙන හිම ඔහුගේ සිරුරෙහිම වැටෙයි.

දිවා අබ්භොකාසෙ විහරාමී රත්තිං වනසණ්ඩෙ- ග්‍රීෂ්ම කාලයෙහි මේ තෙම දවල් අභ්‍යවකාසයෙහි විසි ල. එහෙයින් ඔහුගේ දෙකැසින් සෝදිය දහර වැගිරුනාහුය. රාත්‍රියෙහි අස්වැසීමෙක් වන්නේය. එතකුදු වුවත් මේ තෙම හිරු අස්තයට

යන කල්හි වන ලැහැබට පිවිසෙයි. එකල්හි දහවල් ගත් උණුසුම ඇති වනලැහැබෙහි- අගුරු වලෙක්හි බහාලන ලද්දෙකු මෙන් ඔහුගේ ආත්මභාවය භාත්පසින් දැවීණි.

අනච්ඡරියා- 'අනු + අච්ඡරියා' (-අශ්වර්යාවූ.) පටිභාසි- වැටහිනි.

'සොතත්තො'- දවල් අවිවෙත් රැ වන උණුසුමින් අතිශයින් තැවුණේ.

'සොසිනො'- රැ හිමයෙන් දවල් හිම ජලයෙන් අතිශයින් තෙමුණේ.

'හිංසනකෙ'- හය උපදවන.

'නග්ගො'- සෙල් රහිත වූයේ, ඒ එසේමැයි- හදන- පොරොත්- ඇති කල්හි සිහිල හෝ උණුසුම හෝ අතිශයින් නොපෙළුන්නේය, හෙද මට නැතැයි දක්වයි.

න ව'ග්ගිමාසිනො- ගින්න කරාද නොඵලඹියෙමි.

'එසනාපසුනො'- (සංසාර) ශුද්ධිය සෙවීම පිණිස යෙදුනේ අතිශයින් යෙදුනේ 'මුනි'යි එකල්හි තමන් වහන්සේ මුනි' යයි කොට වදාරන සේක.

'ජවට්ඨිකානි' අඩක් දැ ඇට. 'උපධාය'- යම්සේ හිස කොට්ටයක් පය කොට්ටයක් පැනේද, එපරිද්දෙන් අතුරා එහි ශයනය කෙරෙමි'යි දක්වති. 'ගොමණ්ඩලා'- ගොපලු දරුවෝ ඔවුහු බෝසතුන් සම්පයට ගොස් 'සුමේධය, නුඹ මෙතැන්හි කුමක් හෙයින් හුන්නෙහිද? කියවයි' කියත් ල. බෝසත් තෙම යට බැලූ මුහුණු ඇතිව හිඳියි, කථා නො කෙරෙයි එකල්හි ඔවුහු කථා නොකරන්ට නො දෙන්නෙමුයි ඒ බෝසතුන් පිරිවරා කාරා දමති. ගරීරයෙහි කෙළ ගසති. බෝසත් තෙම මෙසේත් කථා නො කෙරෙති. එකල්හි ඔහුට නුඹ කථා නො කෙරෙහියයි මුහු කෙරෙති. ඔහු මතුයෙහි මුහු ජලය විහිදුවති. බෝසත් තෙම මෙසේත් කථානොකෙරේමය නැවත ඔහුට කතාකරව කථා කරවයි, පස් විසුරුවති. බෝසත් තෙම මෙසේත් කථා නොකෙරේමය. එකල්හි ඔහුට කථා නොකෙරෙහි යයි දඬුකුරු ගෙන කන් සිදුරුවල ගසති. බෝසත් තෙම දුක්වූ තිසුණුවූ කටුකටු වේදනාව ඉවසමින් කිසිවෙකුට කිසිවක් නොකියන්නෙමියි මළ එකෙකු මෙන් හිඳී.

එයින් වදාළහ- 'න බො පනා' හං සාරිපුත්ත, අභිජානාමි තෙසු පාපකං චිත්තං උප්පාදෙතා'- යනු, මා විසින් ඔවුන් කෙරෙහි පවිටු සිතක් නොඋපදවන ලද යන අර්ථයි.

'උපෙක්ඛා විහාරස්මිං හොති'- උපෙක්ෂා විහාරය වෙයි. යම් හෙයකින් විහාරය (-වාසයකිරීම) ම 'විහාරස්මිං'යි කියන ලදද එහෙයින් මෙහි 'ඉදං සු මෙ' යන මෙතැන්හිදු 'අයං සු මෙ' යි මෙසේ අර්ථ දතයුතු. මේ ක්‍රමයෙන් අනාච්ඡද මෙඛදු පදයෝ දත යුක්තානුයි. මේ දෙශනාවෙන් මින් (පෙර) එක් අනුවන කල්පයෙහි පිරු උපෙක්ෂා විහරණය දක්වන සේක. යමක් සඳහා-

'සැපයක් පැමිණි කල්හි නොඇලෙමි, දුකක් පැමිණි කල්හි නො සතුටු සිත් ඇත්තෙමි නොවෙමි. සියලු තැන්හි තරාදියක් මෙන් වෙමි. මෝ තොමෝ මාගේ උපෙක්ෂා (පරමාර්ථ) පාරමිතාවයි." යනු වදාළනුද එයයි.

'ආහාරෙත සුද්ධි'- ඩෙබර ආදි එක්තරා මදවූ ආහාරයකින් ශුද්ධිය ලබන්ට හැක්කේයැයි මෙඛදු දෘෂ්ටි ඇත්තානු වෙති.

'එවමාහංසු'- මෙසේ කියති. 'කොලෙහි'- ඩෙබරවලින් 'කොලොදකං'-ඩෙබර මිරිකා කළ පානය. 'කොලවිකතිං'- ඩෙබර සාළව- ඩෙබර පු- ඩෙබරගුළු- ආදීවූ ඩෙබර විකෘතිය 'එතපරමො' තෙල ප්‍රමාණය පරම වූයේ මෝහටනුයි 'එත පරම' නම් වේ. එකල එක් අනුකපින් මත්තෙහිදු බෙලිගෙඩි තල් ගෙඩි පමණවූ ඩෙබරයෙක් නොවෙයි. මෙකල ඩෙබරයාගේ යම් ප්‍රමාණයෙක් වේද, එපමණම වෙයි යන අර්ථයි. 'අධිමත්තක සිමානං'- ඉතාම කෘශ බවට 'ආසිතිකපබ්බාති වා කාළපබ්බාතිවා'- යම්සේ ආසිතික වැලේ හෝ කඵවැලේ සන්ධිස්ථානයන්හි මැලවී මැද උස් උස් වූවානු වෙත්ද, මාගේ අඟ පසඟ එසේ වෙතියි දක්වති. 'ඔට්ඨපදං' යම්සේ ඔටුවාගේ පිය මැද ගැඹුරු වේද, එපරිද්දෙන් බෝසතුන්ගේ මස් ලේ මැලවුණු කල්හි වස් දොර ඇතුළත පිවිසි බැවින් නිසිදන මාංසය මැද ගැඹුරු වෙයි. එකල ඔහු බිම හුන් තැන ඊ පගලියකින් ඇක්මුණු කලක් මෙන් මැද උස් වෙයි. 'වට්ටනාවලි'- යම්සේ රැහැණන් අවුණා කරනලද බෝලවැළ බෝලයන්ගේ අතරින් අතර පහත් වේද බෝල පිහිටි තැන්හි උස්වේද, එපරිද්දෙන්

පිටකටුව උස් පහත් වෙයි. 'ජරසාලාය ගොපානසියො' - දිරු ශාලාවෙක ගොනැස්නු. ඔවුහු වසින් ගිලිහී මැඬිල්ලෙන් ගිලිහී බිම සිටිති. මෙසේ එකක් මතුවෙයි. එකක් යටවේ යනුයි උඩුයටි වුවාහු වෙති. බෝසතුන්ගේ ඉල ඇට එසේ නොවෙති, සැබව, ඔහුගේ ලේ සිඳුණු කල්හි මස් මැලවුණු කල්හි ඉලඇට අතරින් සම් යටට බැස්සාහුවෙති, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. 'ඔක්කායිකා' - යටට පිවිසියාහු. ඔහුගේ වනාහි සිඳුනු කල මස් මැලවුණු කල අක්මිකුපයෝ හිස් මුලට හැපී සිටියාහුය. එහෙයින් ඔහුගේ මෙබඳුදු ඇස්තරු වූවාහුය. 'ආමකච්ඡන්තො' - ඉතා තරුණ කාලයෙහි සිඳින ලද්දේ. සැබව හේ අවි සුළඟින් පැලෙන්තේද මැලවෙන්නේද වෙයි. 'යාවස්සු මේ සාරිපුත්ත' ශරිපුත්තය මාගේ උදරසිවිය පිටකටුව දක්වා ඇලුනී වෙයි. නොහොත් ශාරිපුත්තය, මාගේ දුෂ්කර ක්‍රියාව යම්තාක් බැරැරුම් වුවාද, මාගේ උදර සිවිය පිටකටුවට ඇලුනී වුවා යයි මෙසේ මෙහි සම්බන්ධය දහයුතු පිටිසී කණ්ඨකං යෙව පරිගණ්භාමි' - උදර සිවිය සමග ගනිමි, 'උදරච්ඡවං යෙව පරිගණ්භාමි' - පිටකටුව සමග ගනිමි. 'අවකුජ්ජො පපතාමි' - යම් හෙයකින් මලමුකිරීම පිණිස හුන්නාවූ ඔහුගේ මූත්‍රය නොම නික්මේද, මලය වූකලි ඉඟිනිඇට එකක් දෙකක් පමණ නික්මේද, බලවත්වූ දුක උපදවාද, සිරුරින් සෝදිය වැගිරෙන්නද, එහිම යටිකුරුව බිම වැටේද, එයින් කීහ - 'අවකුජ්ජො පපතාමි' යනු. 'තමෙව කායං' - ඒ එක් අනුවන කපින් මත්තෙහිවූ කය. 'මහාසච්චක' සූත්‍රයෙහි වූකලි පශ්චිමභවික ශරීරය සඳහා 'ඉමමෙව කායං' යි වදාළහ. 'පුතිමුලානි' - මස් හෝ ලේ හෝ ඇති කල්හි (ලෝමයෝ) සිටිති. ඒ මස් ලේ නැති කල්හි සම්කඩක ලෝමයන් මෙන් අතෙහිම ලැගෙති. ඒ සඳහා වදාළහ - 'පුතිමුලානි ලොමානි කායස්මා පපතන්ති' යනු.

'අලමරියඤාණදස්සන විසෙසං' - ආර්යාභාවය කරන්ට සමර්ථවූ ලොකොත්තර මාර්ගය 'ඉමිස්සා යෙව අරියාය පඤ්ඤාය' - විදර්ශනා ප්‍රඥාවගේ නොලැබීමෙන්. 'යා යං අරියා' - යම් මෝ මාර්ගප්‍රඥාවක් අධිගමය කරන ලද්දීද, මේ කියන ලද වෙයි - 'යමිසේ' මෙකල්හි විදර්ශනා ප්‍රඥාව ලැබූ බැවින්

මාර්ගප්‍රඥාව ලබන ලද්දේ, එපරිද්දෙන් එක්අනුකපින් මත්තෙහි විදර්ශනා ප්‍රඥාව නොලැබූ බැවින් ලොකොත්තර මාර්ග ප්‍රඥාවට නොපැමිණියෙමි'යි (සංසරක්ෂිත) තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මෙසේ කීහු. ඉමිස්සා යෙව'යි වදාළ ප්‍රඥාවද යා යං අරියා'යි වදාළ ප්‍රඥාවද මාර්ගප්‍රඥාව මැයි එකල්හි උත්චනන්සේට හික්ෂුහු (මෙසේ) කීවාහුය. 'වහන්ස, එසේ ඇති කල්හි මාර්ගය නොපැමිණි බැවින් මාර්ගයට නොපැමිණියෙමි'යි මේ කියනලද වේ'යයි 'ආචාරික, එකෙක් ඇති දක්වන්ට නොහැකි වෙමි, එතකුළුවන් දෙකම මාර්ගප්‍රඥාවම යයි. මෙයම මෙහි යොග්‍යය. සැබව අන් පරිද්දෙකින් වී නම් 'යා අයං' යන නිර්දේශය නොසුදුසු වන්නේයි.

තථාගතයන්ගේ ප්‍රඥා ව්‍යක්තභාවය

'සංසාරෙන සුද්ධි' - බොහෝ කලක් සැරිසරා ශුද්ධ වෙතියි කියති, 'උපපත්තියා සුද්ධි' - බොහෝවර ඉපිද ශුද්ධ වෙතියි කියති. 'ආවාසෙන සුද්ධි' - බොහෝ තැන්හි වැස ශුද්ධ වෙතියි කියති. තුන්තැන්හිම සැරිසැරිම් වශයෙන් 'සංසාරය, ඉපදීම් වශයෙන් 'උත්පත්ති'ය, විසීම් වශයෙන් 'ආවාස'යැයි ස්කන්ධයෝම කියන ලද්දාහුය. 'යඤ්ඤෙන්' - බොහෝ යාගයන් යාග කොට ශුද්ධ වෙතියි කියති, මුද්ධාවසිත්තෙන් - සක් තුනකින් ක්ෂත්‍රියාහිෂෙකයෙන් මස්තකයෙහි අහිෂෙක කරන ලද්දහු විසින් 'අග්ගිපරිවරියාය' - බොහෝ ගිනිපිදීමෙන් ශුද්ධවෙතියි කියත්. දහරො - තරුණ වූයේ 'යුවා' - යොවුන් බැවින් සමන්විත වූයේ, 'සුසුකාළකෙසො' - අතිශයින් කළුකෙස් ඇත්තේ, හඳුන යොබ්බනෙන සමන්තාගතො - යන මෙයින් යම් යොවුනකින් යුක්තවූයේ තරුණ වේද, ඔහුගේ ඒ යෞවනය සොඳුරුය. සිත්කලයයි දක්වයි. 'පඨමෙන වයසා' - පළමුවන වයස නම් තෙතිස්වසකි, එයින් සමන්විත වූයේ යන අර්ථයි.

'පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන' - ප්‍රඥාවගේ ව්‍යක්තභාවයෙන්.

'ඡිණ්ණො' - ජරාවෙන් දිරුයෙමි. 'වුද්ධො' - වැඩි සිටි අගපසඟ ඇතියෙමි 'මහල්ලකො' - ජාතියෙන් මහලු වූයෙමි බොහෝ කල් ගියේ, බොහෝ කල් ඉක්මවූයෙමි. 'වයො

අනුප්පත්තො'- වර්ෂ ගතයාගේ තුන්වැනි කොටස වූ පශ්චිම වයසට පැමිණියෙහි. අසිතිකො මෙ වයො වත්තති- මේ සූත්‍රය වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පරිනිර්වාණ වර්ෂයෙහි වදාළ සේක.

එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. 'පරමාය'- උතුම් වූ 'සතියා' යනාදියෙහි පද සියයකුළු පද දහසකුළු කියත් කියත්ම ඉගෙනීමෙහි සමර්ථබව 'සති' නමු එයම සිත්හි ලා විමසා ගැනීමෙහි සමර්ථබව 'ගති' නමු මෙසේ ගන්නා ලද්ද ධර්මලද්ද හැදෑරීම කරනට සමර්ථවූ විරියය 'ධිති' නමු. ඔහුගේ අර්ථයද කාරණයද දැකීමෙහි සමර්ථබව 'පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තිය' නම්. 'දළ්භධම්මො ධනුග්ගහො'- දැඩිවූ දුන්නක් ගෙන සිටි දුනුවායෙක්, දළ්භධනු' නම් ද්විසහස්සත්ථාම (දෙදහසක් පුරුෂයන් ගේ ශක්තිය ඇතියේ) කියනු ලැබේ. 'ද්විසහස්සත්ථාම' නම් (දුනුදිය) නගනලද (දුනු) දඩයෙහි ගෙන ගෙලපමණින් ඔසවනලද යම් දුන්නක්වූයේ දුනුදියෙහි බඳනාලද ලෝහ ඊයම් ආදීන්ගේ බර පොළොවෙන් මිදේද, (එයයි) 'සික්ඛිතො' දසදොළොස්වසක් ඇදුරු කුලයෙහි උගන්නාලද ශිල්ප ඇත්තේ 'කතහත්ථො'- කිසිවෙක් ශිල්පයම උගනී. කෘතහස්ත නොවෙයි, මේ වූකලි කෘතහස්ත වූයේ පුරුදු කළ වශීභාවය ඇත්තේ වෙයි. 'කුපාසනො'- රාජකුලාදියෙහි දක්වන ලද ශිල්ප ඇතියේ. 'ලහුකෙන අසනෙන' ඇතුළත සිදුරු කොට පුලුන් ආදිය පුරවා කරනලද ලාපිරියම් ඇති සැහැල්ලු ඊයෙන්, ඒ එසේමැයි- මෙසේ කරන ලද්දේ එක ඉස්බක් යනසුලු වූයේ දෙඉස්බක් යෙයි, අටඉස්බක් යනසුලු වූයේ සොළොස් ඉස්බක් යෙයි. 'අප්පකසිරෙන'- නිදුකින් 'අතිපාතෙය්‍ය' ඉක්මවන්නේය. 'එවං අධිමත්තයතිමත්තො'- යම්සේ ඒ දුනුවා තෙම ඒ වියත් සතරගුල් සෙවනැල්ල වහාම ඉක්මවාද, එසේ පද සියයකුළු පද දහසකුළු ඉගෙන ගනට විමසනට හදාරනට අර්ථයන් හා කාරණයනුදු පරීක්ෂා කරනට සමර්ථ වූවාහු යන අර්ථයි.

'අඤ්ඤානු අසිතපිත බායිතසායිතා' යම් හෙයකින් අසිත පිතාදීහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසිනුත් හික්ෂුන් විසිනුත් කළ යුත්තාහු වෙත්ද, එහෙයින් ඒ (අසිත පිතාදීන්) කරන පමණ

කල් තබායයි දක්වති. අපරියාදිණ්ණායෙව් ක්ෂය නොවූවා මය සැබව ඉදින් එක් හික්ෂුවක් කායානුපස්සනාව විචාරාද, අනිකෙක් වෙදනානුපස්සනාව -පෙ- ධම්මානුපස්සනාව විචාරාද මොහු විසින් විවාළ කල්හි මම විචාරන්නෙමි'යි එකෙක් එකකු නොබල ද, එසේ ඇති කල්හිදු ඔවුන්ගේ වාරය පැනෙයි, වැලි එපරිද්දෙන් සර්වඥයන්ගේ වාරය නොපැනෙයි. වියත් සතරගුල් සෙවනැල්ල ඉක්මවීමෙන් පළමුවම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තුදස් ප්‍රකාරයකින් කායානුපස්සනාවද, නව ප්‍රකාරයකින් වෙදනානුපස්සනාවද, සොළොස් ප්‍රකාරයකින් චිත්තානුපස්සනාවද, පඤ්ච ප්‍රකාරයකින් ධම්මානුපස්සනාවද, වදාරන සේක. පළමු කොට මොහු සතර දෙන සිටිත්ව අන්‍යයෝ පඤ්චෙනද්‍රියයන් විෂයෙහිද, අන්‍යයෝ පඤ්චබල විෂයෙහිද, අන්‍යයෝ සප්ත බොධ්‍යංගයන් විෂයෙහිද, අන්‍යයෝ අෂ්ට මාර්ගාංගයන් විෂයෙහිද ප්‍රශ්න විචාරන්නාහු නම් හෙද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසඳන සේක. නොහොත් මොහු අටදෙන සිටිත්වා, ඉදින් අන් සතිය දෙනෙක් බොධ පාක්ෂි ධර්ම විෂයෙහි ප්‍රශ්න විචාරන්නාහු නම් හෙද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එකෙණෙහිම වදාරන සේක. කුමක් හෙයින් යත්, යම් හෙයකින් යම්තාක් කලකින් ලොකික මහාජනයෝ එක් පදයක් කියත්ද, එකල්හි ආනන්දස්ථවිරයන් වහන්සේ අට පදයක් කියති. තවද ආනන්ද තෙරුන් එක් පදයක් කියන කල්හිම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සොළොස් පදයක් වදාරනසේක. කුමක් හෙයින් යත්, යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ දිව මොළොක් වේද, (තොල) සුස්පර්ශිතද වචන නොගිලින ලදද භවාංග පරිවාසය (පෙරලීම) සැහැල්ලුද, (එහෙයින්.)

එයින් වදාළහ- 'අපරියාදිණ්ණායෙවස්ස සාරිපුත්ත. තථාගතස්ස ධම්ම දෙශනා' යනු එහි ධම්මදෙශනා ගෙල තැබීම ධම්ම පද බ්‍යඤ්ජන' පෙල සම්බන්ධිවූ පද ව්‍යඤ්ජනය ඒ ඒ අර්ථයාගේ බ්‍යඤ්ජන සංඛ්‍යාත අක්ෂරය.

'පඤ්ඤාපටිභ්‍යානං'- ප්‍රශ්න විසඳීම, මෙයින් කුමක් දක්වත්ද, තථාගතයන් වහන්සේ පෙර තරුණ කාලයෙහි අකුරු පිඬු කොට පදයක් කියන්ට හැකි වෙති. සතරකුරකින් හෝ

අටකුරකින් හෝ සොළොස්කුරකින් හෝ පදයන්ගෙන් යුත් ගාථාවක අරුත් කියන්නට හැකි වෙති. දැන්වූ කලී මහලු කල අකුරු පිළු කොට පදයක් හෝ පදයන් පිළු කොට ගාථාවක් හෝ ගාථාවක අරුත් හෝ කියන්නට නොහැකි වෙති, යි මෙසේ නැති කරුණ කාලයෙහිද මහලු කාලයෙහිද තථාගතයන්ගේ මේ සියල්ල ක්ෂය නොවූයේමය යන මේ දක්වන සේක

‘මඤ්චකෙන වෙ’පි මං’ යන මෙය බුද්ධ බලය දැක්වීම පිණිසම පරිකල්පනය කොට වදාළහ. එහෙත් දසබලයන් ඇදකට නංවා ගම් නියම් ගම් රාජධානීන්ට උසුලාගෙන යන කලෙක් නම් නැති සැබව තථාගතයෝ පස්වන ආයුකොට සෙහි දන්වැටීම් ආදියෙන් නො මඩනා ලද්දාහු රන්වන් සිරුර විවර්ණ බව නොපැමිණි කල්හි දෙවි මිනිසුන්ට ප්‍රිය මනාප කාලයෙහිම පිරිනිවෙත්.

නාගසමාලෝ’ යනු ඒ තෙරුන්ගේ නාමයය ඒ එසේමයි. ප්‍රථම බොධියෙහි විසි වසක් ඇතුළත උපවාස- නාගිත- මෙසිය යන තෙරවරුන් මෙන් මේ තෙමේත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ උපස්ථායකයෙක් විය.

විජමානෝ’ මද මදවූ තල්වැට පවතින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සෘතු සුඛය උපදවමින්, එතදවොව- සියලු සුත්‍රාන්තය අසා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පූර්ව වර්තයවූ දුෂ්කර ක්‍රියාවට පැමිණ පැහැදුනේ, ‘එතං අවිජරියං හන්තේ’ යනාදිවචනය කිය. එහි අසුර ගසන්ට සුදුසුනුයි අවිජරිය’ නම්. පෙර නොවූවක් වූයේනුයි අභිභූත නම්. දෙකින්ම තමන්ගේ විෂමයම දක්වයි. කොනාමො අයාහනේති’ යන මෙය එකාන්තයෙන් මේ ධර්මපරියාය සොදුරුය, මෙයට භාග්‍යවතුන් අයද නාමය ගන්වන්නෙමි නම් මැනව යන අදහසින් කිය. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එයට නාමය ගන්නාසේක් තස්මාතිහ ත්වං’ යනාදිය වදාළහ. එහි අර්ථය නම්, යම් හෙයකින් මේ සූත්‍රය අසා තොපගේ ලොමුදහගත්තාහුද, එහෙයින් ‘නාගසමාල, තෙපි මෙහිලා මේ ධර්ම පරියාය යයි ‘ලොමහංසක පරියාය’යිම එය ධරවයයි,

(මහාසීහනාද සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

13. මහාදුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙ සූතං යි මහාදුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රයයි. එහි- 'සම්බහුලා'- විනය පරියායයෙන් තුන්දෙනෙක් 'සම්බහුලා'යයි කියනු ලැබෙති, එයින් මත්තෙහි 'සංඝ'ය. සූත්‍රාන්තපරියායයෙන් තුන්දෙන තුන්දෙන මැයි, එයින් මත්තෙහි 'සම්බහුලා'ය. මෙහි සූත්‍රාන්තපරියායයෙන් සම්බහුල වූවාහු දතයුතු.

'පිණ්ඩාය පවිසිංසු' - (පිඬු පිණිස) පිවිසියාහුය. එහෙත් ඔවුහු ඒතාක් නොපිවිසියාහුය. පිවිසෙන්නෙමු යි නික්මුණු බැවින් වනාහි 'පවිසිංසු'යි කියන ලද්දාහුය කුමක් මෙන්දයත්? යම්සේ ගමට යන්නෙමි යි නික්මුණු පුරුෂ තෙම ඒ ගමට නොපැමිණියේ නමුදු මෙනම් තැනැත්තේ කොහිදැ? යි කී කල්හි ගමට ගියේයයි කියනු ලැබේද, එපරිද්දෙනි.

'පරිබ්බාජකානං ආරාමො'- 'ජෙනවනයෙන්' නොදුරෙහි අන්‍යාතිර්ථක පරිව්‍රාජකයන්ගේ ආරාමයෙක් ඇති, ඒ සඳහා මෙසේ කීවාහුය. 'සමණො ආවුසො'- ඇවැත්නි, නොපගේ ශාස්තෘවූ ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම. 'කාමානං පරිඤ්ඤං'- කාමයන්ගේ ප්‍රභාණය ඉක්මවීම පනවයි 'රූපවේදනා'දියෙහිදු මෙම නයයි. එහි තීර්ථකයෝ ස්වසමය දන්තාහු ප්‍රථමධ්‍යානය කියමින් කාමයන්ගේ ප්‍රභාණය පනවන්නාහුය, අරූපභවය කියමින් රූපයන්ගේ ප්‍රභාණය පනවන්නාහුය, අසංඥභවය කියමින් වේදනාවන්ගේ ප්‍රභාණය පනවන්නාහුය. එතකුදු වුවත් ඔවුහු මෙනම් ප්‍රථමධ්‍යානය, මේ අරූපභවය, මේ අසංඥභවයයිද නොදනිති, ඔවුහු පනවන්ට නොහැකිවන්නාහුම හුදෙක් පනවමු පනවමු යි කියත්. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි කාමයන්ගේ ප්‍රභාණය අනාගාමී මාර්ගයෙන් පනවන සේක. රූපවේදනාවන්ගේ ප්‍රභාණය රහත්මගින් පනවන සේක. ඔවුහු මෙසේ මහත්වූ වෙනස විද්‍යමාන කල්හිදු- 'ඉධ නො ආවුසො, කො විසේසො' යනාදිය කීහු. එහි 'ඉධ' මේ පැනවීමෙනි. 'ධම්ම දෙසනාය වා ධම්ම දෙසනං'- ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ධර්මදෙශනාව සමඟ අපගේ ධර්මදෙශනාව හෝ අපගේ ධර්මදෙශනාව සමඟ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ධර්මදෙශනාව හෝ අරභයා යම් මේ වෙනස් කරුණක් කියවුද, ඒ කිනම්දැ? යි'

කියති. දෙවෙනි පදයෙහිද මෙම නයයි. මෙසේ ඔවුහු මධ්‍යයෙහි හින්තවූ ස්වරණයක් මෙන් ශාසනය සමග තමන්ගේ ලබ්ධිය වචන මාත්‍රයෙන් සමධුරයෙහි තැබූහ.

'නෙව අභිනන්දිංසු' - මෙය එසේයයි නොපිළිගන්නාහුය. 'න පටික්කොසිංසු' - මෙය එසේ නොවේයයි ප්‍රතිෂේධ නොකළාහුය. කුමක් හෙයින්යත්? ඔවුහු වනාහි තීර්ථකයෝ නම් අන්ධවූවාහු දැන හෝ නොදැන හෝ කියන්නාහුයයි නොපිළි ගන්නාහුය, 'පරිඤ්ඤං' යන වචනයෙන් මදක් ශාසන ගන්ධය ඇතැයි ප්‍රතිෂේධ නොකළාහුය. නොහොත් තෙල හික්ෂුහු ජනපදවාසීහුය, ස්වසමය පරසමයයන්හි අතිශයින් සමර්ථ නොවූවාහුනුයිද (සම්පට්ච්ඡනය ප්‍රතිෂේධය යන) දෙක නොකළාහුය. 'න වෙව සම්පායිස්සන්ති' සම්පාදනය කොට කියන්ට නොහැකිවන්නාහුය, 'උත්තරිං ව ද්විසාතං- සම්පාදනය කොට නොකිය හැකි හේන් මත්තෙහිද දුකට පැමිණෙන්නාහුය, ඒ සැබව සම්පාදනය කොට කියන්ට නොහැකිවන්නවුන්ට දුක් උපදනේයි.

'යථා තං භික්ඛවෙ, අවිසයස්මිං' යන මෙහි 'යථා' යනු කාරණ වචනයය, 'තං' යනු නිපාතමාත්‍රය, යම් හෙයකින් අවිෂයවූ ප්‍රශ්නයෙහි විචාරන ලද්දේ වේද යන අර්ථයි.

'සදෙවකෙ' - දෙවියන් සහිතවූයේ 'සදෙවකෙ' යනුවේ. 'සමාරකෙ' යනාදියෙහිද මෙම නයයි, මෙසේ තුන් තැනක් 'ලොකෙ'යිද දෙනැනක් පජායයිද බහා (පද) පසින්ම සත්ව ලොකයම ඇතුළත් කොට ගෙන 'මේ සදෙවකාදී හේද ඇති ලොකයෙහි ඒ දෙවියා හෝ මිනිසා හෝ නොදක්නෙමි'යි දක්වනසේක.

'ඉතො වා පන සුත්වා' - මේ මාගේ ශාසනයෙන් හෝ අසං, ඒ එසේමැයි- මේ ශාසනයෙන් අසා තථාගත නොවූයේද තථාගත ශ්‍රාවක නොවූයේද ආරාධනය කරන්නේය, සතුටු කරන්නේය, අන් පරිද්දෙකින් සතුටු කිරීමක් නම් නැතැයි දක්වනසේක. මෙවිට තමන් විසින් ඒ ප්‍රශ්නයන් විසඳීමෙන් චිත්තාරාධනය දක්වනසේක් 'කො ව භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ.

'කාමගුණා'- කැමති කරවියයුතු අර්ථයෙන් කාමයෝම බන්ධනාර්ථයෙන් 'ගුණ' නම් වෙති, 'අනුජානාමි හික්ඛවෙ, අහතානං චත්ථානං ද්විගුණං සංඝාටිං' යන මෙහි වනාහි පටල (සමුභාර්ථය ගුණාර්ථයය. 'අච්චෙන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො- වයොගුණා අනුප්පබ්බං ජහන්ති' මෙහි රාශාර්ථය ගුණාර්ථයය, 'සතගුණා දක්ඛිණා පාටිසංඛිතබ්බ' මෙහි ආනිශංසාර්ථය ගුණාර්ථයය. 'අන්තං අන්තගුණං' කයිරාමාලා ගුණෙ බහු' මෙහි බන්ධනාර්ථය ගුණාර්ථයය. මෙහිදු මෙයම අදහස් කරනලදී. එයින් කියන ලදී. 'බන්ධනාර්ථයෙන් ගුණ නම් වෙති'යි.

'චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා'- චක්ෂුර්විඥානයෙන් දැක්කයුත්තාහු. මේ උපායෙන් 'සොතවිඤ්ඤෙය්‍යා' ආදියෙහිදු අර්ථය දතයුතු. 'ඉට්ඨා'- සොයන ලද්දාහු වේවා හෝ නොවේවා හෝ ඉෂ්ටාරම්මණ වූවාහු යන අර්ථයි 'කන්නා'- කමතිය වූවාහු 'මනාප'- මනවඩන්තාහු. 'පියරූපා'- ප්‍රියස්වභාව ඇත්තාහු 'කාමුපසංහිතා'- අරමුණු කොට උපදනාවූ කාමයෙන් යුක්ත වූවාහු, 'රජනියා'- ඇලුම් කටයුතු වූ, රාගොක්පත්තියට කරුණු වූවාහු යන අර්ථයි.

'යදිමුද්දාය'- යනාදියෙහි 'මුද්දා' යන ඇගිලිපුරුක්වල සලකුණු තබා හස්තමුද්දාවය. ගණයා යනු (එක- දෙක යනාදී නයින් නිරතුරුවූ) අවිජ්ඣගණනාවය, 'සංඛ්‍යාත' යනු (සියල්ල පිඬු. කොට කරන) පිණ්ඩගණනාවය. යම් විද්‍යාවකින් කෙතක් බලා මෙහි මෙතෙක් වී වන්නාහුය. රුකක් බලා මෙහි මෙතෙක් එල වන්නාහුය, අහස බලා අහසෙහි මේ මෙතෙක් නම් පක්ෂිහු වන්නාහුය'යි දනින්ද එයයි. 'කසි' යනු කෘෂිකර්මය, 'වණිජ්ජා' යනු දිය වෙළඳමය ගොඩ වෙළඳමය ආදී වූ වෙළඳ මාර්ගයය. ගොරක්බ යනු තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ ගවයන් රැක පස්ගෝරස විකිණීමෙන් ජීවත් වන කර්මය 'ඉස්සන්ථ' යයි අවි ගෙන උවටැන් කරන කර්මය කියනු ලැබේ.

'රාජපොරිස' යනු අවියෙන් වෙන්ව රාජ කර්ම කොට උපස්ථානයය. 'සිප්පඤ්ඤතර' යනු ගන්නා ලද්දෙන් ඉතිරි වූ හස්ති අශ්ව ශිල්පාදියයි. 'සීතස්ස පුරක්ඛතො'- ඊතලයට

ඉලක්කය මෙන් සිතයට පෙරටුව සිටියේ සිතයෙන් පෙළනු ලබන්නේ යන අර්ථයි. උෂ්ණයෙහිද මෙම නයයි. 'ඛංස' යනාදියෙහි 'ඛංස' යනු ඇට ලේ මැස්සෝයි 'මකස, යනු සියලු මැස්සෝයි. (සිරිංසප') යනු යම් කිසිවෙක් සිහි කොට යෙත්ද (ඔවුහුයි.)

'රිස්සමානෝ' - පෙළෙන්නේ, ගැටෙන්නේ, 'මියමානෝ' - මැරෙන්නේ (මිරිකෙන්නේ)

'අයං භික්ඛවේ' - මහණෙනි, හස්තමුද්‍රාදියෙන් ජීවිකාව කිරීමට පැමිණ ගිහාදි ප්‍රත්‍යයෙන්වූ මේ ආබාධය 'කාමානං ආදීනවො- කාමයන්හි උපද්‍රවය, උපදුරුය යන අර්ථයි. 'සන්දිට්ඨිකො' - ප්‍රත්‍යක්ෂවූ තමා විසින් දැක්ක යුතුවූ 'දුක්ඛක්ඛන්ධො' දුක් රැස කාමහෙතු යනාදියෙහි ප්‍රත්‍යයාර්ථයෙන් කාමයෝ මෝහට හෙතු නුයි. 'කාමහෙතු' යනු වේ. මූලාර්ථයෙන් කාමයෝ මෝහට නිදාන නුයි. 'කාමනිදානෝ' යනුවේ. එහෙත් ලිංග විපර්යාසයෙන් 'කාමනිදානං' කියන ලදී. කාරණාර්ථයෙන් කාමයෝ මෝහට කාරණා නුයි. 'කාමාධිකරණෝ' වේ. එහෙත් ලිංග විපර්යාසයෙන්ම කාමාධිකරණං යි කියන ලදී. 'කාමානමෙව හෙතු' - මේ නියම වචනය කාම ප්‍රත්‍යයෙන් උපදීමය යන අර්ථයි.

උට්ඨානො (උට්ඨාන) විර්යයෙන් නැගී සිටින්නහුගේ සටතො- ඒ විර්යය පූර්වයෙන් ආරම්භයෙහි පටන් නිරතුරුව යයි සේයි. ගළපන්නහුගේ 'වායමතො' - ව්‍යායාමය පරාක්‍රමය ප්‍රයෝගය කරන්නහුගේ 'නාභිනිජඵජ්ජන්ති' නො නිපදිති, අතට නො නැගෙති, 'සොවති' - සිත උපන් බලවත් ශෝකයෙන් ශෝක කෙරෙයි. 'කිලමති' - කය උපන් දුකින් ක්ලාන්ත වෙයි. 'පරිදෙවති' - වචනයෙන් වැළපෙයි. 'උරත්තාළිං' - ළය තළා කන්දති' - හඬයි. සම්මොහං ආපජ්ජති' - පහවූ යන් ඇතියෙකු මෙන් අතිශයින් මුළාවූයේ වෙයි. 'මොසං' - සිස්ස. 'අඵලො' - නිෂ්ඵලය ආරක්ඛාධිකරණ' - ආරක්ෂාව කරුණු කොට 'කිත්ති' - කවර උපායකින්? 'යම්පි මෙ- මා විසින් කෘෂිකර්මාදියකොට උපදවන ලද යම් ධනයකුත්විද 'තම්පි නො තත්වි' - හෙද අපට දැන් නැති.

පුන ව පරං භික්ඛවෙ, කාම හෙතු' යනාදියෙනුදු නැවත කාරණය දක්වා ආදීනවය දක්වන සේක. එහි කාමහෙතු'- කාම ප්‍රත්‍යයෙන් රජවරුද රජුන් සමග විවාද කෙරෙති. 'කාම නිදානං'- යනු භාවනාපුංසකය, කාමයන් නිදාන කොට විවාද කෙරෙති යන අර්ථයි, 'කාමාධිකරණං'- යනුද භාව නපුංසක මැයි කාමයන් කාරණා කොට විවාද කෙරෙති යන අර්ථයි. 'කාමානමෙව හෙතු'- ගම්- නියම්ගම්- සෙනෙවි- පෙරවි- ආදී වූ කාමයන්ම හෙතු කොට විවාද කෙරෙත් යන අර්ථයි.

'උපක්කමන්ති'- පහරදෙති. 'අසිවම්මං' කඩුව හා බෙටක ඵලකාදීන් (-පලිහ)ද 'ධනුකලාපං සන්නයහිත්වා' දුන්න ගෙන හියවුර බැඳ. 'උභතො විසුළුහං'- දෙපසින් රැස්වූ

'පක්ඛන්දන්ති'- පිවිසෙති. උසුසු' ඊතලයන්.

'විජ්ජොතලන්තෙසු'- කරකවන කල්හි 'තෙ තත්ථ'- ඔවුහු ඒ සංග්‍රාමයෙහි. 'අද්දාවලෙපනා උපකාරියො' යන මෙහි මනුෂ්‍යයෝ ප්‍රාකාරපාදය අස් කුර සටහනින් ගඩොල්වලින් බැඳ මතුයෙහි සුණ්ණයෙන් ආලෙප කෙරෙති. මෙසේ කරන ලද ප්‍රාකාර පාදයෝ 'උපකාරීහු' යයි කියන ලැබෙති. ඔවුහු තෙත්වූ කලලින් ඉසින ලද්දාහු 'අද්දාවලෙපන' නම් වෙත්.

'පක්ඛන්දන්ති' ඒ (උපකාරීන්) යට සාරා සිටුවන ලද යහුල් රැක්නුල් ආදියෙන් විදිනු ලබන්නාහුද ප්‍රාකාරය බෙලසුල් බැවින් නගින්නට නො හැකි වන්නාහුද සමීපයට දිවෙත් මය 'පක්කධියා'- කකාරවන ලද ගොමයෙන් 'අභිවග්ගෙන'- සතදත්තයෙන්. එය අෂ්ට දත්තාකාරයෙන් කොට නුවර දොර බිඳ පිවිසෙන්නෙමුයි ආ කල්හි දොරටුව මතුයෙහි සිටියාහු ඒ සතදත්තයාගේ බැඳුම් යොත් සිඳි ඒ සතදත්තයෙන් මඬිත්.

'සන්ධිම්පි ඡන්දන්ති'- ගෘහ සන්ධි සිඳිති. 'නිල්ලොපං'- ගම් පැහැර මහා විලොපය කෙරෙති. 'එකාගාරිකං'- පනසක් පමණ වූවාහුද, සැටක් පමණ වූවාහුද පිරිවරා ජීවග්‍රාහයෙන් ගෙන ධනය ගෙන්වා ගනිති. 'පරිපත්ථෙපි තිට්ඨන්ති' මං පැහැරීම් කර්මය කෙරෙති. 'අඬදණ්ඩකෙහි'- මුගුරුවලින් පහරවලින්ද පහරදීම පිණිස හෝ සතර රියන් දණ්ඩක් දෙකට සිඳි ගන්නා ලද දඬුවලින්, 'බිලංගථාලික'- කැඳහැලි නම්

කම්කටුල්ල, එය කරන්නාහු හිස්කබල ගළවා රත්වූ ලෝ ගුළියක් අඩුවෙන් ගෙන එහි බහාලති. එයින් හිස්මුල් කකියා මතුයෙහි උතුරයි. 'සංඛ මුණ්ඩිකං' - සංඛ මුණ්ඩක නම් කම්කටුල්ල. එය කරන්නාහු උත්තරොෂ්ටය දෙකන්සිඵව ගලවාටය යන පරිච්ඡේදයෙන් සම සිදු සියලු කෙස් එකට ගැටයක් කොට දණ්ඩකින් සොලවා උපුටති. කෙස් සමග සම නැගෙයි. නැවත හිස් කබල බොරළුවලින් ගටා සෝදමින් සක්වන් කෙරෙති. 'රාහුමුඛා' - රාහුමුඛ නම් කම්කටුල්ල එය කරන්නාහු අඩුවකින් මුඛය විවෘතකොට මුවතුළ පහනක් දල්වති. නොහොත් කන්සිඵ පටන් මුඛය යවුලකින් සාරති. ලේ වැගිරී මුඛය පුරවයි.

'ජොතිමාලිකං' - සියලු සිරුර තෙල් කඩරෙද්දෙන් වෙළා ගිනිදල්වති. 'හත්ථපථ්ජොතිකං' - දෙඅත් තෙල් කඩරෙද්දෙන් වෙළා පහනක් මෙන් දල්වති. 'ඵරකවත්තිකං' - ඵරකවත්ත නම් කම්කටුල්ල එය කරන්නාහු යට ශ්‍රීවය පටන් සම් වැටිය ගළවා ගොස් ඇටයෙහි තෙලති. නැවත ඔහු යොත් වලින් බැඳ අදිති, හෙතෙම තමාගේම සම්මැටියෙහි ඇක්මැ ඇක්මැ වැටෙයි. 'චිරකවාසිකං' - චිරකවාසික නම් කම්කටුල්ල. එය කරන්නාහු එසේම සම්මැටිය ගළවා කටියෙහි තබති. කටියෙහි පටන් ගළවා ගොස් ඇටවල තබති. මතුයෙහිවූ සම්මැටිවලින් යට සිරුර වැහැරිවතක් හැඳි එකෙකු මෙන් වෙයි. 'එණෙය්‍යකං' - එණෙය්‍යක කම්කටුල්ල එය කරන්නාහු දෙවැලමීටෙහිද දෙදණෙහිද යකඩකුරුගසා යහුල් සිටුවති, හෙතෙම යහුල් සතරකින් බිම පිහිටයි, නැවත ඔහු වටකොට ගිනි කෙරෙති.

'එණෙය්‍යකො ජොති පරිග්ගහො යථා' යි ආ තැන්හිදු මෙයම කියන ලදී. ඔහු සන්ධි සන්ධිවලින් හුල් ඉවත්කොට සතර ඇටකොන්වලින්ම තබති. මෙබඳුවූ කම්කටුල්ලක් නම් නැති. 'බලිසමංසිකං' - දෙපස මුව ඇති බිළියෙන් පැහැර සම් මස් නහර උපුරති. 'කහාපණකං' - සියලු සිරුර තියුණු වැවලින් කෙළවර පටන් කහවුණු පමණට කහවුණු පමණට පමුණුවමින් කොටති. 'බාරාපතච්ඡිකං' සිරුර ඒ ඒ තැන ආයුධවලින් පැහැර කොසුවලින් කාරම් දමති, සම් මස් නහර වැගිර ඇටසැකිලිම සිටිත්. 'පලිඝපරිවත්තිකං' - එක් පසකින් හොවා කන්සිදුරෙහි

යහුලක් සිටුවා පොළොව හා එකාබද්ධ කෙරෙහි, නැවත ඔහු දෙපය ගෙන කරකවත්.

‘පලාලපිට්ඨිකං’- දක්ෂවූ කම්කටුලු කරන්නෙක් සිව්මස් නොසිඳ ඇඟරුම් ගල්වලින් ඇට බිඳ කෙස්වැටිය ගෙන ඔසවයි, මස් රැසක්ම වෙයි. නැවත ඔහු කෙස්වලින්ම හාත්පස වෙළාගනිති, පිදුරුවැටියක් මෙන් කොට වෙළුත්.

‘සුනබෙහිපි’- කීප දිනක් ආහාර නොදී හටගත් බඩසා ඇති ශුන්‍යකයන් ලවා කවති, ඔවුහු මොහොතකින්ම ඇටසැකිල්ලක්ම කෙරෙත්. ‘සම්පරායිකො’- සම්පරායයෙහි දෙවෙනි අත්බැවිහි විපාකයෙක යන අර්ථයි.

‘ඡන්දරාගච්ඡයො ඡන්දරාගප්පහානං’- යනු නිර්වාණයයි. යම් හෙයකින් නිවනට පැමිණ පස්කම්හි ඡන්දරාගය දුරුවන්නේත් ප්‍රභිණ වන්නේත් වේද, එහෙයින් නිවන ‘ඡන්දරාග චිත්තය, ඡන්දරාගප්පහාන’ යයි කියනලදී. ‘සාමං වා කාමෙ පරිජානිස්සන්ති’- තුමු හෝ කාමයන් ක්‍රීඩිත පරිඥාවෙන් දැනගනිත්.

‘තථත්තාය’- එබඳු බවට. ‘යථාපට්ඨන්තො’- යම් පිළිවෙතකින් පිළිපත්තේ. ‘බත්තියකඤ්ඤා වා’ යනාදිය නොමඳවූ මහත්වූ කුශලයකින් ගත් පිළිසඳ ඇති වස්ත්‍රාභරණාදිය ලබන තැනක උපන්නහු දක්වන්ට වදාරනලදී.

‘පන්නරසවස්සුද්දෙසිකා’- පසළොස් හවුරුදු වයස් ඇති දෙවෙනි පදයෙහිදු මෙම නයයි. වයස් ප්‍රමාණය කුමක් හෙයින් ගනීද යත්. වර්ණසම්පත්තිය දැක්වීම පිණිසයි. සැබව දුගී කුලයෙහි උපන්නාවූද මාගමගේ මෙ කලැ පැහැ සටහන මඳ මඳව පහදී පුරුෂයන්ගේ වූකලී විසිවස්- පස්විසි වස්කල (පැහැසටහන) ප්‍රසන්න වේ. ‘නාතිදීසා’ යනාදියෙන් සදොයින් තොරවූ ශරීර සම්පත්තිය දක්වයි. ‘වණ්ණනිහා’ යනු වර්ණයෝමයි. ‘ඡිණ්ණං’- ජරාවෙන් දිරු.

‘ගොපානසිවංකං’- ගොනැස්සක් මෙන් වක්වූ ‘භොග්ගං’- බිඳුණු මෙයිනුදු ඔහුගේ වක්බවම දක්වයි.

‘දණ්ඩපරායනං’- සැරයටිය පිහිට කොට ඇති, සැරයටිය දෙවෙනි කොට ඇති. ‘පවෙධමානං’- කම්පාවන්නාවූ ‘ආතුරං’-

ජරාවෙන් ආතුරුවූ, 'බණ්ඩදන්තං' - ජරානුභාවයෙන් කඩනලද දන් ඇති, 'පලිතකෙසං' - පඬේර (සුදු) කෙස් ඇති, 'විලුනං' - සිඳ ගත් කෙස් ඇත්තකු මෙන් මුණ්ඩශීර්ෂවූ (කෙස් නැති හිසැති) 'බලිතසිරං' - මහාබලලාට ශීර්ෂ ඇති 'වලිනං' - හටගත් රැළි ඇති 'තිලකාගතගත්තං' - සුදුතිලක- කළුතිලකවලින් ගැවසුණු සිරුරු ඇති, 'ආබාධිතං' හටගත් ව්‍යාධි ඇති, 'දුක්ඛිතං' - දුප්පත්වූ 'බාළුහගිලානං' - වැඩිතරම් ගිලන්වූ, 'සිවට්ඨිකාය ඡඩ්ඞිතං' - අමුසොහොනෙහි දම්නලද මෙහි ශෛෂ්‍ය සතිපට්ඨානයෙහි කියනලද මැයි මෙහිදු නිර්වාණයම, 'ජන්දරාගචිනය' නම්, 'තෙව තස්මිං සමයෙ අත්තව්‍යාබාධාය' - එසමයෙහි තමහටද දුක් පිණිස නොසිතයි, 'අබ්‍යාපජ්ඣං යෙව' - නිදුක්වුම, 'යං භික්ඛවෙ වෙදනා අනිච්චා' - "මහණෙනි, යම් හෙයකින් වෙදනා අනිත්‍යවූවාද එහෙයින්, මේ අනිත්‍යාදී ආකාරය වෙදනාවගේ ආදීනවයෙක යන අර්ථයි, 'නිස්සරණය' උක්ත ප්‍රකාරම වේයයි.

(මහාදුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රවර්ණනා නිමි.)

14. චූලදුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවමේසුතං යි චූලදුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රයයි. එහි සක්කෙසු එනම් ජනපදයෙහි, ඒ ජනපදය වනාහි ශාක්‍යරාජ කුමාරයන්ගේ වාසස්ථානවූ බැවින් 'සක්ක' යිම ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. ශාක්‍යයන්ගේ උත්පත්තිය වූකලී අම්බට්ඨ සූත්‍රයෙහි ආවාමැයි, 'කපිලවත්ථුස්මිං' - එනම් නගරයෙහි, එය වනාහි කපිලසෂ්මිහුගේ නිවාසස්ථානයෙහි කළ බැවින් 'කපිලවත්ථු' යයි කියන ලදී. එය ගොදුරුගම් කොට, 'නිග්‍රොධාරාමෙ' 'නිග්‍රොධ' නම්, ශාක්‍යයෙකි, හෙතෙම ඥාතිසමාගම කාලයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කිඹුල්වතට පැමිණි කල්හි තමන්ගේ අරමිහි විහාරයක් කරවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පිඳී, 'එහි වාසය කරනසේක' යන අර්ථයි.

'මහානාමො' - අනුරුද්ධ' තෙරුන්ගේ සොහොවුරුය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සුලුපියාගේ පුත්‍රතෙමේයි, 'සුද්ධොදනය' 'සුක්කොදනය' 'සක්කොදනය' ධොතොදනය

‘අමිතොදන’ය යන මොහු පස්දෙන සහෝදරයෝයි. ‘අමිතා’ නම් දෙවිය ඔවුන්ගේ නැගනියයි. ‘තිස්ස’ තෙර ඇගේ පුත්‍රය. තථාගතයන් වහන්සේද නන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේද සුද්ධොදන රජුගේ පුත්‍රයෝය. මහානාම රජුද අනුරුද්ධ ස්ථවිරයන් වහන්සේද සුක්කොදන රජුගේ පුත්‍රයෝය. ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ අමිතොදන රජුගේ පුත්‍රයාය. උත්තරන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කනිටුය. මහානාම තෙම වැඩිමහලුය. සකෘදාගාමී ආර්යාශ්‍රාවකයෙකි.

‘දීඝරත්තං’- මාගේ සකෘදාගාමී එලයට පැමිණීම පටන් බොහෝ කල් දැනීමි’යි දක්වයි.

‘ලොහධම්මා’- ලොහසංඛ්‍යාත ධර්මයෝ. තුන්වැදෑරුම් වූ ලොහයම සදහා කියයි. ඉතිරි දෙතැන්හිදු මෙම නයයි.

‘පරියාදාය තිට්ඨන්ති’- ක්ෂයකොට සිටිත්. ඒ එසේමැයි- මේ ‘පරියාදාය’ නම් ‘සබ්බං හත්ථිකායං පරියාදියිත්වා, සබ්බං අස්සකායං සබ්බං රථකායං සබ්බං පන්තිකායං පරියාදියිත්වා ජීවන්තං යෙව නං අග්ගහෙසි’ යන මෙහි ගැනීමෙහි ආයේය. ‘අනිච්චසඤ්ඤා භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලිකතා සබ්බං කාමරාගං පරියාදියති’ යන මෙහි ක්ෂය කිරීමෙහිය. මෙහිදු ක්ෂය කිරීමෙහි අදහස් කරන ලදී. එයින් කියන ලදී. පරියාදියිත්වාහි බෙපෙත්වා’ යනු.

‘යෙන මේ එකදා ලොකධම්මාපි’- යම් කරුණකින් ඒක කලෙක ලොහ සංඛ්‍යාත ධර්මයෝද මාගේ සිත ක්ෂය කොට සිටිත්දැ’යි විචාරයි.

මේ රජතෙම වනාහි සකෘදාගාමී මාර්ගයෙන් ලොහ ද්වේෂ මොහයෝ නිරවශේෂ වූවාහු ප්‍රභිණ වෙතියි සංඥා ඇත්තේ විය, හෙතෙම මාගේ (සන්තානයෙහි කෙලෙස්) ප්‍රභිණ වූයේ ඇතැයිද දනී, අප්‍රභිණ වූ (ක්ලෙශය) නිසා ප්‍රභිණ වූයේද පසුව පෙරලා එන්නේය’යි අදහස් ඇත්තේ වෙයි. ආර්ය ශ්‍රාවකයාට මෙසේ සැකයෙක් උපදීද යත්, එසේය. උපදී කුමක් හෙයින්? ප්‍රඥප්තියෙහි අදක්ෂ හෙයින්. ඒ සැබව- මේ ක්ලෙශය අසවල් මගින් නැසිය යුතුය යි මේ ප්‍රඥප්තියෙහි අදක්ෂවූ ආර්ය ශ්‍රාවකයාටද මෙසේ (සැකය) වෙයි. කිම ඔහුට ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව නැද්ද යත්, ඇති. එතකුදු වුවත් ඕ (ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව) සියල්ලන්ට

සම්පූර්ණවූවා නොවෙයි. සැබව එකෙක් ප්‍රතිනවු ක්ලෙශයම ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙයි. එකෙක් අවශේෂවූ ක්ලෙශයමය, එකෙක් මාර්ගයමය, එකෙක් ඵලයමය. එකෙක් නිර්වාණයම (ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙයි.) එතකුදු වුවත් මේ පඤ්ච ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවත් අතුරෙන් එකක් හෝ දෙකක් හෝ නොබන්ට නොවී. මෙසේ යමෙකුට ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව අපරිපූර්ණ වූවාද, ඔහුගේ මාර්ගවධායු ක්ලෙශ ප්‍රඥප්තියෙහි අදක්ෂභාවයෙන් මෙසේ (සැකය) වේ.

'සො එව ඛො තෙ' - එම ලොභයද ද්වේෂයද මොහයද තොපගේ සන්තානයෙහි අප්‍රතිණය. තෙපි වූකලී ප්‍රතිණය යන සංඥා ඇත්තේවියයි දක්වනසේක.

'සො ච හි තෙ' - ඒ තොපගේ ලොභ ද්වේෂ මෝහ සංඛ්‍යාත ධර්මය.

'කාමෙ' - ද්විවිධවූම කාමයන්, පරිභොග නොකරන්නෙයි නම් අප මෙන් පැවිදිවන්නෙහි යයි දක්වති,

'අප්පස්සාදා' - මදවූ සුව ඇත්නාහු.

'බහුදුක්ඛා' - දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායික දුඃඛයම මෙහි බොහෝය. බහුපායාසා' - දෘෂ්ටධාර්මිකසාම්පරායිකවූ දැඩි ආයාස පීඩාවම මෙහි බොහෝය. 'ආදිනවො' - දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායිකවූ උපද්‍රවය. 'එත්ථහියො' - මේ කාමයන්හි මේ ආදීනවයම බොහෝය. ආශ්වාදය වැලිත් හිමවත නිසා අබ ඇටයක් මෙන් අල්පය, මද වේ.

'ඉතිවෙපි මහානාම' - මහානාමය, මෙසේත් ආර්ය්‍ය ශ්‍රාවකයා විසින් තත්වූ පරිදි ස්වභාවවූ පරිදි මනාකොට න්‍යායයෙන් කාරණයෙන්- ප්‍රඥාවෙන් මොනොවට දක්නාලද වේයයි දක්වනසේක. එහි- 'පඤ්ඤාය' - විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන්. යට දෙමග නුවණින් යන අර්ථයි. 'සො ච' ඒ මේ දෙමගින් දුටු කාමාදීනව ඇති ආර්ය්‍යශ්‍රාවකතෙම. 'පිතිසුඛං' - මෙයින් සප්‍රීතිකවූ ධ්‍යානයෝ දෙදෙන දක්වති. අඤ්ඤං වා තතො සන්තකරං' - ඒ ධ්‍යානද්වය හා මාර්ගද්වයද. 'නෙව තාව අනාවට්ඨි කාමෙසු හොති' - වැලි ඒ දෙමග පිළිවිඳ සිටියාවූද ආර්ය්‍ය ශ්‍රාවක තෙම මතු ධ්‍යානයන් හෝ මාර්ගයන් හෝ අනධිගත බැවින් එතාක් කාමයන්හි නොවැටෙනසුලු වූයේ

නොම වෙයි, අනාවර්තන වූයේ අනාභොග වූයේ නොවෙයි. ආවර්තන සහිත වූයේ අභොග සහිත වූයේම වෙයි. කුමක් හෙයින්? සතර දැහැනින් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණයාගේද දෙමගින් සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයාගේද අභාවය හෙයින්.

‘මය්හම්පි බො’- හුදෙක් නොප විසින්ම නොවෙයි, වැලි මා විසින්ද ‘පුබ්බෙව සම්බොධා’- මාර්ග සම්බොධියෙන් පළමුකොටම ‘පඤ්ඤාය සුදිට්ඨං අහොසි’ මෙහි අන්තඃපුර නාටකයන් දුරුකිරීමෙහි ප්‍රඥාව අදහස් කරන ලදී. ‘පිතිසුඛං නාජ්ක්ඛගමං’- සප්තිකවූ ධ්‍යානද්වය නොලැබීම්. ‘අඤ්ඤං වා තතො සත්තතරං’- මෙහි මත්තෙහි ධ්‍යානද්වය හා සතර මාර්ගයෝද අදස් කරන ලද්දාහුය, ‘පච්චඤ්ඤාසිං’- ප්‍රතිඥා කෙළෙම්.

‘එකම්භානං මහානාම සමයං’- යනු කුමක් හෙයින් ආරබ්ධද යත් මේ වෙනම අනුසන්ධියෙකි යට කාමයන්ගේ ආස්වාදයද ආදීනවයද කියනලද. නිස්සරණය නොකියන ලදී. එය කියනු පිණිස මෝ දෙශනාව ආරබ්ධය නොහොත් කාමසුඛල්ලිකානු යෝගය. එක් අන්තයෙක ආත්මක්ලමථානුයෝගය. එක් අන්තයෙක, මේ දෙ අන්තයන්ගෙන් මාගේ ශාසනය මුක්ත යයි මත්තෙහි එල සමාපත්ති ශීර්ෂයෙන් සියලු ශාසනය දක්වනු පිණිසද මෝ දෙශනාව ආරබ්ධයි.

‘ගිජ්ජකුටෙ පබ්බතෙ’- ඒ පර්වතයාගේ ගිජුලිහිණියෙකු වැනිවූ කුටයෙක් ඇති. එහෙයින් ‘ගිජ්ජකුට’ යයි කියනු ලැබේ. නොහොත් ගිජුලිහිණියෝ ඒ පර්වතයාගේ කුටයන්හි වෙසෙත් නුයිද ‘ගිජ්ජකුට’ යයි කියනු ලැබේ.

‘ඉසිගිලි පස්සෙ’- ඉසිගිලි පර්වතයාගේ පසෙක.

‘කාළසිලායං’- කාලවර්ණවූ ගල්තලයෙකි. ‘උබ්භට්ඨකා- හොන්ති’- උඩුකුරුවම සිටියාහු නො හුන්නාහු වෙත්. ‘ඔපක්කම්කා’- උඩුකුරුව සිටීම් ආදීවූ තමාගේ උපක්‍රමයෙන් උපදවන ලද. ‘නිගණ්ඨො ආවුසො’ යි අනිත් කරුණක් කියන්ට නොහැකි වන්නහු නිගණ්ඨයාගේ මතුයෙහි දැමූහ.

‘සබ්බඤ්ඤ සබ්බදස්සාවි’- ඒ අපගේ ශාස්තෘ තෙම අනීතානාගත ප්‍රත්‍යුත්ථන්නවූ සියල්ල දනී, දකියයි දක්වයි. ‘අපරිසෙසං ඤාණදස්සනං පටිජානාති’- ඒ අපගේ ශාස්තෘ තෙම

අනවශේෂවූ ධර්මය දන්නේ අපරිශේෂ සංඛ්‍යාතවූ ඥාන දර්ශනය ප්‍රතිඥා කෙරෙයි. ප්‍රතිඥා කරන්නේත් මෙසේ ප්‍රතිඥා කෙරෙයි. 'චරතො ච මෙ නිට්ඨතො ච -පෙ- පච්චුපට්ඨිතං' යි එහි සත්‍යං- නිතොර සමීතං යනු ඒ පදයාගේම වචනය කිං පන තුමිහෙ ආවුසො නිගණ්ඨා ජානාථ එත්තකං වාදුක්ඛං, නිප්පණ්ණං' යන මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- පුරුෂයෙක් නම් යමක් කෙරේද එය දැනගනී. කහවුණු විස්සක් ණය ගෙන දසයක් දී මා විසින් දසයක් දෙන ලද්දාහුය. දසයක් (ඉතිරිව) සිටියාහුය'යි දැන ගනී. එයද දී සියල්ල දෙනලදැයි දැනගනී. ක්ෂේත්‍රයාගේ තුන්වෙනි කොටස කපා එක් කොටසක් කපන ලද, දෙ කොටසක් ඉතිරි වූවාහුය'යි දැන ගනී. යළි එක් කොටසක් කපා දොකොටසක් කපන ලද්දාහුය, එක් කොටසක් ඉතිරි වූයේයයි දැනගනී. එයද කැපූ කල්හි සියල්ල නිමිසේයයි දැනගනී. මෙසේ සියලු කටයුතුවල කරන ලද්දද නොකරන ලද්දද දැනගනී. තොප විසින්ද එසේ දත යුතු වන්නේයයි දක්වන සේක.

'අකුසලානං ධම්මානං පහානං'- මෙයින් අකුසලය හැර කුසලය වඩා ශුද්ධ බවට පැමිණී නිගණ්ඨයෙක් නම් තොපගේ ශාසනයෙහි ඇද්දැ?යි විචාරන සේක. ඒවං සන්නේ- තොපගේ මෙසේ නොදැනෙන බව ඇති කල්හි, 'ලුද්දා'- රොදූවූ හැසිරීම් ඇති 'ලොහිතපාණිතො'- ප්‍රාණින් ජීවිතයෙන් තොර කරන්නාහු ලෙසින් වැකුණු අත් ඇත්තාහු ප්‍රාණවධ කරන්නහුගේද ලෙසින් අත තවරනු ලැබෙයි. හෙතෙමේද 'ලොහිත පාණි' යයිම කියනු ලැබේ. 'කුරුරු කම්මන්නා'- දරුණු ක්‍රියා ඇත්තාහු, මව කෙරෙහිද පියා කෙරෙහිද දැහැමි මහණ බමුණන්කෙරෙහිද කළ අපරාධ ඇත්තාහු නොහොත් මුවවැදි ආදීවූ කර්කෂ ක්‍රියා ඇත්තාහු.

'න ඛො ආවුසො, ගොතම'- මෙය නිගණ්ඨයෝ 'මේ තෙම අපගේ වාදයෙහි දොෂ දෙයි, අපිදු මොහුගේ (වාදයෙහි) දොෂාරොපණය කරමු'යි සිතමින් ආරම්භ කළාහුය. එහි අර්ථ නම්- ඇවැත්නි ගොතමයෙනි, යම්සේ ඔබ පිණිසිවුරු ධර්මීන් හැල් මස් අහර බුදිමින් දෙවි විමනක් වැනි ගදකිළියෙහි

වෙසෙමින් සැපයෙන් සැපයට පැමිණෙන්නහුද, මෙසේ සැපයෙන් සැපයක් නොලැබිය හැකියි. තවද- යම්සේ අපි උක්කුටිකප්පධානාදියෙන් නත් වැදැරුම්වූ දුක විඳිමුද එපරිද්දෙන් දුකින් සැපය ලැබිය යුතුයයි.

'සුඛෙන චතාවුසො'- යන මෙය ඉදින් සැපයෙන් සැපයක් ලැබිය හැකි වන්නේ නම් රජ තෙමේන් (සැපය) ලබන්නේයයි දක්වනු පිණිස කියන ලදී. එහි 'මාගධො'- මගධරටට අධිපති වූයේ 'සෙනියො' යනු ඔහුගේ නමය. බිම්බි' යනු ආත්ම භාවයට නමෙකි. ඔහුගේ ඒ (ආත්මභාවය) සාරවූයේය, දර්ශනයය. ප්‍රසාද ඵලවත්තේයයි ආත්ම භාවයාගේ සමාධිය හෙතු කොට ගෙන 'බිම්බිසාර' යයි කියනු ලැබේ.

'සුඛ විහාරිතරො'- මෙය ඔවුහු තුන් පහයෙහි තුන් වයස් ඇති නළුවන් සමග රජුගේ සැපත් විඳීම සඳහා කියති. 'අඬා'- එකාන්තයෙන් 'සහසා අප්පට්ඨසංඛා'- සැහැසි කමක් කොට නො විමසා රාග වශයෙන් රත් වූයේ ද්වේෂ වශයෙන් දුෂ්ට වූයේ, මෝහ වශයෙන් මුළා වූයේ යම්සේ කියාද, එපරිද්දෙන් වචන කියන ලදැයි දක්වයි. එහි 'පටිපුච්ඡස්සාමි'- ඒ අර්ථයෙහි විචාරන්නෙමි, 'යථා වො ඛමෙය්‍යා'- යම්සේ තොපට රුවිචන්නේද, 'පහොති'- හැකි වෙයි. 'අනිඤ්ජමානො' නොසැලෙනුයේ. 'එකන්ත සුඛ පටිසංවේදි'- එකාන්තවූ සැපය විඳිනසුලු වූයේ.

'අහං ඛො ආවුසො, නිගණ්ඨාපහොමි එකන්තසුඛපටිසංවේදි'- යන මෙය තමන් වහන්සේගේ ඵලසම්මත්සුවය දක්වමින් වදාළහ. මෙහිදු කථාව පිහිටන පිණිස රාජවාරයෙහි සහ ආදිකොට පෘච්ඡාව කරනලදු. සත්තරත්තින්දිවෘති නප්ප හොති'-යි කී කල්හි සය- පස- සතරයයි සුවය විචාරනට වෙයි. බුද්ධවාරයෙහි වූකලී සතෙකැයි කී කල්හි යලි සය- පස- සතරයයි කියනු ලබන්නේ ආශ්චර්ය්‍ය නොවේද එහෙයින් එක ආදී කොට දෙශනා කරන ලද්දීය. සෙස්ස සියලු තැන්හි නොගැඹුරු අර්ථ ඇත්තේමයි.

(මූල දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

15 අනුමාන සූත්‍ර වර්ණනාව.

එවම්මෙසුතං යි අනුමාන සූත්‍රයයි. එහි 'භග්ගෙසු' - එනම් ඇති ජනපදයෙහි. මෙහි වචනාර්ථය වනාහි කී අනුසාරයෙන්ම දකුණු 'සුංසුමාරගිර' - එනම් ඇති නගරයෙහි. ඒ නගර වස්තුව ගන්නා දිනයෙහි නොදුරු තැනින් දිය විලෙක කිඹුලෙක් ශබ්ද කෙළේ ල, වචන කීයේ ල, එකල නුවර නිර්මිත කළ කල්හි 'සුංසුමාරගිර' යිම එයට නම් කළාහුය. 'හෙසකලාවනේ' - හෙසකලා' නම්වූ වනයෙහි. 'හෙසකලාවනේ' යිද පාඨයි. 'මිගදාය' - ඒ වනය මෘග පක්ෂීන්ට අභය දුන් තැන සිටියේය. එහෙයින් 'මිගදාය' යි කියනු ලැබේ.

'පචාරෙති' - කැමති කරවයි, 'වදන්තු' - අවවාදානු ශාසනා වශයෙන් කියන්නවා. අවවාද කෙරෙත්වා, අනුශාසනා කෙරෙත්වා යන අර්ථයි. 'වචනියොමිති' - මම තොප විසින් කියයුතු අවවාද කටයුතු අනුශාසනා කටයුතු වෙයි. යන අර්ථයි. 'සො ව භොති දුබ්බවො' - හෙතෙමේද දුකසේ කියයුතු වූයේ වෙයි. කියන ලද්දේ නොඉවසයි. 'දොවචස්ස කරණෙහි' - දුර්වච්චව කරන්නාවූ මත්තෙහි ආ සොළොස් ධර්මයන්ගෙන්.

'අප්පදක්ඛිණග්ගාහි අනුසාසනිං' - යම් හෙයකින් යමෙක් කියනු ලබන්නේ 'තෙපි මට කුමක් හෙයින් කියවුද? මම තමාහට කැප නොකැප වරද නිවරද වැඩ අවැඩ දනිමි, යි කියාද, මේ තෙම අනුශාසනාව දකුණතින් නොගනීද, වමතින්ම ගනීද, එහෙයින් 'අප්පදක්ඛිණග්ගාහි' යයි කියනු ලැබේ. 'පාපිකානං ඉච්ඡානං' - ලාමකවූ අසත්සම්භාවන ප්‍රාර්ථනාවන්ගේ. 'පටිප්ඵරති' - ප්‍රතිවිරුද්ධව ප්‍රත්‍යානිකව සිටි 'අපසාදෙති' බාලවූ අව්‍යක්තවූ තා විසින් කියන ලද්දෙන් කිම? තෙපිද කියයුතුයයි සිතුවෙහියයි මෙසේ ගටයි. 'පච්චාරොපෙති' - තෙපින් මෙතම් ඇවතට පැමිණියේ වෙහි, පළමුකොට එය පිළියම් කරවයි, මෙසේ පෙරළා ආරොපණය කෙරෙයි. 'අඤ්ඤාන' ඤාණං පටිවරති' - අනිත් කරුණකින් හෝ වචනයකින් අනිත් කරුණක් හෝ වචනයක් වසයි. 'ඇවතට පැමිණියෙහි' යි කී කල්හි කවරෙක් පැමිණියේද? කුමකට පැමිණියේද? කොහි පැමිණියේද? කවරෙකුට කියවුද? කුමක් කියවුදැ' යි කියයි.

මෙබඳුවූ කිසිවක් තා විසින් දක්නා ලදදැ? යි කී කල්හි නොඅසමි' යි කන හෝ එලවයි. 'බහිද්ධා කථං අපනාමෙති' - මෙනම් ඇවතට පැමිණියේ වෙහිදැ? යි විචාරනලද්දේ පැළලුප් නුවරට ගියෙමි, යි කියා යළි තාගේ පැළලුප් ගමන නොවිචාරමු ඇවත විචාරමු' යි කියනලද්දේ එයින් රජගෙදරට ගියෙමි යි (කියයි.) රජගෙදරට හෝ බමුණුගෙදරට හෝ යව, ඇවතට පැමිණියේ වෙහියි, එහි හුරුමස් ලද්දේය, යනාදිය කියමින් කථාව බැහැර විසුරුවයි. 'අපදානෙ' - තමාගේ චරිතයෙහි. 'න සම්පායති' - ඇවැත්නි, තෙපි කොහි වෙසෙහිද? කවරෙක් නිසා වෙසෙහිදැ? යි හෝ 'මා විසින් ඇවතට පැමිණෙන්නාවූ මේ තෙම දක්නා ලදැ? යි තෙපි යමෙකුට කියෙහිද, එකල්හි තෙපි කුමක් කෙරෙහිද? මේ තෙම කුමක් කෙරේද? යළි තෙපි කොහි වූයෙහිද? මේ තෙම කොහි වූයේදැ? යි හෝ (මේ) ආදී නයින් චරිතය විචාරන ලද්දේ සම්පාදනයකොට කියන්ට නොහැකි වෙයි. 'තත්තාවුසො' - "ඇවැත්නි, ඒ සොළොස් ධර්මයන්හි, 'අත්තනාව අත්තානං එවං අනුමිති තබ්බං' - මෙසේ තමා විසින්ම තෙමේ ප්‍රමාණ කටයුතු තුලනය කටයුතු, තීරණය කටයුතුයි. 'පච්චවෙකබ්බි තබ්බං' - ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කටයුතුයි.

'අභොරත්තානුසික්ඛිතා' - දාවලද රැද හික්මෙන්නහු විසින්, රැද දාවලද කුසල් දහමිහි හික්මෙන්නහු විසින් ප්‍රීතිප්‍රමොද්‍යයම් ඉපදවිය යුතුය යන අර්ථයි. 'අච්ඡෙ වා උදපත්තෙ' - පැහැදුන දියබඳුනක හෝ 'මුඛනිමත්තං' - මුව පිළිබිඹුව. 'රජං' - ආගන්තුක රජස්, 'අංගණං' - එහි හටගත් තල කැලලක් හෝ පිඩකයක් හෝ.

'සබ්බෙපි මෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ පහිනෙ' - මෙයින් සියලු ප්‍රභාණය වදාළහ. කෙසේද? මෙතෙක් අකුසල ධර්මයෝ පැවිද්දාහට නොසුදුසු වෙති' යි ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂාව උපදවන්නහුට වනාහි ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා ප්‍රභාණය වදාරනලද වෙයි. ශීලය පදස්ථාන කොට කිසුණු පිරියම් පටන්ගෙන අටසමවත් උපදවන්නහුට විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණය වදාරනලද, සමවන පදස්ථාන කොට විදසුන් වඩන්නහුට තදංග ප්‍රභාණය වදාරනලද, විදසුන් වඩා මාර්ගය වඩන්නහුට සමුච්ඡෙද ප්‍රභාණය වදාරන ලද. එලය

පැමිණි කල්හි ප්‍රතිප්‍රශ්නවිධි ප්‍රභාණයද, නිර්වාණය පැමිණි කල්හි නිස්සරණ ප්‍රභාණයදැයි, මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි සියලු ප්‍රභාණය වදාරන ලද්දේ වේ.

මේ සූත්‍රය වනාහි භික්ෂුප්‍රාතිමොක්ෂ නමැයි පොරණැදුරෝ කියති, මෙය දවසට තුන්වරක් ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කටයුතු. උදෑසන වාසස්ථානයට පිවිස හුන්නහු විසින් මේ මෙතෙක් කෙලෙස් මට ඇද්දෝ හෝ නැද්දැ? යි පස්විකියයුතු, ඉදින් ඇතැයි දකිනම් ඔවුන්ගේ දුරලිම පිණිස වැයම් කටයුතු. ඉදින් නොදකිනම් මනා පැවිද්දෙක්මිසි සතුටු වූවෙක් විය යුතු. බත් කිසකොට රාත්‍රිස්ථානයෙහි හෝ දිවාස්ථානයෙහි හිඳ පස්විකියයුතු. සවස වසන තැනහි හිඳ ද පස්විකියයුතු, තුන්වරක් නොහැක්කහු විසින් දෙවරක් පස්විකියයුතු, දෙවරක් නොහැක්කහු විසින් වූකලි අවශ්‍යයෙන් එක් වරක් පස්විකිය යුතුයි. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා නොකරන්ට නොවටියයි කියත්. සෙස්ස සියලු තැනහි නොගැඹුරු අර්ථ ඇත්තෝමයයි.

(අනුමාන සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

16. වෙතොබ්ල සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙසුතං' යි වෙතොබ්ල සූත්‍රයයි. එහි 'වෙතොබ්ලා' යනු චිත්තයාගේ තද බැව් කසළ බැව් කණුබැව් හුයි. 'වෙතසො විනිබ්බා' - සිත බැඳ මිටෙහි කොට මෙන් ගනින්නුයි 'වෙතසො විනිබ්බා' නම් වෙති 'වුද්ධිං' යනාදින්හි ශීලයෙන් වැඩීමට, මාර්ගයෙන් නැඟීමට, නිර්වාණයෙන් විපුල බවට, නොහොත් ශීල සමාධිත්ගෙන් වැඩීමට, විදර්ශනා මාර්ගයෙන් නැඟීමට, එල නිර්වාණයන්ගෙන් විපුල බවට සත්ථරිකංඛති' - ශාස්තෘන්ගේ ශරීරයෙහි හෝ ගුණයෙහි හෝ සැක කෙරෙයි. ශරීරයෙහි සැක කරන්නේ උතුම්වූ දෙතිස් ලකුණෙන් හෙබියාවූ සිරුරක් නම් ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කෙරෙයි. ගුණයෙහි සැක කරන්නේ අභිතානාගත වර්තමානය දැනීමෙහි සමර්ථවූ සර්වඥතාඥානය ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කරයි. 'විචිකිච්ඡති' - විමසමින් වෙහෙසෙයි, දුකට පැමිණෙයි. විනිශ්චය කරන්ට නො හැකිවෙයි.

‘නාධිමුච්චති’- මෙය මෙසේ යයි නිශ්චය නොලබයි. ‘න සම්පසිද්ධති’- ගුණයන් කරුණකොට ගෙන නුවණින් පිවිස නිසැක බැවින් පහදින්නට නො කැලඹුනෙක් වන්නට නොහැකි වෙයි.

‘ආතප්පාය’- තෙලෙස් තවන වීර්යා කරුණු පිණිස ‘අනුයොගාය’- නැවත නැවත යෙදීම පිණිස ‘සාතච්චාය’- සත්ත ක්‍රියාව පිණිස, පධානාය’- ප්‍රධන් වීර්යා පිණිස ‘අයං පඨමො වෙනොධිලො’- මේ ශාස්තෘන් කෙරෙහි සැකයයි කියන ලද පළමුවන චිත්තයාගේ තදබව මෙසේ මේ හික්ෂුහුගේ අප්‍රහිණ වූයේ වේ.

‘ධම්මෙ’- පර්යායාප්ති ධර්මයෙහිද ප්‍රතිවෙධ ධර්මයෙහිද, පර්යායාප්ති ධර්මයෙහි සැක කරන්නේ ත්‍රිපිටක බුද්ධ චරිතය සුවාසුද්ධසක් ධර්මස්කන්ධයෝයයි කියති. මේ ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කරයි. ප්‍රතිවෙධ ධර්මයෙහි සැක කරන්නේ විදර්ශනානිශංසය මාර්ගය නම්. මාර්ගානිශංසය ඵලය නම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ දුරලීම නිර්වාණය නමැයි කියති, එය ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කරයි.

‘සංඝෙ කංඛති’- ‘සුපටිපන්නො’ යනාදී පදයන්ගේ වශයෙන් මෙබඳුවූ පිළිවෙතට පිළිපත් සතර මාර්ගස්ථයෝය, සතර ඵලස්ථයෝය, අෂ්ට පුද්ගලයන්ගේ සමූහය වූ සංඝ තෙමේ නම් ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කෙරෙයි. ශික්ෂාවෙහි සැක කරන්නේ අධිශීලශික්ෂා නම්. අධිචිත්ත -පෙ- අධිප්‍රඥා ශික්ෂා නමැයි කියති, ඕ ශික්ෂා නොමෝ ඇද්දෝ හෝ නැද්දැයි සැක කරයි.

‘අයං පඤ්චමො’- මේ සබ්බසරුන් කෙරෙහි කොප නම්වූ පස්වැනි චිත්තයාගේ තදබව කසල බව හුල් බව වේ.

විනිබද්ධයන්හි ‘කාමෙ’ වස්තු කාමයෙහිද ක්ලේශ කාමයෙහිද, ‘කයෙ’ තමාගේ කයෙහි. ‘රූපෙ’ බාහිර රූපයෙහි. ‘යාවදත්ථ’- යම්තාක් කැමති වේද ඒතාක් ‘උදරාවදෙනකං’ බඩ පුරා එය වනාහි. උදරය පිරීම කරන හෙයින් ‘උදරාව දෙනක’ යයි කියනු ලැබේ.

‘සෙය්‍යසුඛං’- ඇඳ පුටු සුවයද සෘතු සුවයද ‘පස්සසුඛං’- යම්සේ දකුණු පසට හා වම් පසට පෙරළෙමින් නිදන්නහුට

සුවවේද, එසේ උපන් සුවය 'මිද්ධසුඛං'- නිදි සුවය. 'අනුයුත්තො'- යුක්තප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසේද.

'පණ්ඩාය'- ප්‍රාර්ථනාකොට, 'සීලෙන' යනාදියෙහි- 'සීලං' චතුපාරිශුද්ධි ශීලය. 'චතං'- ප්‍රත සමාදානය. තපො'- තපශ්වරණිය. බ්‍රහ්මචරියං'- මෙඵුන චිරතිය.

'දෙවො වා භවිස්සාමි'- මහෙශාකාර දෙවියෙක් හෝ වන්නෙමි. 'දෙවඤ්ඤතරො වා'- අල්පෙශාකාර දෙවියන් කෙරෙහි හෝ එක්තරා එකෙක්. සෘද්ධිපාදයන්හි ඡන්දය නිසා පැවති සමාධිය 'ඡන්ද සමාධි' නම්. ප්‍රධානවූ සංස්කාරයෝ 'පධාන සංඛාර' නම් වෙති.

'සමන්තාගතං'- ඒ ධර්මයන්ගෙන් යුක්තවූ සෘද්ධියගේ පාදය නොහොත් සෘද්ධිවූ පාදය නුයි. 'ඉද්ධිපාද නම්. සෙස්සෙහිදු මෙම නයයි. මේ මෙහි සංක්ෂෙප යයි. යළි විස්තරය සෘද්ධිපාද විභංගයෙහි ආයෝමයි. විශුද්ධි මාර්ගයෙහි වූකලි මේ පදයාගේ අර්ථය දක්වන ලදී. මෙසේ මේ සතර සෘද්ධි පාදයන්ගෙන් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණය කියන ලද්දේයි. 'උස්සොළ්භි යෙව පඤ්චමි'යි එහි උස්සොළ්භියයි සියලු තැන්හි කටයුතු විරියය දක්වයි. 'උස්සොළ්භි පන්තරසංග සමන්තාගතො'- පඤ්ච වෙතොබ්ල ප්‍රභාණයෝය පඤ්ච විනිබ්බධ ප්‍රභාණයෝය සතර සෘද්ධිපාදයෝය විරියය යයි මෙසේ විරියය සමග පසළොස් අගින් සමන්විත වූයේ 'භබ්බො'- අනුරූප වූයේ, සුදුසු වූයේ, 'අභිනිබ්බදාය'- නුවණින් කෙලෙස් බිදීම පිණිස. 'සම්බොධාය'- සතර මාර්ගයාගේ අවබෝධය පිණිස. 'අනුත්තරස්ස' ශ්‍රේෂ්ඨවූ. 'යොගක්ඛෙමස්ස'- සතර යොගයන්ගෙන් උපද්‍රව රහිතවූ අර්හත්වයාගේ. 'අධිගමාය'- ප්‍රතිලාභය පිණිස.

'සෙය්‍යථා'- යනු ඔහුපමාර්ථයෙහි නිපාතය 'පි' යනු සම්භාවනාර්ථයෙහියි. දෙකින්ම 'මහණෙනි, යම්සේ නම්' යනු දක්වති. කුක්කුටියා අණ්ඩානි අට්ඨ වා දස වා ද්වාදස වා'- මෙහි කිසියෙක් කිසිලියගේ උක්තප්‍රකාරයෙන් උභ්‍යාධික වූද බිජුවට වෙති. එතකුදුවත් වචනයාගේ සිලුටු බව පිණිස මේ කියන ලදී. සැබව මෙසේ ලොකයෙහි සිලුටු වචනයවේ. 'තානස්සු'- තානි + අස්සු, වන්නාහුය යන අර්ථයි. 'කුක්කුටියා

සම්මා අධිසයිතානි'- ඒ ඔවු වූ කිකිළිය පියාපත් පිහිටුවා ඒ (බිජුවට) මතුයෙහි ශායනය කරන්නිය විසින් මනාකොට මතුයෙහි හෝනා ලද්දාහු සම්මා පරිසෙදිතානි'- කලින් කල සෘතු ගත්වන්නිය විසින් මනාකොට හාත්පස ස්වේදිත වූවාහු උණුසුම් කරන ලද්දාහු. 'සම්මා පරිභාවිතානි'- කලින් කල මනාකොට හාත්පස භාවිත වූවාහු කුකුළුගද ගත්වන ලද්දාහු යන අර්ථයි.

'කිඤ්චාපි තස්සා කුක්කුටියා'- ත්‍රිවිධ ක්‍රියාකරණයෙන් අප්‍රමාදය කොට කිසිසේත් ඒ කිකිළියට මෙබඳු කැමැත්තක් නූපදනේය.

'අථ ඛො හබ්බාව තෙ'- නැවත ඒ කුකුළුපැටවු කී ක්‍රමයෙන් සුවසේ පිටත නික්මෙන්නට සුදුසු වූවාහුමය. සැබව යම් හෙයකින් ඔවුහු ඒ කිකිළිය විසින් මෙසේ තුන් ආකාරයකින් ඒ බිජුවට පාලනය කරනු ලබන්නාහු කුණු නොවෙත්ද, ඔවුන්ගේ යම් තෙත්වූ දිය ගතියකුත් වූයේද එය ක්ෂය වීමට යේද, කටුව තුනී වේද, පානියසිඵද මුවතුඩද රළු වේද, තුමුත් මේරීමට යෙත්ද කටුව තුනී බැවින් පිටත ආලෝකය ඇතුළතැ පැනේද, එහෙයින් ඒකාන්තයෙන් අපි බොහෝ කලක් හකුළුවන ලද අත් පා ඇත්තමෝ සම්බාධයෙහි ශායනය කෙළෙමු. මේ පිටත ආලෝකය පෙනේ, එහි දැන් අපට සැප විහරණය වන්නේය, යි නික්මෙනු කැමැතිව කටුව පයින් පහරති, කර දිගු කෙරෙති. එවිට ඒ කටුව දෙකක්වැ බිඳෙයි. එකල්හි ඔවුහු පියාපත් සලමින් ඒ ඇසිල්ලට සුදුසුසේ නාද කරමින් නික්මෙන්නය. නික්මැ ද ගම්කෙත් හොබවමින් හැසිරෙත්.

'එවමෙවං ඛො' යන මෙය ඔහුපමය ප්‍රතිපාදනය. ඒ මෙසේ අර්ථය හා සසඳා දතයුතු, මේ විස්තරය- ඒ කිකිළියගේ බිජුවට විෂයෙහි ත්‍රිවිධක්‍රියා කිරීම මෙන් මේ හික්ෂුහුගේ විර්යය පසළොස්වෙති කොට ඇති අංගයන්ගෙන් සමන්විත බව වෙයි. කිකිළියගේ ත්‍රිවිධ ක්‍රියා සම්පාදනයෙන් බිජුවට කුණු නොවන බව මෙන් පසළොස් අගින් යුත් මහණහුගේ ත්‍රිවිධවූ අනුපස්සනා සම්පාදනයෙන් විදර්ශනා ඥානයාගේ නොපිරිහීම වෙයි. ඇගේ ත්‍රිවිධ ක්‍රියාකරණයෙන් අණ්ඩයන්ගේ තෙත් දිය ක්ෂය වීම

මෙන් ඒ මහණහුගේ ක්‍රීඩිතානුපස්සනා සම්පාදනයෙන් භවත්‍රයානුගතවූ නිකාන්තිස්තෙනයාගේ ක්ෂය වීම වෙයි, අණ්ඩ කපාලයන්ගේ තුනීබව මෙන් භික්ෂුහුගේ අවිද්‍යා නමැති අණ්ඩකොෂයාගේ තුනීබව වෙයි. කුකුළු පැටවුන්ගේ පානියතුඩුවල තද බව මෙන් ඒ භික්ෂුහුගේ විදර්ශනා ඥානය පිළිබඳ නියුණු රළු පැහැදුනු බව වෙයි. කුකුළු පැටවුන්ගේ මිහිකිරීම් කාලය මෙන් භික්ෂුහුගේ විදර්ශනාඥානය පිළිබඳ පිරිනැමුණු කාලය වැඩුණු කාලය ගැබ්ගන්නා කාලය වෙයි. කුකුළුපැටවුන්ගේ පානියසීළීන් හෝ මුවතුඩින් හෝ අණ්ඩකොෂය පලා පියා ගසා සුවසේ නික්මෙන කාලය මෙන් ඒ භික්ෂුහුගේ විදර්ශනා ඥානය ගැබ්ගත්වා හැසිරෙන්නහු තද්ඡාතිකවූ සෘතුපහසුව හෝ භෝජන පහසුව හෝ පුද්ගල පහසුව හෝ ධර්ම ශ්‍රවණ පහසුව හෝ ලැබ එක් අසුනෙක හුන්නාවූම විදර්ශනා වඩන්නහුගේ පිළිවෙළින් පැමිණෙන ලද රහත්මගින් අවිද්‍යාණ්ඩකොෂය පලා (ලොකික) අභිඥා නමැති පියා විහිදුවා ගසා සුවසේ රහත්බවට පැමිණි කාලය දතයුතු තවද- යම්සේ කුකුළුපැටවුන් මුහුකළ බව දැන මවුතොමෝත් අණ්ඩකොෂය බිඳීද, එපරිද්දෙන් එබඳු භික්ෂුහුගේ නුවණ මිහිකිරීම දැන ශාස්තෘන් වහන්සේද-

“සරාකල උපන් කුමුදු කුසුමයක් අතින් (සිඳින්නාක්) මෙන් තමාගේ තෘෂ්ණා නම් ස්තෙනය සිදුව නිර්වාණගාමීවූ අෂ්ටාංගික මාර්ගයම වධව, නිර්වාණය (ශාන්තයයි) සුගතයන් විසින් දෙශනාකරන ලද්ද (එහෙයින්)”

ආදී නයින් ඔහාසඵරණ ගාථාවකින් අවිද්‍යාණ්ඩකොෂය පහරනසේක. හෙතෙම ගාථාවසානයෙහි අවිද්‍යාණ්ඩකොෂය බිඳ රහත්බවට පැමිණෙයි. එතැන් පටන් යම්සේ ඒ කුකුළු පැටවු ගම්කෙත් හොබවමින් ඒ ඒ තැන හැසිරෙත්ද, එපරිද්දෙන් මේ මහාක්ෂීණාශ්‍රව තෙමේද නිවන් අරමුණුකොට ඇති පලසමවතට සමවැද සඟරම හොබවමින් හැසිරෙයි.

මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි සතර ප්‍රභාණයෝ වදාරන ලද්දාහුය. කෙසේද? චේතොබ්ලයන්ගේද චේතොච්චිබද්ධයන්ගේද ප්‍රභාණයෙන් පටිසංඛා ප්‍රභාණය වදාරනලද, සෘද්ධිපාදයන්ගෙන්

විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණයද මාර්ගය පැමිණි කල්හි සමුවිජේද ප්‍රභාණයද, එලය පැමිණි කල්හි ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධි ප්‍රභාණයද වදාරන ලදී. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමයයි.

(වෙනොබ්ල සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

17. වනපත්ථ සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි වනපත්ථ සූත්‍රයයි. එහි 'වනපත්ථ පරියායං' යනු වානප්‍රස්ථකාරණය, වානප්‍රස්ථ දෙශනාව හෝ ය. 'වනපත්ථං උපනිස්සාය විහරති' - මිනිසුන්ගේ හැසිරීම ඉක්මවනලද වනලැහැබි සෙනසුනක් ඇසුරුකොට මහණදම් කෙරෙමින් වෙසෙයි. 'අනුපට්ඨිතා' යනාදියෙහි පෙර නොඵළඹ සිටි සිහිය එය ඇසුරුකොට වසන්තනුටද නොඵළඹ සිටිද, පෙර සමාධියට නොපැමිණි සිත සමාධියට නොපැමිණේද, පෙර ක්ෂය නොකළ ආශ්‍රවයෝ ක්ෂයවීමට නොයෙත්ද, පෙර නොපැමිණෙනලද නිරුත්තරවූ යොගක්ෂෙම නම්වූ අර්හත්වයටද නොපැමිණේද යන අර්ථයි.

'ජීවිතපරික්ඛාරං' - ජීවිතය රැකීම පිණිසවූ උපකරණයෝ. 'සමුදානෙනබ්බා' - රැස්කළ යුත්තාහු. 'කසිරෙන සමුදානවිජන්ති' - දුකසේ උපදිත්ද. 'රත්තිභාගං වා දිවස භාගං වා' - රැ කොටසෙහි හෝ දවල් කොටසෙහි හෝ මෙහිදු රාත්‍රිභාගයෙහි ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරන්නහු විසින් දැන රාත්‍රියෙහිම නික්ම යා යුතුයි, රාත්‍රියෙහි වණ්ඩව්‍යාලාදීන්ගේ උවදුරු ඇති කල්හි අරුණ නැඟීම බලාපොරොත්තු විය යුතුයි. දවල් භාගයෙහි දැන දවල් නික්ම යා යුතුයි, දවල් උවදුරු ඇති කල්හි හිරු අත්ගල් පැමිණීම බලාපොරොත්තු විය යුතුයි. 'සංඛාපි' - මෙසේ මහණදම් නොනිපදින බැව් දැන. වැලි අනතුරු වාරයෙහි සංඛාපි' - මෙසේ මහණදම් නිපදින බැව් දැන. 'යාවජ්චං' - යම්තාක් දිවි පවතීද, ඒතාක් විසියයුතු මැයි. 'සො පුග්ගලො යන පදයාගේ නානුබන්ධි තබ්බො' යන මෙය සමග සම්බන්ධය වේ. 'අනාපුච්ඡා' - මෙහි වනාහි ඒ පුද්ගලයා නොවිචාරා නික්ම යා යුතුය යන අර්ථයි. 'සංඛාපි' - මෙසේ

මහණදම් නොනිපදින බැව් දැන ඒ පුද්ගල තෙම අනුබන්ධනය නොකටයුතු ඔහු නොවිචාරා නික්ම යා යුතු අපි පනුප්පමානෙන් 'පි' - බැහැර කරනු ලබන්නහු විසින් නමුදු ඒ එසේමැයි - මෙබඳු පුද්ගලතෙම ඉදින් දරවිටි සියයක්, දියකළ සියයක්, වැලි අමුණු සියයක් හෝ දඩ ගෙන්වාද, මෙහි නොවසවයි බැහැර හෝ කරවාද, ඔහු ක්ෂමා කරවා දිවි පවත්නා තෙක් වාසය කළ යුත්තේමයයි.

(වනපත්ථ සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

18. මධුපිණ්ඩික සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි මධුපිණ්ඩික සූත්‍රයයි. එහි 'මහාවතං' යනු හිමවත සමග එකට බැඳුණු අරොපිමවූ තෙමේම හටගත් වනය වෙසාලියෙහි රොපිතාරොපිත වනය යම්සේද එමෙන් නොවේ. 'දිවා විහාරාය' - දහවල් සමවනින් විසීම පිණිස. 'බෙලුවලවිධිකාය' - තරුණ බෙලිවෘක්ෂයාගේ. 'දණ්ඩපාණි' - ජරාවෙන් දුබල බැවින් දඬුගත් අත් ඇත්තේ නොවෙයි. ඒ එසේමැයි මේ තෙම තරුණ වූයේ පළමු වයස්හි සිටියේය. එහෙත් සැරයටියෙහි ලොල්වූ සිත් ඇති බැවින් රත්සැරයටියක් ගෙන හැසිරෙයි. එහෙයින් 'දණ්ඩපාණි'යයි කියන ලදී.

'ජංඝාවිහාරං' - කෙණ්ඩා විධාව දුරලනු පිණිස ජංඝාවාරයෙන්.

'අනුවංකමමානො අනුවිචරමානො' ආරාමදර්ශන, වන දර්ශන, පර්වතදර්ශනාදිය පිණිස ඔබ්බෙන බැසිරෙනුයේ. නිකොර නික්මීම ඇති මේ තෙම කිසි දිනෙක නික්ම මෙසේ හැසිරේ ල.

'දණ්ඩමොලුබ්භ' - සැරයටිය එල්බගෙන ගොපලදරුවෙකු මෙන් සැරයටිය පෙරටුකොට තබා සැරයටි මතුයෙහි දෙඅත් පිහිටුවා පිටිදල්ල හනුයෙන් පෙළා එක්පසෙක සිටියේය.

'කිංවාදී' - කුමන දෘෂ්ටි ඇත්තේද. 'කිමක්ඛායි' - කිනම් දෘෂ්ටියක් කියන්නේද. මේ රජතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේට නොවැද පිළිසදර මතුමැ කොට ප්‍රශ්න විචාරයි. කුමක් හෙයින්?

මේතෙම දෙවිදන්හුගේ පක්ෂයෙහි වූයෙක් ල. දෙවිදන් තමන් සමීපයට පැමිණෙන්නවුන් තථාගතයන් කෙරෙහි බිඳුවයි. හෙතෙම මෙසේ කියන්නේ ල- 'ශ්‍රමණ ගෞතමතෙම අපගේ කුලය සමග වෛරයෙක, අපගේ කුලයාගේ වැඩිම නොකැමැති වෙයි, මාගේ නැගනියද සක්විත්තෙකු විසින් පරිභෝග කටයුත්තිය, ඇ හැරදමා මො නසිවා යි නික්ම ගොස් පැවිදි විය. මාගේ බැන තෙමේද සක්විති බීජයෙකැයි දැන අපගේ කුලයාගේ වැඩිම නොකුස්නේ මොහු නසිවායි ඔහුද ළදරු කලම පැවිදි කරවිය. මම මොහුගෙන් වෙන්ව පවත්නට නොැකි වන්නෙමි පසුව පැවිදිවිමි. එසේ පැවිදිවූද මා පැවිදිවූ දින පටන් සෘජුව ඇස්වලින් නොබලයි, පිරිස් මැද කථා කරන්නේද මහ පොරොවකින් පහර දෙන්නෙකු මෙන් දෙවිදන් අපායෙහි උපදින්නෙක යනාදිය කියන්නේය"යි. මෙසේ මේ රජ රජතෙමෙන් දෙවිදන්හු විසින් බිඳින ලද්දේය. එහෙයින් එසේ කෙළේයි. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- යම්සේ මේ රජතෙම 'මා විසින් ප්‍රශ්න විචාළ කල්හි (පිළිතුරු) නොකියාය'යි කියන්ට නොලබාද, යම්සේත් කියන ලද්දහුගේ අර්ථය නොදනීද, මොහුට එපරිද්දෙන් කියන්නෙමි'යි ඔහට සුදුසු කොට වදාරනසේක්- 'යථාචාදී බො' යනාදිය වදාළහ.

එහි 'න කෙනවි ලොකෙ විග්ගයහ තිට්ඨති'- ලෙවිහි කිසිවකු සමග විග්‍රාහික කථාවක් නොකෙරේද, විවාද නොකෙරේද, සැබව තථාගතයන් වහන්සේ ලොකයා සමග විවාද නොකෙරෙහි, නැවත ලෝවැසි තෙම තථාගතයන් සමග අනිත්‍යයැයි කිකල නිත්‍යයැයි කියමින් දූඛය අනාත්මය- අශුභයැයි කිකල ශුභයැයි කියමින් විවාද කෙරෙයි. එහෙයින්ම වදාළහ-

'මහණෙනි, මම ලොකයා සමග විවාද නොකෙරෙමි. ලොකයා නැවත මහණෙනි, මා සමග විවාද කෙරේ"යි එසේම-

"මහණෙනි, ධර්මවාදී තෙම කිසිවකු සමග විවාද නොකෙරෙයි. අධර්මවාදී නැවත මහණෙනි, විවාද කෙරේ"යි.

'යථා'- යම් කරුණකින්. 'කාමෙහි'- වස්තුකාමයන්ගෙන්ද ක්ලෙශකාමයන්ගෙන්ද. 'තං බ්‍රාහ්මණං'- ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණයා 'අකථං කට්ඨං'- විවිකිත්සා වූවාහු.

‘ජින්නකුක්කුච්චං’- විපිළිසරකුකුස හා අත්පාකුකුසද සිදිනලද බැවින් සුන්කුකුස් ඇතියහු.

‘භවාභවෙ’- නැවත නැවත භවයෙහි නොහොත් හීන ප්‍රණීතභවයෙහි. සැබව- ප්‍රණීතවූ භවය වෘද්ධියට පැමිණියේ ‘අභව’යයි කියනු ලැබේ.

‘සඤ්ඤා’- ක්ලෙශ සංඥාවෝ. ක්ලෙශයෝම හෝ මෙහි ‘සඤ්ඤා’ නාමයෙන් කියන ලද්දාහුය. එහෙයින් යම් කරුණකින් කාමයන්ගෙන් වෙන්ව වාසය කරන්නාවූ ලොකයෙහි විවාද රහිතවූ ඒ ක්ෂීණාශ්‍රව බ්‍රාහ්මණයා කෙරෙහි ක්ලේශ සංඥාවෝ අනුශයනය නොකෙරෙත්ද ඒ කාරණයද මම දනිමි’යි මේ මෙහි අර්ථයයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන් වහන්සේගේ ක්ෂීණාශ්‍රව භාවය දක්වනසේක.

‘නිල්ලොළෙන්වා’- බැහැර කොට කමවා.

‘නිවිසාධං’- රේඛා තුනක් ඇති.

‘නළාටිකං’- රැලිබිඳීම. කළලෙහි හිරි තුනක් දක්වමින් රැලිබිඳුම තංවා යන අර්ථයි.

‘දණ්ඩමොලුබ්භ’- සැරයටිය පෙළා. දණ්ඩමොලුබ්භ’යිද පා’යි. ගෙන ගියේය, යන අර්ථයි.

‘අඤ්ඤතරො’- නමින් අප්‍රකටවූ එක් මහණෙක්. හෙතෙම වනාහි අනුසන්ධියෙහි දක්ෂයෙකි. භාග්‍යවතුන් විසින් ‘යම්සේ දණ්ඩපාණි තෙම නොදනිද, එපරිද්දෙන් මා විසින් කියනලදැයි වදාළ කල්හි කවර කරුණකින් වනාහි භාග්‍යවතුන් විසින් නොදනහැකි කොට ප්‍රශ්නය වදාරන ලදදැ?යි අනුසන්ධි ගෙන දසබලයන් අයැද මේ ප්‍රශ්නය භික්ෂු සංඝයාහට ප්‍රකට කරන්නෙමි’යි හුනස්නෙන් නැගිට උතුරු සඵව එකස්කොට දශනසමුප්ප්වලකොට ඇදිලි බැඳ ‘කිංවාදිපන භන්තෙ’. භගවා’ යනාදිය කී.

‘යතොනිදානං’- යන මෙය භාවනපුංසකය. යම් කරුණකින් යම් කරුණක් ඇති කල්හි යන අර්ථයි.

‘පපඤ්ච සඤ්ඤ සංඛා’ යන මෙහි ‘සංඛා’- කොට්ඨාසයෝ. ‘පපඤ්චසඤ්ඤා’- තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි ප්‍රපඤ්චයන් හා යෙදුනාවූ සංඥාවෝ. නොහොත් සංඥා නාමයෙන් ප්‍රපඤ්චයෝම කියන ලද්දාහුය. එහෙයින් ‘ප්‍රපඤ්ච කොට්ඨාසයෝ’යි මේ මෙහි අර්ථයි.

'සමුදාවරන්ති' - පවතින. 'එත්ථ වෙ නත්ථි අභිනන්දි තබ්බං' - ද්වාදශායතන සංඛ්‍යාවක් යම් කරුණක් ඇති කල්හි ප්‍රසංග්‍යව සම්ප්‍රසුක්තවූ සංඥා කොට්ඨාසයෝ පවතිනද, මෙහි එක් ආයතනයකුදු (මමය මාගේ යයි) සතුටුවිය යුත්තෙක් (මමය මාගේයයි) කියයුත්තෙක් ඇතුළත්ව ගත යුත්තෙක් නැත යන අර්ථයි. එහි 'අභිනන්දිතබ්බං' - මමයැ මාගේ යැයි සතුටු වියයුත්තෙක්. 'අභිවදිතබ්බං' - මමයැ මාගේයැයි කියයුත්තෙක්. 'අප්පකංඛාසෙතබ්බං' - ඇතුළත්ව ගිල අවසන් කොට ගතයුත්තෙක්. මෙයින් මේ ආයතන විෂයෙහි තෘෂ්ණාදීන්ගේම නොපැවැත්ම කියති.

'එසෙවන්තො' - මේ අභිනන්දනාදීන්ගේ නැතිබවම රාගානුසයයන්ගේ අත්තයය. සියලු තැන්හි මෙම නයයි දණ්ඩාදාන' යනාදියෙහි වනාහි යම් වේතනාවකින් දඬු ගනීද ඕනෙමෝ දණ්ඩාදාන නම්. යම් වේතනාවකින් ශස්ත්‍රය ගනීද, පරාමර්ශි කෙරේද ඕ සන්ථාදාන නම්, බුදුන් පැමිණියේ කලහ නම්. විවිධග්‍රාහයට පැමිණියේ 'විග්ගහ' නම්. විවිධ වාදයට පැමිණියේ විවාද' නම්. 'තෝ තෝ' යයි මෙසේ (වචන) පැවැත්තේ 'තුචං තුචං' නම්, ප්‍රියබස ගුණාකිරීම 'පෙසුඤ්ඤ' නම්. අයථාස්වභාවයවූ බොරු කියාද ඕ නොමෝ 'මුසාවාද' නමැයි දතයුතු.

'එත්ථෙතෙ' - මේ ද්වාදශායතනයන්හි මොවුහු ඒ එසේ මැයි- කෙලෙස් උපදනාහුද දොළොස් ආයතනයන් ඇසුරු කොට උපදිති, නිරුද්ධ වන්නාහුද දොළොස් ආයතනයන් හිම නිරුද්ධ වෙති, මෙසේ යම් තැනෙක උපන්නාහුද එහිම නිරුද්ධ වූවාහු වෙත්. ඒ මේ කාරණය සමුදයසත්‍ය ප්‍රශ්නයෙන් දැක්විය යුත්තේය.

'උපදනාහු ඕ මෝ ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණාව වනාහි කොතැන්හි උපදීද? නැවත නැවත පැවතීම වශයෙන් පිහිටා සිටින්නී කොතැන්හි පිහිටා සිටීද,' යනු වදාරා

"ලොකයෙහි යම් කිසිවක් ප්‍රියවූ ස්වභාව ඇත්තේද, මධුරවූ ස්වභාව ඇත්තේද, උපදනාහු මෝ ත්‍රිවිධ තෘෂ්ණාව මේ ප්‍රියවූ මධුරවූ ස්වභාවයෙහි උපදී, පැවතීම වශයෙන් පිහිටා සිටින්නී මෙහි පිහිටා සිටී. ලෙවිහි එබඳුවූ ප්‍රිය ස්වභාවය. මධුරස්වභාවය

කුමක්ද? ඇස ලෙව්හි ප්‍රියස්වභාව ඇත්තේ මධුරස්වභාව ඇත්තේ වේ."

යනාදී නයින් දොළොස් ආයතනයන්හිම ඒ තෘෂ්ණාවගේ උත්පත්තියද නැසීමද කියන ලද්දේය තවද- යම් පරිද්දෙකින් තෘෂ්ණා නොමෝ ද්වාදශායතනයන්හි ඉපිද නිර්වාණයට පැමිණ නිරුද්ධ වූවාහුද නැවත ආයතනයන්හි පැවැත්මක් නැති හෙයින් ආයතනයන්හිම නිරුද්ධ වූවායයි කියන ලද්දීය. එපරිද්දෙන් මේ ලාමක අකුශල ධර්මයෝද ආයතනයන්හි නිරුද්ධ වෙත්යයි දතයුත්තාහුය. නොහොත් යම් මේ අතිනන්දනාදීන්ගේ අභාවයම රාගානුසයාදීන්ගේ අන්තය'යි ලබනලද ව්‍යාවහාර ඇති නිර්වාණයෙහි ලාමක අකුශල ධර්මයෝ අනවශේෂ වූවාහු නිරුද්ධ වෙත්, සැබව- යමක් යම් තැනක නැද්ද, එය එතැන්හි නිරුද්ධ වූයේ නම් වේ. ඒ මේ කාරණය නිරෝධ ප්‍රශ්නයෙන් දැක්විය යුතු. මේ කියන ලදමැයි- 'දුතියස්සන්ධානං සමාපත්තස්ස විතක්ක විචාරා වච්ඡංඛාරා පටිප්පස්සද්ධා හොන්ති'- යනාදිය.

'සත්ථුවෙව සංවණ්ණිතො'- ශාස්තෘෂ්‍යන් වහන්සේ විසින්ද පසස්නා ලද්දේය. 'විඤ්ඤාන'- මෙද කරණාර්ථයෙහි සාම් වචනය, පණ්ඩිතවූ සබ්බසරුන් විසින්ද සම්භාවනා කරන ලද්දේය යන අර්ථයි. 'පහොති'- භූකි වෙයි.

'අතික්කම්මෙව මූලං අතික්කම්ම ධන්ධං'- හරය නම් මූලෙහි හෝ කඳෙහි හෝ වන්නේද හෙද ඉක්මවා යන අර්ථයි. 'එවං සම්පදම්දං (මේ වචනය) මෙසේ සම්පත් ඇති, මෙබඳුය යන අර්ථයි. 'අතිස්ත්ථා'- ඉක්මවා. 'ජානං ජානාති'- දතයුත්තම දනී. 'පස්සං පස්සති'- දැක්ක යුත්තම දකී නොහොත් යම්සේ ඇතැම් කෙනෙක් විපරිතව ගත්තේ දන්නේත් නොදනීද, දක්නේත් නොදකීද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එසේ නොවෙති, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි (අවිපරිතව) දන්නාසේක් දනිති, දක්නා සේක් දකිත්මැයි. ඒ මේ (භාග්‍යවත්තු) දර්ශන (කෘත්‍යයෙහි) පරිනායකාර්ථයෙන් 'චක්ඛුභුත'ය විදින කරනාර්ථයෙන් ඤාණභුත'ය අවිපරිත ස්වභාවාර්ථයෙන් පර්යායාප්ති ධර්මය පවත්වන හෙයින් හෝ සිතින් සිතා වචනයෙන් දෙශනා කළ ධර්මමය වූයේ නුයි. 'ධම්මභුත'ය. ශ්‍රේෂ්ඨාර්ථයෙන් 'බ්‍රහ්මභුත'ය.

නොහොත් ඇසක් මෙන් වූයේනුයි. 'චක්ඛුභූත'ය මෙසේත් මෙ පදයන්හි අරුත් දතයුතු. ඒ මේ දෙසන හෙයින් 'චත්තා'ය පවත්වන හෙයින් 'පවත්තා'ය. අර්ථය ඵලව ඵලවා දැක්වීමෙහි සමර්ථ බැවින් 'අත්ථස්ස කිණ්ණෙතා'ය. අමෘතාධිගමය පිණිස පිළිවෙත දෙන්නේ නුයි 'අමතස්සදාතා' නම්.

'අගරුංකත්වා'- නැවත නැවත යාඥා කරවන්නේම 'ගරු කරන්නේ' නම් වෙයි. තමන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක පාරමිඥානයෙහි සිට මහමෙර පතුලෙන් වැලි නගන්නෙකු මෙන් නොදනහැකි කොට කියන්නේද ගරු කරන්නේම නම්වේ. එසේ නොකොට අප නැවත නැවත යාඥා නොකරවා අපට පුවසේ දනහැකිද කොට වදාළ මැනවැයි කියන ලද්දේවේ.

'යං බො නො ආවුසො'- යන මෙහි එකෙක් ඇති- 'යං බො වො' කියයුතු වන්නේ නමුදු ඒ හික්ෂුන්ද තමන් සමග සංග්‍රහ කරන්නාහු 'යං බො නො' යි කීහ. නොහොත් යම් හෙයකින් ('යතො නිදානං යනාදි) උද්දේශයද ඔවුනට උදෙසන ලදද භාග්‍යවත්හු නැවත තෙරුන්ටද ඒ හික්ෂුන්ද භාග්‍යවත්හුම වෙත්ද, එහෙයින් 'හගවා' යන පදය සඳහා ද මෙසේ කීහ. අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තොපට සැකෙවින් යම් උද්දේශයක් උදෙසා යන අර්ථයි. 'චක්ඛුඤ්චාවුසො' යනාදියෙහි මේ අර්ථයි. 'අචැත්ති, නිශ්‍රය භාවයෙන් චක්ෂුප්‍රසාදයද ආරම්භණ භාවයෙන් චතුසමුට්ඨානික රූපයන්ද නිසා චක්ෂුර්විඥානය නම් උපදී.

'තිණ්ණං සංගති එස්සො'- ඔවුන් තිදෙනාගේ එක්වීමෙන් ස්පර්ශය නම් උපදී. ඒ ස්පර්ශය නිසා සහජාතාදී වශයෙන් ස්පර්ශය ප්‍රත්‍යය කොට වේදනාව උපදී, ඒ වේදනාව පිළිබඳවූ යම් අරමුණක් විදීද සංඥා තොමෝ ඒ අරමුණම හැඳිනගනී. සංඥාව යම් අරමුණක් හැඳින ගනීද, විතර්කය ඒ අරමුණම විතර්ක කෙරෙයි. විතර්කය යමක් විතර්ක කෙරේද, ප්‍රපඤ්චය තෙම ඒ අරමුණම ප්‍රපඤ්ච කෙරෙයි. 'තො නිදානං'- මේ 'චක්ඛුරූපා'දී කාරණයන්ගෙන්. 'පුරිසං ප්‍රපඤ්ච සඤ්ඤාසංඛා සමුදාවරන්ති'- ඒ පරිඥානය නොකළ කාරණය ඇති පුරුෂයා ප්‍රපඤ්ච කොට්ඨාසයෝ මැඩපවත්වති. ඔහු පිළිබඳව පවතිත්

යන අර්ථයි. එහි ස්පර්ශ- වේදනා- සංඥාවෝ චක්ෂුර්විඥානය හා සහජාත වූවාහු වෙති. විතර්කය වක්ඛු විඤ්ඤාණානන්තරාදී වූ සවිතර්ක චිත්තයන්හි දතයුතු. ප්‍රපඤ්ච කොට්ඨාසයෝ ජවනය හා සහජාත වූවාහු වෙති. ඉදින් එසේ නම් කුමක් හෙයින් අතීතානාගත ග්‍රහණය කරන ලදද යත්, එසේ උපදින හෙයින්. සැබව- දැන් යම්සේම 'චක්ෂුර්ද්වාරිකවූ ප්‍රපඤ්චය ඇසද රූපයද ස්පර්ශ- වේදනා- සංඥා- විතර්කයන්ද නිසා උපන්නේද, එපරිද්දෙන් අතීතානාගතවූද චක්ෂුර්විඥෙයවූ රූපයන්හි ඒ ප්‍රපඤ්චයාගේ උත්පත්තිය දක්වන්නේ මෙසේ කීහ. 'සොතඤ්චාවුසො' යනාදියෙහිදු මෙම නයයි. සවන වාරයෙහි වනාහි 'මනං'- භවාංග චිත්තය. 'ධම්මෙ'- ත්‍රේභූමික ධර්මාරම්මණය. 'මනො විඤ්ඤාණං'- ආචර්ජනය හෝ ජවනය හෝ ආචර්ජනය ගත් කල්හි ස්පර්ශ- වේදනා- සංඥා- විතර්කයෝ ආචර්ජනය හා සහජාතවූවාහු වෙති ප්‍රපඤ්චය ජවන සහජාත වෙයි. ජවනය ගත් කල්හි ආචර්ජන සහිතවූ භවාංගය 'මන' නම් වෙයි. නැවත ස්පර්ශාදීවූ සියල්ලෝම සහජාත වූවාහුම වෙති. මනොද්වාරයෙහි වනාහි යම් හෙයකින් අතීතාදී හෙදවූ සියල්ලම අරමුණු වේද, එහෙයින්- 'අතීතානාගත පච්චුප්පන්නෙසු' යන මෙය සුදුසුමැයි.

මෙවිට වෘත්තය දක්වන්නාහු 'සො වතා'වුසොයි දෙශනාව ආරම්භ කළහ. 'එස්සපඤ්ඤාත්තිං පඤ්ඤාපෙස්සති'- ස්පර්ශ නම් එක් ධර්මයෙක් උපදනේය'යි මෙසේ ස්පර්ශ ප්‍රඥප්තිය පනවන්නේය, දක්වන්නේය, යන අර්ථයි. සියලු තැන්හි මේ නයයි, මෙසේ මෙය ඇති කල්හි මෙය වේයයි දොළොස් ආයතනයන්ගේ වශයෙන් සියලු වෘත්තය දක්වා මෙවිට දොළොස් ආයතනනේගේ ප්‍රතික්ෂේප වශයෙන් විවෘත්තය දක්වන්නාහු. 'සො වතා'වුසො වක්ඛුස්මිං අසති'යි- දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි කී නියෙන්ම අරුත් දතයුතුද මෙසේ ප්‍රශ්නය විසඳ මෙවිට ශ්‍රාවකයකු විසින් ප්‍රශ්නය කියන ලදැයි නිසැක වූවාහු නොවූ. මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සර්වඥතාඥාන නමැති තුලාව ගෙන හුන්සේක. කැමති වන්නාහු ඒ භාග්‍යවතුන් කරාම එළඹ නිසැක වූවාහු වූයෙහි යොදවනුවෝ 'ආකංඛමානා ව පන' යනාදිය කීහ.

‘ඉමෙහි ආකාරෙහි’- මේ කාරණයන්ගෙන් ප්‍රඥාප්තියන්ගේ ඉපදීමට වෙනම කාරණයන්ගෙන් හා වට්ටවිට්ට කාරණයන්ගෙන්ද. ‘ඉමෙහි පදෙහි’- මේ අක්ෂර සම්පිණ්ඩනයන්ගෙන්. ‘බ්‍යඤ්ජනෙහි’- වෙනම අක්ෂරයන්ගෙන්. ‘පණ්ඩිතො’- පණ්ඩිත භාවයෙන් සමන්විත වූයේ, නොහොත් ධාතු කුසලය ආයතන කුසලය පච්චයාකාර කුසලය කාරණා කාරණ කුසලය යන සතර කාරණයන්ගෙන් පණ්ඩිත වූයේ. ‘මහාපඤ්ඤා’- මහත්වූ අර්ථයන් මහත්වූ ධර්මයන් මහත්වූ නිරුක්තීන් මහත්වූ ප්‍රතිභානයන් අවබෝධ කිරීමෙහි සමර්ථවූ මහා ප්‍රඥාවෙන් සමන්විත වූයේ.

‘යථා තං මහාකච්චානෙන’- යම්සේ මහාකාන්‍යායනයන් විසින් ප්‍රකාශ කරන ලදද, ඒ සඳහා පාලිය කියන ලදද, යම්සේ මහාකාන්‍යායනයන් විසින් එය ප්‍රකාශ කරන ලදද. මමද එය එපරිද්දෙන්ම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි යන අර්ථයි.

‘මධුපිණ්ඩිකං’- මහත්වූ ශුද්ධපූජයක් බඳනා ලද අත්සුනු ගුළියක් හෝ. ‘අසෙවනකං’- සමච්ච වැහිරියයුතු රස ඇති, ගිතෙල්- පැණි- මි- සකුරු ආදීන් අතුරෙහි මෙනම් මෙහි මදය මේ බොහෝයැයි නොකියයුතු වූ සමච්ච යෙදූ රස ඇති.

‘චෙනසො’- (ධර්මචිත්තාවෙන්) සිතන පියවි ඇති. ‘දඛ්ඛජාතිකො’- පණ්ඩිත ස්වභාව ඇති. ‘කො නාමො අයං’- මෙය (ආනන්ද) ස්ථවිරයන් වහන්සේ මේ ධර්මපරියාය ඉතා සොඳුරුය. දසබලයන්ගේ සර්වඥතාඥානයෙන්ම මෙයට නාමය ගන්වන්නෙමි’යි සිතා කීහ.

‘තස්මා’- යම් හෙයකින් මධුපිණ්ඩිකයක් මෙන් මිහිරිද, එහෙයින් මධුපිණ්ඩිකපරියාය’යි ම එය ධරව යි වදාරණ සේක. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(මධුපිණ්ඩික සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

19. ද්වේධාවිතක්ක සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි ද්වේධාවිතක්ක සූත්‍රයයි. එහි ‘ද්වේධා කත්වා ද්වේධා කත්වා’- කොටස් දෙකක් දෙකක් කොට, ‘කාම විතක්කො’- කාමප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය. ‘ධ්‍යාපාද විතක්කො’-

ව්‍යාපාද ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කයද 'විහිංසා විතර්කය' - විහිංසා ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය 'එක භාගං' - අධ්‍යාත්මවූ හෝ බාහිරවූ හෝ මහත්වූ හෝ සියුම්වූ හෝ මේ සියලු විතර්කයම අකුශල පක්ෂයෙහි වූයේමයයි කාම- ව්‍යාපාද- විහිංසා විතර්කයන් තිදෙනම එක් කොටසක් කෙළෙමි. කාමයන්ගෙන් නික්මුණාවූ නෛෂ්කාමය ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය 'නෙක්ඛම්මවිතර්ක' නම් වෙයි. ඒ විතර්කය ප්‍රථමධ්‍යානය තෙක් වටී, අව්‍යාපාද ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය 'අබ්‍යාපාද විතර්ක' නම්. හේ මෙමභි පූර්වභාගය පටන් ප්‍රථමධ්‍යානය තෙක් වටී. අවිහිංසා ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය. 'අවිහිංසා විතර්ක' නම් හේ කරුණා පූර්වභාගය පටන් ප්‍රථමධ්‍යානය තෙක් වටනේය-

'දුතියං භාගං' - මේ සියලු විතර්කයම කුශලපක්ෂයෙහි වූයේමයයි දෙවෙනි කොටස කෙළෙමි. මෙයින් බෝසතුන්ගේ විතර්ක නිග්‍රහය කරන කාලය වදාරන ලදී. සැබව- ස වසක් ප්‍රධන්විරියය කරන්නාවූ බෝසතුන්ට නෛෂ්කාම්‍ය විතර්කාදීහු පුඬු පුඬුව මහානදියෙක්හි සැඬපහර මෙන් පැවැත්තාහුය. එහෙත් සිහිමුළාවීමකින් වහා කාමවිතර්කාදිය ඉපිද කුසල වාරය සිදු කුමු අකුසල ජවනවාරයෝ වී සිටිති. එකල බෝසත් (මෙසේ) සිති- 'මාගේ මේ කාමවිතර්කාදීහු කුසලවාරය පසිඳ සිටිති, මම මේ විතර්කයන් දෙකොටසක් කොට වාසය කෙරෙමි. කාමවිතර්කාදීහු අකුශල පක්ෂයෙහි වූවාහුනුයි. එක් කොටසක් කෙරෙමි, නෛෂ්කාම්‍ය විතර්කාදීහු කුශලපක්ෂයෙහි වූවාහුනුයි, එක් (කොටසක් කෙරෙමි,) නැවත අකුශල පක්ෂයෙන් ආවා වූ විතර්කය මන්ත්‍රයෙන් කෘෂ්ණ සර්පයකු දැඩිව පෙළා ගන්නෙකු මෙන්ද සතුරකු ග්‍රීවයෙන් ආක්‍රමණය කරන්නෙකු මෙන්ද නිග්‍රහ කරන්නෙමි, ඕනට වැඩෙන්ට නොදෙන්නෙමි. කුශලපක්ෂයෙන් ආ විතර්කය වැසිකල මෙඝයක් මෙන්ද, මනා කෙතක සල්කලණ පැලයක් මෙන්ද වහ වහා වඩන්නෙමි'යි හෙතෙම එසේ කොට අකුශල විතර්කයන් නිග්‍රහ කෙළේය. කුශල විතර්කයන් වර්ධනය කෙළේය, මෙසේ මෙයින් බෝසතුන්ගේ විතර්කනිග්‍රහය කරන කාලය වදාරනලදැයි දතයුතු.

මෙවිට යම්සේ ඕනට ඒ විතර්කයෝ උපන්නාහුද යම් සේත් ඔවුන් නිග්‍රහ කෙළේද, එය දක්වනසේක්- 'තස්ස මය්හං හික්ඛවෙ,

යනාදිය වදාළහ. එහි 'අප්පමත්තස්ස' - ස්මයෙහි අවිප්‍රවාසයෙහි සිටියාවූ. 'ආතාපි නො' - හාත්පසින් (කෙලෙස්) තවන විරියය ඇත්තාවූ. 'පහිතත්තස්ස' - (නිවනට) යවන ලද සිත් ඇත්තාවූ.

'උප්පජ්ජති කාම විතක්කො' - සාවුරුද්දක් ප්‍රධන්විරියයය කරන්නාවූ බෝසත්හට රජ සුවය හෝ ප්‍රාසාදයන් හෝ නළුවන් හෝ අන්තඃපුරවාසීන් හෝ කිසියම් සැපතක් හෝ අරහයා කාම විතර්කයෙක් නම් නූපන් විරූය. එතකුදුවුවත් දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි ආහාර සිදීමෙන් අධිමාත්‍රවූ කාෂ්ඨාවයට පැමිණි ඕනට මේ සිත විය, 'ආහාර සිදීමෙන් විශේෂක් උපදවන්ට නොහැක, මම ඖදාරිකවූ ආහාරය ගන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැ'යි හෙතෙම උරුවෙල් දනව්වට පිඬු පිණිස පිවිසියේය. මනුෂ්‍යයෝ 'පෙර මහ පුරිස් තෙම සමීපයට ගෙනවුත් දෙන ලද්ද නොගත්තේය, දැන් එකාන්තයෙන් ඔහුගේ මන දොළ මුදුන් පැමිණියේ වන, එහෙයින් තෙමේම ආයෝ වනැ'යි පිණි පිණි ආහාර එලවූහ. බෝසත්හුගේ අත් බැව නොබෝ කලකින්ම ප්‍රකෘති විය. යම් හෙයකින් ජරාවෙන් දිරු ආත්ම භාවය සැපවූ හොජනය ලැබූ ප්‍රකෘති නොවේද, බෝසත් නැවත තරුණවූයේද, එහෙයින් සැපවූ බොදුන් බුදින්තාවූ ඔහුගේ ආත්මභාවය නොබෝ කලකින්ම ප්‍රකෘති වූයේය. ඉන්ද්‍රියයෝ වෙසෙසින් පැහැදුනාහුය, සිව් පැහැය පිරිසිදු විය. පහළවූ තරුකැල ඇති අභස මෙන් පිරිපුන් දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණෙන් හෙබියාවූ සිරුර වී හෙතෙම ඒ සිරුර බලා 'ඒතාක් ක්ලාන්තවූ ආත්ම භාවයද මෙසේ පෙරලා ප්‍රකෘති වූයේවනැයි' සිතා තමන්ගේ ප්‍රඥාමහත්ත්වය හෙතු කොටගෙන මෙසේ මදවූද විතර්කය ගෙන කාම විතර්කයයි (මෙතෙහි) කෙළේය. පන්සල ඉදිරියෙහි නුන්නාවූ හෝ රුරු-පසද- ගව- රොහිත මෘගාදීහු මෘග සමූහයන්ද සිත් පියකරන්නාවූ පියාපත් හා නාද ඇති මොණර- වලිකුළු ආදීවූ පක්ෂි සමූහයන්ද නිලුපුල්- කුමුදු- පියුම් ආදියෙන් ගැවසී ගත් කුඩා විල්ද නොයෙක් මලින් ගැවසී ගත් පඳුරු ඇති වන ලැහබිඳ මිණිකඳ මෙන් පිරිසිදු ජල වහනය වන තෙරඤ්ජරා නදියද (යම් විටක) දකීද. (එකල්හි) ඕනට මෙසේ සිතක් වෙයි- 'මේ මෘග සමූහයෝද පක්ෂි සමූහයෝ කුඩා විල් වනලැහැබි තෙරඤ්ජරා නදිය එකාන්තයෙන් හොබනාහුය'යි හෙතෙම මෙසේ මදවූද ඒ

විතර්කය ගෙන කාම විතර්කයක් කෙළේය. එයින් වදාළහ- 'උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො'- යි 'අත්තව්‍යාබාධායපී' තමහට දුක් පිණිසද සියලු තැන්හි මේ නයයි. කිම නැවත මහසත්හට උභය දූඛය පිණිස පවත්නාවූ විතර්කයෙක් නම් ඇත්ද යත්. නැති, එතකුදු වුවත් ප්‍රභාණය නොකොට සිටියහුගේ විතර්කය යම් තාක් උභය දූඛය පිණිස පවතිනුයි මේ නම් තුන ලබයි. එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. 'පඤ්ඤානිරොධිකෝ' නූපත් ලෝකිකලෝකොත්තර ප්‍රඥාවට උපදිනට නොදෙයි. ලෝකික ප්‍රඥාව වූකලී අෂ්ට සමාපත්ති පඤ්චාහිඥා වශයෙන් උපන්නාහුද සිද්ධ දමානුයි. 'පඤ්ඤා නිරොධික'- නම් වෙයි. විසාත පක්ඛිකො' දුක් කොටසෙහි වූයේ අසංස්කෘතවූ නිර්වාණමාත්‍ය ප්‍රත්‍යක්ෂකරනට නොදෙනුයි.

'අනිබ්බාත සංවත්තනික නම් වෙයි. අබ්‍හත්ථ ගච්ඡති'- ක්ෂය වීමට නැති බවට යෙයි. දිය බුබුලක් මෙන් නිරුද්ධ වෙයි.

'පජ්ජාමෙව'- දුරු කෙළෙම්මය.

'විනොදෙමෙව'- බැහැර කෙළෙම්මය.

'ව්‍යන්තව නං අකාසි'- එය විගතාත්තවූවක් නිරවශෙෂ වූවක් භාත්පසින් පරිච්ඡින්න වූවක් පිරිසිදින ලද්දක්ම කෙළෙම්.

'බ්‍යපාදවිතක්කො'- අනුන් පෙළිම් පිළිබඳවූ විතර්කයෙක් නම් බෝසත්හුගේ සිත්හි නූපදී. එහෙත් එකල අධික වර්ෂාව අධික උෂ්ණය අධික ශීතය ආදිය නිසා ඔහුගේ සිත්හි විපරිණාම භාවය වෙයි. ඒ සඳහා 'බ්‍යපාද විතක්කො'යි කිහ.

විහිංසා විතක්කො'- මහසත්හට අනුන් දුක් ඉපදවීම පිළිබඳවූ විතර්කයෙක් නම් නූපදී. එහෙත් සිත්හි උඩගු ආකාරය එකඟ නොවූ ආකාරය වෙයි. එය ගෙන 'විහිංසා විතර්කය' කෙළේය. පත්සල් දොර හුන්නේම සිංහ ව්‍යාසුරී වූ ව්‍යාල මාගයන් ශුකරාදී වූ ක්ෂුද්‍ර මාගයන් නසන්නවුන් දකී. එකල්හි බෝසත් කොයිනුත් නොබියවූ මේවනායෙහිද මේ තිරිසන්ගතයන්ට පසම්තුරෝ උපදිති, බලවත්හු දුර්වලයන් කති, දුර්වලයන් කන්නාහු වෙතියි කාරුණ්‍යය උපදවයි. අන්‍යවූ බළල් ආදීන්ද කුකුළු මී ආදීන් කන්නවුන් දකී. ගමට පිඬු පිණිස පිවිසියේ රාජ කාර්මිකයන් විසින් උපදාතවූ මිනිසුන්

වධබන්ධනාදිය අනුභව කරන්නවුන් දකී. එකල තමාගේ ගොවිතැන් වෙළඳම් ආදීවූ කර්මාන්තයන් කොට ජීවත්වන්නො ලබති'යි කාරුණ්‍යය උපදවයි. ඒ සඳහා 'උප්පජ්ජති විහිංසා විතක්කො'යි වදාළහ.

'තථාතථා'- ඒ ඒ ආකාරයෙන් මේ කියන ලද වෙයි. කාම විතර්කාදීන් අතුරෙන් යමක් යමක් විතර්ක කෙරේද, යම් යම් විතර්කයක් පවත්වාද, ඒ ආකාරවූම කාම විතර්කාදී භාවයෙන් ඔහුගේ චිත්තයාගේ නැමීම වෙයි.

'පහාසි තෙක්ඛම්ම විතක්කං'- නෛෂ්කාම්‍ය විතර්කය දුරු කෙරෙයි.

'බහුලමකාසී' බහුල කෙරෙයි.

'තස්ස තං කාම විතක්කාය චිත්තං'- ඔහුගේ ඒ සිත කාම විතර්කය පිණිස, යම්සේ කාම විතර්ක සම්ප්‍රසක්ත වූයේද, එපරිද්දෙන් නැමෙයි යන අර්ථයි. සෙසු පදයන්හිදු මෙම නයයි.

මෙවිට අර්ථ ප්‍රකාශවූ උපමාවක් දක්වනසේක්- 'සෙය්‍යථාපී' යනාදිය වදාළහ. එහි 'කිට්ඨසම්බාධෙ'- සසායයෙන් සම්බාධ ඇති කල්හි. 'ආකොටෙය්‍ය'- සෘජු කොට පිටෙහි පහර දෙන්නේය. 'පතිකොටෙය්‍ය'- සරස ඉල ඇටයන්හි පහර දෙන්නේය. 'සන්නිරුන්ධෙය්‍ය'- ආවරණයකොට සිටින්නේය. 'සන්නිවාරෙය්‍ය'- ඔබ්බෙන් බැස යනට නොදෙන්නේය.

'තතො නිදානං'- ඒ කරුණෙන් මෙසේ නොරක්තා ලද භවයන් විසින් අනුන්ගේ සසාය කන කරුණෙන් යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- බාලවූ ගොපලුතෙම මෙසේ ගෙරින් නොරක්තේ 'මේ තෙම අපගේ බත් වැටුප් කයි, සෘජුව ගෙරින් රක්තටද නොහැකි වෙයි. කුලයන් සමග වෛරය ගත්වා' යයි ගව හිමියන් සම්පයෙන්ද සසාහිමියන් සම්පයෙන්ද වධයන්ට පැමිණෙයි. තවද පණ්ඩිතවූ ගොපලුතෙම මේ සතර භය දක්නේ ගෙරින් මනාකොට රකී. ඒ සඳහා මේ කියන ලද්දේයි.

'ආදීනවං'- උපද්‍රවය. 'ඔකාරං'- ලාමක බව, නොහොත් ස්කන්ධයන්හි පිවිසීම. 'සංකිලෙසං'- කිලිටුව. 'තෙක්ඛම්මෙ'- නෛෂ්කාම්‍යයෙහි. 'ආනිසංසං'- විශුද්ධිපක්ෂය. 'වොදානපක්ඛං'- යනු මෙයටම වෙ වචනයයි. කුහලධර්මයන් සම්බන්ධව නෛෂ්කාම්‍යයෙහි විශුද්ධිපක්ෂය දුටුයෙමි යන

අර්ථයි. තවද- 'නෙක්ඛම්මං' යනු කාමයන්ගෙන් වෙන්වූ සියලු කුලය. එක් ධර්මයක් ගනු ලබන කල්හි නිර්වාණයමැයි.

එහි මේ ඖපමාසංසන්දනය (දතයුතු.) මේ විස්තරය- සසාසම්බාධය මෙන් රූපාදී අරමුණද, කුච්ඟවයා මෙන් කුච් සිතද, පණ්ඩිත ගොපල්ලා මෙන් බෝසත්ද, චතුර්විධභය මෙන් ස්ව-පර- උභයදුඛය පිණිස පවත්නාවූ විතර්කයෝද පණ්ඩිත ගවපාලයාගේ චතුර්විධභය දැක සසාසම්බාධයෙහි අප්‍රමාදයෙන් ගෙරිත් රැකීමමෙන් සාවුරුද්දක් ප්‍රධන්වීර්යයාය කරන්නාවූ බෝසත්හුගේ ආත්ම පීඩාදී භය දැක රූපාදී අරමුණුවල යම් සේ කාමවිතර්කාදීහු නූපදිත්ද, එපරිද්දෙන් සිත රැකීමද (දතයුතු.) 'පඤ්ඤාචුද්ධිකො' යනාදියෙහි නූපන් ලොකික ලොකොත්තර ප්‍රඥාවගේ ඉපදීම පිණිසද උපන් (ප්‍රඥාවගේ) වැඩීම පිණිසද පවතීනුයි 'පඤ්ඤාචුද්ධිකො'යි වෙයි. දුක් කොටස පිණිස නොපවතීනුයි, 'අවිසාතපක්ඛිකො'යි වෙයි. නිර්වාණධාතුව ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස පවතීනුයි 'නිබ්බාන සංවත්තතිකො'යි වේ.

'රත්තිං වෙ'පි නං හික්ඛවෙ, අනුවිතක්කෙයාං'- ඉදින් සියලු රාත්‍රියම ඒ විතර්කය පවත්වන්නෙමිද. 'තතොනිදානං'- එය මුල් (-නිමිති) කොට. 'උභඤ්ඤෙයාං'- ගැටෙන්නේය, ඖද්ධත්තය පිණිස පවත්නේය යන අර්ථයි,

'ආරා'- දුරෙහි. 'සමාධිම්භා'- උපචාර සමාධියෙන් ද අර්පණසමාධියෙන්ද, "මහණෙනි. ඒ මම මාගේ සිත සමාධියෙන් දුරුනොවේවා'යි අධ්‍යාත්මයෙහිම සිත පිහිටුවමි ගොචරාධ්‍යාත්මයෙහි තබමි යන අර්ථයි.

'සන්තිසාදෙම්'- එහිම ඒ (සිත) හිඳුවමි. 'එකොදිං කරොමි'- එකඟ කරමි. 'සමාදහාමි'- මනාකොට පිහිටුවමි, මොනොවට (අරමුණෙහි) ආරොපනය කරමි යන අර්ථයි. 'මා මෙ චිත්තං උභඤ්ඤි'- මාගේ සිත නොගැටේවා, ඖද්ධත්තය පිණිස නොපවතීවා යන අර්ථයි.

'උප්පජ්ජති අබ්‍යාපාද විතක්කො' අවිහිංසා විතක්කො' යන මෙහි මේ යට කියන ලද තරුණ විදර්ශනාව සමග උපන් යම් ඒ විතර්කයෙක් කාමයන්ට ප්‍රත්‍යනික (-විරුද්ධ) අර්ථයෙන් 'නෙක්ඛම්ම විතක්ක' යයි කියන ලදද, ඒ විතර්කයම ව්‍යාපාදයට

ප්‍රත්‍ය නිකාර්ථයෙන් අබ්‍යාපාද විතක්ක'යි ද, විහිංසාවට ප්‍රත්‍යනිකාර්ථයෙන් 'අවිහිංසා විතක්ක'යිද කියන ලදී. මෙතෙකින් බෝසතුන්ගේ සමාපත්තිය නිසා විදර්ශනා පිහිටුවන කාලය කියන ලදී. ඒ එසේමැයි- ඒ බෝසත්හුගේ සමාධියද විදර්ශනාවද තරුණය, විදසුන් පිහිටුවා ඉතා බොහෝ කලක් හුන්නාවූ ඕහුගේ කය ක්ලාන්ත වෙයි, ඇතුළත ගින්නක් මෙන් වැටහෙයි, දෙකැසින් සෝදිය වැහෙනි, මුදුනෙන් ගිනිවැටියක් මෙන් වැටහෙයි. සිත ගැටෙයි. වෙසෙසින් ගැටෙයි, සැලෙයි, උද්ධත වේ. යළි හෙතෙම සමවතට සමවැද ඒ සිත දමනය කොට මාදු වුවක් කොට අස්වසා නැවත විදර්ශනාව පිහිටුවයි. නැවත ඉතා බොහෝ වේලාවක් හුන්නාවූද ඕහට එසේම වෙයි. හෙතෙම නැවත සමවතට සමවැද එසේම කරයි. ඒ එසේමැයි- විදර්ශනාවට සමාපත්ති තොමෝ බොහෝ උපකාර ඇත්තිය. යම්සේ යොධයාට පුවරු කොටුව නම් බොහෝ උපකාර වේද, හෙතෙම එය ඇසුරු කොට සංග්‍රාමයට පිවිසේද, එහි ඇතුන්ද අසුන්ද යොධයන්ද සමග කර්මකොට ආයුධයන් හෝ ක්ෂයවූ කල්හි වළඳනු කැමති බැව් ආදියක් හෝ ඇති කල්හි නැවතී පුවරුකොටුවට පිවිස ආයුධයන් ගනීද, විඩාහරින්තෙන් වළඳන්නේත් පැන් බොන්නේත් වේද, සන්නාහයන් පෙරළා බදීද, ඒ ඒ (දෙය) කොට නැවත සංග්‍රාමයට පිවිසේද, එහි කර්ම කොට නැවත උච්චාරාදියෙන් පීඩිත වූයේ හෝ කිසියම් කටයුත්තකින් හෝ පුවරු කොටුවට පිවිසේද, උපස්ථම්භ කොට නැවත සංග්‍රාමයට පිවිසේද, මෙසේ යොධයාහට පුවරුකොටුව මෙන් විදර්ශනාවට සමාපත්තිය බොහෝ උපකාර ඇත්තිය. සමාපත්තියට වනාහි සංග්‍රාමයට බසින්නාවූ යොධයාට පුවරුකොටුවටද වඩා විදර්ශනාව අතිශයින් බොහෝ උපකාර ඇත්තිය. සැබව අනිකකුදු ඇති- සමාපත්තිය නිසා විදර්ශනාව පවතී. එහෙත් විදර්ශනා තොමෝ ස්ථිරවූවා සමාපත්තියද රක්ඛි- ස්ථිර වූවක් කරයි. ඒ සැබව- යම්සේ ගොඩබිම නැවද නැවෙහි බඩුද ගැල්බර කෙරෙත්ද, ජලයට පැමිණ වූකලි ගැලද ගැලෙහි බඩුද යෙදූ ගොණුන්ද නැව්බර කෙරෙත්ද, නැව් සරස සැඩපහර සිදු සුවසේ සොදුරු පටුනට යේද, එපරිද්දෙන් සමාපත්තිය නිසා විදර්ශනාව පවතී නමුදු විදර්ශනා තොමෝ වැලින් ස්ථිරවූවා

සමාපත්තියද රකි, ස්ථිර වූවක් කෙරෙයි, ඒ එසේමැයි- සමාපත්තිය ගොඩබිමට පැමිණ ගැල මෙනි. විදර්ශනා තොමෝ ජලයට පැමිණ නැව මෙනි. මෙසේ මෙතෙකින් බෝසතුන්ගේ සමාපත්තිය නිසා විදර්ශනා පිහිටුවන කාලය වදාරන ලදැයි දකියුතු.

'යඤ්ඤදෙව' යනාදිය කෘෂ්ණපක්ෂයෙහි කී අනුසාරයෙන්ම දකියුතුයි, මෙහිදී අර්ථ ප්‍රකාශකවූ උපමාවක් දක්වනු පිණිස 'සෙය්‍යථාපි' යනාදිය වදාළහ. එහි 'ගාමන්ත සමිභතෙසු'- ග්‍රාමාන්තයට ගෙන ආකල්හි, 'සතිකරණියමෙව හොති'- තෙල ගෙරිහුයයි සිහි ඉපදවීම් පමණක්ම කටයුතු වෙයි, ඔබ්බොබ ගොස් සෘජු කොට පහරදීම් ආදී කටයුත්තෙක් නැති.

'එතෙ ධම්මා'- මොවුහු ශමථ විදර්ශනා ධර්මයෝයයි සිහි ඉපදවීම් මාත්‍රයක්ම කටයුතු වෙයි. මෙයින් බෝසතුන්ගේ ශමථ විදර්ශනාවන් ස්ථිරවූ කාලය වදාරන ලදී. එකල්හි සමාපත්තිය පිහිටුවීම පිණිස හුන්නාවූ ඒ බෝසතුන්ට අෂ්ට සමාපත්තිහු එක් අවර්ජනයකින් ආපාඨයට පැමිණෙත් ල, විදසුන් පිහිටුවා හුන්නේ සප්ත අනුපස්සනාවන්ට එක් පහරින් ආරූඪ වූයේ වේ ල, 'සෙය්‍යථා පි' යි මෙහි කුමට දක්වන්ද යත්, මෝ වෙනම අනුසන්ධියකි. ඒ එසේමැයි- සත්වයන්ට හිතයෙහි හැසිරීමද තමන් වහන්සේගේ ශාස්තෘභාව සම්පත්තියද දක්වන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි 'අරඤ්ඤෙ' වනයෙහි, 'පවතෙ'- වනලැහැබෙකි. ඒ එසේමැයි- අර්ථ වශයෙන් මේ පද්ධතිය එකෙක් මැයි. පළමුවැන්නට දෙවැන්න වෙ වචනයයි.

'අයොගක්ඛෙමකාමො'- සතර යොගයන්ගෙන් ක්ෂෙමවූ නිර්භය ස්ථානය නොකැමති වන්නේ භයම කැමති වන්නේ.

'සොවත්ථිකො'- ස්වස්තිභාවය එලවන්නාවූ. 'පිතිගමනියො'- සතුටුසේ යාහැකිවූ 'පිතිගමනියො'යිද හෝ පාඨයි. 'පීදහෙය්‍ය'- අතු ආදියෙන් වසන්නේය. 'විචරෙය්‍ය'- ප්‍රකටවූ මුඛය ඇති කොට විවෘත කරන්නේය. 'කුම්මග්ගං' උදක- වන- පර්වතාදියෙන් අවුරනලද නොමඟ. 'ඔදහෙය්‍ය ඔකචරං' ඔවුන්ගේ ගෘහයෙහි හැසිරෙන්නෙකු මෙන් එක් දීපකමාගයෙක් (-දඩමුවෙක්) එක් තැනෙක තබන්නේය.

'ඔකවාරිකං'- දිග රැහැන්කින් බඳනාලද ඔහුගේ මුව දෙන ඒ එසේමැයි- වැදිතෙම වනයෙහි මුවන් වසන තැනට ගොස් මෙහි වෙසෙති, මේ මගින් නික්මෙති, මෙහි හැසිරෙති. මෙහි පානය කෙරෙති, මේ මගින් පිවිසෙති, යි සලකා මග වසා නොමග විවෘත කොට දඩමුවාද දඩමුවදෙනද තබා තෙමේ වැසුණු තැනක සැතගෙන සිටී. ඊට පසු සවස් කාලයෙහි මාගයෝ කොයිනුත් නොබියවූ වනයෙහි හැසිර පැත් බි මුවපැටවුන් සමග කෙළිමින් වාසස්ථානය සමීපයට අවුත් දඩමුවාද දඩමුවදෙනද දැක අපගේ යහලුවෝ ආවෝ වන්නාහුය'යි නිසැකව පිවිසෙති. ඔවුහු වසනලද මඟ දැක මේ මග නොවෙයි, මේ මඟ වන්නේය'යි කුමාර්ගයට පිළිපදිත්. වැදි තෙම ඒ තාක් කිසිවක් නොකෙරෙයි, යළි පිවිසි කල්හි සියල්ලන්ට පසුව වුවහුට සෙමින් ගසයි. හෙතෙම තැනි ගනී, නැවත සියල්ලෝ තැනිගෙන භයෙක් උපනැයි අභිමුඛයෙහි බලන්නාහු ජලයෙන් හෝ වනයෙන් හෝ පර්වතයෙන් හෝ අවුරන ලද මඟ දැක දෙපසින් ඇඟිලි හැකිල්ලක් මෙන් ගහනවූ වනයට පිවිසෙන්නට නොහැකි වන්නාහු පිවිසි මගින්ම නික්මෙන්නට පටන් ගනිත්. වැදිතෙම ඔවුන් නැවති බැව් දැන ආදියෙහි පටන් මුවන් තිසක් හෝ සතලිසක් හෝ නසයි. මේ සදහා 'එවං භිසො භික්ඛවෙ, මහාමිගසංඝො අපරෙන සමසෙන අනයවාසනංතනුත්තං ආපජ්ජෙය්‍ය'- යනු වදාරන ලදී. *

'නන්දිරාගස්සෙනං අධිවචනං අවිජ්ජායෙනං අධිවචනං' යන මෙහි යම් හෙයකින් මේ සත්වයෝ අවිද්‍යාවෙන් අඥානයෝව නන්දිරාගයෙන් භාත්පසින් බැදී රූපාලම්බනාදියට එලවන ලද්දාහු සසර දුක් නමැති සැත් පහර ලබන්ද, එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දඩමුවා නන්දිරාගයයිද දඩමුව දෙන අවිද්‍යාවයයිද කොට දැක්වූහ. ඒ එසේමැයි- මුව වැදි තෙම එක් දිනෙක ඒ දඩමුවන්ගේ සිරුර අතුකඩකින් පිස දම මිනිස්ගද ඉවත් කොට දඩමුවා එක් තැනක තබා දඩමුවදෙන රැහැන් සමග හැර තමා සැඟවී සැතක් ගෙන දඩමුවා සමීපයෙහි සිටී, දඩමුවදෙන මුවසමූහයා හැසිරෙන තැනට අභිමුඛව යයි. ඇ දැක මුවෝ හිස් ඔසවා සිටිති, ඕ ද හිස ඔසවා සිටී. ඔවුහු මෝ අපට සමානජාති ඇත්තියකැයි ගොදුරු ගනිති, ඕ ද තණ

කන්නියක මෙන් සෙමින් සම්පයට යයි, වනයෙහිවූ සමූහයට ප්‍රධාන මුවතෙම ඇගේ වාතය ලැබ සිය පිරිස හැර ඇට අභිමුඛ වෙයි. ඒ එසේමැයි- සත්වයන්ට අලුත් අලුත් වුවහුම ප්‍රිය වේ. දඩමුවදෙන වනමුවාට ඉතා ආසන්නබව නොදී ඔහුට අභිමුඛ මුවාම පිරිපයින් පෙරලා අවුත් දඩමුවා සම්පයට යයි, යම් යම් තැනක ඇගේ රැහැන ලැගේද, ඒ ඒ තැන කුරයෙන් ගසා මුදයි, වනමුව තෙම දඩමුවා දැක දඩමුවදෙන කෙරෙහි අතිශයින් මත්ව දඩමුවා කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යා කොට පිට නමා හිස සලමින් සිටී, එකෙණෙහි සැතකේ දිවින් ලෝතේ නමුදු මේ කිමෙක්දැ?යි නොදනී. දඩමුව තෙමේද ඉදින් ඔහුගේ මතුහාගයෙන් ඒ මුවාට පහරදෙන්ට පහසු වේනම් පිට නමයි, ඉදින් ඔහුගේ යටහාගයෙන් පහරදෙන්ට පහසු වේනම් ළය උඩට නමයි. එකල්හි වැදිතෙම වනමුවා මුවසැතින් පැහැර එහිම හෙලා මස් ගෙන යෙයි.

එපරිද්දෙන්ම යම්සේ ඒ මුවතෙම දඩමුවදෙන කෙරෙහි අතිශයින් මත්වූයේ දඩමුවා කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යා කොට සැතකේ දිවින් ලෝතේ නමුදු කිසිවක් නොදනීද, එපරිද්දෙන් මේ සත්වයෝ අවිද්‍යාවෙන් අතිශයින් මත්වූවාහු අන්ධ වූවාහු කිසිවක් නොදන්නාහු රූපාදීන්හි නන්දිරාගයට පැමිණ සසරයක් නමැති සැතින් භය ලබන්නියයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දඩමුවා නන්දිරාගය යි දඩමුවදෙන අවිද්‍යාවයයිද කොට දැක්වූසේක.

"මහණෙනි, මෙසේ වනාහි මේ සත්වයන්ගේ හිතයෙහි හැසිරෙන මා විසින් සමයක් සම්බෝධයට පැමිණ 'මම බුදුවූයෙමි'යි තුෂ්ණිමිභූතව නොහිඳ දම්සක් පැවැත්වීමෙහි පටන් දහම් දෙසන්නහු විසින් අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤාදීවූ භව්‍ය පුද්ගලයන්ට නිර්භයවූ ආර්යඅෂ්ටාංගික මාර්ගය විවෘත කරන ලද්දේය. කුමාර්ගය වසන ලද්දේය.

'ඌගතො ඔකචරො'- නන්දිරාගය දෙපලකොට සිඳ හෙලන ලද්දේය. 'නාසිතා ඔකචාරිකා'- අවිද්‍යාව සියල්ලෙන් සියල්ල සමූලයෙන් නසන ලද්දේය යි තමන් වහන්සේගේ හිතයෙහි හැසිරීම දැක්වූසේක. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(ද්වේධාවිතක්ක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

20. චිත්තක්කසණ්ඨාන සූත්‍ර චර්ණනා.

'එවම්මෙසුතං යි චිත්තක්කසණ්ඨාන සූත්‍රයයි. එහි 'අධි චිත්තමනුයුත්තෙන' - දශකුශල කර්මපථ වශයෙන් උපන් සිත චිත්තයමැයි. විදර්ශනාපාදකවූ අෂ්ටසමාපත්ති චිත්තය ඒ සිතට වඩා අධිකවූ චිත්තය නුයි. 'අධිචිත්ත' නම්, 'අනුයුත්තෙන' - ඒ අධිචිත්තයෙහි යෙදුනහු විසින්, එහි යුක්තප්‍රයුක්ත වූවහු විසින් යන අර්ථයි. එහි මේ මහණ පෙරබත පිඬු පිණිස හැසිර පසුබත පිණිසාතයෙන් වැළකුනේ නිසිදනය ගෙන අසවල් රුක්මුල හෝ වනලැහැබෙහි හෝ පර්වතපාදයෙහි හෝ ප්‍රාඛිභාරයෙහි හෝ මහණදම් කරන්නෙමි'යි නික්මෙන්නේද එහි ගොස් අතින් හෝ පයින් හෝ හිදිනා තැනින් තණපරණලා ඉවත් කරන්නේද අධිචිත්තයෙහි යෙදුනේම වෙයි, නැවත හිඳ අත් පා සෝදා පළඟබැඳ මූලකර්මස්ථානය ගෙන වාසය කරන්නේ අධිචිත්තයෙහි යෙදුනේම වේ. 'නිමිත්තානි' - කාරණයෝ. 'කාලෙන්කාලං' - කලින් කල. එකෙක් ඇති - කර්මස්ථානය නම් මොහොතකුදු නොහැර නිරතුරු මෙනෙහි කළයුතු නොවේද? කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'කාලෙනකාලං'යි වදාළසේක්ද යත්, සැබව පාලියෙහි අටතිස් කර්මස්ථානයෝ බෙදන ලද්දාහුය. ඔවුනතුරෙන් තමාගේ සිතට රුචිවූ කමටහනක් ගෙන හුන්නාවූ මහණ විසින් යම්තාක් කිසියම් උපක්ලෙශයෙක් නූපදීද, ඒතාක් මේ නිමිත්තයන්ගේ මනසිකාර කෘත්‍යයක් නැති. නැවතත් යම්විටෙක උපදීද, එකල මේ නිමිති ගෙන සිත උපන් අර්බුදය බැහැර කටයුතුයයි දක්වනසේක් මෙසේ වදාළහ.

'ඡන්ද්‍රපසංහිතා' - ඡන්ද සහගතවූ රාගය හා සම්ප්‍රයුක්තවූ. තවද - මේ තුන්විතර්කයන්ගේ කෙත (උත්පත්තිස්ථානය) ද අරමුණද දතයුතුයි. එහි ඡන්දසහගතවූ විතර්කයන්ට ලොභසහගත චිත්තයෝ අටදෙන ක්ෂේත්‍රය. ද්වේෂසහගත විතර්කයන්ට දොම්නස්සහගත චිත්තයෝ දෙදෙන (ක්ෂේත්‍රය,) මොහසහගත විතර්කයන්ට දොළොස් අකුශල චිත්තයෝම (ක්ෂේත්‍රයි.) විචිකිත්සා සම්ප්‍රයුක්ත චිත්තයෝ දෙදෙන වනාහි මොවුන්ට ප්‍රාතිපුද්ගලිකවූ ක්ෂේත්‍රයි. සියල්ලන්ටම සත්වයෝද

සංස්කාරයෝද අරමුණු වේ. ඒ එසේමැයි- ඉෂ්ටිනිෂ්ට නොසමච්ඡිකරන ලද සත්වයන් කෙරෙහිද සංස්කාරයන්හිද ඒ උපදිත්.

‘අඤ්ඤං නිමිත්තං මනසිකාතබ්බං කුසල්පසංහිතං’- ඒ නිමිත්තයෙන් අන්‍යවූ කුසල්නිමිත්තක් මෙනෙහි කටයුතුයි. එහි අන්‍ය නිමිත්ත නම්, ඡන්දසහගතවූ විතර්කයක් සත්වයන් කෙරෙහි උපන් කල්හි අශුභ භාවනාව අන්‍යනිමිත්ත නම් වෙයි. සංස්කාරයන් කෙරෙහි උපන් කල්හි අනිත්‍යය මෙනෙහිකිරීම අන්‍යනිමිත්ත නම් වෙයි. ද්වේෂසහගත විතර්කයක් සත්වයන් කෙරෙහි උපන් කල්හි මෛත්‍රීභාවනාව අන්‍ය නිමිත්ත නම් වෙයි. සංස්කාරයන් කෙරෙහි උපන් කල්හි ධාතුමනිසිකාරය අන්‍යනිමිත්ත නම් වෙයි. මොහසහගත විතර්කයක් යම්කිසි තැනක උපන් කල්හි පඤ්චධර්මයන් ඇසුරු කිරීම අන්‍යනිමිත්ත නම් වේ. විස්තරය මෙසේය- මොහුගේ අත් හෝ පා හෝ හොඛනාහුය යනාදී නයින් සත්වයන් කෙරෙහි ලොභය උපන් කල්හි අශුභ වශයෙන් ඵලවිය යුතුයි. කුමක් කෙරෙහි ඇලුනේවෙහිද? කෙශයන්හි ඇලුනේ වෙහි? ලොමයන්හි - පෙ- මුත්‍රයෙහි ඇලුනේ වෙහිද? මේ ආත්මභාවය නම් තුන්සියයක් ඇටවලින් ඕසවන ලද්දේය, නවසියයක් නහරවලින් බඳනලද්දේය. නවසියයක් මස්වැදලිවලින් අනුලිප්තය, තෙත් සමින් හාත්පස ඔතන ලද්දේය, සිව්පැහැයෙන් වසන ලද්දේය, නවවණ දොරින්ද නවානුදහසක් රොමකුපයන්ගෙන්ද අසුව වැගිරෙයි. (ඇට) සැකිලිවලින් පූරිතය, දුර්ගන්ධය, පුගුප්පිතය, ප්‍රතික්කුලය, දෙතිස්කුණපයන්ගේ සමූහයය, මෙහි සාරයක් හෝ උතුම් වූවක් හෝ නැතැයි මෙසේ අශුභ වශයෙන් ඵලවන්නහුට සත්වයන් කෙරෙහි උපන් ලොභය ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් අශුභ වශයෙන් ඵලවීම ඒ නිමිත්තයාගේ අන්‍යනිමිත්ත නම් වේ පා- සිවුරු ආදී සංස්කාරයන්හි ලොභය උපන් කල්හි දෙආකාරයකින් සංස්කාර මධ්‍යස්ථතාව උපදවායයි සතිපට්ඨාන වර්ණනාවෙහි කී නයින් අස්වාමික- තාවකාලික භාව වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නහුට එය ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් අනිත්‍ය වශයෙන් මෙනෙහි කිරීම ඔහුගේ අන්‍යනිමිත්ත නම් වේ. සත්වයන් කෙරෙහි ද්වේෂය උපන් කල්හි ආසාතවිතය -

කකචොපමොවාදාදීන්ගේ වශයෙන් මෙන් වැඩිය යුත්තිය. එය වඩන්නහුගේ ඒ ද්වේෂය ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් මෙහි භාවනාව ඔහුගේ අන්‍යානිමිත්ත නම් වේ. නැවත කණු කටු තණපරණලාදියෙහි ද්වේෂය උපන් කල්හි තෙපි කාට කිපෙහිද? කිම පෘථිවිධාතුවටද, නොහොත් අඛිධාතුවටද, මේ කවරෙක් හෝ කිපෙයි නම් වේද, කිම පෘථිවිධාතුවද නොහොත් අඛිධාතුවද යනාදී නයින් ධාතූමනසිකාරය කරන්නහුට ඒ ද්වේෂය ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් ධාතූමනසිකාරය ඔහුගේ අන්‍යානිමිත්ත නම් වේ. මොහය වනාහි යම් කිසි තැනක උපන් කල්හි-

“ගුරුපාශ්‍රය, පර්යාප්ති ධර්මයාගේ උද්ග්‍රහණය, උද්ග්‍රහණය කළ ධර්මයාගේ අර්ථ විචාරීමය, සුදුසු කාලයෙහි ධර්මශ්‍රවණය, ස්ථානාස්ථාන විනිශ්චය යන ධර්මයන් පස්දෙන නිසා මොහයතෙම ප්‍රතිණ වන්නේයි” යන මේ පඤ්චධර්මයෝ ඇසුරු කළ යුත්තාහුය. ඒ එසේමැයි- ගුරුහු ඇසුරු කොට වාසය කරන මහණ- ගම්වැදීම නොවිචාරන්නහුට පදෝනා තැනට නොපැමිණෙන්නහුට වත් කල වත් නොකරන්නහුට ඇදුරු තෙම දියකළ සියයක් ඇදීම ආදී වූ දඬුවම් කෙරේයයි උත්සාහයට පැමිණියේ වේද, එකල්හි ඔහුගේ මොහය ප්‍රතිණ වෙයි. උද්දෙශ ග්‍රහණය කරන්නේද, උද්දෙශකාලයෙහි උදෙස නොගන්නහුටද නොමනා කොට හදාරන්නහුටද නොහදාරන්නහුටද ඇදුරු තෙම දඬුවම් කෙරේයයි උත්සාහවත් වූයේ වේද, මෙසේත් ඔහුගේ මොහය ප්‍රතිණ වෙයි. ගරු කටයුතු බුහුමන් කටයුතු හික්ෂුන් කරා එළඹ, වහන්ස, මේ කෙසේද? මේ පදයාගේ අර්ථය කවරේදැයි විචාරමින් සැක දුරු කෙරේද, මෙසේත් ඔහුගේ මොහය ප්‍රතිණ වෙයි. සුදුසු කාලයෙහි ධර්මශ්‍රවණය කරන ස්ථානයට ගොස් සකස්කොට බණ අසන්නහුටද ඒ ඒ තැනහි අර්ථය ප්‍රකට වෙයි. මෙසේ ඔහුගේ මොහය ප්‍රතිණ වෙයි. මේ මෙයට කාරණය මේ ආකාරණයයි ස්ථානාස්ථාන විනිශ්චයෙහි දක්ෂ වූයේ වේද, මෙසේත් ඔහුගේ මොහය ප්‍රතිණ වෙයි. එහෙයින් පඤ්චධර්මයන් ඇසුරුකිරීම ඒ (නිමිත්තයාගේ) අන්‍යානිමිත්ත නම් වේ. තවද- අටතිස් අරමුණු අතුරෙන් යම්කිසි

අරමුණක් වඩන්නහුටද මේ විතර්කයෝ ප්‍රතිණ වෙත්මැයි. මේ නිමිත්තයෝ වනාහි (රාගාදීන්ට) සෘජුව විරුද්ධ වූවාහුය. ප්‍රතිපක්ෂ වූවාහුය. මොවුන් කරණකොට ගෙන ප්‍රතිණවූ රාගාදීහු මොනොවට ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත්. ඒ එසේමැයි- යම්සේ ගින්න දරවලින්ද පස්වලින්ද අකුවලින්ද ගසා නිවත්ම වේද, එහෙත් ජලය ගින්නට සෘජුව විරුද්ධය. එයින් නිවන ලද්දේ මනාකොට නිවන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ මේ නිමිත්තයන්ගෙන් ප්‍රතිණවූ රාගාදීහු මොනොවට ප්‍රතිණ වූවාහු වෙත්. එහෙයින් මොවුහු කියන ලද්දාහුය'යි දකියුතු.

'කුසලපසංහිතං'- කුශල නිශ්‍රිතවූ කුශලයට ප්‍රත්‍යයවූ, 'අප්ප්ඤ්ඤාමෙව'- ගොවරාධ්‍යාත්මයෙහිම. 'පලගණ්ඩකො' වඩුතෙම. 'සුබ්බමාය ආණියා'- යම් ඇණයක් බැහැර කරනු කැමති වේද, ඊට වඩා ඉතා සියුම්වූ හරදැවයෙන් කළ ඇණයකින්. 'ඔළාරිකං ආණිං'- සඳුන් පුවරුවක හෝ හර පුවරුවක හෝ ගසනලද විෂම ඇණයක්. 'අභිනිහනෙය්‍ය'- මුගුරකින් ගසමින් පෙළන්නේය. 'අභිනිහරෙය්‍ය'- මෙසේ පෙළමින් පුවරුවෙන් බැහැර කරන්නේය.

'අභිනිවජ්ජෙය්‍ය'- දැන් බොහෝ නික්මුනියයි දැන අතින් සොලවා ඇද දමන්නේය. ඒ උපමාවෙහි පුවරුව මෙන් සිතය, පුවරුවෙහි විෂම ඇණය මෙන් අකුශල විතර්කයෝය, සියුම් ඇණය මෙන් අත්‍ය අශුභ භාවනාදීවූ කුශල නිමිත්තය, සියුම් ඇණයෙන් මහත් ඇණය බැහැර කිරීම මෙන් අශුභ භාවනාදීවූ කුශලනිමිත්තයන්ගෙන් ඒ විතර්කයන්ගේ බැහැර කිරීම වේ.

'අභිකුණපෙන'- යනාදිය ඉතා පුගුප්පිත ප්‍රතික්කුලවූ කුණපය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලදී. 'කණ්ඨෙ ආසත්තෙන්'- කිසියම් පසම්බුරුකු විසින් ගෙනවුත් ගෙල බඳනලද එල්වන ලද. 'අච්චියෙය්‍ය'- ආර්ත වූයේ. දුකට පැමිණියේ වන්නේය. 'ගරායෙය්‍ය'- ලජ්ජාවන්නේය. 'ජ්ගුච්ඡෙය්‍ය'- හටගත් පුගුප්පා ඇත්තේ වන්නේය.

'පහියන්ති'- මෙසේ මේ මේ කාරණයෙන්ද මේ අකුශලයෝ සාවද්‍යයෝය, දුක් පිපාක ඇත්තාහුය'යි තමාගේ පැන බලයෙන් විමසන්නහුට අභිකුණපාදීන් මෙන් පුගුප්පා කරන්නහුට ප්‍රතිණ වෙති. යමෙක් වනාහි තමාගේ පැනබලයෙන් විමසනට

නොහැකි වේද, ඔහු විසින් ආචාර්යයන් හෝ උපාධ්‍යයන් හෝ එක්තරා ගරු තැනැත්තියෙකු සිටි සබ්‍රහ්මචාරී කෙනෙකු හෝ සංඝ ස්ථවිරයන් හෝ සම්ප්‍රදාය පැමිණ ගෙඩිය ගසා හික්මු සංඝයාම හෝ රැස්කරවා ආරෝචනය කළ යුතුයි. යම් හෙයකින් බොහෝදෙනාගේ රැස්වීම් ඇති කළහි යමෙක් ඕනෑම මෙසේ මේ විතර්ක විෂයෙහි ආදිනවය දතයුතු යයි කියන්නේද, යළි කායවිච්ඡන්දනය කටයුතුයෙන් හෝ ඒ විතර්කයන් නිග්‍රහ කරන්නේද, (එබඳුවූ) එක් පණ්ඩිත මනුෂ්‍යයෙක් වන්නේමයයි කියයි.

‘අසනි අමනසිකාරො ආපජ්ජිතබ්බො’- ඒ විතර්කයෝ නොම සිහි කළ යුත්තාහුය, නොමෙතෙහි කළ යුත්තාහුය, අන්‍යවිහිත වූවහු විසින් වියයුතු ඒ එසේමැයි- යම්සේ රූපයක් නොදකිනු කැමති පුරුෂයෙක් ඇස් පියන්නේද, එපරිද්දෙන් මූලකර්මස්ථානය ගෙන හුන්නාවූ මහණ විසින් සිතෙහි විතර්කයක් උපන් කළහි අන්‍ය විහිත වූවහු විසින් විය යුතුයි. මෙසේ ඔහුගේ ඒ විතර්කය ප්‍රතිණ වේ. එය ප්‍රතිණවූ කළහි නැවත කර්මස්ථානය ගෙන හිඳගත යුතුයි. ඉදින් ප්‍රතිණ නොවේ නම් උගන්නා ලද ධර්මකථා ප්‍රබන්ධයෙක් වේනම් ඒ ප්‍රබන්ධය මහත්වූ හඬින් සජ්ක්ධායනා කළ යුතුයි. ඉදින් මෙසේත් අන්‍ය විහිත වූවහුගේ ඒ විතර්කය ප්‍රතිණ නොවේ නම් ඵවිකාවෙහි (ලු) යම් පොතක බුදුගුණද දහම්ගුණද ලියන ලද්දාවූ වෙන්ද (එබඳුවූ) අත්පොතක්වේ නම් එය බැහැර කොට කියවන්නාහු විසින් අන්‍යවිහිත වූවකු විය යුතුයි. ඉදින් මෙසේත් ප්‍රතිණ නොවේ නම් ඵවිකාවෙන් ගිනිගානා දඬු යුගලය ආදි භාණ්ඩයන් බැහැර කොට මේ උත්තරාරණිය මේ අධාරාරණියයි අවර්ජනා කරන්නාහු විසින් අන්‍යවිහිත වූවකු විය යුතුයි. ඉදින් මෙසේත් ප්‍රතිණ නොවේ නම් කොපුව බැහැර කොට මේ හිදි විදිනා කටුව නම්, මේ කඩකතුර නම්, මේ නියසැත නම්, මේ හිදිකටුව නමැයි පිරිකර එලවා බලන්නාහු විසින් අන්‍යවිහිත වූවකු විය යුතුයි. ඉදින් එසේත් ප්‍රතිණ නොවේ නම් හිදිකටුව ගෙන සිවුරෙහි දිරුතැන් මහන්නාහු විසින් අන්‍යවිහිත වූවකු විය යුතුයි. මෙසේ යම් තාක් ප්‍රතිණ නොවේද ඒතාක් ඒ ඒ කුශලකර්මය කරන්නාහු විසින් අන්‍ය විහිත වූවකු විය යුතුයි. ප්‍රතිණවූ කළහි නැවත

මූලකර්මස්ථානය ගෙන හිඳගත යුතුයි නවකම් වූකලී පටන් නොගතයුතු. කුමක් හෙයින්? විතර්කය පසිඳුන කල්හි කමටහන් මෙනෙහි කිරීමට අවකාශ නොවේ. එතකුදු වුවත් පෞරාණික පණ්ඩිතයෝ නවකම් කොටද විතර්කය පසිඳ දුහ.

එහි මේ වස්තුවෙකි. ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- තිස්ස සාමණේරයන්ගේ උපාධ්‍යාය තෙම තිස්සමහා විහාරයෙහි වාසය කෙරෙයි. උන් වහන්සේට සාමණේර තෙම 'වහන්ස, උකටලී වූයෙමි'යි කීය. එකල්හි ඕහට තෙරුන් වහන්සේ 'මේ විහාරයෙහි නහන ජලය දුර්ලභය, මා ගෙන සිතුල්පව්වට යවයි. කිහ, හෙතෙම එසේ කෙළේය. එහිදී ඕහට තෙරුන් වහන්සේ මෙසේ කිහ- 'මේ විහාරය අතිශයින් සඟසතුය, එක් පුද්ගලික ස්ථානයක් කරව'යි. හෙතෙම 'මැනව වහන්ස'යි මූලපටන් සංයුක්ත නිකායද ප්‍රහාරම්භාරය ශුද්ධ කිරීමද තෙජො කසිණ පරිකර්මයද යන තුනම එකවිටම පටන් ගෙන කර්මස්ථානය අර්පණාවට පැමිණ විය, සංයුක්ත නිකාය අවසන් කෙළේය. ලෙන් කර්මාන්තය නිමවූයේය. සියල්ල කොට උපාධ්‍යායයන්ට දැන්වී. උපාධ්‍යාය තෙම සාමණේරය, තොප විසින් දුකසේ කරනලද, අද පළමුකොට තෙපිම වාසය කරව'යි කීය. හෙතෙම ඒ රැය ලෙණෙහි වෙසෙමින් සෘතු පහසුව ලැබ විදසුන් වඩා රහත් බවට පැමිණ එහිම පිරිනිවී. උන්වහන්සේගේ ධාතුන් ගෙන සැයක් කළාහුය. (සැය) අද පවා නිෂ්‍ය ස්ථවිර චෛත්‍යයයි ප්‍රකට වේ.

මේ (දැක්වූ) පර්වය 'අසතිපර්ව' නම් වේ. මෙහි සිට විතර්කයන් නිගන්වන නොහැකි වන්නේ මෙහි සිට නිග්‍රහ කරන්නේය'යි 'විතර්කමූල හෙද පර්වය' දක්වන සේක් නැවත- 'තස්ස වෙ භික්ඛවෙ'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'විතක්ක සංඛාර සන්ථානං මනසි කාතබ්බං'- රැස් කෙරේ නුයි 'සංඛාර' නම්, ප්‍රත්‍යය කාරණය, මූලය, යන අර්ථයි. මෙහි පිහිටා සිටිනුයි 'සන්ථාන' නම්. විතර්ක සංස්කාරයාගේ සංස්ථානය විතක්ක සංඛාර සන්ථාන' නම් වේ. එය මෙනෙහි කටයුතු මේ කියන ලද වෙයි- මේ විතර්කය තෙම කුමක් හෙතු කොට කුමන ප්‍රත්‍යයකින් කවර කරුණකින් උපන්නේදැ?යි විතර්කයන්ගේ මූලයද මූලයෙන් මූලයද මෙනෙහි කටයුතුයි.

‘කින්නු බො අහං සිසං ගච්ඡාමි’- කුමන කරුණකින් මම වහා යෙමි දෝ හෝ යන්නුනාහං සංඝිකං ගච්ඡෙය්‍යං’- මට මේ වහා ගමනින්? කිම සෙමින් යන්නෙමි නම් මැනවැයි සිතයි. ‘සො සංඝිකං ගච්ඡෙය්‍යං- හෙතෙම මෙසේ සිතා සෙමින් යන්නේය. සියලු තැන්හි මේ නයයි එහි ඒ පුරුෂයාගේ ශිෂ්‍ය මගින් කරන කාලය මෙන් මේ භික්ෂුවගේ විතර්කයට නැඟී කාලයය, ඔහුගේ සෙමින් ගමන් කරන කාලය මෙන් මොහුගේ විතර්කයන්ගේ හැසිරීම සිද්ධි කාලයය. ඔහුගේ සිටි කාලය මෙන් මොහුගේ විතර්කවාරය සිදුණු කල්හි මූල කර්මස්ථානය සිතට බසින කාලයය, ඔහුගේ හුන් කාලය මෙන් මොහුගේ විදසුන් වඩා රහත් බවට පැමිණි කාලයය, ඔහුගේ වැදහොත් කාලය මෙන් මොහුගේ නිවන් අරමුණු කොට ඇති පල සමවතින් දවස ඉක්මවන කාලය වේ. එහි මේ විතර්කයෝ කුමක් හෙතුකොට ඇත්තාහුද, කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට ඇත්තාහු දැ?යි විතර්කයන්ගේ මූලින් මූලට යන්නහුගේ විතර්ක වාරය ලිහිල් වෙයි. එය ලිහිල්වූ කල්හි මස්තකයට පැමිණෙන කල්හි විතර්කයෝ සර්වප්‍රකාරයෙන් නිරුද්ධ වෙත්. මේ අර්ථය ‘දද්දහ’ ජාතකයෙන්ද දැක්විය යුතු.

ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- බෙලි රුකක් මූල නිදන්නාවූ සාවෙකුගේ කන්මූල බෙලි ගෙඩියක් තුවටුයෙන් සිඳි වැටුනේය. හෙතෙම ඒ බෙලි ගෙඩියේ ශබ්දයෙන් පොළොව බිඳේයයි සලකා නැඟිට වෙගයෙන් පලාගියේය, ඔහු දැක ඉදිරියෙහි (සිටි) අන් සිව්පාවෝද පලා ගියාහුය. එකල බෝසත් තෙම සිංහයෙක් වූයේ වෙයි, හෙතෙම මෙසේ සිති- ‘මෝ පාටීවිය නම් කප නැසෙන කල බිඳෙයි. අතරු පොළොව බිඳීමෙන් නම් නැති මම මූලින් මූලට ගොස් දැන ගන්නෙමි නම් යෙහෙකැ’යි හෙතෙම හස්ති නාගයා පටන් සාවා තෙක් විචාළේය. ‘දරුව, තා විසින් පොළොව බිඳෙන්නි’ දුටුදැ’යි සාවා එසේය දේවසිති, කීය. සිංහ තෙම- ‘එව පින්වත, දක්වව යි සාවා- ‘නොහැක්කෙමි හිමියෙනි’ යි. ‘එව කොල, හය නොවෙව’යි. තද මොළොක් වචනයෙන් ගෙන ගියේය. සාවා රුක සමීපයෙහි සිට-

‘ඔබට කලහාණයෙක් වේවා. යම් පෙදෙසක මම වෙසෙමිද (එහි) ‘දද්දහ’යි ශබ්ද කෙරෙයි. මේ කුමක් ‘දද්දහ’යි ශබ්ද

කෙරේදැ' යි මමද මේ කාරණය නොදනිමි." යන- ගාථාව කිය. බෝසත් තෙම, 'තෝ මෙහිම සිටුව' යි රුක්මුලට ගොස් සාවා වැදහොත් තැන දුටුයේය. බෙලිගෙඩිය දුටුයේය, උඩ බලා තුවටුව දුටුයේය, දැක 'මේ සාවා මෙහි වැදහෙව නිදන්නේ කන්මුල වැටුණු මේ (ගෙඩියේ) ශබ්දයෙන් පොළොව බිඳේයයි මෙසේ සන් ඇතියේව පලාගියේය' යි දැන ඒ කරුණ සාවා විචාළේය, සාවා 'එසේය දේවයිනි' යි කිය. බොධිසත්වයෝ මේ ගාථාව කීහ.

"දද්දහ" යි ශබ්ද කරමින්. බෙලිගෙඩිය වැටුනහු අසා ශබ්ද තෙම දිවි. සාවාගේ වචනය අසා (නොයෙක් දහස්ගණන්) මාගසෙනාව උත්‍රස්ත වූවා."

ඉක්බිති බෝධිසත්වයෝ 'භය නොවවු' යයි මාග සමූහයන් අස්වැසූහ. මෙසේ විතර්කයන්ගේ මුලින් මුලට යන්නහුගේ විතර්කයෝ ප්‍රතිණ වෙත්. මේ 'විතර්කමූලහෙද පර්වයෙහි' සිට විතර්කයන් නිගන්නට නොහැකි වන්නහු විසින් වනාහි මෙසේ නිග්‍රහ කටයුත්තාහුය' යි අනිකුළු කාරණයක් දක්වනසේක් නැවත- 'තස්සෙව භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ.

'දන්තෙහි දන්තමාධාය'- යටිදත උඩුදත තබා, 'වෙනසා විත්තං'- කුශල විත්තයෙන් අකුශල විත්තය නිග්‍රහ කටයුතුයි. 'බලවා පුරිසො'- යම්සේ ශක්තිසම්පන්නවූ මහාබල ඇති පුරුෂයෙක් දුර්වල පුරුෂයකු හිස හෝ කඳ හෝ ගෙන දැඩිව නිගන්නේද දැඩිව පෙළන්නේද දැඩිව තවන්නේද තැවුනකු ක්ලාන්ත වුවකු මුසින් පීඩාවූවකු මෙන් කරන්නේද, එපරිද්දෙන්ම භික්ෂුව විසින් විතර්කයන් සමග ප්‍රතිමල්ලයක්හු වී 'තෙපි කවරුයැ? මම කවරෙක්යැ' යි මැඩපවත්වා- 'එකාන්තයෙන් සමද නහරද ඇටද ඉතිරි වේවා, සිරුරෙහි මස් ලේ වියලේවා' යි මෙසේ මහාවිරියය දැඩිකොට ගෙන විතර්කයෝ නිග්‍රහ කටයුත්තාහුය' යි දක්වන සේක් මේ අර්ථප්‍රකාශකවූ උපමාව වදාළහ.

'යනො බො භික්ඛවෙ'- යන මෙය මයර්‍යාදාභාෂණීය නම් වෙයි. එය ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේ මැයි. තවද යම්සේ ශාස්ත්‍රාචාර්ය තෙම පිටරටින් පැමිණි රාජපුත්‍රයකු පඤ්චායුධ

ශිල්පය උගන්වා යව, සියරටෙහි රජය ගනුව, ඉදින් තා වෙන අතරමග හොරු එළඹ සිටිත් නම් දුන්නෙන් කටයුතු කොට යව, ඉදින් තොපගේ දුන්න නැසේ හෝ බිඳේ හෝ නම් සැතියන්ද කඩුවෙන්දැයි මෙසේ ආයුධ පසින්ම කටයුතු දක්වා මෙහෙයාද හෙතෙම එසේ කොට සියරටට ගොස් රජය ගෙන රජසිරි වළඳද, එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අධිවිත්තයෙහි යෙදුනාමු මහණ රහත්බව ගැනීම පිණිස මෙහෙයන්නාහු ඉදින් ඕනට අතර අකුලල විතර්කයෝ උපදිත්ද, (එකල) අනානිමිත්ත පරිවයෙහි සිට ඒ විතර්කයන් නිග්‍රහ කොට විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණෙන්නේය. එහි නොහැකි වන්නේ ආදිනව පරිවයෙහි සිට, එහිද නොහැකි වන්නේ අසති පරිවයෙහි සිට, එහිද නොහැකි වන්නේ විතර්ක මූලහෙදපරිවයෙහි සිට එහිද නොහැකිවන්නේ අභිනිග්‍රහණ පරිවයෙහි සිට විතර්කයන් නිග්‍රහ කොට විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණෙන්නේය'යි මේ පඤ්චපරිවයන් දෙගනා කළසේක.

'වසී විතක්කපරියාය පටෙසු' - විතර්කවාර මාර්ගයන්හි පුරුදුකළ වසග බව ඇතිව, ප්‍රගුණවූ වසග බව ඇතිවයයි කියනු ලැබේ.

'යං විතක්කං ආකංඛස්සති' - මෙය ඔහුගේ වසගභාවාකාරය දක්වනු පිණිස වදාරනලද, ඒ එසේමැයි- මේ තෙම පෙර යම් විතර්කයක් විතර්ක කරනු කැමති වේද, එය විතර්ක නොකෙරෙයි. යමක් විතර්ක නොකරනු කැමති වේද එය විතර්ක කෙරෙයි. දැන් වූකලි වශීභූත හෙයින් යම් විතර්කයක් විතර්ක කරනු කැමති වේද, එයම විතර්ක කෙරෙයි. යමක් විතර්ක නොකරනු කැමති වේද, එය විතර්ක නොකෙරෙයි එයින් වදාරන ලදී- 'යං විතක්කං ආකංඛස්සති තං විතක්කං විතක්කෙස්සති, යං විතක්කං නාකංඛස්සති තං විතක්කං විතක්කෙස්සති' යනු 'අවිජෙවිජී තණ්හං' යනාදිය සබ්බාසව සූත්‍රයෙහි කියන ලද්දේමයි.

(විතක්කසණ්ඨාන සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

("සිහනාද වර්ගය" මෙතකින් සමාප්තයි)

21. කකචුපම සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි කකචුපම සූත්‍රයයි. එහි මොලිය එග්ගතො-
'මොලි' යි සිඵව කියනු ලැබේ. මේ කීහු-

"ශාකාශ්‍රෙෂ්ඨවූ බෝසත් තෙම උතුම්වූ සුවඳ ගන්වන ලද
සිඵව සිඳ, අහසට දැමී. දහසක් නුවණැස් ඇති ශක්‍රදෙවෙන්ද
තෙම, උතුම්වූ රුවන් කරඬුවකින් මස්තකයෙන් පිළිගත්තේ යි."

ඔහුගේ ඒ සිඵව ගිහිකල මහත් වී, එහෙයින් ඕහට 'මොලිය
එග්ගත' යන නාමප්‍රඥප්තිය උපන. පැවිදිවූද ඔහු ඒ නමින්ම
හඳුනති.

'අතිවෙලං'- (ත්‍රිවිධ) වෙලා ඉක්මවා, එහි කාලවෙලා-
සීමාවෙලා සීලවෙලායයි වෙලා ත්‍රිවිධ වන්නීය. ඒ එසේමැයි-
'නායං වෙලායං ඉමං උදානං උදානෙසි' යන මෝ කාලවෙලා
නමු. 'ධීතධම්මො වෙලං නා 'තික්කමති' යන මෝ සීමාවෙලා
නමු. 'වෙලා අනතික්කමො සෙනුසාතො' යිද, 'වෙලා වෙසා
අනතික්කමනට්ඨෙන' යි ද මෝ සීලවෙලා නමු. ඒ ත්‍රිවිධවූම
වෙලාව හෙතෙම ඉක්මවූයේමැයි. ඒ සැබව- හික්ෂුණින්ට අවවාද
කරන්ට කාලයෙක් නම් ඇති. හෙතෙම හිරු අස්තං ගතවූ
කල්හිද අවවාද කරන්නේ ඒ කාලවෙලාවද ඉක්මවීය.
හික්ෂුණින්ට අවවාද කිරීමෙහි ප්‍රමාණයෙක් සීමාවක්
මර්යාදාවක් නම් ඇති, හෙතෙම වචන පසක් සයකින් මත්තෙහි
අවවාද කරන්නේ ඒ සීමාවෙලාවද ඉක්මවීය. යළි කථා කරන්නේ
ක්‍රීඩාසහගත කොට දුප්ල් ඇවතට පොහොනක් කොට කථාකරයි.
මෙසේ සීලවෙලාවද ඉක්මවී.

'සංසට්ඨො'- මිශ්‍ර වූයේ සමාන සුවදක් ඇතියෙක්ව
'සම්බුද්ධා'- අභිමුඛයෙහි. 'අවණණං භාසති' ඔවුන් පිසීම් කෙටීම්
ආදිය කරන්නවුන් දැක මොවුන්ට නොඇවැත් නම් නැති, මේ
හික්ෂුණිහු අනාවාර ඇත්තාහුය, දුටුවවූවාහුය, ප්‍රගල්භවූවාහුය' යි
අගුණ කියයි.

'අධිකරණම්පි කරොති'- මේ හික්ෂුණින් දුටුකල පටන්
මේ හික්ෂුන්ගේ ඇසේ දැවෙනි, මේ විහාරයෙහි මල්පිඳීම හෝ
අසුන් සේදීම් පිරිබඩකිරීම් ආදිය හෝ මොවුන්ගේ වශයෙන්
පවතින්. මොවුහු ලජ්ජා ඇති කුලධිත්තෘහුය. තෙපි මොවුන්ට

මේ මේ වචනද කියනු. නොපට මෙනම් ඇවැත් වෙයි. විනයධරයන් වෙත පැමිණ මට විනිශ්චය දුන මැනවැයි අධිකරණය ආකඩ්ඪනය කෙරෙයි.

‘මොලියඵගුනස්ස අවණ්ණං භාසති’- මේ මහණහට නොඇවතක් නම් නැති, නිරතුරු මොහුගේ පිරිවෙන්දොර හික්ෂුන්ගෙන් නොසිස්සයි අගුණ කියයි.

‘අධිකරණම්පි කරොන්ති’- මොලියඵගුන තෙරුන් දුටුකල පටන් මේ හික්ෂුන්ගේ ඇස් දැවෙති, මේ විහාරයෙහි අන්‍යයන්ගේ වාසස්ථානයක් බලන්ටද නොහැක, විහාරයට පැමිණි හික්ෂුණිහු අවවාදය හෝ පිළිසඳර හෝ උද්දෙසපදය හෝ තෙරුන් නිසාම ලබති. (මේ තෙම) කුලපුත්‍රයෙක, ලජ්ජා ඇත්තෙක, කුකුස් ඇත්තෙක, මෙබඳු හික්ෂුවටද තෙපි මේ මේ වචනද කියනු. එවු විනයධරයන් සම්පයෙහි විනිශ්චය දෙවුයයි අධිකරණය ආකඩ්ඪනය කෙරෙත්.

‘සො හික්ඛු භගවත්තං එතදවොච’- ප්‍රියබව කැමැත්තෙන් නොම වෙයි, හෙදාධ්‍යායයෙන් නොවෙයි, වැඩකැමති බැවින් කිය. ඕහට මේ සිත වී ල. ‘මෙසේ සංසර්ගව වාසය කරන්නාවූ මේ හික්ෂුවට අයස උපදින්නේය. හේ ශාසනයාගේද අගුණයෙක්මය. එතකුදු වුවත් අනිකෙකු විසින් කියන ලද්දේ මේ තෙම නොවන්නේය, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දහම් දෙසා අවවාද කරන ලද්දේම තවත් නේය’යි ඕහට වැඩ කැමති බැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මේ ‘ආයස්මා භන්තෙ’- යනාදිය කිය.

‘ආමන්තෙහි’- දන්වව. ‘ආමන්තෙති’- කැඳවයි. ‘සද්ධා’- සැදැහැයෙන්. ‘තස්මා’- යම් හෙයකින් තෙපි කුලපුත්‍ර වූයේද සැදැහැයෙන් පැවිදිවූයේද, යම් හෙයකින් හෝ මොවුන් සමග සංසර්ගව වාසය කරන්නාවූ තොපට යමෙක් තුමු ඒ හික්ෂුණින්ට ආක්‍රොෂ කරන්නාවූ හෝ පහර දෙන්නාවූ හෝ වෙත්ද, ඔවුන් කෙරෙහි දොම්නස උපදින්නේද සංසර්ග ප්‍රභිණවූ කල්හි නූපදින්නේද එහෙයින් ‘තත්‍ර- ඒ නුගුණ කීමෙහි ‘ගෙහසිතා’- පඤ්චකාම ගුණනිශ්‍රිතවූ. ‘ඡන්දා’- තණ්හාවිඡන්දයෝද, ප්‍රතිසච්ඡන්දයෝද, ‘විපරිණතං’- රත්වූ සිතද විපර්යාස වෙයි.

දුෂ්ටවූ සිතද, මුළාවූ සිතද විපර්යාස වේ. මෙහි වූකලි තණ්හාවිෂන්ද වශයෙන් රත්වූ, ප්‍රතිසවිෂන්ද වශයෙන් දුෂ්ටවූද (සිත) වටී. 'හිතානුකම්පී' හිතයෙන් අනුකම්පා කරන්නේ හිතයෙන් පතුරුවන්නේ. 'න දොසන්තරො' - ද්වේෂයින් ඇත්තෙම් නොවන්නෙමි.

'අපබො හගවා' යනු කුමක් හෙයින් ආරම්භ කෙළේද? එහිගුහනට වූකලි මෙතෙක් අවවාද අසාද හික්ෂුණි සංසර්ගයෙන් නවත්තෙමි, වළක්නෙමි'යි සිතකුදු නූපත නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමග විලොම්ච සිටි ඇණයක් (පටහැණි වූවෙක්) මෙන් ප්‍රතිවිරුද්ධව සිටියේයි.

එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට යම්සේ බඩසා ඇත්තනුට භොජනයෙහි පිපාසා ඇත්තනුට පැනෙහි සිතයෙන් පහස්නා ලද්දෙනුට උණුසුමෙහි දුකින් පීඩිතයනට සුවයෙහි ප්‍රාර්ථනා උපදිද, එපරිද්දෙන් මේ දුර්වච්චු හික්ෂුව දැක ප්‍රථම බෝධියෙහි සුවච්චුද හික්ෂුනු ආපාථයට පැමිණියාහුය එකල්හි ඒ හික්ෂුන්ගේ ගුණය කියනු කැමතිව මේ දෙගනාව ආරම්භ කළහ.

'අරාධයිංසු' - ගත්තාහුය, පිරුහ. 'එකං සමයං' - එක් කාලයෙකැති 'එකාසනභොජනං' - එක් පෙර බත වැළඳීම. ඒ එසේමැයි - හිරු නැගීම පටන් මධ්‍යහ්නය දක්වා සියක් වර වැළඳූ භොජනයද මෙහි 'එකාසන භොජනය'යිම අදහස් කරන ලදී.

'අප්පාබාධතං' - නිරෝග බව. 'අප්පාතංකතං' - නිදුක් බව 'ලහුට්ඨානං' - ශරීරයාගේ සැහැල්ලු පැවතුම. 'බලං' කාය බලය. 'ඵාසුචිහාරං' - ශරීරයාගේ සැපවිහරණය මෙයින් කුමක් කියන ලදද? දහවල් විකාල භොජනය දුරු කරවූ කාලය කියන ලද 'හද්දාලි' සූත්‍රයෙහි වනාහි රාත්‍රියෙහි විකාල භොජනය දුරු කරවූ කාලය කියන ලදී. ඒ එසේමැයි - මේ (විකාල) භොජනද්වය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් වරින් නො දුරු කරවූහ. කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් මෙම භොජන දෙක සසර වසන්තවුන් විසින් පුරුදු කරන ලද්දාහුද, සියුමැලි කුල දරුවෝ ඇත්තාහුය. ඔවුහු එක්විට භොජනද්වයම දුරු කරන්නාහු ක්ලාන්ත වෙත්ද, එහෙයින් එක්විට නොදුරුකරවා එක් කලක දිවා විකාල භොජනය එක් කලක රාත්‍රි විකාල භොජනයයි වෙනම දුරු

කරවූ සේක. ඔවුනතුරෙන් මෙහි දිවා විකාල භෝජනය දුරු කරවූ කාලය වදාරන ලදී. එහි යම් හෙයකින් බුදුවරයෝ භය දක්වා තැති ගත්වා නොදුරුකරවත්ද, නැවත අනුසස් දක්වා දුරුකරවත්ද, මෙපරිද්දෙන්ම සත්වයෝ සුවසේ දුරු කෙරෙත්ද, එහෙයින් අනුසස් දක්වන සේක් මේ පස් ගුණයන් දැක්වූහ.

‘න අනුසාසනීකරණියා’- නැවත නැවත අනුශාසනයෙන් කටයුතු නොවීය. මෙය කරවූ, මෙය නොකරවූ යයි සිහි ඉපදවීම කළයුතු පමණක්ම වී එපමණකින්ම ඔවුහු කටයුතු කළාහුය, පහකටයුතු පහකළාහුය. ‘මහණෙනි, ප්‍රථම බොධියෙහි හික්ෂුහු සුවච වූහ. කීකරු වූහ. අවවාදය පිළිගෙන කරන්නෝ වූහ’යි මෙවිට ඔවුන්ගේ සුවච බව ප්‍රකාශකළ උපමාවක් එලවන සේක්- සෙයාථාපී යනාදිය වදාළහ. එහි ‘සුභුමියං’- යම් බිමෙහි. ‘සුභුමෙ සුබෙන්තෙ විහතබාණුකෙ බීජානි පතිට්ඨාපෙයා’ යන මෙහි වූකලී සකස් කළ භූමිය ‘සුභුම’යි ආවාය. ‘වාතුම්මහාපටේ’- මහා මාර්ග දෙකක් විනිවිද ගිය තැනහි ‘ආජඤ්ඤරටො’- හික්මවන ලද අසුන් යෙදූ රථයෙක් ‘ඔදස්ථපනොදො’- යම්සේ රථයට නැගී සිටියාහු විසින් ගන්ට හැකිවේද, එපරිද්දෙන් ආලම්බනය නිසා සරසට තබන ලද කැට්ටි ඇතිසේ.

‘යොග්ගාවරියො’- ආශ්වාචාර්යායෙක්. හෙතෙමේම දමනය කටයුතු අසුන් දමානුයි. ‘අස්සදම්මසාරථී නම් වෙයි. ‘යෙනිච්ඡකං’- යම් යම් මගයකින් කැමතිවේද, ‘යදිච්ඡකං’ යම් යම් ගතිය (-ගමන) ක් කැමති වේද, ‘සාරෙයා’- සෘජුව ඉදිරියට යවන්නේය, ‘පච්චාසාරෙයා’- පෙරළා නවත්තේය. ‘එවමෙව බො’- යම්සේ ඒ අශ්වාචාර්යා තෙම යම් යම් මගකින් ගමන කැමති වේද, ඒ ඒ මගට අශ්වයෝ ආරුඬ වූවාහුම වෙති. තවද- යම් යම් ගතියකින් කැමති වේද, ඕ ඕ ගතිය ගන්නා ලද්දීම වෙයි. රථය යවා අශ්වයෝ නොම වැළකිය යුත්තාහු වෙති. (කැට්ටෙන්) නොවිද්ද යුත්තාහු වෙති. හුදෙක් සමවූ භූමි භාගයෙහි ඔවුන්ගේ කුරයන්හි නිමිති තබා ගමනම බැලිය යුතුවේ. එපරිද්දෙන් මටද ඒ හික්ෂුන් කෙරෙහි නැවත නැවත කියයුත්තෙක් නොවීය. මේ කරවූ, මේ නොකරවූයයි සිහි ඉපදවීම් මාත්‍රයෙක්ම කටයුතුවේ. ඔවුන් විසින්ද එකෙණෙහි කටයුතු කරන ලද්දේම වෙයි. නො කටයුතු හරින ලද්දේම වේ.

'තස්මා' - යම් හෙයකින් සුවච වූවාහු (අසුන්) යෙදූ යානයක් සමාන වූවෝව සිහි ඉපදවීම් පමණෙකින්ම හැරියාහුද එහෙයින් තෙසි දහරිවුයන අර්ථයි. 'ඵලණ්ඩෙති' - ඵලණ්ඩයෝ ශාලදූෂණයෝ (-පිළිල?) වෙත්ල. එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. 'විසොධෙය්' - ශාලදූෂණයන්ද අන් වැල්ද සිදු බැහැර දැමීමෙන් ශුද්ධ කරන්නේය. 'සුජාතා' - මොනොවට පිහිටියාහු 'සම්මාපරිහරෙය්' - මර්යාදාව බැඳ ජලය ඉසීමෙන්ද කලින් කල මූල අවට කෙටීමෙන්ද වැල් පඳුරු ආදිය සිදීමෙන්ද දිම්ගොටු මකුළු දැල් වියලි දඬු හැරීමෙන්ද මනා කොට වඩන්නේය. පොෂණය කරන්නේය. 'වුද්ධි' ආදි (පදයෝ) කියන ලද අර්ථ ඇත්තාහු මැයි.

මෙවිට අක්ෂාන්තියෙහි දොස් දක්වන සේක් 'භුතපුබ්බං' යනාදිය වදාළහ. එහි 'වෙදෙහිකා' - විදෙහ රටවැසි කුලයකගේ දියනියවූ නොහොත් 'වෙද'යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබේ. ප්‍රඥාවෙන් උත්සාහ කෙරෙයි. ඉරියව් පවත්වානුයි 'වෙදෙහිකා' නමු. පණ්ඩිතවූ යන අර්ථයි.

'ගහපතානි' - ගෘහ ස්වාමිනිය 'කිත්ති සද්දො' - කීර්ති සොෂය සොරතා' - සුරත බැවින් යුක්තවූවා 'නිවාතා' - පහත් පැවතුම් ඇත්ති. 'උපසන්නා' - නිවුනි. 'දක්ඛා' - බත් පිසීම් යහන් ඇතිවීම් පහන්දැල්වීම් ආදි කටයුතුවල දක්ෂවූවා. 'අනලසා' - උට්ඨානවීර්යා ඇත්ති 'සුසංවිහිත කම්මන්තා' - මොනොවට පිහිටුවන ලද කර්මාන්ත ඇත්ති. එකක් අනලසවූව වෙයි. එතකුළු වුවත් යම් යම් බඳුනක් ගනිද ඒ ඒ බඳුන බිඳී හෝ සිරුර හෝ සිදුරු කරයි. මෝ වනාහි එබඳුවූවා නොවේ යයි දක්වයි. 'දිවා උට්ඨාසි' - උදෑසන කටයුතුවූ දෙනුන් දෙවිම් ආදි කටයුතු නොකොට හිරු නැඟි කල්හි නැඟි සිටියා. හෙ ජෙ කාලි' - කොල, කාලිය, 'කිං ජෙ දිවා උට්ඨාසි' - කිම තිට කිසි අපසුහවක් ඇද්දැ?යි, 'නො වත රෙ කිඤ්චි' - කොල, ඉදින් තිට කිසි අපහසුවක් නැත්නම් නොම හිස රූපා කෙරේ නම් පිට රූපා නොකෙරේ නම් එකල්හි කුමක් හෙයින් ලාමක දාසිය, දහවල්ව නැඟි සිටියෙහියයි කිපියා නොසතුටුවූවා බැමි බිඳීම කළා 'දිවාතරංඋට්ඨාසි' - දෙවන දවස් ඉතා හිර නැඟි කල්හි නැඟි සිටියා. 'අනන්ත මනවාචං' - කොල, ලාමක දාසිය, තමාගේ

පමණ දනුව, කිම ගින්න සිහිල්යයි සිතනිද? මෙවිට ති
හික්මවන්නෙමි'යි ආදිය කියමින් කිපි වචන නික්මවීය.

'පටිච්ඡසකානං'- අසල් ගෙවැසියන්ට. 'උප්ප්කාපෙසි'-
අවමන් කොට කිය. 'චණ්ඩි'- සුරත නොවූවා අපරාධ ඇත්තිය.
මෙසේ යම් පමණ ගුණ වූවාහුද එයින් ද්විගුණවූ දොෂයෝ
උපන්නාහුය. ගුණයෝ නම් සෙමින් සෙමින් පැමිණෙති,
දොෂයෝ එක් දිනකින්ම පතළාහු වෙත්.

'සොරත සොරතො'- ඉතාම සුරත වූයේ. සෝවාන් වූවෙක්
දෝ හෝ සකෘදාගාමී- අනාගාමී- රහත් වූවෙක් දෝ හෝ යි
කියයුතු බවට පැමිණෙයි.

'චූසන්ති'- ස්පර්ශ කෙරෙමින් ගැටෙමින් හමුවට
පැමිණෙති. 'අථ භික්ඛු සොරතොති වෙදිතබ්බො'- එකල්හි
අධිවාසන ක්ෂාන්තියෙහි සිටියාවූ මහණ සුරත වූයේයයි දතයුතු.
'යොච්චර -පෙ- පරික්කාර හෙතු'- යමෙක් මේ සිවුරු ආදිය
ඉතා ප්‍රණීත වූවන් පාපිරියම් පිටපිරියම් ආදිය ලබන්නේ එක්
වචනයෙන්ම කෙරේද, 'අලභමානො'- පෙර යම්සේ ලබාද,
එපරිද්දෙන් නොලබන්නේ 'ධම්මඤ්ඤෙව සක්කරොන්නො'-
ධර්මයටම සත්කාරය සුකෘත ක්‍රියාව කරන්නේ
'ගරුකරොන්නො'- ගරු වූ බර වූ (ක්‍රියාව) කරන්නේ. 'අපවා
යමානො'- ධර්මයටම පූජාව පහත් පැවැත්ම දක්වන්නේ.

මෙසේ නොඉවසීමෙහි දොස් දක්වා මෙවිට යමෙක්
ඉවසන්ද ඔවුහු මෙසේ ඉවසති'යි පඤ්ච වචනපථයන් දක්වන
සේක්. 'පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'කාලෙන'-
යුක්තප්‍රාප්ත (-සුදුසු පැමිණි) කාලයෙන්. 'භූතෙන'- ඇත්තාවූ
විද්‍යාමානවූ (කරුණිකින්.) 'සණ්භෙන'- මටවූ (වචනයෙන්.)
'අත්ථසංභිතෙන'- අර්ථ නිශ්චිතවූ කාරණ නිශ්චිතවූ (වචනයෙන්)
'අකාලෙන' යනාදිය ඔවුන්ගේම ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්
දතයුක්තාහුය.

'මෙත්තචිත්තා'- උපන් මෙත් සිත් ඇත්තෝව
'දොසන්තරා'- දුෂ්ටවූ සිත් ඇත්තාහු ඇතුළත උපන් ද්වේෂ
ඇත්තෝව 'තත්‍ර' ඒ වචනපථයන්හි. 'ඵරිත්වා'- ඇලී (පැතිර).

'තදාරම්මණඤ්ච'- සියලු සත්වයන් ඇති ලොකය කෙසේ
තදාරම්මණ කෙරේද යත්, පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ

පුද්ගලයා මෙන්සිතට අරමුණු කොට නැවත ඒ මෙන් සිතටම සෙසු සත්වයන් අරමුණු කරන්නේ සියලු සත්වයන් ඇති ලෝකය තදාරම්මණ කෙරෙයි නම් වේ. එහි මේ වචනාර්ථය- 'තදාරම්මණඤ්ච'- ඒ මෙන්සිතටම අරමුණු කොට 'සබ්බාවත්තං'- සියලු සත්වයන් ඇති 'ලොකං'- සත්වලෝකය. 'විපුලෙන'- නොයෙක් සත්වයන් අරමුණු කොට ඇති 'මහග්ගතෙන'- මහද්ගත භූමියෙහිවූ, 'අප්පමාණෙන'- මොනොවට වඩන ලද්දාවූ 'අවෙරෙන'- නිර්දොෂවූ. 'අබ්බාපජ්ඣෙධන'- නිදුක්වූ 'ඵරිත්වා විහරිස්සාමි'- මෙබඳු මෙත්‍රිසහගතවූ සිතින් ඒ පුද්ගලයාද සියලු ලෝකයද ඒ සිතට අරමුණු කොට පතුරුවා වාසය කරන්නෙමු. මෙවිට ඒ අර්ථය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ උපමාවක් ඵලවනසේක් 'සෙය්‍යථාපි'- යනාදිය වදාළහ.

එහි 'අපඨවි'- නොපොළොවක් කරන්නෙමි. අභාවයට පමුණුවන්නෙමි, යන අර්ථයි. 'තත්‍ර තත්‍ර'- ඒ ඒ තැන්හි 'විකිරෙය්‍ය'- පැසකින් පස් නඟා බිඳුට මෙන් විසුරුවන්නේය. 'ඔට්ඨ්භෙය්‍ය'- කෙළෙහසන්නේය. 'අපඨවිංකරෙය්‍ය'- මෙසේ කයින්ද වචනයෙන්ද උත්සාහ කොටත් නොපොළව කරන්ට හැකි වන්නේදැයි 'ගම්හිරා'- බොල් (-සන) බැවින් යොදුන් දෙසියදහසක් හා සිටිනානුතයක්ද ගැඹුරුය. 'අප්පමෙය්‍යා'- සරස වූකලි නොපිරිසුන් වූවා 'ඵවමෙව බො' යන මෙහි මේ උපමාසංසන්දනය- ඒ මෙසේයි. පෘථිවිය මෙන් මෙන්සිත දතයුතු. උදැල්ල හා පැස ගෙන ආ පුරුෂයා මෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙමේ දතයුතු යම්සේ හෙතෙම උදැල්ලෙන් හා පැසින් මහපොළොව නොපොළවක් කරන්ට නොහැකි වේද, ඵපරිද්දෙන් පඤ්ච වචන පථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙම තොපගේ මෙන්සිත අන්‍යථාත්වයක් කරන්ට නොහැකි වන්නේය'යි.

'දෙවෙනි උපමාවෙහි- 'හලිද්දිං'- යම්කිසි කහපැහැයක්. 'නිලං'- කස්නිල හෝ පලාවන්තිල හෝ. 'අරුපි'- රූප රහිත වූයේ. තවද- 'කාෂ්ට දෙකක්භුගේ හෝ රුක් දෙකක්භුගේ හෝ යහන් දෙකක්භුගේ හෝ ගල් දෙකක්භුගේ හෝ අතර

පරිච්ඡන්තාකාශරූපය'යි ආයේ නොවේද, කුමක් හෙයින් මෙහි 'අරූපි' යයි කියන ලද්ද යත්, සනිද්ථගනභාවයට ප්‍රතික්ෂේප වශයෙනි. එහෙයින්ම වදාළහ- 'අනිදස්සනො'යි. යම් හෙයකින් එහි රූපයක් අදින්නට රූපයාගේ පහළවීම දක්වන්නට නොහැකිද, එහෙයින් අරූපි යි වදාරන ලදී. 'අනිදස්සනො'- දර්ශනයට චක්ෂුර්විඥානයට ආපාථ (-හමු) නොවූයේ. මෙහි උපමා සංසන්දනයෙහි වනාහි- අහස මෙන් මෙන් සිතය. තෙලිකුර පස්වැනි කොට ඇති සතර රංගජාතයන් මෙන් පඤ්ච වචනපථයෝය. තෙලිකුර පස්වැනි කොට ඇති සායම් ගෙන ආ පුරුෂයා මෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙමේය. යම්සේ හෙතෙම තෙලිකුර පස්වැනිකොට ඇති සායම්වලින් අහසෙහි රූප ප්‍රාදුර්භාවය කරන්නට නොහැකි වේද, එපරිද්දෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙම තොපගේ මෙන් සිත අත්පරිද්දෙකින් කොට ද්වේෂයාගේ ඉපදීම දක්වන්නට නොහැකි වන්නේය'යි

තුන්වෙනි උපමාවෙහි- 'ආදිත්තං'- ප්‍රජ්වලිතවූ. 'ගම්භිරා අප්පමෙය්‍යා'- මේ ගංගාවගේ ගැඹුරු තැන ගවුචක්ද අභියොදුනක්ද ඇති, ඇගේ පුලුල්බව වූකලී එබඳුමැයි. දිගින් වනාහි යොදුන් පන්සියයක් වෙති. ඕතොමෝ කෙසේ ගැඹුරු වූවා අප්‍රමෙය්‍ය වූවාද යත්, මේ 'ප්‍රයොගයෙන් පරිවර්තය කොට උදුනෙහි දියක් මෙන් තවන්ට නොහැකිවන හෙයෙනි. සිටි ජලය වනාහි කිසි උපායයෙකින් අඟුලක් පමණ හෝ අභිඟුලක් පමණ හෝ මෙසේ තවන්ට හැකි වන්නේය. එතකුදු වුවත් මෝ (තදිය තවන්ව) නොහැකි වන්නීය. එහෙයින් මෙසේ වදාරන ලදී. මෙහි උපමා සංසන්දනයෙහි වනාහි ගඟ මෙන් මෙන් සිතය. තණහුල ගෙන ආ පුරුෂයා මෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙමේය. යම්සේ හෙතෙම තණහුලින් ගංගාව තවන්ට නොහැකි වේද, එපරිද්දෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙම තොපගේ මෙන් සිත අත්පරිද්දෙකින් කරන්නට නොහැකි වන්නේය'යි.

සතරවෙනි උපමාවෙහි- 'බ්‍රිචාරහස්තා'- බළලස්මින් කළ පසුම්බිය 'සුමද්දිතා' මොනොවට මදින ලද්දී. 'සුපරිමද්දිතා'-

ඇතුළතද පිටතද භාත්පසින් මනාකොට මදිනලද්දී, 'තුලින'- හිඹුල්පුලුන් ලියපුලුන් සමානවූවා. 'ඡින්නසස්සරා'- සිදිනලද 'සස්සර' යන ශබ්ද ඇත්තී.

'ඡින්නභබ්භරා'- සිදිනලද 'භබ්භර' යන ශබ්ද ඇත්තී. මෙහි උපමා සංසන්දනයෙහි වනාහි බළල් සම්පතිය මෙන් මෙන් සිතය. දඬු කැබිලිති ගෙන ආ පුරුෂයා මෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙමේය. යම්සේ හෙතෙම කාෂ්ටයකින් හෝ කඩ්ලයකින් හෝ විඩාලභස්ත්‍රාව 'සරසර' යන ශබ්ද 'භරභර' යන ශබ්ද කරන්ට නොහැකි වේද, එපරිද්දෙන් පඤ්ච වචනපථයන් ගෙන ආ පුද්ගල තෙම නොපගේ මෙන්සිත වෙනස් කොට ද්වේෂය අනුව ගිය බව කරන්ට නොහැකිවන්නේය'යි.

'ඔවරකා'- ලාමක හැසිරීම් ඇත්තාහු පහත් හැසිරීම් ඇත්තාහු. නිව ක්‍රියා කරන්නාහු යන අර්ථයි. 'යො මනො පදොසෙය්‍යා'- යම් මහණෙක් හෝ මෙහෙණක් හෝ සිත පුදුෂ්‍ය කරන්නේද, ඒ කියතින් පහතට කැපීම නොඉවසන්නේද, 'න මෙ සො තෙන සාසනකරො'- හෙතෙම ඒ නොඉවසීමෙන් මාගේ අවවාදය කරන්නේ නොවෙයි. එහෙත් මෙහි ඇවතක් නැති. 'අණුං වා ථුලං වා'- අල්ප සාවද්‍යවූ හෝ මහාසාවද්‍යවූ හෝ.

'යං තුම්හෙ නාධිවාසෙය්‍යාථ'- යමෙක් තොප විසින් නොඉවසිය යුත්තේ නොවන්නේය යන අර්ථයි. 'නො හෙතං හන්තෙ'- වහන්ස, නොඉවසියයුතු වචන පථයක් නම් නොදක්නෙමු යන අදහසය, 'දීඝරත්තං භිතාය සුඛාය'යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රහත් බැවින් කුළුගන්වමින් අනුසන්ධි වශයෙන් දෙශනාව නිමවූසේකැයි.

(කකචුපම සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

22. අලගද්ද සූත්‍ර වර්ණනා.

එවංථිමෙසුතං යි අලගද්ද සූත්‍රයයි. එහි ගිජුලිහිණියන් නැසුවාහුනුයි 'ගද්ධබාධි' නම් වෙති. ගිජුලිහිණියන් නැසූ පෙර

පුරුෂයෝ මොහුට නුයි 'ගද්ධබාධිපුබ්බ' නම් වෙයි. ඒ 'ගද්ධබාධිපුබ්බස්ස' - ගිජුලිහිණියන් නසන කුලයෙහි උපන්නහුගේ යන අර්ථයි. ස්වර්ගමොක්ෂයෙන් අන්තරාය කෙරෙන්නුයි අන්තරායික නම් වෙති. ඔවුහු කම්ම- කිලෙස- විපාක උපවාද- ආණාචිතික්කම වශයෙන් පඤ්චවිධ වෙති. ඔවුනතුරෙහි-

1 පඤ්චානන්තරිය ධර්මයෝ කර්මාන්තරායික නම් වෙති, හික්ෂුණිදූෂක කර්මයද එසේයි. එහෙත් එය මොක්ෂයටම අන්තරාය කෙරෙයි, ස්වර්ගයට අන්තරාය නැති.

2 නියතමිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටි ධර්මයෝ ක්ලේශාන්තරායික නම් වෙති.

3 පණ්ඩක තිර්ශ්චිනගතික- උභතොබ්‍යඤ්ජනකයන්ගේ ප්‍රතිසන්ධි ධර්මයෝ විපාකාන්තරායික නම් වෙති.

4 ආර්යොපවාද ධර්මයෝ උපවාදාන්තරායික නම් වෙති. ඔවුහු වූකලි යම්තාක් ආර්යයයන් ක්ෂමා නොකරවන්ද ඒ තාක්ම වෙති, එයින් මත්තෙහි නොවෙත්.

5 දැන දැන ඉක්මවන ලද සප්ත ආපන්නිස්කන්ධයෝ ආඥාච්ඡාදික්‍රමාන්තරායික නම් වෙති. ඔවුහුද යම්තාක් හික්ෂු භාවය හෝ ප්‍රතිඥා කෙරේද, (ඇවතින්) නොනැගිටී හෝ වේද, නොදෙසා හෝ වේද, ඒ තාක්ම වෙති. එයින් මත්තෙහි නොවෙත්.

එහි මේ මහණ බහුශ්‍රැතය ධර්මකට්ඨකය සෙසු අන්තරායික ධර්මයන් දැනී, එහෙත් විනයෙහි අදක්ෂ බැවින් ප්‍රඥප්ති ව්‍යතික්‍රමාන්තරායික ධර්මයන් නොදැනී. එහෙයින් රහසිගත වූයේ මෙසේ සිතී- 'මේ ගිහි ගෙවැසියෝ පස්කම් ගුණ වළඳනාහු ශ්‍රොතාපන්නයෝද සකාදාගාමීහුද අනාගාමීහුද වෙති, හික්ෂුහුද මනවඛන්නාවූ වක්ෂුර්විඥානයෙන් ගතයුතු වූ රූපයෝ දකිති. කායවිඥෙයවූ ස්පර්ශයන් ස්පර්ශ කෙරෙති. මෘදුවූ අතුරුණු පියවිලි ආදිය පරිභෝග කෙරෙති. මේ සියල්ල වටනේය. කුමක් හෙයින් ස්ත්‍රීන්ගේම රූප ශබ්ද ගන්ධ රස ස්පර්ශයෝ නොවටින්ද, මොවුහුද වටින්, යයි මෙසේ රසය හා රසය සසඳ සවිෂන්දරාගපරිභෝගයද නිවිෂන්දරාගපරිභෝගයද එකක් කොට සනවැහැරිහු සමග ඉතා සියුම් හුයක් ගටන්නෙකු මෙන්

අබැටක් සමග මහමෙර සමාන කරන්නෙකු මෙන් ලාමකවූ දෘෂ්ටියක් උපදවා 'කිම භාග්‍යවතුන් විසින් මහසමුදුර බඳින්නකු මෙන් මහත්වූ වැයමින් ප්‍රථම පාරාජිකාව පනවන ලදද? මෙහි දොසෙක් නැතැයි සර්වඥභාෂාණය හා ප්‍රතිවිරුද්ධ වෙමින් වෛශාරද්‍යාඥාණය ප්‍රතිබාහනය කෙරෙමින් ආර්යමාර්ගයෙහි කණු කටු ආදිය හෙලමින් මෙවුන්දමිහි දොසෙක් නැතැයි සර්වඥයන් වහන්සේගේ ආඥාවක්‍රයෙහි පහර දුන්නේයි. එයින් කිය- 'තථා'හං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි' යනාදිය.

"එවං ව්‍යාබො- 'එවං + විය බො'" - එසේම, 'සමනුයුඤ්ජන්ති' යනාදියෙහි තෙපි කුමන ලබ්ධි ඇත්තෙහිද? ලබ්ධිය කියව'යි විචාරන්නාහු 'සමනුයුඤ්ජන්ති' - සමනුයුඤ්ජනය කෙරෙත් නම් වෙයි. ලබ්ධිය පිහිටුවන්නාහු 'සමනුගාහන්ති' - සමනුගාහනය කෙරෙත් නම් වෙයි. කුමන කරුණකින් මෙසේ කියහිදැ?යි කාරණය විචාරන්නාහු 'සමනුභාසන්ති' - සමනුභාෂණය කෙරෙත් නම් වේ. 'අට්ඨිකංඛලූපමා කාමා' යනාදියෙහි.

'අට්ඨිකංඛලූපමා' - මදවූ රසවිඳිම් අර්ථයෙන්. 'මංස පෙසුපමා' බොහෝදෙනාට සාධාරණාර්ථයෙන්. 'තිණුක් කුපමා' - අනුදහනාර්ථයෙන්. 'අංගාරකාසුපමා' - මහත්වූ, අභිතාපාර්ථයෙන්. 'කුපිනකුපමා' - මදකලක් එළඹ සිටිම් අර්ථයෙන්. 'යාවිනකුපමා' - තාවකාලිකාර්ථයෙන්. රුක්ඛ එලූපමා' - සියලු අගපසඟ බිඳිම් අර්ථයෙන්. 'අසිසුනුපමා' - අධිකුට්ටිකාර්ථයෙන්. 'සත්තිසුලූපමා' - විනිවිද යන අර්ථයෙන්. 'සප්පසිරූපමා' - සාශංකසප්‍රතිභයාර්ථයෙන්.

'ථාමසා' - දෘෂ්ටිථාමයෙන්. 'පරාමාසා' - දෘෂ්ටිපරාමර්ගයෙන්. 'අභිනිස්ස වොහරති' - ඇතුළත්ව ව්‍යවහාර කෙරෙයි. හෝ දක්වයි. 'යතො බො තෙ භික්ඛු' - යම් කලක ඒ භික්ෂූහු 'එවං ව්‍යා බො අහං හන්නෙ, භගවතා' යන මෙය මේ තෙම තමාගේ අදහසින් නැතැයි කියනු කැමැත්තේද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආනුභාවයෙන් පිළිගනී. බුදුවරයන්ගේ හමුවෙහි කථා දෙකක් කියනට සමර්ථයෙක් නම් නැත් ල.

'කස්ස බො නාම ත්වං මොස පුරිස' - තුච්ඡපුරුෂය, තෙපි කවර ක්ෂත්‍රියයෙකුට හෝ බ්‍රාහ්මණයෙකුට හෝ වෛශ්‍යයෙකුට

හෝ ශුද්ධයෙකුට හෝ ගෘහස්ථයෙකුට හෝ ප්‍රච්ඡේදනයෙකුට හෝ දෙවියෙකුට හෝ මනුෂ්‍යයෙකුට හෝ මා විසින් මෙසේ දෙසනලද ධර්මය දන්නෙහිද?

අප බොහෝවිට භික්ෂු ආමන්තෙය්' යනු වෙනම අනුසන්ධියෙකි. අරිත්තෙම මෙසේ සිති ල- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට මොසපුරුෂයෙකි කියති. එහෙත් මොසපුරුෂයෙකි කී පමණකින් මාර්ගඵලයන්ට උපනිශ්‍රය නොවන්නේ නොවෙයි. ඒ එසේමැයි- වංගන්තපුත්‍ර උපසෙත තෙරුන්ටද 'අතිලහං බොත්ථං මොසපුරුෂ ඛානුල්ලාය ආවත්තො'යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොසපුරුෂ යන වචනයෙන් අවවාද කළසේක. තෙරුන් වහන්සේ මෑතකාලයෙහි ගැටෙමින් වෑයම් කරමින් ඡායාපාය පසක් කළහ. මමත් එබඳු විරියය දැඩිව ගෙන මගපල උපදවන්නෙමි'යි. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නටුයෙන් ගිලිහුණු පඬුවක් කොළයක මෙන් ඔහුගේ (සසුන්හි) නොවැඩෙන බැව් දක්වමින් මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ.

'උස්මිකතො'පි'- මහණෙනි, තෙපි කුමැයි සිතවුද? මේ අරිථිකතෙම මෙබඳු ලබ්ධි ඇත්තේ සර්වඥභාවය හා ප්‍රතිවිරුද්ධව වෛශාරද්‍යභාවය ප්‍රතිබාහනය කොට තථාගතයන්ගේ ආඥාවක්‍රයෙහි පහර දෙමින් මේ ශාසනයෙහි ඥානොෂ්මයෙන් උණුසුම්කරන ලද්දේත් වේද, යම්සේ මහත්වූ ගිනිකඳක් නිව්ගිය කල්හිද යම් (ගිනිපුපුරක්) නිසා නැවත මහා ගිනිකඳක් වන්නේද, (එබඳු) කදෝපැනියකු පමණවූද ගිනිපුපුරක් වේමැයි. කිම එපරිද්දෙන් මොහුට යම් (නුවණක්) නිසා වෑයම් කරන්නේ මගපල උපදවන්නේද මද පමණවූත් ඥානොෂ්මයක් ඇද්දැයි.

'නො හෙතං හත්තෙ'- වහන්ස, මෙබඳු ලබ්ධි ඇත්තහුට මෙබඳුවූ ඥානොෂ්මයක් කොයින්ද? මාර්ග ඵලයන්ට ප්‍රත්‍යය වීමට සමර්ථවූ ඥානොෂ්මයෙන් උණුසුම් කළ බැව් ප්‍රතික්ෂේප කරමින් කියත්. 'මංකුභුතො'- තෙද රහිත වූයේ. 'පත්තක්ඛන්ධො'- (පහතට) හෙළු කඳ ඇත්තේ 'අප්පට්භානෝ' කිසි වැටහීමක් නොදක්නේ, සුන් වැටහීම් ඇත්තේ. මෙබඳුවූද තෙර්‍ය්‍යාණික ශාසනයක් ලැබ නොවැඩෙන පියවි ඇත්තෙමි වූයෙමි ල, නසන ලද ප්‍රත්‍යය ඇත්තෙමි වීමි ල, යි තමාගේ

අභව්‍යභාවය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරමින් පාදාංගුෂ්ටයෙන් බිම සාරමින් හුන්නේය.

'පඤ්ඤායිස්සසි ඛො' යන මේ ද වෙනම අනුසන්ධියෙකි. අරිට්ඨතෙම මෙසේ සිති ල- 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ මාර්ගඵලයන්ට උපනිශ්‍රය පසිඳුනාලදැයි විදාරති. එහෙත් බුදුවරයෝ උපනිශ්‍රය සහිත වූවන්ටම දහම් නොදෙසති. උපනිශ්‍රය රහිතයන්ටද දෙශනා කෙරෙති, මම ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සම්පයෙන් සුගතොවාදය ලැබ තමාගේ සම්පත්තියට පැමිණෙන කුශලයක් කරන්නෙමි යි. ඉක්බිති ශාස්තෘන් වහන්සේ ඕනට අවවාදය පිළිබභන සේක් 'පඤ්ඤායිස්සසි' යනාදිය වදාළහ. ඒ පදයාගේ මේ අර්ථය මොසපුරුෂය, තෙපිම මේ ලාමකවූ දෘෂ්ටිය හෙතුකොටගෙන නිරයාදියෙහි පැනෙන්නෙහි, මා සම්පයෙන් තට සුගතොවාදයෙක් නම් නැති, මට තා විසින් වැඩෙක් නැති, මෙහිලා මම හික්මුන් විවාරන්නෙමි, යි.

'අට ඛො භගවා' යන මේ ද වෙනම අනුසන්ධියෙකි. මේ තැනහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිස ශුද්ධකරනසේක අරිට්ඨ මහණ ගණයෙන් බැහැර කරනසේක. ඒ එසේමැයි- ඉදින් පිරිසෙහිවූවන් අතුරෙන් කිසිවෙකුට මෙබඳු සිතක් වන්නේද, මේ අරිට්ඨතෙම භාග්‍යවතුන් විසින් නොකියන ලද්දක් කියන්ට කිම හැකි වන්නේද, කිමෙක්ද පිරිස්මැද භාග්‍යවතුන් විසින් කථාව පටන්ගත් කල්හි වහා කියන ලදදැයි කියායි මෙසේ කියන ලද්ද වනාහි අරිට්ඨ තෙමීම නොඅසයි, අනාගා විසින්ද අසන ලද්දේ වන්නේය. තවද- ඕනට මේ සිත වන්නේය. යම්සේ ශාස්තෘන් වහන්සේ අරිට්ඨ මහණ නිග්‍රහ කෙරෙත්ද. මටද මෙපරිද්දෙන් නිග්‍රහ කරන සේකැයි අසාත් තුෂ්ණිමිභාවයට පැමිණෙන්නේය'යි ඒ සියල්ල නොකරන්නාහුය. මා විසින්ද නොකියන ලද්දක් අනිකෙකු විසින්ද අසන ලද්දේ නැතැයි 'තුම්හෙ'පි මෙ හික්බවේ'- යනාදීන් පිරිස්හි ලබ්ධිය ශුද්ධ කරන සේක. යළි පිරිස්හි ලබ්ධිය ශුද්ධ කිරීමෙන්ම අරිට්ඨ තෙම ගණයෙන් බැහැර කරන ලද්දේම නම් වේ.

මෙවිට අරිෂ්ට හික්මුවගේ ලබ්ධිය ප්‍රකාශ කරන සේක් 'සො වත හික්බවේ'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'අඤ්ඤානුව

කාමෙහි' - යනාදියෙහි මහණෙනි, යම් ඒ මහණෙක් 'ඒ ධර්මයෝ සෙවුනාහට ස්වර්ග මොක්ෂාන්තරය පිණිස සමර්ථ නොවෙතියි' මෙසේ ලබ්ධි ඇත්තේද, හෙතෙම එකාන්තයෙන් ක්ලේශ කාමයන්ගෙන්ද ක්ලේශ කාම සම්ප්‍රයුක්තවූ සංඥා විතර්කයන්ගෙන්ද වෙන්ව මේ ධර්මයන් හැර මේ ධර්මයන්ගෙන් වෙන්ම වස්තුකාමයන් සෙවනය කරන්නේය. මෙමුත්ත සමාවාරයෙහි හැසිරෙන්නේය. 'නෙතං ධාතං විජ්ජති' - මේ මේ කාරණය නම් නැති. මෙය කරුණු රහිතය. අනවකාශයයි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ අර්ථය තෙම යම්සේ රදවෙක් සුවදවූද, දුගදවූද, දිරුද, අලුත්වූද, ශුද්ධවූද, අශුද්ධවූද, වස්ත්‍රයන් එක්කොට පොදියක් කෙරේද, එපරිද්දෙන්ම භික්ෂූන්ගේ නිව්ඡන්දරාගවූ ප්‍රණීත විවරාදීන්ගේ පරිභොගයද නිබඳ සිල් නැත්තවුන්ට අන්තරාය කරවූ සච්ඡන්දරාග පරිභොගයද නිබඳ සිල් ඇති භික්ෂූන්ට ආවරණ කරවූ සච්ඡන්දරාග පරිභොගයද සියල්ල එක් වැනි කෙරේයයි අරිෂ්ටගේ ලබ්ධිය ප්‍රකාශකොට මෙවිට වරදවා ගන්නා ලද පර්යායාප්තියගේ දොෂය දක්වනසේක්, 'ඉධ භික්ඛවෙ, එකච්චෙ' - යනාදිය වදාළහ.

එහි 'පරියාපුණන්ති' - උගනිත්. 'සුත්තං' - යනාදියෙහි උභතොච්ඡංග නිද්දේස- ඛන්දක- පරිවාරයෝද සූත්‍ර නිපාතයෙහි මංගල සූත්‍ර- රතන සූත්‍ර- නාළක සූත්‍ර- තුවටක සූත්‍රයෝද අන්‍යවූත් සූත්‍ර නාමය ඇති තථාගත වචනයද 'සුත්ත' යයි දතයුතු. සියලුම සගාථක සූත්‍රය 'ගෙය්‍ය'යි දතයුතු. විශෙෂයෙන් සංයුක්තකයෙහි සියලුම සගාථක වර්ගයයි. සියලු අභිධර්ම පිටකයද ගාථා රහිත සූත්‍රද අෂ්ටාංගයෙන් සංග්‍රහ නොකරන ලද අන්‍යවූත් යම් බුද්ධ වචනයක් වේනම් එයද 'වෙය්‍යාකරණ'යි දතයුතු. ධම්ම පද- ථෙර ගාථා- ථෙරී ගාථාද සූත්‍ර නිපාතයෙහි සූත්‍ර නාමය නොලත් සුද්ධික ගාථාද ගාථායයි දත යුත්තිය. සොම්නස් සහගත නුවණින් වදාළ ගාථා ප්‍රතිසංයුක්තවූ දෙඅසුවක් සූත්‍රාන්තයෝ 'උදාන' යයි දතයුත්තාහුය. 'චුත්තමීදං භගවතා' යනාදි නයින් දසාධික සූත්‍රාන්ත සියය 'ඉතිචුත්තක' යයි දතයුත්තාහුය. අපණ්ණක ජාතකය ආදී කොට ඇති පනසක් අධික කොට ඇති ජාතක පන්සියය ජාතකයයි දතයුත්තාහුය. 'චත්තාරො' මෙ භික්ඛවෙ,

අවිජ්ජා අබිභූතා ධම්මා ආනන්දේ'- යනාදී නයින් පැවති ආශ්වර්යා අද්භූත ධර්ම ප්‍රතිසංයුක්තවූ සූත්‍රාන්තයෝ 'අබිභූත ධම්ම'යයි දත යුක්තානුය. චුල්ල වෙදල්ල- මහා වෙදල්ල- සම්මාදිට්ඨි- සක්කපඤ්ඤා- සංඛාරභාජනිය- මහා පුණ්ණම සූත්‍රාදීවූ ඥානයද තුෂ්ටියද ලැබ ලැබ සියලුම විචාරණ ලද සූත්‍රාන්තයෝ 'වෙදල්ල'යයි දත යුක්තානුය.

'අත්ථං න උපරික්ඛන්ති'- ප්‍රයොජන සංඛ්‍යාත අර්ථය කාරණාර්ථය තුලනය නො කෙරෙති, නො විමසති. 'අනුපප රික්ඛන්තං'- නොවිමසන්නවුන්ට 'න නිජ්ඣානං ඛමන්ති'- නො වැටහෙති ආපාථයට නො පැමිණෙත්. මෙතැන්හි ශීලය සමාධිය විදර්ශනය මාර්ගය ඵලය වෘත්තය විවෘත්තය හෝ කියන ලදැයි මෙසේ දැනගන්නට නොහැකි වෙත් යන අර්ථයි. 'නෙ උපාරම්භානිසංසා වෙව' ඔවුහු අන්‍යයන්ගේ වාදයෙහි දොෂාරොපණය අනුසස් කොට ඇත්තානුව ප්‍රගුණ කෙරෙත් යන අර්ථයි.

'ඉති වාදප්පමොක්ඛානිසංසා ච'- මෙසේ ස්වවාදයෙහි දොෂාරොපණයෙන් මිදීම අනුසස් කොට ඇත්තානු, අන්‍යයන් විසින් ස්වවාදයෙහි දොස් නැගූ කල්හි ඒ දොෂය මෙසේත් මෙසේත් මුදන්නෙමුයි මේ කාරණයෙන්ද ප්‍රගුණ කෙරෙත් යන අර්ථයි.

'තඤ්ච'ස්ස අත්ථං තනුහොන්ති' තවද- යම් මාර්ගයක් හෝ ඵලයක් හෝ සඳහා කුලපුත්‍රයෝ දහම් පුහුණු කෙරෙත්ද, ඒ ධර්මයාගේ ඒ අර්ථයද වරදවා ගන්නාසුලු වූවා නොලබති. නැවත පරවාදයෙහි දොස් නගන්නට ස්වවාදයෙන් ඒ (දොෂය) මුදන්ට නොහැකි වන්නානුද ඒ අර්ථයද නොලබත්මැයි.

'අලගද්දත්ථිකො'- ආශීර්විෂයෙකු කැමති වූයේ. ඒ එසේ මැයි- 'ගදො'- යි විෂයට නමෙකි. එය ඔහුට පමණ වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ ඇත්තූයි. 'අලගද්ද'- නම්.

'භොගෙ- ශරීරයෙහි, 'ඉධ පන භික්ඛවෙ, එකච්චෙ කුලපුත්තා ධම්මං පරියාපුණන්ති'- නිස්තරණ පර්යයාප්ති වශයෙන් උගනිත්.

ඒ එසේමැයි- පර්යයාප්ති තුනක් වෙති. 'අලගද්දපරියන්ති නිත්ථරණ පරියන්ති- භාණ්ඩාගාරික පරියන්ති'යි කියායි එහි 1.

යමෙක් මෙසේ සිවුරු ආදිය හෝ ලබන්නෙමි සිව් පිරිස් මැද හෝ මා හැදින ගන්නාහුයයි ලාභසත්කාරය හෙතුකොට බුදුවදන් පුහුණු කෙරේද, ඔහුගේ ඕ පර්යාප්තිය 'අලගද්ද පරියත්ති' නමු. එකෙක් ඇති- මෙසේ බුදු වදන් පුහුණු කිරීමට වඩා පුහුණු නොකොට නින්දට බැස ගැනීම ඉතා උතුම් වේ.

2. යමෙක් වනාහි බුදුවදන් ඉගෙන සිළය පැමිණි තැන්හි සිල්පුරා සමාධිය පැමිණි තැන්හි සමවත් ගැබ්ගන්වා විදර්ශනාව පැමිණි තැන්හි විදසුන් පිහිටුවා මාර්ගඵලයන් පැමිණි තැන්හි මාර්ගය වඩන්නෙමි ඵලය පසක් කරන්නෙමි'යි උගනීද, ඔහුගේම ඕ පර්යාප්තිය 'නිත්ථරණපරියත්ති' නම් වේ.

3 ක්ෂිණාග්‍රවයාගේ පර්යාප්තිය වනාහි 'භාණ්ඩාගාරික පරියත්ති' නමු. තවද- ඔහු විසින් පරිඥානය නොකළ (ස්කන්ධයෙක්) ප්‍රභිණ නොකළ (ක්ලෙශයෙක්) අභාවිතවූ (මාර්ගයක්) ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකළ (ඵලයෙක්) හෝ නැති. යම් හෙයකින් හෙතෙම පරිඥානය කළ ස්කන්ධ ඇත්තේද ප්‍රභිණ කළ කෙලෙස් ඇත්තේද වැඩූ මාර්ගය ඇත්තේද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ ඵලය ඇත්තේද එහෙයින් බුදුවදන් පුහුණු කරන්නේ පාලිය ධරන්නෙක් ප්‍රවේණිය පාලනය කරන්නෙක් වංශය රකින්නෙක්ම වී. උගනී මෙසේ ඔහුගේ ඕ පර්යාප්තිය 'භාණ්ඩාගාරිකපරියත්ති' නම් වේ. තවද- යම් පෘථජ්ජනයෙක් සා බිය ආදිය ඇති කල්හි ග්‍රන්ථධාරීන් එක්තැන වසන්ට නොහැකිවූ කල්හි තෙමේ නික්මාවාරයෙන් අනිශයින් ක්ලාන්තවෙමින් ඉතා මිහිරි බුදුවදන් නොනසිවා, තන්තිය ධරන්නෙමි. වංශය තබන්නෙමි, ප්‍රවේණිය රකින්නෙමි'යි පුහුණු කෙරේද, ඔහුගේ පර්යාප්තිය භාණ්ඩාගාරික පර්යාප්තිය වේද, නොවේද යත්? නොවෙයි. කුමක් හෙයින්? ස්වකීය ස්ථානයෙහි නොසිට පුහුණු කළ හෙයින්. සැබව- පෘථජ්ජනයාගේ පර්යාප්තිය නම් 'අලගද්දා' හෝ 'නිත්ථරණා' හෝ වෙයි. සප්තශෛක්ෂයන්ගේ පර්යාප්තිය 'නිත්ථරණ' මැයි. ක්ෂිණාග්‍රවයාගේ භාණ්ඩාගාරික පරියත්ති' මැයි මෙතැන්හි වූකලි නිස්සරණ පර්යාප්තිය අදහස් කරන ලදී.

'නිජ්ක්ඛානං ඛමන්ති'- ශීලාදිය ආ තැන්හි මෙහි ශීලය කියන ලදී. මෙහි සමාධිය, මෙහි විදර්ශනාවය, මෙහි මාර්ගය,

මෙහි ඵලය, මෙහි වෘත්තය, මෙහි විවෘත්තයයි. ආපාටයට පැමිණෙත්.

'තඤ්ච'ස්ස අත්ථං අනුභොග්ති' - යම් මාර්ගඵලයන් සඳහා ප්‍රගුණ කෙරෙත්ද, මොනොවට ගන්නාලද පර්යායාප්තිය නිසා මාර්ගය වඩා ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නාහු ඒ ධර්මයාගේ ඒ ප්‍රයෝජනයද ලබත්. පරිවාදයෙහි දොස් නගන්ට හැකිවන්නාහුද ස්වවාදයෙහි ආරොපනය කළ දොෂය කැමති කැමති තැනක් ගෙන මුදන්ට හැකිවන්නාහුද (ඒ අර්ථය) ලබත්මැයි.

'දීඝරත්තං හිතාය සුඛාය සංවත්තන්ති' සීලාදිය ආ තැන්හි සීලාදිය පුරන්නවුන්ටද අත්‍යයන්ගේ වාදයෙහි කරුණුසහිතව දොස්නගන්නවුන්ටද ස්වකීයවාදයෙන් දොෂය බැහැර කරන්නවුන්ටද රහත් බවට පැමිණ පිරිස්මැද දහම් දෙසා දම්දෙසුම්හි පහන් වුවන් විසින් ඵලවූ සිව්පසය වළදන්නවුන්ටද දික් කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස පවතිත්. මෙසේ මනාකොට උගන්නාලද බුදුවදන්හි අනුසස් දක්වා මෙවිට එහිම යොදවන සේක් 'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ.

එහි තස්මා- යම් හෙයකින් වරදවා ගන්නාලද පර්යායාප්තිය වරදවා ගත් සර්පයෙකු මෙන් දික් කලක් අහිත පිණිස දුක් පිණිස පවතීද, මොනොවට ගන්නාලද පර්යායාප්තිය මොනොවට ගත් සර්පයෙකු මෙන් හිත පිණිස සුව පිණිස පවතීද, එහෙයින් යන අර්ථයි.

'තථා නං ධාරෙය්‍යාථ' - එසේම එය ධරන්නාහුය, ඒ අර්ථයෙන්ම ගන්නාහුය.

'යෙ වා පන'ස්ස ව්‍යත්තා භික්ඛු' - යළි අත්‍යවූ සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලාන- මහාකස්සප- මහාකච්චානාදී ව්‍යක්තවූ පණ්ඩිතවූ යම් භික්ෂූහු හෝ වන්නාහුද, ඔවුහු විවාළ යුත්තාහුය අරිෂ්ට භික්ෂුව විසින් මෙන් මාගේ ශාසනයෙහි මඩ හෝ කසළ හෝ නොබහාලිය යුතු.

'කුල්ලපමං' - පසුරක් සමාන කොට. 'නිත්ථරණත්ථාය' - චතුරොසනිස්තරණය පිණිස. 'උදකණ්ණවං' - යම් ජලයක් වනාහි ගැඹුරු පුලුල් නොවේද, නොහොත් පුලුලද එහෙත් ගැඹුරු නොවේද, එය අණර්වයයි නොකියනු ලැබේ. යම් ජලයක්

වනාහි ගැඹුරුත් වේද පුලුලත් වේද, එය අණර්ථයයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් 'මහත්තං උදකණ්ණවං' - යනු මහත්වූ පුලුල්වූ ගැඹුරුවූ ජලයෙකැයි මෙසේ මෙහි අර්ථයි.

'සංසංක' - නම් යම් පෙදෙසක සොරුන් විසූ තැන පෙනේද සිටි තැන හුන්තැන හොත් තැන පෙනේද (එයයි.) 'සප්පට්ඨය' නම් යම් පෙදෙසක සොරුන් විසින් මනුෂ්‍යයෝ නසන ලද්දාහු දක්නා ලැබෙත්ද, පැහැරගන්නා ලද්දාහු දක්නා ලැබෙත්ද, තළන ලද්දාහු දක්නා ලැබෙත්ද. (එයයි.)

'උත්තරසෙතුව' - ජලාර්ණවයාගේ මතුයෙහි බඳනා ලද හෙය.

'කුල්ලං බන්ධිත්වා' - 'කුල්ල' නම් එතරවීම පිණිස මිටි කොට බඳනා ලද්දේය. පතුරුවා බඳනා ලද්දේ වනාහි 'පතරවාටි' ආදියයි. යමෙක් උළුම්ප (පාරුව) යයි කියනු ලැබේද (එයයි.)

'උස්සාදෙත්වා' - ඔසවා තබා. 'කිච්චකාරී' - කටයුතු කරනසුලු වූයෙක්, යොග්‍ය සේ කරනසුලු වූයෙක්, සුදුසු සේ කරනසුලු වූයෙක් යන අර්ථයි. 'ධම්මා පි වො පහාතබ්බා' - මෙහි ධම්මා යනු ශමථවිදර්ශනායි. සැබව භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශමථයෙහිද විදර්ශනාවෙහිද ඡන්දරාගය දුරුකරවන සේක. ශමථයෙහි ඡන්දරාගය කොතැන්හි දුරුකරවූ සේක්ද යත්,

"උදායි, මෙසේ වනාහි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන යාගේද ප්‍රභාණය කියමි උදායි, මම යම් සංයෝජනයක්හුගේ ප්‍රභාණය නොකියමිද, සියුම්වූ හෝ මහත්වූ හෝ ඒ සංයෝජනය තෙපි දක්නහුද?" යන මෙහි ශමථයෙහි ඡන්දරාගය දුරුකර වූහ.

"මහණෙනි, තෙපි මෙසේ පිරිසුදුවූ භාත්පයින් අවදානවූ මේ දෘෂ්ටියද නොඇලෙන්නාහුය, මමත්වය නොකරන්නහුය, ධනයක් මෙන් නොගන්නාහුය." යන මෙහි විදර්ශනාවෙහි ඡන්දරාගය දුරුකරවූහ. මෙහි වනාහි දෙතැන්හිම (ඡන්දරාගය) දුරුකරවන සේක් 'ධම්මා'පි වො පහාතබ්බා පගෙව අධම්මා'යි වදාළහ. එහි මේ අදහසය- මහණෙනි, මම මෙබඳුවූද ශාන්ත ප්‍රණීත ධර්මයන්හි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය කියමි. කිම නැවත යම් අසද්ධර්මයෙකිනි මේ අරිට්ඨ මොස පුරුෂ තෙම නිර්දෝෂය යන හැඟිම් ඇතිව පස්කම් ගුණයන්හි ඡන්දරාගය අන්තරාය

පිණිස අසමර්ථයයි කියාද මේ ගම් වැසියන්ගේ ධර්මයක්වූ හිනයන්ගේ ධර්මයක්වූ කෙලෙසුන් විසින් දුෂිත නොසියුම්වූ කිස අවසන් කොට ඇති අසද්ධර්මයෙහි අර්ථය විසින් මෙන් නොප විසින් මාගේ ශාසනයෙහි මධි හෝ කසළ හෝ නො දැමිය යුතුය'යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ අවවාදයෙන් අර්ථය මහණම නිගන්නා සේක.

මෙවිට යමෙක් පඤ්චස්කන්ධයෙහි ත්‍රිවිධ ග්‍රාහ වශයෙන් 'මමය මාගේ යය' ගනීද, හෙතෙම මාගේ සසුන්හි මේ අර්ථ මෙන් කලල කසළ දමායයි දක්වන සේක'- ඡ ඉමානි හික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි දිට්ඨිට්ඨානිනි'- දෘෂ්ටියද දෘෂ්ටිස්ථානය, දෘෂ්ටිහුගේ අරමුණද දෘෂ්ටිහුගේ ප්‍රත්‍යයද දෘෂ්ටිස්ථානය 'රූපං එතං මම' යනාදියෙහි 'එතං මම' යනු තණ්හාවශයෙන් ගැනීමය. 'එසො 'හමස්මි' යනු මාන වශයෙන් ගැනීමය. 'එසො මේ අත්තා' යනු දෘෂ්ටි වශයෙන් ගැනීමය, මෙසේ රූපය අරමුණු කොට ඇති තණ්හා මාණ දෘෂ්ටිහු කියන ලද්දාහු වෙති. රූපය වනාහි ආත්මයයි නොකිය යුතුයි. වෙදනාදියෙහිද මෙම නයයි.

'දිට්ඨං'- රූපායතනය 'සුත්තං'- ශබ්දායතනය, 'මුත්තං'- ගන්ධායතනය රසායතනය ස්පර්ශායතනය ඒ එසේමැයි- එය පැමිණ ගතයුතු බැවින් 'මුත්ත' යයි කියන ලදී. සෙසු සජ්ජායතනයෝ 'විඤ්ඤාත' නම් වෙති. 'පත්තං'- සොයා හෝ නොසොයා හෝ පැමිණෙන ලද්ද. 'පරියෙසිතං'- පැමිණෙන ලද හෝ නොපැමිණෙන ලද හෝ සොයන ලද්ද. 'අනුච්චරි තං මනසා'- සිතින් හැසිරෙනලද්ද, ඒ එසේමැයි- ලෙවිනි සොයා පැමිණෙන ලද්දේද ඇති, සොයා නොපැමිණෙන ලද්දේද ඇති. එහි සොයා පැමිණෙන ලද්දේ 'පත්ත' නම් වෙයි. සොයා නොපැමිණෙන ලද්දේ 'පරියෙසිත' නම් වෙයි. නො සොයා පැමිණෙන ලද්දේද නො සොයා නො පැමිණෙන ලද්දේ ද 'මනසානුච්චරිත' නම් වේ. නොහොත් සොයා පැමිණෙන ලද්දේද නොසොයා පැමිණෙන ලද්දේද පැමිණීම අර්ථයෙන් 'පත්ත' නම්, සොයා නොපැමිණෙන ලද්දේ 'පරියෙසිත' නම්. නොසොයා නොපැමිණෙන ලද්දේ 'මනසානුච්චරිත' නම්. මේ සියල්ල හෝ සිතින් අනුච්චරිත හෙයින් 'මනසානුච්චරිත'ම

වෙයි, මෙයින් විඥානය අරමුණු කොට ඇති තණ්හා මාන දෘෂ්ටිහු කියන ලද්දාහුය. මෙහි දෙශනා විලාසයෙන්ම දෘෂ්ටාදි අරමුණු වශයෙන් විඥානය දක්වන ලදී.

‘යම්පිදං දිට්ඨිධානං’- හේ ලෝකය යනාදි නයින් පැවති යම් මේ දෘෂ්ටිස්ථානයක්. ‘සො ලොකො සො අත්තා’- යම් මෝ ‘රූපං අත්තතො සමනුපස්සති’- යනාදි නයින් පැවති දෘෂ්ටියක්. ලෝකයත් ආත්මයත් වේයයි ගනිද ඒ දෘෂ්ටිය සඳහා මෙය කියන ලදී. ‘සො පෙච්ච භවිස්සාමි’- ඒ මම පරලොව ගොස් නිත්‍යවූයෙක් වන්නෙමි. ධ්‍රැවයෙක් ශාශ්වතයෙක් නොවෙනස්වන ස්වභාව ඇත්තෙක් වන්නෙමි. සිතෙරු- මහා පෘථිවි- මහා සමුද්‍රදීවූ ශාශ්වතීන් සමච එසේම සිටින්නෙමි.

‘තම්පි එතං මම’- ඒ දර්ශනයද මෙය මාගේය. මේ තෙම මම වෙමි. මේ මාගේ ආත්මයයි දකී. මෙයින් රූපායතනය අරමුණු කොට ඇති තණ්හා මාන දෘෂ්ටිහු කියන ලද්දාහුය. ඒ එසේමැයි- විදර්ශනාවෙන් ප්‍රතිවිදර්ශනා කාලයෙහි මෙන් දෘෂ්ටියෙන් පූර්වදෘෂ්ටිය ගන්නා කාලයෙහි මෙසේ වෙයි. ශුක්ලපක්ෂයෙහි ‘රූපං තෙතං මම’- යි රූපයෙහි තණ්හාමාන දෘෂ්ටි ග්‍රහණයෝ ප්‍රතික්ෂේප කරන ලද්දාහුය. වෙදනාදියෙහිද මෙම නයයි. ‘සමනුපස්සති’- යන මේ පදයාගේ වනාහි ‘තණ්හාසමනුපස්සනා මාන සමනුපස්සනා දිට්ඨි සමනුපස්සනා ඤාණ සමනුපස්සනා’- යන සතර සමනුපස්සනාවෝ යනු අර්ථයි. ඔවුහු අකුශල පක්ෂයෙහි තුන් සමනුපස්සනාවන්ගේද කුශල පක්ෂයෙහි ඤාණ සමනුපස්සනාවගේද වශයෙන් දතයුත්තාහුය. ‘අසති න පරිතස්සති’- අවිද්‍යාමාන කල්හි භය පරිතස්සනාවෙන් හෝ තණ්හා පරිතස්සනාවෙන් නො තැතිගන්නේය මෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අධ්‍යාත්ම ස්කන්ධයන්ගේ විනාශය ඇති කල්හි නො තැති ගන්නාවූ, ක්ෂිණාශ්‍රවයා දක්වමින් දෙශනාව මුදුන් පැමිණ වූහ.

‘එවං චූත්තෙ අඤ්ඤතරො භික්ඛු’- භාග්‍යවතුන් විසින් මෙසේ වදාළ කල්හි එක්තරා අනුසන්ධි කුසල වූ මහණෙක් භාග්‍යවතුන් විසින් අධ්‍යාත්ම ස්කන්ධයන්ගේ විනාශය ඇති කල්හි නො තැති ගන්නාවූ ක්ෂිණාශ්‍රවයා දක්වා දෙශනාව

නිමවන ලදී. එතකුළු වුවත් අධ්‍යාත්මයෙහි නො තැති ගන්නනු ඇති කල්හි අධ්‍යාත්ම (ස්කන්ධනාශ) යෙහි තැති ගන්නෙක්ද, බාහිරපරිෂ්කාර විනාශයෙහි තැති ගන්නෙක්ද, නො තැතිගන්නෙක්ද විය යුතුයි. මෙසේ මේ සතර කාරණයන්ගෙන් මේ ප්‍රශ්නය විවෘත යුතුයයි සිතා සිවුර එකස්කොට ඇදීලි බැඳ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මේ කීය.

'බහිද්ධා අසති' - බාහිර පරිෂ්කාරයන්ගේ විනාශයෙහි. 'අනු වත මේ' - ඒකාන්තයෙන් මට සොඳුරුවූ යාන- වාහන- හිරණ්‍ය- ස්වර්ණවුයේය යන අර්ථයි. 'තං වත මෙ නන්ථි' - එය ඒකාන්තයෙන් දැන් මට නැති, රජුන් විසින් හෝ සොරුන් විසින් හෝ පැහැරගන්නා ලද. ගින්නෙන් හෝ ජලයෙන් හෝ උල්පවා හරිනලද, පරිභෝගයෙන් හෝ දිරන ලද 'සියා වත මේ' - ඒකාන්තයෙන් මට යානය වාහනය හිරණ්‍යය ස්වර්ණය සාලය විහිය යවය ගොඩුමය යන මේ වන්නේද 'තං වතා 'භං න ලභාමි' - එය මම අලසයෙක් මෙන් වූයෙමි ඊට සුදුසු කටයුතු නොකොට හුන් බැවින් මෙවිට මෙවිට නොලබමි'යි ශෝක කෙරෙයි. මේ ගිහිගෙයි වැසියන්ගේ ශෝක කිරීමයි. ශාසනිකයාගේ (ශෝකය) පා සිවුරු ආදීන්ගේ වශයෙන් දතයුතු.

අපරිතස්සනා වාරයෙහි 'න එවං භොති' - යම් කෙලෙස් කෙනෙක් හෙතුකොටගෙන මෙසේ වන්නේද, ඔවුන් ප්‍රහීණ කළ බැවින් මෙසේ නොවෙයි.

'දිට්ඨිට්ඨානාධිට්ඨාන පරිසුට්ඨානාහිනිවෙසානුසයානං' - දෘෂ්ටිත්තේද දෘෂ්ටිස්ථානයන්ගේද දෘෂ්ට්‍යධිෂ්ඨානයන්ගේද දෘෂ්ටි පරිසුට්ඨානයන්ගේද අභිනිවෙසානුසයන්ගේද.

'සබ්බසංඛාරසමථාය' - නිර්වාණය පිණිස. යම් භෙයකින් නිවනට පැමිණ සියලු සංස්කාරයන්ගේ ඉඤ්ජිතයෝ සියලු සංස්කාර චලනයෝ සියලු සංස්කාර විෂ්ඨන්දිතයෝ සංසිදෙත්ද, වෙසෙසින් සංසිදෙත්ද, එහෙයින් ඒ නිවන 'සබ්බ සංඛාර සමථ' යයි කියනු ලැබේ. තවද- එයටම පැමිණ ස්කන්ධොපධි ක්ලේශොපධි අභිසංස්කාරොපධි පඤ්චකාම ගුණොපධි යන මේ උපධිහු දුරලනු ලැබෙත්ද තෘෂ්ණාව ක්ෂය වේද, නොඇලේද,

නිරුද්ධ වේද, එහෙයින් සබ්බපටිපටිනිස්සග්ගය, තණ්හක්ඛයය, විරාගය, නිරොධය'යි කියනු ලැබේ.

'නිබ්බානාය'- මේ වනාහි ඒ නිර්වාණයාගේ ස්වරූපය දැක්වීමය. මෙසේ මේ සියලු පදයන්ගෙන්ම නිවන් පසක් කිරීම පිණිස දහම් දෙසන්නහුගේයයි මේ අර්ථය දක්වන ලද්දේයි.

'තස්සෙවං හොති'- ඒ දෘෂ්ටිගතිකයාහට 'උත්පත්ති' වශයෙන් සිදෙන්නෙමි, වැනසෙන්නෙමි, මතු පහළ නොවන්නෙමි'යි මෙසේ සිතත් වේ. සැබව- තිලකුණු නඟා ගුණාතා ප්‍රතිසංයුක්ත කොට දෙසනු ලබන්නාවූ ධර්මය අසන දෘෂ්ටිගතිකයාහට තැතිගැනීම් උපදී. මේ වදාරනලද මැයි- 'තාසො හෙසො භික්ඛවෙ අස්සුතවතො පුච්ඡ්ජ්ජනස්ස යදිදං නො වස්සං නො ව මේ සියා'යි මෙතෙකින් බාහිර පරිෂ්කාරයන්ගේ විනාශයෙහි තැති ගන්නනුගේද නො තැති ගන්නනුගේද අධ්‍යාත්ම ස්කන්ධ විනාශයෙහි තැතිගන්නනුගේද නොතැතිගන්නනුගේදැ මොවුන්ගේ වශයෙන් වතුකොටික ගුණාතාව කියන ලදී. මෙවිට බාහිරපරිෂ්කාරය 'පරිග්ගහ' නම් කොට විංශති වස්තුක සත්කාය දෘෂ්ටිය 'අත්තවාදපාදාන' නම් කොට සත්කාය දෘෂ්ටිය ප්‍රමුඛ කොට ඇති දෙසැට දෘෂ්ටිහු 'දිව්ධීනිස්සය' නම් කොට ත්‍රිකොටික ගුණාතාව දක්වනට. 'තං භික්ඛවෙ, පරිග්ගහං' යනාදිය වදාළහ. එහි 'පරිග්ගහං'- බාහිරපරිෂ්කාරය. 'පරිගණ්හෙය්‍යාථ'- යම්සේ ද්විඥමනුෂ්‍යයෙක් පරිග්‍රහණය කරන්නේද 'අහංමිපි ඛො තං භික්ඛවෙ'- මහණෙනි, තෙපිද නොදක්නහු. මමද නොදක්නෙමි. මෙසේ මෙබඳු පරිෂ්කාරයෙක් නැතැයි දක්වති. මෙසේ සියලු තැන්හි අර්ථය දතයුතුයි.

මෙසේ ත්‍රිකොටික ගුණාතාව දක්වා මෙවිට අධ්‍යාත්ම ස්කන්ධයන් ආත්මයයි බාහිර පරිෂ්කාරයන් ආත්මනීයයයි කොට ද්විකොටික (ගුණාතාව) දක්වන සේකි. 'අත්තනි වා භික්ඛවෙ, සති'- යනාදිය වදාළහ. එහි මේ සංක්ෂෙපාර්ථයයි- "මහණෙනි, ආත්මය හෝ ඇති කල්හි මේ මාගේ පරිෂ්කාර සමූහය තමා සතුයයි (දෘෂ්ටිය) වන්නේය. තමා සතුවූ පරිෂ්කාරය හෝ ඇති කල්හි මේ මාගේ ආත්මය තෙම මේ පරිෂ්කාරයාගේ ස්වාමියයි

(දෘෂ්ටිය වන්නේය,) මෙසේ මමයයි (දෘෂ්ටිය) ඇති කල්හි මාගේයයිද මාගේයයි (දෘෂ්ටිය) ඇති කල්හි මමයයිද යොග්‍ය වන්නේයි. 'සච්චතො'- භූත (සත්‍ය) වශයෙන්. 'ථෙතතො'- තථ වශයෙන් ස්ථිර හෙයින් හෝ මෙවිට මේ පඤ්චස්කන්ධයන් අනිත්‍යය දෘඩය අනාත්ම යයි මෙසේ ත්‍රිපරිවාහන වශයෙන් නොගන්නේ මේ අර්ෂට මෙන් මාගේ ශාසනයෙහි කලල කසළ දමන්නේයයි දක්වන සේක් 'තං කිං මඤ්ඤට්ඨිකිංඛවෙ, රූපං නිච්චං වා' යනාදිය වදාළහ. 'අනිච්චං භන්නෙ'- "වහන්ස, යම් හෙයකින් ඇතිව නොවේද (-නැතිවේද) එහෙයින් අනිත්‍යය. උත්පාදය ව්‍යයභාවය තාවකාලිකය නිත්‍යප්‍රතික්ෂේපය යන අර්ථයෙන් දැයි සතර කරණයන්ගෙන් අනිත්‍යය.

'දුක්ඛං භන්නෙ'- වහන්ස, පතිපිළිනාකාරයෙන් දුක්ය, තැවීමය, ඉවසිය නොහැකි බවය, දුකට වස්තු බවය, සුබප්‍රතිපක්ෂය යන අර්ථයෙන්දැයි සතර කරණයන්ගෙන් දුක්ය.

'විපරිණාම ධම්මං'- භවසංක්‍රාන්තියට නොපැමිණෙන ස්වභාවය, පියවි බව හරින ස්වභාවය. 'කල්ලන්තූ තං සමනු පස්සිතුං එතං මම එසො'හමස්මි එසො මෙ අත්තා'- එය තෘෂ්ණාමාන දෘෂ්ටිග්‍රාහයන්ගේ වශයෙන් මමය, මාගේයයි මෙසේ ගත්ට සුදුසුද?

'නො හෙතං භන්නෙ' යන මෙයින් ඒ භික්ෂූහු වහන්ස, වසගයෙහි නොපවත්නා ආකාරයෙන් රූපය අනාත්මයයි ප්‍රතිඥා කෙරෙත් ශූන්‍යත- අස්වාමික- අනිශ්චර- ආත්ම ප්‍රතිපක්ෂාර්ථයෙන්දැයි සතර කරණයන්ගෙන් අනාත්මය. ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කිසි තැනෙක අනිත්‍ය වශයෙන් අනාත්ම බව දක්වති. කිසි තැනෙක දුක් වශයෙන්ද, කිසි තැනෙක දෙදෙනාගේ වශයෙන්ද, සැබව- 'චක්ෂුස ආත්මය'යි යමෙක් කියන්නේද එය නොයෙදෙයි, චක්ෂුහුගේ උත්පාදයද විනාශයද, පැනෙයි, යමක්හුගේ වනාහි උත්පාදයත් විනාශයත් පැනේද, මාගේ ආත්මය උපදින්නේ හෝ වේද නොවේ හෝ දැයි මෙසේ ඔහුට මෙපරිද්දෙන් ආයේ වේද, එහෙයින් චක්ෂුස ආත්මයයි යමෙක් කියන්නේද එය නොයෙදෙයි. මෙසේ චක්ෂුස අනාත්මය යන මේ ඡ්‍යක්ක සූත්‍රයෙහි අනිත්‍ය වශයෙන් අනාත්මබව දැක්වූ සේක.

"මහණෙනි, යම් හෙයකින් මේ රූපයක් ආත්මය වන්නේ නම් මේ රූපය ආබාධ පිණිස නොපවත්නේය, රූපයෙහි මාගේ රූපය මෙසේ වේවා, මාගේ රූපය මෙසේ නොවේවායි ලැබෙන්නේද වෙයි, 'මහණෙනි, යම් හෙයකින් රූපය අනාත්ම වේද, එහෙයින් මේ රූපය ආබාධ පිණිස පවතී. රූපයෙහි මාගේ රූපය මෙසේ වේවා, මාගේ රූපය මෙසේ නොවේවායි නොද ලැබෙයි, යන මේ ආත්මලක්ෂණ සූත්‍රයෙහි දුක් වශයෙන් අනාත්මඛ ව දැක්වුණේය. "මහණෙනි, රූපය අනිත්‍යය, යමක් අනිත්‍ය නම් එය දුක්ය, යමක් දුක් නම් එය අනාත්මය, යමක් අනාත්ම නම් එය මේ මාගේ නොවෙයි. මේ තෙම මම නොවෙමි. ඒ ආත්මය මාගේ නොවේයයි මෙසේ මේ රූපය තතුටු පරිදි සමයක් ප්‍රඥාවෙන් දැක්කයුතු' යන මේ අරහත්ත සූත්‍රයෙහි දෙදෙනාගේ වශයෙන් අනාත්ම ඛ ව දැක්වූ සේය. කුමක් හෙයින්? අනිත්‍යයද දුඛයද ප්‍රකටය, 'අනත්තා' යනු අප්‍රකටය. සැබව- පරිභොග භාජනාදිය බිඳුනු කල්හිදු 'අහො අනිච්චං' යි කියති. 'අනත්තා' යි කියන්නෙක් නම් නැති, සිරුරෙහි ගංපොළ ආදිය හෝ නැති කල්හි කටුවකින් හෝ විදුනාලද්දාහු, 'අහො දුක්ඛං' යි කියති. 'අහො අනත්තා' යි කියන්නෙක් නම් නැති, කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් මේ අනාත්ම ලක්ෂණය නම් අවිභ්‍යුද දුක්ඛයේ දැක්ක යුතුද දුක්ඛයේ සැඟවිය යුතුද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එය අනිත්‍ය වශයෙන් හෝ දුඛ වශයෙන් හෝ උභය වශයෙන් හෝ දක්වනසේය. ඒ මේ අනාත්ම ලක්ෂණය මේ ත්‍රිපරිවෘත්තයෙහිද අනිත්‍ය දුඛ වශයෙන්ම දක්වන ලද වෙදනාදියෙහිද මෙම නයයි. 'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ'- යම් හෙයකින් දැනුදු අත් කල්හිදු රූපය අනිත්‍යද දුක් අනාත්මද එහෙයින් යන අර්ථයි.

'යං කිඤ්ච රූපං' යනාදිය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ස්කන්ධනිර්දේශයෙහි විස්තර කරන ලද්දාහු මැයි. 'නිබ්බිත්තං' - උකටලී වෙයි. මෙහිදු නිබ්බිදා යි උත්තානගාමිනී විදර්ශනාව අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමැයි- උත්ථානගාමිනී විදර්ශනාවට බොහෝ නාමයෝ වෙති. මෝ වූකලී කිසිතැනක 'සඤ්ඤාගං' යි ද කිසි තැනක 'ධම්මට්ඨිති ඤාණං' යි ද කිසි තැනක 'පාරිසුද්ධි පධානියංගං' යි ද කිසි තැනක 'පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධි' යි

ද කිසි තැනක 'කම්මයපරියාදානං' යි ද කියන ලද්දීය. කිසි තැනක නම් තුනකින්ද කිසි තැනක නම් දෙකකින්ද (කියන ලද්දී) යයි. එහි පළමුකොට පොට්ඨපාද සූත්‍රයෙහි 'සඤ්ඤා බො පොට්ඨපාද, පට්ඨං උප්පජ්ජති පච්ඡාඤාණං' යි මෙසේ 'සඤ්ඤාගයයි කියන ලදු. සුභිම සූත්‍රයෙහි 'පුබ්බෙ බො සුභිම, ධම්මට්ඨිතිඤාණං පච්ඡා නිබ්බානෙ ඤාණං' යි මෙසේ 'ධම්මට්ඨිතිඤාණං' යයි කියන ලදු. දසුත්තර සූත්‍රයෙහි 'පටිපදාඤාණදස්සන විසුද්ධි පාරිසුද්ධිපධානියංගං' යි මෙසේ 'පාරිසුද්ධි පධානියංගයයි කියන ලදු. රට්ඨිතිතයෙහි 'කිත්තු බො ආවුසො, පටිපදාඤාණදස්සන විසුද්ධත්ථං භගවතී බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති' යි මෙසේ පටිපදාඤාණදස්සන විසුද්ධි' යයි කියන ලදු. සළායතනවිභංගයෙහි 'අතම්මයතං භික්ඛවෙ, නිස්සාය අතම්ම යතං ආගම්ම යා' යං උපෙක්ඛා නානත්තා නානත්ත සිතා තං අභිනිවජ්ජෙත්වා යා' යං උපෙක්ඛා එකත්තා එකත්තසිතා තං නිස්සාය තං ආගම්ම එවමෙතිස්සා පහානං හොති සමතික්කමො හොති' යි මෙසේ 'තම්මයපරියාදානං' යයි කියන ලදු. පටිසම්භිදා මාර්ගයෙහි 'යා ච මුඤ්චිතුකම්යතා යා ච පටිසංඛානුපස්සනා යා ච සංඛාරූපෙක්ඛා ඉමෙ ධම්මා එකට්ඨාඛාඤ්ජනමෙව නානං' යි මෙසේ නම් තුනකින් කියන ලදු. පට්ඨානයෙහි 'අනුලොමං ගොතූභුස්ස අනන්තර පච්චයෙන පච්චයො අනුලොමං වොදානස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො' නම් දෙකකින් කියන ලද්දීය, මේ අලගද්ද සූත්‍රයෙහි වූකලි නිබ්බිත්ථෙති යි 'නිබ්බිදා' නාමයෙන් ආවාය. නිබ්බිත්ථං විරජ්ජති යන මෙහි 'විරාග, යනු මාර්ගයයි. විරාගා විමුච්චති යන මෙහි විරාගසංඛ්‍යාත මාර්ගයෙන් මිදෙයි යි එලය කියන ලදී. 'විමුත්තස්මිං විමුත්තමිති ඤාණං හොති, යන මෙහි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාව කියන ලද්දීය. මෙසේ මිදුන සිත් ඇති මහාකම්මණාග්‍රවයා දක්වා මෙවිට ඕනට යථාභූතවූ කරුණු පසකින් නාමය ගන්නාසේක්. 'අයං වුච්චති භික්ඛවෙ, යනාදිය වදාළහ. 'අවිජ්ජා' - සසරට මුළුවූ අවිද්‍යාව, මෝ වනාහි ඔසවා දැමීම දුෂ්කරය යනාර්ථයෙන් පලිස' යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් මේ තෙම ඒ අවිද්‍යාව ඔසවා දමනලද බැවින් 'උක්ඛිත්ත පලිස' යයි කියන ලද්දේය.

'තාලාවත්ථුකතා' - මුදුන සිඳිනලද තල් රුකක් මෙන් කරන ලද්දිය. නොහොත් මුල්සහිත තල් රුක උදුරා තාලයාගේ භූමිය මෙන් කරන ලද්දිය. යම්සේ ඒ බිමැ නැවත ඒ තල්රුක උදුරා තාලයාගේ භූමිය මෙන් කරන ලද්දිය. යම්සේ ඒ බිමැ නැවත ඒ තල්රුක නොපැනේද එපරිද්දෙන් නැවත නොපැනෙන බවට පමුණුවන ලද යන අර්ථයි.

'ඥානොභවිකො' - පුනර්භවය දෙන්නාවූ.

'ජාතිසංසාරො' - ඉපදීම් වශයෙන් හා හැසිරීම් වශයෙන්ද මෙසේ ලද නම් ඇති පුනර්භවයෙහි ස්කන්ධයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ කර්මාභිසංස්කාරය. හේ වනාහි නැවත නැවත උත්පත්තිය කිරීම් වශයෙන් පරික්ෂෙප කොට සිටි බැවින් 'පරිබා'යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් මේ තෙම ඒ පරිබාව සංකීර්ණ කළ බැවින් විකීර්ණ කළ බැවින් 'සංකිණ්ණපරිබ' යයි කියනලද.

'තණ්හා' - සසරට මුල්වූ තණ්හාව. මෝ වනාහි ගම්හිරානුගතාර්ථයෙන් එසිකා යයි කියනු ලැබේ. එහෙයින් මේ තෙම ඒ තෘෂ්ණාව උපුටා හළ බැවින් ගලවා සිඳිනලද බැවින් 'අබ්බුල්ලෙහසික' යයි කියන ලදී.

'ඔරම්භාගියාති' - ඔර (කාමභවය) භජනය කරන්නාවූ කාමභවයෙහි උත්පත්තියට ප්‍රත්‍යයවූ. මොවුහු වනාහි නුවර දොර කවුළුව මෙන් සිත වසා සිටි බැවින් 'අග්ගළ'යයි කියනු ලැබෙත්. එහෙයින් මේ තෙම ඒ සංයොජනයන් නොතැබූ බැවින් බිඳින ලද බැවින් 'නිරග්ගළ'යයි කියන ලදී.

'අරියො' - නිකෙලෙස් වූයේ, පිරිසුදු වූයේ.

'පන්තද්ධජො' - හෙලන ලද මානද්ධවජය ඇත්තේ.

'පන්තභාරො' - ස්කන්ධභාර - ක්ලේශභාර - අභිසංස්කාරභාර - පඤ්චකාමගුණ භාරයෝ පතිත වූවාහු බහා තබන ලද්දාහු මෝභටනුයි 'පන්තභාර' නම්. තවද - මෙහි මානභාරය බහාතබන ලද බැවින් 'පන්තභාර' යයි අදහස් කරන ලදී.

'විසංයුත්තො' - සතර යොගයන්ගෙන්ද සියලු කෙලෙසුන් ගෙන්ද වෙන්වූයේ, මෙහි වූකලී මානයොගයෙන්ම වෙන්වූ බැවින් 'විසංයුත්ත' යයි අදහස් කරන ලදී.

‘අස්මිමානෝ’ - රූපයෙහි වෙමි යන මානය, වෙදනාවෙහි සංඥාවෙහි සංස්කාරයන්හි විඥානයෙහි මම වෙමි යන මානය.

මෙතෙකින් භාග්‍යවතුන් විසින් මාර්ගයෙන් කෙලෙසුන් ක්ෂය කොට උතුම්වූ නිරොධ ශයනයට පැමිණ නිවන් අරමුණු කොට ඇති පලසමචනට සමවැද වාසය කරන්නාවූ ක්ෂිණාග්‍රවයාගේ කාලය දක්වන ලද්දේය. උපමා දක්වනු ලැබේ. යම්සේ නගරයෝ දෙදෙනෙක්වෙත්ද, එකෙක් වොරගරයය, එකෙක් ක්ෂෙම නගරයයි. එකල්හි එක් මහා යොධයෙකුට මේ සිත වන්නේද, යම්තාක් මේ වොර නගරය පවතීද, ඒ තාක් ක්ෂෙම නගරය හයින් නොමිදෙයි. වොර නගරය අනගරය කරන්නෙමියි. සන්නාහය කොට කඩු ගෙන වොර නගරය වෙත පැමිණ නුවර දොරැ ඔසවනලද එසිකා ස්තම්භයන් කඩුවෙන් සිඳ දොරබා සමග කවුළුව බිඳ කණයම ඔසවා පවුර බිඳිමින් දිය අගල විසුරුවා නගර ශොභාව පිණිස ඔසවන ලද ධවජයන් හෙලා නුවර ගින්නෙන් දවා ක්ෂෙම නගරයට පිවිස පහයට නැඟී ඥාති සමූහයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ මනා රස බොදුන් වලඳන්නේද, එපරිද්දෙන් වොර නගරය මෙන් සත්කායය, ක්ෂෙම නගරය මෙන් නිර්වාණයය මහා යොධයා මෙන් යොගාවචර තෙමේය. ඕනට මේ සිත වෙයි- යම්තාක් සත්කාය වෘත්තය පවතීද ඒතාක් දෙතිස් කම්කටුලු- අටානුරෝග- පස්විසි මහා හය යන මෙයින් මිදීමෙක් නැතැයි, ඒ මහා යොධ තෙම සන්නාහය මෙන් ශීල නමැති සන්නාහය කොට ප්‍රඥා නමැති කඩුව ගෙන කඩුවෙන් එසිකා ස්තම්භයන් මෙන් රහත් මගින් තෘෂ්ණා නමැති එසිකාව ගලවා ඒ යොධ තෙම දොර බා සහිත නුවර කවුළුව මෙන් පඤ්චොරම්භාගිය සංයොජන නමැති අගුළු කණුව උගුළුවා ඒ යොධ තෙම කණයම මෙන් අවිද්‍යා නමැති කණයම ඔසවා ඒ යොධතෙම පවුර බිඳිමින් දිය අගල මෙන් කර්මාභිසංස්කාරය බිඳිමින් ජාති සංසාර නමැති දිය අගල විසුරුවා, ඒ යොධ තෙම නුවර හෙබවීම පිණිස ඔසවන ලද ධවජයන් මෙන් මාන නමැති ධවජයන් හෙලා සත්කාය නමැති නගරය දවා, ඒ යොධ තෙම ක්ෂෙම නගරයෙහි මතු පහයෙහි හිඳ මිහිරි රස බොදුන් මෙන් කෙලෙස් රහිතවූ නිවන්

නුවරට පිවිස අමානිවන් අරමුණු කොට ඇති පලසමවත් සුව විදිමින් කල් ඉක්මවයි.

මෙවිට මෙසේ මිදුණු සිත් ඇති ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ අන්‍යයන් විසින් නො ලැබිය හැකි විඥානය දක්වන සේක් එවං විමුත්ත චිත්තං බො'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'අන්වෙසං- අන්වෙෂණය කරන්නාහු සොයන්නාහු ඉදං නිස්සිතං'- මෙතමී (අරමුණ) ඇසුරු කෙළේ. 'තථාගතස්ස'- යන මෙහි සත්ව තෙමේද උත්තම පුද්ගලවූ ක්ෂිණාශ්‍රව තෙමේද අදහස් කරන ලදී.

'අනනුවෙජ්ජො'- අවිද්‍යාමාන වූයේ හෝ නො ලැබියහැකි වූයේ හෝ ඒ එසේමැයි- 'තථාගතො'යි සත්වයා ගත් කල්හි 'අවිද්‍යාමාන වූයේ යන අර්ථය වටී, ක්ෂිණාශ්‍රවයා ගත් කල්හි 'නො ලැබිය හැක්කේ' යන අර්ථය වටී. එහි පළමු නයෙහි මේ අදහසය- මහණෙනි, මම මේ අත් බැවිහිම ජීවමානවූම ක්ෂිණාශ්‍රවය, තථාගතය, සත්වය, පුද්ගලයයි නොපනවමි. යලි පිළිසද රහිතවූ පිරිනිවියාවූ ක්ෂිණාශ්‍රවයා සත්වයයි හෝ පුද්ගලයයි හෝ කිම පනවන්නෙමිද? ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම නොලැබිය හැක්කේය. යම් භෙයකින් පරමාර්ථ වශයෙන් කිසි සත්වයෙක් නම් නැත්ද, ඒ අවිද්‍යාමාන වූවහුගේ විඥානය මෙය ඇසුරු කෙළේය යයි සොයන්නාහුද කිම අධිගමය කරන්නාහුද, කෙසේ ලබන්නාහුද, යන අර්ථයි. දෙවෙනි නයෙහි මේ අදහසය 'මහණෙනි, මම මේ අත්බැවිහිම ජීවමානවූම ක්ෂිණාශ්‍රවයා ඉන්ද්‍රාදීන් විසින් විඥාන වශයෙන් නො ලැබිය හැකියයි කියමි. ඉන්ද්‍රයා සහිතවූ භ්‍රන්මයා සහිතවූ මාරයා සහිතවූ දෙවියෝ සොයන්නාහු නමුදු ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ විදර්ශනා චිත්තය හෝ මාර්ග චිත්තය හෝ එල චිත්තය හෝ මෙතමී අරමුණ නිසා පවතී යයි දැනගන්නට නොම හැකිවෙති. ඔවුහු අප්‍රතිසන්ධිකවූ පිරිනිවියහුගේ (සිත) කිම දැන ගනිත්දැයි.

'අසතා'- අවිද්‍යාමාන වූයෙන් 'තුච්ඡා'- සිස් වචනයෙන් 'මුසා' මෘෂාවාදයෙන් අභූතෙන්- යමක් නැත්තේද එයින් 'අභිභාවික්ඛන්ති' 'අහි + ආචික්ඛන්ති'- අහිභවා බෙණෙත්, 'වෙනසිකො'- 'විනයති'යි සේයි වනසානුයි 'විනය' නමි. හේම 'වෙනසික' නමි. සත්වයන් වනසන්නෙක යන අදහසයි.

'යථා වා 'හං භික්ඛවෙ, න'- මහණෙනි, යම් ආකාරයකින් හෝ මම සතුන් වනසන්නෙක් නොවෙමිද, යථා වා' හං න වදාළමු'- යම් ආකාරයකින් හෝ මම සත්ව විනාශය නොපනවමිද, මේ කියන ලද වෙයි- යම්සේ මම සත්වයන් වනසන්නෙක් නොවෙමිද යම්සේත් සත්ව විනාශය නොපනවමිද එපරිද්දෙන් මට ඒ පින්වත් මහණ බමුණෝ 'වෙනයිකො සමණො ගොතමො'යි කියමින් මහණ ගොයුම් සතුන් වනසන්නෙකැයිද, 'සතො සත්තස්ස උච්ඡේදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙති'- යි කියමින් සත්වයන්ගේ විනාශය පනවායයිද අසත්‍ය වූ සිස්වූ මුසාවූ අභූතවූ වචනයෙන් අභිභවා බෙණෙත්ය යි

'පුබ්බෙ ව'- පෙරද මහ බෝ මැඩිදීම එතරහි හි ව'- දැන් දම් දෙසුම්හිද දුක්ඛඤ්ඤවෙව පඤ්ඤාපෙමි දුක්ඛස්ස ව නිරොධ' දම්සක්' නොපවත්වා මෝමැඩ වසන්නෙමිද දම්සක් පැවැත්වීමෙහි පටන් දහම් දෙසන්නෙමිද සිව්සස්ම පනවමියන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි මෙහි දූඛයාගේ ගැනීමෙන් ඒ දුකට මුල්වූ සමුදයද නිරොධයාගේ ගැනීමෙන් එයට පමුණුවන මාර්ගයද ගන්නා ලද්දේම වේයයි දතයුතු. 'තත්‍ර වෙ'- ඒ සිව්සස් ප්‍රකාශකිරීමෙහි 'පෙර'- සත්‍යයන් දැනගත්ට ප්‍රතිවේධ කරන්ට අසමර්ථ පුද්ගලයෝ. 'අක්කොසන්ති'- දශ ආක්‍රොශ වස්තුවෙන් ආක්‍රොශ කෙරෙති. 'පරිභාසන්ති'- වචනයෙන් පරිභව කෙරෙති. 'රොසෙන්නි විහෙසෙන්නි'- කොප කරන්නෙමු වෙහෙසෙන්නෙමු යන අදහසින් නටති දුක් උපදවති. 'තත්‍ර'- ඒ ආක්‍රොශාදියෙහි ඒ පර පුද්ගලයන් කෙරෙහි. 'ආඝාතො' කොපයෙක්. 'අප්පච්චයො'- දොම්නසෙක්. 'අනභිරති'- නොසතුටක්, තත්‍ර වෙ'- සිව්සස් ප්‍රකාශ කිරීමෙහිම 'පරෙ'- සිව්සස් ප්‍රකාශ කිරීම දැනගත්ට ප්‍රතිවේධ කරන්ට සමර්ථ පුද්ගලයෝ. 'ආනන්දො'- ආනන්ද සංඛ්‍යාත ප්‍රීතියක්. 'උබ්බිලාවත්තං'- ඉල්පෙන ප්‍රීතියක්, 'තත්‍රා වෙ'- සිව්සස් ප්‍රකාශ කිරීමෙහිම. 'තත්‍ර'- සත්කාරාදියෙහි 'යං ඛො ඉදං පුබ්බෙ පරිඤ්ඤාතං'- යම් මේ පස්කඳක් පෙර බෝමැඩි ක්‍රීඩිත පරිඥාවන්ගෙන් දැනගන්නා ලද, 'තත්ථ'මෙ'- ඒ ස්කන්ධ පඤ්චකයෙහි මොවුන් කුමක් කියන ලද වේද යත් එහිදූ තථාගතයානට මේ සත්කාරයෝ මා කෙරෙහි

කරනු ලැබෙතියි හෝ මම මේ සත්කාරයන් අනුභව කෙරෙමි යි හෝ නොවෙයි, පෙර පරිඥානය කළ ස්කන්ධ පඤ්චකයටම ඒ සත්කාරයෝ වෙති. ස්කන්ධ පඤ්චකයම ඒ සත්කාරයන් අනුභව කෙරේ යි. මෙතෙක්ම වේ' යයි. 'තස්මා'- යම් හෙයකින් සත්‍යයන් පිළිවිදුනට අසම්ප්පි වූවාහු තථාගතයන්ටද ආක්‍රොශ කෙරෙත්ද, (එහෙයින්) සෙස්ස කී නියෙන්ම දතයුතු.

'තස්මාතිහ භික්ඛවෙ, යං ත තුම්භාකං'- යම් සෙයකින් තමා කෙරෙහිම ඡන්ද රාග ප්‍රභාණය දික් කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස පවතීද, එහෙයින් යමක් තොපගේ නොවේද එය දුරුකරවූ යන අර්ථයි. 'යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය'- යම් යම් සේ කැමතිවන්නේද ඒ ඒ පරිද්දෙන් කරන්නේය. 'න හි නො එතං භන්තෙ, අත්තා'- "වහන්ස මේ තණ-දර- අතු- කොළ අපගේ ආත්මය නොම වෙයි. අපගේ රූපය නොවෙයි, විඥානය නොවෙයි කියති. 'අත්තනියං වා'- අපගේ සිවුරු ඇ පිරිකරකුදු නොවෙයි යන අර්ථයි. 'එවමෙව ඛො භික්ඛවෙ, යං න තුම්භාකං තං පජ්ඣති'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ස්කන්ධපඤ්චකයම තොපගේ නොවෙයි දක්වා දුරුකරවති. හෙද වනාහි උපුටා හෝ ගලවා නොවෙයි. නැවත ඡන්දරාග විනයයෙන් මෙය දුරු කර වනසේක.

'එවං ස්වාක්ඛාතො'- යන මෙම ත්‍රිපරිවෘත්තය පටන් මෙතැන දක්වා ගන්ටද වටී, ප්‍රතිලෝමයෙන් ප්‍රෙමමාත්‍රයකින් ස්වර්ගපරායණවීම පටන් මෙතැන දක්වා ගන්ටද වටී. 'ස්වාක්ඛාතො'- මොනොවට කියන ලද්දේය. මනාකොට කියන ලද බැවින්ම නොගැඹුරුය, විවෘත්තය, ප්‍රකාශිතය. 'පිලොතිකා' යනු සුන්බුන්වූ ඒ ඒ තැන මසනලද ගැට ගසන ලද දිරු වස්ත්‍රයයි. එය යමෙකුට නැද්ද අටරියන් හෝ නව රියන් හෝ අලුත් සළුවක් හදින ලද්දේ වේද, හෙතෙම 'ඡන්තපිලොතික'- නම් වෙයි. මේ ධර්මයද එබඳුය. මෙහි කොහොන්බැව් ආදීන්ගේ වශයෙන් සුන්බුන් මසනලද ගැටගසනලද බවක් නොම ඇති තවද- කසළද 'පිලොතිකා'යි කියනු ලැබේ. මේ ශාසනයෙහිදු මහණ කසළක් නම් පිහිටා සිටින්නට නොලබා, එහෙයින්ම වදාළහ-

“ශ්‍රමණකසළය පිබිහිවුව. ශ්‍රමණකසටයද බැහැර දමවු. නැවත අශ්‍රමණවූ, අපි ශ්‍රමණයෝය යන මන් ඇති බොලේ ශ්‍රමණයන්, උල්පවා හරිවු.

“ලාමක ආශා ඇති. ලාමක හැසිරීම් හා ගොවර ඇති බහැර කොට නිර්මල වූවාහු ස්මෘතියෙන් යුක්ත වූවාහු. නිර්මලවූවන් සමග සහවාසය කරවු. නැවත සමගි වූවාහු, නිපක නම් ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවාහු සසර දුක කෙළවර කරවු.

මෙසේ මහණ කසළය සුන්බැවින්ද මේ ධර්මය ‘ජිත්තපිලොතික’ නම් වේ. ‘වට්ටං. තෙසං. නත්ථි පඤ්ඤාපනය’- ඔවුන්ගේ වෘත්තය නොපැනවිය හැකි බවට ගියේය. නිෂ්ප්‍රඥප්තික විය. මෙබඳුවූ මහාක්ෂිණාශ්‍රව තෙම මෙසේ ස්වාක්ඛාතවූ ශාසනයෙහිම උපදී. තවද- ක්ෂිණාශ්‍රව තෙම යම්සේද අනාගාමී ආදිහුද එසේයි. එහි ‘ධම්මානුසාරිනො සද්ධානුසාරිනො’ යන මේ දෙදෙන සෝවාන් මග සිටියෝ වෙති. වදාළේ මැනු- (කතමො ච පුග්ගලො -පෙ- එලෙ ධීතො සද්ධා විමුත්තො)

‘ධම්මානුසාරී පුද්ගල තෙම කවරේද? සෝවාන්පල පසක් කිරීම පිණිස පිළිගන්නාවූ යම් පුද්ගලයෙකුගේ ප්‍රඥොත්ථියය අධිමාත්‍ර වේද, ප්‍රඥාව ඵලවනසුලු වූයේ ප්‍රඥාව පෙරදැරි කොට ඇති අරිමග වඩාද මේ පුද්ගල තෙම ධම්මානුසාරියයි කියනු ලැබේ. සෝවාන් පලපසක් කිරීම පිණිස පිළිපත් පුද්ගලතෙම ධම්මානුසාරිය. ඵලයෙහි සිටියේ දෘෂ්ටිප්‍රාප්තය. සද්ධානුසාරී පුද්ගල තෙම කවරේද? සෝවාන් පලපසක් කිරීම පිණිස පිළිපන්නාවූ යම් පුද්ගලයෙකුගේ ශ්‍රද්ධොත්ථියය අධිමාත්‍ර වේද, ශ්‍රද්ධාව ඵලවනසුලු වූයේ ශ්‍රද්ධාව පෙරදැරිකොට ඇති අරිමග වඩාද, මේ පුද්ගල තෙම සද්ධානුසාරියයි කියනු ලැබේ. සෝවාන්පලපසක් කිරීම පිණිස පිළිපත් පුද්ගල තෙම සද්ධානුසාරිය, ඵලයෙහි සිටියේ සද්ධාවිමුත්ත නම් වේ’ යයි.

‘යෙසං මයි සද්ධාමත්තං පෙමමත්තං’ යන මෙයින් යම් කෙනෙකුන්ට අන්‍ය ආර්යාධර්මයෙක් නැත්ද, එතකුළු වුවත් තථාගතයන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාමාත්‍රයක් ප්‍රෙමමාත්‍රයක්ම වේද ඒ විදර්ශක පුද්ගලයෝ අදහස් කරන ලද්දාහුය. ඒ එසේමැයි-

විදසින් පිහිටුවා හුන් විදර්ශක හික්ෂුන්ට දසබලයන් කෙරෙහි හුදු ශ්‍රද්ධාව හුදු ප්‍රේමය උපදී. ඒ ශ්‍රද්ධාවෙන් ඒ ප්‍රේමයෙන් අන් ගෙන ස්වර්ගයෙහි තබන ලද්දවුන් මෙන් වෙති. මොවුහු නියත ගතිකයෝ ල. පෞරාණික ස්ථවිරයෝ වනාහි මෙබඳු මහණ 'චුල්ලශ්‍රෝතාපන්න'යයි කියත්. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(අලගද්ද සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

23. වම්මික සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙසුතං'යි වම්මික සූත්‍රයයි. එහි 'ආයස්මා' යන මේ ප්‍රිය වචනයෙකි. 'කුමාරකස්සපො'යි ඔහුගේ නමය. කුමාර කාලයෙහි පැවිදිවූ බැවින් වූකලී භාග්‍යවතුන් විසින් කාශ්‍යපයා කැඳවූ, මේ ඵලය හෝ බාද්‍යය හෝ කාශ්‍යපහට දෙවූයයි කී කල්හි කවර කාශ්‍යපහටද? කුමාරකාශ්‍යපහටයයි මෙසේ ගන්නාලද නම් ඇති බැවින් එතැන් පටන් වෘද්ධ කාලයෙහි පවා 'කුමාරකස්සප'යිම කියනු ලැබේ. තවද- රජු විසින් පොෂණය කළ පුත්‍රයා බැවින්ද ඔහු 'කුමාරකස්සප'යි හැඳින්වූහ.

කුමාරකසුප්තෙර

මේ වනාහි ඔහුගේ පූර්වාධිකාරය පටන් ප්‍රකාශ කොට දක්වන කථාවය- තෙරුන් වහන්සේ වනාහි පියුමතුරා භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි සිටිපුත්‍රයෙක් වූහ. එකල එක් දිනක් විත්‍රකථිකවූ තමන්වහන්සේගේ එක් ශ්‍රාවකයකු තනතුරෙහි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන් දැක භාග්‍යවතුන් දැක භාග්‍යවතුන් වහන්සේට සන්දිනක් දන්දී 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මමද අනාගතයෙහි මේ තෙරුන් මෙන් එක් බුදු කෙනෙකුගේ විතකථී වූ ශ්‍රාවකයෙක් වන්නෙමි'යි ප්‍රාර්ථනා කොට පින් කරන්නේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පැවිදි වී විශෙෂයක් උපදවන්නට නොහැකි විය. ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- එකල පිරිනිවියාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි හික්ෂුහු පස්දෙනෙක් හිණක් බැඳ පර්වතයකට නැගී මහණදම්

කළාහුය. සංඝ ස්ථවිර තෙම තුන්වන දිනයෙහි රහත්බවට පැමිණියේය. දෙවෙනි ස්ථවිර තෙම සතරවන දිනයෙහි අනාගාමී විය. ඉතිරි තිදෙන විශේෂයක් උපදවනට නොහැකි වන්නාහු දෙවිලොව උපන්නාහුය. එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිලොවද මිනිස්ලොවද සැපත් වළඳන්නාවූ ඔවුනතුරන් එකෙක් තක්ශිලාවෙහි රජකුලයෙහි ඉපිද 'පුක්කුසාති' නම් රජව භාග්‍යවතුන් උදෙසා පැවිදිව රජගහනුවරට එන්නේ කුම්භකාර ශාලාවෙහි භාග්‍යවතුන්ගේ දම් දෙසුන් අසා අනාගාමී ඵලයට පැමිණියේය. එකෙක් එක් මුහුදුපටුනක කුලගෙයෙක්හි ඉපිද නැව්නැගී බිඳුන නැව ඇත්තේ දැව වැහැරි හඳ ලාභසම්පත්තිය පැමිණියේ මම රහත්කෙනෙකැයි සිත් උපදවා 'තෝ රහත් නොවෙහි යව, ශාස්තෘන් වහන්සේ ප්‍රශ්න විචාරව'යි වැඩ කැමති දෙවතාවක විසින් මෙහෙයන ලද්දේ එසේ කොට රහත්ඵලයට පැමිණියේය. එකෙක් රජගහනුවර එක් කුලදැරියක කුස උපත. ඕනොමෝද පළමුකොට මවුපියන් යාඥාකොට පැවිද්ද නොලබන්නී කුලගෙට පැමිණියා පිහිටියාවූද ගැබ නොදන්නී ස්වාමියා සතුටුකරවා ඔහු විසින් අනුදන්නා ලද්දී හික්ෂුණින් කෙරෙහි පැවිදිවූ ඇගේ ගැබ්නිමිති දැක හික්ෂුණිහු දෙවදත්තයන් විවාළාහුය. හෙතෙම අශ්‍රමණියකැයි කිය. දශබලයන් විවාළාහුය. ශාස්තෘන් වහන්සේ උපාලි තෙරුන් පිළින කරවූහ. තෙරුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර වැසි කුලයන්ද විසාබා උපාසිකාවද කැඳවා ශුද්ධ කරන්නාහු (පැවිද්දෙන්) පෙර ලත් ගර්භයෙක, පැවිද්ද නිදොස් වූවායයි කීහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ අධිකරණය මනාකොට විනිශ්චය කරන ලදැයි තෙරුන් වහන්සේට සාධුකාර දුන්නේය. ඕ මෙහෙණ ස්වර්ණබිම්බයක් වැනි පුත්‍රයකු වැදූ. ඔහු ගෙන පසෙනදී කොසොල් රජතෙම පොෂණය කෙළේය. ඕහට 'කස්සප' යිද නම් කොට පසු කලක අලංකාර කොට ශාස්තෘන් වෙත ගෙන ගොස් පැවිදි කරවී. මෙසේ ඔහු රජු විසින් පොෂණය කළ පුත්‍රයාවූ බැවින්ද 'කුමාරකස්සප' යයි හැදින්ගන්නුයයි.

'අන්ධවනේ' - එසේ නම් ඇති වනයෙහි. මේ අසනු ලැබේ- ඒ වනය දෙබුදුවරයන්ගේ කාලයෙහි 'අන්ධවන' යයි කියාම

නොහරනාලද නාමය පැනෙයි. එහි මෝ ප්‍රඥප්ති විභාවනාය. යම් හෙයකින් අල්පායුෂ්කවූ බුදුවරයන්ගේ ශරීර ධාතු එකසන නොවෙයි. අධිෂ්ඨානානුභාවයෙන් විසිරී යෙයි. එහෙයින්ම අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද 'මම බොහෝ කල් සිටියෙමි නොවෙමි, ස්වල්පවූ සත්වයන් විසින් මම දක්නා ලද්දෙමි, යම් කෙනෙකුන් විසින් නොදක්නාලද්දෙමිද ඔවුහුම ඉතා බොහෝ වෙති, ඔවුහු මාගේ ධාතුන් ගෙන ඒ ඒ තැන පුදන්නාහු ස්වර්ගපරායණ වන්නාහුය'යි පරිනිර්වාණ කාලයෙහි තමන් වහන්සේගේ ශරීරය විසිරේවයි ඉටුසේක. එතකුදු වුවත් දීර්ඝායුෂ්කවූ බුදුවරයන්ගේ රත්කදක් මෙන් එකසනවූ ධාතුශරීරය සිටී. කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේද (ධාතුශරීරය) එසේම සිටියේය. ඉක්බිති මහාජනයෝ රැස්ව ධාතු එකසන වූවාය. වෙන් කරන්ට නොහැක, කුමක් කරන්නෙමුදැ'යි එක්ව කථාකොට එකසනවූම සෑයුක් කරන්නෙමු එහෙත් කොපමණ වන්නේදැ'යි කිසිවෙක් සන්යොදනකැයි කිහු මෙය ඉතා මහත, අනාගතයෙහි පිළිදගන්ට නොහැක. යොදුන් සයක් වේවා. පස්යොදුනක් සිව්යොදුනක් තුන් යොදුනක්, දෙයොදුනක්, යොදුනක් වේවායි සනිටුහන් කොට උඵ කෙබඳු වන්නාහුදැ'යි පිටිපස උඵ රක්තස්වර්ණමයවූ එකසනවූ ලක්ෂයක් අගනාහු වෙන්වා, ඇතුලුපස (උඵ) පනස්දහසක් අගනාහු වෙන්වා සිරියල්-මනොසිලායෙන් මැටිකිස කෙරේවා, තලතෙලින් දියකිස කෙරේවායි නිෂ්ඨාවට ගොස් සතර මුහුන සතර කොටසක් කොට බෙදූහ. රජතෙම එක් මුඛයක් ගත්තේය. රාජපුත්‍රවූ 'පඨවින්ධර' කුමාර තෙම එක් මුඛයක්ද, ඇමතියන්ට ප්‍රධානව සෙනෙවි තෙම එක් මුඛයක්ද, දනව්වැසියන්ට ප්‍රධානව සිටුතෙම එක් මුඛයක්ද ගත්තේය. ඔවුනතුරෙන් රජතෙම ධනසම්පන්න බැවින් රන් බැහැර කරවා තමා විසින් ගන්නා ලද මුඛයෙහි කර්මාන්ත ආරම්භ කෙළේය. යුවරජ තෙමේද, සෙනෙවි තෙමේද, (කර්මාන්ත ආරම්භ කළාහුයි, එහෙත් සිටුහු විසින් ගත් මුඛයෙහි කර්මාන්ත පසුබසී. ඉක්බිති 'සොරත' නම් ණෙත්‍රපිටකවූ, භාණකවූ, අනාගාමී ආර්ය ශ්‍රාවකවූ, එක් උපාසකයෙක් විය. හෙතෙම කර්මාන්ත පසුබසී යයි දැන හැල් පන්සියයක් යොදවා දනව්වට ගොස් 'කාශ්‍යප

සමාස්සමිබුද්ධයන් වහන්සේ විසිදහසක් අවුරුදු සිට පිරිනිවිසේක. උන්වහන්සේ පිණිස යොදනක්වූ රුවන් සෑයක් කරයි. යමෙක් රන් හෝ අමුරන් හෝ සන් රුවන් හෝ සිරියල් හෝ මනොසිලා හෝ යමක් දෙන්නට උත්සාහ කෙරේද, හෙතෙම එය දෙව'යි සමාදන් කරවිය. මනුෂ්‍යයෝ තම තමන්ගේ ශක්තියෙන් හිරණ්‍ය සුවර්ණාදිය දුන්නාහුය. නො හැකි වන්නාහු තෙල් සහල් ආදිය දෙන්නිය. උපාසක තෙම තෙල් සහල් ආදිය කම්කරුවන්ගේ බත් වැටුප් පිණිස යවයි. අවශෙෂයෙන් රන් රැස් කරවා යවයි. මෙසේ සියලු දඹදිව හැසුරුනේය. සෑයෙහි කර්මාන්ත නිමියේය. චෛත්‍යස්ථානයෙන් පතක් යැවූහ. 'කර්මාන්ත නිමියේය. ආචාර්ය තෙම අවුත් චෛත්‍යය වදිවා'යි හෙතෙමේද පතක් යැවී- 'මා විසින් සියලු දඹදිව සමාදන් කරනු ලද්දේය. යමක් ඇද්ද එය ගෙන කර්මාන්තය නිමවන්න'යි. හසුන්පත් දෙකම අතරමග පැමිණියාහුය. එහෙත් ආචාර්යයන්ගේ පතට වඩා පළමු කොට චෛත්‍යස්ථානයෙන් (එවූ) පත ආචාර්යයන් අතට පැමිණියේය. හෙතෙම පත්‍රය කියවා සෑය වදින්නෙමි'යි එකලාවම නික්මුණේය, අතරමග වනයෙහි පත්සියයක් සොරු එළඹ සිටියාහුය. ඔවුනතුරෙහි කිසිවෙක් ඔහු දැක 'මොහු විසින් සියලු දඹදිවින් හිරණ්‍ය සුවර්ණ රැස් කරන ලද, අපට නිධිකුම්භයක් පෙරලෙමින් ආවා'යයි සෙස්සන්ට දන්වා ඔහු ගන්නාහුය. 'දරුවෙනි, කුමක් හෙයින් මා ගනිවුදැ? නොප විසින් සියලු දඹදිවින් හිරණ්‍ය සුවර්ණ රැස් කරණ ලද, අපටද මඳක් දෙවයි කීම තෙපි නො දනිවුද? කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පිරිනිවි සේක. උන්වහන්සේ පිණිස එක් යොදනක්වූ රුවන් සෑයක් කරයි. එය සඳහා මා විසින් සමාදන් කරන ලද, තමා පිණිස නොවෙයි. එය ලද ලද තැනින් එහිම යවන ලද, මාගේ වනාහි හත්සඵව පමණක් තබා අන් ධනයක් කහවණුවකුදු නැතැයි, කිසිවෙක් එසේය නොප ආචාර්යයන් හරිවුයයි කිහු. කිසිවෙක් මේ තෙම රාජපුජ්‍යය, අමාත්‍ය පූජ්‍යය, අප අතරෙන් කිසිවෙක් නගර වීථියෙහි දැක රජ රජ මහ ඇමති ආදීන්ට දන්වා අත්‍යවශ්‍යතාවට පමුණුවන්නේය'යි කිහු. උපාසක තෙම 'දරුවෙනි, මම එසේ නොකරන්නෙමි'යි කිය. හෙද වනාහි ඔවුන් කෙරෙහි

කාරුණ්‍යයෙන් වෙයි. තමාගේ ජීවිත නිකාන්තියෙන් නොවේ. එකල්හි ගතයුතුය හළයුතුය'යි විවාද කරන්නාවූ ඔවුන් අතුරෙහි ගතයුතුය යන ලබ්ධි ඇත්තාහු ඉතා බොහෝව ජීවිතයෙන් තොර කළාහුය. බලවත් ගුණ ඇති ආර්යාශ්‍රාවකයා කෙරෙහි අපරාධය හෙතුකොටගෙන නිවුණු පහන් සිළු මෙන් ඔවුන්ගේ ඇස් අතුරුදහන් වූහ. ඔවුහු 'අහෝ ඇය, අහෝ ඇය'යි විලාප කියන්නාහු කිසිවෙක් නැයන් වීසින් ගෙට ගෙනයන ලද්දාහුය. කිසිවෙක් නැයන් නැත්තාහු අනාථවූවාහු නු යි. එහිම වනයෙහි රුක්මුල පන්සල විසූහ. වනයට ගිය මනුෂ්‍යයෝ කරුණාවෙන් ඔවුන්ට සහල් හෝ බත්මුල් හෝ වැටුප් හෝ දෙති. දර පලා ආදිය පිණිස ගොස් ආ මනුෂ්‍යයෝ කොහි ගියහුදැ යි කී කල්හි අන්ධවනයට ගියෙමුයි කියති. මෙසේ දෙ බුදුවරයන්ගේම කාලයෙහි ඒ වනය අන්ධවනයයිම දන්නා ලැබේ. කාශ්‍යප බුද්ධ කාලයෙහි වනාහි මේ වනය හරතා ලද ජනපදයෙහි වනයක් විය. අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි සැවැත්තුවරින් නුදුරෙහි දෙව්රමට පිටිපස විවෙක කැමති කුලපුත්‍රයන්ට වාසස්ථානවූ ප්‍රධන්ගෘහයක් විය, එහි ආයුෂ්මත් කුමාරකාශ්‍යපතෙම එකල ශෛක්ෂ ප්‍රතිපදාව පුරමින් වාසය කරයි. එයින් කියනලදී- අන්ධවනෙ විහරති යි.

අඤ්ඤාතරා දෙවතා- නම් ගොත් වීසින් අප්‍රකටවූ එක් දෙවතාවක් යන අර්ථයි. 'අභිජානාති නො හන්නෙ, හගවා අහුනං යෙව අඤ්ඤාතඤ්ඤාතරස්ස මහෙසක්ඛස්ස යක්ඛස්ස සංඛිත්තෙන තණ්හාසංඛය විමුත්තිං අභාසිත්ථ' යි මෙහි වනාහි ප්‍රසිද්ධවූ ශක්‍රදිව්‍යරාජ තෙමේද 'අන්‍යතර'යයි කියන ලදී. දෙවතා යන මෙද දෙවියන්ටද දෙවිධිත්‍යන්ටද සාධාරණ වචනයකි. මේ අර්ථයෙහි වූකලී දෙවියෙක් අදහස් කරන ලදී. අභික්කන්තාය රත්තියා යන මෙහි 'අභික්කන්ත' ශබ්දය තෙම ක්ෂය- සුන්දර- අභිරූප- අභිභ්‍යනුමොදනාදියෙහි දක්නා ලැබේ. එහි අභික්ඛන්තාහන්නෙ, රත්ති නික්ඛන්තො පටිමො යාමො චිරනිසින්නො භික්ඛුසංඝො උද්දීසතු හන්නෙ හගවා භික්ඛුනං පාතිමොක්ඛං යනාදි තැන්නි ක්ෂයවීමෙහි දක්නා ලැබේ. අයං ඉමෙසං චතුන්නං පුග්ගලානං අභික්ඛන්තතරො ව පණිතතරො ව' යනාදි තැන්නි සුන්දරයෙහිය.

"(මේ මෙබඳු වූ දිව්‍යමය සාද්ධියෙන්ද, (මෙබඳු වූ) පිරිවරින් හා සම්පත්තියෙන්ද, බබළමින් අභිරූප (අතිශයින් කාන්තවූ) ඡවිවර්ණයෙන් සියලු දිගුන් හොබවමින් (දිව්‍ය-නාගාදීන් අතුරෙන්) කවරෙක් මාගේ පාදයන් වදිද?

මේ ආදී තැන්හි අභිරූපයෙනි. 'අභික්කන්තං හො ගොතම, අභික්කන්තං හො ගොතම' යනාදී තැන්හි අභිබ්‍යන්තමොදනයෙනි. මෙහි වනාහි ක්ෂයෙහි වේ. එහෙයින් 'අභික්කන්තාය රත්තියා' - රාත්‍රිය ක්ෂයවූ කල්හි යයි කියන ලද වෙයි. එහි මේ දෙව්පුත් තෙම මැදුම් යමට අනතුරුව ආයේයයි දතයුතු.

'අභික්කන්තවණ්ණා' යන මෙහි 'අභික්කන්ත' ශබ්දය අභිරූපයෙනි. 'වණ්ණ' ශබ්දය වනාහි ඡවි- ස්තුති- කුල වර්ග- කාරණ- සංස්ථාන- ප්‍රමාණ- රූපායනනාදියෙහි දක්නා ලැබේ. එහි 'සුවණ්ණවණ්ණො' සි භවවා' යන මේ ආදී තැන්හි ඡවියෙනි. 'කදා සංයුළ්භාපන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා' මේ ආදී තැන්හි ස්තුතියෙනි. 'වත්තාරො' මෙ හො ගොතම, වණ්ණා' මේ ආදී තැන්හි කුල වර්ගයෙනි. 'අටකෙන නු වණ්ණෙන ගන්ධත්ථෙතොති වුච්චති' - මේ ආදී තැන්හි කාරණයෙනි. 'මහත්තං හත්ථිරාජවණ්ණං අභිනිමිමිත්වා' මේ ආදී තැන්හි ප්‍රමාණයෙනි. 'තයො පත්තස්ස වණ්ණා' - මේ ආදී තැන්හි සංස්ථානයෙනි. 'වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා' - මේ ආදී තැන්හි රූපායනයෙනි. හේ මෙහි ඡවියෙහි දැක්කයුතු. එහෙයින්-

'අභික්කන්තවණ්ණා' - අභිරූපවූ ඡවි ඇති ඉෂ්ටවූ ඡවි ඇති මනවචන්තාවූ ඡවි ඇතියයි කියනලද වේ. ඒ එසේ මයි- දෙවතාවෝ මිනිස්ලොවට එන්නාහු ප්‍රකෘති වර්ණය ප්‍රකෘති සාද්ධිය හැර ඔහුදාරිකවූ ආත්මභාවයක් කොට අතිරෙකවර්ණය අතිරෙකසාද්ධිය මවා නෘත්‍ය සමජ්‍යාදියට යන මිනිසුන් මෙන් සකස් කරන ලද කයින් පැමිණෙත්. මේ දෙව පුත්‍රද එසේම ආයේය. එයින් කියන ලදී- 'අභික්කන්ත වණ්ණො' යනු.

'කෙවලකප්පං' - යන මෙහි 'කෙවල' ශබ්දය අනවශ්‍ය භූයෙයා- අව්‍යාමිශ්‍ර- අනතිරෙක- දෘඪාර්ථ- විසංයොදි නොයෙක්

අර්ථ ඇත්තේයි, ඒ එසේමයි- මේ ශබ්දයාගේ 'කෙවල පරිපූර්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං' මේ ආදී තැන්හි අනවශේෂ බව අර්ථය. 'කෙවලකප්පා ව අංගමගධා පහුතං බාදනියං භොජනියං ආදාය උපසංකම්පස්සන්ති' මේ ආදියෙහි යෙහුයාභාවය. 'කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයොභොති'- මේ ආදියෙහි අව්‍යාමිශ්‍රත්ථය. 'කෙවලං සද්ධාමත්තකං නුත අයමායස්මා' මේ ආදියෙහි අනතිරෙකත්වය- ආයස්මතො අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සංඝභෙදාය ධීතො' මේ ආදියෙහි දෘඪාර්ථබවය, 'කෙවලි චුසිතවා උත්තම පුරිසොති චුච්චති' මේ ආදියෙහි විසංයොගයයි. මෙහි වනාහි මේ ශබ්දයාගේ අනවශේෂ භාවය අර්ථයයි අදහස් කරන ලදී.

මේ 'කප්ප' ශබ්දය වනාහි අභිසද්දහන- ව්‍යවහාර-කාල-ප්‍රඥප්ති- ඡේදන- විකල්ප- ලෙශ- සමන්තභාවාදී නොයෙක් අර්ථ ඇත්තේයි. ඒ එසේමැයි- මේ ශබ්දයාගේ 'ඔකප්පනිය මෙතං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සම්මාසම් බුද්ධස්ස' යන මේ ආදියෙහි අභිසද්දහනය අර්ථය. 'අනුජානාමි හික්ඛවෙ, පඤ්චති සමණකප්පෙති එලං පරිභුඤ්ජිතුං' මේ ආදියෙහි ව්‍යවහාරයය. 'යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමි' මෙ ආදියෙහි කාලයය. 'ඉච්චායස්මා කප්පො' මේ ආදියෙහි ප්‍රඥප්තියය. 'අලංකතො කප්පිතකෙසමස්සු'- මේ ආදියෙහි ඡේදනයය. 'කප්පති ද්වංගුලකප්පො' මේ ආදියෙහි විකල්පයයි. 'අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතුං' මේ ආදියෙහි ලෙශයය. කෙවල කප්පං වෙළුච්චනං ඔහාසෙත්වා'- මේ ආදියෙහි සමන්තභාවයයි මෙහි වනාහි මේ ශබ්දයාගේ සමන්තභාවය අර්ථයයි අදහස් කරන ලදී. එහෙයින් කෙවලකප්පං අන්ධවනං යන මෙහි නිරවශේෂ කොට හාත්පසින් අන්ධවනය යි මෙසේ අර්ථ දහනු.

'ඔහාසෙත්වා'- වස්ත්‍රාභරණයෙන් හා ශරීරයෙන් උපන් ආලෝකයෙන් පතුරුවා, සඳ මෙන්ද හිරු මෙන්ද එකාභාස එකප්‍රභේත කොට යන අර්ථයි. 'එකමත්තං අට්ඨාසි'- එක් පසක එක් අවකාසයක සිටියේයි. 'එතදවොච'- මේ 'හික්ඛු' 'හික්ඛු' යනාදී වචනය කීය. තවද කුමක් හෙයින් මේ තෙම නොවැද

වහන්සේ වෙත එළඹ බණ අසව, යි යෙදවී, හෙතෙමේද ඇතුළුගම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අවවාද යාඥා කොට 'තස්මාතිහ තෙ බාහිය, දිට්ඨො දිට්ඨමත්තං හොතු'යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සංක්ෂේපයෙන් අවවාද කරන ලද්දේ ආර්යාභූමියට පැමිණියේය නැවත අන් එකෙක් ඇති හෙතෙම කොහිදැ? යි බලන්නේ අන්ධවනයෙහි ශෛක්ෂප්‍රතිපදාව පුරමින් වාසය කෙරේයයි දැක මෙසේ සිතී- 'යහලුවාගේ සම්පයට යන්නෙමි, නැවත යන්නහු විසින් සිසතින් නොගොස් කිසි පඬුරක් ගෙන යනට වටි, එහෙත් යහලු තෙම වනාහි නිරාමිෂ වූයෙක, ගල්වුදුන වෙසෙන්නේ මා විසින් අහසෙහි සිට දෙන ලද පිණ්ඩපාතය පවා නොවළඳ මහණදම් කෙළේය, දැන් ආමිෂ පඬුරක් කිම ගන්නේද, දහම් පඬුරක් ගෙන යන්නෙමි'යි බඹලොව සිටියේම රුවන් වැළඳ ගොතන්නෙකු මෙන් ප්‍රශ්න පසළොස්ක් විභාගකොට ඒ දහම් පඬුර ගෙන අවුත් යහලුවා සම්පයෙහි සිට තමාගේ ශ්‍රමණ සංඥාව පැවතීම විසින් ඒ තෙරුන් නොවැරදි "මහණ, මහණ'යි අමතා 'අයං වම්මිකො' යනාදිය කී. එහි තුර්තයෙහි ආමන්ත්‍රණ වශයෙන් හික්බු හික්බු'යි ආමේධිතය දහයුතු නොහොත් යම්සේ එකම තිලකයකින් නළල නොහොබ්ද, එය වට කොට අන්‍ය (තිලක) යනුදු දුන් කල්හි පිපි සැරසුනාක් මෙන් හොබ්ද, එපරිද්දෙන් එකම පදයකින් වචනය නොහොබී, පරිවාරක පදයක් සමග පිපි සැරසුනාක් මෙන් හොබනේනුයි, පිරිවර පදයාගේ වශයෙන් වචනය පුල්ලිතව සැරසුනාක්හු මෙන් කරන්නේද මෙසේ කියේයි.

'අයං වම්මිකො'- පෙරටව සිටි වාල්මික (කුඹසෙක්) නම් නැති. එහෙත් දෙශනා වශයෙන් පෙරටව සිටියක්හු දක්වන්නෙකු මෙන් 'අයං'යි කිය. 'ලංගිං'- සැතක් ගෙන කණින්තේ කණයමක් දුටුයේය. 'උක්ඛිප ලංගිං අහික්ඛණ සුමෙධ'- දරුව, පණ්ඩිතය, කණයමක් නම් රාත්‍රියෙහි නො දුමයි. දහවල් නොදැල්වෙයි, තෙල කණයම නගව මත්තෙහි සාරව, යි මෙසේ සියලු පදයන්හි අරුත් දහයුතු.

'උඩුමායිකං'- මැඬියකු, 'වංගවාරං'- අළුපද්දක් (-කරපෙරහනක්.) 'කුම්මං'- ඉදිබුවකු. 'අසිසුනං'- මස් කපන

කඩුවක් හා මස්ලොඹුවක්ද 'මංසපෙසිං'- අන්ගල් පමණවූ අමුමස් පිඩක්. 'නාගං'- සමන්මල් කළඹක් වැනි මහාපෙණයක් ඇති ත්‍රිවිධසෞඛ්‍යනිකයෙන් පරික්ෂිතවූ නාගයකු දුටුයේය. 'මා නාගං සට්ටෙසි'- දඬු කෙළවරකින් හෝ වැල් කෙළවරකින් හෝ යළි පස්සුණු ඔසවමින් හෝ නාගයා නොගව්ව, 'නමො කරොහි නාගස්ස'- උඩු සුළඟින් ඉවත්ව පිරිසුදු වනක් හැඳ නාගයාට නමස්කාර කරව, නාගයා විසින් අධිෂ්ඨිතවූ ධනය නම් සත්වන කුලපරපුර දක්වා කන්නහුටද ක්ෂය නොවෙයි. නාගතෙම තට අධිෂ්ඨිතවූ ධනය දෙන්නේය, නාගයාට නමස්කාර කරවයි. 'ඉතො වා පන සුත්වා'- යම්සේ දුක්ඛක්ඛන්ධ සූත්‍රයෙහි 'ඉතො' යනු ශාසනයෙහි අවධිවචන වීද, මෙහි එසේ නොවෙයි. මෙහි වනාහි දිව්‍යපුත්‍ර තෙම අවධිය. එහෙයින් 'ඉතො වා පන'- යළි මාගේ සමීපයෙන් හෝ අසා යී මේ මෙහි අර්ථයි.

'වාතුම්මහාභුතිකස්ස'- සතර මහාභුතමයවූ. 'කායස්ස අධිවචනං'- ශරීරයට නමෙකි. ඒ එසේමයි- යම්සේ බාහිර වාල්මිකය තෙම 'වමනය කෙරේනුයි, වමනය කරනලදනුයි වමනය කරන ලද්දෙන් ඔසවන ලදනුයි, වමනය කරනලද ස්නෙහ බඳනාලදනුයි' සතර කරුණකින් 'වම්මික' යයි කියනු ලැබේද සැබව- ඒ තුඹස මත- මුගටි- මී- සිකනල් ආදීවූ නන්වැදෑරුම් ප්‍රාණින් වමනය කෙරේනුයි 'වම්මික' නම්, වේයන් විසින් වමනය කරනලදනුයි, 'වම්මික' නම්. වේයන් විසින් වමනය කොට මුවතූඩින් නගනලද පාංශුවූර්ණයෙන් කටිපමණින්ද මිනිස් පමණින්ද ඔසවනලදනුයි. 'වම්මික' නම්, වේයන් විසින් වමනය කළ කෙළවල ස්නෙහයෙන් හාත්පසින් බඳනාලද බැවින් සතියක් වැසි වසින කල්හිදු නොවිසිරෙනු ලැබෙයි, නියං කලද එයින් පස්මිටක් ගෙන එය මිටින් පෙළන කල්හි ස්නෙහය නික්මෙයි. මෙසේ වමනය කළ ස්නෙහයෙන් බඳනාලද්දේනුයි. 'වම්මික' නම් වේ. එපරිද්දෙන් මේ කයද 'අක්ඛම්මහා අක්ඛගුප්කො' යනාදි නයින් නන්වැදෑරුම්වූ අසුව කිලුටුමල වමනය කෙරේනුයිද 'වම්මික' නම්. බුදු-පසේබුදු- ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ මේ අත්බැවිහි නිකාන්තිය ක්ෂයකිරීමෙන් ආත්මභාවය හැර ගියාහුනුයි, ආර්යායෙන් විසින් වමනය කරන ලදනුයිද 'වම්මික' නම්. තවද මේ කය යම් ඇට තුන්සියයකින්

ඔස්සවනලද්දේ නහරවලින් බඳනාලද්දේ මසින් ආලේප කරන ලද්දේ තෙත් සමින් ඔතන ලද්දේ සිවියෙන් රඳනා ලද්දේ සත්වයන් වැස්සා කෙරේද, ඒ සියල්ල ආර්යයන් විසින් වමනය කරන ලද්දේමනුයි වමනය කරන ලද උච්ඡ්‍ය ඇත්තේනුයිද 'වම්මික' නම්. 'තණ්හා ජනෙති පුරිසං- චිත්තමිසංවිධාවති' යි මෙසේ තෘෂ්ණාව විසින් උපදවනලද බැවින් ආර්යයන් විසින් වමනය කරන ලද්දාවූම තණ්හා ස්නෙහයෙන් මේ කය බඳනා ලද්දෙයිද 'වම්මික' නම් වේ. තවද- යම්සේ තුභ්‍ය ඇතුළත නත්වැදැරුම් ප්‍රාණිහු එහිම උපදිත්ද, මළමු කෙරෙත්ද, ගිලන්ව හොවිත්ද මළාහු වැටෙත්ද, මෙසේ හෙතෙම ඔවුන්ට තිඹිරිගෙයන් වස්කිළියන් ගිලන්හලන් සොහොනත් වේද, එපරිද්දෙන් ක්ෂත්‍රිය මහාසාරාදීන්ගේ පවා කය මේ ගොපිතරක්ෂිතවූ මණ්ඩිතප්‍රසාධිතවූ මහානුභාව ඇත්තවුන් ගේ කයකැ'යි නොසිතා සිවි ඇසුරු කළ පණුවෝය. සම් ඇසුරුකළාහුය, මස් ඇසුරුකළාහුය, නහර ඇසුරු කළාහුය, ඇට ඇසුරුකළාහුය, ඇටමිදුලු ඇසුරුකළ පණුවෝයයි මෙසේ කුලගණනින් අසූදහසක් පමණ කෘමි කුලයෝ ඇතුළු කයෙහිම උපදති, මළමු කෙරෙති. ගිලන් බැවින් ආතුර වූවාහු හොවිති, මළාහු වැටෙති, මෙසේ මේ කයද ඒ පණුවන්ට තිඹිරිගෙයන් වස්කිළියන් ගිලන්හලන් සොහොනත් වේනුයි 'වම්මික' යි ම සංඛ්‍යාවට ගියේයි. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- 'වම්මිකො'ති ඛො භික්ඛු, ඉමස්සෙතං වාතුම්මහාභුතිකස්ස ඝායස්ස අධිවචනං යනු.

'මාතාපෙත්තිකසම්භවස්ස'- මවු කෙරෙත්ද පියා කෙරෙත්ද උපන් මාතාපෙපතෘකවූ ශුක්‍රශෝණිකයෙන් සම්භවවූ 'ඔදනකුම්මාසුපවයස්ස'- ඔදනයෙන් හා කුල්මාෂ (කොමු) යෙන්ද උපචිතවූ වඩන ලද්දාවූ 'අනිච්චිච්ඡාදනපරිමද්දන හෙදනවිද්ධංසනධම්මස්ස'- මෙහි මේ කය ඇතිව නැති වන අටින් අනිත්‍ය ස්වභාවය, දුගඳ නැසීම පිණිස ශරීර විලෙපනයෙන් ඉලිම ස්වභාව කොට ඇත්තේය. අඟ පසග පිඩා දුරලිම පිණිස කුඩා සම්බාහනයෙන් පිරිමැදියයුතු ස්වභාව ඇත්තේය. ළදරු කල හෝ උතුරුමුයෙහි හොවා ගැබ විසීමෙන් වරදවා පිහිටි ඒ ඒ අවයවයන්ගේ සටහන් සම්පාදනය පිණිස අඤ්ජනය පිඩනය

ආදීන්ගේ වගයෙන් පිරිමැදියයුතු ස්වභාව ඇත්තේය. මෙසේ පරිහරණය කරන්නහුගේද බිඳෙන විසිරෙන පියවි ඇත්තේය. බිඳෙන්නේත් විසිරෙන්නේත් වෙයි. මෙබඳු ස්වභාවය යන අර්ථයි. එහි මාතෘ පෙත්තික සම්භව- ඔදනකුම්මාසුපවය- උච්ඡාදන- පරිමද්දන' පදයන්ගෙන් සමුදය කියනලද. 'අනිච්ච' විඡාදන- හෙදන- විද්ධංසන'- පදයන්ගෙන් අස්තංගමය කියනලද. මෙසේ පද සතින්ම සතරමහාභූතමයවූ ශරීරයාගේ උස් පහත් බවද වැඩිම හා පිරිහීමද හටගැනීම හා නැසීමද කියන ලදැයි දනුයුතු.

'දිවා කම්මන්නෙ'- දවල් කටයුතු කර්මාන්තයන්, 'ධූපා යනා' යන මෙහි මේ 'ධූම' ශබ්දය ක්‍රොධයෙහිද තෘෂ්ණාවෙහිද විතර්කයෙහිද පඤ්චකාම ගුණයන්හිද ධර්මදෙශනාවෙහිද ප්‍රකෘති ධූමයෙහිද යන මේ අර්ථයන්හි වැටේ. ඒ එසේමැයි- 'කොධො ධූමො භස්මනි මොසවජ්ජං' යන මෙහි ක්‍රොධයෙහි වැටෙයි. 'ඉච්ඡාධූමායිතො සදා' මෙහි තෘෂ්ණා වෙතිය. 'තෙන ඛො පන සමයෙන අඤ්ඤාතරො හික්ඛු භගවතො අවිදුරෙ. ධූපායන්තො නිසින්තො හොති' මෙහි විතර්කයෙහිය.

'කාමගුණයෝ (ජලයෙහි හටගත් තණ සෙවෙල් ආදී) පංකයක්ද වෙයි, කාමයෝ මහාකර්දමය (මඩ) ක්ද වෙයි. මේ භයද, මූලත්‍රයකින් පිහිටියාක් මෙන් නිශ්චලයයි බුද්ධාදීන් විසින් කියනලද. (මා විසින්) මූලත්‍රයක් ඇත්තේයයි කියන ලද ඒ කාමරජස් සිත්තුල රජස්යයිද (දුම්යයිද, මා විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දාහුද, (එහෙයින් ඒ කාමයන්) හැර බ්‍රහ්මදත්තය, ඔබ පැවිදිවව. යන මෙහි පස්කම් ගුණයෙහිය, 'ධූමං කත්තා හොති' මෙහි ධර්මදෙශනාවෙහිය. 'ධජො රථස්ස පඤ්ඤානං- ධූමො පඤ්ඤානමග්ගිතො' මෙහි ප්‍රකෘති ධූමයෙහියි. මෙහි වූකලි මේ විතර්කයෙහි අදහස් කරන ලදී. එයින් වදාළහ- 'අයං රත්තිං ධූපායනා' යනු.

'තථාගතස්සෙතං අධිවචනං'- තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි සප්තධර්මයන් බාහිත බැවින් 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වෙති. වදාළේ මැනු- 'සත්තන්තං ඛො හික්ඛු, ධම්මානං බාහිතන්තා බ්‍රාහ්මණො හොති, කතමෙසං සත්තන්තං? රාගො බාහිතො

හොති, දොසො- මොහො- මානො- සක්කායදිට්ඨි- විචිකිච්ඡා සිලබ්බතපරාමාසො බාහිනො හොති, ඉමෙසං බො භික්ඛු සත්තන්තං ධම්මානං බාහිතන්තා බ්‍රාහ්මණො හොති' යි.

'සුමෙධො'- සුන්දරප්‍රඥා ඇත්තේ, 'සෙබස්ස' යන මෙහි භික්ඛේනුයි 'සෙබ' නම්. වදාළේ මැනු- 'සික්ඛති සික්ඛතීති' බො භික්ඛු, තස්මා සෙබොති වුවුවත්, කිඤ්ච සික්ඛති? අධිසීලමිසි සික්ඛති, අධිචිත්තමිසි සික්ඛති, අධිපඤ්ඤමිසි සික්ඛති' යනු 'පඤ්ඤායෙතං'- ලෝකික ලොකොත්තර ප්‍රඥාවට මේ නමෙකි. ආයුධසංඛ්‍යා ශස්ත්‍රයට නොවේ. විරියාරම්භස්ස'- කායික චෛතසික විරියයට. එය ප්‍රඥාගතිකම වෙයි. ලෝකික ප්‍රඥාව හා ලෝකික විරියයද, ලොකොත්තර ප්‍රඥාව හා ලොකොත්තර විරියයද යෙදේ.

එහි වනාහි මෝ අර්ථදීපනය- එක් දහව්වැසි බමුණෙක් උදෑසනම මානවකයන් සමග ගමින් නික්ම දහවල් වනයෙහි මන්ත්‍ර කියවා සවස ගමට පැමිණේ ල, අතර මගද එක් තුඹසෙක් ඇති, හේ රාත්‍රියෙහි දුමයි දහවල් දැල්වෙයි බමුණු තෙම අනවැසිවූ සුමෙධ මානවකයාට කීය- "දරුව, මේ තුඹස රැ දුමයි, දවල් දැල්වෙයි, මොහුගේ විකාරය බලන්නෙමු. එය බිඳ සතර කොටසක් කොට විසුරුව'යි හෙතෙම මැනවැයි' උදැල්ලක් ගෙන සමවූ පසින් පොලොවෙහි පිහිටා එසේ කෙළේය. එහි ආදුරු බමුණා මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද සුමෙධ මානවකයා මෙන් ශෛක්ෂ භික්ෂු තෙමේද, තුඹස මෙන් කයද, "දරුව, මේ තුඹස රැ දුමයි, දවල් දැල්වෙයි, මොහුගේ විකාරය බලන්නෙමු. එය බිඳ සතර කොටසක් කොට විසුරුව'යි බමුණා විසින් කියනලද කාලය මෙන් "මහණ, සතරමහාභූතමයවූ කය සතර කොටසක් කොට විමසව'යි භාග්‍යවතුන් විසින් කියනලද කාලයද ඔහුගේ 'මැනවැයි' උදැල්ලක් ගෙන එසේ කිරීම මෙන් ශෛක්ෂ භික්ෂුහුගේ විසි කොටසෙහි යම් තද බවක් වේද මේ පෘථිවි ධාතුය, (පිත්තාදි) දොළොස් කොටසෙහි යම් භාත්සින් බඳනා බවක් වේද මේ අබ්ධධාතුය සතර කොටසෙහි යම් පැසවන බවක් වේද මේ තෙජොධාතුය, සය කොටසෙහි යම් පුරවන බවක් වේද මේ වායෝ ධාතුයයි මෙසේ වතු ධාතු වචන්ථාන වශයෙන් කාය පරිග්‍රහය දත යුතුයි.

'ලංගිති බො භික්ඛු යි'- කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අවිද්‍යාව කණයම යයි කොට දැක්වූසේක්ද, යන් යම්සේ වනාහි නුවර දොර වසා කණයම (අගුලු කණුව) යෙදූ කල්හි මහාජනයාගේ ගමන පසිඳේද යමෙක් නුවර ඇතුළත වෙත්ද ඔවුහු ඇතුළතම වෙති, යමෙක් පිටත වෙත්ද, ඔවුහු පිටතම වෙති, එපරිද්දෙන්ම යමෙකුගේ ඥානද්වාරයෙහි අවිද්‍යා නමැති කණයම වැටේද ඔහුගේ නිවනට පමුණුවන ඥාන ගමන පසිඳෙයි. එහෙයින් අවිද්‍යාව කණයමයි කොට දැක්වූ සේක.

'පජන අවිජ්ජා'- මෙහි කර්මස්ථානය ඉගෙනීම පිළිවිසීම වශයෙන් අවිද්‍යා ප්‍රභාණය වදාරණ ලදී. 'උඬුමායිකාති බො භික්ඛු'- මෙහි උඬුමායික මැඬියා නම් මහත් නොවෙයි, නිය පිටක් පමණ වෙයි. පරණ ලා අතුරෙහි හෝ ගස් අතරෙහි හෝ වැල් අතරෙහි හෝ වෙසෙයි, හෙතෙම දඬු කෙළවරකින් හෝ වැල් කෙළවරකින් හෝ පස්පුන්ගෙන් හෝ ගටන ලද්දේ වැයම් කොට මහත්ව, වටව, බෙලි ගෙඩියක් පමණවී සතර පය අහස් ගත කොට සිඳුණු ගමන් ඇතිව සතුරන්ගේ වසඟයට පැමිණෙයි. කවුඩු උකුසු ආදීන්ට බත් වූයේම වේ. එපරිද්දෙන් මේ ක්‍රොධයද පළමුව උපදනේ සිත කැළඹීම් මාත්‍රයෙක්ම වෙයි, එකෙණෙහි නිග්‍රහ නොකරන ලද්දේ වැඩි මුහුණ හැකිලීමට පමුණුවයි. එකල නො නිගන්නා ලද්දේ හණු සැලීමට පමුණුවයි, එකල නො නිගන්නා ලද්දේ පරුෂ වචන කීමට පමුණුවයි, එකල නො නිගන්නා ලද්දේ දිගුන් බැලීමට පමුණුවයි, එකල නො නිගන්නා ලද්දේ ආකර්ෂණ පරිකර්ෂණයට- පමුණුවයි. එකල නොනිගන්නා ලද්දේ අත්ගල්- දඬු අවි ස්පර්ශ කිරීමට පමුණුවයි එකල නොනිගන්නා ලද්දේ දඬු අවිවලින් පහර දීමට පමුණුවයි. එකල නොනිගන්නා ලද්දේ අනුන් නැසීමටද තමා නැසීමටද පමුණුවයි. මේ වදාරන ලද්දේමයි- 'යතො අයං කොධො පරං ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති එත්තවතායං කොධො පරමුස්සදගතො හොති පරමවෙපුල්ලප්පත්තො' යි එහි යම්සේ මඬිය ගේ සතර පාදයන් අහස්ගත කල්හි ගමන පසිඳේද, මැඬියා සතුරන්ගේ වසඟයට ගොස් කවුඩු ආදීන්ට බත් වේද එපරිද්දෙන් ක්‍රොධයෙන්යුත් පුද්ගල තෙම කමටහන් ගෙන වඩන්ට

නොහැකි වෙයි. සතුරන්ගේ වසඟයට යෙයි. සියලු මාරයන් විසින් කැමතියේ කටයුතු වූයේ වෙයි, එයින් වදාළහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ- 'උඩුමායිකා'ති බො හික්බු, කොටුපායාසස්සෙනං අධි වචනං'- යනු එහි බලප්‍රාප්තවූ ක්‍රොධයම කොටුපායාස නම්, පජ්ඣ කොටුපායාසං යන මෙහි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ප්‍රභාණය වදාරන ලදී.

'ද්වේධාපථො'- මෙහි යම්සේ පුරුෂයෙක් ධනය සහිත වූයේ භෝග සහිත වූයේ කතරමගට මේ මගින් යා යුතුදැයි පිළිපන්නේ දෙමංසන්ධියකට පැමිණ මේ මගින් යා යුතුද? මේ නිශ්චය කරනට නොහැකි වන්නේ එහිම සිටීද, එකල්හි ඔහු වෙත සොරු එළඹ අනයාසනයට පමුණුවති, එපරිද්දෙන් මුල කර්මස්ථානය ගෙන හුන්නාවූ මහණ බුද්ධාදීන් කෙරෙහි සැකය උපන් කල්හි කමටහන් වඩනට නොහැකි වෙයි. එකල්හි ඔහු ක්ලේශ මාරාදීවූ සියලු මාරයෝ අනයාසනයට පමුණුවන්. එහෙයින් විචිකිත්සාව දෙමංසන්ධියක් සම වෙයි. එහෙයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්හු- ද්වේධාපථො'ති බො හික්බු විචිකිච්ඡායෙනං අධි වචනං' යනු,

'පජ්ඣ විචිකිච්ඡා'- මෙහි කර්මස්ථානය ඉගෙනීම පිළිවිසිම් වශයෙන් විචිකිත්සා ප්‍රභාණය වදාරන ලදී. 'වංගචාරං'- මෙහි යම්සේ රදවුන් විසින් කරපෙරහනෙහි දිය වත්කළ කල්හි එක් දිය කළයක්ද දෙකක්ද දසයක්ද විස්සක්ද කළ සියයක්ද වැගිරෙන්නේම වේද, පතක් පමණකුදු ජලය නොසිටීද, එපරිද්දෙන් නිවණ සමංගී පුද්ගලයාගේ අභිභ්‍යන්තරයෙහි කුසල් දහම් නොසිටී. එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්හු-

'වංග චාරන්ති බො හික්බු, පඤ්චන්තෙනං නිවරණං අධි වචනං'- යනු පජ්ඣ නිවරණ- මෙහි විෂ්කම්භණ'- තදංග වශයෙන් නිවරණ ප්‍රභාණය වදාරන ලදී. කුම්මො- යන මෙහි යම්සේ ඉදිබුච්ඡාගේ සතර පාදයෝය හිසයයි අවයව පසක්ම වෙත්ද, එපරිද්දෙන් සියලුම සංඛ්‍යා ධර්මයෝ සංග්‍රහ කරනු ලබන්නාවූ පඤ්චස්කන්ධයෝම වෙත් එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්හු- කුම්මො 'ති බො හික්බු, පඤ්චන් තෙනං උපදානක්ඛන්ධානං අධි වචනං යන පජ්ඣ

පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධො' - මෙහි පඤ්චස්කන්ධයන්හි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය වදාරන ලදී.

'අසීසුනා' - මෙහි යම්සේ මස්ලොඹුව මතුයෙ මස් තබා කඩුවෙන් කොටත්ද, එපරිද්දෙන් සත්වයෝ වස්තුකාමය පිණිස ක්ලේශ කාමයන් විසින් නයනු ලබන්නාහු වස්තුකාමයන් මත්තෙහි කොට ක්ලේශ කාමයන් විසින් කපන ලද්දාහු කොටන ලද්දාහුම වෙත්, එයින් වදාළහ. භාග්‍යවත්හු -

'අසීසුනාහි බො භික්ඛු, පඤ්චන්තෙතං කාම ගුණාණං අධිවචනං' - යනු 'පජ්ජන පඤ්චකාමගුණේ' මෙහි පස්කම් ගුණයෙහි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය වදාරන ලදී. 'මංසපෙසිති බො භික්ඛු යන මෙහි මෝ මස් වැදලි නම් බොහෝ දෙනා විසින් පතන ලද, ක්ෂත්‍රියාදි මනුෂ්‍යයෝද එය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති. කවුඩු ආදී තිරිසන්තුද (ප්‍රාර්ථනා කෙරෙති) යම් හෙයකින් මේ සත්වයෝ අවිද්‍යාවෙන් මොනොවට මුළාවුවාහු නන්දිරාගයට පැමිණ වෘත්තය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත්ද, යම්සේ හෝ මස්වැදැල්ල තැබූ තැබූ තැන ලැගේද, එපරිද්දෙන් මේ සත්වයෝ නන්දිරාගයෙන් බඳනා ලද්දාහු සසරලැගෙති. දුකට පැමිණද නො උකටලි වෙත්. මෙසේ නන්දිරාගය මස්වැදැල්ලක් සමාන වූයේ වේ. එයින් වදාළහ භාග්‍යවත්හු - 'මංසපෙසිති බො භික්ඛු නන්දිරාගස්සතං අධිවචනං' යනු.

'පජ්ජන නන්දිරාගං' - මෙහි සතරවන මඟින් නන්දිරාග ප්‍රභාණය වදාරන ලද 'නාගොති බො භික්ඛු, බීණාස වස්සෙනං භික්ඛුනො අධිවචනං' යන මෙහි යම් අර්ථයකින් ක්ෂීණාශ්‍රව තෙම 'නාග යයි කියනු ලැබේද, හේ අනංගණ සූත්‍රයෙහි ප්‍රකාශ කරනලද මැයි.

'නමො කරොහි නාස්ස' - ක්ෂීණාශ්‍රව වූ බුද්ධනාගයාහට 'ඒ භාග්‍යවත්හු සත්‍යාවබෝධය කළාහු සත්‍යාවබෝධය පිණිස දහම් දෙසති, ඒ භාග්‍යවත්හු දැමුනාහු ඉන්ද්‍රිය දමනය පිණිස දහම් දෙසති, ඒ භාග්‍යවත්හු සන්සිදුනාහු, ශමථය පිණිස දහම් දෙසති, ඒ භාග්‍යවත්හු තරණය කළාහු තරණය පිණිස දහම් දෙසති, ඒ භාග්‍යවත්හු පිරිනිවියාහු පරිනිර්වාණය පිණිස දහම් දෙසති'යි මෙසේ නමස්කාර කරව'යි. මේ මෙහි අර්ථයි.

මෙසේ මේ සූත්‍රය තෙරුන් වහන්සේට කර්මස්ථානය විය. තෙරුන් වහන්සේද මේ සූත්‍රයම කර්මස්ථානය කොට විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියේක. 'අයමෙතස්ස අත්ථො' - මේ තෙම තෙල ප්‍රශ්නයාගේ අර්ථයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රුවන් රැසක කුළු ගන්නාහුමෙන් අනුසන්ධවූ පරිද්දෙන්ම දෙශනාව නිමවූ සේකැයි.

(වම්මික සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

24. රථවිනිත සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි රථවිනිත සූත්‍රයයි එහි 'රාජගහෙ' - එනම් නගරයෙහි. ඒ නගරය වනාහි මන්ධාතු- මහාගොවින්දාදීන් විසින් පරිගෘහිත බැවින් 'රාජගහ' යයි කියනු ලැබේ. මෙහි අන්‍යවූත් ප්‍රකාරයන් වර්ණනා කෙරෙහි. ඔවුන්ගෙන් කිම? මේ ඒ නගරයාගේ නාමයයි. තවද- ඒ මේ නගරය බුද්ධ කාලයෙහිද චක්‍රවර්ති කාලයෙහිද නගරය වෙයි. සෙසුකල ශුන්‍ය වූයේ යක්ෂ පරිගෘහිත වූයේ වෙයි. ඔවුන්ට වසන්ත වනයක්ව සිටී. 'වෙච්චනෙ කලන්දක නිවාපෙ' - 'වෙච්චන' යනු ඒ උද්‍යානයාගේ නාමයයි. එය වනාහි හුණගසින්ද අටළොස්වියන් පවුරකින්ද පරික්ෂිප්ත වූයේ විය. දොරටු අටුලවලින් යුක්ත වූයේ නිලවර්ණ වූයේ මනහර වූයේ වෙයි. එහෙයින් 'වෙච්චන' යි කියනු ලැබේ. තවද- මෙහි ලෙහෙනුන්ට වැටුප් දුන්නාහුය, 'කලන්දකනිවාප' යයි කියනු ලැබේ. ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- පෙර එක්තරා රජෙක් එහි උයන්කෙළි පිණිස පැමිණියේ රහමෙදෙන් මත්වූයේ දහවල් නින්දට පැමිණියේ ශයනය කෙළේය. ඔහුගේ පිරිවර ජන තෙමේද රජතෙම ශයනය කෙළේයයි මල්පල ආදියෙන් පොළඹවනු ලබන්නේ ඔබ්බොබ නික්මුනේය. එකල රාගද හෙතෙකොට එක්තරා සිදුරු ගසකින් කෘෂ්ණ සර්පයෙක් නික්ම රජුට අහිමුව එයි, ඒ දැක රුක්දෙවතා තොමෝ රජුට දිව් දෙන්නෙමි'යි ලෙහෙන වෙසින් අවුත් කන්මුල ශබ්ද කළා. රජ තෙම පිබිදියේය. කෘෂ්ණසර්ප නැවතුනේය. හෙතෙම ඒ දැක මේ ලෙහෙනා විසින් මාගේ ජීවිතය දෙන

ලදැයි එහි ලෙහෙනුන්ට වැටුප් පිහිටුවී. අභයසොභාවක්ද සොභා කරවිය. එහෙයින් ඒ උයන එතැන් පටන් කාලන්දකනිවාපයයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. ඒ එසේමැයි. 'කලන්දක' යනු ලෙහෙනුන්ට නමෙකි.

'ජාතිභූමකා' - ජාතිභූමියෙහි වැසිවූ. 'ජාතිභූමි' යනු උපන් ස්ථානයයි. ඒ මේ ජාතස්ථානය වනාහි කොසොල් මහරජු ආදීන්ගේ නොම වෙයි. වංකි බ්‍රාහ්මණාදීන්ගේ නොවෙයි, ශක්‍රපුයාම සන්තුෂිතාදීන්ගේ නොවෙයි, අසුමහා ශ්‍රාවකාදීවූ අන්‍ය සත්වයන්ගේ ජාතස්ථානය 'ජාතිභූමි' යයි නොකියනු ලැබේ. තවද යමෙකුගේ ජාත දනියෙහි දශසහශ්‍රී ලොකධාතුව එකම දදපෙල ඇත්ති විසුරුණු සුවද සුණුගදින් සුවද වූවා සර්වපාලිච්ඡල්ලවූ නඳුනුයන මෙන් බබලන්නී පියුම් පතක දියබිඳක් සෙයින් කම්පාවූද, ජාත්‍යන්ධාදීන්ගේ රූප දර්ශනාදීවූ නොඑක් පෙළහර පැවැත්තාහුද, ඒ සර්වඥ බොධිසත්වයන්ගේ ජාතස්ථානයවූ ශාක්‍යජනපදයෙහි කපිලවස්ත්වාගාරය 'ජාතභූමි' යයි කියනු ලැබේ.

'වස්සං චුත්ථො' - තෙමසක් වස් වසන ලද්දාහු පවරණය කළ පවාරණ ඇත්තාහුව. 'හගවා එතදවොච' - මහණෙනි, කිම ඉවසිය හැකිද? යනාදී වචනයන්ගෙන් ආගන්තුක පිළිසඳර කොට 'එතං කො නු බො භික්ඛවො', යනාදී වචනය වදාළහ. ඒ භික්ෂුහු වනාහි - "මහණෙනි, කිම ඉවසිය හැකිද? කිම යැපිය හැකිද? කිම නොවෙහෙසින් මඟ ආවාහුද? නො ද පිණ්ඩපාතයෙන් ක්ලාන්ත වූවහුද? තවද මහණෙනි, තෙපි කොහි සිට ආවාහුදැ? යි පිළිසඳර විසින් විචාරන ලද්දාහු - භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ශාක්‍යජනපදයෙහි කපිලවස්ත්වාගාරයෙහි සිට ජාතිභූමියෙන් ආමිහ'යි කීවාහුය. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශුද්ධොදන මහරජුගේ නිරෝග බව නොම විචාළහ, නො ද සුක්කොදන රජුගේ - නො ද සක්කොදන රජුගේ - නො ද ධොතොදන රජුගේ - නො ද අමිතොදන රජුගේ - නො ද අමිතාදෙවියගේ - නො ද පමිතා දෙවියගේ - නොද මහාපජාපතියගේ - නොද සියලු ශාක්‍ය මණ්ඩලයාගේ නිරෝග බැව් විචාළසේක. වැලි තමාන් දශ කථාවස්තුලාභීවූ අනුනුත් එහි සමාදන් කරවන්නාවූ ප්‍රතිපත්ති සම්පන්නවූ භික්ෂුවක්

විචාරනයේක් මේ- 'කො නු බො හික්ඛවෙ' යනාදී වචනය වදාළසේක. නැවත කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශුද්ධොදනාදීන්ගේ නිරෝග බැව් නොවිචාරා මෙබඳු වූ හික්ෂුවක්ම විචාරන සේක. ප්‍රිය බැවිනි. සැබව- බුදුවරයින්ට (පිළිවෙතනි) ප්‍රතිපත්තවූ හික්ෂුහුද හික්ෂුණිහුද උපාසකයෝද උපාසිකාවෝද ප්‍රියවූවාහු මනාප වූවාහු වෙති. කරුණු කිම යත්, ධර්මගරුත්වය හෙයිනි. සැබව- තථාගතයෝ ධර්මගරුක වූවාහු වෙති. ඔවුන්ගේ ඒ ධර්මගරුභාවයද- 'දුක්ඛං බො අගාරවො'විහරති අප්පතිස්සො' යන මේ අප්පල් නුගමුල උපන් අදහසින් දනසුතු. ඒ එසේමැයි- ධර්මගරුත්වයෙන්ම භාග්‍යවත්හු මහකසුප් තෙරුන්ගේ අභිනිෂ්ක්‍රමණ දිනයෙහි පෙර ගමන් කරන්නාහු තුන්ගතවුමග වැඩියහ. අතිරෙක යොදුන් සියයක් ගොස් ගංගාතිරයෙහි දහම් දෙසා පිරිස් සහිත මහා කප්පිත තෙරුන් රහත්බැවිහි පිහිටු වූහ. එක් පසුබත පන්සාලිස් යොදුන් මග ගොස් කුඹල් නිවෙස්නෙහි තුන්යම් රැ දහම් කථා කොට 'පුක්කුසාති' කුලපුත්‍රයා අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටු වූහ. එක්සිය විසියොදුන් ගොස් වනවැසි හෙරණුන්දැට අනුග්‍රහ කළහ. සැටයොදුන් මග ගොස් බදිරවතිය තෙරුන්ට දහම් දෙසූහ. අනුරුද්තෙර පාවිතවංස මිගදායයෙහි හුන්නේ මහාපුරුෂ විතර්කය විතර්ක කෙරෙයයි දැන එහි අහසින් ගොස් තෙරුන් හමුවෙහි බැස සාධුකාර දුන්හ. කුටි කණ්ණ සොණතෙරුන්ට එක් ගදකිළියෙහි සෙනසුන් පනවවා අලුයම්කල දම්දෙසුමට ආරාධනා කොට සරහඤ්ඤයාගේ අවසානයෙහි සාධුකාර දුන්හ. තුන්ගවු මග ගොස් තුන් කුලපුතුන් වසන තැන ගොසිංගසල් වෙනෙහි සමගි රසයෙහි අනුසස් වදාළහ. 'කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන් වහන්සේද මේ තෙම අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටි ආර්යා ශ්‍රාවකයෙකැයි විසිවස් උපදවා ඝටිකාර කුම්භකාරයාගේ නිවෙස්නට ගොස් සියතින් අහර ගෙන වැළඳූහ.

අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේම වස් එළඹෙන දිනය පැමිණි කල්හි දෙවරමින් හික්ෂුසංඝයා විසින් පිරිවරන ලද්දාහු චාරිකාවෙහි නික්මුනහ. කොසොල් මහරජ- අනේපිඬු සිටු ආදිහු නවත්වනට නොහැකි වූහ. අනේපිඬු සිටු තෙම ගෙට අවුත් දොම්නසට පැමිණ හුනි, එකල ඕහට 'පුණ්ණා' නම් දාසී

තොමෝ හිමියනි, දොම්නසට පැමිණියහු දැ?යි කිව. එසේය කොල ශාස්තෘන් නවත්වන්ට නොහැකිවිමි, එකල මට මේ තුන්මස දහම් අසන්ට හෝ අදහස් සේ දන්දෙන්ට හෝ නොලබන්නෙමි,යි සිතිවිලි උපනැයි "හිමියනි, මම ශාස්තෘන් නවත්වන්නෙමි,යි. ඉදින් නවත්වන්නට හැකිවෙහි නම් තී දැස්වුවාමයයි ඕ ගොස් දශබලයන් පාමුල හෙවි "භාග්‍යවතුන් වහන්ස, නැවතුන මැනවැයි කිව 'පුණ්ණාවෙනි, තී අනුන් අයන් දිවිපෙවෙන ඇත්තී වෙහි, මට කුමක් කරන්නෙහිදැ?යි.

"භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මට දෙයාධර්මයක් නම් නැතැයි නුඹවහන්සේන් දන්නාහුය. එහෙත් නුඹ වහන්සේගේ නැවතීමි කරුණෙන් මම තෙසරණයෙහිද පන්සිල්හිද පිහිටන්නෙමි,යි. භාග්‍යවත්තු 'සාධු සාධු' පුණ්ණාවෙනි'යි සාධුකාර දී නැවතී දෙවුරුමටම පිවිසි සේක. මෝ කථාව ප්‍රකට වුවාය, සිටුතෙම ඒ අසා පුණ්ණාව විසින් භාග්‍යවත්තු නවත්වන ලද්දහු ල- යයි ඇ නොදැස් කොට දුවනි තැන්නි තැබී ඕ පැවිද්ද අයැද පැවිදිවුව. පැවිදිවි විදසුන් පටන්ගත ඉක්බිති අැට ශාස්තෘන් වහන්සේ පටන් ගන්නා ලද විදර්ශනා ඇති බැව් දැන මේ ඕභාස ගාථාව වදාළහ-

'පුණ්ණාවෙනි, පනු රැස සදමෙන් ශාසන සද්ධර්මය පුරහි. විදර්ශනා සහිත මාර්ග ප්‍රඥාව සම්පූර්ණවූ කල්හි වෘත්තදුඛයාගේ කෙළවර කරන්නෙහි."

ඕ තොමෝ ගාථා කෙළවර රහත්බවට පැමිණ ප්‍රසිද්ධවූ ශ්‍රාවිකාවක්වූ. මෙසේ තථාගතයෝ දහම් ගරුකොට ඇත්නාහු වෙහි. නන්දකතෙරුන් උපස්ථාන ශාලාවෙහි දහම් දෙසන කල්හිද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ස්නානය නොකළාහුම ගොස් තුන්යම් රැ සිටියාහුම බණ අසා දෙසුම් කෙළවර සාධුකාර දුන්හ. තෙරුන් වහන්සේ අවුත් වැද "වහන්ස, කවර වේලාවක වැඩියහුදැ?යි විචාළහ. 'තොප විසින් සූත්‍රාන්තය පටන්ගත් ඇසිල්ලෙහි' යයි. "වහන්ස, දුෂ්කර වූවක් කළහුය, නුඹ වහන්සේ බුදුහෙයින් සිවුමැලි වූවහුයයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "නන්දකය, ඉදින් තෙපි කල්පයක් දෙසන්ට හැකි වන්නෙහිද, කල්පයක් පමණම මම සිටියේම අසන්නෙමි,යි වදාළහ. මෙසේ තථාගතයෝ ධර්ම ගරුක වෙත්. ධර්ම ගරුත්වයෙන් ඔවුන්ට

පිළිවෙතට පැමිණියාහු ප්‍රිය වෙති. එහෙයින් ප්‍රතිපත්තකයන් විවාරත්.

තවද- ප්‍රතිපත්තයා නම්:-

1. තමහට හිත පිණිස පිළිපත්තේ පරහිතයට නොපිළිපත්තේය.

2. පරහිතයට පිළිපත්තේ තමහට හිත පිණිස නොපිළිපත්තේය.

3. ස්වහිතයටද පරහිතයටද පිළිපත්තේය.

4. ස්වහිතයට නොම පිළිපත්තේ පරහිතයටද නොපිළිපත්තේයයි චතුර්විධ වේ.

එහි 1. යමෙක් තෙමේද දශ කථා වස්තුලාභී වේද, අනුන් එහි අවවාද නොකෙරේද, අනුශාසනා නොකෙරේද, ආයුෂ්මත් බක්කුලයන් මෙනි, මේ තෙම ස්වහිතයට පිළිපත්තේ පරහිතයට නොපිළිපත්තේ නම් වෙයි. මෙබඳු හික්ෂුර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නො විවාරන සේක. කුමක් හෙයින්? මාගේ ශාසනයාගේ වෘද්ධි පක්ෂයෙහි නොසිටියේයයි කියයි.

2. යමෙක් වනාහි දශකථා වස්තූන් නොලබන සුලුමුයේ අනුන් ඒ දශකථා වස්තූන්ගෙන් අවවාද කෙරේද, ඔහු විසින් කළ වත් ඉවසනු පිණිසය. උපනන්ද ශාක්‍ය පුත්‍රයන් මෙනි මේ තෙම පරහිතයට පිළිපත්තේ නම් වෙයි. මෙබඳු වූවහුද නොවිවාරති. කුමක් හෙයින්? ඔහුගේ තණ්හාව මහාපැසක් මෙන් ප්‍රහීණ නොවූවා යයි කියයි.

3. යමෙක් තමාත් දශකථා වස්තූන් නොලබන සුලුමුයේ අනුන් එයින් අවවාද නොකෙරේද, ලාභදායී තෙරුන් මෙනි. මේ තෙම නොම තමහට වැඩ පිණිස පිළිපත්තේ පරහට වැඩ පිණිසද නො පිළිපත්තේ වෙයි. මෙබඳු වූවහුද නොවිවාරති, කුමක් හෙයින්? ඔහුගේ ඇතුළත ක්ලේශයෝ පොරවකින් කැපිය යුතු වූවන් මෙන් මහත් වූවහු යයි කියයි.

4. යමෙක් වනාහි තෙමේ දශ කථා වස්තුලාභී වූයේ අනුන් එයින් අවවාද කෙරේද, මේ තෙමේ ස්වහිතයට හා පරහිතයටද පිළිපත්තේ නම් වෙයි. සැරියුත් මුගලන් මහ කසුප් ආදී අසුමහා තෙරුන් මෙනි. මෙබඳුවූ හික්ෂුර විවාරන සේක කුමක් හෙයින්? මාගේ ශාසනයාගේ වෘද්ධිපක්ෂයෙහි සිටියේ යයි කියයි. මෙහිද

මෙබඳු වූ මහණෙකු ම විචාරන සේක් 'කො නු බො හික්බවෙ' - යනාදිය වදාළහ.

නැවත මෙසේ භාග්‍යවතුන් විසින් විචාරන ලද්දාවූ ඒ හික්ෂුන්ට වනාහි- 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ස්වකීය ජාති භූමියෙහි උභය හිත පිණිය පිළිපත් දශකථා වස්තු ලාභිවූ හික්ෂුවක් විචාරති, එහි කවරෙක් වනාහි මෙබඳු වූයේදැ? යි ඔවුනොවුන් සිතීමක් හෝ එක්ව කථා කිරීමක් හෝ නොවීය. කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් ආයුෂ්මත් මන්තානි පුත්‍ර තෙම ඒ ජනපදයෙහි අභස්මැද සිටි සඳ මෙන්ද හිරු මෙන්ද ප්‍රකට වූයේ ප්‍රසිද්ධ වූයේ වේද, එහෙයින් ඒ හික්ෂුහු මේස නාදය අසා එකවිට රැස්වූ මයුර සමූහයක් මෙන්ද ගණසජ්ක්ධායනාව කරන්ට පටන් ගත් හික්ෂුන් මෙන්ද තමන්ගේ ඇදුරුවූ පුණ්ණ තෙරුන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දන්වන්නාහු තෙරුන්ගේ ගුණ කියන්ට නොපොහොනා මුවින් එක්වරින්ම 'පුණ්ණො නාම භත්තෙ, ආයස්මා' යනාදිය කීවාහුය.

එහි පුණ්ණො යනු ඒ තෙරුන්ගේ නාමයය. එහෙත් හෙතෙම මන්තාණියගේ පුත්‍රය එහෙයින් මන්තානිපුත්තයි කියනු ලැබේ.

'සම්භාවිතො' - ගුණ සම්භාවනාවෙන් සම්භාවිතය 'අප්පි ඉච්ඡා විරහිතවූයේ, ආශාරහිතවූයේ, පහවූ තණ්හා ඇත්තේ මෙහි වනාහි බ්‍යඥ්ජනය සාවගෙෂ මෙන් වෙයි. එහෙත් අර්ථය නිරවගෙෂය. යම් හෙයකින් ඔහුගේ සිත තුල ලෙල මාත්‍රවූද අල්පවූ ඉච්ඡාවක් නම් නැත්තේද එහෙයිනි. මේ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රහීණවූ තෘෂ්ණා ඇති ක්ෂීණාශ්‍රවයෙක් මයි. තවද- මෙහි 'අත්‍රිච්ඡාතා, පාපිච්ඡාතා, මහිච්ඡාතා, අප්පිච්ඡාතා' - යන මේ හෙදය දතයුතු.

එහි 1. ස්වකීය ලාභයෙහි තෘප්ති රහිත වූවහුගේ පර ලාභයෙහි ප්‍රාර්ථනාව 'අත්‍රිච්ඡාතා' නමු. එයින් යුක්තවූවහුට එක බඳුනෙහි පැසුණු පූපයන් අතුරෙන් තමාගේ පාත්‍රයෙහි වැටුනේ මනාකොට නො පැසුනාක් මෙන් කුඩාවූවක් මෙන් වැටහෙයි, එයම අනුන්ගේ පාත්‍රයෙහි බහාලන ලද්දේ මනා කොට පැසුනාක් මෙන්ද මහත්වූවක් මෙන්ද වැටහේ. නැවත 2. අවිද්‍යමාන ගුණ පහළ කරන බවද පිළිගැනීමෙහි පමණ නො

දන්නා බවද 'පාපිච්ඡතා' නම්. ඕනෑමෝ 'ඉධෙකච්චො අස්සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතු' යනාදී නයින් අභිධර්මයෙහි ආවාමැයි. එයින් සමන්විතවූ පුද්ගල තෙම කොහොත් බැවිහි පිහිටයි.

නැවත- 3. විද්‍යමාන ගුණ පහළ කරණ බවද පිළිගැනීමෙහි පමණ නොදන්නා බවද 'මහිච්ඡතා' නම්. ඕද 'ඉධෙකච්චො සද්ධො සමානො සද්ධොති මං ජනො ජානාතු' ඉච්ඡති සිලවා සමානො- සිලවාති මං ජනො ජානාතු' යි මේ නයින්මයි. එයින් සමන්විතවූ පුද්ගල තෙම සන්තර්පණයට දුෂ්කර වූයේ වෙයි. වැදූ මවුද ඔහුගේ සිත් ගන්ට නොහැකි වෙයි. එයින් මේ කියනු ලැබේ-

'ගිතිකදද, සමුද්‍රයද, නැවත මහෙච්ඡ පුද්ගලතෙමේද යන මොවුහු තිදෙනම ගැලින් ප්‍රත්‍යය දෙන්නාහු නමුදු තර්පණය නොකට හැක්කාහු වෙත්.

නැවත- 4. විද්‍යමාන ගුණ සඟවන බවද පිළිගැනීමෙහි පමණ දන්නා බවද 'අප්පිච්ඡතා' නම්. එයින් සමන්විතවූ පුද්ගල තෙම තමා කෙරෙහි විද්‍යමානවූද ගුණය ප්‍රතිච්ඡාදනය කරනු කැමති බැවින් සැදැහැතියේ.

'සැදැහැතියෙකැයි මා ජන තෙමේ දැනගනිවා' යි නොකැමති වෙයි. සිල් ඇතියේ- විවේක ඇතියේ- බහුග්‍රැහ වූයේ පටන් ගන්නා ලද විර්යය ඇත්තේ- සමාධි සම්පන්න වූයේ- ප්‍රඥාවත් වූයේ- ක්ෂිණාශ්‍රව වූයේ 'ක්ෂිණාශ්‍රවයෙකැයි මා ජනතෙමේ දැන ගනිවා' යි නො කැමති වේ. 'මජ්ඣිමනික' තෙරුන් වහන්සේ යම්සේද එමෙනි.

මජ්ඣිමනික තෙර.

මේ අසනු ලැබේ- මජ්ඣිමනික තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මහා ක්ෂිණාශ්‍රව වූහ. එහෙත් උන්වහන්සේගේ පා සිවුරු පාදයක් පමණම අගි. උන්වහන්සේ ධර්මාශෝක මහ රජුගේ විහාර පූජා දිනයෙහි සංඝස්ථවීර වූහ. එකල උන් වහන්සේගේ ඉතා රුක්ෂභාවය දැක මනුෂ්‍යයෝ 'වහන්ස, මඳක් බැහැර වුව මැනවැයි' කීහ. තෙරුන් වහන්සේ 'මා වැනි ක්ෂිණාශ්‍රවයක්හු රජුට සංග්‍රහ නොකරන කල්හි අන් කවරෙක් කරන්නේදැයි'

පොළොවෙහි කිමිද සංඝ ස්ථවිරයන්ට ඔසවන ලද පිණිස ගනිමින්ම නැගුනු සේක. මෙසේ ක්ෂීණාග්‍රවූයේ ක්ෂීණාග්‍රවයෙකැයි මහජන තෙමේ දැන ගනිවා, යි, නොකැමති වේ. මෙසේ අල්පෙච්ඡවූ හික්ෂු තෙම වනාහි නූපන් ලාභය උපදවයි. උපන් (ලාභය) තහවුරු කෙරෙයි. දායකයන්ගේ සිත ආරාධනය කෙරෙයි. හෙතෙම යම් යම් පරිද්දෙකින්ම තමාගේ අල්පෙච්ඡ භාවයෙන් මදක් ගනීද, ඒ ඒ පරිද්දෙන් ඔහුගේ වතෙහි ප්‍රසන්නවූ මනුෂ්‍යයෝ බොහෝ කොට දෙන්නාහුයි.

අන්‍යවූද, චතුර්විධවූ අල්පෙච්ඡයෙක් වෙයි - ප්‍රත්‍යයාල්පෙච්ඡය, ධුතාංගාල්පෙච්ඡය, පර්යාප්තාල්පෙච්ඡය, අධිගමාල් පෙච්ඡයයි කියායි. ඔවුන්තුරෙහි 1. සිව්පසයෙහි අල්පෙච්ඡ වූයේ ප්‍රත්‍යයාල්පෙච්ඡ නම්. හෙතෙම දායකයාගේ කැමැත්ත දනී, දෙයා ධර්මයාගේ ප්‍රමාණය දනී. තමාගේ ශක්තිය දනී, ඒ එසේ මැයි- ඉදින් දෙයා ධර්මය බොහෝ වේද, දායක තෙම මදක් දෙනු කැති වේද, (එකල) දායකයාගේ වශයෙන් ස්වල්පයක් ගනී. දෙයා ධර්මයක් බොහෝ වේද, දායක තෙමේත් බොහෝ දෙනු කැමති වේද, (එකල) තමාගේ ශක්තිය දැන ප්‍රමාණයෙන්ම ගත්තේයි.

2. ධුතාංග සමාදානය තමා කෙරෙහි ඇති බැව් නොදන්වනු කැමැත්තේ 'ධුතාංගාල්පෙච්ඡ' නම් වෙයි. ඔහු ප්‍රකට කිරීම පිණිස මේ වස්තුහු වෙති. ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ. සොසානික මහාකුමාර තෙරුන්වහන්සේ සැට වසක් සොහොනෙහි විසූහ. අන් එක් හික්ෂු කෙනෙකුදු නො දන්නේයි එහෙයින්ම කීහු-

සොහොනෙහි මම සැට වසක් මුළුල්ලෙහි අතිකෙකු හා අසම්මිශ්‍රව වෙසෙමි. දෙවැන්නෙක් මා නොදන්නේය. සොසානිකංගයාගේ උතුම් බව ආශ්චර්යයයි.

සෑ ගිරියෙහි දෙබෑ තෙර කෙනෙක් විසූහ. කනිටු තෙම උපස්ථායකයා විසින් එවන උක් කැබලි ගෙන දෙටු තෙරුන් වෙතට ගියේය. 'වහන්ස, පරිභෝග කළ මැනවයි' (කීය) තෙරුන්ගේද බත් කිස කොට මුව දොනා කල විය, උන් වහන්සේ 'ඇවැත්නි, කම් නැතැයි කීහ. 'කිම වහන්ස, එකාසනින් වූම්හුදැ'යි 'ඇවැත්නි, උක් කැබලි ගෙන එව'යි

පනස් වසක් එකාසනික වූවාහු නමුත් ධුතාංගය සඟවමින් පරිභෝග කොට මුව සෝදා යළි ධුතාංගය ඉටා ගියහ.

3. යමෙක් වනාහි සාකෙතකතිස්ස තෙරුන් මෙන් බහුශ්‍රැත භාවය දැන්වන්නට නොකැමතිවේද, මේ තෙම, පර්යාපේත්‍යල්පෙච්ඡ' නම් වෙයි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ඇසිල්ලෙක් නැතැයි උදෙසිම් සිළිවිසිම්හි අවකාශයක් නොකරන්නාහු 'වහන්ස, මරණ ඇසිල්ල ලබන්නහුදැ?යි' චෝදනාකරන ලද්දාහු ගණයා හැර 'කිහිරිවැලි මුහුදු විහාරයට' ගියහ. එහි ඇතුලු වස ස්ථවිර නවක මධ්‍යම භික්ෂූන්ට උපකාරව මහා පචාරණය පිළිබඳ පෙවහෙවස් දින ධර්ම කථාවෙන් ජනපදය අලලා ගියහ.

4. යමෙක් වනාහි ශ්‍රෝතාපන්නාදීන් අතුරෙන් එක්තරා එකෙක්ව ශ්‍රෝතාපන්නාදි භාවය දක්වන්නට නොහැකි වේ. මේ තෙම (අනුරුද්ධාදී) කුල පුත්‍රයන් තිදෙන මෙන්ද, සටිකාර කුම්භකාරයා මෙන් ද වේ.

ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙම වනාහි අත්‍රිච්ඡතාවද පාපිච්ඡතාවද මහිච්ඡතාවද හැර සර්වප්‍රකාරයෙන් ඉච්ඡාවන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ අලෝභසාංඛ්‍යාතවූ පරිශුද්ධවූ අල්පෙච්ඡතායෙන් සමන්විත බැවින් අල්පෙච්ඡවූයේ නම් විය. භික්ෂූන්ටද 'ඇවැත්ති අත්‍රිච්ඡතා- පාපිච්ඡතා- මහිච්ඡතා යන මේ ධර්මයෝ පහ කටයුත්තාහුය,යි' ඒ ධර්මයන්හි ආදීනව දක්වා මෙබඳුවූ අල්පෙච්ඡභාවය දැඩිව ගෙන පැවතිය යුතුයයි අල්පෙච්ඡ කථාව කිය. එයින් කියන ලදී- 'අත්තනා ව අප්පිච්ඡො අප්පිච්ඡ කථාඤ්ච භික්ඛුනං කත්තා' යනු.

මෙවිට අත්තනාව සන්තුට්ඨො' යනාදියෙහි විශේෂාර්ථයම දක් වන්නෙමු. අර්ථ යෝජනාව වනාහි කී නියෙන්ම දතයුත්තිය. 'සන්තුට්ඨො'- ඉතරෙතර ප්‍රත්‍යය සන්නොෂයෙන් සමන්විත වූයේ ඒ මේ සන්නොෂය වනාහි දොළොස් වැදෑරුම් වෙයි. ඒ මෙසේයි- විචරයෙහි යථාලාභ සන්නොෂය, යථාබල සන්නොෂය, යථාසාරූප්‍ය සන්නොෂය'යි ත්‍රිවිධ වෙයි පිණ්ඩපාතාදියෙහිද මෙසේයි. ඒ සන්නොෂයාගේ මෝ ප්‍රභෙද සංවර්ණනායි- මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම සුන්දරවූ හෝ

අසුන්දරවූ හෝ විවරයක් ලබාද, හෙතෙම එයින්ම යැපේද, අනිකක් ප්‍රාර්ථනා නොකෙරේද, ලබන්නේ නමුදු නොගනීද, මේ තෙම ඔහුගේ විවරයෙහි යථාලාභ සන්තොෂයයි. නැවත යමෙක් ප්‍රකෘතියෙන් දුර්වල හෝ වේද, රොගයෙන් හා ජරාවෙන් මඩනා ලද්දේ හෝ වේද' බර සිවුරක් පොරවන්නේ ක්ලාන්ත වේද, හෙතෙම සභාග හික්මුවක් සමග එය පරිවර්තනය කොට සැහැල්ලු සිවුරකින් යැපෙන්නේද සතුටුවූයේම වේද, මේ ඔහුගේ විවරයෙහි යථාබල සන්තොෂයයි. අනිකෙක් ප්‍රණීතවූ ප්‍රත්‍යය ලබන සුලු වූයේ වේද, පටසිවුරු ආදීන් අතුරෙන් එක්තරා මාහැගි සිවුරක් හෝ බොහෝ සිවුරු හෝ ලැබ මෙය පැවිදිව බොහෝ කල් ඉක්මුණු තෙරුන්ටද මෙම බහුශ්‍රැතයන්ටද සුදුසුය. මෙය ගිලනුන්ටද මෙය අල්පලාභීන්ටද වේවා, යි දී ඔවුන්ගේ පැරණි සිවුරක් හෝ නැවත කසළගොඩ ආදියෙන් හෝ කඩරෙදි අවුලා එයින් සඟල කොට ධරන්නේද සතුටු වූයේම වෙයි. මේ ඔහුගේ විවරයෙහි 'යථාසාරූප්‍ය' සන්තොෂයයි.

නැවත මේ ශාසනයෙහි මහණතෙම රුක්ෂවූ හෝ ප්‍රණීත වූ හෝ පිණ්ඩපාතය ලබාද, හෙතෙම එයින්ම යැපේද, අනිකක් නොපතාද, ලබන්නේ නමුදු නොගනීද, මේ ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි 'යථාලාභ' සන්තොෂයයි. යමෙක් වනාහි තමාගේ ප්‍රකෘතියට විරුද්ධවූ හෝ රෝගයට විරුද්ධවූ හෝ පිණ්ඩපාතය ලබාද, වැළඳු යම් පිණ්ඩපාතයකින් ඕනට නොසුව වේද, හෙතෙම එය සභාග මහණකන්හටදී ඔහු අතින් (ගෙන) සැපවූ බොදුන් වළඳ මහණදම් කරන්නේද, සතුටුවූයේම වේද, මේ ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි 'යථාබල සන්තොෂයයි. අනිකෙක් බොහෝ ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතය ලබාද හෙතෙම එය විවරය මෙන් විරප්‍රවුප්ථතයන්ට බහුශ්‍රැතයන්ට අල්පලාභීන්ට ගිලනුන්ට දී ඔවුන්ගේ අවශෙෂය හෝ පිඬු පිණිස හැසිර හෝ මිශ්‍රකාහාරය වළඳමින්ද සතුටු වූයේම වෙයි. මේ ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි 'යථාසාරූප්‍ය' සන්තොෂයයි.

තවද මේ ශාසනයෙහි මහණතෙම මනාපවූ හෝ අමනාප වූ හෝ සෙනස්තක් ලබාද. හෙතෙම එයින් සොම්නස් හෝ කොපයක් හෝ නොම උපදවාද, යටත්පිරිසෙයින් තණ ඇතිරියකිනුදු ලැබූ පරිද්දෙකින්ම සතුටු වේද, මේ ඔහුගේ

සෙනස්තෙහි 'යථාලාභ' - සන්තොෂයයි. අනිකෙක් මහා පිනැතියේ ලෙන්- මඩු- කුළුගෙවල් ආදීවූ බොහෝ පිණි සෙනසුන් ලබාද හෙතෙම ඒ සෙනසුන් සිවුරු ආදිය මෙන් විරප්‍රවිජ්ජිත- බහුශ්‍රැත- අල්පලාභී- ගිලානයන්ට දී යම්කිසි තැනක වෙසෙමින්ද සතුටු වූයේම වේද? මේ ඔහුගේ සෙනස්තෙහි 'යථාසාරූප්‍ය' සන්තොෂයයි. යමෙකුත් 'උත්තම සෙනාසනය නම් ප්‍රමාදයට කරුණුය, එහි හුන්නහුට ටීනමිද්ධය බැසගනී. නින්දෙන් මධනාලසු ව නැවත පුබුද්ධත්තහුට පාපවිතර්කයෝ පහළවන්නාහුය'යි ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට එබඳුවූ සෙනස්ත පැමිණියේ නමුදු නොපිළිගනීද, හෙතෙම එය පිළිකෙව් කොට අභාවකාස වෘක්ෂමූලාදියෙහි වෙසෙමින්ද සතුටු වූයේම වෙයි. මෙද සෙනස්තෙහි 'යථාසාරූප්‍ය සන්තොෂයයි.

නැවත මේ ශාසනයෙහි මහණතෙම රුක්ෂවූ හෝ ප්‍රණීත වූ හෝ බෙහෙදක් ලබාද, හෙතෙම යමක් ලබාද එයින්ම සතුටුවන්නේද, අනිකක් ප්‍රාර්ථනා නොකෙරේද, ලබන්නේ නමුදු නොගනීද. මේ ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි 'යථාලාභ' සන්තොෂයයි. යමෙක් වනාහි තෙලින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේ උක්සකුරු ලබාද, හෙතෙම එය සභාග මහණක්හට දී ඔහු අතින් තෙල් ගෙන අතික් තෙලක්ම හෝ සොයා බෙහෙත් කරන්නේත් සතුටුවන්නේම වේද. මේ ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි 'යථාබල' සන්තොෂයයි. අනිකෙක් මහපිනැතියේ බොහෝ තෙල් මි සකුරු ආදි පිණිබෙහෙත් ලබාද, හෙතෙම එය වීචරය මෙන් විරප්බිබජ්ජිත- බහුස්සුත- අල්පලාභ- ගිලානයන්ට දී ඔවුන්ට ගෙන එනලද යම් කිසිවකින් යැපෙන්නේද සතුටුවූයේම වේද, යමෙක් නැවත එක්බඳුනක මූත්‍ර හරිතකයද එක් බඳුනක චතුර්ධරයද තබා "වහන්ස, යමක් කැමැත්තහු නම් එය ගතමැනවැයි කියනු ලබන්නේ ඉදින් ඔහුගේ රොගය ඒ දෙක අතුරෙන් එක්තරා එකකින් නමුදු සන්සිඳෙන්නේද එකල්හි මූත්‍රහරිතකය නම් බුද්ධාදීන් විසින් වර්ණනා කරනලදැයි සිසුමිසුරු පිළිකෙව් කොට මූත්‍රහරිතකයෙන් බෙහෙත් කරමින් අනිශයින් සතුටට පැමිණියේම වේද. මේ ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි 'යථාසාරූප්‍ය' සන්තොෂ යයි. තවද- වෙන වෙනම ප්‍රත්‍යයන්හි මේ ත්‍රිවිධ සන්තොෂයන් අතුරෙන් 'යථාසාරූප්‍ය සන්තොෂය'ම

අග්‍ර වේ. ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙම එකෙකි ප්‍රත්‍යයෙහි මේ ත්‍රිවිධ සන්තොෂයන්ගෙන්ම සතුටු වූයේම වී. 'සන්තුට්ඨි කථඤ්ච'- නැවත හික්ෂුන්ටද මේ සන්තුෂ්ටිකථාව කරන්නේම වී.

'පටිච්ඡන්තො' යනු 'කායපටිච්චෙකය, චිත්තපටිච්චෙකය උපධිපටිච්චෙකය' යන මේ තුන් පටිච්චෙකයන්ගෙන් සමන්විත වූයේ එහි- 1 එකලාවයෙයි, එකලාව සිටී, එකලාව හිඳියි, එකලාව ශයනය කෙරෙයි, එකලාව ගමට පිඬු පිණිස පිටිවෙයි. එකලාව පෙරලා එයි, එකලාව සක්මනට බසියි, එකලාව හැසිරෙයි, එකලාව වාසය කෙරෙයි යන මේ තෙම 'කායපටිච්චෙක' නම්.

2. අෂ්ටසමාපත්තිහු වනාහි 'චිත්ත පටිච්චෙක' නම්.

3. නිර්වාණය 'උපධිපටිච්චෙක' නම්. මේ වදාරනලද මයි- 'කායපටිච්චෙකො ච වචකට්ඨකායානං නෙක්ඛම්මාහිරතානං චිත්තපටිච්චෙකො ච පරිසුද්ධචිත්තානං පරමවොදානප්පත්තානං උපධිපටිච්චෙකො ච නිරුපධීනං පුග්ගලානං විසංඛාරගතානං'යි.

'පටිච්චෙකකථං'- නැවත හික්ෂුන්ටද මේ පටිච්චෙකකථාව කරන්නේ.

'අසංසට්ඨො'- පඤ්චවිධ සංසර්ගයෙන් විරහිත වූයේ. ඒ එසේමැයි- 'ශ්‍රවණ සංසර්ගය. දර්ශන සංසර්ගය, සමුල්ලාප සංසර්ගය, සම්භොග සංසර්ගය, කායසංසර්ගය'යි සංසර්ගය පඤ්චවිධය.

ඔවුනතුරෙන් 1. මේ ශාසනයෙහි මහණ තෙම අසවල් ගම් හෝ නියංගම් හෝ ස්ත්‍රියක් හෝ කුමාරිකාවක් හෝ උතුම් රූ ඇත්තී දැකුම් කටයුතු වූවා චිත්තප්‍රසාදය එළවන්නී උතුම් වූ ශරීරවර්ණයෙන් හා අවයව සටහනින් යුක්තවූවායයි අසාද, හෙතෙම ඒ අසා ගැලෙයි. වෙසෙසින් ගැලෙයි, බඹසරවස් රක්නට නොහැකිවෙයි. ශික්ෂාවෙහි දුබල බැව් ප්‍රකාශ නොකොට ලාමකවූ හිහිබවට පැමිණේය'යි මෙසේ අනුන් විසින් කියනු ලබන්නාවූ රූප සම්පත්තිය හෝ තමා විසින් සිතනවෙත කථාකරන හිකියන ශබ්දය හෝ අසන්නහුගේ ශ්‍රොත්‍රවිඥාන වීථි වශයෙන් උපන් රාගය 'ශ්‍රවණසංසර්ග' නම්. හෝ 'අනිර්ථගන්ධ' පසේ බෝසතුන්ගේද පඤ්චග්ගළලෙණවාසී 'තිස්ස' දහරයාගේද වශයෙන් දතයුතු. දහර තෙම වනාහි අහසින් යන්නේ කුමරියන් පස්දෙනකු සමග පියුම් විලට ගොස් නා

පියුම් පැළඳ මිහිරි හඬින් ගායනා කරන්නාවූ ශීරී ගම්වැසි කුලුරු දියනියකගේ ශබ්දය අසා කාමරාගයෙන් විදුනාලද්දේ විශේෂයෙන් පිරිහී අන්‍යව්‍යසනයට පැමිණියේය.

2. 'මේ ශාසනයෙහි මහණෙක් නොම අසයි, නැවත වනාහි විශිෂ්ට රූප ඇති දර්ශනයට යොග්‍යවූ ප්‍රසාද ඵලවත්තාවූ උතුම්වූ ශරීරවර්ණයෙන් හා අවයව සටහනින් යුක්තවූ ස්ත්‍රියක් හෝ කුමරියක් හෝ තෙමේ දකී, හෙතෙම ඇ දැක ගැලෙයි, වෙසෙසින් ගැලෙයි, බලසරවස් රක්තට නොහැකි වෙයි. ශික්ෂාවෙහි දුබල බැව් පහළ නොකොට ගිහිබවට පැමිණේය'යි මෙසේ විෂභාග රූපය බලන්නහුට වනාහි චක්ෂුර් විඥාන විටී වශයෙන් උපන් රාගය 'දර්ශන සංසර්ග නම්. හේ මෙසේ දතයුතු- එක් තරුණ භික්ෂුවක් කාළදීඝවාපිචාර විහාරයට උදෙසීම පිණිස ගියේය. ආචාර්යානෙම ඔහුට අන්තරාය දැක අවකාශ නොකෙරෙයි. හෙතෙම නැවත නැවත පැරැත්ත කරයි. ආචාර්යානෙම ඉදින් ඇතුළුගම නොහැසිරෙන්නෙහි නම් තොපට උද්දෙශය දෙන්නෙමි'යි කීය. හෙතෙම මැනවැයි පිළිගෙන උද්දෙශය නිමි කල්හි ආචාර්යා වැද යන්නේ මාගේ ආචාර්යානෙම මේ ගම හැසිරෙන්නට නොදෙයි. කරුණු කිමි දෝ හෝ'යි සිවුරු පොරවා ගමට පිවිසියේය. එක් කුලදියනියක් කහවතක් හැඳ ගෙයි සිටියා තරුණ භික්ෂුව දැක උපන් රාග ඇත්ති කෙණෙස්සෙන් කැඳ ගෙනවුත් ඔහුගේ පාත්‍රයෙහි බහා නැවති ඇඳෙහි වැදහොත්තිය. එකල්හි ඇ මවුපිය දෙදෙන කිම? දරුව'යි විචාළාහුය. 'දොරින් ගියාට තරුණ (භික්ෂුව) ලබන්නී ජීවත් වන්නෙමි, නොලබන්නී මැරෙන්නෙමි'යි මවුපිය දෙදෙන වේගයෙන් ගොස් ගම්දොරදී තරුණ භික්ෂුව වෙත පැමිණ වැඳ "වහන්ස, නවතිනු මැනව, භික්ෂාව ගතමැනවැ'යි කීවාහුය. දහරතෙම කම්නැත, යන්නෙමි, ඔවුහු 'වහන්ස, මෙනම් කාරණයයි යාඥා කොට "වහන්ස, අපගේ ගෙයි මෙතෙක් මේ ධනය ඇති. එකම දියනියක් වෙයි, ඔබ අපගේ දෙටුපුත් තැන්හි සිටින්නහුය, සුවසේ ජීවත්වන්නට හැකියයි' කීවාහුය. දහරතෙම 'මට මේ පළිබොධයෙන් ප්‍රයෝජන නැතැයි' නොපිළිගෙනම නික්ම ගියේය මවුපිය දෙදෙන ගොස් "දරුව, තරුණ භික්ෂුව නවත්වන්නට නොහැකිවීම. අන්‍යවූ යම් හිමියෙක්

කැමැත්තෙහි නම් ඔහු ලබන්නෙහි නැගීසිටුව, කව, පොව'යි කීවාහුය. ඔහු නො කැමතිවන්නී සතියක් නිරාහාරව සිටි කලුරිය කළා මවුපිය දෙදෙන දැගේ සිරුර කිසකොට ඒ කහවත සම්පවිහාරයෙහි හික්මු සංඝයාට දුන්නාහුය. හික්මු වස්ත්‍රය කඩ කඩ කොට බෙදූහ. එක් මහලු හික්මුවක් තමාගේ කොටස ගෙන කැලණි විහාරයට පැමිණියේය. ඒ දහරතෙමේද සෑය වදින්නෙමිසි එහිම ගොස් දිවාස්ථානයෙහි හුන්නේය. මහලු තෙම ඒ වත්කඩ ගෙන වහන්ස, මෙයින් මට පෙරහනක් කළ මැනවැයි තරුණ හික්මුවට කීය. දහරතෙම "මහතෙර, කොහිදී ලද දැ?යි" කීය. හෙතෙම සියලු පුවත කීය. හෙතෙම ඒ අසාම 'මෙබඳු තැනැත්තිය සමග සංවාසය නොලැබීමි'යි රාග ගින්නෙන් දවන ලද්දේ එහිම කලුරිය කෙළේය.

3. ඔවුනොවුන් අල්ලාප සල්ලාප වශයෙන් උපන් රාගය වනාහි 'සමුල්ලාප සංසර්ග' නම්.

4. හික්මුවක් හික්මුණියක සත්තකවු හෝ හික්මුණියක් හික්මුවක සත්තකවු හෝ (භාණ්ඩ) නෙ පරිභෝග කිරීම් වශයෙන් උපන් රාගය 'සම්භෝග සංසර්ග' නම්. හේ මෙසේ දතයුතු මිරිසවැටි විහාර පූජාවෙහි වනාහි හික්මුන් ලක්ෂයෙක්ද හික්මුණින් අනුදහසක්ද වූවාහය. එක් සාමණේර උණුකැඳ ගෙනයන්නේ වරක් සිවුරු කොණෙහිද වරක් බීම ද තැබීය. එක් සාමණේරියක් දැක මෙහි පාත්‍රය තබා යවයි තැටියක් දුන්නීය. ඔවුහු පසුකලක එක් භයක් උපන්කල්හි පරසමුදයට ගියාහුය. ඔවුනතුරෙන් හික්මුණිය පළමුකොට ගියා, ඔහු තෙමෝ එක් සිංහල හික්මු කෙනෙක් ආයේල යි අසා තෙරුන් සම්පයට ගොස් පිළිසඳර කොට හුන්නී 'වහන්ස, මිරිසවැටි විහාර පූජාකාලයෙහි නුඹවහන්සේ කෙනෙක් වස් ඇත්තහුදැ?යි' විචාළා 'එකල මම සත්වැසි හෙරණක් වෙමි. තෙපි වනාහි කෙනෙක් වස් ඇත්තීදැ?යි, 'මමද සත්වැසි හෙරණක්ම වීමි. උණුකැඳ ගෙන යන්නාවූ එක් හෙරණෙකුට පාත්‍රය තැබීම පිණිස තැටියක් දුනිමි,යි. ස්ථවිරතෙම 'ඒ මම යයි' කියා තැටිය බැහැර කොට දැක්වී ඔවුහු මේ පමණවූම සංසර්ගයෙන් බබසරවස් රක්තට නොහැකි වන්නාහු දෙදෙනම සැටවස් කාලයෙහි සිවුරු හැරියාහුය.

5. අන් ගැනීම් ආදී වශයෙන් උපන් රාගය වනාහි 'කායසංසර්ග නම්. එහි මේ වස්තුවෙකි. මේ අසනු ලැබේ මහ සැ මලුවෙහි තරුණ භික්ෂුහු පාඩම් කරති. ඔවුන් පිටිපස තරුණ භික්ෂුණිහු බණ පසති. එහි එක් තරුණ භික්ෂුවක් අත දිගු කරන්නේ එක් තරුණ භික්ෂුණියකගේ කය ස්පර්ශ කෙළේය. ඔ ඒ අත ගෙන තමාගේ ළෙහි තැබූහ. මෙතෙක් සංසර්ගයෙන් දෙදෙනම සිවුරු හැර ගිහි බවට පැමිණියාහුය. තවද- මේ පඤ්ච සංසර්ගයන් අතුරෙහි භික්ෂුන් සමග භික්ෂුවගේ ශ්‍රවණ-දර්ශන- ස්මුල්ලාප- සම්භොග- කාය පරාමර්ශයෝ නිරතුරුද වෙත්මැයි, භික්ෂුණින් සමග කාය සංසර්ගය තබා සෙසු කලින් කල වෙති. උපාසිකාවන් සමගද එසේයි උපාසකයන් සමග සියල්ලෝම කලින් කල වෙති. ඔවුන් කෙරෙහි ක්ලේශොත්පත්තියෙන් සිත රැකිය යුතුයි.

මේ විස්තරය- එක් මහණෙක් ග්‍රාහග්‍රාහක වෙයි. එකෙක් ග්‍රාහමුත්තක වෙයි, එකෙක් මුත්ත ග්‍රාහක වෙයි, එකෙක් මුත්තමුත්තක වේ. ඔවුනතුරෙහි-

1. යම් භික්ෂුවක් කරා මනුෂ්‍යයෝද ආමිෂයෙන් සංග්‍රහ කොට ගැනීම් වශයෙන් එළඹෙත්ද, මහණද වල්පල ආදියෙන් සංග්‍රහ කොට ගැනීම් වශයෙන් එළඹේද, මේ තෙම 'ගාහ-ගාහක' නම්.

2. තවද මනුෂ්‍යයෝ යම් මහණක්හු කරා කී පරිද්දෙන් එළඹෙත්ද මහණ තෙම දක්ෂිණෙයා වශයෙන් එළඹේද, මේ තෙම 'ගාහමුත්තක' නම්.

3. යම් මහණෙකුට මනුෂ්‍යයෝ දක්ෂිණෙයා වශයෙන් සිව්පසය දෙත්ද, මහණ තෙම මල්පල ආදියෙන් සංග්‍රහකොට ගැනීම් වශයෙන් එළඹේද, මේ තෙම මුත්ත ගාහක' නම්.

4. යම් මහණෙකුට මනුෂ්‍යයෝ දක්ෂිණෙයා වශයෙන් සිව්පසය දෙත්ද, මහණද 'චූලපිණ්ඩපාතිය තිස්ස' තෙරුන් මෙන් දක්ෂිණෙයා වශයෙන් වළඳද, මේ තෙම 'මුත්තමුත්තක' නම් වේ. මේ අසනු ලැබේ- තෙරුන්ට එක් උපාසිකාවක් දොළොස් වසක් උපස්ථාන කළා, එක් දිනක් ඒ ගම ගිනි ගැනී ගෙවල් දැවී අන්‍යයන්ගේ කුලපග භික්ෂුහු අවුත් 'කිම උපාසිකාවෙති, කිසි භාණ්ඩයක් අරොග කරන්නට හැකිවිදැ?යි පිළිසඳර කළාහුය

මනුෂ්‍යයෝ අපගේ මවගේ කුලපග තෙරුන්වහන්සේ වළඳන වේලාවෙහිම එන්නාහුය'යි කීහ. තෙරුන් වහන්සේද දෙවන දවස් පිටු පිණිස හැසිරෙන වේලාව සලකාම පැමිණියහ. උපාසිකා තොමෝ බිත්ති සෙවනෙහි හිඳුවා හික්ෂාව සම්පාදනය කොට දුන්නීය. තෙරුන් බත්කිය කොට නික්ම ගිය කල්හි මනුෂ්‍යයෝ (මෙසේ) කීහ- 'අපගේ මවගේ කුලපග තෙරුන් වහන්සේ වළඳන වේලාවෙහිම පැමිණියාහු'යි උපාසිකා තොමෝ 'තොපගේ කුලපගයෝ තොපටම සුදුස්සෝය, මාගේ තෙරුන් වහන්සේ මටම සුදුසුවූහ'යි කීය.

ආයුෂ්මත් මන්නාණි පුත්‍ර තෙම වනාහි මේ පඤ්ච සංසර්ගයන්ගෙන් සිව් පිරිස සමගම අසංසර්ග වූයේ ග්‍රාහ මුක්තකද මුක්ත මුක්තකද විය. නැවත යම්සේ තෙමේ අසංසර්ග වූයේද එපරිද්දෙන් හික්ෂුන්ටද අසංසර්ග කථාව කරන්නේ විය.

'ආරද්ධවිරියෝ'- දැඩිව ගන්නාලද විරියය ඇත්තේ සම්පූර්ණ වූ කායික චෛතසික විරියය ඇත්තේ යන අර්ථයි. ඒ එසේ මැයි- යම් මහණෙක් ගම්නෙහි උපන් කල්ලෙය සිටීමට පැමිණෙන්නට නොදේද, සිටීමෙහි උපන් කල්ලෙය හිඳීමට හෝ හිඳීමෙහි උපන් කල්ලෙය නිඳීමට හෝ පැමිණෙන්නට නොදේද, මන්ත්‍රයකින් කෘෂ්ණ සර්පයක්හු පෙළා ගන්නෙකු මෙන්ද සතුරකු ශ්‍රීවයෙන් ඇක්මෙන්නෙකු මෙන්ද හැසිරේද, මේ තෙම අරබ්දධවිරිය' නම්වේ. තෙරුන් වහන්සේද එබඳු වූහ. හික්ෂුන්ටද එසේම විරියාගාරම්භ කථාව කරන්නාහු වූහ.

'සිලසම්පන්නෝ'- යනාදියෙහි සිලං යනු සිව්පිරිසිදු ශීලයයි 'සමාධි'- විදර්ශනා පාදකවූ අට සමවත් 'පඤ්ඤා'- ලොවී ලොවුතුරා නුවණ 'විමුත්ති'- ආර්යය එලය. 'විමුත්ති ඤාණදස්සනං'- එකුත් විසි වැදෑරුම්වූ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම් නුවණ තෙරුන්වහන්සේ තුමුත් ශීලාදියෙන් සම්පූර්ණ වූහ, හික්ෂුන්ටද ශීලාදී කථාව කරන්නාහු වූහ.

ඒ මේ ස්ථවිර දශ කථා වස්තූන්ගෙන් අවවාද කෙරේනුයි 'ඔවාදක' නම් වෙයි. තවද- යම්සේ එකෙක් අවවාද කරන්නේම වේද, සියුම්වූ අර්ථය පරිවර්තනය කොට හඟවන්නට නොහැකිවේද, තෙරුන් වහන්සේ එසේ නොවෙති. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි ඒ දශකථා වස්තූන් හඟවත් නුයි විඤ්ඤාපක

නම් වෙති. එකෙක් හඟවන්නට හැකිවෙයි. කරුණ දක්වන්නට නොහැකිවේ. තේරුන් වහන්සේ කාරණයද දක්වත් නුයි 'සන්දස්සක' - නම් වෙති. එකෙක් විද්‍යමානවූ කාරණය දක්වයි. එහෙත් ගන්වන්නට නො හැකිවේ. තේරුන් වහන්සේ ගන්වන්නටද හැකිවෙන්නුයි 'සමාදපක' නම් වෙති. නැවත එසේ සමාදානය කරවා (ගන්වා) ඒ කථාවස්තුන්හි උත්සාහය ඉපදවීම් වශයෙන් හික්මුන් තෙදගන්වත් නුයි. 'සමුත්තේජක' නම් වෙති. උත්සාහය උපන් කල්හි ගුණකියා සතුටු කරවන්නුයි. සම්පහංසක නම් වෙති.

'සුලද්ධලාභා' - අන්‍යයන්ගේද මිනිසන් බව පැවිද්ද ආදී ගුණයෝ 'ලාභයෝ' නම් වෙති ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තේරුන්ට වනාහි මේ ගුණයෝ මොනොවට ලැබූ ලාභයෝ වූහ, ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සම්මුඛයෙහි මෙසේ යමෙකුගේ ගුණය පැන නැංගේද, එහෙයින්, යන අර්ථයි. අපණ්ඩිත වූවන් විසින් ගුණ කීම නම් එසේ ලාභයෙක් නොවෙයි, තවද පණ්ඩිතයන් විසින් ගුණ කීම ලාභයෙක. ගිහියන් විසින් හෝ ගුණ කීම එසේ ලාභයෙක් නොවේ. සැබව - ගිහි තෙම ගුණ කියන්නෙමි'යි අපගේ ආර්යයන් වහන්සේ මෘදු වූහ, සිලුටු වූහ. සුව ඵලවන කථා ඇත්තාහ, විහාරයට පැමිණියවුන්ට කැඳ බත් සකුරු ආදියෙන් සංග්‍රහකෙරෙත්යයි කියන්නේ අගුණයක්ම කියයි අගුණය කියන්නෙමි'යි මේ තේරුන් වහන්සේ අතිශයින් බාලයෙකු මෙන් අතිශයින් දුර්වලයෙකු මෙන් අතිශයින් බැම නගන්නෙකු මෙන් වෙති. මොහු සමග විශ්වාසයෙක් නැතැයි කියන්නේ ගුණයක්ම කියයි. සබ්බසරුන් විසින්ද ශාස්තෘන්ගේ අනභිමුඛයෙහි ගුණ කීම එසේ ලාභයෙක් නොවෙයි. ශාස්තෘන්ගේ අභිමුඛයෙහි (ගුණකීම) වනාහි ඉතා ලාභයෙකැයි මේ කාරණයද සඳහා 'සුලද්ධලාභා' යනු කිහි.

'අනුමාස්ස අනුමාස්ස' - දශකථා වස්තූන්ට පිවිස පිවිස 'තඤ්ච සත්ථා අබ්භතූමොදති' - ඔහුගේ ඒ ගුණයද ශාස්තෘන් වහන්සේ 'මෙය එසේමය. ඒ මහණ අල්පෙච්ඡමය, ඒ මහණ සන්තුෂ්ට වූයේමය'යි අනුමෝදන් වෙති. මෙසේ විඥයන් විසින් ගුණ කීම එක්ලාභයෙක, සබ්බසරුන් විසින් (ගුණකීම) එකෙක, ශාස්තෘන් සමුයෙහි එකෙක, දශකථා වස්තූන්ට පිවිස පිවිස

එකෙක, ශාස්තෘන් විසින් අනුමොදන් වීම එකෙකැයි මේ පඤ්චලාභයන් සඳහා 'සුලංලාභො යි' කීහ. 'කදාවි' - කිසියම් කලක, 'කරහවි' යනු ඔහුගේ මේ වචනය 'අප්පෙව නාම සියා කොවිදෙව කථාසල්ලොපො' - කිසියම් කථා පැවැත්මෙකුදු වන්නේනම් ඉතා යෙහෙක. තෙරුන් විසින් ආයුෂ්මත් පුණ්ණතෙම නො ම දුරුවීරු ල. ඔහුගේ ධර්ම කථාව නොඇසුවීරු ල. මෙසේ හෙතෙම ඔහුගේ දර්ශනයද ධර්මකථාවද ප්‍රාර්ථනා කරමින් මෙසේ කීහ.

'යථාහිත්තං' - අදහස්වූ පරිදි වැස. ඒ එසේමැයි එක් තැනක වසන්නාවූ බුදුවරයන්ට ඡායුදකාදිවිපත්තිං කට හෝ නොසුවූ සෙනසුනකට හෝ මිනිසුන්ගේ අග්‍රද්ධාදි භාවයකට හෝ පැමිණ අනභිරතියක් නම් නැති. ඒ සම්පත්තියෙන් මෙහි සුවසේ වෙසෙමුයි සිත් අලවා කලක් විසීමකුදු නැති. එහෙත් යම් තැනක තථාගතයන් වාසය කරන කල්හි සත්වයෝ සරණයෙහි හෝ පිහිටෙත්ද, සිල් හෝ සමාදන් වෙත්ද, පැවිදි හෝ වෙත්ද, තවද ඔවුන්ගේ ශ්‍රෝතෘපත්ති මාර්ගාදීන්ට උපනිශ්‍රය හෝ වේද, එහි බුදුවරයෝ සත්වයන් ඒ සම්පත්තින්හි පිහිටුවන අදහසින් වෙසෙති. ඔවුන් නැති කල්හි නික්ම යෙත්. එයින් කියන ලදී. 'අදහස්වූ පරිදි වැස' යනු.

'චාරිකං වරමානො' - අදන් ගමනෙහි යන්නාහු. තවද-භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ මෝ චාරිකා නම්? ද්විවිධ වෙයි. තුරිතචාරිකාවද අතුරිත චාරිකාවදැයි. එහි දුරද අවබෝධ කටයුතු පුද්ගලයන් දැක වහා යෑම 'තුරිතචාරිකා' නමු. ඕ මහකසුප් පෙරගමන් ආදියෙහි දත යුතු. ඒ එසේමයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහකසුප් තෙරුන්ට පෙරගමන් යන්නාහු මොහොතකින් තුන්ගවුචක් ගියහ, ආලවකයන් සඳහා තිස්සොදුනක් අංගුලිමාලයන්ට ද එසේයි. පුක්කුසාතියට වනාහි පන්සාලිස් යොදුනකි. මහාකප්පිනට එක්සිය විසියොදුනකි. බදිරවනිය තෙරුන් සඳහා යොදුන් සත්සියයක් ගියහ. දම්සෙනෙවියන්ගේ පඬිවිහාරිකවූ වනවැසි 'තිස්ස' සාමණෙරයන්ට තුන්ගවුචක් අධික කොට ඇති එක්සිය විසියොදුනක් ගියහ.

ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- එක් දිනක් (සැරියුත්) තෙරුන් වහන්සේ "වහන්ස, තිස්ස සාමණෙරයන්ගේ සම්පයට

යන්නෙමි'යි කීහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'මමද යන්නෙමි'යි වදාරා ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් ඇමතුහ. "ආනන්ද භාග්‍යවත්තු වනවායි තිස්ස සාමණේරයන් සමීපයට යන්නාහුයයි විසිදහසක් ෂඩ්භිඥා භික්ෂූන්ට දන්වව'යි ඉක්බිති දෙවන දවස් විසිදහසක් ක්ෂීණාශ්‍රවයන් පිරිවරකොට ඇත්තාහු අහසට පැනනැඟී එක්සිය විසියොදුන් මත්තෙහි ඔහුගේ ගොදුරුගම්දොර බැස සිවුරු පෙරවූහ, කර්මාන්තයට යන මනුෂ්‍යයෝ දැක 'පින්වත්ත, ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩියහ. කර්මාන්තයට නොයවු'යයි කියා අසුන්පණවා කැඳ පිළිගන්වා පාමෙහෙවර කරන්නාහු 'වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කොහි වඩිත්දැ?යි තරුණ භික්ෂූන් විචාළාහුය. 'උපාසකවරුනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අත් තැනක නොයති, මෙහිම තිස්ස සාමණේරයන් දැකීම පිණිස වැඩියෝයයි. ඔවුහු 'අපගේ කුලපග තෙරුන් දැකීම පිණිස ශාස්තෘන් වහන්සේ වැඩියෝ ල. එකාන්තයෙන් අපගේ තෙරුන් වහන්සේ මද පමණ වූවාහු නොවෙති'යි හටගත් සොම්නස් ඇත්තෝ වූහ.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් බත්කිස කෙළවර සාමණේර තෙම ගම පිඬු පිණිස හැසිර 'උපාසකවරුනි, මහා භික්ෂු සංඝයාදැ?යි විචාළේය. එකල ඕනට ඔවුහු "වහන්ස සංස්තෘන් වහන්සේ පැමිණියෝය'යි දැන්වූහ. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් කරා එළඹ පිණ්ඩපාතයෙන් විචාළේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුගේ පාත්‍රය අතින් ගෙන 'තිස්සය, කම් නැත. බත්කිස නිමියේය'යි වදාළහ. නැවත උපාධ්‍යායයන් විචාරා තමනට පැමිණි අසුන හිඳබත් කිස කෙළේය. ඉක්බිති ඔහුගේ බත්කිස කෙළවර ශාස්තෘන් වහන්සේ මඟුල් වදාරා නික්ම ගම්දොර සිට 'තිස්ස' නොප වසන තැනට යන මඟ කවරේදැ'යි වදාළහ. 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මේයයි. 'තිස්ස' මඟ දක්වමින් පෙරටුව යවයි', භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවියන් සහිත ලොවට මාර්ගදෙශක වූවාහු නමුදු සියලු තුන්ගවු මඟ සාමණේරයන් දක්නට ලබන්නෙමි'යි ඔහු මග දක්වන්නා කළාහු ල. හෙතෙම තමන් වසන තැනට ගොස් භාග්‍යවතුන්ට වත් කෙළේය.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ "තිස්ස, නොපගේ සක්මන කවරේදැ?යි ඔහු විචාරා එහි ගොස් සාමණේරයන් හිඳිනා

පහණෙහි හිඳ "තිස්ස, මෙතැනහි සුවසේ වෙසෙහිදැ?යි විචාළහ. හෙතෙම කීය- 'එසේය, වහන්ස, මෙතැනහි වසන්නාවූ සිංහ ව්‍යාසු හස්ති මයුරාදීන්ගේ ශබ්දය අසන්නාවූ මට අරණ සංඥාව උපදී, එයින් සුවසේ වෙසෙමි'යි ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුට 'තිස්ස, භික්ෂු සංඝයා රැස්කරව, තොපට බුද්ධදායාදය දෙන්නෙමි'යි වදාරා භික්ෂු සංඝයා රැස්වූ කල්හි උපසම්පදා කරවා තමන්වහන්සේ වසන තැනටම වැඩසේකැයි මෝ 'අතුරිත චාරිකා' නමු

නැවත ගම් නියමිගම් පිළිවෙළින් දිනපතා යොදුන් අඩ යොදුන් වශයෙන් පිඬු පිණිස හැසිරීම් ආදියෙන් ලොවට අනුකම්පා කරන්නහුගේ යම් ගමනක් වේද, මෝ 'අතුරිත චාරිකා' නම්. තවද- මේ චාරිකාවෙහි හැසිරෙන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහා මණ්ඩලය මධ්‍යම මණ්ඩලය අන්තර් මණ්ඩල යයි මේ තුන් මණ්ඩලයන් අතුරෙන් එක්තරා මණ්ඩලයෙකි, හැසිරෙන සේක. ඔවුනතුරෙහි මහාමණ්ඩලය යොදුන් නවසියයෙකි, මධ්‍යම මණ්ඩලය යොදුන් සියයයෙකි, අන්තර් මණ්ඩලය යොදුන් තුන් සියයෙකි, යම් කලෙක මහා මණ්ඩලයෙහි චාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමති වෙත්ද, (එකල) මහා පවාරණායෙන් පවරා පැළවිය දිනයෙහි මහා භික්ෂු සංඝයා පිරිවර කොට ඇතිව නික්මෙන සේක. හාත්පස යොදුන් සියයක් එක කොලාහල වෙයි. පළමු පළමු ආවාහු පවරන්ට ලැබෙති. ඉතිරි දෙමණ්ඩලයෙහි සත්කාරය මහා මණ්ඩලයෙහි බැස ගනී. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ ඒ ගම් නියමි ගම්වල එක් දිනක් දෙදිනක් වෙසෙමින් ආමිෂය පිළිගැනීමෙන් මහා ජනයාට අනුග්‍රහ කෙරෙමින් ධර්ම දානයෙන් වට විවට ඇසුරු කළ කුශලය වඩමින් නව මසකින් චාරිකාව අවසන් කරන සේක. නැවත ඉදින් ඇතුළු වස භික්ෂූන්ගේ ශමට විදර්ශනා තරුණ වේද මහා පවාරණානෙන් නො පවරා පවාරණා සංග්‍රහයදී ඉල්මස පවරා උදුවප පැළවිය දිනයෙහි මහා භික්ෂු සංඝයා පිරිවර කොට ඇත්තාහු නික්ම මධ්‍යම මණ්ඩලයට බැස ගනිති. අන් කරුණකින් නමුදු මණ්ඩලයෙහි චාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමැත්තාහු සිව් මසක් වැසම නික්මෙන සේක. කී නියෙන්ම ඉතිරි දෙමණ්ඩලයන්හි සත්කාරය මධ්‍යම මණ්ඩලයෙහි

බැසගනී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු නයින්ම ලොවට අනුග්‍රහ කෙරෙමින් අට මසකින් වාරිකාව අවසන් කරන සේක. නැවත ඉදින් සිව් මසක් වාසය කළාවූද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වෛතෙය සත්වයෝ නො පිරිපැසුණු ඉඳුරන් ඇත්තාහු වෙත්ද, එකල ඔවුන්ගේ ඉන්ද්‍රිය පරිපාකය බලාපොරොත්තු වෙමින් අන්‍යාවූද එක් මසක් හෝ දෙ-තුන්- සාරමසක් හෝ එහිම වැස මහා භික්ෂු සංඝයා පරිවරකොට ඇත්තාහු නික්මෙන සේක කී නියෙන්ම ඉතිරි දෙමණ්ඩලයන්හි සත්කාරය අන්තර්මණ්ඩලයෙහි බැස ගනී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමු නයින්ම ලොවට අනුග්‍රහ කරමින් සත් මසකින් හෝ සමසකින් හෝ පස්මසකින් හෝ සාරමසකින් හෝ වාරිකාව කෙළවර කරන සේක. මෙසේ මේ තුන් මණ්ඩලයන් අතුරෙන් යම් නිසි තැනක වාරිකාවෙහි හැසිරෙන සේක් විචාරාදිය හේතුකොට නො හැසිරෙති. තවද වනාහි යමෙක් දුග්‍රී වූවාහු බාල වූවාහු ජරා වූවාහු හටගත් ව්‍යාධි ඇත්තාහු වෙත්ද, ඔවුහු කවර කලෙක අවුත් තථාගතයන් දක්නාහුද එහෙත් මා වාරිකාවෙහි හැසිරෙන කල්හි මහාජන තෙම තථාගත දර්ශනය ලබන්නේය. ඔවුනතුරෙහි කිසිවෙක් සිත් පහදවන්නාහුය කිසිවෙක් මල් ආදියෙන් පුදන්නාහුය. කිසිවෙක් කටච්ඡු භික්ෂාව දෙන්නාහුය. කිසිවෙක් මීථ්‍යා දර්ශනය භාර සමයක් දෘෂ්ටිකයෝ වන්නාහුය එය ඔවුන්ට දික් කලක් භිතයට සුවයට වන්නේය'යි මෙසේ ලොවට අනුකම්පා පිණිස වාරිකාවෙහි හැසිරෙත්.

තවද- භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ සතර කරුණකින් වාරිකාවෙහි හැසිරෙති. ජංඝා විහරණ වශයෙන් සිරුරු පහසුව පිණිසය, අර්ථොත්පත්ති කාලය කැමති වනු පිණිසය භික්ෂූන්ට ශික්ෂාපද පැණවීම පිණිසය, ඒ ඒ තැන පිරිමැසීමට ගිය ඉඳුරන් ඇති අවබෝධ කටයුතු සත්වයන් අවබෝධ කරවනු පිණිස යයි කියායි.

අනිත් කරුණු සතරකින්ද භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ වාරිකාවෙහි හැසිරෙති. බුදුන් සරණ කොට යන්නාහු යයි කියා හෝ දහම් සරණ කොට යන්නාහුයයි කියා හෝ සඟ සරණ කොට යන්නාහු යයි කියා හෝ මහත්වූ දහම් වැස්සෙන් සිව් පිරිස සතළුවන්නෙමි'යි කියා හෝ යයි.

අනිත් කරුණු පසකින් භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ වාරිකාවෙහි හැසිරෙති. ප්‍රාණසාතයෙන් වෙන් වන්නාහුය'යි කියා හෝ අදක්තා දානයෙන්- කාමයෙහි වරදවා හැසිරීමෙන්- මෘෂාවාදයෙන්- මදයට ප්‍රමාදයට කරුණු වූ රහමේර පානයෙන් වෙන් වන්නාහුය'යි කියා හෝයි.

අනිත් අට කරුණකින් භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ වාරිකාවෙහි හැසිරෙති. ප්‍රථම ධ්‍යානය ලබන්නාහුය'යි කියා හෝ ද්විතීය ධ්‍යානය -පෙ- නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනන සමාපත්තිය ලබන්නේය'යි හෝයි.

අනිකුදු අට කරුණකින් භාග්‍යවත් බුදුවරයෝ වාරිකාවෙහි හැසිරෙති. සෝවාන් මග ලබන්නාහුය'යි කියා හෝ සෝවාන් ඵලය -පෙ- රහත් ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නාහුය'යි කියා හෝයි මෝ අතුරිත වාරිකාව මෙහි අදහස් කරන ලද්දේය. ඕ මෝ අතුරිත වාරිකාව වනාහි නිබ්බ්ද වාරිකාවද අනිබ්බ්ද වාරිකාවදැයි දෙයාකාර වෙයි. එහි යම් වාරිකාවක් එකම බොධිනෙය්‍ය සත්වයකු සඳහා යෙත්ද මෝ 'නිබ්බ්දවාරිකා නමු. යමක් වනාහි ගම් නියම් ගම් නුවර පිළිවෙළ විසින් හැසිරේද, මෝ 'අනිබ්බ්ද' වාරිකා නමු. මෝ අනිබ්බ්ද වාරිකාව මෙහි අදහස් කරන ලද්දේය.

'සෙනාසනං සංස්මේත්වා'- සෙනස්න සකස් කොට එය වනාහි සකස් කරන්නාවූ තෙරුන් වහන්සේ සුලුපා- මහපා- සුලුතැටි- මහතැටි- පට්ඨවිරු- දුහුල් සිවිරු ආදීන් පොදියක් කොට යළි ගිතෙල් තල තෙල් ආදිය හෝ කළයෙහි පුරවා ගබ්බාවෙහි තබා දොර වසා කෙසිමුදු ආදිය නො යෙදවූහ. 'ඉදින් මහණෙක් හෝ හෙරණෙක් හෝ ආරාමිකයෙක් හෝ විහාරස්වාමියෙක් හෝ නොවේද (එකල්හි) සතර පහණෙකහි ඇඳ පිට ඇඳ නංවා පුටුව පිට පුටුව නංවා චීවරවංසයෙහි හෝ චීවර රජ්ජයෙහි හෝ මතුයෙහි පුඩු කොට දොර- වා කවුළු වසා නික්ම යා යුතු'යයි කී හෙයින් නෙවාසික හික්ෂුව විවාරිම් පමණකින්ම සකස් කළහ.

'යෙන සාවත්ථී තෙන වාරිකං පක්කාමි'- ශාස්තෘන් වහන්සේ දකිනු කැමතිව යම් දිශා භාගයෙකහි සැවැත්තුවර වීද එහි නික්මුනේය. නික්මෙන්නේද සුදොවුන් මහ රජුට දන්වා

ගිතෙල් තලතෙල්- මී උක්සකුරු ආදිය ගෙන්වා ගෙන නොනික්මුනේය. නැවත සමූහය හැර නික්ම ගියාවූ මතැතෙකුමෙන් අසහාය කෘතූ ඇති සිංහලයෙකු මෙන් පාසිවුරු පමණක් ගෙන එකලාවම නික්මුනේය. තවද කුමක් හෙයින් මේතෙම පන්සියයක් තමන් අතවැසියන් සමග රජගහ නුවරට අවුත් දැන් නික්මුනේද යත් 'රජගහනුවර කිඹුල්වතින් දුර සැටයොදුනෙකි, සැවැත් නුවර වනාහි දොළොස් යොදුනෙකි ශාස්තෘන් වහන්සේ රජගහ නුවරින් පන්සාලිස් යොදුනක් අවුත් සැවැත්නුවර වාසය කෙරෙති. දැන් ළංවූහයි අසා නික්මුනේය යි. මෙය කරුණු රහිතය, යම් හෙයකින් බුදුන් සමීපයට යන්නාවූ මේ තෙම යොදුන් දහසකුළු යන්නේද, එහෙත් එකල කාය විවේකය ලබන්ට නොහැකි වේද එහෙයින්. සැබව-බොහෝදෙන සමග යන කල්හි එකක්හු යමු'යි කියන කල්හි එකෙක් මෙහිම වෙසෙමුයි කියයි, එකක්හු එකක්හු වෙසෙමු'යි කියන කල්හි එකෙක් යමු'යි කියයි. එහෙයින් කැමති කැමති ඇසිල්ලෙහි සමවන් සමවැද හිඳින්ට හෝ පහසු සෙනස්තක කාය විවේකය ලබන්ට හෝ නොහැකි වෙයි. එහෙත් එකලාවූහුට ඒ සියල්ල සුලභ වේනුයි එකල (එසේ) අවුත් මෙවිට (මෙසේ) නික්ම ගියේය.

'වාරිකං වරමානො'- යන-ඔබ්හි කිසියෙක් මෝ වාරිකාව නම් මහජනයාට සංග්‍රහ පිණිස බුදුවරයන්ගේම ලැබේද, එහෙත් සර්වඥයන් ගෙන රුධිරබිඳ වශයෙන් ශ්‍රාවකයන්ටද කියනු ලැබේ. කළාල් ආදියෙන් කළ විජ්නියද තල්වැට වන්නාක් මෙනි.

'යෙන භගවා'- සැවැත්නුවර සමීපයෙහි එක් ගමක පිටු පිණිස හැසිර කළ බත්කිස ඇත්තේ දෙවුරමට පිවිස සැරියුත් තෙරුන්ගේ හෝ මහමුගලන් තෙරුන්ගේ හෝ වාසස්ථානයට ගොස් පා සෝදා තෙල් ගල්වා පැනක් හෝ පැන් හෝ බී මදක් විඩාහැර ශාස්තෘන් දක්නෙමි යි සිතකුළු නූපදවා සෘජුව ගදකිළි පිරිවෙනටම ගියේය යම්හෙයකින් ශාස්තෘන් දකිනු කැමතිවූ තෙරුන්ට අන් භික්ෂුවක් විසින් කටයුත්තෙක් නැද්ද, එහෙයින් රහල්තෙරුන් හෝ අනද තෙරුන් හෝ ගෙන අවකාශ කරවා ශාස්තෘන් වහන්සේ දක්නෙමි යි මෙසේ සිතකුත් නොඉපදවී. යම් හෙයකින් ස්ථවිරතෙම තෙමේම බුදුසසුන්හි වල්ලභවූයේ

රජුගේ සංග්‍රාම විජය කළ මහා යෝධයකු මෙන් වී. සැබව-
යම්සේ රජු දකිනු කැමතිවූ එබඳු යොධයෙකුට අනිකෙකු ඇසුරු
කොට දර්ශන ක්‍රියාවක් නම් නැද්ද, වල්ලභ බැවින් තෙම දකීද,
එපරිද්දෙන් තෙරුන් වහන්සේද බුදුසසුන්හි වල්ලභයහ.
උන්වහන්සේට අනිකෙකු ඇසුරුකොට ශාස්තෘන් දැකීම්
කෘත්‍යයෙක් නැතැයි පා සෝදා පා පිස්තෙහි පා පිස භාග්‍යවතුන්
වහන්සේ යම් තැනෙක්හිද එහි එළඹියහ. භාග්‍යවතුන්
වහන්සේද අලුයම් කලම මන්තානි පුත්‍රතෙම එන්නේයයි
දුටුසේක. එහෙයින් ගදකිළියට පිවිස සුවිසටිකාව නොදීම
වෙහෙස සන්සිඳුවා නැඟිට වැඩහුන්සේක. තෙරුන් වහන්සේ
කවුළුව හැර ගදකිළියට පිවිස භාග්‍යවතුන් වැද එක් පසෙක
හුන්න.

‘ධම්මියා කථාය’- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දැහැමි කථාව
වදාරන සේක් වුල්ලගොසිංහ සූත්‍රයෙහි තුන් කුලපුත්‍රයන්ට සමගි
රසයෙහි අනුසස්ථ වදාළහ. සෙබ සූත්‍රයෙහි ආවාසානි ශංසයද,
සට්ඨකාර සූත්‍රයෙහි ස්මෘති ප්‍රතිලාභිකවූ පූර්වෙනිවාස
ප්‍රතිසංයුක්තවූ කථාවද, රට්ඨපාල සූත්‍රයෙහි සතර
ධර්මොද්දේශයන්ද, සෙල සූත්‍රයෙහි පානකානිශංස කථාවද
කිලෙසිය සූත්‍රයෙහි හගු ස්ථවිරයන් දහම් කථා වදාරන සේක්
එකඟ බැවිහි අනුසස්ථ වදාළහ. මේ රථවිනිතයෙහි වනාහි
ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙරුන්ට වදාරන සේක් දශකථාවස්තු නිශ්‍රය
කොට ඇති අනන්තනය දැක්වූහ. පුණ්ණ, මෝද
අල්පෙච්ඡකථාමය, සන්තොෂකථාමයැයි ප්‍රතිසමිහිදා ප්‍රාප්තවූ
ශ්‍රාවකයාහට වෙරළ කෙළවර සිට මහාසමුද්‍රයෙහි අත දිගු
කිරීමක් මෙන් විය.

‘යෙනන්ධවනං’- එකල වනාහි පසුබත දෙවිරම ජනාකීර්ණ
වෙයි, බොහෝ ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණාදීහු දෙවිරමට රැස් වෙති.
සක්විති රජෙකුගේ කඳවුරු පිහිටිතැන් මෙන් වෙයි, උතුම්
විවෙකය ලබන්ට නොහැකි වෙයි. අන්ධවනය වූකලී ප්‍රධන්
ගෙයක් මෙන් විවෙක ඇත්තේය. එහෙයින් අන්ධවනය යම්
තැනෙක්හිද එහි එළඹියේය. නැවත ‘කුමක්’ හෙයින්
මහතෙරවරුන් නොදුටුයේද? ඕනට මේ සිත වී ල. ‘සවස්
කාලයෙහි අවුත් මහතෙරවරුන් දැක නැවත දසබලයන්

දක්නෙමි, මෙසේ මහතෙරවරුන්ට එක් උපස්ථානයක් වන්නේය. ශාස්තෘෂ්ට වහන්සේට දෙකක් වන්නාහුය. නැවත ශාස්තෘෂ්ට වැද මාගේ වාසස්ථානයටම යන්නෙමි'යි.

'අභිණ්භං කිත්තංයමානො අහොසි' - නැවත නැවත ගුණකීර්තනය කරමින් වාසය කෙළේය. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි එතැන් පටන් දවසක් පාසා සංඝයා මැද 'මන්තෘණි පුත්තූ පුණ්ණතෙරුන් වහන්සේ නම් සිව්පිරිස සමඟ සංසර්ග රහිතයහ. හෙතෙම දසබලයන් දක්නා පිණිස එන්නේ ල, කිමි හෝ මා නොදැකම යන්නේදැ? යි ස්ථවිර තවක මධ්‍යමයන්ට සිහි කිරීම පිණිස ආයුෂ්මත් පුණ්ණතෙරුන්ගේ ගුණ කියති. උන්වහන්සේට මේ සිත වී ල- 'මහලු හික්ෂුහු නම් සියලු කල ඇතුලු විහාරයෙහි නොවෙති. එහෙත් ඔහුගේ ගුණ කථාව කී කල්හි යම් භික්ෂුකෙකෙක්ම ඔහු දක්නේද හෙතෙමේම අවුත් මට දන්වන්නේය'යි එකල්හි මේ තෙරුන්ගේම අතවැසි තෙම ඒ ආයුෂ්මතුන් පාසිවුරු ගෙන ගඳකිළියට පිවිසෙන්නහු දුටුයේය. එහෙත් මේ තෙම ඔහු කෙසේ දැන ගත්තේද යත්? 'පුණ්ණ, පුණ්ණ'යි කියා වදාරන්නාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ධර්මකථාවෙන් දැනගත්තේය. 'මාගේ උපාධ්‍යාය තෙම නිතර යමෙකුගේ ගුණ කීර්තනය කරන්නේ වේද, මේ තෙම ඒ ස්ථවිර තෙමේයි. මෙසේ හෙතෙම අවුත් තෙරුන්ට දැන්වීය.

'නිසීදනං ආදාය' - නිසීදනය නම්? දාවලු සහිතවූ අවායිම (වීචරය) කියනු ලැබේ. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි සම්කඩ ගෙන ගියහ. 'පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො' - පිටිපසින් පිටිපසින් 'සීයානුලොකි' - යමෙක් උස්තැන්නි පිට දකිමින් මිටි තැන්නි හිස දකිමින් යේද, මේ තෙම 'සීයානුලොකි' යයි කියනු ලැබේ. එබඳුව ලුහුබැන්දේය. තවද තෙරුන් වහන්සේ වනාහි සංවරවූ පාද ශබ්ද ඇති බැවින් ඉතා ආසන්නව යන්නාහු නමුදු පිය හඬින් නො පෙළති. එහෙත් මේ කථාකරන කාලය නොවේයයි දැන ඉතා ආසන්න නොවූහ. අන්ධ වනය නම් මහත්ය, එක් තැනක නොපෙනී හුන්නහුට නො දක්නා (මා) විසින් 'ඇවැත්නි පුණ්ණ පුණ්ණ'යි නො පහස් ශබ්දය කළයුතු වේයයි හුන් තැන දැන ගනු පිණිස ඉතා නොදුරෙහිව සීයානුලොකීව ගියහ.

‘දිවා විහාරං නිසිදි’- දිවා විහරණය පිණිස හුන්හ. එහි ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙමේද ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේද ප්‍රසිද්ධවූ බ්‍රාහ්මණ ජාති ඇත්තාහුය. පුණ්ණ ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේද ස්වර්ණවර්ණ වූහ. පුණ්ණ ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේද රහත් පල සමවතට සමවත්හ. පුණ්ණ ස්ථවිරයන් වහන්සේ කල්ප ලක්ෂයක් සම්පූර්ණ කළ අභිනිහාර ඇත්තාහ. ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති එකා සංඛ්‍යයෙකි. පුණ්ණ ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේද ප්‍රතිසම්භිදා ප්‍රාප්තවූ මහාක්ෂිණාශ්‍රව වූහ. මෙසේ එක් රන් ගුහාවකට පිවිසි සිංහයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද එක් විජාම්භණ භූමියකට බැස ගත් ව්‍යඥයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද එක් සුපිපි සල් වනයකට පිවිසි සඳන් ඇත්රජුන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, එක් හිමුල් වනයකට පිවිසි ගුරුළු රජුන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, එක් නරවාහන යානයකට ආරුස්වූ වෛශ්‍රවණයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, එක් පාණ්ඩුකම්බල ශෛලයක හුන්නාවූ ශක්‍රයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, එක් විමනක් ඇතුළට ගියාවූ භාරිත මහා බ්‍රහ්මයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, ඔවුහු දෙදෙනම බ්‍රාහ්මණ ජාති ඇත්තාහු දෙදෙනම ස්වර්ණ වර්ණ වූවාහු දෙදෙනම සමාපත්ති ලාභී වූවාහු දෙදෙනම අභිනිහාර සම්පන්නවූවාහු දෙදෙනම ප්‍රතිසම්භිදාප්‍රාප්ත මහාක්ෂිණාශ්‍රව වූවාහු එක් වන ලැහැබකට පිවිසියාහු ඒ වන ලැහැබ හෙබ වූහ.

‘හගවති නො ආවුසො, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති’ ඇවැත්නි, කිම අපගේ භාග්‍යවතුන් සමීපයෙහි ආයුෂ්මතුන් විසින් බඹසර විසීම වේදැ?යි’ මෙය ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි ඔහුගේ බඹසර වස් දන්නාහු නමුදු කථා ඉපදවීම පිණිස විවාළහ. යම් හෙයකින් පූර්ව කථාව නො පිහිටි කල්හි පශ්චිම කථාව නූපදීද, එහෙයින් මෙසේ විවාළහ. තෙරුන් වහන්සේ පිළින කරන්නාහු ‘එවමාවුසො යි කිහ. ඉක්බිති උන් වහන්සේගේ පැන විසඳුම් අසනු කැමතිවූ ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ‘කින්නු බො ආවුසො’ සීල විසුද්ධත්වං භයවති බ්‍රහ්ම චරියං වුස්සති’යි පිළිවෙලින් සප්ත විශුද්ධිත් විවාළහ. ඔවුන්ගේ විස්තර කථාව විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලදී.

ආයුෂ්මත් පුණ්ණයන් වහන්සේ වනාහි යම් හෙයකින් සිව් පිරිසිදු සිල් ආදියෙහි සිටියහුගේද බලසර වස් මුදුන් නො පැමිණේද එහෙයින් 'නොහිදං ආවුසො'යි සියල්ල ප්‍රතික්ෂෙප කළහ. 'කිමත්ථං වරහාවුසො'- ඉදින් ශීලවිශුද්ධාදීන් සඳහා බලසර වස් නොවෙසේද එකල්හි කුමක් පිණිස වෙසේදැ? යි විචාරති.

'අනුපාදා පරිනිබ්බානත්ථං බො ආවුසො'- මෙහි අනුපාදා පරිනිර්වාණය නම්? අප්‍රත්‍යය පරිනිර්වාණයයි. උපාදානයෝ දෙදෙනෙක්ම වෙති. ග්‍රහණොපාදානයද ප්‍රත්‍යයොපාදානය දැයි කියායි. 'ගහණුපාදාන' නම් කාමොපාදානාදි වශයෙන් වතුර්විධ වූයේය. 'පච්චයුපාදාන' නම්, 'අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා'යි' මෙසේ වදාරන ලද ප්‍රත්‍යයෝයි. ඔවුනතුරෙහි ග්‍රහණොපාදානය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ ආචාර්යයයෝ 'අනුපාදා පරිනිබ්බාණ'යි- සතර උපාදානයන් අතුරෙන් එක්තරා එක කිනුදු කිසි ධර්මයක් නො ගෙන පැවැත්තාවූ රහත් ඵලය අනුපාදා පරිනිර්වාණයයි කියති. එය වනාහි උපාදානයන් හා සම්ප්‍රයුක්තව කිසි ධර්මයක් නොද දැඩිකොට ගනී. නැවත කෙලෙසුන්ගේ පිරිනිවිම් අවසන උපන් බැවින් 'පරිනිබ්බාන' යි කියනු ලැබේ. පත්‍රයොපාදානයා ප්‍රකාශ කරන්නාහු වනාහි 'අනුපාදා පරිනිබ්බානං'යි ප්‍රත්‍යය රහිත පරිනිර්වාණයවූ ප්‍රත්‍යය වශයෙන් නූපන් අසංකෘතවූ අමෘත ධාතුවම අනුපාදා පරිනිර්වාණයයි කියති. මේ අන්තයය මේ කෙළවරය, මේ නිෂ්ඨාවය. යම් හෙයකින් අප්‍රත්‍යය පරිනිර්වාණයට පැමිණියහුගේ බලසරවස් මුදුන් පැමිණියේ නම් වේද, එහෙයින් ස්ථවිරයන් වහන්සේ අනුපාදා පරිනිබ්බානත්ථං'යි කිහ. ඉක්බිති ඔහු අනුයොග වතට නගන්නාවූ ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ 'කිත්තු බො ආවුසො' ශීල විශුද්ධි අනුපාදා පරිනිබ්බානං'යි- නැවත පෘච්ඡාව ආරම්භ කළහ. තෙරුන් වහන්සේද සියලු පරිවර්තනයන්හි එසේම ප්‍රතික්ෂෙප කොට අවසානයෙහි දොස් දක්වන්නාහු 'සීල විශුද්ධිං වෙ ආවුසෝ යනාදිය කිහ. එහි 'පඤ්ඤාපෙස්ස'- ඉදින් පනවන්නේ නම්.

'සඋපාදානං යෙව සමානං අනුපාදා පරිනිබ්බානං පුඤ්ඤාපෙස්ස'- ග්‍රහණ සහිතවූ ධර්මයක්ම ග්‍රහණ රහිත

ධර්මයෙක ප්‍රත්‍යය සහිතවූ ධර්මයක්ම අප්‍රත්‍යය ධර්මයෙක, සංඛත ධර්මයක්ම අසංඛත ධර්මයෙකැයි පනවන්නේය යන අර්ථයි. 'ඥාන දර්ශන විශුද්ධියෙහි වනාහි සප්‍රත්‍යය ධර්මයක්ම අප්‍රත්‍යය ධර්මයෙක, සංඛත ධර්මයක්ම අසංඛත ධර්මයෙකැයි පනවන්නේය යන මේ අර්ථයම ගතයුතු 'පුට්ඨජනෝ හා 'වුසෝ' යන මෙහි වෘත්තානුගතවූ ලෞකික බාල පෘථජ්ජන තෙමේ දතයුතු. සැබව හෙතෙම සිව් පිරිසුදු සිල් පමණකුදු නැති බැවින් සර්වප්‍රකාරයෙන්ම මේ ධර්මයන් ගෙන් වෙන්වූයේයි.

'තෙනති' - යම් කරුණකින් ඇතැම් පණ්ඩිතයෝ උපමාවෙන් අර්ථය දැන ගනිත්ද, එකරුණෙන් ඔබට උපමාවක් කරන්නෙමි යන අර්ථයි. සත්තරථ විනිතානි' - හික්මවන ලද අශ්වාජාතීයයන් යෙදූ රථ සතක් 'යාවදෙව චිත්ත විශුද්ධත්ථා' - ඇවැත්නි මෝ ශීලවිශුද්ධිය නම් යම්තාක් චිත්ත විශුද්ධි ප්‍රයෝජනය දක්වා වෙයි. 'චිත්ත විශුද්ධත්ථා' යනු මේ අවධි වචනයෙකි, මේ වනාහි මෙහි අර්ථය. යම්තාක් චිත්ත විශුද්ධි නම් අර්ථය දේද. ඒතාක් මෝ ශීලවිශුද්ධිය නම් කැමතිවිය යුත්තිය. නැවත යම් මෝ චිත්ත විශුද්ධියක් වන්තිද, ශීල විශුද්ධියගේ මේ අර්ථය මෝ කෙළවරය, මේ පර්යාවසානයයි. යම් හෙයකින් චිත්ත විශුද්ධියෙහි සිටියහු විසින් සීලවිශුද්ධි කෘත්‍යය කරන ලද්දේ වේද එහෙයිනි. සියලු පදයන්හි මේ නයයි.

මේ දක්වනු ලබන්නේ මෙහි ඖෂමයසංසන්දනයයි - ඒ මෙසේය. පසෙනදි කොසොල් රජු මෙන් ජරා මරණ හිරුකවූ යොගාවචර තෙම දතයුතු සැවැත්නුවර මෙන් සත්කාය නමැති නගරයය. සාකෙත නුවර මෙන් නිර්වාණ නැමැති නගරයය. රජුගේ සාකෙතයෙහි වෘද්ධි ඵලවත්තාවූ වහා ශෝඝ් පැමිණියයුතු අත්‍යායිකවූ කෘත්‍යයාගේ උපන් කාලය මෙන් යොගිහුගේ අභිසමය නොකළාවූ චතුරාර්යය සත්‍යයන්ගේ අභිසමය කෘත්‍යය උපන් කාලයය, විනිතවූ අසුන් යෙදූ රියසත මෙන් සප්තවිශුද්ධිහුය. පළමුවන විනිත අසුන් යෙදූ රථයට නැංග කාලය මෙන් ශීලවිශුද්ධියෙහි සිටි කාලයය ප්‍රථම රථවිනිතාදියෙන් ද්විතියාදි රථවිනිතයන්ට නැංගකාලය මෙන් ශීලවිශුද්ධි ආදියෙන් චිත්ත විශුද්ධි ආදියෙහි සිටි කාලයය.

සත්වන රටවිනිතයෙන් සාකෙතයෙහි අන්තඃපුරද්වාරයෙහි බැස
මතුපහසෙහි ඥාතිමිත්‍ර සමූහයා විසින් පිරිවරන ලද්දහුගේ මිහිරි
රස බොදුන් වළඳන කාලය මෙන් ඥානදර්ශන විශුද්ධියෙන්
සියලු කෙලෙසුන් ගෙවා උතුම් වූ දහම් පහයට නැඟී
පස්පස්කුසල් දහම් පිරිවර කොට ඇතිව නිවන් අරමුණු කොට
ඇති ඵලසමාපත්තියට සමවැදී නිරොධ නමැති ශයනයෙහි
හුන්නාවූ යොගීහුගේ ලොවුතුරා සුව විදින කාලය දනුයුතු.

මෙසේ දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ දශකථා
වස්තුලාභිවූ ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙරුන් සප්තවිශුද්ධීන් විවෘලත.
ආයුෂ්මත් පුණ්ණයන් වහන්සේ දශකථාවස්තුන් විසඳුන. එකෙක්
ඇති මෙසේ ඔවුන් විවාරන්නාවූ දම් සෙනෙවියෝ කිම දැන
විචාළෝද, නොහොත් නොදැන විචාළෝද, නැවත තීර්ථකුශලව
හෝ විෂයයෙහි විචාළෝද, නොහොත් තීර්ථකුශල නොව
අවිෂයයෙහි විචාළෝද, පුණ්ණ තෙරුන් වහන්සේත් කිම දැන
විසඳුනුද, නොහොත් නොදැන විසඳුනුද, නැවත තීර්ථකුශලව
විෂයයෙහි විසඳුනුද, නොහොත් තීර්තකුශල නොව අවිෂයයෙහි
විසඳුනුද යත් යම් හෙයකින් දැන තීර්ථකුශලව විෂයයෙහි
විවාරති'යි කියන්නේ දම්සෙනෙවියන්ම කියන්නේද, දැන
තීර්ථකුශලව විෂයයෙහි විසඳති යි කියන්නේ පුණ්ණ තෙරුන්ම
කියන්නේද යමක් වනාහි විශුද්ධීන්හි සංක්ෂේප කරන ලද්ද,
එය කථා වස්තූන්හි විස්තර කරන ලද්දේ වේද, යමක්
කථාවස්තූන්හි සංක්ෂිප්තද, එය විශුද්ධීන්හි විස්තීර්ණ වේද,
එය මේ නයින් දනුයුතු. මේ විස්තරය- විශුද්ධීන් අතුරෙහි එක්
ශීල විශුද්ධි තොමෝ සතර කථාවස්තුවක්ව ආවා, අල්පෙච්ඡ
කථාය සන්තුෂ්ඨී කථාය අසංසර්ග කථාය ශීලකථායයි කියායි.
එක් චිත්තවිශුද්ධිය තුන් කථාවස්තුවක්ව ආවා, පච්චෙක කථාය
වීර්යාරම්භ කථාය සමාධි කථායයි කියායි. මෙසේ පළමු කොට
යමක් විශුද්ධීන්හි සංක්ෂිප්තද, එය කථාවස්තූන්හි විස්තීර්ණය
නැවත කථාවස්තූන්හි එක් ප්‍රඥා කථාව පස්විශුද්ධි කෙනෙක්ව
ආවා, දෘෂ්ටිවිශුද්ධිය කාංක්ෂාවිතරණ විශුද්ධිය මාර්ගාමාර්ග
ඥානදර්ශන විශුද්ධිය ප්‍රතිපදාඥානදර්ශන විශුද්ධිය ඥාන දර්ශන
විශුද්ධියයි කියායි. මෙසේ යමක් කථා වස්තූන්හි සංක්ෂිප්තද
එය විශුද්ධීන්හි විස්තීර්ණය. එහෙයින් සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ

සප්තවිශුද්ධි විචාරන්තාහු අනිකක් නොවිවාළන, දශකථා වස්තුන්ම විවාළන. පුණ්ණ තෙරුන් වහන්සේද සප්තවිශුද්ධි විසඳන්තාහු අනිකක් නො විසඳූහ. දශකථා වස්තුන්ම විසඳූහ. මෙසේ මොවුහු දෙදෙනම දැන තීර්ථකුශලයෝව විෂයයෙහිම ප්‍රශ්න විවාළාහුද, විසඳුවාහුද යයි දතයුතු.

‘කොනාමො ආයස්මා’- ස්ථවිර තෙම ඔහුගේ නම නොදන්නේ නොවෙයි. නැවත දන්නේම සතුටුවන්ට ලබන්නෙමි’යි විවාළෙය. ‘කථං ච පන ආයස්මන්තං’ යන මෙය වනාහි තෙරුන් වහන්සේ සතුටුවෙමින් කීහ. ‘මන්තානි පුත්තො’- මන්තාණි නම් බැමිණියගේ පුත්‍ර තෙම. ‘යථා තං’ යන මෙහි තං යනු නිපාතමාත්‍රය. ශ්‍රැතවත් ශ්‍රාවකයකු විසින් යම්සේ ප්‍රකාශ කළයුතුද, එපරිද්දෙන් ප්‍රකාශ කරනලද යන මේ මෙහි සංක්ෂේපාර්ථයයි. ‘අනුමාස්ස අනුමාස්ස’- දශ කථාවස්තුන්ට බැස පිවිස. ‘වෙලණ්ඩුකෙන්’- මෙහි ‘වෙල’ යයි වස්ත්‍රය කියනු ලැබේ, ‘අණ්ඩුක’ නම්, සුමුළුය. වත් සුමුලක් හිස කොට ආයුෂ්මතුන් එහි හිඳවා පරිහරණය කරන්නාවූද සබ්බමචාරීහු ඉදින් දක්නට ලබන්නාහු නම්, මෙසේ ලද දර්ශනයද ඔවුන්ට ලාභය පිණිසම වේයයි අස්ථාන පරිකල්පනයෙන් නිරතුරු දැකීමට උපාය දැක්වූහ. යම් හෙයකින් මෙසේ පරිහරණය නොකරන්නාවූ පැන හෝ පුළුවස්නා කැමැත්තහු විසින් බණ හෝ අසනු කැමැත්තහු විසින් තෙරුන් වහන්සේ කොහි සිටියාහුද, කොහි හුන්නා හුදැ?යි සොයන්නහු විසින් හැසිරිය යුතු වේද, තවද මෙසේ පරිහරණය කරන්නහු විසින් කැමති කැමති ඇසිල්ලෙහිම හිසින් බස්වා මාහැඟි අසුනෙකහි හිඳවා පැන හෝ පුළුවස්නට බණ හෝ අසන්ට හැකිවේද. එහෙයින් අස්ථාන පරිකල්පනයෙන් නිරතුරු දැකීමට උපාය දැක්වූහ.

‘සාරිපුත්තොති ච පන මං’- ශාරී බැමිණියගේ පුත්‍රතෙමෙයි ද මෙසේ මා සබ්බමචාරීහු දකිති. ‘සත්ථුකප්පෙන’- ශාස්තෘන් සදාශූ. මෙසේ එක් පදයෙන්ම ආයුෂ්මත් පුණ්ණ තෙම සැරියුත් තෙරුන් සදම්ඬලට නඟා තබන්නෙකු මෙන් එසවීය. යම් හෙයකින් මෙතැන්හි තෙරුන්ගේ එකාන්ත ධර්ම කට්ඨකභාවය ප්‍රකට වූයේද එහෙයිනි. සැබව- අමාත්‍යයකු මහත්යයි කියන්නේ

‘රජු හා සදාය’ යයි කියන්නේය, ගොණෙකු ‘ඇතෙක් පමණ’ යයිද, වැඩක් ‘මුහුද පමණ’ යයිද, ආලෝකය වන්දසුර්යාලෝකය ප්‍රමාණ’ යයිද කියන්නේය. මෙයින් මත්තෙහි මොවුන්ගේ මහත් බැව් පිළිබඳ කථාවක් නම් නැති. ශ්‍රාවකයකුද මහත්යයි කියන්නේ ‘ශාස්තෘප්‍රතිභාගයයි කියන්නේය, මෙයින් මත්තෙහි ඔහුගේ මහත් බවක් නම් නැති. මෙසේ ‘ආයුෂ්මත් පුණ්ණතෙම එක පදයෙන්ම තෙරුන් සදමඬලට නඟා තබන්නෙකු මෙන් එසවිය.

‘එත්තකම්පි නො නප්පටිභාසෙය්‍යා’- ප්‍රතිසම්භිදාප්‍රාප්තයක් හට නොවැටහීමෙක් නම් නැති. යම් මෝ උපමාවක් ඵලවන ලද්ද, එය නොඵලවන්නෙමු, අර්ථයම කියන්නෙමු. යම් හෙයකින් නොදන්නවුන්ට උපමාව ඵලවනු ලබාද එහෙයිනි. මේ මෙහි අදහසයි. එහෙත් අටුවා කථාවෙහි මෙද පිළිකෙව් කොට උපමා නම් බුදුරදුන් සම්පයෙහි ඵලවනු ලබායයි. තවද මේ තෙම තෙරුන් බුහුමන් කරනුයේ මෙසේ කීයේය’යි ‘අනුමාස්ස අනුමාස්ස පුච්ඡතා’- දශකථා වස්තූන්ට බැස බැස විචාරන ලද්දාහු තවද- කිම ප්‍රශ්නය පිළිවිසීම බරෙක්ද, නොහොත් විසඳීමද? ය ඉගෙන පිළිවිසීම නොබැරිය. එහෙත් විසඳීම බරෙක් වෙයි. සහෙතුකොට සකාරණ කොට පිළිවිසීමද විසඳීමද බරෙක්මයි. ‘සමනුමො දිංසු’- සමාන සිත් ඇත්තාහු වී අනුමෝදන් වූහ. මෙසේ අනුසන්ධිවූ පරිද්දෙන්ම දෙශනාව නිමවන ලද්දීයයි.

(රථවිනිත සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

25. නිවාප සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි නිවාප සූත්‍රයයි. එහි ‘නෙවාපිකො’ යනු යමෙක් මුවන් ගැනීම පිණිස ‘මේ තණ කන්ට පැමිණි මුවන් සුවසේ යන්නෙමි’යි වතුයෙහි කණබිජුවට වසුරාද ‘නිවාපං’- නිවාප තෘණය, ‘නිවුත්තං’- වසුරනලද මිගජාතා’- මාගසමූහයෝ ‘අනුපබ්ජ්ජ’- ඇතුළත පිවිස ‘මුච්ඡතා’- තෘෂ්ණාමූර්ජනාවෙන් මුසපත් වූවාහු. තෘෂ්ණාවෙන් ළයට පිවිස මූර්ජාවූ ආකාරයට පමුණුවන ලද්දාහු යන අර්ථයි. ‘මදං ආපජ්ජිස්සන්ති’-

මානමදයට පැමිණෙන්නාහුය. 'පමාදං'- විසුළු සිහි ඇතිබවට. 'යථාකාමකරණියා භවිස්සන්ති'- යම්සේ කමැති වන්නෙමිද, එසේ කටයුතු වන්නාහුය. 'ඉමස්මිං නිවාපෙ'- මේ නිවාපස්ථානයෙහි. නියං කල සොඳුරුවූ එක් 'නිවාපතාණ'යෙක් නම් ඇත්ල. එය යම් යම් සේ කියන වේද, ඒ ඒ පරිද්දෙන් හුරුහැල් වනයක් මෙන්ද මෙසමාලාවක් මෙන් එකසන වෙයි, වැද්දෝ එය එක් දිය පහසුතැනක කැය වපුරා වැටක් කොට දොර යොදා රකිති. නැවත යම් කලෙක මහා නියගය වේද සියලු තණ වියලුනාහු වෙත්ද, දිවතෙමන පමණකුළු ජලය දුර්ලභ වේද, එකල්හි මාග සමූහයෝ වියලි තණද පරණලාද කමින් වෙවුලමින් මෙන් හැසිරෙන්නාහු නිවාපතාණයාගේ ගද ආඝ්‍රාණය කොට වධබන්ධනාදිය නොසලකා වැට මඩිමින් පිරිසෙති. යම් හෙයකින් ඔවුන්ට නිවාපතාණය ඇතිගසින් ප්‍රිය මනාප වේද එහෙයිති. නෙවාපික තෙම ඔවුන් දැක දෙතුන් දිනක් ප්‍රමත්තයෙකු මෙන් වෙයි. දොර විවර කොට සිටී. ඇතුලු නිවාපස්ථානයෙහි තැන්හි තැන්හි දිය වළවල්ද වෙති. මාගයෝ හළදොරින් පිවිස කැ පමණක් පී පමණක්ම කොට පැන යෙති, දෙවන දවස් කිසිවක් නොකෙරෙති'යි කන් සලමින් කාබී නොවෙලෙව් වූවාහු යෙති. දෙවන දවස් කිසිවක් කරන්නාවූ කිසිවෙක් නැතැයි යැපෙන තාක් කා බී මවුලු ලැහැබකට පිවිස නිදන්. වැදිතෙම ඔවුන්ගේ ප්‍රමත්තභාවය දැක දොර වසා භාත්පසින් වටකොට කෙළවර පටන් කොටමින් යෙයි. මෙසේ ඔවුහු ඒ නිවාපස්ථානයෙහි නෙවාපිකයා විසින් කැමති සේ කටයුත්තාහු වෙත්.

'තත්‍ර භික්ඛවෙ'- 'මහණෙනි, ඒ මාගසමූහයන් කෙරෙහි. 'පඨමා මිගජාතා'- මාගසමූහයෝ ප්‍රථම- ද්විතීය වූවාහු නම් නැති එහෙත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැමිණි පිළිවෙළ විසින් සලකා ප්‍රථම- ද්විතීය- තෘතීය- චතුර්ථයයි නම ආරෝපනය කොට දැක්වූහ. 'ඉධානුභාවා'- කැමතියේ කටයුතු බැවින් වසඟ බවම මෙහි 'ඉද්ධි'යිද 'ආනුභාව'යිද අදහස් කරනලද, 'භයභොගා'- බියෙන් කටයුතු පරිභොගයෙන්. 'බලවිරියං'- ඔබ්බොබ හැසිරෙන වායොධාතුව, ඕ පිරිහිය යන අර්ථයි.

‘උපනිස්සාය ආසයං කප්පෙය්‍යාම’- ඇතුළත හෙව කන්තවුන්ට හයම වෙයි, බැහැරින් අවුත් කන්තවුන්ටද හයම වෙයි. අපි වනාහි මේ නිවාපස්ථානය ඇසුරු කොට එක්පසෙක වාසස්ථානය කරන්නෙමු නම් ඉතා යෙහෙකැයි සිතනු.

‘උපනිස්සාය ආසයං කප්පයිංසු’- වැද්දෝ නම් සියලු කල අප්‍රමාද වුවාහු නොවෙති, අපි තැන්හි තැන්හි මඩුලු ලැහැබ්වලද වැට පාදයන්හිද වැදහෙව මොවුන් මුවදෝනා පිණිස හෝ බත්කිය කරනු පිණිස හෝ නික්මගිය කල්හි නිවාපවත්නට පිවිස කෑ පමණක් පී පමණක් කොට අප වසන තැනට පිවිසෙන්නෙමු’යි නිවාපවත්න ඇසුරුකොට වනයෙහි වූ පඳුරුවැටපා ආදියෙහි වාසස්ථානය කළාහුය. ‘භුඤ්ජිංසු’- කී නියෙන් වැද්දන්ගේ ප්‍රමාද කාලය දැන වහ වහා පිවිස කෑවාහුය.

‘කෙටුහිනො’- හික්මුණු කෙරාටිකයෝ. ‘ඉද්ධිමන්තා’ සෑද්ධි ඇත්තවුන් මෙනි. ‘පරජනා’- යක්ෂයෝය මොවුහු මාගසමුහයෝ නොවෙති. ‘අගතිං වා’- මෙනම් තැනින් එති. අසවල් තැන යෙකි’යි මොවුන්ගේ මේ (කාරණය) නොදනිමු. ‘දණ්ඩවාකරාහි’- දඬුවර දැල්වලින් ‘සමන්තා සප්පදෙසං අනුපරිවාරෙසුං’- මොවුහු ඉතා මායා ඇත්තාහුය, දුර නොයන්නාහුය, සමීපයෙහිම හොත්තාහු වන්නාහුය’යි නිවාපකෙත හාත්පස පෙදෙස සමග මහත්වූ අවකාශය වටකළාහුය. ‘අද්දසාසුං’- මෙසේ වටකොට වරදැල් හාත්පස එලා බලන්නාහු දුටුවාහුය. ‘යත්ථ තෙ’- යම් තැනක ඔවුහු (ලැහුම්) ගැනීමට ගියාහුද, එතැන දුටුවාහුය යන අර්ථයි. ‘යත්තන මයං යත්ථ අගති’- ඔවුහු මෙසේ සිතුවාහු ල- ‘ඇතුළත හෙව ඇතුළත කන්තවුන්ටද බියය, බැහැරින් අවුත් කන්තවුන්ටද, සමීපයෙහි වැස කන්තවුන්ටද බියම වෙයි. යම් හෙයකින් ඔවුහුද වරදැලින් වටකොට ගන්නා ලද්දාහුම වෙත්ද, එහෙයින් ඔවුන්ට මේ සිත විය- ‘අපි යම් තැනක නෙවාපිකයාටද නෙවාපික පිරිසටද ගති නොවේද, විෂය නොවේද, එහි වාසස්ථානය කරන්නෙමු නම් ඉතා යෙහෙකැ’යි ‘අඤ්ඤෙ සට්ඨෙස්සන්ති’- එයින් ඉතා දුර වසන්නාවූ අන්‍යයන් ගවන්නාහුය, ‘තෙ සට්ඨිතා අඤ්ඤෙ’- ඔවුහුද ගවන ලද්දාහු

එයින් දුර වසන්තාවූ අන්‍යයන් ගටන්නාහුය. 'එවං ඉමං නිවාපං නිවුත්තං සබ්බසො මිගජාතා රිඤ්චිස්සන්ති' - මෙසේ මේ අප විසින් වපුරනලද නිවාපස්ථානය සියලු මුවගළ මාගසමූහයෝ හරින්නාහුය දුරලත්නාහුය. 'අප්ප්ඤ්ඤාපෙක්ඛෙය්‍යාම' - ඔවුන් ගැනීමෙහි අව්‍යාවාහ වන්නෙමු. ඒ එසේ මැයි- යම් ඒ පරිද්දෙකින් එන කල්හි කරුණ පැටවෙකු හෝ මහලු වූවෙකු හෝ දබලවූවෙකු හෝ රැලින් පිරිහුනෙකු හෝ ලබන්ට හැකි වෙයි. නොඑනකල්හි කිසිවෙක් නැති.

'අප්ප්ඤ්ඤාපෙක්ඛිංසු බො භික්ඛවෙ' - මෙසේ සිතා අව්‍යාවාහ වූහ. 'අමුං නිවාපං නිවුත්තං මාරස්ස අමුනි ව ලොකා මිසානි' යන මෙහිනිවාප යි හෝ ලොකාමිස යි හෝ වෘත්තාමිෂ්ඨු පඤ්චකාම ගුණයන්ටම මේ නමෙකි. මාරතෙම ඛිජයන් මෙන් පස්කම් ගුණ වපුරමින් නොදැවිදියි, එහෙත් කාමගුණයෙහි ගිජු වූවන්ගේ මතුයෙහි ප්‍රභූත්වය පවත්වයි. එහෙයින් කාමගුණයෝ මාරයාගේ නිවාපයෝ නම් වෙති. එයින් කියන ලදී- 'අමුං නිවාපං නිවුත්තං මාරස්ස' යනු. 'න පරිමුච්චති මාරස්ස ඉද්ධානුභාවා' මාරයාගේ වසඟයට ගියාහු කැමතිසේ කටයුතු වූහ. මෝ සපුත්තාර්ය්‍ය ප්‍රවුජ්‍යාවට ආ උපමායි.

'වෙතොවිමුත්ති පරිභායි' - මෙහි වෙතොවිමුත්ති නම් වනයෙහි වෙසෙමුයි උපන් අදහසය, එය පිරිහී ගියේය යන අර්ථයි. 'තප්පමෙ අහං භික්ඛවෙ, ඉමෙ දුතියෙ' - මෝ බ්‍රාහ්මණ ධාර්මික ප්‍රවුජ්‍යාවට උපමායි. මේ විස්තරය- බ්‍රාහ්මණයෝ අටසාලිස් වසක් කුමාර බඹසර හැසිර සසර සිද්ධි බියෙන් පරපුර ගළපන්නෙමු'යි ධනය සොයා භාර්ය්‍යාවක් ගෙන ගිහිගේ මැද වෙසෙමින් එක් පුතකු උපන් කල්හි අප කරා පැමිණ වෘත්තය නොසිදුනාලද ප්‍රවේණිය ගලපනලදැයි නැවත නික්ම පැවිදි හෝ වෙති, එම සකලත්‍රවාසයෙහි හෝ වෙසෙත්. 'එවං හි තෙ භික්ඛවෙ, තතියා සමණබ්‍රාහ්මණා න පරිමුච්චිංසු' පළමුවැන්නන් මෙන් ඔවුහුද මාරයාගේ සෘද්ධානුභාවයෙන් නොමිදුනාහුය, කැමතිසේ කටයුත්තාහුම වූහ- තවද ඔවුහු කුමක් කළාහුද යත්, ගම් නියම්ගම් රජදහම් වලට බැස ඒ ඒ ආරාම උද්‍යාන ස්ථානයන්හි අසපු මවා වෙසෙමින් කුලදරුවන්ට ඇත්

අස් රථ ශිල්පාදිවූ නන්වැදැරුම් ශිල්පයන් ඉගැන් වූහ. මෙසේ ඔවුහු වරදැලින් තුන්වන මෘගසමූහයන් මෙන් පාපිමත්වූ මාරයාගේ දිවුදැලින් වට කරන ලද්දාහු කැමතියේ කටයුතු වූහ.

'තප්පමෙ අහං භික්ඛවෙ, ඉමෙ චතුත්ථෙ' යන මෝ මේ ශාසනයට එලවූ උපමායි. 'අන්ධමකාසි මාරං' - මාරයාගේ ඇස් නොබිත්ද. එහෙත් විදර්ශනාපාදකධ්‍යානයට සමවන් මහණහුගේ සිත මෙනම් අරමුණ නිසා පවතියයි මාරතෙම දක්නට නොහැකි වෙයි. එයින් වදාරන ලදී. 'අන්ධමකාසි මාරං' යනු 'අපදං වධිත්වා මාරචක්ඛං' - ඒ පර්යායයෙන්ම යම්සේ මාරයාගේ ඇස අස්ථාන වේද, නිෂ්පද- අප්‍රතිෂ්ඨා නිරාලම්භණ වේද එපරිද්දෙන් නසා යන අර්ථයි. 'අදස්සනං ගතො පාපිමනො' - ඒ පර්යායයෙන්ම පාපිමත් මාරයාගේ නොදැක්මට ගියේය. හෙතෙම තමාගේ මසැසින් විදර්ශනා පාදක ධ්‍යානයට සමවන් භික්ෂුවගේ නුවණ සිරුර දක්නට නො ම හැකි වෙයි.

'පඤ්ඤාය ච'ස්ස දිස්වා' - මාර්ගප්‍රඥාවෙන් චතුරාර්ය සත්‍යයන් දැක චතුරාර්යයෝ ක්ෂයකරන ලද්දාහු වෙති 'තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං' - ලොකයෙහි ඇලුනු වෙසෙසින් ඇලුනු බැවින් 'විසත්තිකා'යි මෙසේ සංඛ්‍යාවට ගිය නොහොත් විසත්තිකා යනු කවර අර්ථයකින් විසත්තිකා නම්වූද? පතළානු යි විසත්තිකාය, (තුන් බිම පතුරුවන විසින්) පතළානුයි විසත්තිකාය, විශාල වූවානුයි විසත්තිකාය, ඉවසානුයි විසත්තිකාය, සිත හකුළුවානුයි හෝ විෂ (දුක්) එල්වානුයි විසත්තිකාය, විසංවාදනය කෙරෙනුයි විසත්තිකාය, විෂමූලනුයි විසත්තිකාය, විෂඵල ඇත්තිනුයි විසත්තිකාය, දූඛ පරිභොගය ඇත්තිනුයි විසත්තිකාය, නැවත ඕ තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ශබ්දයෙහි ගන්ධයෙහි රසයෙහි ස්පර්ශයෙහි පතළානුයි මෙසේ හෝ විසත්තිකා නමැයි සංඛ්‍යාවට ගිය තෘෂ්ණාව තරණය කෙළේය, නිස්තිණිය, උත්තිණිය. එහෙයින් කියනු ලැබේ. තිණ්ණො ලොකෙ විසත්තිකං යනු

(නිවාප සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

26. පාසරාසි සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙසුතං'යි- පාසරාසි සූත්‍රයයි. එහි 'සාධු මයං ආවුසො යනු ආයාචනා කරමින් කියති. මේ දනව් වැසි පන්සියයක් හික්ෂුහු වනාහි දසබලයන් වහන්සේ දක්නෙමුයි සැවැත්තුවරට පැමිණියාහුය. ශාස්තෘන් දැකීම වූකලී මොවුන් විසින් ලද, ඒතාක් ධර්ම කථාව නො අසති ඔවුහු ශාස්තෘ ගෞරවයෙන් වහන්ස, අපට ධර්ම කථාවක් වදාළ මැනවැයි කියනට නොහැකි වෙති. ඒ එසේමැයි- බුදුවරයෝ ගරු වූවාහු වෙති එකලාව හැසිරෙන සිංහ මෘගරාජයෙකු මෙන්ද, ප්‍රභින්තවූ ඇතෙකු මෙන්ද, පෙණය කළ සර්පයෙකු මෙන්ද ගිනිකඳක් මෙන්ද, ළංචිය නොහැක්කාහුයි. මේ කියන ලදමැයි-

දරුණුවූ ආශිර්වේෂයෙක්, යම්සේද, කෙසේ සංඛ්‍යාතවූ මෘගරාජ තෙමේද, කුඤ්ජර සංඛ්‍යාතවූ දන්තින් නම්වූ හස්ති තෙමේද, එපරිද්දෙන් සර්වඥ බුදුවරයෝ ළංචිය නො හැක්කාහු වෙත්.

මෙසේ දුරාසදවූ ශාස්තෘන් වහන්සේ ඒ හික්ෂුහු තුමු යාඥා කරනට නො හැකි වන්නාහු ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් යාඥා කරන්නාහු 'සාධු මයං ආවුසො'යි- කිහු 'අප්පෙවනාම' ලබන්නහු නම් ඉතා යෙහෙක, තවද කුමක් හෙයින් තෙරුන් වහන්සේ ඒ හික්ෂුන්ට රම්මක බ්‍රාහ්මණයාගේ අසපුවට එළඹෙන්නහු යයි කිහුද යත්, ප්‍රකටවූ ක්‍රියා ඇති බැවින් ඒ එසේ මැයි. දඹලයන්ගේ ක්‍රියාව තෙරුන්ට ප්‍රකට වෙයි. තෙරුන් වහන්සේම 'අද ශාස්තෘන් වහන්සේ දෙවරම් වැස පූර්වාරාමයෙහි දිවා විහාරය කරන්නාහ. අද පූර්වාරාමයෙහි වැස ජේතවනයෙහි දිවා විහාරය කරන්නාහ. අද එකලාවම පිඩු පිණිස හැසිරෙන්නාහ. අද හික්ෂු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව මෙකල ජනපද වාරිකාවට නික්මෙන්නාහ'යි දැන ගනිති. තවද කිමෙක්ද ඕනට මෙසේ දැන ගැනීම පිණිස වෙතොපරියඥානය ඇත්ද යත්. නැති. එහෙත් අනුමාන බුද්ධියෙන් කළ ක්‍රියාව පිළිබඳ නයග්‍රාහයෙන් දැන ගනිති. ඒ එසේමැයි. යම් දිනක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ජේතවනයෙහි වැස පූර්වාරාමයෙහි දිවා විහරණය කරනු කැමති වෙත්ද, එකල

සේනාසන පරිඡිකාර භාණ්ඩයන්ගේ සකස් කරන අයුරු දක්වති. තෙරුන් වහන්සේ මුසුන් කසළ දමන පැස් ආදිය සකස් කෙරෙති. පූර්වාරාමයෙහි වැස පේතවනයට දිවා විහරණය පිණිස එන කල්හිදු මෙම නා යි. යම් දිනක වනාහි එකලාව පිඬු පිණිස පිවිසෙනු කැමති වෙත්ද, එකල උදෑසනම සිරුරු පිළිදැගුම් කොට ගෙකිළියට පිවිස දොර වසා පලසමවනට සමවැද වැඩ හිඳිති. තෙරුන් වහන්සේ අද භාග්‍යවත්තු බොධනෝය බන්ධවයේකු දැක වැඩහුන්හ'යි ඒ සලකුණෙන් දැන 'ඇවැත්නි. අද භාග්‍යවත්තු එකලාවම පිවිසෙනු කැමැත්තාහ. තෙපි හික්මාවාරයට සැරසෙවියයි' හික්මුන්ට සංඥාව දෙති. යම් දිනක වනාහි හික්මු සංඝයා පිරිවරන ලදුව පිවිසෙනු කැමති වෙත්ද, එකල ගෙකිළිය අඩක් වසන ලද කොට පලසමවනට සමවැද වැඩ හිඳිති. තෙරුන් වහන්සේ ඒ සලකුණෙන් දැන පා සිවුරු ගැනීම පිණිස හික්මුන්ට සන් දෙති. යම් දිනක වනාහි ජනපද වාරිකාවෙහි නික්මෙනු කැමති වෙත්ද, එකල බත් පිඬු එකක් දෙකක් අතිරෙකව වළඳිති. සියලු කල සක්මනට නැගී ඔබ්බෙනාබ සක්මන් කෙරෙති. තෙරුන් වහන්සේ ඒ සලකුණෙන් දැන 'ඇවැත්නි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ජනපද වාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමති සේක, නොප විසින් කටයුතු කරවුයයි' හික්මුන්ට සන්දෙති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රථම බෝධියෙහි විසි වසක් අනිබද්ධවාසය ඇතිවූහ. පස්විසි වසක් අතිකෙකු හා අසට්ඨිග්‍රව සැවැත් නුවරම ඇසුරු කොට වසනසේක් එක් දවස දෙනැනක් පරිභෝග කෙරෙති. දෙවුරම රැ වැස දෙවන දවස් හික්මු සංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව දකුණු දොරින් සැවැත් නුවරට පිඬු පිණිස පිවිස පැදුන් දොරින් නික්ම පූර්වාරාමයෙහි දිවා විහරණය කෙරෙති, පූර්වාරාමයෙහි රැ වැස දෙවන දවස් පැදුන් දොරින් සැවැත් නුවරට පිඬු පිණිස පිවිස දකුණු දොරින් නික්ම දෙවුරම දිවා විහරණය කෙරෙති. කුමක් හෙයින්? දෙකුලයනට අනුකම්පා පිණිසය. ඒ එසේ මැයි- මිනිසන් බැව්හි සිටියා අන් කිසිවකු විසින් අනෙපිඬු සිටාණන් මෙන්ද මාගම් අන් බැව්හි සිටියාවු අන් ස්ත්‍රියක විසින් විශාඛාව මෙන්ද තථාගතයන් උදෙසා ධන පරිත්‍යාගය කළ එකෙක් නම් නැති, එහෙයින් භාග්‍යවත්තු

විවුන්ට අනුකම්පා පිණිස එක් දවස මේ දෙනැන පරිභොග කරන සේක. එදවස වනාහි ජෙනවනයෙහි විසූහ. එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ 'අද භාග්‍යවත්තු සැවැත් නුවර පිඬු පිණිස තැසිර සවස් කාලයෙහි සිරුරු සෙදීම පිණිස පැදුන් කොටුවට යන සේක. එකල්හි මම සිරුරු සෝදා සිටියාවූ භාග්‍යවතුන් පුයැද 'රම්මක' බ්‍රාහ්මණයාගේ අසපුවට ගෙන යන්නෙමි' මෙසේ මේ හික්ෂුහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සමීපයෙන් දැහැමි කථා ශ්‍රවණයට ලබන්නාහු යයි සිතා ඒ හික්ෂුන්ට මෙසේ කීහ.

'මිගාරමාතු පාසාදො' - විශාඛාවගේ ප්‍රාසාදයෙහි. ඒ එසේ මැයි- මි මිගාර සිටුහු විසින් මවු තැන්නි තැබූ බැවින් 'මිගාර මාතා' යයි කියනු ලැබේ.

'පටිසල්ලාණා වුට්ඨිතො' - ඒ ප්‍රාසාදයෙහි මහා ශ්‍රාවකයන් දෙදෙනාගේ ශ්‍රී ගර්භයන් මැද භාග්‍යවතුන්ගේ ශ්‍රී ගර්භය විය. තෙරුන් වහන්සේ දොර විවර කොට ඇතුළු ගැබ හැමද මල් කසළ බැහැර කොට ඇද පුටු පනවා ශාස්තෘන් වහන්සේට යන් දුන්හ. ශාස්තෘන් වහන්සේ සිරි ගැබට පිවිස දකුණු පසින් සිහි ඇතිව නුවණ ඇතිව සිහ සෙය්‍යාවට පැමිණ වෙහෙස යන්සිඳුවා නැගිට පලසමච්ඡතට සමවැද හිඳ සවස් කල එයින් නැගී සිටියේක. ඒ සඳහා කියන ලදී- 'පටිසල්ලාණා වුට්ඨිතො' යනු.

'පරිසිඤ්චිතං' - යමෙක් වනාහි සුණුමැටි ආදියෙන් අවයව උලමින් මල්ලක මූලාදියෙන් හෝ ගටමින් නහාද. හෙතෙම ස්නානය කෙරේයයි කියනු ලැබේ. යමෙක් එසේ නොකොට ප්‍රකෘතියෙන්ම නහාද, හෙතෙම පරිෂෙක කෙරේයයි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිරුරෙහිද එසේ කළයුතු රජස් දැළි නම් නො තැවරෙයි. එහෙත් සෘතු ගැනීම පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හුදෙක් ජලයට බසිති. එයින් කීහ- ගත්තාහි පරිසිඤ්චිතං' යනු.

'පුඛ්ඛකොට්ඨකො' - පැදුන් කොටුව. මේ අසනු ලැබේ. සැවැත් නුවර විහාරය කලෙක මහත් වෙයි, කලෙක කුඩා වෙයි, ඒ එසේමයි- ඒ විහාරය විදර්ශී භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි යොදුනක් විය, සිඬි භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි තුන් ගවුච්චක, වෙස්සභු භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි අඩ යොදුනෙක, කකුසන්ධ

භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි ගවු පමණය, කොනගමන භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි අඩ ගවුවක් පමණය, කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි විසි ඉස්බක් පමණය, අපගේ භාග්‍යවතුන්ගේ කාලයෙහි අටකිරියක් පමණවූයේය. ඒ නගරයද කිසි කලෙක ඒ විහාරයට පැදුන් දෙසින් වෙයි. කිසි කලෙක, දකුණු දෙසින්ද, කිසි කලෙක පැල දෙසින්ද කිසි කලෙක උතුරු දෙසින්ද වෙයි, එහෙත් දෙවුරම් ගඳකිළියෙහි සිටි ඇඳ පා පිහිටි තැන් අව්ලමැයි. සැබව අවල චෛත්‍යස්ථානයෝ නම් සතර දෙනෙක් වෙති, මහ බෝපලග පිහිටි තැන, ඉසිපතනිති දම්සක් පවත්වන තැන, සකස් නුවර දොර දෙවාචරොහණ කාලයෙහි හින පිහිටන තැන, ඇඳපා පිහිටන තැනයයි. මේ පුබ්බකොට්ඨකය (පැදුන් කොටුව) වනාහි කසුප් දසබලයන්ගේ විසිඉස්බක් පමණ විහාරය ඇති කල්හි පැදුන් දොර විය. හේ දැනුදු 'පුබ්බකොට්ඨක'යීම පැනෙයි. කසුප් දසබලයන්ගේ කාලයෙහි අවිරවතිය නුවර වටකොට ගලාබසින්නී පැදුන් කොටුවට පැමිණ ජලයෙන් බිඳී සම තොට ඇති පිළිවෙළින් ගැඹුරුවූ මහත් දිය විලක් මැවී. එහි එකෙක් රජුගේ නහන තොටය, එකෙක් නුවරුන්ගේය, එකෙක් හික්ෂු සංඝයාගේය, එකෙක් සර්වඥයන්ගේය'යි මෙසේ වෙන වෙනම සිත්කලුවූ විසුරුණු රිදීපට වැනි වැලි ඇති නහන තොට වෙත්.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් සමග මේ මෙබඳුවූ පැදුන්කොටුව යම්තැනෙකින්ද එතැනින් සිරුරු සෝදනු පිණිස එළඹිසේක. එකල්හි ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් වහන්සේ උදකසාටිකාව එල වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ රත්දෙපට හඳනය ඉවත්කොට ජලසාටිකාව හැන්දහ, තෙරුන් වහන්සේ දෙපට හඳනය සමග මහා වීචරය තමන් හස්තගත කළහ. භාග්‍යවත්හු ජලයට බැස්සහ. උන්වහන්සේගේ බැසීම සමගම ජලයෙහි මස්කැසුප් සියල්ලෝ රන්වන් වූහ. යතුරු නළවලින් රන්රස දහර වීහිදුවන කලක් මෙන්ද රන්පට අතුරන කලක් මෙන්ද විය. ඉක්බිති නහන වත් දක්වා නභා ගොඩබැස්සාවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට තෙරහු රත්දෙපට හඳනය එලවූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එය හැඳ විදුලියක් වැනිවූ කාබහන බැඳ ක්‍රොනිත් කොන හකුලා පියුම්ගැබක් සමකොට

එලවු මහාවිවරය දෙකොන්හි ගෙන සිටියහ. එයින් කියන ලදී. 'පුබ්බකොට්ඨකෙ ගත්තානි පරිසිඤ්චිත්වා එකච්චරො අට්ඨාසිංයනු. තචද මෙසේ සිටියාවු භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සිරුර විකසිත කමලපුල් වීල සියලුතැන සුපිපි පරසතුරුක තරුකිරණින් විසිතුරු අභස්තලය සිරින් අපහාස කරන්නෙකු මෙන් බැබළී තචද උත්වහන්සේගේ ව්‍යාමප්‍රභා පරික්ෂෙපයෙන් බබලන්නාවු දෙතිස්වර ලකුණු පෙල ගොතා තැබූ දෙතිස්සදපෙලක් මෙන්ද දෙතිස් රිච්පෙලක් මෙන්ද පිළිවෙළින් තැබූ දෙතිස් සක්විත්තන් දෙතිස් දෙවරපුත් දෙතිස් මහබමුන් මෙන්ද අතිශයින් බැබළූ, වැණුම්බිම් නම් මෝය. මෙබඳු තැන්හි බුදුවරයන්ගේ ශරීර වර්ණය හෝ ගුණය හෝ වර්ණණිය පදයන්ගෙන් හෝ ගාථාවන්ගෙන් හෝ අර්ථයද උපමාද කරුණුද එලවා ප්‍රතිබලවු ධර්මකථිකයා විසින් සම්පූර්ණ කොට කියන්ට වටී. සැබව-මෙබඳු තැන්හි ධර්මකථිකයාගේ ශක්තිය දතයුතු.

'ගත්තානි පුබ්බාපයමානො'- ප්‍රකෘතිභාවයට පමුණුවමින් නිරුද්ධ කෙරෙමින්, වියලවමින් යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- දිය සහිත කයෙහි සිවුරු පොරවන්නහුගේ සිවුරෙහි කැණි නගිති, පරිෂ්කාර භාණ්ඩය කෙලෙසෙයි. එකෙක් ඇති- සර්වඥයන්ගේ සිරුරෙහි රජස්දැලි නොතැවරෙයි. පියුම්පතෙක දැමූ දියබිඳක් සෙයින් ජලය පෙරලී යෙයි. මෙසේ ඇති කල්හිදු ශික්ෂාවෙහි ගරුත්වයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේනම් පැවිදිවතෙකැයි මහාවිවරය දෙකොන් ගෙන ඉදිරිපසින් කය වසා සිටියේක. එකෙණෙහි තෙරුන් වහන්සේ (මෙසේ) සිතූහ- 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහාවිවරය පොරවා මිගාරමාතෘප්‍රාසාදය අරභයා ගමනට අදහස්කළ තැන් පටන් නොතැවැත්විය හැකි වන්නාහුය, ඒ එසේමයි- බුදුවරයන්ගේ අභිප්‍රායකොපනය නම් එකචාරික සිංහයකු ගැනීම පිණිස අත දිගුකිරීමක් මෙන්ද (මදඇති) උත්තම භස්තියකු සොඬින් ස්පර්ශ කිරීමක් මෙන්ද උග්‍ර තෙජස් ඇති ආශිර්වාදයකු ශ්‍රීවයෙන් ගැනීමක් මෙන්ද බරෙක් වෙයි. මෙහිදීම රම්මක බ්‍රාහ්මණයාගේ අසපුව පිළිබඳ ගුණ කියා එහි යෑම පිණිස භාග්‍යවතුන් යාඥා කරන්නෙමි'යි. හෙතෙම එසේ කෙළේයි. එයින් කියන ලදී. 'අථ ඛො ආයස්මා ආනන්දො -පෙ- අනුකම්පං උපාදාය' යනු එහි අනුකම්පං

උපාදාය' භාගාවතුන් වහන්සේ හමුයෙන් දැහැමි කථාව අසන්නෙමුයි ඒ අසපුවට ගියා වූ පන්සියයක් හික්ෂුන්ට අනුකම්පා පිණිස, ඔවුන් කෙරෙහි කරුණා කොට යන අර්ථයි.

'ධම්මියා කථාය'- දසපෙරුම් අතුරෙන් එක්තරා පාරම්තාවක් පිළිබඳ වූද මහාහිනිෂ්ක්‍රමණය පිළිබඳ වූද ගුණ කියමින් හුන්නාහු වෙති.

'ආගමය මානෝ'- බලමිනි. මම බුදුයෙමි'යි වහා නොපිටිය යම්තාක් ඕ කථාව නිමායේද ඒතාක් සිටියහ යන අර්ථයි.

'අග්ගළං ආකොටෙසි'- නියගින් කවුළුවෙහි සන් දුන්න. 'විවරංසු'- කන යොමාම හුන් බැවින් එකෙණෙහිම අවුත් විවෘත කළාහුය.

'පඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ'- බුද්ධකාලයෙහි යම් යම් තැනක එක් හික්ෂුවක් නමුදු වාසය කෙරේද, (ඒ) සියලු තැන්හි බුද්ධාසනය පනවන ලද්දේම වේ ල. කුමක් හෙයින්ද. භාගාවතුන් වහන්සේ වනාහි තමන් වහන්සේ සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන පහසු තැනෙක්හි වාසය කරන්නාවුන් 'අසවල්' මහණ මා සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන ගියේ, විශෙෂයක් නිපදවන්ට හැකිවී හෝ නොවීදැ?'යි මෙනෙහි කරනසේක. එකල්හි ඔහු කමටහන් හැරදමා අකුශල විතර්කයක් විතර්ක කරන්නාහු දකිති. නැවත කෙසේ නම් මා වැනි ශාස්තෘකෙනෙකුන් සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන වාසය කරන්නාවූ මේ කුල පුත්‍රයා අකුශල විතර්කයෝ මැඩපවත්වා අවිදිතාග්‍රවූ සංසාර දුඃඛයෙහි ගිල්වන්නාහුදැයි ඔහුට අනුග්‍රහ පිණිස එහිම තමන් දක්වා ඒ කුලපුත්‍රයාට අවවාද කොට අහසට පැනනැගී නැවත තමන් වහන්සේගේ වාසස්ථානයටම යෙති. එකල්හි මෙසේ අවවාදකරනු ලබන්නාවූ ඒ හික්ෂුහු සිතූහු 'ශාස්තෘන් වහන්සේ අපගේ සිත දැන අවුත් අප සම්පයෙහි සිටියා වුම තමන් දක්වන සේක. එකෙණෙහි "වහන්ස, මෙහි හිඳගත මැනව මෙහි හිඳගත මැනවැයි අසුන් සෙවීම නම් බරෙකැ'යි ඔව්හු අසුනක් පනවාම වාසය කෙරෙති. යමෙකුට පුටුවක් ඇත්තේද හෙතෙම එය පනවයි. යමෙකුට නැත්තේද හෙතෙම ඇඳක් හෝ පුවරුවක් හෝ කාෂ්ටයක් හෝ ගලක් හෝ වැලි රැසක් හෝ පනවයි. එය නොලබන්නාහු පරණලා නමුදු රැස් කොට එහි පාංශුකුලය අතුරා තබන්. මෙහි වූකලී

ප්‍රකෘතියෙන් පනවන ලද්දාවූම අසුනක් විය. ඒ සඳහා කියන ලදී. 'පඤ්ඤාත්තෙ ආසනෙ නිසිදි' යනු.

'කාය නුත්ථ'- කවර කථාවකින් යුක්තව රැස්ව හුන්නාවූ වුවහුද? යන අර්ථයි. 'කාය ත්වෙන්ථ'යිද පාලිය, ඇගේ මෙහි කවර කථාවකින්ද? යනු අර්ථයි. 'කාය නො'ත්ථ'යි ද පාලිය, ඇගේ පළමු අර්ථයමැයි. 'අන්තරා කථා'- කමටහන් මෙනෙහි කිරීම උදෙසීම පිළිවිසීම ආදීන්ගේ අතරැවූ අන් එක් කථාව, 'විප්පකතා'- මාගේ පැමිණීමේ ප්‍රත්‍යයෙන් නොනිමියාවූ, මුදුන් නොපැමිණියාවූ. 'අථ භගවා අනුප්පත්තො'- අනතුරුව මේ කාලයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැමිණියහ. 'ධම්මී වා කථා'- දශකථාවස්තු නිශ්චිතවූ හෝ ධර්මකථාව 'අරියො වා තුණ්හිභාවො'- මෙහි වනාහි ද්විතීයධ්‍යානයද මූල කර්මස්ථානයද ආර්යාවූ තුෂ්ණිමිභාවය වෙයි. එහෙයින් ඒ ධ්‍යානය වඩා හුන්නාවූද මූලකර්මස්ථානය ගෙන හුන්නාවූද මහණ ආර්යතුෂ්ණිමිභාවයෙන් හුන්නේ යයි දතයුතු.

'ද්වෙමා භික්ඛවෙ, පරියෙසනා'යි අනුසන්ධි කවරේද? ඒ භික්ෂුහු සම්මුඛයෙන් ධර්මකථාවක් අසන්නෙමුයි තෙරුන්ට භාරකළාහුය. ඔවුහු එහි හිඳ තිරශ්චිතකථා නොකරන්නෝව දහම් කථාවකින් යුක්තව හුන්න. එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'මෝ තොපගේ පරියෙසණා තොමෝ ආර්යා පරියෙසණා නමැයි' දක්වනු පිණිස මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි 'කතමා ව භික්ඛවෙ, අනරියා පරියෙසනා'- මෙහි යම්සේ මාර්ගයෙහි දක්ෂවූ පුරුෂයෙක් පළමුකොට හළයුතු අපාය මාර්ගය දක්වන්නේ වම හැර දකුණ ගනුව'යි කියාද, එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙශනා කුශල බැවින් පළමුකොට හළයුතු අනාර්යාපරියෙසණය කියා පසුව අත්‍යය කියන්නෙමි'යි උද්දේශයාගේ අනුක්‍රමය බිඳ මෙසේ වදාළහ.

'ජාතිධම්මො'- උපදින ස්වභාව ඇත්තේ. 'ජරාධම්මො' දිරනස්වභාව ඇත්තේ. 'ව්‍යාධි ධම්මො'- ව්‍යාධි ස්වභාව ඇත්තේ. 'මරණධම්මො'- මරණ ස්වභාව ඇත්තේ. 'සොක ධම්මො'- ශොක කරන ස්වභාව ඇත්තේ. සංකිලෙස ධම්මො'- කෙලෙසන ස්වභාව ඇත්තේ. 'පුත්තභරියං'- පුත්‍රයෝද භාර්යාවද. සියලු තැන්හි මේ නයයි.

'ජාතරූපරජතං' යන මෙහි වනාහි 'ජාතරූප' යනු ස්වර්ණය. රජත යනු යම්කිසි ව්‍යවහාරයට පැමිණි ලොභොමසු ආදියයි. 'ජාතිධම්මා හෙ'තෙ භික්ඛවෙ, උපධයො' - මේ පස්කම් ගුණයෝ උපධීහු නම් වෙති, ඔවුහු සියල්ලෝම ඉපදීම ස්වභාව කොට ඇත්තාහුයයි දක්වන සේක. 'ව්‍යාධි ධම්ම' වාරාදියෙහි 'ජාතරූපරජතය' නොගන්නා ලද. යම් හෙයකින් මේ ශීර්ෂරොගාදී ව්‍යාධීහු නම් නොවෙත්ද, සත්ව සත්වයන්ට මෙන් වුනි සංඛ්‍යාත මරණය නොවේද, ශොකය නූපදීද, එහෙත් අයස් ආදී කෙලෙසිලිවලින් කෙලෙසේනුයි 'සංකිලෙස' ධම්මවාරයෙහි ගන්නාලද. එසේම සෘතුසමුට්ඨාන හෙයින් 'ජාති ධර්ම' වාරයෙහිද, මල හටගෙන දිරන හෙයින් 'ජරාධර්ම' වාරයෙහිද ගන්නා ලදී. 'අයං භික්ඛවෙ, අරියා පරියෙසනා' - මහණෙනි, මෝ නොමෝම නිදොස් බැවින්ද ආර්යායයන් විසින් සෙවියයුතු බැවින්ද, 'අරියපරියෙසනා'යයි දනායුතු. 'අහම්පි සුදං භික්ඛවෙ' - යනු කුමක් හෙයින් ආරම්භ කළ සේක්ද? මුල පටන් මහාභිනිෂ්ක්‍රමණය දක්වනු පිණිසය. උන්වහන්සේට මෙසේ (සිතක්) වී ල- "මහණෙනි, මමද පෙර අනාර්යපරියෙෂණය සෙවිමි, ඒ මම එය හැරදමා ආර්යායයන් විසින් කටයුතු සෙවිම සොයා සර්වඥබවට පැමිණියෙමි. පඤ්චවර්ගීය භික්ෂුහුද අනාර්යපරියෙෂණය සෙවූහ. ඔවුහු එය හැර ආර්යපරියෙෂණය සොයා ක්ෂීණාශ්‍රව භූමියට පැමිණියාහුය. තෙපිද මාගේ හා පස්වගුන්ගේද මඟට නැංගාහුය. ආර්යපරියෙෂණාව නොපහේ පරියෙෂණාවයයි මුල පටන් තමන් වහන්සේගේ මහාභිනිෂ්ක්‍රමණය දක්වනු පිණිස මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ.

එහි 'දහරොව සමානො' - තරුණ වූයේම. "සුසුකාළ කෙසො' - මොනොවට කළු වූ කෙස් ඇත්තෙමි අඳුන්වන් කෙස් ඇතිව යන අර්ථයි. 'හදෙන' - සිත්කළු. 'පඨමෙන වයසා' - තුන් වයස් අතුරෙන් පළමුවන වයසින්. 'අකාම කානං' - නොකැමති වන්නවුන්ට. අනාදරාර්ථයෙහි සාමී වචනයි. මුහුනෙහි කඳුළු වූවාහු මොවුන්ගේනුයි 'අස්සමුඛ' නම් වෙති. තෙසං 'අස්සමුඛානං' - ඒ කඳුළුවලින් තෙත්වූ මුහුණු ඇත්තවුන්ට යන අර්ථයි. 'රුදත්තානං' - හඬා කඳුළු වගුරුවන්නවුන්ට 'කං කුසලගවෙසී' - කුසලය කිමැයි සොයන්නෙමි, 'අනත්තරං

සන්තිවරපදං'- උත්තමවු ශාන්ති සංඛ්‍යාත වරපදය, නිර්වාණය සොයමින් යන අර්ථයි. 'යෙන ආළාරො' යන මෙහි 'ආළාරො' යනු ඔහුගේ නමය. හෙතෙම දීර්ඝපිංගලයෙක් ල, එහෙයින් ඕහට 'ආළාර' යන නම වී ල. 'කාලාමො' යනු ගොත්‍රයයි. 'විහරතා' යස්මා'- ආයුෂ්මත්තෙම වාසය කෙරේවා, 'යත්ථ විඤ්ඤ පුරිසො'- යම් ධර්මයෙක්හි පණ්ඩිත පුරුෂයෙක් තෙම. 'සකං ආචාරියකං'- තමාගේ ආචාර්යාසමය. 'උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යා'- පිළිලැබ වාසය කරන්නේය. මෙතෙකින් ඔහු විසින් අවකාශය කරනලද වෙයි. 'තං ධම්මං'- ඒ ඔවුන්ගේ සමය පෙල. 'පරියාපුණි'- අසාම ඉගෙන ගනිමි. 'ඔට්ඨපහතමත්තෙන්'- ඔහු විසින් කියන ලද්ද පිළිගැනීම පිණිස තොල් පැහැරීම පමණින්, ඔබ්බොබ කොට තොල් හැසිරවීම පමණකින් යන අර්ථයි. ලපිතලාපහතමත්තෙන්'- ඔහු විසින් කියන ලද්දට පෙරලා කියන මාත්‍රයකින්. 'ඤාණවාදං'- දනිමි යන වචනය. 'ථරවාදං'- ස්ථිරභාවවාදය මම මෙහි ස්ථිර වෙමි යන මේ වචනය. 'අහං වෙව අඤ්ඤෙ ව'- හුදු මම නොවෙමි, බොහෝ අන්‍යයෝද මෙසේ කියති. 'කෙවලං සද්ධාමත්තකෙන්'- නුවණින් ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකොට ශුද්ධවූ ශුද්ධාමාත්‍රයකින්ම, බෝසත් වනාහි වචනයෙන් ධර්මය උද්ග්‍රහණය කරන්නේම කාලාම විසින් වචනයෙන් ප්‍රගුණකළ පමණක් නොවෙයි. මේ ධර්මයෙහි මේ තෙම එකාන්තයෙන් සප්තසමාපත්ති ලාභියයි දැන ගන්නේය. එහෙයින් ඕහට මේ සිත විය. 'ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං පච්චෙදෙසි'- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය අවසන් කොට ඇති සත්සමවත් මට දැන්විය. 'සද්ධා' මේ සප්ත සමාපත්තීන්ගේ ඉපදවීම පිණිස ශුද්ධාව. 'විරියා' දියෙහිදු මෙම නයයි. 'පදහෙය්‍යං'- ව්‍යුම කරන්නෙමි. 'නවිරස්සෙව තං ධම්මං සයං අභිඤ්ඤා සවජ්ඣන්වා උපසම්පජ්ජ විභාසිං'- බෝසත්තෙම විරියය දැඩිකොට ගෙන නොබෝ කලකින්ම සත්රත් හිනි පෙලක් ගළපන්නෙකු මෙන් සත් සමවත් ඉපදවී එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. 'ලාභා නො ආවුසො'- මේ කාලාම තෙම ඊර්ෂ්‍යා නො කරන්නෙක් ල, එහෙයින් මේ අධුනාගත තෙම කුමැයි කොට මේ ධර්මය ඉපදවී දැයි ඊර්ෂ්‍යා නොකොට පැහැදුනේ ප්‍රසාදය ප්‍රකාශ කරමින් මෙසේ කී.

'උභාව සන්නා ඉමං ගණං පරිහරාම මේ සමුහය තෙම මහත්ය, දෙදෙනම පරිහරණය කරමුයි කියා ගණයාට සන්දුනි- 'මමද සත් සමවත්ලාහී වෙමි. මහාපුරුෂ තෙමේද සත් සමවත්ම ලාහී වෙයි. මෙතෙක් දෙන නම මහා පුරුෂයා වෙත පිරියම් උගනිවු, මෙතෙක් මා වෙත උගනිවු' යයි මධ්‍යයෙහි බෙදා දුන්නේයි. 'උළාරාය'- උතුම්වූ 'පූජාය'- කාලාමගේ උපස්ථායකවූ ස්ත්‍රීහුද පුරුෂයෝද ගදමල් ආදිය ගෙන එත් ල, කාලාම තෙම යවු මහපුරිසා පුදවූ යයි කියායි. ඔවුහු ඔහු පුදා යමක් ඉතිරි වේද, එයින් කාලාමයන් පුදති. මාහැඟිවූ ඇඳ පුටු ගෙන එති. ඒවාද මහපුරිසාට දෙවා ඉදින් අවශෙෂයක් වේ නම් තෙමේ ගනී. ගිය ගිය තැන උතුම් සෙතස්ත බෝසතුන්ට පමුණුවා සෙස්ස තෙමේ ගනී. මෙසේ උතුම්වූ පූජාවෙන් පිදි. 'නා'යං ධම්මො තිබ්බිදාය'- යනාදියෙහි මේ සප්තසමාපත්ති ධර්මය සසර කලකිරීම පිණිස නොම පවතී, නො ඇලීම පිණිස නො පවතී, රාගාදීන්ගේ නිරෝධය පිණිස නො පවතී, කෙලෙස් සන්සිදිම් පිණිස නො පවතී, අභිඥෙය ධර්මය දැන ගැනීම පිණිස නො පවතී. සතර මාර්ගාවබෝධය පිණිස නො පවතී, නිවන් පසක් කිරීම පිණිස නො පවත්නේය යන අර්ථයි.

යාව දෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනුපත්තියා'- කල්පසැට දහසක් ආයු ප්‍රමාණය ඇති ආකිඤ්චඤ්ඤායතන හවයෙහි ඉපදීම යම්තාක්ද, ඒතාක් පවතී. එයින් මත්තෙහි නොපවතී. මෙසේ මේ තෙම නැවත පෙරලා එන ස්වභාවයෙක්ම වෙයි. තවද- යම් තැනකට පමුණුවා නම් එය ජාති ජරා මරණයන්ගෙන් නොමිදුනේම වෙයි. මාරපාසයෙන් වටකරන ලද්දේම යයි. නැවත එතැන් පටන් මහසත් තෙම යම්සේ බඩසයින් පෙළෙන පුරුෂයෙක් මනහර භෝජනයක් ලැබ අතිශයින් ප්‍රිය කරනු ලබන්නේ නමුදු වළඳ පින් වශයෙන් හෝ සෙම් වශයෙන් හෝ මැස්සන් වශයෙන් හැරදමා නැවත එක් පිඩකුදු වළඳන්නෙමි'යි සිත් නූපදවාද, එපරිද්දෙන්ම මේ සත්සමවත් මහත්වූ වැයමින් උපදවාද ඒ සමවත්ති මේ පුනරාවර්තනාදී හෙද ඇති ආදීනවය දැක නැවත මේ ධර්මය ආවර්ජනා කරන්නෙමි හෝ සමවදින්නෙමි හෝ ඉටන්නෙමි හෝ නැගී සිටින්නෙමි හෝ ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නෙමි හෝ යි සිතක්ම නො ඉපදවී 'අනලං

කරින්වා'- මෙයින් කම් නැත මෙයින් කම් නැතැයි නැවත නැවත පමණ කොට 'නිබ්බිජ්ජ'- කලකිරි, 'අපකංකම්'- ගියෙමි.

'න බො රාමො ඉමං ධම්මං'- යන මෙහිද බෝසත් තෙම ඒ ධර්මය උද්ග්‍රහණය කරන්නේම 'මේ අටසමවත් දහම් උද්දක තවුසා විසින් වචනයෙන් උගත් පමණම නො වෙයි තවද එකාන්තයෙන් මේ තෙම අෂ්ට සමාපත්ති ලාභී' යයි දැන ගත්තේය. එහෙයින් ඕනට මේ සිත විය- 'න බො රාමො -පෙ- 'ජානං පස්සං විභාසි' යි- මෙහි සෙස්ස පළමු වාරයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතු.

'යෙන උරුවෙලා සෙනානිගමො'- යන මෙහි 'උරුවෙලා' මහත්වූ වෙලා මහා වැලි රැස යන අර්ථයි. නොහොත් 'උරු' යි වැලි කියනු ලැබේ. 'වෙලා' යි මර්යාදාව. මර්යාදාව ඉක්මවීම් හේතුවෙන් ගෙන එන ලද වැලි 'උරුවෙලා' යි මෙසේත් මෙහි අරුත් දතයුතු. මේ අසනු ලැබේ- අතීතයෙහි බුදුන් නූපත් කල දසදහසක් කුල පුත්‍රයෝ තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදිව 'පෙදෙස්හි වාසය කරන්නාහු එක්දිනක් රැස්ව කතිකාවතක් කළාහුය- 'කායකර්ම වාක්කර්මයෝ නම් අත්‍යයන්ටද ප්‍රකට වෙති. එහෙත් මනා කර්මය අප්‍රකටය, එහෙයින් යමෙක් කාම විතර්කයක් හෝ ව්‍යාපාද විතර්කයක් හෝ විහිංසා විතර්කයක් හෝ විතර්ක කෙරේද, ඔහුට අතින් වොදකයෙක් නම් නැති. හෙතෙම තමාම තමනට වොදනා කොට කොල ගොටුවකින් වැලි ගෙනවුත් මෙතැන්හි විසුරුවාවා මේ ඔහුට දඬුවමැ'යි එතැන් පටන් යමෙක් එබඳු විතර්කයක් විතර්ක කෙරේද, හෙතෙම එහි කොල ගොටුවකින් වැලි විසුරුවයි. මෙසේ එහි අනුක්‍රමයෙන් මහා වැලි රැසක් විය. ඊට පසු පශ්චිම ජනතාව එය පිරිකෙව් කොට වෛත්‍යස්ථානයක් කෙළේයි. ඒ සඳහා කියන ලදී. 'උරුවෙලා'- මහත්වූ සමූහය, මහා වැලි රැස යන අර්ථයි'- යනු. ඒ සඳහාම කියන ලදී- 'නොහොත් උරු යි වැලි කියනු ලැබේ. වේලා යි මර්යාදාව කියනු ලැබේ. මර්යාදාව ඉක්මවීම් හේතුවෙන් ගෙනඑන ලද වැලි උරුවෙලා යි මෙසේත් මෙහි අරුත් දතයුතුය' යනු.

'සෙනානිගමො'- සෙනාවගේ නියමිතම. එතැන්හි ප්‍රථම කල්පකයන්ගේ සෙනානිවෙසයවී ල, එහෙයින් ඒ පෙදෙස

‘සෙනානිගම’යි කියනු ලැබේ. ‘සෙනානිගාමො’යිද පාඨයි. ‘සෙනානි’ නම් සුජාතාවගේ පියායි. ඔහුගේ ගමය යනු අර්ථයි. ‘තදවසරි’- එහි ගියෙමි. ‘රමණියං’ භූමිභාගං- සුපිපි නන් වැදෑරුම් ගොඩ හටගන්නා මලින් විසිතුරුවූ මනරම්වූ බිම් පෙදෙස ‘පාසාදිකං’ ව වනයන්සිං- මොණරපිල් කළඹක් වැනි ප්‍රසාද උපදවන වනලැහැබද දුටුවෙමි. ‘තදිං’ ව නන්දන්තිං- ගලාබසින්නාවූ මිණිකඳක් වැනි විමල් නිල් සිහිල් සිලිල් ඇති තෙරඤ්ජරා නදියද දුටුවෙමි. ‘සෙතකං’- පිරිසුදුවූ බඩ රහිතවූ. ‘සුපතිත්ථං’- පිළිවෙළින් ගැඹුරු සොදුරු තොටවලින් යුක්තවූ. ‘රමණියං’- රිදීපටක් මෙන් විසුරුණු වැලි ඇති බොහෝ මස්කැසුබන් ඇති සිත්කළු දැකුම් ඇති ‘සමන්තා’ ව ගොවරගාමං- ඒ පෙදෙස භාත්පස නොදුරෙහි ගමනාගමන සම්පන්නවූ පැමිණි පැවිද්දන්ට සුලභපිණ්ඩය ඇති ගොවරග්‍රාමයද දුටුවෙමි. ‘අලංචන’- එකාන්තයෙන් සමර්ථය. තත්ථෙව නිසිදිං’ යනු බෝපලඟ හිදීම සඳහා වදාළහ. ඒ එසේමයි- උපරිසූත්‍රයෙහි ‘තත්ථෙව’යි දුෂ්කරක්‍රියා ස්ථානය අදහස් කරනලද. මෙහි වූකලී බෝපලඟ (හිදීමය.) එයින් වදාළහ- ‘තත්ථෙව නිසිදිං’ යනු. ‘අලමිදං පිධානය’- මේ ස්ථානය ප්‍රධන්වීර්යා පිණිස සමර්ථයයි මෙසේ සිතා හුන්නෙමි යන අර්ථයි. ‘අප්ප්ඨගමං’- අධිගමය කෙළෙමි, ලැබීමි ‘ඤාණං’ ව පන මෙ දස්සනං- සියලු ධර්මයන් දැකීමෙහි සමර්ථවූ මාගේ සර්වඥතාඥානයද පහළ විය. ‘අකුප්පා මෙ විමුක්ති’- මාගේ අර්හත්ඵල විමුක්තිය අකොප්‍ය බැවින්ද අකොප්‍යවූ අරමුණු ඇති බැවින්ද අකොප්‍යය. සැබව- ඕ විමුක්තිය රාගාදීන් විසින් නොකිපේනුයි. අකොප්‍ය බැවින්ද ‘අකුප්පා’ නමු. අකොප්‍යවූ නිවන ඇගේ අරමුණනුයි. අකොප්‍යාලම්බණ බැවින්ද ‘අකුප්පා’ නමු ‘අයමන්ති මා ජාති’- මෝ සියල්ලට පශ්චිමවූ ජාතියයි. ‘නත්ථිදානි පුනබ්භවො’- දැන් මාගේ නැවත ප්‍රතිසන්ධියක් නම් නැතැයි මෙසේ ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම නුවණද මට උපනැයි දක්වන සේක.

‘අධිගතො’- ප්‍රතිවෙධ කරන ලද. ‘ධම්මො’- චතුස්සත්‍ය ධර්මය. ‘ගම්හිරො’- මේ ප්‍රකට බවට ප්‍රතිපක්ෂ වචනයෙකි. ‘දුද්දසො’- ගැඹුරු බැවින්ම දුර්දශය, දුකසේ දැක්ක යුතුය.

සුවසේ දක්නට නොහැක. දූකසේ දැක්ක යුතු බැවින්ම, 'දුරනුබොධො'- දූකසේ අවබෝධ කළයුතුය, සුවසේ අවබෝධ කරනට නොහැක. 'සන්තො'- නිවුනේය. පණිතො'- අතෘප්තිකරය. මේ (පද) ද්වය ලොකොත්තර ධර්මය සඳහාම වදාරනලදී. 'අතක්කාවචරො'- තර්කයෙන් පැමිණිය යුත්තේ. බැසගත යුත්තේ නොවෙයි. නුවණින්ම පැමිණිය යුත්තේය. 'නිපුණො'- සිලුටිය. 'පණ්ඩිතවෙදනියො'- සමයක් ප්‍රතිපත්තියට පිළිපත් පණ්ඩිතයන් විසින් දතයුතුය. 'ආලයරාම'- සත්වයෝ පස්කම් ගුණයෙහි ඇලෙති, එහෙයින් ඒ (පස්කම් ගුණයෝ) 'ආලය' යි කියනු ලබති. එක්සියඅටක් තණ්හා විවර්තයෝ අලවති, එහෙයින් 'ආලය' යි කියනු ලබති. ඒ ආලයයන් කරණකොටගෙන ක්‍රීඩා කෙරෙන්නුයි 'ආලයරාම' නම් වෙති. ආලයයන්හි ඇලුනාහුනුයි 'ආලයරතා'ය. ආලයයන්හි මොනොවට මුදිත වූවාහුනුයි 'ආලයසම්මුදිතා'ය. ඒ එසේමැයි- යම්සේ මොනොවට සරසන ලද මල්පලබරවූ මෘක්ෂාදියෙන් සමන්විතවූ උයනකට පිවිසි රජතෙම ඒ ඒ සම්පත්තියෙන් සිත් අලවා වෙසේද, අතිශයින් සතුටු වූයේ ආමොදිත ප්‍රමොදිත වූයේ වේද, උකටලී නොවේද, සවස පවා නික්මෙන්නට නොකැමති වේද, එපරිද්දෙන් මේ කාමාලය තණ්හාලයයන් කරණකොටගෙනද සත්වයෝ ඇලෙති, සංසාර වෘත්තයෙහි අතිශයින් සතුටුවූවාහු උකටලී නොව වෙසෙති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන්ට විවිධ වුම ආලයය උද්‍යාන භූමියක් මෙන් දක්වනසේක් 'ආලයරාමා' යනාදිය වදාළහ. 'යදිදං' යනු නිපාතය, ඔහුගේ- ස්ථානය සඳහා 'යං + ඉදං' යි ද, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය සඳහා 'යො + අයං' යි ද, මේ අර්ථය දතයුතු. 'ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාදො'- මොවුන්ගේ ප්‍රත්‍යයෝ 'ඉදප්පච්චයා' නම් වෙති, 'ඉදප්පච්චයා එව ඉදප්පච්චයතා' නමු. ඉදප්පච්චයතා වූවාද ඕ ය, පටිච්චසමුප්පාද වූයේද හේනු යි 'ඉදප්පච්චයතා පටිච්චසමුප්පාද' නම් වේ. සංස්කාරාදීන්ට ප්‍රත්‍යයවූ අවිද්‍යාදීන්ට මේ නමෙකි.

❖ 'සබ්බසංඛාරසමථො'- යනාදි සියල්ල නිර්වාණයමයි. සැබව- යම් හෙයකින් ඒ නිවනට පැමිණ සියලු සංස්කාර

විෂ්පන්දිතයෝ සන්සිද්දන්ද, වෙසෙසින් සන්නිද්දන්ද, එහෙයින් සබ්බසංඛාරසමථ' යයි කියනු ලැබේ. තවද යම් හෙයකින් එයට පැමිණ සියලු උපධිහු දුරලන ලද්දාහු වෙත්ද, සියලු තෘෂ්ණාවෝ ක්ෂය වෙත්ද, සියලු ක්ලේශරාගයෝ නොඇලෙත්ද, සියලු දුක නිරුද්ධ වේද එහෙයින් 'සබ්බුපධි පටිනිස්සග්ගො තණ්හකංඛයො විරාගො නිරොධො'යි කියනු ලැබේ. ඕ තණ්හාව නැවත භවයෙන් භවය ඵලය සමග හෝ කර්මය ගළපයි, වෙසෙසින් ගලපානුයි කොට 'වාත' යයි කියනු ලැබේ. ඒ වාතයෙන් නික්මුනේනුයි. 'නිබ්බාත' නම. 'සොවච'ස්ස කිලමථො'- නොදන්නවුන්ට යම් දෙශනාවක් නම් වූද, හේ මට ක්ලමථයෙක් වන්නේය, ඕ මට වෙහෙසක් වන්නේය යන අර්ථයි. කයට ක්ලාන්තයෙක් හා කයට වෙහෙසක්ද වන්නේයයි කියන ලද වෙයි. එහෙත් සිතෙහි මේ දෙකම බුදුවරයන්ට නැති.

'අපිස්සු' යනු අනුබුද්ධිනාර්ථයෙහි නිපාතය. ඒ හුදෙක් දැක්වූ සිත වූයේ නොවෙයි. මේ ගාථාද වැටහුනාහුයයි දක්වයි. 'මං'- මට. 'අනච්ඡරියා'- 'අනු + අච්ඡරියා' (-අභිශයින් ආශ්වරියාවූ), 'පටිභාසු'- ප්‍රතිභාන නම්වූ නුවණට ගොවර වූහ. විමසිය යුතු බවට පැමිණියාහුය.

'කිච්ඡෙන්'- දුකසේ. දුඃඛ ප්‍රතිපදාවෙන් නොවේ. ඒ එසේමැයි- බුදුවරයන්ගේ සතරමාර්ගයෝම සුඛ ප්‍රතිපදාම වෙති. එහේ පැරැමි පුරන කාලයෙහි රාගසහිත- ද්වේෂ සහිත- මොහසහිතවූම ආ ආ යාවකයන්ට අලංකාරයෙන් සකස්කරනලද නිස ගළවා ගලලොහිතය බැහැර කොට මොනොවට අදනා ලද ඇස් උපුටා කුලවංශය බබුලුවන පුත්‍රය, මනාවාරිනිවූ භාර්යාය යන මේ ආදිය දෙන්නහුගේ අන්‍යවූද ක්ෂාන්තිවාදී සදාශවූ ආත්මභාවයන්හි සිඳුම් බිඳුම් ආදියට පැමිණෙන්නහුගේ පැමිණිය යුතු පිළිවෙත සඳහා මේ වදාරන ලදී. 'හලං' මෙහි 'හ' කාරය නිපාතමාත්‍රය. 'අලං' කම්නැත) යන අර්ථයි. පකාසිතුං' දෙශනා කරන්ට. මෙසේ දුකසේ අධිගමය කරන ලද ධර්මය දෙශනා කරන්ට කම් නැත, දෙශනා කරන ලද්දෙන් කවර ප්‍රයොජනදැ?යි කියන ලද වෙයි. 'රාගදොසපරෙතෙහි'- රාගද්වේෂයන්ගෙන් ස්පර්ශ කරන

ලද්දවුන් විසින් නොහොත් රාගද්වේශයන් අනුව ගියවුන් විසින් 'පටිසොතගාමිං' - අනිත්‍යය දුඃඛය අනාත්මය අශුභයැයි මෙසේ නිත්‍යාදීන්ගේ ප්‍රතිශ්‍රෝතයට ගිය චතුස්සත්‍ය ධර්මය. 'රාගරත්තා' කාමරාගයෙන්ද භවරාගයෙන්ද, දෘෂ්ටිරාගයෙන්ද, ඇලුනාහු. 'න දක්ඛිත්ති' - අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මය, අශුභයයි මේ ස්වභාවයෙන් නොදක්නාහුය. නොදක්නාවූ ඔවුන්ට මෙසේ ගන්වන්ට කවරෙක් හැකිවන්නේද? 'තමොක්ඛන්ධෙන ආවටා' - අවිද්‍යාරාශියෙන් පැතිරෙන ලද්දාහු. 'අප්පොස්සක්කතාය' - උත්සාහ රහිත බැවින්. නොදෙසනු කැමති බැවින් යන අර්ථයි. තවද කුමක් හෙයින් උන්වහන්සේගේ සිත මෙසේ නැමුනේද යත්? මේ මිදුනෙම් මුදන්නෙම් තරණය කෙළෙම් තරණය කරවන්නෙමි -

'මේ ශාසනයෙහි අප්‍රකටවූ වේසයෙන් සිව්සත් දහම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද්දාවූ මා විසින් කවර ප්‍රයෝජනද? සර්වඥ බවට පැමිණ, දෙවියන් සහිතවූ සත්වයන් හෝ ලෝවැසියන් තරණය කරවන්නෙමි" යි- ප්‍රාර්ථනා කොට පැරුම් පුරා සර්වඥ බවට පැමිණියාහු නො ද යත්, මේ සැබව - එහෙත් ප්‍රත්‍යවේක්ෂානුභාවයෙන් උන් වහන්සේගේ සිත මෙසේ නැමුනේය. ඒ එසේමැයි- සර්වඥ බවට පැමිණ සත්වයන්ගේ ක්ලේශගහණයද ධර්මයාගේ ගම්භීරත්වයද ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරන්නාවූ උන්වහන්සේට සත්වයන් ගේ කෙළෙස් ගහණ බවද ධර්මයාගේ ගැඹුරු බවද සර්වාකාරයෙන් ප්‍රකට වූවාය. එකල්හි උන්වහන්සේට 'මේ සත්වයෝ කාඩි පිරු ලබු කබල් මෙන් මෝරු පිරු සැළ මෙන් වුරුණු තෙල් උරාගත් රෙදිකඩ මෙන් අඳුන් වැකුණු අතක් මෙන් ක්ලේශ හරිතයහ, ඉතා සංකලිෂ්ටයහ, රාගයෙන් රක්තයහ, ද්වේෂයෙන් දුෂ්ටයහ, මොහයෙන් මුද්ධයහ. ඔවුහු කුමක් නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නාහුදැ? යි සිතන්නහුට කෙළෙස් ගහණ බව ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙහි අනුභවයින්ද මෙසේ සිත නැමුනේය. තවද- මේ ධර්මය තෙම පෘථිවිසන්ධාරක ජලස්කන්ධය සෙයින් ගැඹුරුය. පර්වතයකින් වසා තුබූ අබැටෙක් සෙයින් නොදැක්ක හැකිය, සිය පරිද්දෙකින් පළන ලද අස්ලොමක්හුගේ කොනින් කොන ගැළපීම මෙන් අවබෝධ නොකළ හැකිය. ඒ එසේමැයි- මේ ධර්මය ප්‍රතිවේධ

නොකළ හැකිය, ඒ එසේමැයි- මේ ධර්මය ප්‍රතිවේධ කරන්ට වැයම් කරන්නාවූ මා විසින් නොදුන් දනක් නම් නැත්තේ නොවේද, නොරැකී සීලයක් නම්- නොපිරූ කිසි පාරමිතාවක් නම් නැත්තේ නොවේද, ඒ මා නිරුත්සාහයෙන්ම මරසෙනග විධිවංසනය කරන්නනුටද, පොළොව කම්පා නොවූ, පෙරයම පෙර විසූ කද පිළිවෙළ සිහිකරන්නනුටද කම්පා නොවූ, මැදුම්යම දිවැස පිරිසුදු කරන්නනුටද කම්පා නොවූ, පසුයම ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදය ප්‍රතිවේධ කරන්නාවූම මාහට දශසහශ්‍රි ලොකධාතුව කම්පා වුව. මෙසේ මා බඳවූ තියුණු නුවණැත්තෙකු විසින්ද දුකසේම මේ ධර්මය ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දේය. එය ලොකික මහාජනයෝ කෙසේ ප්‍රතිවේධ කරන්නාහුදැ? යි දහම් ගැඹුරු බැව් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කිරීමෙහි ආනුභාවයෙන්ද මෙසේ සිත නැමේයයි දහයුතු- තවද- බඹුනු විසින් අයැදිසඳ උන්වහන්සේගේ දෙසනු කැමති බැවින්ද මෙසේ සිත නැමුනේය. සැබව- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ සිත අල්පොත්සුකභාවයට නැමෙන කල්හි මහාබ්‍රහ්මතෙම ධර්මදෙශනාවට යාඥා කරන්නේය, මේ සත්වයෝත් බ්‍රහ්මගරුකයෝය, ඔවුහු ශාස්තෘන් වහන්සේ දහම් නොදෙසනු කැමති වූවාහු ල, එකල මහබඹ උන්වහන්සේ අයැද දෙශනා කරවී ල, 'භවත්ති, එකාන්තයෙන් ධර්මය ශාන්තය ප්‍රණීතයයි සිතමින් අසනු කැමති වන්නාහු'යි දන්නා සේක. මේ කාරණය නිසාද උන්වහන්සේගේ සිත අල්පොත්සුකභාවයට නැමුනේය. ධර්මදෙශනාවට නොනැමුනේයයි දහයුතු. 'සහම්පතිස්ස'- මේ අසනු ලැබේ- හෙතෙම කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්ගේ ශාසනයෙහි සහක නම් ස්ථවිර විය, පළමුවන දැහැන් උපදවා ප්‍රථමධ්‍යාන භූමියෙහි කල්පායුෂ්ක මහාබ්‍රහ්මව උපත එහිදී ඔහු 'සහම්පති මහාබ්‍රහ්ම' යයි හඳුනති. ඒ සදහා කිහි. 'බ්‍රහ්මනො සහම්පතිස්ස' යනු. 'නස්සති වත'- හෙතෙම මේ ශබ්දය යම්සේ දශසහශ්‍රි ලොක ධාතුවෙහි බ්‍රහ්මයෝ අසා සියල්ලෝ රැස්වූවාහුද, එපරිද්දෙන් නික්මවී ල.

'යනු හි නාම'- යම්ලොකයෙකුත් නම්. 'පුරතො පාතුරහොසි'- ඒ දසදහසක් බ්‍රහ්මයන් සමග පහළ විය. 'අප්පරජක්ඛජාතිකා'- ප්‍රඥාමය ඇසෙහි අල්පවූ මදවූ රාග ද්වේෂ

මොහ නමැති රජස් මොවුන්ගේ මෙබඳු ස්වභාව ඇත්තාහු නුයි. අප්පරජක්ඛජාතික' නම් වෙත් 'අස්සවනතා'- නොඅසන බැවින් 'භවිස්සන්ති'- පූර්ව බුදුවරයන් කෙරෙහි දශපුණ්‍යක්‍රියා වශයෙන් කළ අධිකාර ඇති මුහුකුරාගිය පියුම් හිරුරැස් පහස මෙන් දම්දෙසුන්ම කැමති වෙමින් සතරපද ගාථාවසානයෙහි ආර්යා භූමියට බැසගැනීමට සුදුසු වූවාහු එකෙක් දෙදෙනෙක් නොවෙති, නොයෙක් සියදහස් ගණන් දහම් අවබෝධ කරන්නාහු වන්නාහුයයි දක්වයි.

'පාතුරහොසි'- පහළ විය. 'සමලෙහි චිත්තිතො'- (කෙලෙස්) මල සහිතවූ ඡටි ශාස්තෘන් විසින් සිතනලද ඔවුහු වනාහි ඉතා පළමුව ඉපිද සියලු දඹදිව කටු පතුරුවන්නවුන් මෙන්ද විෂ ඉසින්නවුන් මෙන්ද කෙලෙස් පතුරුවන්නවුන් මෙන්ද විෂ ඉසින්නවුන් මෙන්ද කෙලෙස් මල සහිතවූ මිසදිටු දහම් දෙසූහ. 'අවාපුරෙතං'- මේ විවෘත කරනු මැන. 'අමතස්ස ද්වාරං' අමෘත නිර්වාණයාගේ ද්වාරයවූ ආර්යා මාර්ගය, 'සුඤ්ඤා ධම්මං විමලෙනානුබුද්ධං'- භාග්‍යවතුන් වහන්ස, පළමුකොට මේ සත්වයෝ රාගාදි මලයන්ගේ අභාවයෙන් නිර්මලවූ සමයක් සම්බුද්ධයන් විසින් අවබෝධ කරන ලද චතුස්සත්‍ය ධර්මය අසත්වා'යි යාඥා කෙරෙයි. 'සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිර්වට්ඨිතො'- ගෞලමයවූ එකසතවූ පර්වත මස්තකයෙකිහි සිටි එකෙකු මෙන්. එහි සිටියහුගේ දැකීම පිණිස ගෙල එසවීමි දිගුකිරීමි ආදී කටයුත්තෙක් නොම ඇති 'තථුපමං'- තත්ප්‍රතිභාවූ හෙළ පර්වතයකට බඳු උපමා ඇති මේ වනාහි මෙහි සංක්ෂේපාර්ථයයි යම්සේ හෙළ පර්වත මස්තකයෙකිහි සිටියාවූම ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් භාත්පසින් ජනසමූහයා දක්නේද, එපරිද්දෙන් ඔබද 'සුමෙධ' සුන්දර ප්‍රඥා ඇති සමන්ත චක්ෂුස්වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, 'ධම්ම මයං'- ප්‍රඥාමයවූ. පහසට නැඟී තෙමේ පහවූ ශෝක ඇත්තේ ශෝකයට බැස ගත්තාවූ ජාති ජරාවෙන් මඩනා ලද ජනසමූහයා. 'අවෙක්ඛස්සු'- බලනු මැන, පරික්ෂා කරනුමැන, මේ වනාහි මෙහි අදහසය. යම්සේ වනාහි පර්වත පාදයෙකිහි භාත්පස මහත්වූ කෙනෙක් කොට එහි ලියදි පංක්තින්හි පැල් කොට රාත්‍රියෙහි ගිනි දල්වන්නාහුද,

චතුරංගයෙන් සමන්විතවූ අන්ධකාරයක් වන්නේද, එකල්හි ඒ ගල්මතුයෙහි සිට බිම බලන්නාවූ ඇස් ඇති පුරුෂයෙකුට කෙන නොම පෙනේද, ලියදී පංක්තීහු නොපෙනෙත්ද, පැල් නොපෙනෙත්ද එහි ශයනය කළ මනුෂ්‍යයෝ නොපෙනෙන්නාවුද, වැලි පැල්වල ගිනිදැල් පමණෙක්ම පෙනෙන්නේද, එපරිද්දෙන් දහම් නමැති පහයට නැගී සත්වසමූහයා බලන්නාවූ තථාගතයන් වහන්සේට යම් ඒ නොකළ කුසල් ඇති සත්වයෝ වෙත්ද, ඔවුහු එක් වෙහෙර දකුණු දණ මඩුලු පස හුන්නාවු නමුදු බුදුඇස හමුවට නොපැමිණෙති. රාත්‍රියෙහි විදින ලද ඊතල මෙන් වෙති. එහෙත් යම් කළ කුසල් ඇති වෛද්‍යයෙකු පුද්ගලයෝ වෙත්ද, ඔවුහුම දුර සිටියාහු පවා උන්වහන්සේගේ ආපාටයට පැමිණෙති. ඔවුහු ගින්න මෙන්ද හිමවත් පර්වතය මෙන්ද වෙත්. මේ කියන ලද්ද වේ-

සත්පුරුෂයෝ දුර සිටියාහුද, හිමවත් පර්වතය මෙන් ප්‍රකට වෙති, මේ ලෝකයෙහි බාල පුද්ගලයෝ, රාත්‍රියෙහි විදින ලද ශරයන් මෙන් නො පැනෙන්නාවුයි.

‘උට්ඨෙහි’- යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට දහම් දෙසීම පිණිස වාරිකාවෙහි හැසිරීම යාඥා කරමින් කියයි, ‘වීර’ යනාදියෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වීරයාවත් බැවින් ‘වීර’ නම් වෙති. දිව්‍ය පුත්‍ර- මෘතපු- ක්ලේශමාරයන් දිනු බැවින් විජිතසංගාම නම් වෙති. ජාති කාන්තාරාදිය නිස්තරණය පිණිස වෛද්‍යය නමැති සාර්ථයන් වහනයෙහි සමර්ථ බැවින් ‘සත්ථවාහ’ නම් වෙති. කාමච්ඡන්ද නමැති ණය නැති බැවින් ‘අණන’ නම් වෙති’යි දත යුතු.

‘අප්පකෙබ්බනං’- යාඥාව ‘බුද්ධ චක්ඛුනා’- ඉන්ද්‍රිය පරොපරියත්ත ඥානයෙන්ද ආසයානුසය ඥානයෙන්ද, සැබව- මේ විවිධ ඥානයන්ට ‘බුද්ධ චක්ඛු’යි නාමය, සර්වඥතාඥානයට ‘සමන්තචක්ඛු’ යි නාමය. ත්‍රිවිධ මාර්ගඥානයන්ට ධම්ම චක්ඛු’යි නාමය වේ. අප්පරජක්ඛේ’ යනාදියෙහි කී නියෙන්ම යම් කෙනෙකුන්ගේ ප්‍රඥා චක්ෂුසෙහි රාගාදි රජස් මද වේද, ඔවුහු ‘අප්පරජක්ඛ’ නම් වෙති. යම් කෙනෙකුන්ගේ එය මහත් වේද,

ඔවුහු 'මහා රජක්ක' නම් වෙති. යම් කෙනෙකුන්ගේ ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයෝ තියුණු වෙත්ද, ඔවුහු 'තික්කිනද්‍රිය' නම් වෙති. යම් කෙනෙකුන්ගේ ඒ ශ්‍රද්ධාදී ආකාරයෝම සොළුරු වූවාහුද ඔවුහු 'ස්වාකාර' නම් වෙති. යමෙක් තුමු කී කරුණ සලත්ද සුවසේ හඟවන්ට හැකි වෙත්ද, ඔවුහු 'සුවිඤ්ඤපය' නම් වෙති. යමෙක් තුමු පරලොචන් වරදන් හය වශයෙන් දකිත්ද, ඔවුහු 'පරලොකවජ්ජ හයදස්සාවි' නම් වෙති. මේ වනාහි මෙහි පෙළය- 'සද්ධො පුග්ගලො අප්පරජක්කො, අස්සද්ධො පුග්ගලො මහා රජක්කො, ආරද්ධවිරියො- කුසිනො- උපට්ඨිතසති- මුට්ඨස්සති- සමාහිතො- අසමාහිතො- පඤ්ඤවා- දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො මහාරජක්කො- එසේම- 'සද්ධො පුග්ගලො තික්කිනද්‍රියො, - පෙ- පඤ්ඤවා පුග්ගලො පරලොකවජ්ජ හයදස්සාවි, දුප්පඤ්ඤො පුග්ගලො න පරලොකවජ්ජ හයදස්සාවි, ලොකොති ඛන්ධලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො සම්පත්ති භවලොකො සම්පත්ති සම්භව ලොකො විපත්ති භවලොකො විපත්ති සම්භවලොකො, එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආභාරට්ඨිතිකා, ද්වෙ ලොකා නාමඤ්ච රූපඤ්ච තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා, චත්තාරො ලොකො චත්තාරො ආභාරා, පඤ්ච ලොකා පඤ්චපාදානක්කන්ධා. ඡ ලොකා ඡ අජ්ක්ඛන්තිකානි ආයතනානි, සත්ත ලොකා සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො, අට්ඨ ලොකා අට්ඨ ලොක ධම්මා, නවලොකා නව සත්තාවාසා දස ලොකා දසායතනානි, ද්වාදස ලොකා ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරස ධාතූයො, වජ්ජන්ති සබ්බෙ කිලෙසා වජ්ජා සබ්බෙ දුච්චරිතා වජ්ජා, සබ්බෙ අභිසංඛාරා වජ්ජා, සබ්බෙ භවගාමිකම්මා වජ්ජා යි."

"උක්තප්‍රකාරවූ ස්කන්ධාදී ලොකයෙහිද ක්ලෙශාදී වදායෙහිද බලවත්වූ භයය, යන සංඥාව එළඹ සිටියා වෙයි. පහර දෙනු පිණිස ඔසවාගත් කඩුව ඇති සතුරකු කෙරෙහි යම්සේද එමෙනි. මේ පනස් ආකාරයෙන් මේ ශ්‍රද්ධාදී පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් (තථාගත තෙම) ප්‍රඥාවෙන් දැනගනී, දිවැසින් දකී. සර්වාකාරයෙන් අවබෝධ කෙරෙයි. නිරවශෙෂයෙන් ප්‍රතිවෙධ කෙරෙයි. මේ තථාගතයන් වහන්සේගේ ඉන්ද්‍රියපරාවරතායෙහි ඥානයයි."

‘උප්පලනියං’- උපුල් වනයෙකි, ඉතිරියෙහිද මෙම නයයි. අන්තොනිමුග්ගපොසිනී’- යමෙක් තුමු ඇතුළත ගැලුනාහුම පෝෂණය වෙත්ද, ‘උදකං අවිචුග්ගමීම තිට්ඨන්ති’- ජලය ඉක්මවා සිටිති. ඔවුනතුරෙහි යමෙක් (ජලය) ඉක්ම සිටියාහුද, ඔවුහු හිරුරැස් පහස කමැති වෙමින් සිටි අද පිපෙන නාහුය. යමෙක් ජලය හා සමව සිටියාහුද ඔවුහු හෙට පිපෙන නාහුය. යමෙක් ජලයෙන් නො නැංගාහු ඇතුළත ගැලුනාහු පෝෂණය වෙත්ද, ඔවුහු තුන්වන දවස පිපෙන නාහුය. තවද- ජලයෙන් නො නැංගාහු අන්‍යාහුද සරොග උත්පලයෝ නම් ඇති, යමෙක් නොම පිපෙන නාහුද මස්කැසුප්බත් වූවාහුම වන්නාහුද, ඔවුහු පෙලට නො පැමිණියාහුය. එහෙත් එලවා ප්‍රකාශ කළ යුත්තාහුයයි දක්වන ලද්දාහුය. ඒ එසේ මැයි- ඒ චතුර්විධ පුෂ්පයෝ යම්සේද එපරිද්දෙන් ‘උග්ඝටි තඤ්ඤ, විපටිතඤ්ඤ, නෙය්‍ය, පදපරම’ යන සතර පුද්ගලයෝ වෙති. ඔවුනතුරෙහි යම් පුද්ගලයෙකුට උදා කියන ලද කාලය සමග ධර්මාභිසමය වේද, මේ පුද්ගල තෙම ‘උග්ඝටිතඤ්ඤ’ යයි කියනු ලැබේ. යම් පුද්ගලයෙකුට සැකෙවින් වදාරන ලද්දහුගේ විස්තරයෙන් අර්ථය විභාග කරන කල්හි ධර්මාභි සමය වේද, මේ පුද්ගල තෙම ‘විපටිතඤ්ඤ’ යයි කියනු ලැබේ. උද්දේශ වශයෙන් පරිපෘච්ඡා වශයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කරන්නාවූ කල්‍යාණ මිත්‍රයන් සේවනය හජනය පර්යයුපාසනය කරන්නාවූ යම් පුද්ගලයෙකුට ධර්මාභිසමය වේද, මේ පුද්ගල තෙම ‘නෙය්‍ය’ යයි කියනු ලැබේ. බොහෝත් අසන්නාවූ බොහෝත් කියන්නාවූ බොහෝත් ධර්මාභිසමය වේද, මේ පුද්ගලයෙකුට ඒ ජාතියෙහි ධර්මාභිසමය නොවේද, මේ පුද්ගල තෙම ‘පදපරම’ යයි කියනු ලැබේ. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උත්පලවනාදිය වැනිවූ දස සහශ්‍රී ලොක ධාතුව බලන සේක් අද පිපෙන මල් මෙන් උද්ඝටිතඤ්ඤයන්ද සෙට පිපෙන මල් මෙන් විපටිතඤ්ඤයන්ද තුන්වන දිනයෙහි පිපෙන මල් මෙන් නෙය්‍යයන්ද, මස් කැසුප්බත්වූ මල් මෙන් පදපරමයන්ද දුටුසේක. දක්නාහුද මෙනෙක් අල්ප රජස්කයෝය. මෙනෙක් මහා රජස්කයෝය, ඔවුනතුරෙහිද මෙනෙක් උද්ඝටිතඤ්ඤයෝයයි මෙසේ සර්වාකාරයෙන්ම දුටු සේක. එහි තුන් පුද්ගලයන්ට මේ ආත්ම

භවයෙහිම භාග්‍යවතුන්ගේ ධර්ම දෙශනාවේ වැඩ සිදුකෙරෙයි පදපරමයන්ට අනාගතය පිණිස වාසනා වෙයි. නැවත භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සතර පුද්ගලයන්ට අර්ථ ඵලවත්තාවූ ධර්ම දෙශනාව දැන දෙසනු කැමති බව උපදවා යළි තුන් භවයෙහි සියලු යත්වයන් භව්‍යාභව්‍ය වශයෙන් දෙකොටසක් කළ සේක. යමෙක් සඳහා-

"යම් සත්වකෙනෙක් පඤ්චානන්තරිය නම් කර්මාවරණයෙන් යුක්ත වූවාහුද, අහෙතුක ප්‍රතිසන්ධි නම් විපාකාවරණයෙන් යුක්තවූවාහුද, නියත මිථ්‍යාදෘෂ්ටි නම් ක්ලෙශාවරණයෙන් යුක්තවූවාහුද බුද්ධාදීන් කෙරෙහි සැදැහැරහිත වූවාහුද, කත්තුකම්‍යතා කුසලච්ඡන්ද රහිත වූවාහුද, භවාංගප්‍රඥාවෙන් පිරිහුනාහුද කුසල් දහමිනි සමයක් ස්වභාව නම් ආර්ය මාර්ගයට පිවිසෙන්නට අභව්‍ය වූවාහුද මේ ඒ සත්වයෝ අභව්‍යයෝය. ඒ භව්‍ය සත්වයෝ කවරහුද? යම් ඒ සත්ව කෙනෙක් කර්මාවරණයෙන් යුක්ත නොවූවාහුද, -පෙ- මේ ඒ සත්වයෝ භව්‍යයෝයි" යි වදාරන ලදද, ඔවුනතුරෙහි සියලුම අභව්‍ය පුද්ගලයන් හැර භව්‍ය පුද්ගලයන්ම නුවණින් පරිග්‍රහණය කොට මෙතෙක් මෙහි රාග වර්තයෝය. මෙතෙක් ද්වේෂ -පෙ- මොහ- විතර්ක- ශ්‍රද්ධා බුද්ධිවර්තයෝයයි ස කොටසක් කළසේක. මෙසේ කොට දහම් දෙසන්නෙමි යි සිතූහ.

'පච්චිභාසිං' පෙරලා කීම්. 'අපාරුතා' විවෘත වූවාහුය. 'අමතස්සද්වාරා' ආර්ය මාර්ගය. ඒ එසේමැයි හේ අමෘත නම් නිර්වාණයට ද්වාරය වෙයි. ඒ (ද්වාරය තෙම) මා විසින් විවෘත කොට තබන ලද්දේයයි දක්වති. 'පමුඤ්චන්තු සද්ධං' - සියල්ලෝ තමන්ගේ ශ්‍රද්ධාව ඵලවත්වා, විහිදුවත්වා, පසු දෙපාදයෙහි මේ අර්ථය- මම වනාහි තමනට ප්‍රගුණවූ මොනොවට පැවැත්තාවූද මේ ප්‍රණීතවූ උත්තම ධර්මය කාය වචනයන්ට වෙහෙසය යන සංඥා ඇතිව නොකීම්. එහෙත් දැන් සියලු ජන තෙම සැදැහැනමැති බදුන ඵලවාවා, ඔවුන්ගේ සංකල්පය පුරන්නෙමි යනුයි. 'තස්ස මය්හං භික්ඛවෙ, එතදහොසි' - මේ සිත විය. 'කස්ස නුබො අහං පඨමං ධම්මං දෙසෙය්‍යං' යි මේ ධර්ම දෙශනා ප්‍රතිසංයුක්තවූ විතර්කය උපන යන අර්ථයි. නැවත කවරකලෙක

මේ විතර්කය උපන්නේද යත්, බුදුවුවහුට අටවෙනි සතියෙහිය, එහි මෝ පිළිවෙළ කථා යි.

ඒ මෙසේ අසනු ලැබේ- බෝසත්තෙම මහබිනික්මන් දිනයෙහි විවාහකළ ඇතොවුර දැක කලකිරුණු සිත් ඇත්තේ 'කන්ථකයා ගෙනෙව'යි ඡන්තයා අමතා ඡන්තයා සහාය කොට ඇත්තේ අස් රජ පිටට පැමිණියේ නුවරින් නික්ම 'කන්ථකනිවත්තනවෙතියට්ඨාන'ය නම් දක්වා තුන් රජයක් ඉක්ම අනොමා ගං ඉවුරෙහි පැවිදිව පිළිවෙළින් චාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් රජගහනුවර පිඬු පිණිස හැසිර පාණ්ඩව පර්වත සමීපයෙහි වැඩහුන්නේ මගධෙශ්වරයන් විසින් නම් හොත් විචාරා මේ රජය පිළිගනුවයි කියනලද්දේ 'කම්නැත මහරජ, මට රජයෙන් වැඩෙක් නැත, මම රජය හැර ලොවට හිත පිණිස ප්‍රධන්විරියයෙහි යෙදී ලොකයෙහි හරන ලද රාගාදී සෙවෙනි ඇති බුදුකෙනෙක් වන්නෙමි'යි නික්ම ආයෙමි"යි කියා එසේ වී නම් බුදුව පළමුකොට මාගේ විජිතයට පැමිණෙන්නෙහියයි පිළින ගන්නා ලද්දේ කාලාම තවුසාද උද්දක තවුසාද කරා එළඹ ඔවුන්ගේ දම් දෙසුමෙන් සාරයක් නොලබන්නේ එයින් නික්ම ගොස් උරුවෙල් දැනවිවෙහි ස වසක් දුෂ්කරක්‍රියා කරන්නේද නිවන් ප්‍රතිවෙධ කරන්ට නොහැකි වන්නේ ඖදාරික ආහාර ප්‍රතිසෙවනයෙන් කය සන්තර්පණය කළේය.

තවද- එකල උරුවෙල්ගම 'සුජාතා'- නම් කෙළෙඹි දූවනිය එක් නුගරුකක් සමීපයෙහි ප්‍රාර්ථනා කළා- 'ඉදින් මම සමජාති ඇති කුලගෙයකට ගොස් පළමු ගැබ පුතකු ලබන්නෙමි නම් බිලියම් කරන්නෙමි'යි ඇගේ ඕ ප්‍රාර්ථනාව සමෘද්ධවූ වෙසක් පුණ්‍ය පොහෝ දවස් උදෑසනම බිලියම් කරන්නෙමි යි ෫ අලුයම් කලම කිරිබත් පිළියෙළ කළා. ඒ කිරිබත පැසෙන කල මහත් මහත් බුබුලු නැඟී දක්ෂිණාවර්තව හැසිරෙති. එක් බිත්දුවකුද බැහැර නොයෙයි, මහබ්බ සන්දැරී, සතර ලෝපල්ලෝ කඩු ගත් අත් ඇතිව අරක් ගත්තාහුය. ශක්‍රතෙම පෙනෙහෙලි ළංකරමින් ගිනිදැල්වී, දෙවතාවෝ සිව්දිවයින්නි ඕජා රැස්කොට එහි බහාලූහ. බෝසත් හික්ෂාචාර කාලය බලමින් උදෑසනම

ගොස් රුක්මුල හිඳගත. රුක්මුල ශුද්ධකිරීම පිණිස ගිය කිරීමව අවුත් සුජාතාවට දැන්වූ- 'දෙවතාවා රුක්මුල හුන්නා'යයි සුජාතා තොමෝ සියලු අබරණ පැලඳ ලක්ෂයක් අගනා රත්තලියක කිරිබත් වඩා අත් රත්පියනකින් වසා ඔසවාගත ගියා. මහපුරියා දැක තැටිය සමඟම අත තබා වැඳ "යම්සේ මාගේ මනදොළ නිපන්නේද එසේ ඔබගේද නිපදිවා"යි කියා නික්ම ගියා.

බෝසත් තෙරඤ්ජරා ගංඉවුරට ගොස් රත්තලිය ඉවුරෙහි තබා නා ගොඩනැගී එකුත් පණස් පිඩක් කරමින් කිරිබත් වළඳ 'ඉදින් මම අද බුදු වෙමිනම් තලිය පිළිහොයට සේවා'යි දැමී. තලිය පිළිහොයට ගොස් මඳක් සිට කාල නාගරාජයාගේ භවනයට පිවිස තුන් බුදුවරයන්ගේ තලි ඔසවා සිටියේය. මහසත් වනලැහැබෙහි දිවාචිහරණය කොට සවස් කල සොත්ථික බමුණු දුන් අටතණමිට ගෙන බෝමැඩට නැගී දක්ෂිණ දිශාභාගයෙහි සිටියේය. ඒ පෙදෙස පියුම්පතක දිය බිඳක් සෙයින් කම්පාවිය. මහසත් මේ පෙදෙස මාගේ ගුණය ධරන්ට නොහැක්කේයයි පශ්චිම දිශාභාගයට ගියේය. එදෙසද එසේම කම්පාවිය, උත්තර දිශාභාගයට ගියේය. එදෙසද එසේම කම්පාවිය, පූර්වදිශාභාගයට ගියේය. එහි පලඟ පමණ තැන් මොනොවට සිටුවනලද ඉන්ද්‍රබීලයක් සෙයින් නිශ්චල වූයේය, මහසත් තෙම මෙනැත සියලු බුදුවරයන්ගේ කෙලෙස් පඳුරු විධිවංසනය කරන ස්ථානය යි ඒ තණ අග ගෙන සෙලවී. ඔවුහු සිත්තරෙකු විසින් තෙලි අගින් පිරිසිදින ලද්දවුන් මෙන්වූහ. බෝසත්හු "බොධියට නොපැමිණ මේ පලඟ නොබිඳින්නෙමි"යි චතුරංගවීර්යාය අධිෂ්ඨාන කොට පලඟ බැඳ වැඩහුන්න.

එකණෙහිම මාරතෙම අත්දහසක් මවා යෙල සියයක් යොදුන් ගිරිමෙවුල් නම් ඇතුපිට නැගී නවයොදුන් (පැතිර සිටි) මරසෙනඟ ගෙන අඩැසින් බලමින් පර්වතයක් මෙන් යටපත් කෙරෙමින් එළඹියේය. මහසත්හු "දසපැරැමිපුරන්නාවූ මට අන් මහණෙක් හෝ බමුණෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මාරයෙක් හෝ බ්‍රහ්මයෙක් හෝ ශාක්ෂි නැති, එහෙත් වෙසතුරු ආත්මභවයෙහි මට සත් තැනෙක්හි මහපොළොව සාක්ෂි විය, දැනුදු මට මෝ සිත් නැති වියලි දඬුකඳක් බදු මහපොළොවම

ශාක්ෂි" යයි අත දිගුකළහ. මහපොළොව එකෙණෙහිම යදණ්ඩකින් පහළ කස්තලියක් මෙන් සියඳව් දහස්ඳව් විහිදුවමින් හඬා පෙරළෙන්ති මරසෙනග සක්වළ මුවවිටෙහි පුඩු කළා. මහසත්තූ හිරු හත් ගල් නොගිය කල්හිම මරසෙනග පලවා හැර පෙරයම පෙරවිසුකදපිළිවෙළ දන්නා නුවණ ලැබ මැදියම දිවැස පිරිසුදුකොට පසුයම ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාදයෙහි නුවණ බස්වා වෘත්තය හා විවෘත්තය සම්මර්ෂණය කරමින් අරුණ උදාවන කල්හි බුදුව මා විසින් නොයෙක් කප් කෙළ සියදහස් කල් මේ පලග සඳහා වැයම් කරන ලද්දේය, යි සත්දිනක් එක්පලඟින් වැඩහුන්න. එකල්හි ඇතැම් දෙවතාවුන්ට 'කිමෙක්දෝ හෝ අත්‍යවූද බුදු බැව් සිදුකරන ධර්මයෝ ඇද්දැ"යි සැක උපත.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අටවැනි දවස් සමවතින් නැගීසිට දෙවියන්ගේ සැකය දැන සැක දුරුකරනු පිණිස අහස පැනනැගී යමාපෙළහර දක්වා ඔවුන්ගේ සැක දුරු කොට පලඟින් මඳක් පැදුන් දෙස ඇසුරු කළ උතුරු දෙස සිට චතුරාසංඛ්‍යයක් හා කල්ප ලක්ෂයක් ද පිරු පාරමීන්ගේ ඵලයට පැමිණි ස්ථානයවූ පලඟද බෝරුකද නිමෙස් රහිත ඇසින් බලමින් සතියක් ඉක්මවූහ, ඒ ස්ථානය 'අනිමිස වෙතිය' නම් වි ඉක්බිති පලඟටද සිටි තැනට ද අතර පැදුන් පැලඳිමින් දික්වූ රුවන්සක්මනෙහි සක්මන් කරමින් සතියක් ඉක්මවූහ, එතැන 'රත්තවංකමනවෙතිය' නම් විය ඉක්බිති පැලදෙස දෙවියෝ රුවන්ගෙයක් මැවූහ. එහි පලඟින් හිඳ විජම්පිටකයද වෙසෙසින් එහි අනන්තනය සමන්තපට්ඨානයද විමසමින් සතියක් ඉක්මවූහ. එතැන 'රත්තසරවෙතිය' නම් විය. මෙසේ බොධිය සම්පයෙහිම සතර සතියක් ඉක්මවා පස්වන සතියෙහි බෝරුකමුලින් අප්පල් නුගරුක යම් තැනෙකින්ද එහි එළඹියහ. එහිද දහම් විමසමින්ම විමුක්ති සුවයද විදිමින් වැඩහුන්න.

තවද- මෙහි දහම් විමසන්නේ මෙසේ අභිධර්මයෙහි තය මාර්ගය මෙනෙහි කළහ- පළමුවැන්න ධම්මසංගණි ප්‍රකරණ නම, නැවත විභංග ප්‍රකරණය, ධාතු කථා ප්‍රකරණය, පුග්ගල පඤ්ඤාත්ති ප්‍රකරණය, කථා වත්ථු ප්‍රකරණ නම, යමක නම,

නැවත මහා ප්‍රකරණය වූ පටිඨාන නමයි. එහි සිලුටු සියුම්වූ පටිඨානය වනාහි උන්වහන්සේගේ සිත්හි බැස ගත් කල්හි ප්‍රීතිය උපන, ප්‍රීතිය උපන් කල්හි ලෝභිතය පැහැදුණි. ලේ පැහැදුන කල්හි සිවිය පැහැදුණි. සිවිය පැහැදුන කල්හි පෙර කයින් කුළුගෙවල් ආදිය පමණ වූ රැස් නැඟී අහස පැන නැඟුණු සඳත් ඇත් සමූහයක් මෙන් පැදුන් දෙස අනන් සක්වළ පැනගියානුය. පැසලූ කයින් නැඟී පැල දෙසද, දකුණු දසරුවෙන් නැඟී දකුණු දෙසද, වම් දසරුවෙන් නැඟී උතුරු දෙස ද අනන් සක්වළ පැනගියානුය, පාතෙලෙන් පබළුකරුපැහැති රැස්නැඟී මහපොළොව විනිවිද ජලය දෙබැ කොට වා කද පලා අප්පාකාශයට පැන ගියානුය. හිසින් මොනොවට පරිවර්තනයවෙමින් මිණිදමක් වැනි නිල්වන් රැස්වැට පැනනැඟී සදෙව්ලොව විනිවිද නව බඹලොව ඉක්ම අප්පාකාශයට පැනගියානුයි. එදවස අප්‍රමාණ වූ සක්වළ අපමණ වූ සත්වයෝ සියල්ලෝ රන්වන්ම වූහ, තවද- එදවස භාග්‍යවතුන්ගේ සිරුරින් නික්මුණු ඒ රශ්මිහු අද දවස පවාම අනන්ත ලොකධාතුන් කරා යෙත්මයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අප්පල් නුග රුක් වෙත සතියක් ඉක්මවා එයින් පසු සතියක් මුවලින්ද (මූල) යෙහි වැඩහුන්න. තවද උන්වහන්සේ වැඩහුන් ඇසිල්ලෙහිම සියලු සක්වළ ගැබ පුරමින් මහත්වූ නොකල් වැස්සෙක් උපන. මෙබඳුවූ මහා මෙසයෙක් දෙකාලයෙක්හිම වසීල, සක්විත්තෙක් හෝ බුදුකෙනෙක් හෝ උපන් කල්හිය, මෙහි බුදුන් කල උපන. තවද- ඒ වැස්ස උපන් කල්හි 'මුවලින්ද' නම් නා රජ මෙසේ සිතී- 'මෙ වැස්ස ශාස්තෘන් මාගේ භවනයට පිවිසි කෙනෙහි උපන, උන්වහන්සේට විසීමට ගෙයක් ලබන්ට වටනේය'යි හෙතෙම සත් රුවන් මුවා පහයක් නිමවන්ට හැකිවන්නේ නමුදු එසේ කළ කල මට මහත් ඵල නොවන්නේය. දශබලයන්ට කයින් වතාවතක් කරන්නෙමි'යි මහත්වූ ආත්මභාවයක් කොට ශාස්තෘන්වහන්සේ සත්වරක් දරණවැලින් වටකොට මතුයෙහි පෙනය දැරී. පරික්ෂෙපයාගේ ඇතුලු අවකාශය යට ලොභොපහය පමණ විය. යම් හෙයකින් ශාස්තෘන් වහන්සේ කැමති කැමති ඉරියව්වකින් වාසය කරන්නානුය'යි නාගයාගේ

අදහස වීද, එහෙයින් එපරිද්දෙන් මහත් අවකාශය වට කෙළේය. මැද රුවන් පලඟක් පනවන ලද්දේ වෙයි. මතුයෙහි රන් තරුයෙන් විසිතුරු කළ රැස් කළ කුසුම් ගඳුම් ඇති සෙල්වියනක් විය. සතර කොන ගඳතෙලින් පහන් දල්වන ලද්දානුය. සිව්දෙස විවර කොට සඳුන් කරඬු තබන ලද්දානුයි.

මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ සතිය එහි ඉක්මවා එයින් පසු සතිය රාජායතන සම්පයෙහි වැඩහුන්න. රාජායතනයෙන් නික්ම අටුවෙහි සතියෙහි සක්දෙව් රජු විසින් ගෙන එන ලද දැහැටි දඬුද බෙහෙත් අරඵද වළඳ මුව සෝදා සිව් ලෝපල්ලන් විසින් එලවූ නව සෙල්මුවාපයෙහි තපස්හුහල්ලිකයන්ගේ පිණ්ඩපාතය වළඳ නැවත ආපසු අවුත් අප්පල් නුගරුක් මුල වැඩහුන්නහුට සියලු බුදුවරයන්ට ආචිරණවූ මේ විතර්කය උපත.

එහි 'පණ්ඩිතො' පණ්ඩිත බැවින් සමන්විත වූයේ. 'බ්‍යත්තෝ' ව්‍යක්ත බැවින් සමන්විත වූයේ. 'මෙධාවි' - තැනට උපදනා නුවණින් සමන්විත වූයේ. 'අප්පරජක්ඛජාතිකො' - සමවතින් යටපත් කළ බැවින් නිකෙලෙස් පියවි ඇති ශුද්ධ සත්වයෙක. 'ආජානිස්සති' සලකන්නේය, ප්‍රතිවෙධ කරන්නේයයි, 'ඤාණඤ්ච පන මෙ' - මටද සර්වඥතාඥානය උපත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද දෙවතාවා විසින් කියන ලද්දෙන්ම නිෂ්ටාවට නොපැමිණ තමන්වහන්සේත් සර්වඥතාඥානයෙන් බලනසේක් මෙයින් සත් දිනකින් මත්තෙහි කළුරිය කොට ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපනැයි දුටුසේක. ඒ සඳහා වදාළහ- ඤාණඤ්ච පන මේ දස්සනං උදපාදි' යනු.

'මහාජාතියො' - සත් දිනක් අතර පැමිණිය යුතු මාර්ග ඵලයෙන් පිරිහුණු බැවින් 'මහත්වූ භාතිය මෝහටනුයි මහා ජාතිය' නම් වෙයි. අක්ෂණයෙහි උපත. ගොස් දෙසනු ලබන්නාවූද අසන්ට ඔහුගේ ශ්‍රෝත්‍ර ප්‍රසාදය නැති, මෙහිදම්දෙසන තැනට පැමිණෙන පාදයද නැති, මෙසේ මහත්වූ භාතියෙක් වූයේය යි දක්වති. 'අභිදොසකාලකතො' - අර්ධ රාත්‍රියෙහි කළුරිය කෙළේ. 'ඤාණඤ්ච පන මෙ' - මටද සර්වඥතාඥානය උපත. මෙහිදු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවතාවාගේ වචනයෙන් සනිටුහන් නොකොට සර්වඥතාඥානයෙන් බලන සේක් ඊයේ

අඩ රැ කළුරිය කොට 'උද්ධකරාමපුත්‍ර' තෙම නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනයෙහි උපතැයි දුටුසේක. එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. සෙස්ස පළමු නය සමානමයි 'බහුකාරා, බොහෝ උපකාර ඇත්තාහුය. 'පධාන පහිතත්තං උපට්ඨතිංසු' ප්‍රධන් විරියාය පිණිස මෙහෙයන ලද ආත්ම භාවය ඇත්තහු වසන තැන පිරිවෙන් හැමදීමෙන්ද පා සිවුරු ගෙන පසු පස්සෙහි යෑමෙන්ද මුවදොනාදිය දැහැටි දඬු දීමාදියෙන්ද උපස්ථාන කළාහුය. මේ පඤ්ච වර්ගියයෝ නම් කවරහුද යත්, ඒ යමෙක් තුමු.

"රාමය, ධීවජය, නැවත ලක්ෂණය, මන්ත්‍රිය, යඥය, භෝජය, සුයාමය, සුදත්තය යන මේ බ්‍රාහ්මණයෝ අටදෙන එකල්හි ඡඩ්වෙදාංග ඇත්තාහු වූහ. ලක්ෂණ මන්ත්‍රය ප්‍රකාශ කළාහුයි.'

බෝසතුන් උපන් කල සිහින පිළිගත්තාවූද,- ලකුණු පිළිගත්තාවූද, බ්‍රාහ්මණයෝ අටදෙනෙක් වූවාහුද, ඔවුනතුරෙන් තිදෙනෙක් දෙපරිද්දෙකින් ප්‍රකාශ කළාහුය. මේ ලකුණු වලින් යුක්ත වූයේ ගිහිගෙහි වෙසෙන්නේ සක්විති රජ වෙයි පැවිදි වන්නේ බුදුවෙයි යි. බමුණෝ පස්දෙනෙක් 'මේ ලකුණුවලින් සමන්විත වූයේ ගිහිගෙයි නොසිටී. බුදුවෙයි යි' එකව්‍යාකරණ ඇත්තෝ වූවාහුද, ඔවුනතුරෙන් පළමු තිදෙන. මන්ත්‍ර පදය අනුව ගියාහුය. එහෙත් මොවුහු පස්දෙන මන්ත්‍ර පදය ඉක්ම ගියාහුය. ඔවුහු තමන් ලත් පූර්ණ පාත්‍රය නැයන්ට පරිත්‍යාග කොට මේ මහාපුරුෂ තෙම ගිහිගෙයි නොවසන්නේය, එකාන්තයෙන් බුදුවන්නේය, යි විතර්ක රහිතව බෝසතුන් උදෙසා ශ්‍රමණ පැවිද්දට පැමිණියාහුය. ඔවුන්ගේ පුත්‍රයෝ යයිද කියති. එය අර්ථ කථාවෙහි ප්‍රතික්ෂෙප කරන ලදී. මොවුහු තරුණ කාලයෙහිම බොහෝ මන්ත්‍ර දැනගත්තාහු ල. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණයෝ ඔවුන් ඇදුරු තැන්හි තැබූහ. ඔවුහු පසුව අප විසින් අඹුදරු අවුල බිඳ පැවිදිවන්ට නොහැකි වන්නේයයි තරුණ කලම පැවිදිව සිත්කලු සෙනසුන් පරිභෝග කරමින් හැසුරුනාහුය. එහෙත් කලින් කල 'කිම පින්වත්ති, මහපුරිස් තෙම මහබිතික්මන් නික්මුනේදැ?' යි විචාරති. මනුෂ්‍යයෝ 'තෙපි කොතැන්හි මහා පුරුෂයකු දක්නහුද? තුන්පහයෙහි තුන් වැදෑරුම් නළුවන් මැද දෙවියෙක් මෙන් සැපත් වීදියයි

කියති. ඔවුහු (ඒ) අසා ඒ තාක් මහපුරිසාගේ නුවණ මිනි කිරීමට නොයෙය'යි අල්පොත්සුකව වාසය කළාහුමය.

නැවත කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙහි 'බහුකාරා බො මෙ පඤ්ච වග්ගියා'යි වදාළාහුද? කිම උපකාර ඇත්තවුන්ටම මේ භාග්‍යවත්තු දහම්දෙසත්ද? උපකාර රහිතයනට නො දෙසත්ද යත්, නො දෙසන්නාහු නොවෙති. උන්වහන්සේ පරිවය වශයෙන්ම ආළාරකාලාම තවුසාද උද්දක රාම පුත්ත. තවුසාද බැලූහ. තවද- එක් බුද්ධක්ෂෙත්‍රයෙක්හි අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් තබා පළමුකොට දහම් පසක් කරන්ට සමර්ථයෙක් නම් නැති. කුමක් හෙයින්, එබඳු උපනිශ්‍රය ඇති බැවිනි. මේ අසනු ලැබේ. පෙර පින් කරන කාලයෙහි දෙබෑ කෙනෙක් වූහ. ඔවුහු එක්ව ගොයමි කළාහුය. ඔවුනතුරෙහි දෙටු බැයාට එක් සසායෙක්හි නව වරෙක මා විසින් අගහස් දන් දියයුතු යයි සිත් විය. හෙතෙම වස්කල 'බිජග්ග නම් දනක් දී ගැබ්කල කනිටු බැයා සමග මන්ත්‍රණය කෙළේය. කනිටු තෙම ගැබ් කල ගැබ් පලා දෙන්තෙමිසි තරුණසසාය නසනු කැමැත්තේ වෙතියයි කීය. දෙටු තෙම කනිටු බැයාගේ අනුව නො පවත්නා බැව් දැන කෙත බෙදා තමාගේ කොටසින් ගැබ්පලා කිරි බැහැරකොට ගිතෙල් සකුරු සමග යොදා දුන්නේය. පැසෙන කාලයෙහි හබලපෙති කරවා දුන්නේය. කපන කාලයෙහි 'දායනග්ග' ය, වෙණි කිරීමෙහි 'වෙණග්ග'ය. කලප් කිරීම් ආදියෙහි 'කලාපග්ගය, බළග්ගය, බළහණ්ඩග්ගය, කොට්ඨග්ග යයි මෙසේ එක් ගොයමෙහි නව වරක් අගදන් දුන්නේය. කනිටු තෙම වනාහි නගා දුන්නේය. ඔවුනතුරෙහි දෙටු තෙම 'අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ' තෙර විය. කනිටු තෙම 'සුභද්ද' පිරිවැජියා විය. මෙසේ එක් ගොයමෙහි නව අග දනක් දුන් බැවින් තෙරුන් තබා පළමුකොට දහම් පසක් කරන්ට සමර්ථවූ අනිකෙක් නම් නැති.

'බහුකාරා බො පඤ්ච වග්ගියා' යන මේ වනාහි උපකාර සිහිකිරීම පමණකින්ම වදාරන ලදී.

'ඉසිපතනෙ මිගදායෙ'- ඒ පෙදෙසෙහි නූපන් බුද්ධොත්පාදය ඇති කල්හි පසේ බුදුවරයෝ ගන්ධමාදන පර්වතයෙහි සන්දිනක් නිරොධ සමාපත්තියෙන් කල් යවා

නිරොධයෙන් නැඟිසිට නාලිය දැහැටි දඬු වළඳ අනවතප්ප විලෙහි මුව සෝදා පා සිවුරු ගෙන අහසින් අවුත් බසිත් ල. එහි සිවුරු පොරවා නුවර පිඬු පිණිය හැසිර කළ බත්කිය ඇත්තාහු යන කල්හිදු එතැනින්ම (අහසට) නැඟී යෙත් ල. මෙසේ සෘෂිහු මෙහි බසින්නාහුද නගින්නාහුද නුයි එතැන 'ඉසිපතන'යි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. තවද- මුවන්ට අහස පිණිය දුන් හෙයින් 'මිගදාය'යි කියනු ලැබේ. එහෙයින් කියන ලදී. ඉසිපතනෙ මිගදායෙ' යනු.

'අන්තරා ව ගයං අන්තරා ව බොධිං'- ගයාවටද බොධියටද විවරවූ තුන් ගවු අතර තැනිහි ඒ එසේමැයි- බෝ මැඩින් ගයාව තුන් ගවුවෙකි. බරණැස අටළොස් යොදුනෙකි. උපක තෙම බෝමැඩටද ගයාවටද අතර භාග්‍යවතුන් දුටුයේය. එහෙත් 'අන්තරා' ශබ්දය හා යෙදූ බැවින් කර්ම වචන කරන ලද. සැබව- මෙබඳු තැනිහි අක්ෂර වින්තකයෝ 'අන්තරා ගමං ච නදිං ච යාති' යි මෙසේ එකම 'අන්තරා' ශබ්දයක් යොදති. හේ දෙවෙනි පදය හා ද යෙදිය යුතු වෙයි. නොයොදන කල්හි කර්ම වචනය නො පැමිණේ මෙහි වූකලී යොදාම කියන ලද්දේය, යි 'අද්ධාන මග්ග පටිපන්නං' අද්ධාන නම් මාර්ගයට පිළිපන්නහු, දීර්ඝ මාර්ගයටය යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- අද්ධාන ගමන කාලයට විභංගයෙහි 'අද්ධයොජනං ගච්ඡස්සං මිති භුඤ්ජිතබ්බං' යනාදිය වදාළ හෙයින් අඩ යොදුනද අද්ධාන මාර්ගය වෙයි. ගයාව වනාහි බෝමැඩින් තුන් ගවුවෙකි.

'සබ්බාහිභු'- සියලු ත්‍රෛභූමික ධර්මය මැඩපවත්වා සිටියෙමි. 'සබ්බ විදු'- සියලු වාතුර්භූමික ධර්මය දැනගතිමි. අවබෝධ කෙළෙමි. 'සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තො'- සියලු ත්‍රෛභූමික ධර්මයන්හි ක්ලෙශලෙපනයෙන් නොතැවරුනේ. 'සබ්බං ජහො'- සියලු ත්‍රෛභූමික ධර්මය හැර සිටියෙමි. තණ්හාක්ඛයෙ විමුත්තො'- තෘෂ්ණාක්ෂයවූ නිර්වාණයෙහි අරමුණු වශයෙන් විමුක්ත වූයෙමි. 'සයං අභිඤ්ඤාය'- සියලු වාතුර්භූමික ධර්මය තමා විසින්ම දැන 'කමුද්දිසෙය්‍යං'- අත් කවරෙක් මාගේ ආචාර්යයයයි උදෙසාද? 'න මෙ ආචරියො අත්ථි'- ලොකොත්තර ධර්මයෙහි මට ආචාර්යයයෙක් නම් නැති. 'නත්ථි මේ පටිපුග්ගලො'- මට ප්‍රතිභාග පුද්ගලයෙක් නම් නැති.

‘සම්මාසම්බුද්ධො’- සම්මාක් හෙතෙසෙන් නයින් වතුස්සත්තයන් තමා විසින් අවබෝධ කරන ලද්දේ ‘සිතිභූතො’- සියලු කෙලෙස්ගිනි නිවීමෙන් සිතිල් වූයේ. කෙලෙසුන්ගේම නිවුණු බැවින් ‘නිබ්බූතො’- නිවියේ ‘කාසිනං පුරං’- කසිරට නුවරට. ‘ආහස්සං අමතදුන්නි’- දම්සක් ලැබීම පිණිස අමා බෙරය ගසන්නෙමියි යම්. ‘අරහසි අනන්තජිනො’- අනන්තජින යයි වන්ට සුදුසුය. හුවෙය් පාවුසො’- ඇවැත්නි, මෙසේත් නම් වන්නේය... ‘පක්කාමි’- වංගහාර නම් ජනපදයට ගියේය.

එහි එක් මුව වැදිගමක් ඇසුරු කොට වාසය කෙළේය. දෙටු වැදි තෙම ඔහුට උපස්ථාන කෙළේය. ඒ ජනපදයෙහි වණ්ඩවු මැස්සෝ වෙති. එකල්හි ඔහු එක් සැලකින් වැසුහ. මුව වැදි තෙම දුර මුවදඩ යන්නේ ‘අපගේ රහතුන් වහන්සේ කෙරෙහි නොපමාව’යි ‘ජවා’ නම් දුවණියට අණකර පුත්‍ර භ්‍රාත්‍රෑන් සමග ගියේය. ඔ ඔහුගේ දෑ දැකුම් කටයුතු වූවා පිරුණු දසරුව ඇත්තී වෙයි. දෙවන දවස් උපක තෙම ගෙට පැමිණියේ ඒ දැරිය සියලු උපචාර කොට වළඳවන්ට එළඹියා දැක රාගයෙන් මඩනා ලද්දේ වළඳන්ටද නොහැකි වන්නේ බදුනෙන් බත් ගෙන වසන තැනට ගොස් බත් එක් පසෙක බහා තබා ‘ජවා’ ලැබෙමි නම් ජීවත් වෙමි. ඉදින් නොලැබෙමි නම් මැරෙමි’යි නිරාහාරව ශයනය කෙළේය. සත්වන දවස් මුව වැදි අවුත් දුව අතින් උපකයාගේ පවත් විචාළේය. ‘එක් දිනක්ම අවුත් නැවත නො ආ විරූයයි’ කිය. මුව වැදි ආ වෙසින්ම ඔහු කරා එළඹ විචාරන්නෙමි’යි එකෙණෙහිම ගොස් වහන්ස, නොපහසුව කිමැයි පාදයන් පරාමර්ශනය කරමින් විචාළේය. උපක තෙම තතනමින් පෙරළේමය. හෙතෙම වහන්ස, කියනු මැන, යමක් මා විසින් කරන්ට හැකි නම් ඒ සියල්ල කරන්නෙමි යි’ කිය. උපක තෙම ‘ඉදින් ජවා ලැබෙමි නම් ජීවත් වෙමි, ඉදින් නො ලැබෙමි නම් මෙහිම මරණය උතුමැ’යි කිය. ‘වහන්ස, කිසි ශිල්පයක් දනිතිදැ?’යි ‘නොදනිමි’යි. ‘වහන්ස, කිසි ශිල්පයක් නො දන්නහු විසින් ගෘහාවාසයෙහි පිහිටන්ට නොහැකි යයි’ හෙතෙම කිය. ‘මම කිසි ශිල්පයක් නොදනිමි, එතකුදු වුවත් නොපගේ මාංසභාරකයෙක් වන්නෙමි, මස්ද විකුණන්නෙමි’යි. මුව වැදි තෙම ‘අපටද මෙයම රුවිචේය’ යි උතුරුසඵව දී

ගෙට කැඳවා ගොස් දුවණිය දුන්නේය. ඔවුන්ගේ සංවාසයට පැමිණීමෙන් පුත්‍රයෙක් වැදූ, ඕනට 'සුභද්ද' යයි නම් කළාහුය. ජවා තොමෝ ඔහු හඬන කල්හි මස් අදින්නාගේ පුත, මුව වැද්දාගේ පුත, නො හඬව නො හඬව' යනාදිය කියමින් පුත්‍රයා සතුටු කරන ගීතයෙන් උපකයා නිග්‍රහ කෙළේය. 'සොදුර, තී මා අනාථයෙකැයි සිතති, මට අනන්තර්ජන' නම් යහලුවෙක් ඇති මම ඔහු සමීපයට යන්නෙමි'යි කීය. ජවා මෙසේ මේතෙම ලජ්ජාවේ යයි දැන නැවත නැවත කියයි. හෙතෙම එක් දිනක් නො දන්වාම මැදුම් දෙසට අභිමුඛව නික්මුනේය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද එසමයෙහි සැවැත් නුවර සමීපයෙහි දෙවුරම් මහවෙහෙර වෙසෙති. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පළමුව හික්ෂුන් ඇණවූ සේක. 'මහණෙනි, යමෙක් අනන්තර්ජනයයි විචාරමින් පැමිණේද, ඕනට මා දක්වන්නාහුය'යි උපක තෙමේද අනන්තර්ජන කොහි වෙසේදැ?යි අසමින් පිළිවෙළින් සැවැත්නුවරට අවුත්, වෙහෙර මැද සිට 'අනන්තර්ජන කොහිය'යි ඇසීය. හික්ෂුහු ඔහු භාග්‍යවතුන් වෙත පැමිණ වූහ. තේද භාග්‍යවතුන් දැක, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මා හඳුනන්නාහුදැ?යි කීය. එසේය උපක, හඳුනමි. තෙපි කොහි විසූයෙහිදැ?යි 'වහන්ස, වංගභාර ජනපදයෙහිය'යි 'උපක, මහලුවෙහි පැවිදිවන්ට හැකිවන්නෙහිදැ?යි වහන්ස, පැවිදි වන්නෙමි' යි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැවිදි කරවා ඔහුට කමටහන් දුන්හ. හෙතෙම කමටහන කරම කරන්නේ අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටා කලුරිය කොට අවිභයෙහි උපත. තවද- උපන් ඇසිල්ලෙහිම රහත් බවට පැමිණියේය. ඒ එසේමැයි. අවිභයෙහි උපන් ඇසිල්ලක් ඇතිව සත්දෙනෙක් රහත් බවට පැමිණියාහුය. හෙතෙම ඔවුනතුරෙන් අත්‍යතරයෙකි. මේ වදාරන ලදමයි-

"හික්ෂුහු සත්දෙනෙක්, අවිභ බඹලොවට උත්පත්ති වශයෙන් පැමිණියාහු. අර්හත්ඵල විමුක්තියෙන් මිදුනාහු, රාග ද්වේෂයන් ක්ෂය කළාහු, සත්ව ලොකයෙහි තෘෂ්ණාව තරණය කළාහුය.

"උපකය. ඵලගණ්ඩය. පුක්කසාතිය. යන ඔවුහු තිදෙනද, හද්දියය, බණ්ඩදෙවය, බාහුදත්තිය, පිංගියය යන ඔවුහු සිව්දෙනද මනුෂ්‍යදෙහ නම් ඔරම්භාගිය සංයොජන පස

දුරුකොට, දිව්‍යයෝග නම් උද්ධමිභාගිය සංයෝජන පස ඉක්ම ගියාහුයි”

“සණ්ඨපෙසුං” - කතිකා කළාහුය. ‘බාහුලිකො’ - විවර බාහුල්‍යාදිය සඳහා පිළිපත්තේ, ‘පධාන විබිභන්තො’ - ප්‍රධන් විර්සායෙන් පෙරළන්නේ, බැස්සේ, පිරිනුනේ. ‘ආවත්තො බාහුල්ලාය’ - විවරාදීන්ගේ බහුල බව පිණිස පෙරළන්නේ. ‘අපි ව බො ආසනං ධ්‍යාපෙතබ්බං’ - එතකුදු වුවත් උසස් කුලයෙහි උපන් ඕනට අසුන් පමණක් තැබිය යුතුයයි කීහ. ‘නාසක්ඛිංසු’ - බුද්ධානුභාවයෙන් බුද්ධ තෙජසින් මධ්‍යාලෝකානු තමන්ගේ කතිකාවෙහි සිටින්නට නො හැකි වූහ නාමෙන ව අවුසොවාදෙන ව සමුදා වරන්ති’ - ‘ගෞතම යි කියති. ‘ආවුසො’යි කියති, ‘ඇවැත්නි ගෞතමයෙනි, අපි උරුවෙලායෙහි ප්‍රධන්විර්සාය කරන කාලයෙහි නොපගේ පා සිවුරු ගෙන හැසිරුනෙමු. මුවදෝනාදිය දැහැටි දඩු දුනිමු. වුසු පිරිවෙන හැමදීමු. පසුව ඔබට කවරෙක් වත්පිළිවෙත් කෙළේද? කිම අප ඉවත්ව ගිය කල්හි නොසිතූහුදැ?’යි මෙබඳු කථාව කියති යන අර්ථයි.

‘ඉරියාය’ - දුෂ්කරවූ ඉරියව්වෙන්, ‘පටිපදාය’ - දුෂ්කරවූ පිළිවෙතින්. ‘දුක්කරකාරිකාය’ - පතක් පතක් මුංසුයාදිය ආහාර කොට ගැනීමි ආදීවූ දුෂ්කරයන් කිරීමෙන්, ‘අභිජානාථ මෙ නො’ - දන්නහුද? මාගේ ‘එවරුපං වබ්භාවිතමෙතං’ - තෙල මෙබඳු වූවාක් බිඳීම යන අර්ථයි. කිමෙක්ද? මම උරුවෙල්හි ප්‍රධන් සමයෙහි තොප සගන්තා පිණිස උකටලි නොවනු පිණිස රැ හෝ දවල් හෝ අවුත් ‘ඇවැත්නි, විතර්ක නොකරවු. මට අවභාසයෙක් හෝ නිමිත්තයෙක් හෝ පැනේ’ යයි මෙබඳුවූ කිසි වචන බිඳීමක් කෙළෙමිද?’ යන අදහසයි. ඔවුහු එක් පෙදෙන්න ම සිහි ලැබ උපන් ගෞරව ඇත්තාහු එකාන්තයෙන් මේ තෙම බුදුවූයේ වනැයි අදහා ‘නො හෙතං හත්තො’යි කීහ.

‘අසක්ඛිං බො අහං භික්ඛවො, පඤ්ච වග්ගියො’ භික්ඛු සඤ්ඤා පෙතුං’ - මහණෙනි, මම පස්වගමහණුන්ට ‘මම බුදුමිසි හගවන්ට හැකිවීමි. තවද - එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පොහෝ දවස්හිම පැමිණියහ. නැවත තමන්වහන්සේගේ බුද්ධ භාවය දන්වා කෞණ්ඩිනාය ස්ථවිරයන් කාය සාක්ෂිකොට දම්සක් පැවතුම් සුභ වදාළහ. සූත්‍රාවසානයෙහි තෙරුන් වහන්සේ

අටළොස් කෙළක් බ්‍රහ්මයන් සමග සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියහ. හිරු ධරමාන කල්හිම දෙසූම් නිමියෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එහිම වස් එළඹියහ.

'වෙපි සුදං භික්ඛවෙ භික්ඛු ඔවදාමි' යනාදිය පැළවිය දින පටන් පිඬු පිණිසද ගමට නො පිවිසීම දක්වන පිණිස වදාරන ලද. ඒ භික්ෂූන්ගේ කමටහන්හි උපන් මලවිශොධනය පිණිස භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඇතුලු වෙහෙරම සිටියේක. ඒ භික්ෂූහුද උපනුපත් කමටහන් මලයන් භාග්‍යවතුන් සමීපයට ගොස් විවාරි. භාග්‍යවත්හුද ඔවුන් හුන් තැනට ගොස් මල දුරු කෙරෙහි. එකල්හි මෙසේ බැහැර කළ බත් ඇති භාග්‍යවතුන් විසින් අවවාද කරනු ලබන්නාවූ ඔවුනතුරෙන් 'වස්පඬු තෙර පැළවිය දවස් සෝවාන් විය. 'හද්දිය' තෙර දියවකද, 'මහා නාම' තෙර තියවකද, 'අස්සජි' තෙර ජලවකද සෝවාන්විය.) යලි පක්ෂයාගේ විසේනිය දවස් ඔවුන් සියල්ලන්ම රැස්කරවා 'අනත්ත ලක්ඛණ' සූත්‍රාන්තය වදාළහ. සූත්‍රාවසානයෙහි සියල්ලෝම රහත් පෙලෙහි පිහිටියාහුය. එයින් වදාළහ- 'අප්ඛො භික්ඛවෙ, පඤ්ච වග්ගියා භික්ඛු මයා එවං ඔවදියමානා -පෙ- අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං නිබ්බානං අප්පිකංගමංසු -පෙ- නත්ථිදානි පුනඛිභවො'යි. මෙතෙක් කථාමාර්ගය භාග්‍යවත්හු 'තෙපිද මාගේ හා පස්වගුන්ගේද මගට බැස ගන්නාහුය. තොපගේ සෙවීම ආර්යයන්ගේ සෙවීමය' යි පළමු යමක් වදාළසේක්ද, මේ එකම අනුසන්ධිය දක්වමින් එලවූසේක.

මෙවිට යම් හෙයකින් ගිහිගෙයි වැසියන්ගේම පස්කම්ගුණ සෙවීම නොවේද, සිව්පසය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකර වළඳන්නාවූ පැවිද්දන්ගේද පස්කම් ගුණ වශයෙන් අනාර්ය පර්යෙෂණය වේද. එහෙයින් එය දක්වන්ට 'පඤ්චිමෙ භික්ඛවෙ, කාමගුණා' - යනාදිය වදාළහ. එහි අලුත රැළු පට සිවුරු ආදියෙහි 'වක්ඛු විඤ්ඤෙය්‍යා රූපා' යනාදිවු සතර කාමගුණයෝ ලැබෙති, රසය වැලිත් මෙහි පරිභොග රසය වෙයි. මනොඥ වූ පිණ්ඩපාතයෙහිද ගෞෂ්ඨයෙහිද පසම ලැබෙති. සෙනස්නෙහි සිවුරෙහි මෙන් සතරකි. රසය වනාහි මෙහිද පරිභොග රසය මැයි. 'යෙ හි කෙවි භික්ඛවෙ' - යනු කුමක් හෙයින් ආරම්භ කළයේක් ද? මෙසේ පස්කම් ගුණ දක්වා මෙවිට යමෙක් තුමු 'පැවිදිවූ කල

පටන් පැවිද්දන්ට අනාර්යපර්යෙෂණා නම් කොයින්ද? ආර්යපර්යෙෂණාම චේ' යයි මෙසේ කියන්නාහුද, ඔවුන් ප්‍රතිෂේධ කරනු පිණිස පැවිද්දන්ගේද සිව්පසයෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙන් පරිභෝගය අනාර්යපර්යෙෂණාම වේයයි දක්වන්ට මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි 'ගටීතා'- තණ්හා ග්‍රහ්ඨනයෙන් ගෙනුනාහු 'මුච්ඡිතා'- තණ්හා මුර්ඡායෙන් මුසපත් වූවාහු 'අජ්ඣාපනිතා'- තණ්හාවෙන් ඇතුළත ගැලුනාහු 'අනාදිනව්දස්සාවිනො'- ආදිනවය නො දක්නාහු 'අනිස්සරණ පඤ්ඤා'- 'නිස්සරණ' යයි ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීම් තුවණ කියනු ලැබේ. එයින් තොරවූවාහු මෙවිට ඒ අර්ථය සිද්ධ කරන්නාහු උපමාවක් දක්වමින් 'සෙය්‍යථාපි භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි මෙසේ ඔහුපමා සංසන්දනය දතයුතු මේ විස්තරය- වන මුවාමෙන් මහණ බමුණෝද, වැද්දා විසින් වනයෙහි තැබූ පාශය මෙන් සිව්පසයද, ඒ වැද්දාගේ පාශරාශිය මැඩගෙන නිදන කාලය මෙන් ඔවුන්ගේ සිව්පසය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකර පරිභෝග කරන කාලයද, වැද්දා එන කල්හි මුවාගේ යම් කැමති තැනෙකිහි යන කාලය මෙන් මහණ බමුණන්ගේ මාරයා විසින් කැමති පරිද්දෙකින් කළ යුතු කාලයද මාර වශයට පැමිණි බව යන අර්ථයි. තවද නොබඳනා ලද මුවාගේ පාශරාශිය මත්තෙහි ගයන කාලය මෙන් මහණ බමුණන්ගේ සිව්පසයෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීමෙන් පරිභෝගයද, වැද්දා එන කල්හි මුවාගේ කැමති තැනෙකිහි යෑම මෙන් මහණ බමුණන්ගේ මාරවශයට නොපැමිණීමද දතයුතු. 'විස්සත්ථො'- නිර්භය වූයේ, නිසැක වූයේ සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(පාසරාසි හෙවත් අරියපර්යෙෂන සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

27. චූල්ලනත්ථිපදොපම සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි චූල්ලනත්ථිපදොපම සූත්‍රයයි. එහි 'සබ්බසෙතෙන වළභිරුථේන' යනු 'සෙතා සුදං අස්සා යුත්තා භොන්ති සෙතාලංකාරා, සෙතො රථො සෙතපරිවාරො සෙතාරස්මියො සෙතා පතොදලට්ඨි සෙතං ඡත්තං සෙතං උණ්හිසං සෙතානි වත්ථානි සෙතා උපාහනා සෙතාය සුදං

චාලවිජනියා විජියති' යි මෙසේ කියනලද සර්වශ්වෙනවු වෙළඹුන් සතර දෙනෙක් යෙදූ රථයෙන් තවද මේ රථය නම් දෙයාකාර වෙයි. යොධරථය, අලංකාර රථය කියායි. එහි යොධරථය සිව්දස් සටහන් ඇතත්තේ වෙයි, ඉතා මහත් නොවෙයි, ජනයන් දෙදෙනෙක් තිදෙනෙක් හෝ ගැනීමට පොහොනේයි. අලංකාර රථය මහත් වෙයි, දිගින්ද දිගය, පුළුලින්ද පුළුල්ය. එහි ඡත්‍රග්‍රාහකය, චාලවාජනග්‍රාහකය, තාලවාන්තග්‍රාහකය යි මෙසේ අටදෙනෙක් හෝ දසදෙනෙක් හෝ සුවසේම සිටින්නට හෝ හිඳින්නට හෝ නිදන්නට හෝ හැකිවෙත්. මෙද අලංකාර රථයෙක්මැයි. චක්‍ර - පඤ්ජර- රියකද සහිතවු ඒ සියලු රථය රිදියෙන් කරන ලද්දේ විය. වෙළඹ පියවින් ශ්වෙනවර්ණ වූවාහුම වෙති, ඔවුන්ගේ අබරණද රිදියෙන් කරන ලද විය. රැහැන්ද රජතප්‍රණාලීන්හි බහාලන ලද්දාහුය. කෙටිටද රිදියෙන් කරනලද. බමුණුතෙමේද සුදු වතක් හැඳ සුදුවුම උතුරුසළුවක් කෙළේය. සුදු විලවුන් තැවරිය, සුදුමල් පැළැන්දේය, දසඇඟිලිවල ඇඟිලිවුදුද කනෙහි කුණ්ඩලාදියද යන මේ ආදි වූ ඔහුගේ අබරණද රිදියෙන් කරන ලද විය. ඔහුගේ පිරිවර බමුණෝද දසදහසක් පමණ වූවාහු එසේම ශ්වෙන වස්ත්‍ර, විලෙපන, මාලාලංකාර ඇත්තාහු වූහ. එයින් කියන ලදී- 'සබ්බසෙනෙන වළභිරථෙන' යනු

'සාවත්ථියා නියාති' - හෙතෙම සය සය මසකට එක් වරක් නුවර පැදකුණු කෙරේ ල, මෙයින් මෙතෙක් දිනකින් නුවර පැදකුණු කරන්නේයයි ඝොෂණය කෙරෙයි, ඒ අසා යමෙක් නුවරින් නොනික්වුනාහුද ඔවුහු නොනික්මෙති. යමෙක් නික්මගියාහුද ඔවුහුද පණැත්තහුගේ සිරිසැපත් බලන්නෙමුයි පැමිණෙති. යම් දිනක බමුණු නුවර හැසිරේද එදින උදෑසනම නුවර විදි හැමද වැලි ඉස ලදපස්මලින් හාත්පස විසුරුවා පුත්කුඹු තබා කෙසෙල්ගස්ද ධවජද ඔසවා සියලු නුවර දුම්ගන්වනලද- සුවදගන්වන ලද්දක් කෙරෙහි බමුණු උදෑසනම ශීර්ෂස්නානය කොට පෙරබත වළඳ කී පරිදිම සුදුවත් ආදියෙන් තමා අලංකාර කොට පහයෙන් බැස රථයට නැඟී ඉක්බිති ඒ බමුණෝ සර්ව ශ්වෙන වස්ත්‍ර විලෙපන මාලාලංකාර ඇත්තාහු සේසත් ගෙන ඔහු පිරිවරති. අනතුරුව මහාජනයාගේ රැස්වීම පිණිස

පළමුකොටම තරුණ දරුවන්ට එලා එල විසුරුවති. ඊට අනතුරුව මසුද ඊට අනතුරුව කහවණුද විසුරුවති. මහාජනතෙම රැස් වෙයි, ඔල්වරද පිළිසිසැරිමිද පවතිත්. ඉක්බිති බමුණුතෙම මාංගලික- සොවස්තිකාදී පුරුෂයන් මංගලයන්ද ස්වස්තීන්ද කරන කලහි මහත්වූ සම්පත්තියෙන් යුක්තව නුවර හැසිරෙයි. පිනැති මනුෂ්‍යයෝ එක්බලා ආදි පහයෙහි නැගී සුවපියා වැනි වාකවුළු විවරකොට බලති. බමුණුද තමාගේ යශශ්‍රීසම්පත්තියෙන් නුවර උතුරුවමින් මෙන් දකුණුදොරට අභිමුඛ වූයේ වෙයි එයින් කියන ලදී- 'සාවත්තියා නියයාති' යනු,

'දිවා දිවස්ස' - දිනයාගේද දවල්, මධ්‍යාහ්න කාලයෙහි යන අර්ථයි. 'පිලොතිකං පරිබ්බාජකං' - 'පිලොතිකා' යි මෙසේ ස්ත්‍රීලිංග ව්‍යවහාර වශයෙන් ලද නම් ඇති පිරිවැජියා ඒ පරිබ්‍රාජක තෙම තරුණ වූයේ පළමු වයසෙහි සිටියේ රත්වත් වූයේ බුද්ධොපස්ථායකයෙක් ල, උදෑසනම තථාගතයන්ටද මහ තෙරවරුන්ටද උපස්ථාන කොට ත්‍රිදණ්ඩකුණ්ඩකාදී පිරිකර ගෙන දෙවුරමින් නික්ම නුවරට අභිමුඛව නික්මුණේය, මේ තෙම ඔහු දුරින්ම එන්නහු දුටුයේය.

'එතදවො ව' - පිළිවෙළින් සම්පයට පැමිණියහු හැදින් 'හන්ද කුතො නු භවං වච්ඡායනො ආගච්ඡති යි' - ගොත්‍රය ප්‍රකාශ කරමින් මේ වචනය කිය. 'පණ්ඩිතො මඤ්ඤො' - භවත් වාත්සායන තෙම ශ්‍රමණ ගෞතමයන් පණ්ඩිතයෙකැයි සිතාද, නොහොත් නැත්දැයි මේ මෙහි අර්ථයි. 'කො වා' හං හො' - පින්වත' ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ප්‍රඥා ව්‍යක්තභාවය දැනීමෙහි ලා මා කවරෙක් ද? 'කො ව සමණස්ස ගොතමස්ස පඤ්ඤා වෙය්‍යත්තිය. ඡාන්ද්‍යාමි' - නැවත කොයින් මම ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ප්‍රඥාව්‍යක්තභාවය දැනගන්නෙමිද? කවර කරුණකින් දැනගන්නෙමිදැයි මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම තමාගේ නොදන්න බව දක්වයි.

'සො' පි නුන 'ස්ස තාදිසො 'ව' - යමෙක් ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ප්‍රඥාව්‍යක්තභාවය දන්නේද, හෙද ඒකාන්තයෙන් දසපැරුම් පුරා සර්වඥ බවට පැමිණි එබඳු බුදුකෙනෙක්ම වන්නේය, මහමෙර හෝ හිමවත හෝ පොළොව

හෝ අහස හෝ මනිනු කැමැත්තනු විසින් එපමණවුම දණ්ඩක් හෝ රැහැනක් හෝ ලබන්ට වටනේය. ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ප්‍රඥාව දැනගන්නනු විසින්ද ඔහුගේ නුවණ හා සමානවු සර්වඥතාඥානය ලබන්ට වටනේයයි දැක්වයි. තවද- මෙහි ආදර වශයෙන් ආශ්‍රේයීය කරන ලදී.

'උළාරාය'- උතුම්වූ, ශ්‍රේෂ්ඨවූ කොවා 'හං හො'- පින්වත මම ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට පැසසීමෙහි කවරෙක්ද? 'කො ව සමණං ගොතමං පසංසිස්සාමි'- කවර කරුණකින් පසසන්නෙමිද? 'පසත්ථ පසත්ථො'- සියලු ගුණයන් මතුයෙහි හැසිරෙන්නාවූ සියලු ලෝකයා විසින් පසස්නාලද තමන්ගේ ගුණයන් විසින්ම ප්‍රශස්තය, උන්වහන්සේට අන්‍යයන් විසින් පැසසුම් කටයුත්තෙක් නැති. ඒ එසේමැයි- යම්සේ සපුමලක් හෝ නිලුපුලක් හෝ පියුමක් හෝ රත්සඳුන් හෝ තමාගේ වර්ණගන්ධශ්‍රියෙන්ම ප්‍රසාද එලවන්නේත් සුවද වූයේත් වේද, ඕනට ආගන්තුකවූ වර්ණගන්ධයන්ගෙන් තුනි කටයුත්තෙක් නැත්තේද තවද- යම්සේ මිණිරුවනක් හෝ සඳමඬල හෝ තමාගේ ආලෝකයෙන්ම බබලාද, ඕනට අනිකෙකු විසින් එළිය කටයුත්තෙක් නැත්තේද. එපරිද්දෙන් ශ්‍රමණ ගෞතමයන් වහන්සේ සියලු ලෝකයා විසින් පසස්නාලද තමන්වහන්සේගේ ගුණයන් විසින්ම පසස්නා ලද්දේය, ස්තුති කරන ලද්දේය, සියලු ලෝකයාගේ ශ්‍රේෂ්ඨ භාවයට පමුණුවන ලද්දේය. උන්වහන්සේට අනිකෙකු විසින් පැසසුම් කටයුත්තෙක් නැත්තේයි. නොහොත් ප්‍රශස්තයන් විසින් පසස්නා ලද්දේනුයිද 'පසත්ථ පසත්ථ' නම් වේ. කවරහු නැවත ප්‍රශස්තයෝ නම් වෙත්ද? පසේනදි කොසොල් රජතෙම කාසිකොසලවාසීන් විසින් ප්‍රශස්තය, බිම්සර රජ තෙම අංග මගධවාසීන් විසින් විසාලාවැසි ලිච්ඡවිහු වැදැරටවාසීන් විසින් ප්‍රශස්තයෝය, පාවෙය්‍යකමල්‍ය රජදරුවෝද කුසිනාරා වැසි මලාරජදරුවෝද අන්‍යවූත්- ඒ ඒ ක්ෂත්‍රියයෝද ඒ ඒ දනව් වැසියන් විසින් පසස්නා ලද්දාහුය. චංකි ආදි බ්‍රාහ්මණයෝ බමුණු සමූහයා විසින්ද, අනාථපිණ්ඩිකාදි උපාසකයෝ උපාසක සමූහයා විසින්ද, විසාබාදි උපාසිකාවෝ නොයෙක් සියගණන් උපාසිකාවන් විසින්ද,

සකුලදායී ආදී පරිව්‍රාජකයෝ නොයෙක් පරිව්‍රාජකයන් විසින්ද, උප්පලවණ්ණා ස්ථවිරී ආදී මහා ශ්‍රාවිකවෝ නොයෙක් සියගණන් භික්ෂුණින් විසින්ද, ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරාදී මහා ස්ථවිරයෝ නොයෙක් සියගණන් භික්ෂූන් විසින්ද, ශ්‍රක්‍රාදී දෙවියෝ නොයෙක් දහස්ගණන් දෙවියන් විසින්ද, මහා බ්‍රහ්මාදී බ්‍රහ්මයෝ නොයෙක් දහස් ගණන් බ්‍රහ්මයන් විසින්ද ප්‍රශස්තයෝයි. ඔවුහු සියල්ලෝම දශබලයන් ස්තුති කෙරෙති, වර්ණනා කෙරෙති, ප්‍රශංසා කෙරෙන්නුයි භාග්‍යවත්හු ප්‍රශස්ත ප්‍රශස්තයයි කියනු ලැබෙත්.

‘අත්ථවසං’ අර්ථානිශංසය. ඉක්බිති ඕනට පිරිවැර්තෙම තමාගේ පැහැදීමට කරුණ කියන්නේ ‘සෙය්‍යථාපිහො, කුසලො නාගචතිකො’ යනාදිය කිය, එහි ‘නාගචතිකො’- ඇතුන් වසන වනයක වෙසෙන්නාවූ නුගත් ශිල්ප ඇති පුරුෂයෙක්. මත්තෙහි වනාහි උගත් ශිල්ප ඇති පුරුෂයෙක් ‘නාගචතිකො’යි ආයේය. ‘චත්තාරි පදානි’- සතර ඥානපදයන්. නැණ වැළඳුම් නුවණින් ඇක්මුණු තැන් යන අර්ථයි. ‘ඛත්තිය පණ්ඩිතෙ’ යනාදියෙහි ‘පණ්ඩිතෙ’- පණ්ඩිත බැවින් සමන්විත වූවන්. ‘නිපුණෙ’- සිලුටු වූවන් සියුම් බුද්ධි ඇතියන්, සියුම්වූ අර්ථාන්තර ප්‍රතිවේධයෙහි සමර්ථවූවන් ‘කතපරප්පවාදෙ’- දැනගත් පරවාද ඇතියන් හා අන්‍යයන් සමග කළ වාදපරිවය ඇතියන්ද. ‘වාලවෙධිරූපෙ’- වාලවෙධි ධනුර්ධරයන් සමාන වූවන්. වොහින්දනතා මඤ්ඤෙ වරන්නි’- වාලවෙධි ධනුර්ධරයෙක් අස්ලොම මෙන් සියුම්වූද අන්‍යයන්ගේ දෘෂ්ටිගතයන් තමාගේ නුවණින් බිඳිනනවුන් මෙන් හැසිරෙත් යන අර්ථයි.

‘පඤ්භං අභිසංඛරොන්ති’- දෙපදවූද නිපදවූද සිව්පදවූද ප්‍රශ්නයන් කෙරෙති. ‘වාදං ආරොපෙස්සාම’- දොස් ගගන්තෙමු ‘න චෙ’ව සමණං ගොතමං පඤ්භං පුච්ඡන්ති’ යනු කුමක් හෙයින් නොවිචාරන්ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි පිරිස් මැද දහම් දෙසනසේක් පිරිසෙහි අදහස බලති. ඉක්බිති මේ ක්ෂත්‍රිය පණ්ඩිතයෝ ගුඩ්වූ රහස්වූ ප්‍රශ්නයක් ඔව්චිටිකසාරය කොට ආවාහුයයි දක්නාසේක. හේ ඔවුන් නොවිචාරන ලද්දේම මෙබඳු ප්‍රශ්නයෙහි විචාරීමෙහි ලා මෙතෙක් දොෂයෝය.

විසඳීමෙහි මෙතෙක් අර්ථයෙහි, පදයෙහි, ආකෂරයෙහි, මෙතෙක්යයි මේ ප්‍රශ්නයන් විචාරන්නේ මෙසේ විචාරන්නේය, විසඳන්නේ මෙසේ විසඳන්නේයයි මෙපරිද්දෙන් ඔව්චිකසාරය කොට ගෙන ආ ප්‍රශ්න ධර්ම කථාව අතර බහා වෙසෙසින් දක්වන්නේය. ක්ෂත්‍රිය පණ්ඩිතයෝ අපි යම් මේ ප්‍රශ්නයන් නොවිචාලමෝද අපට ඒකාන්තයෙන් යහපතෙක, ඉදින් අපි පුලුච්ඡන්තෙමු නම් ශ්‍රමණ ගෞතම තෙම අප ප්‍රතිෂ්ඨාරහිතයන් කොට දමන්නේයයි සතුටු සිත් ඇත්තාහු වෙති.

තවද- බුදුවරයෝ නම් දහම් දෙසන්නාහු පිරිස මෙමුත්‍රියෙන් පතුරුවති, මෙන් පැතිරවීමෙන්ද දශබලයන් කෙරහි මහජනයාගේ සිත පහඳී. තවද බුදුවරයෝ නම් රුවින් අගපත් වූවාහු, දැකුම්කලු වූවාහු, මධුරස්වර ඇත්තාහු, මොළොක් දිව ඇත්තාහු, මොනොවට පහස්ලද දන්තාවරණ ඇත්තාහු වෙති. අමායෙන් ළය තෙමන්නවුන් මෙන් දහම් දෙසති. එහි මෙන් පැතිරවීමෙන් පහන්සිත් ඇති ඔවුන්ට මේ සිත වෙයි- මෙබඳුවූ දෙපරිද්දෙකින් නොපැවති කථාව නොසිස් කථාව තේර්යායාණික කථාව කියන්නාවූ භාග්‍යවතුන් සමඟ විරුද්ධ ග්‍රහණය ගන්නට නොහැකිවන්නෙමුයි තමාගේ පහන් බැවින්ම නොපුළුවස්ති.

‘අඤ්ඤදත්ත’- එකාන්තයෙන්. ‘සාවක සම්පජ්ජන්ති’- සරණගමන වශයෙන් ශ්‍රාවකයෝ වෙති. ‘තදනුත්තරං’- ඊ අනුත්තරවූ ‘බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං’- මාර්ගබ්‍රහ්මචරියාවගේ පරියාවසානයවූ අර්හත් ඵලය. සැබව- එය ප්‍රයෝජන කොට ඔවුහු පැවිදි වෙති. ‘මනං වන හො, අනස්සාම’- පින්වන්නි, ඉදින් අපි නොඵළඹුනෙමු නම් මේ මදවූ නොඵළඹීමේ පමණෙකින් පර්යූපාසනය නොකිරීම් පමණෙකින්ම නටුවෝ වන්නෙමු, තවද ඵළඹීම් මාත්‍රයකින් නොනටුවෝ වෙමු යන අර්ථයි. දෙවෙනි පදය පළමු පදයාගේම වෙ වචනයයි. ‘අස්සමණාව සමානා’ යනාදියෙහි පාපයන් නොසන්සිඳුවන ලද බැවින් අශ්‍රමණ වූවාහුම. නැවත නොබහා තබනලද බැවින් අබ්‍රාහ්මණ වූවාහුම. කෙලෙස් සතුරන් නොනසනලද බැවින් තොරහත් වූවාහුම යන අර්ථයි.

‘උදානං උදානෙසි’- ප්‍රීතිමය වචනයක් පහළ කළේය. ඒ එසේමැයි- යම්සේ යම් තෙලක් මිනූම ගන්ට නොහැකි වේද, වැගිරී යේද, එය ‘අවසෙක’ යයි කියනු ලැබේද. යම් ජලයකුත් තඩාකය ගන්ට නොහැකි වේද ඉතිරි යේද, එය ඔසායයි කියනු ලැබේද, එපරිද්දෙන්ම යම් ප්‍රීතිමය වචනයක් හෘදය ගන්ට නොහැකි වේද, අධිකව ඇතුළත නොපිහිටා පිටත නික්මේද, එය ‘උදාන’ යයි කියනු ලැබේ. මෙබඳුවූ ප්‍රීතිමය වචනයක් පහළකෙළේය. යන අර්ථයි.

‘හත්ථිපදොපමො’- ඇත් පිය උපමා වූවා මේ ධර්මයට නුයි හත්ථිපදොපම’ නම් වේ, ඒ ධර්මය මෙපමණෙකින් විස්තරයෙන් පරිපූර්ණ වූයේ නොවේ’යයි දක්වන සේක. ‘නාගවතිකො’- උගත් හස්ති ශිල්පය ඇති අතුත් වෙසෙන වනයක හැසිරෙන්නෙක්. තවද කුමක් හෙයින් ‘කුසලො’යි නොවදාරන ලද්ද යත්, මත්තෙහි ‘යො හොති කුසලො’යි විභාගය දැක්වීම පිණිසය, යම් හෙයකින් යම් කිසිවෙක් පිවිසේද, තවද යමෙක් දක්ෂවේද, හෙතෙම ඒතාක් නිෂ්ඨාවට නොමයේද එහෙයින් මෙහි ‘කුසලොයි’ නොවදාරා මත්තෙහි වදාරන ලද්දේය. ‘වාමනිකා’- හුස්වූ ආයාමයෙන්ද නොදික්වූ මහත් කුසැති ඇතිනිහ.

‘උච්චා ව නිසෙවිත’- සත්- අට රියන් උස්වූ නුගරුක් ආදීන්ගේ කඳ පෙදෙසෙහි ගැටුණු තැන. ‘උච්චාකාළාරිකා’- යට වැති පා ඇතිව උස්වූද, දන්තයන්ගේ නොසමබැවින් ‘කාළාරිකා’ නම්වූද ඔවුන්ගේ එක් දන්තයෙක් උන්නතවේල, එකෙක් අවනත වේල. (දත්) යුවළම විරල වූවාහු වෙති. ආසන්න නොවෙත් ල.

‘උච්චා ව දනේතහි ආරක්ඛිතානි’- සතට රියන් උස්වූ නුගරුක් ආදීන්ගේ කඳ පෙදෙස පොරොවකින් පහළ තැන්මෙන් දළවළින් සිඳින ලද තැන. ‘උච්චාකණෙරුකා නාම’- යට වැති පා ඇතිව උස්වූද, දන්තයන්ගේ මකුලභාවයෙන් ‘කණෙරුකා’ නම්වූද, ඔවුහු මුහුලු දළ ඇත්තාහු වෙත් ල, එහෙයින් ‘කණෙරුකා’යි කියනු ලැබෙත් ‘සො නිඨං ගච්ඡති’ ඒ නාගවතික තෙම ඒකාන්තයෙන් මම යම් ඇතෙකුගේ පිය

අනුව ආයෙමිද, හේ මේ තෙමේම වෙයි. මේම හෙතෙමේය, අනිකෙක් නොවේ. ඒ එසේමැයි- මම පළමු කොට යම් පියක් දැක වාමනිකාවන්ගේ පියක් වන්නේයයි නිෂ්ඨාවට නොගියෙමිද, ඉන් මෑත භාගයෙහි යම් (පියවර)කුත් දැක කාළාරිකාවන්ගේ වන්නේ යයි, කණෙරුකාවන්ගේ වන්නේයයි නිෂ්ඨාවට නොගියෙමිද, ඒ සියල්ල මේ මහ ඇත්නුගේම පියවරයයි මහඇත් දැකම නිෂ්ඨාවට යන්නේය. එවමෙව බො' යන මෙහි මේ ඖපමා සංසන්දන යයි. මේ විස්තරය- හස්ති වනය මෙන් ආදියෙහි පටන් නිවරණ ප්‍රභාණය තෙක් ධර්ම දෙශනාව දත යුත්තිය. දක්ෂවු නාගවනිකයා මෙන් යොගාවචර තෙමේද, මහ ඇත්නු මෙන් සමයක් සම්බුද්ධවූ, මහත්වූ ඇත් පිය මෙන් ධ්‍යානාභිඥාද, නාගවනිකයාගේ ඒ ඒ තැන ඇත් පිය දැකද වාමනිකාවන්ගේ පියක් වන්නේය, කාළාරිකාවන්ගේ- කණෙරුකාවන්ගේ පියක් වන්නේ යයි නිෂ්ඨාවට නොගිය බව මෙන් යොගීන්ගේ මේ ධ්‍යානාභිඥා නම් බාහිරක පරිව්‍රාජකයන්ටද ඇත්තානුයයි නිෂ්ඨාවට නොගිය බවද, නාගවනිකයාගේ ඒ ඒ තැන මා විසින් දක්නා ලද පිය මේ මහ ඇත්නුගේමය, අනිකෙකුගේ නොවේයයි මහ ඇත්දැක නිෂ්ඨාවට යෑම මෙන් ආර්යශ්‍රාවකයාගේ රහත්බවට පැමිණම නිෂ්ඨාවට යෑමද දතයුතු. තවද- මේ ඖපමා සංසන්දනය මස්තකයෙහි සිටද කරන්ට වටනේය. මෙතැන් හිද වටනේමය. තවද අනුක්‍රමයෙන් පැමිණියාවූ ඒ පාලි පදය ගෙන මෙහිම කරන ලදී. එහි ඉධ යනු දෙශය දැක්වීමෙහි නිපාතය. ඒ මේ 'ඉධ' ශබ්දය කිසි තැනෙක ලෝකය ගෙන කියනු ලැබේ. වදාළේ මැනු- 'ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජන්ති' යනු. කිසි තැනෙක ශාසනය කියනු ලැබේ. වදාළේ මැනු- 'ඉධෙව භික්ඛවෙ, සමණො ඉධ දුතියො සමණො' යනු කිසි තැනෙක අවකාශයය. කියේ මැනු-

"මේ අවකාශයෙහිම සිටින්නාවූ දිව්‍යවූ මාගේ නැවත (අන්‍ය කර්මවිපාකයකින්) ජීවිතයද මා විසින් ලද්දේය. නිදුකාණන් වහන්ස, එපරිද්දෙන් දැනගනු මැනවි."

කිසිතැනෙක පදපුරණ මාත්‍රයෙක්මය. වදාළේමැනු. 'ඉධා හං භික්ඛවෙ, භුත්තාපි අස්සං පචාරිතො' යනු. මෙහි වූකලි

ලොකය සඳහා කියන ලදැයි දතයුතු. මේ කියන ලද වෙයි. 'බ්‍රාහ්මණය, මේ ලොකයෙහි අර්හත්වූ -පෙ- වතුස්සත්‍යාව බොධය කළාවූ භාග්‍යවත්වූ තථාගත තෙම උපදනේය'යි. එහි 'තථාගත' ශබ්දය මූලපරියායයෙහිද, 'අරහං' යනාදීහු විශුද්ධිමාර්ගයෙහිද විස්තර කරන ලද්දාහුය. 'ලොකෙ උප්පජ්ජති' යන මෙහි වනාහි ලොක යනු අවකාශ ලොකය, සත්ව ලොකය, සංස්කාර ලොකයයි ත්‍රිවිධ වෙයි. මෙහි වනාහි සත්වලොකය අදහස් කරන ලදී. තවද- සත්වලොකයෙහි උපදනාවූද තථාගතයන් වහන්සේ දෙව්ලොව නූපදිති. බ්‍රහ්ම ලොව නූපදිති. මිනිස්ලොවම උපදිත්. මිනිස්ලොවද අන් සක්වළක නූපදිති. 'පූර්වදිශාවෙහි කජංගල නම් නියම්ගමෙක්' වෙයි, එයට පසුභාගයෙන් මහාසාලයෝය. එයින් මත්තෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝ වෙති, මොබ්න් මධ්‍යයෙහි; ගිණිකොණ දිශාවෙහි සලළවති නම් නදිය වෙයි, එයින් මත්තෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝ වෙති, මොබ්න් මධ්‍යයෙහි; දක්ෂිණදිශාවෙහි ශේවතකර්ණික නම් නියම් ගමය. එයින් මත්තෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝ වෙති. මොබ්න් මධ්‍යයෙහි' පශ්චිම දිශාවෙහි ථූත නම් බමුණු ගමය, එයින් මත්තෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝ වෙති. මොබ්න් මධ්‍යයෙහි; උත්තර දිශාවෙහි උගිරධිවජ් නම් පර්වතය වෙයි. එයින් මත්තෙහි ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝ වෙති, මොබ්න් මධ්‍යයෙහි' යයි මෙසේ පිරිසිදින ලද දිගින් තුන්සියයක් යොදුන්වූ ප්‍රථමින් දෙසිය පනස් යොදුන්වූ අවටින් නවසියක් යොදුන්වූ මැදුම් පියසෙහි උපදිති. හුදෙක් තථාගතයන් වහන්සේ නොවෙති. පසේ බුදුවරුද, අගසව්වෝද, අසුමහා තෙරවරුද, බුද්ධ මාතෘ තොමෝද, බුද්ධ පිතෘ තෙමේද, සක්විති රජද, අන්‍යවූත් සාරප්‍රාප්තවූ බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතීහුද මෙහිම උපදිත්.

එහි තථාගත තෙම සුජාතාව විසින් දුන් මධුපායාස භෝජනය පටන් රහත්මග යම්තාක්ද ඒතාක් උපදී නම්, රහත් ඵලය උපන්නේ නම් මහාහිනිෂ්ක්‍රමණයෙහි පටන් රහත්මග තෙක් හෝ- තුසිතභවනය පටන් රහත්මග තෙක් හෝ- දීපංකරපාදමූලය පටන් රහත්මග යම්තාක් හෝ වේද ඒතාක් උපදී නම්. රහත්ඵලය (පැමිණි කල්හි) උපන්නේ නම්. මෙහි සියල්ලට පළමුව උපන් බව සඳහා 'උප්පජ්ජති'යි කියන ලදී.

තථාගත තෙම ලොකයෙහි උපන්නේ වෙයි යන මේ වචනාහි මෙහි අර්ථයයි. 'සො ඉමං ලොකං' - ඒ භාග්‍යවත්තු මේ ලොකය. මෙවිට කියයුත්ත නිදර්ශනය කෙරෙති.

'සදෙවකං' - දෙවියන් සහිත වූයේ සදෙවක' නම්. එසේම මාරයා සහිත වූයේ 'සමාරක' නම්. බ්‍රහ්මයා සහිත වූයේ 'සබ්‍රහ්මක' නම්. මහණ බමුණන් සහිතවූයේ 'සස්සමන බ්‍රාහ්මණී' නම් වේ. ප්‍රකර්ෂයෙන් උපන් බැවින් 'පජා' නමු. ඒ ප්‍රජාව ඇති, දෙවි මිනිසුන් සහිත වූයේ 'සදෙව මනුස්ස' නම් වෙයි. එහි 'සදෙවක' වචනයෙන් පඤ්චකාමාවචර දෙවියන්ගේ ගැනීම දත යුතු. 'සමාරක' වචනයෙන් සවෙනි කාමාවචර දෙවියන්ගේ ගැනීමද, 'සබ්‍රහ්මක' වචනයෙන් බ්‍රහ්මකායිකාදී බ්‍රහ්මයන්ගේ ගැනීමද, 'සස්සමණ බ්‍රාහ්මණී, වචනයෙන් ශාසනයට විරුද්ධ-පසම්තුරුවූ මහණ බමුණන්ගේ ගැනීම හා සමිතපාපී බාහිතපාපී මහණ බමුණන්ගේ ගැනීමද, 'පජා' වචනයෙන් සත්වලොකය ගැනීමද, සදෙවමනුස්ස වචනයෙන් සම්මුති දෙවියන් හා සෙසු මිනිසුන්ගේ ගැනීමද දතයුතු. මෙසේ මෙහි තුන් පදයකින් අවකාශ ලොකය සමග සත්ව ලොකය, දෙපදයකින් ප්‍රජා වශයෙන් සත්ව ලොකයම ගන්නා ලදැයි දතයුත්තේයි. අනිත් ක්‍රමයක් කියනු ලැබේ. 'සදෙවක' ග්‍රහණයෙන් අරුපාවචර ලොකය ගන්නා ලද, සමාරක ග්‍රහණයෙන් ඡටිකාමාවචර දිව්‍යලොකයද, 'සබ්‍රහ්මක' ග්‍රහණයෙන් රූපී බ්‍රහ්ම ලොකයද, 'සස්සමණ බ්‍රාහ්මණාදී' ග්‍රහණයෙන් සිව් පිරිස් වශයෙන් හෝ සම්මුති දෙවියන් සමග හෝ මිනිස්ලොව හෝ සෙසු සියලු සත්ව ලොකය හෝ ගන්නා ලදී. තවද මෙහි සදෙවක වචනයෙන් උඩත් පිරිසෙයින් සියලු ලොව පසක් කළ බව කිහි. නැවත යම් කෙනෙකුන්ට 'මාරතෙම මහානුභාව ඇතියෙක, ඡටිකාමාවචරයට අධිපතිය, 'වසවර්තිය'යි සිතක් වීද හෙතෙමේත් මොහු විසින් පසක් කරන ලදැයි ඔවුන්ගේ විමතිය දුරුකරමින් 'සමාරකං'යි වදාළහ. නැවත යම් කෙනෙකුන්ට බ්‍රහ්ම තෙම මහානුභාව ඇත්තෙක, එක් ඇඟිල්ලකින් එක්දහසක් සක්වළ ආලෝකය පතුරුවයි. දෙකකින් -පෙ- දස ඇඟිල්ලකින් දසදහසක් සක්වළ ආලෝකය පතුරුවයි, නිරුත්තරවූ දැහැන් සමවක් සුවයද විදියි, කිම හෙතෙමේත් පසක් කරන ලදදැයි'

සිතක් වීද, ඔවුන්ගේ විමනිය දුරු කරන්නේ 'සබ්බමසං'යි වදාළහ. නැවත යමෙක් තුමු මෙසේ සිතුනුද- 'බොහෝ මහණ බමුණෝ ශාසනයට විරුද්ධ වූවාහුය, කිම ඔවුහුත් පසක් කරන ලද්දාහුදැ?යි' ඔවුන්ගේ විමනිය දුරුකරමින් 'සස්සමණ බ්‍රාහ්මණං පජං'යි වදාළහ. මෙසේ උත්කෘෂ්ට වූවන්ගේ පසක් කළ බැව් ප්‍රකාශ කොට ඉක්බිති සම්මුති දෙවියන්ද සෙසු මිනිසුන්ද ගෙන උත්කෘෂ්ට පරිච්ඡේද වශයෙන් සෙසු සත්ව ලෝකයාගේ පසක් කළ බැව් ප්‍රකාශ කරමින් 'සදෙවමනුස්සං'යි වදාළහ. මේ මෙහි භවයන්ගේ අනුක්‍රමයයි. පොරණැදුරෝ වනාහි මෙසේ කිහු- 'සදෙවකං' යනු දෙවතාවුන් සමග අවශෙෂ ලෝකයය. 'සමාරකං' යනු මාරයා සමග අවශෙෂ ලෝකයය. 'සබ්බමකං' යනු බ්‍රහ්මයන් සමග අවශෙෂ ලෝකයය. මෙසේ සියලුම භවත්‍රයට පැමිණි සත්වයන් තුන් ආකාරයකින් තුන් පදයෙකින් බහා නැවත දෙපදයකින් ඇතුළත් කොට ගන්නාහු 'සස්සමණ බ්‍රාහ්මණං පජං සදෙව මනුස්සං'යි වදාළහ. මෙසේ පස් පදයෙන් ඒ ඒ ආකාරයෙන් ත්‍රේධාතුක (ලෝකය) ම ඇතුළත් කොට ගන්නා ලදැ'යි.

'සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පච්චෙදේති'- යන මෙහි 'සයං' තෙමේ අනිකෙකු විසින් නොදනුයුතුව 'අභිඤ්ඤා'- අභිඤ්ඤාය අධිකවූ නුවණින් දැන යන අර්ථයි. 'සච්ඡිකත්වා'- ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට, මෙයින් අනුමානාදීන්ගේ ප්‍රතික්ෂේපය කරන ලද වෙයි. 'පච්චෙදේති'- අවබෝධ කරවයි, දන්වයි, ප්‍රකාශ කෙරෙයි. 'සො ධම්මං දෙසෙති ආදි -පෙ- පරියොසානකල්‍යාණං'- ඒ භාග්‍යවත්හු සත්වයන් කෙරෙහි කාරුණ්‍යය සඳහා නිරුත්තර වූ විවේක සුවය හැරදමාද දහම් දෙසති, හෙද වනාහි මිදක් හෝ බොහෝ හෝ දෙශනා කරන්නාහු ආදිකල්‍යාණාදී ප්‍රකාර වූවක්ම දෙශනා කරති. ආදියෙහි කල්‍යාණ වූවක් හදවූවක් අනවද්‍ය වූවක්ම කොට දෙසති, මධ්‍යයෙහිදු -පෙ- පර්ය්‍යාවශානයෙහිදු කල්‍යාණ වූවක් හද වූවක් අනවද්‍ය වූවක්ම කොට දෙශනා කෙරෙති, යි කියන ලද වෙයි. එහි දෙශනාවෙහි ආදිය මධ්‍යය අවසානය ඇති, ශාසනයාගේද (ආදිමධ්‍යාවසානය) ඇති. පළමු කොට දෙශනාවෙහි සිව්පදැති ගාථාවකද ප්‍රථම පාදය ආදී නමි. නැවත දෙපාදයෙක් මධ්‍ය නමි. අන්තයෙහි

එක් පාදයෙක් පරියොසාන නම්. එක් අනුසන්ධියක් ඇති සූත්‍රයාගේ නිදානය ආදිය, 'ද්වයොව' යන පරියොසානය, දෙදෙනාගේ අතර මධ්‍යය, නොයෙක් අනුසන්ධි ඇති සූත්‍රයාගේ ප්‍රථමානුසන්ධිය ආදිය අන්තයෙහි අනුසන්ධිය අවසානය මධ්‍යයෙහි එකෙක් හෝ දෙදෙනෙක් හෝ බොහෝ හෝ මධ්‍යය මැයි. නැවත ශාසනයාගේ ශීල- සමාධි විදර්ශනා ආදී නම, මේ කියනලද මැයි- 'කො වාදි කුසලානං ධම්මානං සීලං ච විසුද්ධා දිට්ඨි ච උජ්ඣා'යි. 'අත්ථි භික්ඛවෙ, මජ්ඣිමා පටිපදා තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා'යි මෙසේ වදාරනලද ආර්යමාර්ගය වනාහි මධ්‍යය නම්. ඵලය හා නිර්වාණයද පර්යාවසාන නම්. 'තස්මා තිහ ත්වං බ්‍රාහ්මණ' බ්‍රහ්මවරියං එතං සාරං එතං, පරියොසානං' යන මෙහි ඵලය පර්යාවසානයයි වදාරන ලද. 'නිබ්බානොගධං හි ආවුසො, විසංඛ, බ්‍රහ්මවරියං චුස්සති නිබ්බාන පරායනං නිබ්බාන පරියොසානං' යන මෙහි නිර්වාණය පර්යාවසානයයි කියන ලදී. මෙහි දෙශනාවෙහි ආදිමධ්‍යාවසානය අදහස් කරන ලදී. ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහම් දෙසනසේක් ආදියෙහි ශීලය දක්වා මධ්‍යයෙහි මාර්ගය අවසානයෙහි නිර්වාණය දක්වති. එයින් වදාරනලදී- 'යො ධම්මං දෙසෙති ආදි කල්‍යාණං මජ්ඣිම කල්‍යාණං පරියොසාන කල්‍යාණං යනු එහෙයින් අන්‍ය ධර්මකටීකයෙක් නමුදු දහම් දෙසන්නේ-

'ආදියෙහි ශීලය දක්වන්නේය. මධ්‍යයෙහි මාර්ගය ප්‍රකාශ කරන්නේය. කෙළවර නිර්වාණය ප්‍රකාශ කරන්නේය. මෝ තොමෝ කටීකයාගේ පැවැත්මයි'

'සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං- යම් හෙයකින් යමෙකුගේ දෙශනාව කැදබත් ස්ත්‍රී පුරුෂාදීන්ගේ වර්ණනා නිශ්ශ්‍රිතවූවා හෙතෙම අර්ථ සහිතව නොදෙසාද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වූකලී එබඳුවූ දෙශනාව හැර සතරසතිපට්ඨානාදිය ඇසුරු කළ දෙශනාව දෙසනසේක්ද, එහෙයින් අර්ථ සහිතව දෙශනා කෙරෙති'යි කියනු ලැබේ. තවද යමෙකුගේ දෙශනාව සමාන ව්‍යඤ්ජනාදියෙන් යුක්තවූවා හෝ සර්වනිරෝෂ්ඨව්‍යඤ්ජන වූවා හෝ සර්වවිසාෂ්ටව්‍යඤ්ජන වූවා හෝ වේද, ද්‍රවිඩකිරාත- යවනාදි

මිලෙව්ජයන්ගේ භාෂාව මෙන් ව්‍යඤ්ජන පරිපූර්ණත්වය නැති හෙයින් ඔහුගේ දෙශනාව අව්‍යඤ්ජනා නම් වේද, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි-

“ශීරීලය හා ධනිතයද, දීර්ඝය හා හුස්වයද ගරුකය හා ලහුකයද නිග්ගහිතයද සම්බන්ධයද, ව්‍යවස්ථිතයද, විමුක්තයදැයි ව්‍යඤ්ජන බුද්ධිය පිළිබඳ ප්‍රභේදය දශප්‍රකාර වේ.”

මෙසේ කියනලද දශවිධ ව්‍යඤ්ජනය නො ලොභා පරිපූර්ණ ව්‍යඤ්ජන ‘සුක්කකොටම ධර්මය දෙශනා කෙරෙත්ද, එහෙයින් ව්‍යඤ්ජන සහිතව දෙශනා කරනසේකැයි කියනු ලැබේ. ‘කෙවල පරිපූර්ණ’ යන මෙහි ‘කෙවල’ යනු සකලාධි වචනයයි. පරිපූර්ණ’ යනු අනුනාධික වචනයයි. මේ කියනලද වෙයි-සකල පරිපූර්ණ වුම දෙශනා කෙරෙති, එක් දෙශනාවකුදු අපරිපූර්ණ වූවා නැත්තේය යි. ‘පරිසුද්ධ’ උපක්ලේශ රහිතවූ. යම් හෙයකින් යමෙක් මේ ධර්ම දෙශනාව නිසා ලාභය හෝ සත්කාරය හෝ ලබන්නෙමි යි දෙසාද ඔහුගේ දෙශනාව අපරිසුද්ධ වූවා වේද. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ලොකාමිෂ නිරපෙක්ෂවූසේක් හිත පැතිරවීමෙන් මෙමත්‍රි භාවනාවෙන් මොළොක්වූ සිත් ඇතිසේක් නගාසිටුවන ස්වභාවයෙන් පිහිටි සිතින් දෙශනා කරන සේක්ද, එහෙයින් පිරිසුදු කොට දෙශනා කෙරෙති යි කියනු ලැබේ.

‘බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති’ යන මෙහි ‘බ්‍රහ්මචරියං’ යනු ශික්ෂාත්‍රය සංග්‍රහවූ සියලු ශාසනයයි. එහෙයින් ‘බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති’ යනු ඒ තථාගත තෙමේ ආදියෙහි කල්‍යාණවූ -පෙ-පරිශුද්ධවූ ධර්මය දෙශනා කෙරෙති. මෙසේ දෙශනා කරන්නේද ශික්ෂාත්‍රය සංගෘහිතවූ සියලු ශාසන බ්‍රහ්මචරියාව ප්‍රකාශ කෙරේය යි මෙසේ මෙහි අර්ථය දතයුතු ‘බ්‍රහ්මචරියං ශ්‍රේෂ්ඨාර්ථයෙන් බ්‍රහ්මවූ චරියාව නොහොත් බ්‍රහ්මවූ බුද්ධාදීන්ගේ චරියාවයයි කියනලද වෙයි. ‘තං ධම්මං’- ඒ උක්ත ප්‍රකාර සම්පත් ඇති ධර්මය. ‘පුණාති ගහපති වා’- කුමක් හෙයින් ‘පළමු කොට ගහපතියකු දක්වත්ද යත්, නිහතමාන බැවින්ද උත්සන්න බැවින්ද වේ. සැබව- බොහෝ සෙයින් කැත්කුලයෙන් පැවිදි වූවාහු ජාතිය නිසා මානය කෙරෙති-

බමුණු කුලයෙන් පැවිදි වූවාහු මන්ත්‍රයන් නිසා මානය කෙරෙහි. හිත ජාති ඇති කුලයෙන් පැවිදි වූවාහු තමාගේ විජාතිභාවයෙන් පිහිටා සිටිනට නොහැකි වෙති. ගැහැවි දරුවෝ වැලින් සෝදිය ගලන දෙකැසින් යුක්තව ලුණු පිපෙන පිටින් යුක්තව බිම කැස සනසන ලද මානදර්ප ඇත්තාහු වෙති. ඔවුහු පැවිදිව මානයක් හෝ දර්පයක් හෝ නොකොට ශක්තිපරිදි බුදුවදන් ඉගෙන විදර්ශනාව පිණිස කර්ම කරන්නාහු රහත් බැව්හි පිහිටනට හැකි වෙත්. තවද- ඉතර කුලයන්ගෙන් නික්ම පැවිදි වූවාහු නම් බොහෝ නොවෙති. ගැහැවියෝම බොහෝ වෙත්. මෙසේ නිහතමාන බැවින්ද උත්සන්න බැවින්ද පළමු කොට ගැහැවියා දක්වනසේක් යයි. 'අඤ්ඤතරස්මිං වා'- ඉතර කුලයන් අතුරෙන් හෝ එක්තරා කුලයෙක්හි.

'පච්ඡාජාතො'- උපන්නේ. 'තථාගතෙ සද්ධං පටිලහති'- පිරිසුදු දහම් අසා ධර්මස්වාමීවූ තථාගතයන් කෙරෙහි 'එකාන්තයෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමයක් සම්බුද්ධයන්'යි ශ්‍රද්ධාව ලබයි. 'ඉති පටිසඤ්චික්ඛති'- මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරෙයි. 'සම්බාධො සරාවාසෝ' ඉදිනුදු සැටරියන් ගෙයක යොදුන් සියයක් අතරම හෝ අඹුසැමි දෙදෙනෙක් වෙසෙත්ද, එතකුදු වුවත් ඔවුන්ට සකිඤ්චන සපළිබොධාර්ථයෙන් ගෘහාවාසය සම්බාධ මැයි.

'රජාපාථො'- රාගරජස් ආදීන්ගේ උපදින ස්ථානයයි මහා අටුවාවෙහි කියන ලදී. පැමිණෙන මඟ යයිද වටී. නොලැගෙන අටින් අභ්‍යවකාශයක් මෙනැයි 'අබිභොකාස' නම් වෙයි. යම් හෙයකින් පැවිදිතෙම කුළුගේ රුවන්පහ- දෙව් විමන් ආදීවූ වසනලද දොර වාකවුළු ඇති වැසුණු තැන්හි වෙසෙන්නේ නමුදු නොම ලැගේද නොඇලේද නොබැඳේද, එහෙයින් කියන ලදී. 'අබිභොකාසො පබ්බජ්ජා' යනු. තවද- ගෘහාවාසය සම්භාදය, කුශල ක්‍රියාවට අවකාශ නැති බැවිනි. රාගාදිරජස් උපදින මගෙකි, රජස්වලට නොවැසූ කසළගොඩක් මෙන් කෙලෙස් රජස් රැස්වන තැන් බැවිනි. පැවිද්ද අභ්‍යවකාශයෙකි, කුශල ක්‍රියාවට කැමතිසේ අවකාශ ඇති බැවිනි.

'නයිදං සුකරං -පෙ- පබ්බජ්ජයාං'- යන මෙහි මෝ සංක්ෂේප කථාය- යම් මේ ශික්ෂාත්‍රය බ්‍රහ්මචර්යාවක් එක්

දවසකුදු නොකඩ කොට අවසාන සිතට පැමිණ වියයුතු බැවින් 'එකන්තපරිපූණ්ණ' නම්. එක් දවසකුදු සංක්ලේශ මලයෙන් මලරහිත කොට අවසාන සිතට පැමිණ වියයුතු බැවින් 'එකන්තපරිපූර්ණ' නම්. 'සංඛිලිබිතං' ලියවනලද සක්ගෙඩියක් වැනිකොට යෙදූ සක්ගෙඩියක් සමාන කොට හැසිරිය යුතුවූ මේ (බඹසර) 'අගාරං අප්පිකාචසතා' - අගාර මධ්‍යයෙහි වසන්නහු විසින් එකාන්තපරිපූර්ණ කොට -පෙ- හැසිරෙන්නට පහසු නොවෙයි, මම කෙස්ද රැවුලද බහා කසට රස පී බැවින් කසාවන්වූ බඹසර වසන්නවුන්ට සුදුසුවූ වස්ත්‍රයන් හැඳ පෙරව ගිහිගෙන් නික්ම පැවිද්දට පිළිපදනෙමි ඉතා යෙහෙක, මෙහිදු යම් හෙයකින් ගිහිගෙට හිතවූ කෘෂි වණිගාදිකර්මය 'අගාරිය'යි කියනු ලැබේද, හෙද පැවිද්දෙහි නැත්තේද, එහෙයින් පැවිද්ද 'අනගාරියා'යි දතයුත්තී නුයි. ඒ පැවිද්දට 'පබ්බතේයං' - පිළිපදනෙමි නම්.

'අප්පං වා' - දහසින් යට භොගස්කන්ධය අල්ප නම් වෙයි, දහස පටන් මහත් නම් වේ, පසුපස්සෙහි අනුබදන අර්ථයෙන් ඥාති තෙමීම 'ඤාතිපරිවට්ඨි' නම් වෙයි. හේ විස්සකින් යට අල්ප වෙයි. විස්ස පටන් මහත් වේ. 'භික්ඛුනං සික්ඛාසාප්ථ සමාපන්නො' - භික්ෂුන්ගේ යම් අධිශීල නම් ශික්ෂාවක් වීද එයද, නැවත යම් ශික්ෂාවෙකිනි මේ භික්ෂුහු සමග ජීවත් වෙත්ද, සමාන ජීවිකාව ඇත්තාහු සභාග පැවතුම් ඇත්තාහු වෙත්ද, ඒ භාග්‍යවතුන් විසින් පනවනලද ශික්ෂාපද නම් සාප්ථයද, එහි භික්ෂමෙන බැවින් පිළිපන්නේ 'භික්ඛුනං සික්ඛාසාප්ථ සමාපන්නො'යි වේ. 'සමාපන්නො' - ශික්ෂාව පරිපූරණය කරන්නෙක් සාප්ථයද නොඉක්මවන්නෙක්ව ඒ දෙකට පැමිණියේ යන අර්ථයි.

'පාණාතිපාතං පහාය' යනාදියෙහි පාණාතිපාතාදිය පිළිබඳ කථාව යට විස්තර කරන ලද්දීමය. 'පහාය' - මේ ප්‍රාණාතිපාත චේතනා නම් දුශ්ශීල බව දුරුකොට, 'පටි වීරතො භොති' - ප්‍රහීනවූ කාලය පටන් ඒ දුශ්ශීල භාවයෙන් මැත් වූයේ වෙත් වූයේම වෙයි. 'නිහිතදණ්ඩො නිහිත සත්ථො' - අනුන් නැසීම පිණිස දණ්ඩක් හෝ ශස්ත්‍රයක් හෝ ගෙන නොපවත්නා හෙයින් බහා තැබූ දඬු ඇත්තේද, බහා තැබූ අවි ඇත්තේද යන අර්ථයි.

තවද- මෙම දඬු තබා සියලුම සෙසු උපකරණය සත්වයන් වෙහෙසන බැවින් ශස්ත්‍රයයි දතයුතු යළි මහණතෙම යම් සැරයටියක් හෝ දැහැටි දඬු (කපන) වැයක් හෝ කතුරක් හෝ ගෙන හැසිරේද, එය අනුන් නැසීම පිණිස නොවෙයි. එහෙයින් නිහිතදණ්ඩය නිහිතසත්ථයැයි කියාම සංඛ්‍යාවට යෙයි. 'ලජ්ජා'- පාපයට පිළිකුල් කිරීම ලක්ෂණවූ ලජ්ජාවෙන් පුක්තවූයේ 'දයාපන්නෝ'- දයාවට මෙන් සිත් ඇති බවට පැමිණියේ 'සබ්බපාණභූතනිත්තානුකම්පී'- සියලු සත්වයන්ට හිතයෙන් අනුකම්පා කරන්නේ, ඒ මෙන්සිත් ඇති බවට පැමිණි බැවින් සියලු සත්වයන්ට හිත සිත් ඇත්තේ යන අර්ථයි. 'විහරති'- ඉරියව් පවත්වයි. පාලනය කෙරෙයි.

දෙන ලද්දක්ම ගනිනුයි 'දින්නාදායි'- නම් වෙයි, සිතිනුදු දෙන ලද්දක්ම කැමතිවේ නුයි 'දින්නපාටිකංඛි' නම් සොරකම් කෙරේනුයි 'ථෙන්න' නම්, නොසොරවූයෙන් (නුයි) 'අථෙන්න' යනු වේ. නොසොරවූ බැවින්ම 'සුචිභුතෙන' යනු වේ 'අත්තනා'- ආත්මභාවයෙන්, නො සොරවූ පවිත්‍රවූ ආත්මභාවය ඇතිකොට වාසය කෙරේයයි කියන ලද වේ. 'අබ්‍රහ්මචරියං'- අශ්‍රේෂ්ඨවූ චර්යාව, බ්‍රහ්මවූ ශ්‍රේෂ්ඨවූ ආචාරයෙහි හැසිරේ නුයි බ්‍රහ්මචාරී යනු වේ. 'ආරාචාරී' අබ්‍රහ්මචරියාවෙන් දුරුව හැසිරෙනසුලු වූයේ 'මෙටුනා'- රාගය ඉපදීම් වශයෙන් සමාන බැවින් 'මෙටුනක' යයි ලද ව්‍යවහාර ඇත්තවුන් විසින් සෙවනය කටයුතු බැවින් 'මෙටුන' යයි සංඛ්‍යාවට ගිය අසද්ධර්මයෙන්, 'ගාමධම්මා'- ගම්වැසියන්ගේ ධර්මයෙන්.

සත්‍යය කියානුයි 'සච්චවාදි' නම්, සැබවින් සැබව පිහිටුවයි, ගළපා නුයි 'සච්චසන්ධ' නම් අතරින් අතර මෘෂා නොකියයි යන අර්ථයි. යම් හෙයකින් යම් පුරුෂයෙක් කිසි විටෙක බොරු කියාද, කිසිවිටෙක සත්‍යය කියාද, ඔහුගේ මෘෂාවාදයෙන් අතුරුකළ බැවින්, සැබව සැබවින් නොගැළපේද, එහෙයින් හේ 'සච්චසන්ධ' නොවෙයි. මේ තෙම වනාහි එබඳු නොවූයේ ජීවිතයහෙතුකොටද බොරුනොකියා සැබවින් සැබව පිහිටුවාම නුයි 'සච්චසන්ධ' නම. ථෙතො'- ස්ථිර වූයේ, සිටි කථා ඇත්තේ යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- එක් පුද්ගලයෙක් කසා පැහැය මෙන්ද

දාසවිධසෙක සිටුවූ කණුවක් මෙන්ද අසුපිට තැබූ කොමඩු ගෙඩියක් මෙන්ද නොපිහිටි කථා ඇත්තේ වෙයි. එකෙක් පහණැ ඇඳි ඉරක් මෙන්ද ඉන්ද්‍රබීලයක් මෙන්ද සිටි කථා ඇත්තේ වෙයි. කඩුවෙන් හිස සිඳින කල්හිද දෙකථාවක් නොකියයි, මේ තෙම 'තෙම' යයි කියනු ලැබේ.

'පච්චයිකො' - විශ්වාස කටයුතු වූයේ, හැඳහිය යුත්තේ යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි - ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විශ්වාස නොකටයුත්තේ වෙයි. මෙය කවරෙකු විසින් කියන ලදද? අසවලා විසිනැයි කී කල්හි ඔහුගේ වචනය නො හඳහවූ යයි කිය යුතු බවට පැමිණෙයි. එකෙක් විශ්වාස කටයුත්තේ වෙයි. මෙය කවරෙකු විසින් කියන ලදද? අසවලා විසිනැයි කී කල්හි ඉදින් ඔහු විසින් කියන ලද නම් මෙයම පමණය, මෙවිට විමසිය යුත්තෙක් නැති මෙය එසේමයයි කියයුතු බවට පැමිණෙයි. මේ තෙම 'පච්චයික' යයි කියනු ලැබේ. 'අවිසංවාදකො ලොකස්ස' - ඒ සත්‍යවාදී බැවින් ලොකයා විසංවාදනය නොකරයි, යන අර්ථයි.

'ඉමෙසං භෙදාය' - 'ඉතො' යි කියන ලද යම් කෙනෙකුන්ගේ සම්පයෙහි අසන ලද්ද ඔවුන්ගේ බිඳීම පිණිස හින්නා නා වවා සන්ධාතා' කිසියම් කරුණකින් හින්නවූ මිත්‍රයන් දෙදෙනෙකු අතුරෙන් හෝ සමනොපාධ්‍යායාදීන් අතුරෙන් හෝ එකෙකා වෙත එළඹ මෙබඳු කුලයෙහි උපන්නාවූ මෙසේ බහුශ්‍රැතවූ හෝ තොපට මෙය නො සුදුසුය. යනාදිය කියා ගැළපීම් කරන්නේ 'අනුප්පදාතා' - ගැළපීම දැඩි කරන්නේ සමගිවූ දෙදෙනෙකු දැක මෙබඳු කුලයෙහි උපන්නාවූ මෙබඳු ගුණයන්ගෙන් යුක්තවූ තොපට මෙ සුදුසුය යනාදිය කියා දැඩිකරන්නේ යන අර්ථයි. සමගිය ඇලුම් කරන්නේ මෝහටනුයි 'සමග්ගාරාම' නම. යම් තැනක සමගි වූවාහු නැත්ද, එහි වසන්ටද නොකැමති වෙයි යන අර්ථයි. 'සමග්ගාරාමො' යිද පාලිය, මේ අර්ථමැයි. සමග්ගරතො' - සමගිවූවන් කෙරෙහි ඇලුතෝ ඔවුන් හැර අන්තැනෙක යන්ටද නොකැමති වෙයි. යන අර්ථයි. සමගිවූවන් දැකද අසාද, සතුටුවේනුයි සමග්ගනන්දී නම. 'සමග්ගකරණි වාවං භාසිතා' - යම් තෙපුලක් සත්වයන්

සමගි වුවත්ම කෙරේද, ඒ සමගි ගුණ ප්‍රකාශකවූම තෙපුල කියයි. අන්‍යය නොකියයි යන අර්ථයි. 'නෙලා' 'ඵල'යි දොෂය කියනු ලැබේ. මේ තෙපුල පිළිබඳ දොසක් නැත්තැයි 'නෙලා' නමු නිදොස්වූ යන අර්ථයි. 'නෙලංගො සෙනපච්ඡාදො' යන මෙහි කී සීලය මෙනි.

'කණ්ණසුබා' - වාඤ්ඤානමාදුර්ශයෙන් කන්වලට සුවවූ. හිඳිකවුටකින් විඳීමක් මෙන් කන්රුජාව නූපදවයි. අර්ථමධුර බැවින් සියලු සිරුරෙහි කොපය නූපදවා ප්‍රෙමය උපදවා නුයි. 'මෙනියා' නමු. හෘදයට යෙයි, නො ගැටෙමින් සුවසේ සිතට පිවිසේ නුයි හදයංගමා නමු. ගුණයෙන් පිරිපුන් බැවින් පුරයෙහි වූවානුයි 'පොරි' නමු. පුරයෙහි වැඩුණු අගනක් සෙයින් සියුමැලි වූවා නුයි ද 'පොරි' නමු. 'පුරස්ස එසා' යි ද 'පොරි' නමු. 'පුරස්ස එසා' යනු නගර වාසීන්ගේ කථාවය යන අර්ථයි. සැබව- නගරවාසීහු යොග්‍යවූ කථා ඇත්තාහු වෙති, පිය පමණ වූවහුට 'පිතා' යි ද සොහොයුරු පමණ වූවහුට 'භාතා' යි ද කියති. මෙබඳුවූ කථාව බොහෝ ජනයාට කාන්ත වේ නුයි. 'බහුජනකන්තා' නමු. කාන්ත බැවින්ම බොහෝදෙනාට මනාප වූවා චිත්තවෘද්ධිය කරන්නීනුයි බහුජන මනාපා' නමු.

කල කියා නුයි 'කාලවාදි' නමු. කියයුතු කල සලකා කියයි යන අර්ථයි. විද්‍යමානවූ සත්‍යවූ ස්වභාව වූවක්ම කියානුයි 'භූතවාදි' නමි. දෘෂ්ටධාර්මික සාම්පරායික අර්ථ නිශ්‍රිත වූවක්ම කොට කියා නුයි. 'අත්ථවාදි' නමි. නවලොවුතුරු දහම් ඇසුරු කොට කියා නුයි. 'ධම්මවාදි' නමි. සංවරචනය ප්‍රභාණචනය ඇසුරුකොට කියා නුයි. චිත්තවාදි' නමි. තබන අවකාශය 'නිධාන' යයි කියනු ලැබේ. නිධානය මේ ඇත්තැයි 'නිධානවති' නමු ලෙහිනිධාන කළ යුතු තෙපුල කියන්නේය යන අර්ථයි. 'කාලෙන' මෙබඳු කියන්නේ නමුදු මම නිධනවත් තෙපුලක් කියන්නෙමිසි නොකල්හි නොකියයි, නැවත සුදුසු කල බලා කියයි යන අර්ථයි. 'සාපදෙසං' - උපමා සහිතව කරුණු සහිතව යන අර්ථයි. 'පරියන්තවතිං' - පරිච්ඡේදය දක්වා යම්සේ මේ පිළිබඳ පරිච්ඡේදයක් පැනේද එපරිද්දෙන් කියයි යන අර්ථයි. 'අත්ථසංහිතං' - නොයෙක් ක්‍රමවලිනුදු විභාග කරන්නාහු විසින්

ගන්නට නොහැකි බැවින් අර්ථ සම්පන්නකොට, නොහොත් ඒ අර්ථවාදී තෙම යම් අර්ථයක් කියාද, ඒ අර්ථයෙන් යුක්ත බැවින් අර්ථ යුක්තව තෙපුලක් කියයි. අනිකක් බහා අනිකක් නොකියා යයි කියන ලද වේ.

‘නිපගාම භුතගාම සමාරම්භා’- මූලනිපය, ධන්ධනිපය, ඵල නිපය, අග්ගනිපය, නිපනිපය යන පස්වැදෑරුම් නිප ග්‍රාමයාගේද යම්කිසි නිල්නණ රුක් ආදීවූ භුතග්‍රාමයාගේද සමාරම්භයෙන් සිදිම් පිසිම් ආදී ස්වභාවවූ විකොපනයෙන් වෙන් වූයේ යන අර්ථයි. ‘එකභත්තිකො’- පාතරාසභත්තය සායමාසභත්තයයි බත් දෙකක් වෙති. ඔවුනතුරෙන් පාතරාස (-උදෑසන කෑ යුතු) බත ඇතුලු මධ්‍යාහ්නයෙන් පිරිසිදින ලද්දේය. ඉතිරි මධ්‍යාහ්නයෙන් උඩ ඇතුලු අරුණෙන්. එහෙයින් ඇතුලු මධ්‍යාහ්නයෙහි දසවරක් වළඳන්නේද, ‘එකභත්තික’ වෙයි, ඒ සඳහා කියනලදී. ‘එකභත්තිකො’ යනු. රාත්‍රි භෝජනය ‘රත්ති’ නමු. එයින් වැළකුනේ නුයි. ‘රත්තුපරතො’ යි වේ. මධ්‍යාහ්නය ඉක්මගිය කල්හි හිරු අස්තයට යෑම් තෙක් පැවති භෝජනය ‘විකාල භෝජන’ නම්. එයින් වෙන්වූ බැවින් ‘විරතො විකාල භෝජනා’ යි වේ. ශාසනයට අනුලෝම නොවන බැවින් ශාසනයට ප්‍රතිපක්ෂවූ පටහැනිවූ දර්ශනය නුයි ‘විසූකදස්සන’ නම් වේ. තමා නැටීම නැටවීමාදී වශයෙන් නෘත්‍යයෝද ගීතයෝද වාදිතයෝද යටත්පිරිසෙයින් මධුර නෘත්‍යාදී වශයෙනුදු පැවති නෘත්‍යාදීන්ගේ ප්‍රතිපක්ෂවූ දර්ශනයෝදැයි ‘නච්චගීතවාදිත විසූකදස්සනා’ යි වේ. ඒ එසේමැයි- නෘත්‍යාදිය තමා විසින් යොදන්ට හෝ අනුන් ලවා යොදවන්ට හෝ යොදන ලද්දාහු බලන්ට හෝ හික්ෂුන්ට නොමවටිති, හික්ෂුණින්ට නොවටිත්. ‘මාලා’- දියෙහි ‘මාලා’ යනු යම්කිසි පුෂ්පයෙකි. ‘ගන්ධං’ යනු යම් කිසි ගඳ දැයෙකි. ‘විලෙපනං’- යනු සිවි පැහැකිරීමය. එහි පලදින්නේ ‘ධාරණය’ කෙරෙහි නම්. උණුතැන් පුරවන්නේ ‘මණ්ඩනය’ කෙරෙහි නම්, ගන්ධ වශයෙන්ද ජවිරාග වශයෙන්ද ඉවසන්නේ ‘විභුසනය’ කෙරෙහි නම්. ‘ධාන’යි කාරණය කියනු ලැබේ. එහෙයින් යම් දෛශශීල්‍යවේතනාවකින් ඒ මල් දැරීම් ආදිය මහාජන තෙම

කෙරේද, එයින් වෙන්වූයේ යන අර්ථයි. 'උච්චාසයන'යි ප්‍රමාණය ඉක්මවූ කියනු ලැබේ. නොකැප ඇතිරි අතුරන ලද්දේ මහාසයන නම්. එයින් වෙන්වූයේ යන අර්ථයි. 'ජාතරූපං' යනු ස්වර්ණය. 'රජතං' යනු කහාපණය ලොහමාසකය, ජතුමාසකය, දාරුමාසකයයි යමෙක්තුමු ව්‍යවහාරයට යෙත්ද ඔහුයි. ඒ දෙවැදෑරුම් වුවහුගේම පිළිගැනීමෙන් වෙන්වූයේ, එය තෙමේ නොම ගනී. නොගත්වයි, තමා වෙත තබනලද්ද නොඉවසයි යන අර්ථයි.

'ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා' - හැල් - වී - යව - තිරිගු - තණ (සහල්) - හමු යයි කියනලද සත්වැදෑරුම්වුම අමුධාන්‍යය පිළිගැනීමෙන්. තවද - හුදෙක් මොවුන්ගේ පිළිගැනීම ම නො වෙයි, ස්පර්ශයද භික්ෂූන්ට නොවටී මැයි. 'ආමකමංසපටිග්ගහණා' යන මෙහි කරුණු කොට අනුදත්තා ලද්ද තබා අමු මස් - මාලු පිළිගැනීම ම භික්ෂූන්ට නොවටී, ස්පර්ශය නොවේ. ඉත්ථිකුමාරිකපටිග්ගහණා' යන මෙහි 'ඉත්ථි' යනු පුරුෂයන් අතරට ගියා වෙයි, ඉතර වූවා 'කුමාරිකා' නමු. ඔවුන්ගේ පිළිගැනීමද ස්පර්ශයද නොකැපමයි. 'දාසිදාසපටිග්ගහණා' යන මෙහි දැසිදසුන් වශයෙන්ම ඔවුන්ගේ පිළිගැනීම නොවටී. එහෙත් කැපකරුවකු දෙමි, ආරාමකයකු දෙමි, යි කී කල වටී. එළු - බැටළු ආදීවූද කෙත් වත් අවසන් කොට ඇත්තවුන් කෙරෙහි කැප අකැප නය විනය වශයෙන් විමසිය යුතුයි. එහි බෙත්ත නම්, යම් තැනක (හැල් ආදී) පුබ්බත්තය වැඩේද, 'වත්ථු' නම්? යම් තැනක අපරත්තය වැඩේද, නොහොත් යම් තැනක ධාන්‍යයම වැඩේද, එය 'බෙත්ත' නම්. ඒ සඳහා නොකළ බිම්පෙදෙස 'වත්ථු' නම. තවද මෙහි කෙත් - වත් හිසින් වැව් වීල් ආදිය සංග්‍රහ කරන ලද්දාහු මයි.

'දුතෙය්‍යං' යි දුතකර්මය කියනු ලැබේ. ගිහිත්ගේ පතක් හෝ හසුනක් හෝ ගෙන ඒ ඒ තැන යෑමය, 'පහිණගමන'යි ගෙන් ගෙට යවන ලද්දහුගේ කුඩා ගමන කියනු ලැබේ. අනුයෝග නම්, ඒ දෙක කිරීමය, එහෙයින් දුතකර්ම ප්‍රේෂිත ගමනයන්ගේ යෙදීමයයි. මෙසේ මෙහි අරුත් දතයුතු

‘කයවික්කයා’ විකිණූ දැය ගැනීමෙන් හා විකිණීමෙන්ද, ‘තුලාකුටා’දියෙනි.

‘කුටං’- වඤ්චා කිරීමය. එහි පළමු කොට තුලාකුටය රූපකුටය අංගකුටය ගහණකුටය පටිච්ඡන්තකුටයයි සතර ආකාර වේ. ඔවුනතුරෙහි

1. ‘රූපකුට’ නම්, එක්වැනිවූ තරාදි දෙකක් කොට ගන්නේ මහත් තරාදියෙන් ගනී, දෙන්නේ කුඩා තරාදියෙන් දෙයි.

2. ‘අංගකුට’ නම්, ගන්නේ පසුපස අතින් තරාදිය ඇක්මෙයි, දෙන්නේ පෙරපස ඇක්මෙයි.

3. ‘ගහණකුට’ නම්, ගන්නේ මුල රැහැන ගනී, දෙන්නේ අග ගනී.

4 ‘පටිච්ඡන්තකුට’ නම්, තරාදිය සිදුරුකොට ඇතුළත යසුණු බහා ගන්නේ එය පසුපස කෙරෙයි, දෙන්නේ අගපස කෙරෙයි.

‘කංස යි’ රත්තැටිය කියනු ලැබේ. එයින් වඤ්චා කිරීම ‘කංසකුට’ නම්. කෙසේද? එක් රත්තැටියක් කොට රත්වනවූ අන් ලෝතැටි දෙකක් තුනක් කෙරෙහි. ඊට පසු දනව් ගොස් කිසියම් ආඨාස කුලයකට පිවිස රත්බඳුන් මිලදී ගනිවුදැ? යි කියා අගය විවාළ කල අතිශයින් සමඅගය දෙනු කැමති වෙති. නැවත ඔවුන් විසින් කෙසේ මොවුන්ගේ රත් බව දනැයුතුදැ? යි කී කල විමසා ගනිවුයයි රත්තැටිය පහණ ගටා සියලු තැටි දී යෙත්. ‘මානකුට’ය හදයහෙද- සිබා හෙද- රජ්ජුහෙද- වශයෙන් ත්‍රිවිධ වෙයි. ඔවුනතුරෙහි

1. ‘හදයහෙදය’ ගිතෙල් තලතෙල් ආදිය මනින කල ලැබෙයි. ඒ එසේමැයි- ඒවා ගන්නේ යට සිදුරැති මිනු මෙන් සෙමින් වත්කරව’යි කියා ඇතුලු බඳුන බොහෝ වගුරුවා ගනී දෙන්නේ සිදුර වසා වසා පුරවා දෙයි.

2. ‘සිබාහෙදය’ තල- සහල් ආදිය මනින කල ලැබෙයි, ඒ එසේමැයි- ඒවා ගන්නේ සෙමින් සිඵව ඔසවා ගනී දෙන්නේ වේගයෙන් පුරවා සිඵව් සිඳිමින් දෙයි.

3. ‘රජ්ජු හෙදය’ කෙත්- වත් මනින කල ලැබෙයි ඒ එසේමැයි- අත්ලස් නොලබන්නාහු නොමහත්වූද කෙන මහත් කොට මනිත්

'උක්කොටනා' දියෙහි 'උක්කොටනං' - හිමියන් අභිමියන් කරනුවස් අත්ලස් ගැනීමය. 'වඤ්චනං' - ඒ ඒ උපායයන්ගෙන් අනුන් රැවටීමය. එහි මේ එක් වස්තුවෙකි- මේ අසනු ලැබේ. එක් වැද්දෙක් මුවෙක් ද මුවපොව්වෙක්ද ගෙන එයි. එක් ධූර්තයෙක් ඔහුට "පින්වත, මුවා කෙනෙක් අරිද? මුවපැටවා කෙනෙක්දැ?" යි කිය. මුවා කහවනු දෙකෙක, මුව පැටවා එකෙකැයිද කි කල්හි කහවණුවක් දී මුවපැටවා ගෙන මදක් ගොස් නැවතුනේ "පින්වත මට මුවපැටවාගෙන් වැඩෙක් නැත, මට මුවා දෙව" යි කිය. 'එසේ නම් කහවණු දෙකක් දෙව' යි. හෙතෙම කී- 'පින්වත, මා විසින් පළමු එක් කහවණුවක් දෙනලද්දේ නොවේදැ?' යි. එසේය දෙන ලද්දේයයි. මේ මුවපැටවාද ගනුව එසේ ඒ කහවණුවද මේ කහවණුවක් අගනා මුවපැටවාදැයි කහවණු දෙකක් වන්නාහුය' යි හෙතෙම යුක්තියක් කියාය යි සලකා මුවපැටවා ගෙන මුවා දුන්නේය යි.

'නිකති' - යොග වශයෙන් හෝ මායා වශයෙන් හෝ පාමංග නොවූයේ පාමංගයයි මාණිකාස නොවූයේ මාණිකාස යයි සුවර්ණ නොවූයේ සුවර්ණයයි කොට සමාන වූවකින් රැවටීමය. 'සාවියොගො' - කුටිල ප්‍රයෝගය. මෙය මේ උක්කොටනාදීන්ටම නමෙකි, එහෙයින් උක්කොටනසාවි යොගය, වඤ්චනසාවියොගය, නිකතිසාවියොගයයි මෙසේ මෙහි අර්ථ දතයුතු. කිසිවෙක් අනිකක් දක්වා අනිකක් පරිවර්තනය කිරීම සාවියොගයයි කියති. එහෙත් එය වඤ්චනයෙන් සංග්‍රහ කරනලද, 'ඡෙදනා' දි යෙහි 'ඡෙදන' නම් අත් සිද්ධි ආදියය. 'වධ' නම් මරණයය. 'බන්ධ' නම් රැහැන් බන්ධනාදියෙන් බැඳීමය. 'විපරාමොස' නම් හිම විපරාමොසය ගුම්බවිපරාමොසයයි විවිධ වෙයි. යමක් හිම වැටෙන කල හිමයෙන් ප්‍රතිච්ඡන්නව මගට පිළිපත් ජනයා පැහැර ගනිත්ද, මේ හිමවිපරාමොස' ය. යමක් පඳුරු ආදියෙන් ප්‍රතිච්ඡන්නව පැහැර ගනිත්ද, මේ 'ගුම්බවිපරාමොස' යයි. 'ආලොප' යි ගම් නියමිතම් ආදීන්ගේ පැහැරීමය. සැහැසිව කිරීම නුයි. 'සාහසකිරියා' නමු. ගෙට පිවිස මිනිසුන්ගේ ලෙහි සැත තබා කැමති බඩු ගැනීමය. මෙසේ මේ ඡෙදන -පෙ- සාහසකියා යන මෙයින් වැළකුනේ වේ.

‘සො සන්තුට්ඨො හොති’ - ඒ මේ මහණ යටකී සිව්පසයෙහි දොළොස් ආකාරවූ ඉතරෙතර ප්‍රත්‍යය සන්තොෂයෙන් සමන්විතවූ මහණහට තුන්සිවුරුය, පාත්‍රය, දැහැටිදඬු කපන වෑයය, එක් ඉදිකටුවෙක කාබහනය, පෙරහනය, අටපිරිකර වටින් මේ කියන ලද්ද වෙයි-

“තුන්සිවුරු, පාත්‍රයද, පිහියද, හිදිකටුවද, කාය බන්ධනයද, පෙරහන සමග මේ අට යෙදුනු යොග ඇති භික්ෂුහට (වටනාහුය.)”

ඒ සියල්ල කය පරිහරණයට පමණවූවාහුද, කුස පරිහරණයට පමණ වූවාහුද වෙති. කෙසේද? පළමුකොට තුන්සිවුර හැඳ ද පෙරවද හැසිරෙන කල කය පරිහරණය කෙරෙයි, පොෂණය කෙරේ නුයි ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි. සිවුරු කණින් දිය පෙරා බොන කලද කැයුතු පලවැල ගන්නා කලද කුස පරිහරණය කෙරෙයි, පොෂණය කෙරේනුයි ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වෙයි. පාත්‍රයද එයින් දිය නගා නහන කලද කුටිය පිරිබඩ කරන කලද ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි. ආහාර ගෙන වළඳන කල ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වෙයි. වෑයද එයින් දැහැටිදඬු කපන කලද ඇඳ පුටුවලට වියල්-පා- සිවුරු දඬු- කිළිදඬු සකස් කරන කලද ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි. උක්දඬු කපන පොල් ආදිය සසින කල ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වෙයි. හිදිකටුව සිවුරු මසන කල ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි. කැවුම් හෝ ගෙඩි හෝ විද කන කල ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වෙයි. කාබහන බැඳ හැසිරෙන කල ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි. උක් ආදිය බැඳගන්නා කල ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වෙයි පෙරහන එයින් දිය පෙරා නාන කලද සෙනසුන් පිරිබඩ කරන කලද ‘කායපරිහාරිය’ වෙයි පාතිය හා පැන් පෙරන කලද එයින් තල-සහල් හබලපෙති ආදිය ගෙන කන කලද ‘කුච්ඡපරිහාරිය’ වේ. මේ වූකලි අෂ්ටපරිෂ්කාරික පරිෂ්කාර මාත්‍රයෝයි. නැවත ශයනයට පිවිසෙන නවපරිෂ්කාරිකයාහට එහි පිහිටි පසතුරණ හෝ කෙණ්ඩිය හෝ වටී. දශපරිෂ්කාරියහට හිදිනා සම්කඩ වටී. එකාදශපරිෂ්කාරිකයහට සැරයටිය හෝ තෙල් නැළිය හෝ වටී. ද්වාදශපරිෂ්කාරිකයහට ඡත්‍රය හෝ වහන්සඟල හෝ වටී. තවද මොවුනතුරෙහි අෂ්ටපරිෂ්කාරික තෙමේම සන්තුෂ්ටිය, අන්‍යයෝ අසන්තුෂ්ටයෝය, මහා ආශා ඇත්තාහුය. මහා තෘෂ්ණා

ඇත්තාහුයයි නොකියයුත්තාහුය, මොවුහුද අල්පෙච්ඡයෝම සන්තුෂ්ට වූවාහුම සුභර වූවාහුම සැහැල්ලු පැවතුම් ඇත්තාහුම වෙති. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි මේ සූත්‍රය ඔවුන්ගේ වශයෙන් නොවදාළහ. අෂ්ටපරිෂ්කාරිකයාගේ වශයෙන් වදාළහ. ඒ එසේම යි. හෙතෙම කුඩා පිහියද, හිඳිකටුවද, පෙරහන බහා පාත්‍රය ඇතුළත තබා පාත්‍රය උරහිස එල්වා තුන්සිවුර කය පිළිබැඳි කොට කැමතිවූ යම් තැනෙක්හි සුවසේ නික්ම යෙයි. පෙරලා අවුත් ගතයුත්තෙක් නම් ඔහුට නොවේ. මෙසේ මේ හික්ෂුහුගේ සැහැල්ලු පැවතුම් ඇති බැව් දක්වමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන විවරෙන' යනාදිය වදාළහ. එහි 'කායපරිහාරිකෙන' කය පරිහරණයට පමණවූ 'කුච්ඡ්පරිහාරිකෙන' - කුස පරිහරණයට පමණවූ 'සමාදායෙව පක්කමති' - ඒ අටපිරිකර පමණවූ සියල්ල ගෙන කය පිළිබැඳිකොටම යෙයි. මාගේ විහාරය, පිරිවෙනය, උපස්ථායකයෝයයි ඔහුගේ ඇලීමෙක් හෝ බැඳීමෙක් හෝ නොවෙයි. හෙතෙම දුනුදියෙන් මිදුණු හියක් මෙන් රැළිත් පහවූ මහ ඇතෙකු මෙන් කැමති කැමති සෙනස්ත වනලැහැබ රුක්මුල අලුත් අලුත් ප්‍රාබ්‍ධාරය පරිභෝග කරමින් එකලාව සිටී, එකලාව හිඳි, සියලු ඉරියව්වල එකලා වූයේ දෙවෙනියෙක් රහිත වූයේ-

"සිව්දිග කැමති පරිද්දෙන් හැසිරෙන්නේ, නොහොත් බ්‍රහ්මවිහාරභාවනා පැතිරවූ සිව්දිග ඇත්තේ නොගැටෙන්නේද වෙයි. කුදුමහත් ප්‍රත්‍යයෙන් සතුටු වන්නේ උපද්‍රවයන් ඉවසන්නේ, තැතිගැනීම් රහිත වූයේ, කගවෙහෙණෙකු සදාශ වූයේ, එකලා වූයේ හැසිරෙන්නේයි."

මෙසේ වර්ණනා කරනලද කගවෙහෙණෙකු සදාශ බවට පැමිණෙයි. මෙවිට ඒ කාරණය උපමාවකින් සාධනය කරන සේක්. 'සෙය්‍යාපි' යනාදිය වදාළහ. එහි 'පක්ඛිසකුණො' පියාපත් ඇති ලිහිණියෙක්. 'ධෙති' - පියාසර කරයි. මේ වූකලී මෙහි සංක්ෂේපාර්ථය. ලිහිණිහු නම් අසවල් පෙදෙස රුකෙක් පැසුණු එල ඇතැයි දැන නන් දෙසින් අවුත් නිය පියා- තුඩ- ආදියෙන් ඒ ගස ගෙඩි විඳිමින් විසුරවමින් කති. මේ අද පිණිස මේ සෙට

පිණිස වන්නේයයි ඔවුන්ට (අදහසෙක්) නොවෙයි. නැවත ගෙඩි ක්ෂයවූ කල ගසට නොම අරක් තබති. එහි පියා හෝ පත් හෝ නිය හෝ කුඩ හෝ නොතබති. නැවත ඒ ගස අපෙක්ෂා රහිතයෝව යමෙක් යම් දිශාභාගයක් කැමති වේද, හේ එහි සිය පත්බර ඇතිවම පියාභා යෙයි. එපරිද්දෙන්ම මේ මහණ ඇලුම් රහිත වූයේ අපෙක්ෂා රහිත වූයේම නික්ම යෙයි, අටපිරිකර පමණක්වූ සියල්ල ගෙනම නික්ම යන්නේයයි.

‘අරියෙන’- නිදොස්වූ. ‘අප්ප්ඛත්තං’- සිය අත්බැවිති ‘අනවජ්ජසුඛං’ නිදොස් සුවය ‘සො වක්ඛුතා රූපං දිස්ව’- ඒමේ නිදොස්වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්විත මහණ වක්ෂුර්විඥානයෙන් රූපයක් දැක යන අර්ථයි. සෙසු පදයන්හි යමක් කිය යුතු වන්නේ නම් ඒ සියල්ල විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී. ‘අඛ්‍යාසෙකසුඛං’ කෙලෙසුන් විසින් නොඉසිනලද සුවය නොවිසුරුණු සුවය යිද කියන ලදී. ඒ එසේමයි- ඉන්ද්‍රියසංවරයෙන් උපන් සුවය රූපායනනාදියෙහි දෘෂ්ටමාත්‍රාදී වශයෙන් පැවති බැවින් අවිකීර්ණ වේ. ‘සො අභික්කන්තෙ පටික්කන්තො’- ඒ මනස සවෙනිකොට ඇති ඉඳුරන්ගේ සංවරයෙන් සමන්විත වූ මහණ මේ ඉදිරියට යෑම පෙරලා ඊම ආදි සත් තැන්හි ස්මෘතිසම්ප්‍රජන්‍ය වශයෙන් නුවණින් දැන කරන්නේ වේ. එහි යමක් කියයුතු වන්නේ නම් එය සතිපට්ඨානයෙහි කියනලද මැයි.

‘සො ඉමිතා ව’ යනාදීන් කුමක් දක්වන්ද යත්, වනවාසස් පිළිබඳ ප්‍රත්‍යයසම්පත්තිය දක්වන සේක. සැබව- යමෙකුට මේ සතර ප්‍රත්‍යයෝ නැත්තාහුද ඔහුගේ ආරණ්‍ය වාසය සමෘද්ධි නොවෙයි. තිරිසන්ගියවුන් හෝ වනවරයන් හෝ සමග ලා කියයුතු බවට පැමිණෙයි. වනයෙහි අධිගෘහිත දෙවතාවෝ මෙබඳු ලාමක මහණහුගේ වනයෙහි විසීමෙන් කිමිද? යි භයානක ශබ්දය අස්වති, අත්වලින් හිස පැහැර පලායන අයුරක් කෙරෙත්. අසුවල් මහණ වනයට වැද මේ මේ පවිකම් කෙළේය, යි අයස පැතිරේ. තවද යමෙකුට මේ සතර ප්‍රත්‍යයයෝ ඇද්ද ඔහුගේ අරණ්‍යවාසය සමෘද්ධි වෙයි සැබව හෙතෙම තමාගේ ශීලය ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරමින් කිසි කැළලක් හෝ

තිලකයක් හෝ නොදක්නේ ප්‍රීතිය උපදවා එය ක්ෂය වශයෙන් ව්‍යයවශයෙන් සිහිකරමින් ආර්යාභූමියට බැසගනී. වනයෙහි අධිපතිව වෙසෙන දෙවතාවෝ සතුටු වූවාහු ගුණ කියති. මෙසේ ඔහුගේ කීර්තිය දියෙහි බහාලූ තෙල් බිඳක් සෙයින් පැතිරෙන්නී වේ.

එහි 'විචිත්තං' - සිස්වූ අල්පශබ්දය අල්පනිර්ඝෝෂය යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි - මේ සඳහාම විභංගයෙහි 'විචිත්තං තත්ති සන්නිකෙ වෙ'පි සෙනාසනං හොති, තඤ්ච අනාකිණ්ණං ගහට්ඨෙහි පබ්බජ්තෙහි තෙන තං විචිත්තං'යි වදාරන ලදී. මෙහි හෝනේත් හිදින්නේත් වේනුයි සෙනාසන නම. මේ ඇඳ පුටු ආදීන්ට නමෙකි. එයින් වදාළහ - 'සෙනාසනන්නි මඤ්චො'පි සෙනාසනං පීඨමිපි හිසි'පි බිම්බොහනමිපි විහාරොපි අධිස්ඨොගො'පි පාසාදො'පි හම්මියම්පි ගුහා'පි අට්ටො'පි මාළො'පි ලෙණමිපි වෙච්ඣුම්බො'පි රුක්ඛමූලමිපි මණ්ඩපො'පි සෙනාසනං' යනු තවද - විහාරය ගුරුඑපියා වැනි සෙවෙති ඇති ගේය, ප්‍රාසාදය සඳුළු සහිත ගේය, ගුහාය යන මේ විහාර සෙනාසන නම. ඇඳය පුටුය හිසිය බිම්බොහොනය යන මේ පඤ්චපීඨසෙනාසන නම. පට රෙදිකඩය, සම්කඩය, තණඇතිරිය, පත්ඇතිරිය යන මේ සන්ථතසෙනාසන නම. 'යම් තැනෙක්හි හෝ හික්ෂුහු පෙරලා එත්ද' යන මේ ඔකාසසෙනාසන නමැයි මෙසේ සිව්වැදැරුම් සෙනසුනක් වේ. ඒ සියල්ලම සෙනාසන ග්‍රහණයෙන් ගන්නාලද මැයි. යළි ලිහිණියක වැනිවූ සිව්දෙස කැමතිසේ හැසිරෙන මේ මහණහට සුදුසු දක්වනසේක් 'අරඤ්ඤං රුක්ඛමූලං' යනාදිය වදාළහ.

එහි අරඤ්ඤං - 'නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දබ්බිලා සබ්බ මතං අරඤ්ඤං' යන මේ හික්ෂුණින්ගේ වශයෙන් ආ අරණ්‍යයයි 'ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිමං' යන මේ වනාහි මේ මහණහට සුදුසුය. ඒ සෙනාසනයාගේ ලක්ෂණ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ධුතාංගනිර්දේශයෙහි කියන ලදී. 'රුක්ඛමූලං - යම් කිසි ගතසෙවනලු ඇති සිස්වූ රුක් මූලය, 'පබ්බතං' - ගෞලය, ඒ එසේමැයි - එහි කුඩා දියවිල්වල දියකිස කොට සිහිල් පවතින් පවන් සලනු ලබන්නහුගේ සිත එකඟ වේ,

‘කන්දරං’- ‘කං’ යි ජලය කියනු ලැබෙයි එයින් දාරිතවූ දියෙන් බිඳුණු පර්වත ප්‍රදේශයය, යමක් ‘නිතම්බයීද’ ‘නදීකුඤ්ජ’යීද කියත්ද (එයයි) ඒ එසේමැයි- එහි රිදීපට වැනි වැලි වෙති, මතුයෙහි මිණිවියනක් වැනි වනගහනය වෙයි, මිණිකඳ වැනි ජලය ගලා බසී. මෙබඳු කඳුරට බැස පැන් බී අවයව සිහිල් කොට වැලි නඟා පවුල් සිවුර පනවා හුන් මහණදම් කරන්නහුගේ සිත එකඟ වේ. ‘ගිරිගුහං’- පර්වත දෙකක් අතර හෝ එක් පර්වතයෙකුහිම හෝ උමඟක් වැනි මහා විවරය. ‘සුසාන’ ලක්ෂණය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී. වනපත්ථං’- මිනිසුන්ගේ උපචාර ස්ථානය ඉක්ම යම් තැනක නොසාන්ද නොවපුරන්ද එහෙයින්ම කීහ- ‘දුරානමෙනං සෙනාසනානං අධිවචනං’ යනාදිය, ‘අබ්භොකාසං’- නොවැසුණු තැන. එහෙත් කැමති වන්නෝ මෙහි සිවුරු කිළියක් කොට වෙසෙයි. ‘පලාලපුඤ්ජං’- පිදුරු රැස. ඒ එසේමැයි- මහත් පිදුරු රැසකින් පිදුරු ඇද ප්‍රාබ්භාර- ලෙන් වැනිවූ වාසස්ථානයන් කෙරෙති. ගස්- පඳුරු ආදීන්ගේ මතුයෙහිද පිදුරු බහා යට හුන්නාහු මහණදම් කෙරෙති, ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී.

‘පච්ඡාභත්තං’- බතට පසු ‘පිණ්ඩපාත පටික්කන්තො’- පිඬු සෙවීමෙන් වැළකුනේ. ‘පල්ලංකං’- හාත්පසින් උතුරුබංසනය. ‘ආභුජිත්වා’- බැඳ, ‘උජුං කායං පනිධාය’- මතු සිරුර සෘජුව තබා අටළොස් පිටකටු කොනින් කොන පිහිටුවා ඒ එසේමැයි- මෙසේ හුන්නහුගේ සම්- මස්- නහර නොනැමෙති. එකල්හි ඔහුට ඒ නැමීම් හෙතුවින් කෙණෙහි කෙණෙහි යම් වෙදනා උපදනාහුද, ඔවුහු නූපදිති. ඔවුන් නූපදනා කල්හි සිත එකඟ වෙයි. කමටහන නොපෙරලෙයි, වැඩීමට තරවීමට පැමිණෙයි. ‘පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’- කමටහනට අභිමුඛ කොට සිහිය පිහිටුවා. මුඛය සමීපයෙහි හෝ කොට යන අර්ථයි. එහෙයින්ම විභංගයෙහි කියනලදී- ‘අයං සති උපට්ඨිතා හොති සුපට්ඨිතා නාසිකත්තෙ වා මුඛනිමිත්තේ වා, තෙන වුවචති පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’ යනු, නොහොත් ‘පරීති පරිග්ගතට්ඨො මුඛන්ති නිය්‍යානට්ඨො සතීති උපට්ඨානට්ඨො තෙන වුවචති පරිමුඛං සතිං’ යි මෙසේ ප්‍රතිසම්භිදාවෙහි කී නියෙන්ද මෙහි අර්ථ දත

යුතු. එහි මේ සංක්ෂේපයයි- ගන්තාලද නික්ම යෑම ඇති සිහිය කොට, යි 'අභිජික්ඛං ලොකෙ' යන මෙහි බිඳීම් අටින් පඤ්චොපාදානස්කන්ධයෝ ලොකය එහෙයින් පඤ්චොපාදානස්කන්ධයන්හි රාගය දුරු කොට කාමච්ඡන්දය විෂ්කම්භණය කොට, යි මේ මෙහි අර්ථයි. 'විගතාහිජේක්ඛන'- විෂ්කම්භණ වශයෙන් ප්‍රභිණ බැවින් පහවූ අභිධ්‍යා ඇති චක්ෂුර්විඥානය සදාශ වූයෙන් නොවෙයි යන අර්ථයි 'අභිජික්ඛාය චිත්තං පරිසොධෙති'- අභිධ්‍යාවෙන් සිත භාත්පසින් මුදයි, යම්සේ ඒ (සිත) ඕ (අභිධ්‍යාව නොමෝ) මුදන්නින් මුදා නැවත නොගන්නින් වේද, එසේ කෙරෙයි යන අර්ථයි. බ්‍යාපාදපදොසං පහාය' යනාදියෙහිද මෙම නයයි. මෙයින් සිත විකෘතියට පැමිණෙයි, කුණු කොමු ආදිය මෙන් පළමු ප්‍රකෘතිය හරිනුයි 'බ්‍යාපාද' නම. විකාරයට පැමිණීමෙන් දූෂ්‍ය වෙයි, මෙරමා හෝ දූෂ්‍ය කෙරෙයි, විනාශ කෙරේනුයි 'පදොස' නම. මේ දෙක ක්‍රොධයටම නම්.

'ථිතං'- චිත්තයාගේ ගිලන්බව. 'මිද්ධං'- වෛසිකයන්ගේ ගිලන් බව, ථිතයද මිද්ධයද ථිතමිද්ධ නම. 'ආලොකසඤ්ඤ'- රැයිද දහවල් දුටු එළිය හැඳිනීමෙහි සමර්ථවූ පහවූ නිවරණ ඇති පිරිසුදුවූ සංඥාවෙන් සමන්විත වූයේ, 'සතො සම්පජානො'- සිහියෙන්ද නුවණින්ද සමන්විත වූයේ. මේ දෙක ආලොක සංඥාවට උපකාරක බැවින් කියනලද. ඔෟධත්‍යයද කොකෘත්‍යයද 'උද්ධච්චකුක්කුච්ච' නම. 'නිණ්ණවිචිකිචිණො'- විචිකිත්සාව තරණය කොට ඉක්මවා සිටියේ මේ කෙසේද? මේ කෙසේද? යි මෙසේ නොපවතිනුයි අකථංකථී නම 'කුසලෙසු ධම්මෙසු'- අනවද්‍ය ධර්මයන්හි, මොවුහු කුශලයෝද? කෙසේ මොවුහු කුසල් වූවාහුද? යි මෙසේ විචිකිත්සා නොකෙරෙයි, සැක නොකෙරෙයි යන අර්ථයි. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. නැවත මේ නිවරණයන්හි වචනාර්ථ ලක්ෂණාදි හෙදයෙන් යමක් කියයුතු වන්නේ නම් ඒ සියල්ල විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දේය.

'ජඤ්ඤය දුබ්බලී කරණෙ'- මේ පඤ්චනිවරණයෝ උපදනාහු නූපත් ලෝකික ලොකොත්තර ප්‍රඥාවට උපදිනට

නොදෙනි, උපන්නාවූද අෂ්ටසමාපත්ති හෝ පඤ්චාහිඤ්චන් මූලිකුප්පා හෙලති, එහෙයින් 'ප්‍රඥාව දුර්වල කරන්නාහුය'යි කියනු ලැබෙත්. 'තථාගතපදං ඉතිපී' - මෙ ද තථාගතයන්ගේ ඥානපදය ඥානවලඤ්ජනය නුවණින් ඇක්මුණු තැන යයි කියනු ලැබේ. 'තථාගතනිසෙවිතං' - තථාගතයන් වහන්සේගේ නුවණ තැමති ඉළයෙන් ගටනා ලද තැනෙක 'තථාගතාරඤ්ජිතං' - තථාගතයන්ගේ නුවණ තමැති දළයෙන් ඉරි ඇඳි තැනෙක. 'යථාභූතං පජානාති' - ස්වභාවවූ පරිදි දැනගනී. 'නතේව ච තාව අරිය සාවකො නිට්ඨං ගතොහොති' - මේ ධ්‍යානාහිඤා බාහිරකයන් හා ද සාධාරණයෝයයි ඒ තාක් නිෂ්ඨාවට නොගියේ වෙයි. මාර්ගක්ෂණයෙහිද අවසන් නොකළ කටයුතු ඇති බැවින් ඒ තාක් නිෂ්ඨාවට නොගියේ වේ. 'අපි ච බො නිට්ඨං ගච්ඡති' - තවද වනාහි මාර්ගක්ෂණයෙහි මහ ඇතු දක්නාවූ නාගවතිකයා මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමයක්සම්බුද්ධයන්'යි මේ ආකාරයෙන් තුන්රුවන්හි නිෂ්ඨාවට යෙයි. 'නිට්ඨං ගතො හොති' - මෙසේ මාර්ගක්ෂණයෙහි නිෂ්ඨාවට යන්නේ අර්හත් ඵලක්ෂණයෙහි අවසන් කළ සියලු කිස ඇති බැවින් සියලු අයුරින් තුන්රුවන්හි නිෂ්ඨාවට ගියේ වේ. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේ මැයි

(මූලභත්ථිපදොපම සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

28. මහාභත්ථිපදොපම සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවමෙමසුතං යි' - මහාභත්ථිපදොපම සූත්‍රයයි. එහි ජංගලානං' - පොළෝතලෙහි හැසිරෙන්නාවූ 'පාණිනං' - පා සහිත ප්‍රාණීන්ගේ 'පදජානාති' - පදයෝ. 'සුමොධානං ගච්ඡන්ති' - රැස්වීමට බැස ගැනීමට යෙති. 'අග්ගමක්ඛායති' - ශ්‍රේෂ්ඨයයි කියනු ලැබේ. ගුණවශයෙන් නොවෙයි යන අර්ථයි. 'යෙ කෙවි කුසලා ධම්මා' - යම් කිසි ලෝකික හෝ ලොකොත්තර හෝ කුශල ධර්මයෝ සංගහං ගච්ඡන්ති' යන මෙහි සංග්‍රහය වතුර්විධය, සජාති සංග්‍රහය, සඤ්ජාති සංග්‍රහය, ක්‍රියාසංග්‍රහය ග්‍රහණ සංග්‍රහයයි කියායි. ඔවුනතුරෙහි-

1 සබ්බෙ ධත්තියා ආගච්ඡන්තු සබ්බෙ ධුත්මණා'යි- මෙසේ සමාන ජාති වශයෙන් සංග්‍රහය සජාති සංග්‍රහ නම.

2 'සබ්බෙකොසලා සබ්බෙමාගධකා'යි මෙසේ උපන් දෙශයාගේ වශයෙන් සංග්‍රහය සඤ්ජාති සංග්‍රහ නම

3 'සබ්බෙරථිකා සබ්බෙ ධනුග්ගහා'යි - මෙසේ ක්‍රියා වශයෙන් සංග්‍රහය ක්‍රියා සංග්‍රහ නම.

4 'චක්ඛායතනං කතමං ධන්ධගහණං ගච්ඡති? චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගහණං ගච්ඡති, හඤ්චි චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධගහණං ගච්ඡති, තෙන චත රෙ! චන්තබ්බං චක්ඛායතනං රූපක්ඛන්ධෙන සංගහිතං යි' - මේ ග්‍රහණ සංග්‍රහ නම මෙතැන්හිදු මෙයම අදහස් කරන ලදී.

තවද- 'චතුත්තං අරියසච්චානං කති කුසලා? කති අකුසලා? කති අබ්‍යාකතා?' යන ප්‍රශ්නය විසඳීමෙහි 'සමුදය සච්චං අකුසලං මග්ගසච්චං කුසලං, නිරොධසච්චං අබ්‍යාකතං දුක්ඛසච්චං සියා කුසලං සියා අකුසලා සියා අබ්‍යාකතං යි' - ආහෙයින් චාතුර්භූමක කුශලයම දෙඅඩ සත්‍යයක්ම භජනය කරන්නේ නොවේද? තවද කුමක් හෙයින් (සැරියුත්) මහ තෙරුන් වහන්සේ චතුරාර්ය සත්‍යයන්හි ග්‍රහණයට යන්නේය, යි වදාළහ ද යත්, සත්‍යයන්ට ඇතුළත් බැවිනි. සැබව- යම්සේ 'සාදිකමදං භික්ඛවෙ දියඬිඨං සික්ඛාපදසතං අන්වං මාසං උදේදෙසං ආගච්ඡති යන්ථ අත්තකාමා කුලපුත්තා සික්ඛන්ති. තිස්සො ඉමා භික්ඛවෙ, සික්ඛා අධි සීල සික්ඛා අධිචිත්තසික්ඛා අධිපඤ්ඤසික්ඛා' යන මෙහි සාධිකවූ දෙඅඩ ශික්ෂාපද සත්‍යය එක් අධිශීලශික්ෂාවම වෙයි. එය හික්මෙන්නේද ත්‍රිවිධශික්ෂාව හික්මෙන්නේය, යි දක්වන ලද්දේය. ශික්ෂාවන්ට ඇතුළත් බැවිනි. තවද- යම්සේ එක් ඇත්පියක සතර කොටසින් එක් කොටසක බැසගන්නාවූද දෙතුන් සතර කොටසක බැසගන්නාවූද සිවල්-සා මුව ආදීන්ගේ පිය ඇත්පියෙහි රැස්වීමට ගියානුම වෙන්ද, ඇත්පියෙන් නොමිඳි එයටම ඇතුළත්වූ හෙයින්. එපරිද්දෙන්ම එක් (සත්‍යයෙක් හිද දෙතුන් සතර සත්‍යයන්හිද ගැනීමට ගියාවූ ධර්මයෝ චතුස්සත්‍යයන්හි ගැනීමට ගියානුම වෙති. සත්‍යයන්ට ඇළුන්වූ හෙයින්. දෙ අඩ සත්‍යයන්හි ග්‍රහණයට ගියාවූද කුශල ධර්මයන් 'සබ්බෙ තෙ චතුසු අරියසච්චෙසු සංගහං

ගව්‍යන්ති'යි වදාළහ. 'දුක්කේ අරියසච්චේ' යනාදි උද්දෙශ පදයන්හිද 'ජාතිපි දුක්ඛා' යනාදි නිර්දේශ පදයන්හිද යමක් කිය යුතුද ඒ සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලදමැයි, නැවත හුදෙක් මෙහි දෙශනානුක්‍රමය දත යුත්තේය- යම්සේ දක්ෂවූ කුලපොත්තෙක් මොනොවට වැඩුණු හුණගසක් ලැබ සතරට කපා එයින් තුන් කොටසක් තබා එකක්ගෙන පස් කොටසකට කපන්නේද, එයින්ද සතරක් තබා එකක් ගෙන පලමින් පිඬු පසක් කරන්නේද, එයින් සතරක් තබා එකක් ගෙන ඇතුළු භාගය පිට භාගයයි දෙපරිද්දෙන් පලා පිට භාගය තබා ඇතුළු භාගය ගෙන එයින් සුමුග- විජ්නිපත්- තල්වැට ආදි නොයෙක් ආකාර වෙනු විකෘති කරන්නේද, හෙතෙම පිට භාගයද ඉතිරි සතර පෙශිහුද ඉතිරි සතර කොටසද ඉතිරි තුන් කොටසද වැඩට නොපමුණුවන්නේ ය, යි නොකිය යුතුයි එහෙත් එක්පාරින් පමුණුවන්ට නොහැක පිළිවෙළින් පමුණුවන්නේයි. එපරිද්දෙන්ම මේ මහතෙරුන් වහන්සේද කුලපොත්තෙක් මනාකොට වැඩුණු හුණු ගසක් ලැබ සතරට කොටස් (කළාක්) මෙන් මේ මහත්වූ සූත්‍රය ආරම්භ කොට චතුරාර්යාසත්‍ය වශයෙන් මාතෘකා තැබූහ කුලපොත්තා තුන් කොටසක් තබා එකක් ගෙන පස් පරිද්දෙකින් කිරීම මෙන් තෙරුන් තුන් ආර්යාසත්‍යයන් තබා එක් දුඃඛ සත්‍යය ගෙන බෙදන්නහුගේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් පරිද්දෙකින් කිරීමය. නැවත යම්සේ ඒ කුලපොතු සතර කොටසක් තබා එක් භාගයක් ගෙන පසට පැළිද, එපරිද්දෙන් තෙරුන් වහන්සේ සතර අරූපස්කන්ධයන් තබා රූපස්කන්ධය විභාග කරන්නාහු. සතර මහාභුතයෝද සතර මහාභුතයන්ගේ උපාදාය රූපයදැයි පස් පරිද්දෙකින් කළහ. නැවත යම්සේ ඒ කුලපොතු තෙම සතර පෙශින් තබා එකක් ගෙන ඇතුළු භාගය පිට භාගයයි දෙකට පැළිද, එපරිද්දෙන් තෙරුන් වහන්සේ උපාදාය රූපයද තුන්ධාතුන්ද තබා එක් පෘථිවිධාතුව විභාග කරන්නාහු ආධ්‍යාත්මික- ඛාන්‍ය වශයෙන් දෙපරිද්දෙකින් දැක්වූහ.

යම්සේ ඒ කුලපොතු පිටභාගය තබා ඇතුළු භාගය ගෙන නන්වැදෑරුම් වෙනුවිකෘති කෙළේද, එපරිද්දෙන් තෙරුන් වහන්සේ බාහිර පඨවි ධාතුව තබා අධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතුව

විසි ආකාරයකින් විභාග කොට දක්වනට 'කතමා චා'වුසො අප්ඝ්ඨත්තිකා පඨවි ධාතු' යනාදිය වදාළහ.

නැවත යම්සේ කුලුපොතු තෙම පිට කොටසද ඉතිරි සතර කොටසද ඉතිරි තුන් කොටසද පිළිවෙළින් වැඩට පමුණුවන්නේද, එක් පහරින් පමුණුවනට නොම හැක්කේද එපරිද්දෙන් තෙරුන් වහන්සේ බාහිර පඨවිධාතුවද ඉතිරි තුන් ධාතුවද උපාදා රූපයද ඉතිරි සතර අරූපිස්කන්ධයන්ද ඉතිරි තුන් ආර්යාසසත්තයන්ද පිළිවෙළින් විභාගකොට දක්වන සේක එක් පහරින් දක්වනට නොමහැක්කේය.

තවද- රාජපුත්‍රොපමාවෙනුදු මේ ක්‍රමය දැක්විය යුත්තේය- එක් මහරජෙකි, ඔහුගේ අතිරේක දහසක් පුත්‍රයෝය හෙතෙම ඔවුන්ගේ පළඳන පිරිකර පෙට්ටි සතරක තබා දෙටුපුත්‍රයාට පාචා දුන්නේය "දරුව, මේ තා බෑයන්ගේ පළඳන බඩුය, එබඳු උත්සවයක් පැමිණි කල්හි අපට පළඳන දෙවයි ඉල්වන්නවුන්ට දෙන්නෙහියයි. හෙතෙම "මැනව දෙවයෙනි යි, සාරගර්භයෙහි තැන්පත් කළේය. එබඳු සැණකෙළි දිනයක රාජ පුත්‍රයෝ රජු වෙත ගොස් 'පියාණෙනි, අපට පළඳනා දුනමැනව, නකත් කෙළින්තෙමු' යි කීවාහුය. "දරුවෙනි, නොප දෙටුබෑයා අත මා විසින් පළඳන තබනලද එය ගෙන්වා පළඳිවුය'යි. ඔවුහු 'මැනවැ'යි පිළිවදන් දී ඔහු වෙත ගොස් 'අපගේ පළඳන බඩු ඔබ අතෙහිල, එය දුන මැනවැ'යි කීවාහුය. හෙතෙම එසේ කරන්නෙමි යි ගබඩාව විවෘත කොට පෙට්ටි සතර බැහැර කොට තුනක් තබා එකක් විවෘත කොට එයින් සුමුග පසක් බැහැර කොට සතරක් තබා එකක් විවෘතකොට එයින් කරඬු පසක් බැහැර කොට ඔවුනතුරෙහුදු සතරක් තබා එකක් විවෘත කොට පියන පසෙක තබා එයින් අතෙහි පළඳින පයෙහි පළඳින නොයෙක් ආකාර පළඳනා බැහැර කොට දුන්නේය. එකෙක් ඇති- හෙතෙම ඉතිරි කරඬු සතරින්ද ඉතිරි සුමුග සතරින්ද ඉතිරි පෙට්ටි තුනින්ද ඒතාක් බෙදා නොදෙයි. එහෙත් පිළිවෙළින් දෙන්නේය. එක් පහරින් දෙන්නට නොහැකි වේ.

ඒ උපමාවෙහි මහරජු මෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දතයුතු. මේ වදාරනලද මැයි- 'රාජා'හමස්මි සෙලා'ති භගවා ධම්මරාජා

අනුක්තරෝ'යි ජ්‍යෙෂ්ඨ පුත්‍රයා මෙන් ශාරීපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ (දතයුතු) මේ වදාරන ලද මැයි- 'යං බො තං භික්ඛවෙ, සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය භගවතො පුතේනා ධරසො මුඛතො ජාතො ධම්මජො ධම්ම නිම්මිතො ධම්මදායාදො නො ආභිසදායාදෙති, සාරිපුත්තමෙ'ව තං සම්මා වදමානො වදෙය්‍ය භගවතො පුතෙනා -පෙ- නො ආභිසදායාදො'යි අයිරා දහස් රාජපුත්‍රයන් මෙන් භික්ෂු සංඝ තෙමේ දතයුතු මෙ ද වදාරන ලදී-

"භික්ෂුන් සම්බන්ධිවූ අතිරෙක දහසක්, කොයින් නොබියවූ නිර්වාණ ප්‍රතිසංයුක්තවූ ධර්මය දෙශනා කරන්නාවූ පහවූ කෙලෙස් රජස් ඇති සුගතයන් වහන්සේ පර්යූපාසනය කෙරෙයි."

රජු විසින් ඒ පුත්‍රයන්ගේ පළඳන පෙට්ටි සතරක බහා දෙටු පුත්‍රයාගේ අතැ තැබූ කල මෙන් භාග්‍යවතුන් විසින් දම් සෙනෙවියන් අත සිව්සස් පවසනු පිණිස තැබූ කාලයය, එහෙයින්ම වදාළහ- "සාරිපුතේනා භික්ඛවෙ, පහොති වත්තාරි අරියසච්චාති විත්ථාරෙන ආචික්ඛිතුං දෙසෙතුං පඤ්ඤාපෙතුං පට්ඨපෙතුං විචාරිතුං විහජිතුං උත්තාති කාතුං' යනු. එබඳුවූ සැණකෙළියෙහි ඒ රාජපුත්‍රයන්ගේ රජු කරා එළඹ පළඳන කල මෙන් භික්ෂු සංඝයාගේ වස් එලඹෙන සමයෙහි අවුත් දම් දෙසුම් පිණිස අයැදි කාලයය, වස් එළඹෙන දිනය ළංව සිටි කල්හි මේ සූත්‍රය දෙසනා කරන ලද්දේ ල. රජු විසින් 'දරුවෙනි, නොප දෙටුබෑයා අතැ මා විසින් පළඳන තබන ලද, එය ගෙන්වා ගෙන පළඳිවු' යයි කී කාලය මෙන් සමයක් සම්බුද්ධයන් විසින්ද 'මහණෙනි, සැරියුත් - මුගලන් දෙදෙන සෙවනය කරවූ මහණෙනි, සැරියුත් - මුගලන් දෙදෙන හජනය කරවූ, පණ්ඩිතවූ භික්ෂූහුය, සබ්බසරුන්ට අනුග්‍රහ කරන්නාවූය'යි මෙසේ දම්සෙනෙවියන් වෙත භික්ෂූන් යැවූ කාලයය, රාජපුත්‍රයන් විසින් රජුගේ කථාව අසා දෙටු බෑයා කර ගොස් පළඳන අයැදි කාලය මෙන් භික්ෂූන් විසින් ශාස්තෘන් වහන්සේගේ කථාව අසා දම්සෙනෙවියන් කරා එළඹ දම්දෙසුම් අයැදි කාලයය දෙටු බෑයා ගැබ විවර කොට පෙට්ටි සතර බැහැර කොට තැබීම

මෙන් දම්සෙනෙවියන් මේ සූත්‍රාන්තය ආරම්භ කොට වතුරාර්ය සත්‍යයන්ගේ වශයෙන් මාතෘකාව තැබීමය. පෙට්ටි තුනක් තබා එකක් විවෘත කොට එයින් සුමුග පසක් බැහැර කිරීම මෙන් තුන් ආර්යසත්‍යයන් තබා දූඛසත්‍යය විභාග කරන්නහුගේ පස් කඳ දැක්වීමය, සුමුග සතරක් තබා එකක් විවර කොට එයින් කරවූ පසක් පිටතට ගැනීම මෙන් සතර අරුකඳ තබා එක් රූපස්කන්ධය විභාගකරන්නහුගේ සතර මහාභූත- උපාදාරූප වශයෙන් පස් කොටස දැක්වීමය. කරඬු සතරක් තබා එකක් විවර කොට පියන පසක තබා හත්ප්‍රභ- පාදපගාදී පළඳන දීම මෙන් තුන් මහාභූතයන්ද උපාදාරූපයද තබා එක් පෘථිවි ධාතුව විභාග කරන්නහුගේ පළමු කොට බාහිර පියන මෙන් තබා ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිධාතූහුගේ නානාස්වභාව හෙයින් විසි ආකාරයකින් දැක්වීම් පිණිස 'කතමා වා වුසො අප්ඤ්ඤානිකා පඨවිධාතූ' යනාදී වචනයය. නැවත ඒ රාජපුත්‍රයාගේ ඒ කරඬු සතරින්ද සුමුග සතරින්ද පෙට්ටි තුනින්ද පසුව පිළිවෙළින් බැහැරකොට පළඳනා දීම මෙන් තෙරුන් වහන්සේගේද ඉතිරි තුන් මහා භූතයන්ගේත් උපාදාරූපයන්ගේත් සතර අරුපස්කන්ධයන්ගේත් තුන් ආර්යසත්‍යයන්ගේත් පසුව පිළිවෙළින් දැක්වීම් දත යුතු.

නැවත යම් මේ 'කතමා වා වුසො, අප්ඤ්ඤානිකා පඨවිධාතූ' යනාදිය වදාරන ලදද, එහි 'අප්ඤ්ඤානිකා පඨවිධාතූ' යන මේ දෙකම නියකාධි වචන (ස්වසන්තානයට නමක්) මැය. 'කක්ඛළං' තදවූ බරිගතං'- පරුෂවූ 'උපාදින්නා'- කර්ම සමුට්ඨාන රූපයම නොවෙයි, නැවත අවිශේෂයෙන් මෙය ශරීරස්ථායගේ ගැනීමය. ඒ එසේ මැයි උපාදින්න හෝ අනුපාදින්න හෝ වේවා, ආදින්නගාහිත- පරාමර්ශ වශයෙන් සියල්ල උපාදින්නම නම් වේ. 'සෙය්‍යපීදං'- කෙසා ලොමා - පෙ- උදරියං කරියං' යන මෙය ධාතු කර්මස්ථානික කුල පුත්‍රයාගේ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතු වශයෙන් පළමු කොට කර්මස්ථානය විභාග කරන ලදී. නැවත මෙහි මෙනෙහි කිරීම පටන් ගෙන විදසුන් වඩා රහත් බව ගනු කැමැත්තහු විසින් යමක් කටයුතුද ඒ සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේ මැයි.

එකෙක් ඇති- මෙහි 'මත්ථලංගය පෙල නො ආයේය. හෙද එලවා විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කී නියෙන්ම පැහැ- සටහන් ආදී වශයෙන් විභාග කොට 'මෝද අවෙතනවූ අවයාකෘතවූ ගුණවූ පෘථිවි ධාතුව' යයි මෙනෙහි කටයුතු. 'යං වා පනමඤ්ඤමිපි'- මෙය ඉතිරි තුන් කොටසෙහි යෙදුනාවූ පෘථිවි ධාතුව ගැනීම පිණිස කියන ලදී. 'යා වෙව බො පන අඤ්ජත්තිකා පඨවි ධාතූ' යම් මෝ උක්තප්‍රකාර ආධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතුවකුත් 'යා ව බාහිරා'- විභංගයෙහි 'අයො ලොභං තිප්‍ර සිසං' යනාදී නයින් ආ බාහිරවූ යම් පෘථිවි ධාතුවකුත් මෙනෙකින් තෙරුන් විසින් ආධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතුව නානා ස්වභාවයෙන් විසි ආකාරයකින් විස්තරයෙන් දක්වන ලද්දීය. බාහ්‍ය පෘථිවි ධාතුව සංක්ෂේපයෙන් දක්වන ලද, කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් යම් තැනෙකින් සත්වයන්ගේ ආලය නිකාන්තිය ප්‍රාර්ථනාව බැසගැනීම ග්‍රහණය පරාමර්ථය බලවත් වේද එහි ඒ ආලයාදිත්ගේ උද්ධරණය පිණිස බුදුවරයෝ හෝ බුද්ධ ශ්‍රාවකයෝ හෝ විස්තර කථාව වදාරති. තවද යම් තැනෙක බලවත් නොවේද, එහි කළයුතු කිසි නැති හෙයින් සැකෙවින් වදාරත්. ඒ එසේමැයි යම්සේ ගොවියෙක් කෙන සාත්තේ යම්තැනක මූල ප්‍රබන්ධයන්ගේ බලවත් බැවින් නගුල ලැගේද, එහිගොනුත් තබා පස් ඉවත් කොට මූල ප්‍රබන්ධයන් බිඳ සිඳ නගමින් බොහෝ වැයම් කෙරේද, යම් තැනක ඒ (මූල) නැත්ද, එහි බලවත් උත්සාහය නොකොට ගොනුත් පිට පහරදෙමින්, සාත්තේම වේද, මේ කාරණය එපරිද්දෙන් දතයුතු

'පඨවිධාතූරෙවෙසා'- ඇවැත්ති, මෝ විවිධ වූවාම ස්තබ්ධාර්ථයෙන් කර්කෂාර්ථයෙන් සමාන ලක්ෂණ ඇති පෘථිවි ධාතුව යයි ආධ්‍යාත්මිකය බාහ්‍යය සමඟ යොදා දක්වති. කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් බාහ්‍ය පෘථිවි ධාතුවගේ සිත් නැති බව ප්‍රකටද ආධ්‍යාත්මික නොවේද, එහෙයින් ඕ බාහිර පඨවි ධාතුව සමඟ එක් වැනි වූවා අවෙතන වූවාම යයි ගන්නනුට සුවසේ පරිග්‍රහය වේ. කුමක් මෙන්ද යත්, යම්සේ දැමුණු ගොනෙකු සමඟ යෙදූ නො දැමුණු ගවයා කීප දිනක්ම ප්‍රතිපක්ෂවේද, කම්පා වේද, අනතුරුව කීප දිනකින්ම දමනයට පැමිණේද, එපරිද්දෙන් ආධ්‍යාත්මික පෘථිවි ධාතුවද බාහ්‍යය සමඟ එක්

වැනියයි ගන්නනුට කීප දිනක්ම අවේනනා භාවයෙන් නො වැටහෙයි. අනතුරුව නො බොහෝ දිනකින්ම ඒ වේනනා රහිත බව ප්‍රකටවේ. 'තං නෙතං මම' ඒ මේ උභය පෘථිවි ධාතුවම මගේ නොවෙයි. මේ තෙම මම නොවෙමි, මේ තෙම මාගේ ආත්මය නොවේ යයි මෙසේ තතු පරිදි විදර්ශනා ඥානයෙන් දතයුතුයි. 'යථාභූතා'- යථා ස්වභාවයෙන් යම් හෙයකින් එය අනිත්‍යදි ස්වභාවය වේද, එහෙයින් අනිත්‍යය දුඃඛය අනාත්මයයි මෙසේ දතයුතුය යන අර්ථයි.

'හොති බො සො ආවුසො'- යනු කුමක් හෙයින් ආරම්භ කළ සේක්ද? බාහිර ආපොඛාතූ වශයෙන් බාහිර පඨවි ධාතූහු ගේ විනාශය දක්වා එයට වඩා ඉතා විශේෂයෙන් උපාදින්නවූ ශරීරස්ථ පෘථිවිධාතූහුගේ විනාශය දැක්වීම පිණිසය 'පකුප්පති' අපසංවර්ත විසින් වැඩෙන්නී කිපෙයි. 'අන්තරහිතා තස්මිං සමයෙ බාහිරා පඨවි ධාතූ හොති'- එකල්හි කෙළ සිය දහසක් සක්වළ කරදියෙන් විලින වන්නී ජලය හා අනුගතව පර්වතාදි වශයෙන් පිහිටි සියලු පෘථිවි ධාතුව අතුරුදහන් වෙයි. දියව ජලයම වේ. 'තාවමහල්ලිකාය'- එපමණ මහත්වූ.

'(යොදුන්) දෙසිය දහසක්ද සාර නහුතයක්ද, බොල් බැවින් මෙ පමණ මෝ පෘථිවි නොමෝ සංඛ්‍යා කරන ලද්දීය.'

මෙසේ බොල් බැවින් මහත්වූ පුලුලින් වනාහි කෙළ සිය දහසක් සක්වළ පමණවූ 'අනිච්චතා'- ඇතිව නැතිවන බව 'බයධම්මතා'- ක්ෂයට යන ස්වභාව ඇති බව. 'වයධම්මතා'- ව්‍යයට යන ස්වභාව ඇති බව, 'විපරිනාම ධම්මතා'- ප්‍රකෘතිය හරින ස්වභාව ඇති බව. මෙසේ මේ සියලු පදයන්ගෙන්ම අනිත්‍ය ලක්ෂණයම වදාරන ලද 'නැවත යමෙක් අනිත්‍යයද, එය දුඃඛය, යමෙක් දුක්ද, එය අනාත්මයයි ලක්ෂණත්‍රයම ආවාහුම වෙති. 'මත්තට්ඨකස්ස'- මද කලක් සිටිනාවූ. එහි දෙආකාරයකින් මේ කායයාගේ මද කලක් සිටින බව දතයුතු. ධීති පරිත්තතා වශයෙන්ද සරස පරිත්තතා වශයෙන්ද වේ. ඒ එසේමැයි- මේ කය අතීත චිත්තක්ෂණයෙහි ජීවත්විය, (දැන්) ජීවත් නොවෙයි. (මතු) ජීවත් නොවන්නේය, අනාගත චිත්තක්ෂණයෙහි ජීවත් වන්නේය, (දැන්) ජීවත් නොවෙයි, පෙර ජීවත් නොවී වර්තමාන චිත්තක්ෂණයෙහි ජීවත් වෙයි, (පෙර)

ජීවත් නොවී (මතු) ජීවත් නොවන්නේය,යි කියනු ලැබේ.

"ජීවිතෙන්දියයද ආත්මභාවයද සුඛ දුඃඛ වෙදනාද යන මොවුහු අසම්මිශ්‍ර වූවාහු එකෙකි චිත්තය හා යෙදුනාහුය. ක්ෂණය ඉතා මද කල්ව පවත්නේයි.

මෙයද මොහුගේම මදකල් පැවැත්ම දක්වනු සේ වදාරන ලදී. මෙසේ ධීනිපරිත්තතා වශයෙන් මදකල් සිටින බැව් දතයුතු. නැවත ආශ්වාස ප්‍රතිබද්ධාදිභාවයෙන් ඔහුගේ සරසපරිත්තතා දතයුතු. 'ඒ එසේමැයි- සත්වයන්ගේ ජීවිතය ආශ්වාස ප්‍රතිබද්ධය, ජීවිතය ප්‍රාශ්වාස ප්‍රතිබද්ධය, ජීවිතය ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස ප්‍රතිබද්ධය, ජීවිතය මහාභූත ප්‍රතිබද්ධය, ජීවිතය කබලිකාරාහාර ප්‍රතිබද්ධය, ජීවිතය විඥාන ප්‍රතිබද්ධය යි මෙය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලදී.

'තණ්හපාදිත්තස්ස'- තෘෂ්ණායෙන් ආදිත්ත- ගෘහිත- පරාමර්ශ කරනලද. 'අහන්ති වා මමන්ති වා අස්මිති වා අථබ්බස්ස නො වෙ' වෙන්ට හොති'- එකල්හි මෙසේ ත්‍රිලක්ෂණයට නගා බලන්නාවූ ඒ මහණහට මේ ආධ්‍යාත්මික පෘථිවිධාතුවෙහි 'මේ මම වෙමි' යි හෝ යනාදි ත්‍රිවිධවූ තෘෂ්ණාමාන දෘෂ්ටිග්‍රාහය නොම වෙයි, නොවේමය යන අර්ථයි. තවද- අපොධාතු වශයෙන් යම්සේද එපරිද්දෙන් තෙජොධාතු- වායොධාතු වශයෙන්ද බාහිර පඨවිධාතුහුගේ අතුරුදහන් වීම වෙයි එහෙත් මෙහි එකක්ම ආයේය. ඉතිරි වූවාහුද අර්ථ හෙයින් දතයුත්තාහුයි.

'තං වෙ ආවුසො'- මෙහි ඒ ධාතුකර්මස්ථානික හික්ෂුගේ ශ්‍රෝත්‍රචාරයෙහි පරිග්‍රහය පිහිටුවමින් බලය දක්වන සේක. 'අකේකාසන්ති'- දශ ආක්‍රොශවස්තුවින් ආක්‍රොශ කෙරෙති. 'පරිභාසන්ති'- තා විසින් මෙ ද මෙ ද කරන ලද, තට මෙසේත් කරන්නෙමු යි වචනයෙන් පරිභව බෙණෙති. 'රොසෙන්ති'- ගටති 'විභෙසෙන්ති'- දුක් උපදවති. සියල්ල වචනයෙන් ගැටීමම කියන ලදී. 'සො එවං'- ඒ ධාතු කර්මස්ථානික මෙසේ දැනගනී. 'උප්පන්නා ඛො මෙ අයං'- දැන් වර්තමානයෙහි උපන් බැවින්ද සමුදාචාර වශයෙන් උපන් බැවින්ද උපන්නිය. 'සොතසම්ඵස්සජා'- උපනිශ්‍රය විසින් ශ්‍රෝත්‍රස්පර්ශයෙන් උපන් ශ්‍රෝත්‍රචාරයෙහි ජවනවෙදනා තොමෝ. 'අසේසා අනිච්චො'-

ශ්‍රෝත්‍රස්පර්ශය තෙම ඇතිව නැති වන අනිත්‍යයි දකී. වෙදනාදීහුද ශ්‍රෝත්‍රස්පර්ශය හා සම්ප්‍රසුක්ත වූවාහුම දතයුත්තාහුයි. 'ධාතාරම්මණමෙව' - ධාතු සංඛ්‍යාතවූම අරමුණ.

'පක්ඛන්දනි' - බසි. 'පසීදනි' - ඒ අරමුණෙහි පහදී. නොහොත් මෙය ආධාර වචන මැයි, ව්‍යඤ්ජන සන්ධි විසින් ධාතාරම්මණමෙවයි කියන ලද, ධාතු නම් අරමුණෙහිම යන මේ මෙහි අර්ථයි. 'විමුච්චනී' - ධාතු වශයෙන් මෙසේ යයි අධිමොක්ෂය ලබයි. නොඇලෙයි, දූෂ්‍ය නොවෙයි. ඒ එසේමැයි - මේ තෙම ශ්‍රෝත්‍රවාරයෙහි අරමුණ ආපාථයට පැමිණි කල්හි මූලපරිඥ - ආගන්තුක - තාවකාලික වශයෙන් පරිග්‍රහ කෙරෙයි. ඔහුගේ විස්තර කථාව සතිපට්ඨානයෙහි චතුස්සම්ප්‍රජන්‍ය පර්වයෙහි කියන ලද්දිය. එහෙත් ඕ එහි වක්ෂුර්වාර වශයෙන් කියන ලද, මෙහි ශ්‍රෝත්‍රවාර වශයෙන් දතයුතු. ඒ එසේමැයි - මෙසේ කළ පරිග්‍රහය ඇති ධාතු කර්මස්ථානිකවූ බලවත් විදර්ශකය හට ඉදින් වක්ෂුර්වාරාදියෙහි අරමුණ ආපාථයට පැමිණි කල්හි නුනුවණින් ආවර්ජනය උපදීද, ව්‍යවස්ථාපනයට පැමිණෙද, ව්‍යවස්ථාපනයට පැමිණ එක් දෙවරක් ආසෙවනය ලැබ සිත භවාංගයටම බසීද, රාගාදී වශයෙන් නොඋපදීද, මේ තෙම කොට්ඨාස්තවූ තියුණු විදර්ශකය. අනිකෙකුට රාගාදී වශයෙන් එක් වරක් ජවන් දිවෙයි, යළි ජවන් කෙළවර රාගාදී වශයෙන් මාගේ ජවන් දුවන ලදැයි මෙනෙහි කරන්නහු විසින් අරමුණ නුවණින් වෙන්කොට ගන්නා ලද්දේම වෙයි. නැවත වරක් එසේ නොදිවෙයි. අනිකෙකුට - එක් වරක් මෙනෙහි කරන්නහුට යළි දෙවෙනිවර රාගාදී විසින් දිවේමය. එහෙත් දෙවෙනිවර අවසන මෙසේ මාගේ ජවනය දුවන ලදැයි මෙනෙහි කරන්නහු විසින් අරමුණ වෙන් කොට ගන්නා ලදම වෙයි. තුන්වෙනි වර එසේ නූපදී. මෙහි වනාහි ප්‍රථමයා ඉතා තියුණු වූයේ වෙයි. තුන්වැනි වූයේ ඉතා මන්ද වූයේ වෙයි, නැවත දෙවැන්නාගේ වශයෙන් මේ සූත්‍රයෙහිද ලටුකිකො පමයෙහිද ඉන්ද්‍රිය භාවනායෙහිද මේ අර්ථය දතයුතු.

මෙසේ ශ්‍රෝත්‍රද්වාරයෙහි පරිග්‍රහ වශයෙන් ධාතුකර්මස්ථානිකයාගේ බලය ප්‍රකාශ කොට මෙවිට

කායචාරයෙහි ප්‍රකාශ කරන්නාහු 'තං වෙ ආවුසො' යනාදිය වදාළහ. යම් හෙයකින් අනිටු අරමුණට පැමිණ ශ්‍රෝත්‍රද්වාරයෙහිද කායද්වාරයෙහිද යන දෙ දොරෙහි වෙහෙසේද, එහෙයින් යම්සේ කෙත්තිමි පුරුෂයෙක් උදැල්ලක් ගෙන කෙතෙහි හැසිරෙන්නේ යම් යම් තැනෙක් හෝ මැටි පිඩක් නොදී දුබල තැන්හිම උදැල්ලෙන් බිම බිඳ තණ සහිත මැටිපිඩක් දෙන්නේද, එපරිද්දෙන් මහ තෙරුන් වහන්සේ අනාගතයෙහි ශික්ෂාකාමී වූ ප්‍රධන්වීර්යාය කරන්නාවූ කුලපුත්‍රයෝ මේ දෙදොර සංවරය පිහිටුවා වහාම ජාති- ජරා මරණය කෙළවර කරන්නාහුය, යි මේ දෙ දොරම දැඩි කොට සංවරය දෙසන සේක් මේ දෙගතාව ආරම්භ කළහ එහි 'සමුදාවරන්ති' - උපකුම කෙරෙහි, 'පාණිසම්ඵස්සෙන' - අකුල් පහරින්, සෙස්සෙහිදු මෙම නයයි. 'තථාභූතො' - එබඳු ස්වභාව ඇතියේ. 'යථාභූතස්මිං' යම් ස්වභාවයක් ඇති. 'කමන්ති' - පවතින්. 'එවං බුද්ධං අනුස්සරතො' යනාදියෙහි 'ඉතිපි සො භගවා' යනාදී නයින් සිහි කරන්නේද බුදුන් සිහි කෙරෙයි, 'වුත්තං ඛො පනෙනං භගවතා'යි සිහි කරන්නේද සිහි කෙරේමැයි. 'ස්වක්ඛාතො භගවතා ධම්මො' යනාදී නයින් සිහි කරන්නේද දහම් සිහි කෙරෙයි, කකචූපමොවාදය සිහි කරන්නේත් සිහි කෙරේමැයි. 'සුපටිපන්නො' යනාදී නයින් සිහි කරන්නේද සංඝයා සිහි කෙරෙයි, කියතින් කැපීම ඉවසන භික්ෂුහුගේ ගුණය සිහි කරන්නේත් සිහි කෙරේ මැයි.

'උපෙක්ඛා කුසලනිස්සිතා න සණ්ඨාති' යන මෙහි විදර්ශනොපෙක්ෂාව අදහස් කරන ලදු. 'උපෙක්ඛා කුසල නිස්සිතා සණ්ඨාති' යන මෙහි ෂඩංගොපෙක්ෂාවය. නැවත එකෙක් ඇති- ඔ මෝ ක්ෂීණාශ්‍රවහට ඉටුනිටු අරමුණුවල නොඇලීම් ආදී විසින් පවතී, එහෙත් මේ මහණ වීර්යාබලයෙන් භාවනාසිද්ධිය පිණිස තමාගේ විදර්ශනාව ක්ෂීණාශ්‍රවයාගේ ෂඩංගොපෙක්ෂා ස්ථානයෙහි තබානුයි විදර්ශනාව 'ඡළංගපෙක්ඛා' නම්වූ.

අබ්බාතු නිර්දේශයෙහි 'අපොගතං' - සියලු ආපයෙහි ඇතුළත් තෙත්වූ යුසභාව ලක්ෂණය. යලි 'පිත්තං සෙම්භං'

යනාදියෙහි යමක් කියයුතුද ඒ සියල්ල භාවනානය සමඟ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී. 'පකුප්පති' - ඔස වශයෙන් වැඩෙයි සමුද්‍රයෙන් හෝ ජලය උතුරයි. මේ තෙම මේ පියවි කිපීමය. අප්පංචර්ත කාලයෙහි වනාහි කෙළසියදහසක් සක්වළ ජලයෙන් පිරුනේම වේ. 'ඔගච්ඡන්ති' - යටට යෙති උදුනෙහි නැඟ ජලය මෙන් ක්ෂයට විනාශයට පැමිණෙයි. සෙස්ස පළමු නයින්ම දනගු.

තෙජොධාතු නිර්දේශයෙහි 'තෙජොගතං' - සියලු තෙජස්හි ඇතුළත් උෂ්ණභාව ලක්ෂණය. තෙජස්ම හෝයි. තෙජස් බවට ගියේනුයි 'තෙජොගත' නම. පළමු 'ආපොගත' යෙහිද පසු 'වායොගත' යෙහිද මෙම නයයි. 'යෙනව' - කිපියාවූ යම් තෙජොගතියකින් මේ කය අතිශයින් තැවේද, එකාතික ජ්වරාදිභාවයෙන් උණුසුම් වූයේ වේද, 'යෙන ව ජරියති' - යමකින් මේ කය දිරාද ඉඳුරන්ගේ විකලබවට බලපිරිහීමට විලිපිලි ඇබවටත් පැමිණේද, 'යෙන ව පරිඛය්හති' - කිපුණු යම් මේ කය දැවේද, ඒ පුද්ගලද දැවෙමි දැවෙමි යි හඬමින් සියවර සෙදු ගිතෙල් රත් සඳුන් ආදීන්ගේ ගැල්වීම හා තල්වැටපවනත් කැමති වේද, යෙන ව අසිතපිතබායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති' - යමකින් ඒ ඔදනාදි වළඳන ලද්ද හෝ පැත් ආදිය බොන ලද්ද හෝ පිටිකැවුම් ආදිය කන ලද්ද හෝ නො පැහුම් පැණි ආදිය රසවිඳින ලද්ද හෝ මනාකොට පරිපාකයට යේද, රසාදිභවයෙන් විභාගයට යන්නේය යන අර්ථයි. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. නැවත විස්තරයෙන් යමක් කියයුතු වන්නේද, ඒ සියල්ල භාවනානය සමඟ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී.

'හරිතත්තං' යනු නිල්තණ මැයි. තෙත්වූ තණ වෙත පැමිණ නිවෙයි යන අර්ථයි. 'පත්ථන්තං' - මහමග සෙලන්නං - පර්වතය. 'උදකන්තං' - ජලය. 'රමණියං වා භුමිභාගං' - තණ ලැහැබ් ආදිය රහිතවූ ජනශූන්‍යවූ නො පිළිසන් බිම් පෙදෙස. 'අනාහාරා' - ප්‍රත්‍යය රහිතවූවා දර රහිත වූවා. මෙ ද පියවින්ම තෙජස්විකාරය කියනලද. තෙජස්සංචර්ත කාලයෙහි වනාහි කෙළ සියදහසක් සක්වළ දවා අළුමතුද නොසිටි 'නහාරුදද්දුලෙන' - සම්චාරලියෙන් අග්ගිං ගවෙසන්නි' - යමක්

මදපමණවූත් උණුසුම් ලැබ දැල්වේද එබඳු සියුම් දර ගෙන යොයති. මෙහිදු සෙස්ස පළමු නයින්ම දතයුතු.

වායොධාතු නිර්දේශයෙහි 'උද්ධංගමා වාතා'- ඔක්කාර- හික්කාදිය පවත්වන උඩට නඟින වාතයෝ 'අධොගමාවාතා'- මල- මු ආදිය බැහැර කරන යටට බසින වාතයෝ. 'කුච්ඡිසයා වාතා'- අතුනු පිටත වාතයෝ 'කොච්ඡිසයා වාතා' අතුනු ඇතුළත වාතයෝ, 'අංගමංගානුසාරිනෝ'- ධමනිජාලානුසාරයෙන් සියලු සිරුරු අවියවයක් පාසා පතළාවූ හැකිළිම් දිගුකිරීම් ආදිය උපදවන වාතයෝ. 'අස්සාසෝ'- ඇතුළත පිවිසෙන නාසික වාතය, 'පස්සාසෝ'- පිටත නික්මෙන නාසිකවාතය මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. නැවත විස්තරයෙන් යමක් කියයුතු වන්නේ නම් ඒ සියල්ල භාවනානය සමඟ විගුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලදී. 'ගාමම්පි වහති' සියලු ගම්ම සුණු විසුණු කරමින් ගෙන යයි. නිගමාදියෙහිදු මෙම නයයි මෙහි වායුසංවර්ත කාලයෙහි කෙළ සිය දහසක් සක්වළ වැනසීම් විසින් වායොධාතු විකාරය දක්වන ලද. 'විදුපනෙන්'- අග්නිවිජනයෙන්. 'ඔස්සාවනේ'- සියනගැ. යම් හෙයකින් එයින් ජලය වැගිරේද, එහෙයින් එය 'ඔස්සාවන' යයි කියනු ලැබේ. මෙහිදු සෙස්ස පළමු නයින්ම දතයුතු.

'සෙය්‍යථ පි ආවුසෝ' යන මෙහි කුමක් දක්වන්නේද, යට කියන ලද මහාභූතයන්ගේ නිස්සත්වභාවයය. 'කට්ඨං'- ද්‍රව්‍ය සම්භාරය. 'වල්ලිං'- හාත්පසින් බඳින වැල්. තිණං'- සෙවෙනිතණ. 'මත්තික'- මතුයෙහි ආලෙප කරන මැටි. 'ආකාසෝ පරිවාරිතෝ'- මේ කාෂ්ටාදිය ඇතුළතද පිටතද පිරිවරා අහස සිටියේ යන අර්ථයි. 'අගාරනෙන්වං සංඛං ගච්ඡති'- අගාර(-ගේ) යි පැනවීම් මතු වෙයි නැවත කාෂ්ටාදිය වෙන වෙනම රැස් කළ කල්හි දැවරැස වැල් රැසයිම කියනු ලැබේ. එවමෙව බො- එපරිද්දෙන් ඇට ආදිය ඇතුළතද පිටතද වට කොට සිටි අහස ඒ ඇට ආදියම නිසා 'රූප'යි ම සංඛ්‍යාවට යේ 'ශරීර'යි ව්‍යවහාරයට යේ. යම්සේ කාෂ්ටාදිය නිසා 'ගෙන' යි සංඛ්‍යාවට ගිය ගෙය රජුගේ බමුණුගේ යයි කියනු ලැබේද එසේ මෙද රජ සිරුර බමුණු සිරුරයයි කියනු ලැබේ. මෙහි කිසි සත්වයෙක් හෝ ජීවයෙක් හෝ නැතැයි.

'අප්පකම්මකා වෙ ආවුසො චක්ඛුං'- යන මේ කුමක් සඳහා ආරභිධද? යට උපාදා රූපයද සතර අරුපිස්කන්ධයෝද තුන් ආර්යා සත්‍යයෝද නොකියන ලද්දාහුය. මෙවිට ඔවුන් කියනු පිණිස මෝ දෙශනා ආරභිධය, එහි 'චක්ඛුං අපරිහින්නං'- චක්ෂු:ප්‍රසාදය නිරුද්ධ කල්හිදු නට කල්හිදු පිත් සෙම් ලෙසින් පෙළුණු කල්හිදු ඇස චක්ෂුර්විඥානයට ප්‍රත්‍යයවන්ට නොහැකිවේනුයි බිදුනේම වෙයි. නැවත චක්ෂුර්විඥානයට ප්‍රත්‍යයවන්ට සමර්ථ වූයේ 'අපරිහින්න'- නම්, 'බාහිරා ව රූපා'- බාහිරවූ චතුසමුද්ධානික රූපයෝ 'තප්පො සමන්තාහාරො'- ඇසද රූපයන්ද නිසා භවාංගය පෙරළා උපදින මෙනෙහි කිරීම භවාංගාවර්තනයට සමර්ථවූ චක්ෂුර්වාරයෙහි ක්‍රියා මනොධාතු චිත්තය යන අර්ථයි. එය රූපයන් ආපාඨයට නොපැමිණි හෙයින්ද අන්‍ය විහිත වූවහුටද නොවේ.

'තප්පස්ස'- එයට සුදුසුවූ 'විඤ්ඤාණ භාගස්ස'- විඥාන කොට්ඨාසයට, 'තථාභූතස්ස' යනාදියෙහිදු වාර විසින් සිවුසස් දක්වති. එහි 'තථාභූතස්ස'- චක්ෂුර්විඥානය සමඟ වූවහුගේ චක්ෂුර්විඥානයෙන් යුක්ත වූවහුගේ යන අර්ථයි. 'රූපං' චක්ෂුර්විඥානය තමා රූපජනක නොවන බැවින් චක්ෂුර්විඥාන ක්ෂණයෙහි තිසමුට්ඨාන රූපයද ලැබේ, 'සංගහං ගච්ඡති' ගණනටයෙයි. වෙදනාදීහු චක්ෂුර්විඥානය හා යෙදුනාහු මැයි 'විඤ්ඤාණය' චක්ෂුර්විඥානය මයි

මෙහිද 'සංඛාරා'යි වෙනනාවම කියන ලදු. 'සංගහො'- එක් තැන සංග්‍රහය. 'සන්තිපාතො'- සමාගමය 'සමවායො'- රාශිය 'යො පටිච්ච සමුප්පාදං පස්සති'- යමෙක් ප්‍රත්‍යයන් දකීද, 'යො ධම්මං පස්සති'- හෙතෙම ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන් දකී. 'ජනේදු' යනාදි සියල්ල තණ්හාවට වෙ වචනමයි. සැබව- තණ්හා තොමෝ ජන්දය කිරීම් වශයෙන් 'ජන්ද නම්. ආලය කිරීම් වශයෙන් 'ආලය' නම් ස්තේහ කිරීම් වශයෙන් 'අනුතය' නම් බැසගෙන ගිලගැනීම් වශයෙන් 'අප්පකම්මාසාන' නමයි කියනු ලැබේ. 'ජන්දරාගවිතයො ජන්දරාගප්පහානං' යනු නිවනටම නමෙකි. මෙසේ තුන් සත්‍යයෝ පෙල ආවාහුමයි. මාර්ගසත්‍යය ඵලවා ගතයුතුයි. මේ තුන් සත්‍යයන්හි යම්

දෘෂ්ටියක් සංකල්පයක් වචනයක් කර්මාන්තයක් ආච්චයක් වෑයමක් සතියක් සමාධියක් භාවනාවක් ප්‍රතිවේධයක්වේද, මේ මාර්ගයයි කියායි. 'බහුකතං හොති' - මෙතෙකින්ද භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ සාගනය බොහෝ කොට කරනලද වෙයි. අපේක්ෂාත්තිකං වෙ ආවුසො, සොතං' යනාදී වාරයන්හිද මෙම නයයි.

නැවත මනෝවාරයෙහි ආධ්‍යාත්මික මනස නම් භවාංගචිත්තයයි. එය නිරුද්ධ වූයේද ආවර්ජන චිත්තයට ප්‍රත්‍යයවන්ට අසමර්ථව මන්දව තමගතවම, පවත්නේද පරිහින්න නම් වෙයි. ආවර්ජනයට ප්‍රත්‍යය වන්ට සමර්ථ වූයේ අපරිහින්න නම් වේ. බාහිරා ව ධම්මා' යනු ධර්මාරම්මණයය. 'නෙව තාව තප්පස්ස' - මෙය භාංග කාලයෙන්ම කියන ලද ද්විතීය වාරය ප්‍රගුණවූ ධ්‍යානය ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කිරීමෙන් හෝ ප්‍රගුණවූ කර්මස්ථානය මෙතෙහි කිරීමෙන් හෝ ප්‍රගුණවූ බුදුවදන් හැදෑරීම් ආදියෙන් හෝ අන්‍යවිහිත වූවහු සඳහා කියන ලදී මේ වාරයෙහි 'රූපං'යි වතුසමුට්ඨානද ලැබෙයි. සැබව - මනෝවිඥානය රූපය උපදවයි. වේදනාදීහු මනෝවිඥානයමයි මෙහි වූකලී සංස්කාරයෝ එස්ස - වේතනා වශයෙන්ම ගන්නාලද්දාහුය. සෙස්ස කී නියෙන්ම දතයුතු. මෙසේ මහතෙරුන් වහන්සේ යට එක දෙශයක්ම සම්මර්ශනය කරමින් අවුත් මෙතැන්හි සිට යට පිරිහුණු දෙශනාව සියල්ල ඒ ඒ වාර වශයෙන් බෙදා දක්වන සේක් අනුසන්ධිවූ පරිද්දෙන්ම සූත්‍රාන්තය නිමවූ සේක.

(මහාහත්ථිපාදොපම සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

29. මහාසාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා.

එවමෙමසුත්‍රං යි මහාසාරොපම සූත්‍රයයි. 'අවිරපක්කනෙත' - සංඝයා බිඳ රුධිරොත්පාද කර්මය කොට නික්ම ගිය නොබෝ කල් ඇතිකල්හි ස්වලිංගයෙන්ම වෙන්වූ කල්හි, 'ඉධ හික්ඛවෙ, එකච්චො කුලපුත්තො' - එකෙක් ඇති - අසවල් කුලපුත්‍ර යි නො නියම කරන ලද, එහෙත් දෙවදත්තයන් සඳහාම මේ කියන ලදැයි දතයුතු. සැබව - හෙතෙම අසම්භින්නවූ මහා සම්මත

පරපුර ඉක්මවාකුඩංගයෙහි උපන් හෙයින් ජාතිකුල පුත්‍රය. 'ඔතිණ්ණො'- යමෙකුගේ ජාතිය ඇතුළත පිටිසියාද, හේ ජාතියෙන් අවතීර්ණ නම. ජරාදියෙහිදු මෙම නයයි. 'ලාභසක්කාරාදියෙහි ලාභො'- සිවුපසය. 'සක්කාරො'- ඔවුන් ගේම මනාසේ කළ බව. 'සීලොකො'- ගුණ කීම. 'අභිනිබ්බතේතති'- උපදවයි. 'අප්පඤ්ඤතා'- දෙදෙනෙකු සිටි තැන නොපැනෙති, බත් - වත් පමණකුදු නොලබති 'අප්පසක්ඛා- මද පිරිවර ඇත්තාහු. පෙරටුවෙන් පිටිපසින් හෝ යන්නෙකු නොලබති. 'සාරෙන සාරකරණියං'- රුක්හරයෙන් කටයුතු අක්ෂ- චක්‍රයුග්ම- නංගලාදි යම්කිසිවක්. 'සාබා පලාසං අග්ගහෙසි බ්‍රහ්මචරියස්ස'- මග- පල හරයකොට ඇති ශාසන බ්‍රහ්මචරියාවගේ සිවුපසය අතු- කොළ නම, එය ගත්තේය.

'තෙන ච වොසානං ආපාදි'- එයින්ම මෙතෙකින් පමණි මා විසින් සාරය ලබන ලදැයි අවසානයට පැමිණියේ වෙයි. 'ඤාණදස්සනං ආරාධෙති'- දෙවිදත් පඤ්චාහිඥය, දිවැසද පඤ්චාහිඥාවන්ගේ මතුයෙහි සිටියේය එය මේ සූත්‍රයෙහි 'ඤාණදස්සන' යි කියන ලද. 'අජානං අපස්සං විහරන්ති'- කිසි සියුම් රූපයක් නොදන්නාහු යටත් පිරිසෙයින් පාංශුපිසාවයකුදු නොදක්නාහු වෙසෙති. 'අසමයවිමොක්ඛං අරොධෙති,- කතමො අසමය විමොක්ඛො? චත්තාරො අරියමග්ගා චත්තාරි ච සාමඤ්ඤ ඵලානි නිබ්බානං ච අයං අසමයවිමොක්ඛො'යි මෙසේ කියන ලද නව ලොචිතුරු දහම ආරාධනය කෙරෙයි, සම්පාදනය කෙරෙයි ලබයි. යම් හෙයකින් ලොකික සමාපත්තිහු සමවත් සමවත් කෙණෙහිම විරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් මිදෙත්ද, එහෙයින් 'කතමො සමයවිමොක්ඛො? චත්තාරි ක්කානානි චතස්සා ච අරූපසමා පත්තයො අයං සමයවිමොක්ඛො'යි මෙසේ සමයවිමොක්ෂය කියන ලද ලොකොත්තර ධර්මයෝ වනාහි කලින් කල නොමිඳෙති, සැබව- වරක් විමුක්තවූ මාර්ගඵලයෝ විමුක්ත වූවාහුම වෙති. නිර්වාණය සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් අත්‍යන්තයෙන් මිදුනේම යයි, මේ නව ධර්මයෝ අසමය විමොක්ෂයයි කියන ලද්දාහුය.

‘අකුප්පා වෙනො විමුත්ති’- අර්හත්ඵල විමුත්තිය. ‘අයමත්ථො ඵතස්ස’- මෙ සඳහා, රහත්ඵලය සඳහා මේ බලසර වෙයි. මේ වනාහි මේ ප්‍රයෝජනයයි කියන ලද වෙයි. ‘එතං සාරං’- මේ අර්හත්ඵලය බ්‍රහ්මචර්යාවගේ සාරයය. ‘එතං පරියොසානං’- මේ අර්හත්ඵලය බ්‍රහ්මචර්යාවගේ අවසානයය මෝ කෙළවරය, මෙයින් මත්තෙහි පැමිණිය යුත්තෙක් නැතැයි යථානුසන්ධි වශයෙන්ම දෙශනාව නිමවූසේක.

(මහාසාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

30. චූළසාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි චූළසාරොපම සූත්‍රයයි. ‘පිංගලකොච්ඡේ’ යනු ඒ බමුණු පිඟුවන් පියවි ඇත්තේය, ‘කොච්ඡ’ යනු ඔහුගේ නමය. එහෙයින් ‘පිංගලකොච්ඡ’ යයි කියනු ලැබේ. ‘සංඝිනො’ යනාදියෙහි ප්‍රවුප්පිතසමූහ සංඛ්‍යාතවූ සංඝ තෙමේ මොවුන්ට ඇත්තැයි. ‘සංඝිනො යනු වේ. හෙමගණය මොවුන්ට ඇත්තැයි ‘ගණිනො’ යනු වේ. ආචාරයෙහි හික්මවීම් විසින් ඒ ගණය හට ඇදුරු වූවාහුනුයි ‘ගණාවරිය නම් වෙති ඤාතා’- ප්‍රසිද්ධ වූවාහු, ප්‍රකට වූවාහු අල්පෙච්චයෝය සන්තුෂ්ටයෝය. අල්පෙච්ඡ භාවයෙන් වස්ත්‍රයකුදු නොහඳිති, යි ආදී නයින් උස්ව නැංග යශස මොවුන්ට ඇත්තැයි ‘යසස්සි’ නම් වෙති. ‘තිත්ථකරා’- ලබ්ධි ඇතිකරන්නාහු ‘සාධුසම්මතා’- මොවුහු සාධුහුය, සුන්දරයෝය, සත් පුරුෂයෝයැයි මෙසේ සම්මත වූවාහු. ‘බහුජනස්ස’- අග්‍රාතවත්වූ අන්ධබාල පෘථිවිජනයා විසින්. මෙවිට ඔවුන් දක්වමින්. ‘සෙය්‍යථිදං? පුරණො’ යනාදිය කී.

ඔවුනතුරෙහි ‘පුරණො’ යනු ශාස්තෘයයි ප්‍රතිඥා ඇති ඔහුගේ නමය. ‘කස්සපො’ යනු ගොත්‍රයයි. හේ එක්තරා කුලයක දාසයන් එකුත්සියය පුරමින් උපන්නේල. එයින් ඔහුට ‘පුරණ’ යයි නම් කළාහුය. තවද- මංගලදාසවූ බැවින් ඔහු විසින් කරන ලද්ද දුෂ්කෘතයයි හෝ නොකරන ලද්ද නොකරන ලදැයි හෝ කියන්නෙක් නැති. හේ කුමට මම මෙහි වෙසෙමිදැ? යි පලා ගියේය. එකල්හි සොරු ඔහුගේ වස්ත්‍ර පැහැර ගන්නාහුය. හේ

පත්‍රයෙන් හෝ තෘෂ්ණයෙන් හෝ වසන්ටද නොදන්නේ උපන් වහන්සේ ඵක් ගමකට පිවිසියේය. මිනිස්සු ඔහු දැක 'මේ මහණ රහත්ය, අල්පෙච්ඡය. මොහු හා සමයෙක් නැතැයි කැවුම් බන් ආදිය ගෙන එලඹෙති. හේ මා විසින් සඵවක් නොහැදි බැවින් මේ උපනැයි, එතැන් පටන් සඵවක් ලැබද නොහදියි, එයම පැවිද්ද කොට ගත්තේය. ඔහු සමීපයෙහි අන්‍යයෝ අන්‍යයෝදැයි පන්සියයක් මනුෂ්‍යයෝ පැවිදි වූහ. ඔහු සදහා කීය 'පූරණො කස්සපො' යනු.

මක්බලි යනු ඔහුගේ නමය. ගවහල උපන් බැවින් 'ගොසාලො' යනු දෙවෙනි නමය. මඩ සහිත බිම තෙල් කළයක් ගෙන යන්නාවූ ඔහුට ස්වාමී තෙම "දරුව, නොපැකිල"යි කියේ ල හේ ප්‍රමාදයෙන් පැකිල වැටී හිමියාට බියෙන් පලායනට පටන් ගත. ස්වාමී තෙම එලවා දාවලු කොන ගත්තේය. හේ සඵව දමා අවෙලකව පලාගියේය. සෙස්ස පූරණ හා සමාන මැයි.

'අජිත' යනු නමය. කෙශකම්බලයක් ධරානුයි 'කෙශකම්බලි' නම. මෙසේ නම් දෙක සසදා 'අජිතො කෙසකම්බලි' යයි කියනු ලැබේ එහි 'කෙසකම්බල' නම්? මිනිස්කෙසින් කළ කම්බලය. එයට වඩා අතිශයින් ලාමකවූ වස්ත්‍රයෙක් නම් නැති. වදාළේ මැනු-

"මහණෙනි, යම් කිසි හුයින් වියන ලද වස්ත්‍රයෝ යම්සේද, ඔවුනතුරෙන් කෙශකම්බලය ලාමකයයි කියනු ලැබේ. මහණෙනි, කෙශකම්බලය ශීතකාලයෙහි සිහිල්ය, උෂ්ණ කාලයෙහි උණුසුම්ය, දුර්වර්ණය, දුර්ගන්ධය, දුක් පහස් ඇත්තේයි.

'පකුඛො' යනු ඔහුගේ නමය. 'කච්චානො' යනු ගොත්‍රය මෙසේ නම් ගොත් සසදා 'පකුඛො' කච්චායනොයි කියනු ලැබේ. මේ තෙම සිහිල් දිය ප්‍රතික්ෂෙප කළ එකෙක, වස් කොටද දිය කිස නොකෙරෙයි. උණුදිය හෝ කැද හෝ ලැබ දියකිස කෙරෙයි. නදියක් හෝ මාර්ගයෙහි ජලය හෝ ඉක්මවා මාගේ සිල් බිඳිනැයි වැලිසැයක් කොට සිල් ඉටාගෙන යෙයි. මේ තෙම මෙබඳු නිසරු ලබ්ධි ඇත්තෙකි,

‘සඤ්ජයෝ’- යනු ඔහුගේ නමය. බෙලට්ඨගේ පුත්‍රත්‍වය බෙලට්ඨපුත්ත නම.

‘අපගේ ගැටගසන කෙලෙස් වෙහෙසන කෙලෙස් නැති, අපි කෙලෙස් ගැට රකිතයම්භයි මෙසේ ප්‍රකාශ කරන බැවින් ගද නම් වශයෙන් ‘නිගණ්ඨ’ නම. නාටයාගේ පුත්‍රවූයේ නුයි නාටපුත්ත නම. ‘අබ්භඤ්ඤංසු’- ඔවුන්ගේ ප්‍රතිඥාව යම්සේද එසේම දැනගත්තාහුද නොදැන ගත්තාහුද මේ කියනලද වෙයි- ‘ඉදින් ඔවුන්ගේ ඕ ප්‍රතිඥාව නෛයර්‍යාණික වූවා නම් සියල්ලෝ දැනගත්තාහුද, ඉදින් නෛයර්‍යාණික නොවූ නම් නොදැන ගත්තාහුද, එහෙයින් කිම ඔවුන්ගේ ප්‍රතිඥාව නෛයර්‍යාණික වූවාද? නෛයර්‍යාණික නොවූවා දැ?යි. මේ තෙල ප්‍රශ්නයාගේ අර්ථයයි, එකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන්ගේ අනෛයර්‍යාණික බැව් කීමෙන් අර්ථයක් නැති හෙයින් ‘අලං’යි. ප්‍රතික්ෂේපකොට උපමාවෙන් අර්ථය පිරිවරමින් ධර්මයම දෙසනු පිණිස ‘ධම්මං තෙ බ්‍රාහ්මණ, දෙසෙස්සාමි’ යනාදිය වදාළහ.

එහි ‘සච්ඡිකිරියාය’- ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනු පිණිස ‘න ඡන්දං ජනෙති’- කන්තුකම්‍යතා ඡන්දය නොඋපදවයි. ‘න වායමති’- වැයම් පරාක්‍රමය නොකෙරෙයි. ‘ඔලීනවුත්තිකො ච හොති’- හිතවූ අදහස් ඇත්තේ වෙයි. ‘සාඵලිකො’- ශීරීල කොට ගන්නේ. ශාසනය ලිහිල් කොට ගනී. දැඩි කොට නොගනී. ‘ඉධ බ්‍රාහ්මණ හික්ඛු විචචිවෙච කාමෙහි’- කෙසේ මේ ප්‍රථමධ්‍යානාදී ධර්මයෝ ඥානදර්ශනයෙන් උත්තරීතර වූවාහුද යත්, නිරොධපාදක බැවිනි. යම් හෙයකින් යට ප්‍රථමධ්‍යානාදී ධර්මයෝ විදර්ශනාපාදක වූවාහුද, මොවුහු නිරොධපාදක වූවාහුද, එහෙයින් උත්තරීතර වූවාහුයයි දතයුතු මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ සූත්‍රයද අනුසන්ධිවූ පරිද්දෙන්ම නිමවූ සේක. දෙශනා කෙළවර බමුණු සරණයෙහි පිහිටියේ යයි.

(වූලසාරොපම සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.)

‘ප්‍රපඤ්චදීපිකා’ නම්වූ අැළුම්සඟි සිංහල අටුවාහි තෙවැනිවූ ඖෂමය වර්ග වර්ණනා මෙතෙකින් සමාප්තයි.

31. චූලගොසිංග සූත්‍ර වර්ණනා.

එවම්මෙසුතං යි චූලගොසිංග සූත්‍රයයි. එහි නාදිකෙ විහරති- 'නාදිකා' නම් එක් විලක් ඇසුරු කොට සුලුපිය- මහපිය පුතුන් දෙදෙනෙකුගේ ගම් දෙකක් වූහ. එයින් එක් ගමක. 'ගිඤ්ජකාවසථෙ' උච්චුවා ගෙයි. මේ අසනු ලැබේ- එක් කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහාජනයාට සංග්‍රහ කරන සේක් වැදෑරට චාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් නාදික' ගමට පැමිණි සේක. නාදික වැසි මිනිස්සු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මහදන් දී දහම් අසා පහන් සිත් ඇත්තාහු ශාස්තෘන් වහන්සේට වසන නැතක් කරන්නෙමුයි කථාකොට උච්චලින්න බිත්ති- හිණි- ටැඹ- වළ රූ ආදිය දක්වමින් පහසක් කොට සුණු පිරියම් කොට මල්කම් ලියකම් ආදිය නිමවා බුමුතුරුණ- ඇඳ පටු ආදිය පනවා ශාස්තෘන් වහන්සේට පාවා දුන්හ. නැවත පසු පසුව එහි මනුෂ්‍යයෝ හිඤ්ජ සංඛයාට රාත්‍රිස්ථාන- දිවා ස්ථාන- මණ්ඩප- චංකුමාදිය කරවූහ. මෙසේ ඒ විහාරය මහත්වී ඒ සඳහා කියන ලදී- 'ගිඤ්ජකාවසථෙ' යනු 'ගොසිංගසාලවනදායෙ'- එහි එක් දෙටු රුකක කදින් ගවහඟක සටහන්ව විටපයෙක් නැංගේ ල. ඒ රුක සඳහා සියලුම ඒ වනය ගොසිංගසාලවන'යි සංඛ්‍යාවට ගියේය. දාය යනු අවිශේෂයෙන් මේ වනයට නමෙකි. එහෙයින් 'ගොසිංගාල වනදායෙ' යනු ගොශාංගශාලවනාරණයෙහි යන අර්ථයි.

'විහරන්ති'- සමගි රස විඳිමින් වෙසෙතිය ඒ එසේමයි- උපරිපණ්ණාසකයෙහි මේ කුල පුත්‍රයන්ගේ පෘථග්ජන කාලය කියන ලද මෙහි ක්ෂිණාශ්‍රව කාලයය. සැබව- එකල ඔවුහු ලද ආස්වාද ඇති ලද ප්‍රතිෂ්ඨා ඇති අධිගමය කළ පිළිසිඹියා ඇති ක්ෂිණාශ්‍රවයෝව සමගි රස විඳිමින් එහි වාසය කළාහුය. ඒ සඳහා මේ කියන ලදී- 'යෙන ගොසිංගසාලවනදායො තෙනුපසංකම්'යි. දම් සෙනෙවි- මහ මුගලන් තෙරුන් අතුරෙන් හෝ අසු මහ සවුන් අතුරෙන් හෝ යටත් පිරිසෙයින් ධර්ම භාණ්ඩාගාරිකවූ ආනන්ද ස්ථවිරයන් පවා කිසිවකු නො අමතා තමන් වහන්සේම පා සිවුරු ගෙන බලසෙනඟින් නික්මුණු ඇතෙකු මෙන්ද රැළින් නික්මුණු කාලසිංහයෙකු මෙන්ද

වාතයෙන් සිදුණු වලාකුලක් මෙන්ද එකලාවම් පැමිණි සේක. නැවත කුමක් හෙයින් මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තුමු ගිය සේක්ද යත්. කුලපුත්‍රයෝ තිදෙන සමගි රස විඳිමින් වාසය කෙරෙති. ඔවුන්ගේ උත්සාහය වඩන හෙයින්ද පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරන හෙයින්ද ධර්මය ගරු කොට ඇති බැවින්ද වේ. උන්වහන්සේට මේ සිත වී ල- 'මම මේ කුල පුත්‍රයන් උත්සාහවත් කොට උසස් කොට පිළිසඳර කොට දහම් දෙසන්නෙමි'යි මෙසේ පළමු කොට උත්සාහය වඩන හෙයින් වැඩි සේක. උන් වහන්සේට අනික් සිතකුදු විය- 'අනාගතයෙහි කුලපුත්‍රයෝ සමාසක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ සමග වාසයෙන් වසන්නවුන් සම්පයට තුමු ගොස් පිළිසඳර කොට දහම් දෙසා තුන් කුලපුත්‍රයන්ගේ උත්සාහය දැන වූහ. කවරෙක් නම් සමග වාසයෙන් නො වසන්නේ දැ'යි සමග වාසයෙන් විසිය යුතුයයි සිතමින් වහාම දුක් කෙළවර කරන්නාහුය'යි මෙසේ පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරන හෙයින්ද වැඩි සේක. තවද- බුදුවරයෝ නම් ධර්ම ගරුක වූවාහු වෙති, ඔවුන්ගේ ඒ ධර්ම ගරුක භාවයද රථවිනිතයෙහි පහළ කරන ලද්දේමය. මෙසේ මේ ධර්මගරු භාවය හෙයින්ද ධර්මය නගන්නෙමි'යි වැඩි සේක.

'දායපාලො'- අරණ්‍යපාල තෙම හෙතෙම ඒ වනයට කැමති කැමති පෙදෙසින් මනුෂ්‍යයෝ පිවිස එහි මල් හෝ ගෙඩි හෝ ලාටු හෝ ද්‍රව්‍ය සම්භාරය හෝ යම්සේ නො හැර ගනිත්ද, එපරිද්දෙන් වැටින් පිරිකෙව් කළ ඒ වනයාගේ යෙදූ දොරටුවෙහි හිඳ ඒ වනය රකී පාලනය කෙරෙයි. එහෙයින් 'දායපාලො' යි කියන ලදී.

'අත්තකාමරූපා'- තමහට හිත කැමති වන පියව් ඇතිව වාසය කෙරෙති. ඒ එසේමැයි- යමෙක් මේ ශාසනයෙහි පැවිදි වද වෙදකම් දූතකම් ගෙන් ගෙට යැම් ආදීන්ගේ වශයෙන් එක්විසි අනෙසනයන්ගෙන් ජීවිකාව කෙරේද, මේ තෙම ආත්ම කාමරූප' නම් නොවෙයි. නැවත යමෙක් මේ ශාසනයෙහි පැවිදිව එක්විසි අනෙසනයන් හැර සිවු පිරිසිදු සිල්හි පිහිටා බුදු වදන් ඉගෙන සැපවූ ධුතාංගයක් ඉටා අටතිස් අරමුණු අතුරෙන්

සිතට රූවිච්ඡි කමටහනක් ගෙන ග්‍රාමාන්තය හැර වනයට පිවිස සමචන් නිපදවා විදර්ශනාවෙහි කර්ම කරමින් වෙසේද, මේ තෙම 'ආත්ම කාම රූප' නම. ඒ තුන් කුලපුත්‍රයෝද මෙබඳු වූවාහුය. එහෙයින් කියන ලදී- 'අන්ත කාමරූපා විහරන්ති' යනු. 'මා තෙසං අථාසුමකාසි' - ඔවුන්ට නොසුව නොකරවයි භාග්‍යවතුන් වැලකී. ඔහුට මේ සිත විල- 'මේ කුලපුත්‍රයෝ සමඟ වූවාහු වෙසෙති, නැවත ඇතැම් කෙනෙකුන්ගේ ගිය නැත භණ්ඩන- කලහ- විවාදයෝ පවතිත්, තියුණු අං ඇති සැඩ ගොනෙකු මෙන් ඔව්දමින් හැසිරෙයි, එකල එක් මගින් දෙදෙනකුගේ ගමනක් නොවෙයි. කිසිවිටෙක මේ තෙමින් එසේ කරමින් මේ කුලපුත්‍රයන්ගේ සමඟ වාසය බිඳින්නේය. අනිකකුදු ඇති- මේ තෙම ප්‍රසාද උපදවන්නෙක, රන්වන් වෙයි රසයෙහි ගිණු වූවෙකැයි හඟිමි, ගිය කල පටන් ප්‍රණීත දායකයන්ගේද තම උපස්ථායකයන්ගේද ගුණකිමි ආදියෙන් මේ කුලපුත්‍රයන්ගේ අප්‍රමාද විහරණය බිඳින්නේය. නැවත මේ කුලපුත්‍රයන්ගේ වසන තැන්ද නිබඳ වූවාහු පිරිසිඳින ලද්දාහුය. පත්සල් තුනක්ද සක්මන් තුනක්ද දිවාස්ථාන තුනක්ද ඇඳ පුටු තුනක්ද වෙති, මේ මහණ තවද මහත් කය ඇත්තෙක, ඉතා වෘද්ධයෙක් වන්නේයයි හඟිමි, හෙතෙම නොකල්හි මේ කුලපුත්‍රයන් සෙනස්තෙන් නැඟිටු වන්නේය. මෙසේ සර්වප්‍රකාරයෙන්ම මෝවුන්ට නොසුව වන්නේය'යි ඒ නොකැමති වන්නේ 'මා තෙසං අථාසුමකාසි'යි භාග්‍යවතුන් වැලකී නැවත කිමෙක්ද? මේ තෙම හඳුනමින් වැලකීද? නොහඳුනමින් වැලකීද යත්, නොදන්නේය. ඒ එසේමැයි- තවද- තථාගතයන්ගේ පිළිසිඳ ගැනීම පටන් දසදහසක් සක්වළ කම්පා විමි ආදී පෙළහර පැවැත්තාහුය. එහෙත් වනවාසී දුර්වල මනුෂ්‍යයෝ කර්මයන්හි යෙදුනාහු. ඒ පෙළහර සලකන්ට නොහැකි වෙති. තවද- පසාක් සම්බුද්ධයෝ නම් යම් කලක නොයෙක් දහස් ගණන් හික්ෂු පිරිවර ඇත්තාහු ව්‍යාමප්‍රභාවෙන්ද අශීතාහු ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන්ද ද්වාත්‍රිංශද්මභාපුරුෂ ලක්ෂණශ්‍රියෙන්ද බුද්ධානුභාවය දක්වමින් හැසිරෙත්ද, එකල්හි මේ කවරෙක්දැ?යි නොපිළිවිසම දතයුත්තාහු වෙති. තවද එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සියලුම ඒ බුද්ධානුභාවය සිවුරුගබ්බන්

වසා වලාගබ්බින් වැසුණු සඳු මෙන් තුමුම පාසිවුරු ගෙන අප්‍රසිද්ධ වෙශයෙන් ගිය සේක. එහෙයින් උන්වහන්සේ නොහඳුනමින්ම දායපාල තෙම වැලකී.

එතදවොව- තෙරුන් වහන්සේ වනාහි 'මා සමණ' යි දායපාලයාගේ කථාව අසාම සිතුන- 'අපි තිදෙනෙක් මෙහි වෙසෙමු, අන් පැවිද්දෙක් නම් නැති. මේ දායපාලද පැවිද්දෙකු සමග මෙන් කථා කරයි. කවරෙක් වන්නේ දෝ හෝයි දිවාස්ථානයෙන් නැඟිට දොරටුවෙහි සිට මග බලමින් භාග්‍යවතුන් දුටහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේද තෙරුන්ගේ දැකීම සමගම ශරීරාලෝකය විහිදවූහ. අශීතානුවාසඤ්ජනයෙන් විරාජිතවූ ව්‍යාමප්‍රභාව විදහළ රන්පටක් මෙන් බැබළූ, තෙරුන් වහන්සේ මේ දායපාල පෙනය කළ ආශීර්විෂයකු ශ්‍රීවයෙන් ගන්ට අත විදහන්නෙකු මෙන් ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයන් සමග කථාකරන්නේම නොහඳුනයි. අප්‍රසිද්ධ මහණක්හු සමග මෙන් කථා කෙරේයයි වලකමින් මේ- 'මා ආවුසො, දායපාල' යනාදි වචනය කීහ.

'තෙත්‍රපසංකම්'- කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන්ට පෙර ගමන් නොකොටම එළඹියේද? උන් වහන්සේට මේ සිත වී ල- 'අපි තුන්දෙන සමග වාසයෙන් වෙසෙමු. ඉදින් මම එකලාවම පෙරගමන් කරන්නෙමි නම් සමග වාසයෙක් නම් නොවන්නේය. ප්‍රිය මිත්‍රයන් ගෙනම පෙරගමන් කරන්නෙමි, තවද- යම්සේ භාග්‍යවත්හු මට ප්‍රිය සේක්ද එසේ මාගේ සහායයන්ටද ප්‍රිය සේකැ'යි ඔවුන් සමග පෙරගමන් කරනු කැමතිව තෙමේ (පෙරගමන්) නොකොටම පැමිණියේය. නැවත කිසිවෙකු 'ඒ තෙරුන්ගේ පන්සල් දොර සක්මන් කෙළවර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පැමිණෙන මග වෙයි, එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ ඔවුන්ට සන් දෙමින්ම ගියහ'යි කියත්.

'අභික්කමට'- මෙහි එවූ. 'පාදෙපක්ඛාලෙසි'- සුපිපි සියුම් වැනි ජාලහස්තයන්ගෙන් මිණිවන් දිය ගෙන රන්වන් පිටිපතුල්හි දිය එව පාදයෙන් පාදය ගටමින් සේදූහ. බුදුවරයන්ගේ කයෙහි රජස්දැලි නම් නොතැවරෙයි, කුමක් හෙයින් සේදුහුද යන් ශරීරයට සෘතු ගන්වනු පිණිසද ඔවුන්ගේ සිත් පිණවනු පිණිසද වේ. යම් හෙයකින් අප විසින් එලවූ ජලයෙන් භාග්‍යවතුන්

වහන්සේ පා සේදූහ. පරිභෝග කළහ, යි ඒ හික්මුන්ගේ බලවත් සොම්නස් විසින් සිත ප්‍රණීත වේද, එහෙයින් සේදූහ. 'ආයස්මත්තං අනුරුද්ධං 'භගවා එතදවොච'- හෙතෙම වනාහි ඔවුනතුරෙන් වෘද්ධතරය. ඕනට සංග්‍රහ කළ කල්හි සෙස්සන්ට කරන ලද්දේම වේ නුයි තෙරුන්වම මේ- 'ක්වචි වො අනුරුද්ධා' යනාදි වචනය වදාළහ. එහි ක්වචි යනු පෘථිවාර්ථයෙහි නිපාතය. 'වො' යනු සාම්වචනය. මේ කියන ලද වෙයි- 'අනුරුද්ධයෙනි, කීමෙක තොපට 'බමනියං'- 'තොපගේ ඉරියව් ඉවසාද? 'ක්වචි යාපනියං'- කීම තොපගේ ජීවිතය යැපේද? ගැළපේද? 'ක්වචි පිණ්ඩකෙන න කිළමට'- කීම තොපට පිණ්ඩපාතය සුලභද? පැමිණි තොප දැක මනුෂ්‍යයෝ උදුංකයාගු හෝ කටච්ඡුහික්ෂාව හෝ දියයුතු කොට සිතන්දැ'යි පිඬු හැසිරීම් වන පුළුවස්ති කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් ප්‍රත්‍යයෙන් නොවෙහෙසන්නහු විසින් මහණදම් කරන්ට හැකි වේද, මේ පැවිද්දන්ගේ වතම හෝ වේද එහෙයිනි. ඉක්බිති ඔහු විසින් පිළිවදන් දුන් කල්හි 'අනුරුද්ධයෙනි, තෙපි රජ පැවිද්දෝය මහ පිනැතියෝය, මනුෂ්‍යයෝ වෙනෙහි වසන තොපට නොදී අන් කවරෙකුට දියයුතුයයි සිතන්නාහුද? නැවත තෙපි තෙල පිණ්ඩපාතය වළඳ කීම හෝ මුවපොල්ලන් මෙන් ඔවුනොවුන් ගැටෙමින් වසවුද? නොහොත් තොපගේ සමගිය ඇත්දැ'යි සාමග්‍රී රසය විචාරමින් 'ක්වචි පන වො අනුරුද්ධා, සමග්ගා' යනාදිය වදාළහ. එහි බිරොදකිභූතා' යම්සේ කිරිත් දියත් ඔවුනොවුන් සැසදේද, වෙන් නොවේද එකත්වයට මෙන් පැමිණේද කීම එපරිද්දෙන් සාමග්‍රී වශයෙන් එකත්වයට පැමිණි චිත්තොත්පාද ඇත්තවුන් මෙන් වසවුදැ'යි පුළුවස්ති.

'පියවක්ඛුති'- මෙන්සිත් පිහිටුවා බලන ඇස් 'පියවක්ඛු' නම් වෙති. කීම එබඳු ඇස්වලින් ඔවුනොවුන් බලමින් වසවුදැ'යි පුළුවස්ති 'තග්ඝ' යනු එකාන්තාර්ථයෙහි නිපාතය. "වහන්ස අපි එකාන්තයෙන් යි කියන ලද වෙයි. යථා කථා පන' යන මෙහි 'යථා' යනු නිපාතමාත්‍රය. 'කථා' යනු කාරණ පෘථිභාය. කෙසේ වනාහි තෙපි මෙපරිද්දෙන් වසවුද? කවර කරුණකින් වසවුද? මට ඒ කරුණ කියවු යයි කියන ලද වේ. 'මෙන්තා කාය කම්මං'- මෙන් සිත් වශයෙන් පැවති කායකර්මය 'ආවිච්ච

රහෝ ව'- සම්මුඛයෙහි හා පරාමුඛයෙහිද, සෙස්සෙහිද මෙම නයයි. එහි සම්මුඛයෙහි කායවාක් කර්මයෝ එක්ව විසීමෙහි ලැබෙති අන්‍යයෝ වෙන්ව විසීමෙහිය. මනාකර්මය සියලු තැන්හි ලැබේ. ඒ එසේමැයි- සමග වසන්නවුන් අතුරෙන් එකෙකු විසින් යම් ඇඳ පුටු හෝ දැවබඩු හෝ මැටිබඩු හෝ පිටත නොමනා නොකට තබන ලද වේද, එය දැක කවරෙකු විසින් මේ පරිභෝග කරන ලද්දේ? යි අවඥා නොකොට තමා විසින් නොමනාකොට තබන ලද්දක් මෙන් ගෙන තැන්පත් කොට තබන්නහුගේ- යලි පිළිජැගිය යුතු තැන හෝ පිළිජගන්නහුගේ සම්මුඛයෙහි මෙමත්‍රිකායකර්මය නම් වෙයි. එකකු නික්ම ගිය කල්හි ඔහු විසින් නොමනා කොට තබන ලද සෙනසුන් පිරිකර එසේම බහා තබන්නහුගේ නැවත පිළිජැගියයුතු තැන හෝ ජගන්නහුගේ පරාමුඛයෙහි මෙමත්‍රිකායකර්මය නම් වෙයි. නැවත සමග වසන්නහුගේ තෙරුන් සමග මිහිරිවූ සතුටු වියයුතු කථාව පිළිසඳර කථාව සිහිකළයුතු කථාව දැහැමි කථාව ස්වරහණාය පැන පිළිවිසීම පැන විසඳීම යන මේ ආදිය කිරීමෙහි සම්මුඛයෙහි මෙමත්‍රිවාක්කර්මය නම් වෙයි. නැවත තෙරවරුන් නික්මගිය කල්හි මාගේ ප්‍රියසභායවූ නන්දිය ස්ථවිර කිම්බිල ස්ථවිර මෙසේ ශීලසම්පන්නය, මෙසේ ආචාරසම්පන්නය, යනාදි ගුණකථනය පරාමුඛයෙහි මෙමත්‍රිවාක්කර්මය නම් වෙයි, මාගේ ප්‍රියමිත්‍රවූ නන්දිය ස්ථවිර කිම්බිල ස්ථවිර වෛර රහිත වේවා, නිදුක් වේවා, සුවපත් වේවා, යි මෙසේ ආවර්ජනය කරන්නහුගේ වනාහි සම්මුඛයෙහිද පරාමුඛයෙහිද මෙමත්‍රි මනාකර්මය වේ මැයි.

'නානා හි බො නො භන්නෙ, කායා'- කය වනාහි පිටි මෙන්ද මැටි මෙන්ද මැඩ එක් කරන්ට නොහැක. 'එකං ව පන මඤ්ඤෙ චිත්තං'- එහෙත් අපගේ සිත සහිතාර්ථයෙන් නිරන්තරාර්ථයෙන් විග්‍රහරහිතාර්ථයෙන් සමග්‍රාර්ථයෙන් එකෙක්මයයි දක්වයි. නැවත කෙසේ මොවුහු ස්වකීය චිත්තය බහා තබා අන්‍යයන්ගේ සිත් වශයෙන් පැවැත්තාහුද යත් එකක්හුගේ පාත්‍රයෙහි මල නගී. එකක්හුගේ වීචරය කිලිටි වෙයි, එකක්හුගේ පිරිබඩකම් වෙයි, ඔවුනතුරෙන් යමෙකුගේ පාත්‍රයෙහි මල නැගුනේද, ඔහු විසින් "ඇවැත්නි, මාගේ පාත්‍රයෙහි මල

නැංගා පියන්ට වට්'යයි කී කල්හි අන්‍යයෝ මාගේ සිවුර කිලිටි විය, එය සේදිය යුතුය, මාගේ පිරිබඩ කළයුතුයයි, නොකියා වනයට පිවිස දර ගෙනවුත් කපා පාත්‍රකටාහය පිරිබඩ කොට පාත්‍රය පිය එයින් පසු සිවුර හෝ සෝදනි, පිරිබඩ හෝ කෙරෙත්. 'ඇවැත්නි, මාගේ සිවුර කිලිටිය, සෝදනට වටනේය, මාගේ පන්සල කසළ සහිත වුව, පිරිබඩ කරනට වටියයි' පළමු කොට දැනවූ කල්හිද මෙම නයයි.

'සාධු සාධු අනුරුද්ධා'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යට 'න ව මයං භත්තෙ පිණ්ඩකෙන කිලම්භ'යි කී කල්හි සාධුකාර නොදුන්න. කුමක් හෙයින්? මේ කබලිංකාරභාරය නම් මේ සත්වයන්ට අපායලෝකයෙහිද දිව්‍ය- මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහිද ආචීර්ණ සමාචීර්ණ මය. යලි මේ ලෝකසන්නිවාසය බොහෝ සෙයින් විවාදයට බැස ගත්තේය. ඒ එසේමැයි- අපාය ලෝකයෙහිද දිව්‍ය මනුෂ්‍යලෝකයෙහිද මේ සත්වයෝ ප්‍රතිවිරුද්ධයෝ මයි මොවුන්ගේ සමගි කාලය දුර්ලභය, කිසි කලෙක්හිම වේනුයි, සමග වාසය තමා දුර්ලභ බැවින් මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාධුකාර දුන්නේය.

මෙවිට ඔවුන්ගේ අප්‍රමාද ලක්ෂණය ප්‍රථමයෙන් සේක. 'ක්වචි පන වො අනුරුද්ධා' යනාදිය වදාළහ. එහි 'වො' යනු නිපාතමාත්‍රය ප්‍රථමාවචන හෝ ය. කිම? තෙපි යන අර්ථයි. 'අම්භාකං'- අප තුන්දෙන අතුරෙන් 'පිණ්ඩාය පටික්කමති'- ගම පිඬු පිණිස හැසිර පෙරලා පැමිණේද, 'අවක්කාරපාතිං' අතිරෙක පිණ්ඩපාතය බැහැරකොට තැබීම පිණිස එක් සුමුගපයක් සෝදා තබයි 'යො පච්ඡා'- ඒ තෙරවරු එක්වම ම හික්මාවාරයෙහි නොපිවිසෙත් ල, මොවුන් පලසමවත්හි ඇලුනාහු මැයි. උදෑසනම සිරුරු පිළිදැගුම් කොට වත් පිළිවත් පුරා සෙනස්නට පිවිස කාලපරිච්ඡේදය කොට පලසමවතට සමවැද හිඳිති. ඔවුනතුරෙන් යමෙක් ඉතා පළමුව හුන්නේ තමාගේ කාලපරිච්ඡේද වශයෙන් ඉතා පළමුව නැගීසිටිද, හෙතෙම පිඬු පිණිස හැසිර පෙරලා ආයේ බත් කිසි කරන තැනට අවුත් 'හික්ෂුහු දෙදෙනෙක් පසු වුහුය. මම ඉතා පළමුව ආයෙමි යි දැනගනී. එකල්හි පාත්‍රය වසා අසුන් පැනවීම් ආදිය කොට ඉදින් පාත්‍රයෙහි කොටසක් පමණම වේද. හිඳ වළඳයි. ඉදින්

අතිරෙක වේද, අවක්කාරපාතියෙහි බහා පාත්‍රය වසා වළඳයි. කළ බත්කිස ඇත්තේ පාත්‍රය සෝදා ජලය රහිත කොට ථවිකායෙහි තබා අසුන් ඔසවා පාසිවුරු ගෙන තමා වසන තැනට පිවිසෙයි. දෙවැනි තැනැත්තේද අවුත්ම දැනගනී- එකෙක් පළමු ආයේවන, එකෙක් පසුවී යයි හෙතෙම ඉදින් පාත්‍රයෙහි බත් පමණ වූයේම වේද, වළඳයි. ඉදින් මද වූයේ නම් අවක්කාරපාතියෙන් ගෙන වළඳයි. ඉදින් අතිරෙක වී නම් අවක්කාරපාතියෙහි බහා පමණවම වළඳ පළමු තෙරුන් මෙන් වසන තැනට පිවිසෙයි. තුන්වැනි තැනැත්තේද, අවුත්ම දැනගනී- දෙදෙනෙක් පළමු ආවාහුය. මම පසුව ආයෙමි' යි. හෙතෙමේද දෙවෙනි තෙරුන් මෙන් වළඳ කළ බත්කිස ඇත්තේ පාත්‍රය සෝදා ජලය රහිත කොට ථවිකාවෙහි බහා අසුන් ඔසවා තැන්පත් කොට තබයි. පැන්කළයෙහි හෝ පරිභොග කටයුතු දියකළයෙහි හෝ ඉතිරි ජලය බැහැර දමා කළ යටිකුරු කොට අවක්කාරපාත්‍රයෙහි ඉදින් ඉතිරි බත්ක' වේ නම් එය කී නියෙන් බැහැරකොට පාත්‍රය සෝදා තැන්පත් කෙරෙයි. 'හක්කාග්‍රය හමදියි. නැවත කසළ දමා මුස්න නගා වේයන්ගෙන් මිදුනු තැනක තබා පාසිවුරු ගෙන වසන තැනට පිවිසෙයි. මේ තෙරවරුන්ගේ බිහි වෙහෙරද වනයෙහිද බත් කිස කරන තැනද බොදුන්හලද වනය, මේ සඳහා 'යො පච්ඡා' යනාදිය කියන ලදී.

'යො පස්සති' යනාදිය වනාහි ඔවුන්ගේ ඇතුළු වෙහෙර වන යයි දතයුතු. එහි වච්චසං'- වැසිකිළියෙහි පරිභොගාදිය තබන කළය. 'රිත්තං'- සිස් වූවහු 'තුච්ඡං'- යනු එයටම වෙවචනයි, 'අවිසයහං'- ඔසවන්ට නොහැකි වන්නෙමි. ඉතා බරය, ගන්ථවිකාරෙන'- හස්තසංඥාවෙන්. ඔවුහු වනාහි පැන් කළ ආදින් අතුරෙන් යම් කිසිවක් හිස් වූයේද, එය ගෙන පොකුණට ගොස් ඇතුළතද පිටද සෝදා දිය පෙරා ඉවුරෙහි තබා අන් හික්ෂුර්වක් හස්තවිකාරයෙන් කැදවති. නියම කොට හෝ නොනියමකොට හෝ ශබ්ද නොකෙරෙහි. කුමක් හෙයින් නියමකොට නොකෙරෙත්ද? ඒ මහණ ශබ්දය තෙමේ පෙළන්නේයයි කියායි. කුමක් හෙයින් නොනියම කොට නොකෙරෙත්ද? අනියමයෙන් ශබ්දය දුන් කල්හි මම පෙරට

වෙමි. මම පෙරටු වෙමියි දෙදෙනම නික්මෙන්නාහුය. එහෙයින් දෙදෙනෙකු විසින් කළයුතු ක්‍රියාවෙහි තෙවැන්නාගේ කර්මවිෂේදය වන්නේය. නැවත සංවරවූ පියහඬ ඇතිව අන්‍ය භික්ෂූහුගේ දිවාස්ථානය වෙත ගොස් ඔහු විසින් දුටුබැව් දැන අත්සන් කෙරෙයි. ඒ ලකුණෙන් අනිත් මහණ පැමිණෙයි. ඉක්බිති දෙදෙන අතින් අත බිඳිමින් දෙඅත්හි තබා එලවා තබන් ඒ සඳහා කීහ- 'හත්ථවිකාරොන දුතියං ආමන්තෙත්වා හත්ථවිලංඝකෙන උපට්ඨපෙම' යනු.

'පඤ්චාහිකං ඛො පන'- තුදස්වස් පොහොය පසළොස් වක් පොහොය අටවකය යන මේ වූකලි ප්‍රකෘති ධර්මශ්‍රවණයම වෙයි. එය නොකඩ කොට පස්වන පස්වන දිනයෙහි තෙරවරු දෙදෙන ඉතා නොවිකල්හි නා අනුරුද්ධ තෙරුන් වසන තැනට යෙති. එහි තිදෙනම හිඳ තුන්පිටකයෙන් එක්තරා පිටකයෙකිහි ඔවුනොවුන් පැන පුළුවස්ති. ඔවුනොවුන් විසඳති. ඔවුන් මෙසේ කරද්දීම අරුණ නඟී ඒ සඳහා මේ කියන ලදී.

මෙතෙකින් භාග්‍යවතුන් විසින් අප්‍රමාද ලක්ෂණය විවාළා වූ තෙරුන් විසින් ප්‍රමාදස්ථානයන්හිම අප්‍රමාද ලක්ෂණය විසඳන ලද වෙයි. යම් හෙයකින් අන්‍ය භික්ෂූන්ට භික්ෂාවාරයෙහි පිවිසෙන කලය නික්මෙන කලය හඳුනා පරිවර්තනය සිවුරු පෙරවීමය. ඇතුලුග පිඬු පිණිස හැසිරීමය දහම් දෙසීමය අනුමොදනය ඇතුලුගමින් නික්ම බත්කිස කිරීමය පා සේදීමය පා වියලීමය පා සිවුරු තැන්පත් කිරීමය යන මොවුහු ප්‍රමාදකර ස්ථානයෝ වෙත්ද, එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ අපට මෙතෙක් තැන් හැර ප්‍රමාද කාලයෙක් නම් නැතැයි දක්වමින් ප්‍රමාදස්ථානයන්හිම අප්‍රමාද ලක්ෂණය විසඳහ. ඉක්බිති ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සාධුකාරදී ප්‍රථමධ්‍යානය පුළුවස්නාහු නැවත- 'අත්ථී පනවො' යනාදිය වදාළහ. එහි 'උත්තරිමනුස්සධම්මා'- මිනිස් දහමින් මත්තෙහි, 'අලමරියවිසෙසො'- ආර්යාභාවය කිරීමෙහි සමර්ථවූ විශේෂයෙක්, 'කිං හි නො සියා? හත්තෙ'- වහන්ස, කුමක් හෙයින් නොලද්දේ වන්නේද? ලද්දේ මැයි.

යාවදෙව- යම්කාක්ම මෙසේ ප්‍රථමධ්‍යාන ලාභය ප්‍රකාශ කළ කල්හි ද්විතීයධ්‍යානාදිය පුළුවස්නාහු 'එතස්ස පන වො'

යනාදිය වදාළහ. එහි සමතික්කමාය'- ඉක්මවීම පිණිස 'පටිප්පස්සද්ධියා'- මැඩලීම පිණිස. සෙස්ස සියලු තැන්හි කී නියෙන්ම දතයුතු. නැවත පශ්චිම ප්‍රශ්නයෙහි ලොකොත්තර ඥානදර්ශයාගේ වශයෙන් ප්‍රතිලබ්ධිවූ නිරොධ සමාපත්තිය පුළුවන් සේක් 'අලමරියඤ්ඤාණදස්සනවිසෙසො' යි වදාළහ. තෙරුන් වහන්සේන් පෘථිජානුරූපයෙන්ම ප්‍රකාශ කළහ. එහි යම් හෙයකින් වෙදයිත සුවයට වඩා අවෙදයිත සුවය අතිශයින් ශාස්තූන් වේද, එහෙයින් 'අඤ්ඤං ඵාසුචිහාරං උත්තරිතරං වා පණිත්තරං' වා න සමනුපස්සාම'යි කීහ. 'ධම්මියා කථාය'- සමගිරසයෙහි අනුසස් ප්‍රතිසංයුක්තවූ දැහැමි කථාවෙන්. ඔවුහු සියල්ලෝම සිව්සස්ති නිමවූ කිසි ඇත්තාහුය. එහෙයින් ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවේදය පිණිස කිසි කිය යුත්තෙක් නැති, සමගි වාසයෙන් නැවත මෙ ද මෙ ද අනුසසැයි සාමග්‍රිරසානිශංසයම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන්ට වදාළසේක.

භගවත්තං අනුසංසාවෙන්වා'- අනුව ගොස් ඔවුහු වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාසිවුරු ගෙන මදක් ගියාහුය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විහාරොපවනායාගේ කෙළවරට ගිය කල්හි මාගේ පාසිවුරු ගෙනෙවු තෙපි මෙහිම සිටිවුයයි තික්මුණු සේක. 'තතො පටිනිවත්තිත්වා'- ඒ සිටි තැනින් නැවතී 'කිත්තු මයං ආයස්මතො' යනු භාග්‍යවතුන් නිසා පැවිදි ආදියට පැමිණිද තමන්ගේ ගුණ කථාවෙන් ලජ්ජාවන්තාහු අධිගමාල්පෙච්ඡ භාවයෙන් කීවාහුය. 'ඉමාසං ච ඉමා සං ච'- ප්‍රථමධ්‍යානාදි ලෝකික ලොකොත්තරවූ 'වෙතසා වෙතො පරිච්ච විදතො'- අද මේ ආයුෂ්මත්හු ලෝකික සමාපත්තියෙන් යුක්තව ඉක්ම වූහ. අද ලොකොත්තර සමාපත්තියෙනැයි මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිඳ දන්නාලද 'දෙවතාපි මෙ'- වහන්ස අනුරුද්ධ. අද ආර්යය නන්දිය ස්ථවිර අද ආර්යය කිම්බලස්ථවිර මෙ නම් වූද මෙ නම් වූද සමවතින් ඉක්මවියයි මෙසේ දැන්වූවාහුය. යන අර්ථය. 'පඤ්භාහි පුට්ඨෙන'- හෙද මා විසින් තමා දන්න ලදැයි හෝ දෙවියන් විසින් දන්වන ලදැයි හෝ මෙතෙකින්ම මාගේ මුඛය සැරසිනැයි කථාව උපදවා මා නොපුළුවන් ලදහු විසින්ම නොකියන ලද, නැවත භාග්‍යවතුන් ප්‍රශ්න කොට

විචාරන ලද්දහු විසින් පැන පුළුවස්න ලදුවම ප්‍රකාශ කරන ලද එහි 'මාගේ (වචනය) කිම නොරුස්නහුදැ?යි' කීහ.

'දීසො' යනු 'මණි මාණිවරො දීසො- අපො සෙරිස්සකො සහ' යි මෙස් ආ අටවිසි යක් සෙනෙවියන් ඇතුළතවූ එක් දිව්‍යරාජයෙක. 'පරජනො' යනු ඒ යක්ෂයාගේම නමය යෙන හඟවා තෙනුපසංකමි' හේ වනාහි වෛශ්‍රවණ විසින් මෙහෙයන ලද්දේ එක් තැනකට යන්නේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන පාසිවුරු ගෙන ගිඤ්ජකාවසථයෙන් ගොසිංගසාල වනයාගේ අතරැ දැක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන් පාසිවුරු ගෙන ගවහංසල් වෙනෙහි තුන් කුල පුතුන් වෙත යෙති. අද මහත් දම්දෙසුම් වන්නේය. මා ද ඒ දෙශනාවට කොටස් වූවහු විසින් විසයුතුයයි පෙනෙන කයින් යුක්තව ශාස්තෘන්ගේ පදානුපදිකව ගොස් නොදුර සිට දහම් අසා ශාස්තෘන් යන කල්හිදු නොගියේය. නැවත මේ තෙරහු කුමක් කරන්නාහුදැයි දක්නා පිණිස එහිම සිටියේයි. එකල්හි ඒ දෙතෙරුන් අනුරුද්ධ ස්ථවිරයන් වෙහෙසන්නවුන් දැක මේ ස්ථවිර දෙදෙන භාග්‍යවතුන් නිසා ප්‍රවුජ්‍යාදි සියලු ගුණයන් ලැබූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේටම මසුරු කෙරෙති, නොඉවසති, ඉතාම සගවති, වසති මෙවිට ඔවුන්ට වසන්ට නොදෙන්නෙමි, පොළොව පටන් බිඹිලොව තෙක් මොවුන්ගේ ගුණ ප්‍රකාශ කරන්නෙමි'යි සිතා භාග්‍යවුන් වහන්සේ යම් තැනෙකිහිද එතැනිහි එළඹියේය. 'ලාභා හන්නෙ' 'වහන්ස, යම් වැදෑරට වාසිහු භාග්‍යවතුන්ද මේ තුන් කුලපුත්‍රයන්ද දක්නට ලබන්ද, වදින්නට ලබන්ද, දෙය්‍ය ධර්මය දෙන්නට ලබන්ද, බණ අසන්නට ලබන්ද, වහන්ස, ඒ වජ්ජින්නට ලාභය යන අර්ථයි. 'සද්දං සුත්වා'- හේ වනාහි තමාගේ යක්ෂානුභාවයෙන් මහත් ශබ්ද කොට සියලු වැදෑරට වතුරුවමින් ඒ වචනය නික්මවී එහෙයින් ඒ ඒ වෘක්ෂපර්වතාදියෙහි අධිපතිව වෙසෙන බ්‍රහ්මාටු දෙවියෝ ඔහුගේ ශබ්දය ඇසූහ. ඒ සදහා කියන ලදී. 'සද්දං සුත්වා' යනු. 'අනුස්සාවෙසුං'- මහත් ශබ්ද කොට ඇස්වූහ. සියලු තැන්ම මේ නයයි 'යාව බ්‍රහ්ම ලොකා'- අකනිටා බිඹිලොව තෙක්. 'තං වෙ'පිකුලං'- අපගේ කුලයෙන් නික්ම මේ කුලපුත්‍රයෝ පැවිදිවූවාහු මෙසේ සිල්වත් වූවාහු ගුණවත් වූවාහු ආචාර

සම්පන්න වූවාහු කලණ දහම් ඇත්තාහු යයි මෙසේ ඉදින් ඒ කුලයද මේ තුන් කුලපුත්‍රයන් පහත් සිත් ඇතිව සිහි කරන්නේයයි මෙසේ සියලු තැන්හි අර්ථ දැක්වූයේය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනුසන්ධිවූ පරිද්දෙන්ම දෙශනාව නිමවූ සේකැයි.

(වූල ගොසිංහ සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (1)

32. මහාගොසිංහ සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවම්මෙසුතං’ යි මහා ගොසිංහ සූත්‍රයයි. එහි ගොසිංහ සාලවනදායෙ’ යන මේ වසන තැන දැක්වීම පිණිස කියනලදී. යම් හෙයකින් අන්‍ය සූත්‍රයන්හි ‘සාවත්ථියං විහරති ජෙතවනෙ අනාථපිණ්ඩිකස්ස ආරාමෙයි’ මෙසේ පළමුව ගොදුරුගම දක්වා පසුව වසන තැන දක්වාද, එහෙත් මේ මහාගොසිංහ සූත්‍රයෙහි භාග්‍යවතුන්ගේ ගොදුරුකම අනිබද්ධ වේද, කිසි වක්ම ගොදුරුගම වන්නේද, එහෙයින් වසන තැනම දක්වන ලද මේ සූත්‍රය අරණ්‍ය නිදාන ඇත්තේ නමැයි.

‘සම්බහුලෙති’- බොහෝවූ, ‘අඤ්ඤාතෙහි අභිඤ්ඤාතෙහි’- සියලු තැන්හි ප්‍රසිද්ධවූ ප්‍රකටවූ, ‘ථෙරෙහි සාවකෙහි සද්ධිං’ පාතිමොක්ෂ සංවරාදි ස්ථිර කාරක ධර්මයන්ගෙන් සමන්විත බැවින් ස්ථිරවූ ශ්‍රවණාන්තයෙහි ජාත බැවින් ශ්‍රාවකවූ හික්ෂුන් සමග එක්ව. මෙවිට ඒ ස්ථවිරයන් ස්වරූපයෙන් දක්වමින්. ‘ආයස්මතා ව සාරිපුත්තෙන්’- යනාදිය කිහි.

එහි ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ තමන්ගේ ශිලාදී ගුණයන් ගෙන් බුදුසසුන්හි ප්‍රසිද්ධිය. ඇස් ඇතියනට අහස් මැද සිටි හිරු මෙන්ද සඳ මෙන්ද මුහුදු තෙර සිටියනට සයුර මෙන්ද ප්‍රකටවූහ, ප්‍රසිද්ධ වූහ. තවද හුදෙක් මේ සූත්‍රයෙහි ආ ගුණයන්ගේ වශයෙන්ම මහත් බැව් නො දැක්වූ මෙයින් අන්‍යවූ ධම්මදායාදය අනංගණය සම්මාදිට්ඨිය සිහනාද සූත්‍රය මහාසිහ ධම්මදායාදය අනංගණය සම්මාදිට්ඨිය සිහනාද සූත්‍රය මහාසිහ නාදය රථවිනිකය මහාභුත්ථිපදොමය මහාවෙදල්ලය වාතුම සූත්‍රය දීඝනඛය අනුපද සූත්‍රය සෙවිතබ්බා සෙවිතබ්බය සච්චවිහංග සූත්‍රය පිණ්ඩපාත පාරිසුද්ධිය සම්පසාදනියය සංගීතිය දසුන්තරය පචාරණාසූත්‍රය සුසීම සූත්‍රය ථෙරපඤ්ඤ

සූත්‍රය මහානිද්දේසය පටිසම්භිදාමග්ගය ථෙරසීහනාද සූත්‍රය අභිනිෂ්ක්‍රමණය එතදග්ගය යන මේ සූත්‍රයන්ගේ වශයෙන්ද තෙරුන්ගේ මහත් බැව් දතයුතු. ඒ එසේමැයි එතදග්ගයෙහි 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං මහාපඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො'යි වදාරන ලද.

මහමුගලන් තෙරුන් වහන්සේද ශීලාදි ගුණයන් ගෙන්ද මේ සූත්‍රයෙහි ආ ගුණයන් ගෙන්ද තෙරුන් මෙන් ප්‍රසිද්ධ වූහ. ප්‍රකට වූහ, මහත් වූහ, තවද අනුමාන සූත්‍රය චුල්ලතණ්හා සංඛය සූත්‍රය මාරතර්ජනියය පාසාදකම්පනය සියලු ඉද්ධිපාද සූත්‍රාන්තය නන්දොපනන්ද දමනය යමාමහපෙළහර කලා දෙව්ලෝ යැමය විමානවත්ථුය පෙනවත්ථුය තෙරුන්ගේ අභිනිෂ්ක්‍රමණය එතදග්ගය යන මොනුන්ගේ වශයෙන්ද උන්වහන්සේගේ මහත් බැව් දතයුතු ඒ එසේමැයි- එතදග්ගයෙහි- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ඉද්ධිමන්තානං යදිදං මහාමොග්ගල්ලානො'යි වදාරන ලද.

මහාකාශ්‍යප ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශීලාදි ගුණයන්ගෙන්ද මේ සූත්‍රයෙහි ආ ගුණයන් ගෙන්ද තෙරුන් මෙන් ප්‍රසිද්ධවූහ, ප්‍රකටවූහ, මහත්වූහ තවද- විවරපරිවත්තන සූත්‍රය ජිණ්ණවිවර සූත්‍රය වන්දොපමය සියලු කස්සපසංයුත්තය මහා අරියවංස සූත්‍රය තෙරුන්ගේ අභිනිෂ්ක්‍රමණය එතදග්ගය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ද උන්වහන්සේගේ මහත්බව දතයුතු. ඒ එසේමැයි- එතදග්ගයෙහි- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ධුතවාදානං යදිදං මහාකස්සපො'යි වදාරන ලදී.

අනුරුද්ධ ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශීලාදි ගුණයන්ගෙන් හා මේ සූත්‍රයෙහි ආගුණයන් ගෙන්ද තෙරුන් මෙන් ප්‍රසිද්ධයහ, ප්‍රකටයහ, මහත්හ. තවද- චුලගොසිංහ සූත්‍රය නළක පාන සූත්‍රය අනුත්තරිය සූත්‍රය උපක්කිලෙස සූත්‍රය අනුරුද්ධ සංයුත්තය මහාපුරිසවිතක්ක සූත්‍රය තෙරුන්ගේ අභිනිෂ්ක්‍රමණය එතදග්ගය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ද උන්වහන්සේගේ මහත් බැව් දතයුතු. ඒ එසේමැයි- එතදග්ගයෙහි- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං දිඛ්ඛවක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො'යි වදාරන ලදී.

'ආයස්මතා ව රෙවතෙන' යන මෙහි වනාහි බදිරවනිය රෙවතද කංඛාරෙවතදැයි රෙවත තෙරහු දෙදෙනෙක් වූහ.

ඔවුනතුරෙහි 'බදිරවනිය රෙවත' තෙරුන් වහන්සේ දම් සෙනෙවි තෙරුන්ගේ කනිටුබැ වූහ. හේ මෙහි අදහස් නො කරන ලද. තවද ගුළු නොකැපය, මුං නොකැපයයි මෙසේ සැක බිහිවිවූ තෙරුන් වහන්සේ මෙහි 'රෙවත'යි අදහස් කළහ. උන්වහන්සේද ශීලාදී ගුණයන්ගෙන් හා මේ සූත්‍රයෙහි ආ ගුණයන් ගෙන්ද තෙරුන් මෙන් ප්‍රසිද්ධයහ. ප්‍රකටයහ, මහත වූහ. තවද- උන්වහන්සේගේ අභිනිෂ්ක්‍රමණයෙන්ද එතදග්‍රයෙන්ද මහත් බැව් දතයුතු. ඒ එසේමැයි- එතදග්‍රපාලියෙහි- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ. මම සාවකානං භික්ඛුනං ක්කායිනං යදිදං කංඛාරෙවතො'යි වදාරන ලදී.

ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේද ශීලාදී ගුණයන් ගෙන් හා මේ සූත්‍රයෙහි ආ ගුණයන් ගෙන්ද තෙරුන් මෙන් ප්‍රසිද්ධයහ. ප්‍රකටයහ, මහත් වූහ තවද- සෙබ සූත්‍රය බාහිනිය සූත්‍රය ආනාඤ්ඤ සප්පාය ගොපක මොග්ගල්ලානය බහුධාතුකය චූලසුඤ්ඤනය මහාපුඤ්ඤනය අවිජරියබිභූත සූත්‍රය හද්දෙකරත්තය මහානිදානය මහාපරිනිබ්බානය සුභ සූත්‍රය චූලනියලොකධාතු සූත්‍රය අභිනිෂ්ක්‍රමණය එතදග්‍රය යන මොවුන්ගේ වශයෙන්ද උන්වහන්සේගේ මහත් බැව් දතයුතු. ඒ එසේමැයි- එතදග්‍ර පාලියෙහි- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං බහුස්සුතානං යදිදං ආනන්දො'යි වදාරන ලදී.

'අඤ්ඤෙහි ව අභිඤ්ඤාතෙහි අභිඤ්ඤාතෙහි'- හුදෙක් මේ තෙරුන්ම සමග නොව අන්‍යවූද මහා ගුණවත් බැවින් ප්‍රකට වූ ප්‍රසිද්ධවූ බොහෝ ස්ථවිරවූ ශ්‍රාවකයන් සමග භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගොශාංගශාලාවනාරණයෙහි වාසය කෙරෙහි යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ තුමු මහාප්‍රඥා ඇත්තාහු අන්‍යවූද බොහෝ මහාප්‍රඥා ඇති භික්ෂූන්ගෙන් එකල්හි දශබලයන් පිරිවරා වාසය කළහ. ආයුෂ්මත් මහා මෞද්ගල්‍යානයන් වහන්සේ තුමු සෘද්ධිමත් වූවාහු- ආයුෂ්මත් මහාකාශ්‍යපයන් වහන්සේ තුමු ධුතවාද ඇත්තාහු- ආයුෂ්මත් අනුරුද්ධයන් වහන්සේ තුමු දිවැස් ඇත්තාහු- ආයුෂ්මත් රෙවතයන් වහන්සේ තුමු ධ්‍යානයෙහි ඇලුම් ඇත්තාහු- ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් වහන්සේ තුමු බහුශ්‍රැත වූවාහු අන්‍යවූත් බොහෝ බහුශ්‍රැත භික්ෂූන් ගෙන එකල

දශබලයන් පිරිවරා වාසය කළහ. මෙසේ එකල මේ දක්වන ලද්දාවූත් අනාවූත් ප්‍රසිද්ධවූ මහාස්ථවිරවූ තිස්දහසක් පමණ හික්ෂුහු දශබලයන් පිරිවරා වාසය කළාහුය'යි දතයුතු.

'පටිසල්ලාණ වුට්ඨිතො' - එලසමාපත්ති විවෙකයෙන් නැගී සිටියේ, 'යෙනායස්මා මහාකස්සපො තෙනුපසංකම්' - තෙරුන් වහන්සේ වනාහි පලසමවතින් නැගී සිටි සේක් පැල ලෝදා බලමින් වනාන්තයෙහි ක්‍රීඩා කරන මත්තක්ෂත්‍රිය යක්භූගේ කතින් ගිලිහෙන කුණ්ඩලයක් සෙයින්ද හකුලා සුමුගක බහාලන රක්තකම්බලයක් සෙයින්ද මිණිමුවා නාග දන්තයකින් වැටෙන සියදහසක් අගනා රන්තැටියක් සෙයින්ද අස්තයට යන පිරිපුන් පනස්යොදුන් රිවිමඬල දුටහ. එයට අනතුරුව පැදුන් ලෝදා බලමින් නිම්වළල්ල ගෙන පරිවර්තනය කරන රිදිසකක් සෙයින්ද රිදිකුළකින් නික්මෙන කිරිදහර මඬලක් සෙයින්ද පියා පොළා ගුවන්තෙලෙහි පැනනගින සේහසකු සෙයින්ද මේවන් මුහුදුකුසින් උඩට නැගී පැදුන් සක්වළගල් මතුයෙහි සසලකුණෙන් හෙබි එකුත් පණස් යොදුන් සදමඬල දුටහ. ඉක්බිති සල්වනය බැලූහ. එ සමයෙහි වනාහි සල්රැක් මූල පටන් අග තෙක් සියල්ල හාත්පසින් සුපිපියාහු දුහුල්සඵ පොරෝනා ලද්දවූන් සෙයින්ද මුතුකලප්වලින් අවුනන ලද්දවූන් සෙයින්ද බැබළූහ. පොළෝ තලය මල් ඇතිරී පුදයෙන් හෙබියාක් මෙන් ඒ ඒ තැන වැටෙන මල් රොනින් ලාරෙසෙන් තෙමන ලබන්තක් මෙන් විය. භූමරමධුකර සමූහයෝ මල් රොන් මෙදෙන් මත් වූවාහු ළංව ගයන්නවූන් මෙන් වනාන්තරයන්හි හැසිරෙති. තවද එදින පෙහෙවස් දවසෙක්ම වෙයි. ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ අද කවර රතියකින් ඉක්මවන්නෙම් දෝ හෝ යි සිතූහ. එකෙක් ඇති-ආර්යාශ්‍රාවකයෝ නම් ප්‍රියධර්මශ්‍රවණ ඇත්තාහු වෙති, එහෙයින් උන්වහන්සේට මේ සිත විය- 'අද මාගේ දෙටුබෑ දම්සෙනෙවි තෙරුන් වෙත ගොස් ධර්මරතියෙන් ඉක්මවන්නෙමි'යි නැවත යන්නෙමි එකලාවම නොගොස් මාගේ චූියසභායවූ මහකසුප්තෙරුන් ගෙන යන්නෙමි'යි හුන් තැනින් නැගිට සම්කඩ පොළා ආයුෂ්මත් මහාකාශ්‍යපයන් යම් තැනෙකින්ද එහි එළඹියහ. 'එව්මාවුසො'ති බො ආයස්මා මහාකස්සපො' -

තෙරුන්වහන්සේද යම් හෙයකින් ප්‍රියධර්ම ශ්‍රවණ ඇති ආර්යශ්‍රාවකයෙක්ම වූහුද, එහෙයින් උන්වහන්සේගේ වචනය අසා- 'ඇවැත්නි, තෙපි යවු, මාගේ හිස හෝ පිට හෝ රිදේ' යයි කිසි මද කරුණක් නොකොට තුටු සිත් ඇත්තාහුම 'එවමාවුසො' යනාදිය කීහ. පිළිනකොටද හුන් තැනින් තැගිට සමකඩ පොළා මහමුගලන් තෙරුන් අනුබැන්දහ. එසමයෙහි දෙ මහතෙරහු පිළිවෙළින් සිටි සදමඬල දෙකක් මෙන්ද රිවිමඬල දෙකක් මෙන්ද, සදත් ඇත් රජුන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, සිංහයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද, ව්‍යාසුයන් දෙදෙනෙකු මෙන්ද බැබළූහ.

අනුරුද්ධ ස්ථවිරයන් වහන්සේද එසමයෙහි දිවාස්ථානයෙහි හුන්නාහු දෙ මහතෙරුන් සැරියුන් තෙරුන් වෙත යන්නවුන් දැක පැලලෝදා බලමින් හිරු වනාන් පිවිසෙන්නකු මෙන්ද, පැදුන්ලෝදා බලමින් සඳු වමනින් උඩට තගින්නකු මෙන්ද, සල්වනය බලමින් සියලු තැනහි භාත්පසින් සුපිපි සල්වනයද දැක- 'අද පෙහෙවස් දිනය වෙයි. මේ මාගේ දෙටුබැයෝද, දම්සෙනෙවියන් වෙත යෙහි, මහත් ධර්ම ශ්‍රවණයක් විය යුතුය. මමත් ධර්ම ශ්‍රවණයට කොටස් වන්නෙමි'යි හුන් තැනින් තැගිට සමකඩ පොළා මහතෙරුන්ගේ පදානුපදිකව නික්මුණහ. එයින් කියන ලදී- 'අප්ථ ඛො ආයස්මා ච මහාමොග්ගල්ලානො ආයස්මා ච මහාකස්සපො ආයස්මා ච අනුරුද්ධො' යනු.

යෙනායස්මා සාරිපුත්තො තෙනුපසංකම්භු- පිළිවෙළින් සිටි තුන් සදක් මෙන්, හිරක් මෙන්, සිංහයන් මෙන්ද බබලමින් එළඹියාහුය. නැවත මෙසේ එළඹෙන්නාවූ ඒ මහ තෙරුන් ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් වහන්සේ තමන්ගේ දිවාස්ථානයෙහි හුන්නාහුම දැක- 'අද මහත් ධර්මශ්‍රවණයෙක් වන්නේය, මාද එයට කොටස් වුවක්හු වීසින් වියයුතුය. තවද එකලාවම නොයන්නෙමි, මා ප්‍රිය සභායවූ රෙවත ස්ථවිරයන් ගෙන යන්නෙමි'යි සියල්ල මහමුගලන් තෙරුන් මහකසුප් තෙරුන් වෙත එළඹීමෙහි කී නියෝග ම විස්තරයෙන් දතයුතු. මෙසේ ඒ දෙදෙනාද පිළිවෙළින් සිටි දෙ සදක් මෙන්ද හිරක් මෙන්ද සිංහයන් මෙන්ද බබලමින් පැමිණියාහුයි. එයින් කියන ලදී- 'අද්දසා ඛො ආයස්මා ආනන්දො' යනාදිය දිස්වන ආයස්මත්තං

ආනන්දං එතදවො ච'- දුරදීම දැක අනුක්‍රමයෙන් කථාව ඇසෙන දුර පැමිණියහුට මේ- 'එතු බො ආයස්මා' යනාදි වචනය කීහ. 'රමණියං ආවුසො' යන මෙහි රමණී බව ද්විවිධය. වනරාමණෙය්‍යය පුද්ගලරාමණෙය්‍යයැයි කියායි. එහි වනය නම්? නා - හොර - සල් - සපු ආදියෙන් ගැවසී ගත්තේ වෙයි, ගතසෙවෙනලු ඇති මල්පල ගන්නා නන් රුක් ඇතියේ උදකසම්පන්න වූයේ ගමින් බැහැර වූයේ වෙයි, මෙ වනරාමණෙය්‍යක් නම. යමක් සඳහා 'රමණියානි' යනාදිය කියන ලදද-

"ආරණ්‍යයෝ සිත්කලු වෙති. යම් අරණ්‍යයෙකිහි කාමගවෙසකවූ ජනතෙමේ නොඇලේද විතරාගවූ ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ සිත් අලවා වෙසෙති. ඒ ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ යම් හෙයකින් වස්තුකාමී ක්ලෙශකාමයන් නොසොයන්නාහු වෙත්ද, එහෙයිනි.

මෙසේ නැවත ඉදින් විෂමවූ දිය රහිතවූ තුනී සෙවනලු ඇති කටුයෙන් ගැවසීගත් බිමක් වේද, එහි බුද්ධාදි ආර්යයයෝත් වාසය කෙරෙත්ද, මෙය 'පුග්ගලරාමණෙය්‍යක්' නම. යමක් සඳහා 'ගාමෙ වා' යනාදිය වදාරන ලදද-

"ගමක හෝ නොහොත් වනයක හෝ වළතැනක හෝ නොහොත් ගොඩනැනක හෝ යම් තැනෙකිහි රහත්හු වාසය කෙරෙත්ද ඒ භූමිප්‍රදේශය සිත්කලු වන්නේයි."

මෙහි වූකලි ඒ ද්විවිධවූම ඒ රමණී බව ලැබෙයි. සැබව එකල ගවහංසල්වනය සියලුතැන හාත්පසින් සුපිපියේ මල් ගඳින් සුවඳ වූයේ වෙයි. තවද- මෙහි දෙවියන් සහිත ලොකයෙහි අග්‍රපුද්ගලවූ සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ තිස්දහසක් පමණවූ ප්‍රසිද්ධ භික්ෂූන් සමග වාසය කෙරෙති. ඒ සඳහා කියනලදී- 'රමණියං ආවුසො, ආනන්ද, ගොසිංග සාලවනං' යනු.

'දොසිනා'- දොසින් පහවූවා. අභ්‍රය මහිකාය ධූමය රජස්ස රාහුය යන මේ උපක්ලෙශයන්ගෙන් විරහිත වූවා යයි කියන ලද වෙයි. 'සබ්බපාලිචුල්ලා'- සියලු තැන්හි පාලි චුල්ලයෝය. මූල පටන් අග තෙක් නොපිපි තැනක් නම් නැති 'දිබ්බා මඤ්ඤෙ' ගන්ධා සම්පවන්ති'- දිව මදාරාමල් කොබොළුල පරසතු සඳුන්සුණු සුවඳ මෙන් හාත්පස හමති. ශක්‍ර- සුයාම-

සන්තුෂිත- සුනිර්මිත- පරනිර්මිත- මහාබ්‍රහ්ම යන බැසගත් තැනක් මෙන් හමනි'යි කියන ලද වේ.

'කථං රූපෙන ආවුසො, ආනන්ද?- අනඳතෙර ඒ පස් තෙරුන් අතුරෙන් සංඝ නවකය, කුමක් හෙයින් තෙරුන් වහන්සේ ඔහුම පළමුකොට විචාරන්ද යත්? මමත්වය කළ හෙයින්. සැබව- ඒ ස්ථවිරයෝ දෙදෙන ඔවුනොවුන් මමත්වය කළාහුය. සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ මා විසින් කළයුතු ශාස්තෘන් වහන්සේගේ උපස්ථානය කෙරෙයයි අනඳ තෙරුන් මමත්වය කළහ. ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන්ගේ ශ්‍රාවකයන් අතුරෙන් අග්‍රයහ'යි සැරියුත් තෙරුන් මමත්වය කළහ. කුලදරුවන් පැවිදි කරවා සැරියුත් තෙරුන් වෙත උපාධ්‍යායකොට ගන්වූහ. සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේත් එසේම කළහ. මෙසේ ඔවුනොවුන් විසින් තමන්ගේ පාසිවුරු දී පැවිදිකරවා උපාධ්‍යාය කොට ගන්වන ලද්දාහු පන්සියයක් හික්ෂුහු වූහ. ආයුෂ්මත් ආනන්දයන් වහන්සේ පණිතවූ විචාරාදිය ලැබ (සැරියුත්) තෙරුන්ටම දෙන්නාහුය.

මේ අසනු ලැබේ- එක් බමුණෙක් මෙසේ සිති 'බුදු රුවනටද සහ රුවනටද පූජා පැතෙයි. කෙපරිද්දෙකින් දම් රුවනට පුදන ලද නම් වේදෝ හෝ'යි හේ භාග්‍යවතුන් වෙත එළඹ මේ කරුණ පිළිවිත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ- 'ඉදින් බමුණ, දම් රුවන පුදනු කැමැත්තේ වෙහි නම් එක් බහුශ්‍රැතයකු පුදව'යි. 'වහන්සේ, බහුශ්‍රැතයකු වදාළ මැනවැයි' 'හික්ෂු සංඝයා විචාරව යි හේ හික්ෂුන් වෙත එළඹ- 'වහන්ස, බහුශ්‍රැතයකු ප්‍රකාශ කළ මැනවැයි' කිය. 'බමුණ. ආනන්ද ස්ථවිරයෝය යි බමුණ දහසක් අගනා සිවුරකින් තෙරුන් පිදී. තෙරුන් වහන්සේ එය ගෙන භාග්‍යවතුන් සම්පයට ගියහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ, 'ආනන්ද කොයින් ලදදැ'යි' වදාළහ. 'වහන්ස, එක් බමුණකු විසින් දෙන ලද, මේ වූකලී මම ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන්ට දෙනු කැමැත්තමිහ'යි' 'ආනන්ද දෙවයි' 'වහන්ස, වාරිකාවෙහි නික්මුනේය යි.' ආ කල 'දෙව'යි' 'වහන්සේ, ශික්ෂා පද පනවන ලද යි. නැවත ශාරිපුත්‍ර කවර කලක එන්නේදැ'යි. 'වහන්ස, දස දිනක් පමණකිනැ'යි' 'ආනන්ද දස දිනක් පරමකොට අතිරේක විචරය බහා තබන්ට අනුදනිමි'යි ශික්ෂාපද පැනවූහ.

ශාරීපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේන් එසේම යම්කිසි මනවඩන්තක් ලබන්ද, එය ආනන්ද ස්ථවිරයන්ට දෙති. මෙසේ ඒ තෙරහු ඔවුනොවුන් මමායනය කළහ. මෙපරිද්දෙන් මමන්වය කළ හෙයින් පළමු පුළුවන්හ.

තවද- මෝ අනුමතිපෘච්ඡා නම් කුඩා වූවහු පටන් විවෘළ යුත්ති වෙයි. එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ සිතුන- 'මම පළමු ආනන්දයන් පුළුවස්නෙමි, ආනන්දයෝ තමාගේ වැටහීම ප්‍රකාශ කරන්නාහුය. අනතුරුව රෙවතයන්- අනුරුද්ධයන්- මහාකාශ්‍යපයන්- මහාමොග්ගල්ලානයන් පුළුවස්නෙමි. මහාමොග්ගල්ලායනයෝ තමාගේ වැටහීම ප්‍රකාශ කරන්නාහුය. නැවත පස් තෙරහුම මා පුළුවස්සානුහය. මමද තමාගේ වැටහීම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි. මෙතෙකිනුදු මෝ ධර්ම දෙශනා මුදුන් පැමිණියා මහත් බවට පැමිණියා නො වන්නීය, ඉක්බිති අපි සියල්ලෝම දශබලයන් කරා එළඹ පුළුවස්නෙමු. ශාස්තෘන් වහන්සේ සර්වඥතාඥානයෙන් ප්‍රකාශ කරන සේක. මෙතෙකින් මෝ ධර්ම දෙශනා මුදුන් පැමිණියා මහත් බවට පැමිණියා වන්නීය'. ඒ සේමැයි- යම්සේ ජනපදයෙහි උපන් නඩුව ගම්ලද්දා කරා පැමිණේද, ඔහු නිශ්චය කරන්ට නො හැකි කල්හි ජනපද භොජකයා කරා- ඔහු නොහැකි කල්හි මහාවිනිශ්චයාමාත්‍යයා කරා- ඔහු නොහැකි කල්හි සෙනාපතියා කරා ඔහු නොහැකි කල්හි යුවරජු කරා- ඔහු විනිශ්චය කරන්ට නො හැකි කල්හි රජු කරා පැමිණේද, රජු විසින් විනිශ්චය කළ තැන් පටන් යුක්තිය ඔබ්බෙනොබ නොහැසිරේ ද රජුගේ වචනයෙන්ම සිද්දේද එපරිද්දෙන්ම මම පළමු කොට ආනන්දයන් පුළුවස්නෙමි - පෙ- ඉක්බිති අපි සියල්ලෝම දශබලයන් කරා එළඹ පුළුවස්නෙමු. ශාස්තෘන් වහන්සේ සර්වඥතාඥානයෙන් ප්‍රකාශ කරන සේක, මෙතෙකින් මෝ ධර්ම දෙශනා මුදුන් පැමිණියා විපුල බවට පැමිණියා වන්නීය'යි මෙසේ අනුමතිපෘච්ඡාව පුළුවස්නාවූ තෙරුන් වහන්සේ පළමු ආනන්ද ස්ථවිරයන් පුළුවන්හ.

'බහුස්සුතො භොති'- මොහු විසින් බොහෝ අසන ලද වෙයි. නවාංග ශාස්තෘ ශාසනය පාලානුසන්ධි පූර්වාපර විසින් උගන්නා ලද වෙයි යන අර්ථයි- 'සුතධරො'- ශ්‍රැතයට ආධාර වූයේ. ඒ එසේමැයි- යමෙකුගේ මෙයින් ගන්නා ලද්ද මෙයින්

පලායේද සිදුරු කළයෙහි දිය මෙන් නොසිටීද, පිරිස් මැද එක් සූත්‍රයක් හෝ ජාතකයක් හෝ කියනට කියවනට හෝ නොහැකි වේද, මේ තෙමි ශ්‍රැතධර නම් නොවෙයි. නැවත යමෙකුගේ උගන්නා ලද බුද්ධ වචනය උගත් කාලය හා සමානමවේද, දස වසකුදු විසි වසකුදු හැදෑරීම නොකරන්නහුගේ නොනැසේද, මේ තෙම 'සුතධර නම් වේ.

සුතසන්නිවයෝ'- ශ්‍රැතය රැස්වූයේ. ඒ එසේමැයි- යමෙකුගේ ශ්‍රැතය හෘදය නමැති මඤ්ජුසාවෙහි රැස්වූයේ ගලක රෙඛාවක්. මෙන්ද රත් කළයක වත්කළ ගිතෙල් මෙන්ද සිටී නම්, සුතසන්නිවය'- නම. 'ධතා' ධරන ලද්දාහු, ප්‍රගුණ වූවාහු. ඒ එසේමැයි- එකෙකු විසින් උගත් බුදු වදන් ධරන ලද්දේ ප්‍රගුණ වූයේ නිශ්චල වූයේ නො වෙයි. අසවල් සූත්‍රය හෝ ජාතකය හෝ කියවයි. කී කල හදාරා සසඳ කරුණු ගන්නා දැන ගන්නෙයිමි යි කියයි. එකෙකු විසින් ධරන ලද්ද ප්‍රගුණ කරන ලද්ද හවාංග ශ්‍රෝතයක් මෙන් වෙයි. අසවල් සූත්‍රය හෝ ජාතකය හෝ කියව යි කී කල නඟා එයම කියයි. ඒ සඳහා කියන ලදී- 'ධතා' යනු 'වචසා පරිචිතා' සූත්‍ර දසක වර්ග දසක පන්නාස දසක වශයෙන් වචනයෙන් හදාරන ලද්දාහු. 'මනසානුපෙක්ඛිතා'- සිතින් විමසන ලද්දාහු යමෙකුගේ වචනයෙන් හදාළ බුදු වදන් සිතින් සිතන්නහුට ඒ ඒ තැන්හි ප්‍රකට වේද, මහත් ප්‍රදීපයක් දල්වා සිටියහුට රූපයක් මෙන් පැනේද, ඒ සඳහා මේ කියන ලදී. 'දිට්ඨියා සුප්පටිච්ඡිධා'- අර්ථ හෙයින්ද කරුණු හෙයින්ද නුවණින් මොනොවට ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දාහු. 'පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි- මෙහි පදයම අර්ථය ප්‍රකාශ කරන හෙයින් පදබ්‍යඤ්ජන නම. එය අක්ෂර පරිපූර්ණ කොට දශවිධ ව්‍යඤ්ජන බුද්ධීන් නොපිරිහෙලා කියන ලද්දේ 'පරිමණ්ඩල' නම් වෙයි. මෙබඳු පද ව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් යන අර්ථයි. තවද- යම් මහණෙක් පිරිස්හි දහම් දෙසන්නේ සූත්‍රයක් හෝ ජාතකයක් හෝ බහා අන්‍යවූ නිග්‍රහාරොපණය කරන සූත්‍රයක් ඵලවාද, එයට උපමා කියාද, වස්තුවක් හෙලාද, මෙසේ මේ (සූත්‍රය) නෙ තෙල (සූත්‍රයෙකිනි) බහාලමින් එක් පසකින්ම පරිහරණය කරන්නේ කල් දැන නැඟී සිටීද, එහෙත් බහාලූ සූත්‍රය නික්මිප්තමාත්‍රයෙක්ම වේද ඔහුගේ කථාව

නොපිරිමඩුලු වූවා නම් වේ. යම් මහණෙක් වනාහි සූත්‍රයක් හෝ ජාතකයක් හෝ බහා එක් පදයකුදු පිටත නොගොස් පාලිය පිළිබඳ අනුසන්ධියද පූර්වාපරයද නොමකමින් ඇදුරන් දුන් නයෙහි සිට තෙලිකුරකින් පිරිසිදින්නෙකු මෙන් ගැඹුරු ඇළකින් ජලය හරින්නෙකු මෙන් පියසිදිමින් සෙසන්ධවාජානෙයයෙකු මෙන් යේද, ඔහුගේ කථාව පිරිමඩුලු වූවා නම් වේ. මෙබඳු කථාව සඳහා 'පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි' යනු කියන ලදී.

'අප්පබද්ධෙහි' - මෙහි යම් මහණෙක් දහම් දෙසන්නේ සූත්‍රයක් හෝ ජාතකයක් හෝ ආරම්භ කොට ආරම්භ කළ තැන් පටන් ඉතා තුරිතව අරණිමත්ථනය කරන්නෙකු මෙන් උණුසුම් කෑමක් කන්නෙකු මෙන් පාලිය පිළිබඳ අනුසන්ධි පූර්වාපරයන් අතුරෙන් ගන්න ලද්ද ගත්වනම කොටද නොගන්න ලද්ද නොගත්වනම කොටද පරණලා අතර හැසිරෙන ගොයකු නැගිටුවන්නෙකු මෙන් ඒ ඒ තැන ගටමින් අවසන් කොට නැගිට යේද, නැවත යමෙක් දහම් දෙසන්නේ කලෙක ශීඝ්‍රව කලෙක මන්දව කලෙක මහා ශබ්දය කලෙක කුඩා ශබ්දය කෙරේද, යම්සේ ප්‍රෙතගින්න කලෙක දැල්වේද, කලෙක නිවේද, එසේ 'ප්‍රෙතධර්මකථික' නම් වේ. පිරිස නැගීසිටිනු කෑමකි කල්හි නැවත නැවත ආරම්භ කෙරේද, යමෙකුත් කියමින් ඒ ඒ තැන තදබවට යේද, තතනන්නෙකු මෙන් හඬන්නෙකු මෙන් කියාද, ඡේමාවුන් සියල්ලන්ගේම කථාව ප්‍රබන්ධ වූවා නම් වෙයි. නැවත යමෙක් සූත්‍රයක් ආරම්භ කොට ඇදුරන් දුන් නයෙහි සිටියේ නොසුන් ධාරා ඇති කොට ගංගාශ්‍රෝතයක් මෙන් පවත්වාද, අහස්ගඟින් බසින ජලය මෙන් නිරතුරු කථාව පවත්වාද ඔහුගේ කථාව අප්‍රබද්ධ වූවා වේ. ඒ සඳහා කියන ලදී- 'අප්පබද්ධෙහි' යනු. 'අනුසයසමුග්ඝාතාය' - සජ්ජානුසයයන්ගේ නැසීම පිණිස එවරුපෙන - මෙබඳු බහුශ්‍රැත වූ මහණ කරණකොට ගෙන එබඳුවුම සඟළ කණින් සඟළ කණ හෝ පලඟින් පලඟ හෝ ගැටි හුන් හික්ෂුන් සියයකින් හෝ හික්ෂුන් දහසකින් හෝ ගවහංසල්වනය හොබවන්නේය. මේ නයින් සියලු වාරයන්හි අරුත් දතයුතු.

පලසමවන ඕනට ඇලුම් ඇත්තේනුයි 'පටිසල්ලාණාරාම' නම පටිසල්ලාණයෙහි රත් ඇත්තේනුයි 'පටිසල්ලාණරත' නම 'සහස්සං ලොකානං' දහසක් ලොකධාතුන් ඒ එසේ මැයි-මෙතෙක් තෙරුන්ගේ නිත්‍යාසෙවනයවෙයි. ආවර්ජන ප්‍රතිබද්ධ වෙයි. එහෙත් තෙරුන් වහන්සේ කැමතිවන්නාහු නොයෙක් සක්වළ සියදහසුන්ද බලන්මැයි 'උපරිපාසාදවරගතො'- සත්බුමු හෝ නවබුමු හෝ උතුම් පහසක් මත්තට ගියේය. සගස්සං නෙමීමණ්ඩලානං ඔලොකෙය්‍ය'- පහපිරිවෙන්හි නැබිත් පිහිටියාවූ නිමිවළල්ලෙන් නිමිවළල්ල හැපී සිටියාවූ නෙමීමණ්ඩල දහසක් වාකවුළුව විවර කොට බලන්නේද, ඕනට සක්නැබද අරයෝ (-ගරාදි) ද අර අතරද නිමිවළලු ප්‍රකට වූවාහු වෙත්ද. 'එවමෙව බො අවුසො'- එපරිද්දෙන් මේ දිවැස් ඇති මහණද මිනිසැස ඉක්ම සිටි දිවැසින් දහසක් ලොකධාතු ලබයි. පහයෙහි සිටි පුරුෂයාහට සක්නැබමෙන් ඒ මහණහට සක්වළ දහසෙහි මහමෙරදහස් ප්‍රකට වෙයි. අරයන් මෙන් ද්විපයෝ ප්‍රකට වෙති අර අතර මෙන් දිවයිත්වල සිටි මනුෂ්‍යයෝ ප්‍රකට වෙති, නිමිවළලු මෙන් සක්වළගල් ප්‍රකට වෙත්.

'අරඤ්ඤකො'- සමාදන්වූ ආරණ්‍යක ධුතාංග ඇත්තේ. සෙසු පදයන්හිදු මෙම නයයි 'නො ව සංසාදෙන්ති'- නොගිල්වති. ඒ එසේමැයි- හෙතු සහිත කරුණු සහිතකොට පැන පුළුවස්නටද විසඳන්නටද නොහැකි වන්නේ යටපත් කෙරෙයි නම. එසේ නොකෙරෙහි යන අර්ථයි. 'පවත්තනී හොති'- ගංගාශ්‍රෝතස් ජලයක් මෙන් පවතී. 'යාග විහාර සමාපත්තියා'- යම් ලෝකිකවූ හෝ ලොකොත්තරවූ හෝ විහාරසමාපත්තියකින්. 'සාධු සාධු සාරිපුත්ත'යි මේ සාධුකාරය ආනන්ද ස්ථවිරයන්ට දෙන ලද, එහෙත් භාග්‍යවත්හු සැරියුත් තෙරුන් සමග ආලපනය කෙරෙහි. සියලු තැන්හි මේ නයයි.

'යථාතං ආනන්දො 'ව'- යළි මනාකොට ප්‍රකාශ කරන්නෙක් යම්සේ ප්‍රකාශ කරන්නේද, ආනන්දයන් විසින් එසේ ප්‍රකාශ කරන ලද, තමහට සුදුසු වුවක්ම අදහසට ගැළපෙන්නක්ම ප්‍රකාශ කරන ලද යන අර්ථයි. සැබව- තෙරුන් වහන්සේ තමාත් බහුශ්‍රැතයහ, උන් වහන්සේගේ අදහසද එසේ

සිටියේ වන- ශාසනයෙහි සබ්බත්ථවාරිහු බහුශ්‍රැතයෝ වන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි කියායි. කුමක් හෙයින්? යම් හෙයකින් බහුශ්‍රැතයන්ට කප්‍යාකප්‍යය සාවද්‍යත්වද්‍යය ගරුක ලහුකය සතෙකිවිජ අනෙකිවිජ ප්‍රකටවේද, නැවත බහුශ්‍රැත තෙමේ උගත් බුදුවදන් මෙනෙහි කොට මෙතැන ශීලය කියන ලද මෙහි සමාධිය- මෙහි විදර්ශනාව- මෙහි මාර්ගඵල නිර්වාණයෝයයි මෙනෙහි කොට ශීලය ආ තැනහි සිල් පුරා සමාධිස්ථානයෙහි සම්මත්පුරා විදර්ශනාස්ථානයෙහි විදසුන් ගබ්ගන්වා මාර්ගය වඩා ඵලය පසක් කෙරේද එහෙයින් තෙරුන්ට මෙසේ අදහස් වෙයි- 'සබ්බත්ථවාරිහු එක් නිකායක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ සතරක් හෝ නිකාය පස හෝ ඉගෙන ආවර්ජන කරමින් ශීලාදිය ආ තැනහි ශීලාදිය පුරමින් පිළිවෙළින් මගපල නිවන් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි. සෙසු වාරයන්හිදු මෙම නයයි.

යම් හෙයකින් ආයුෂ්මත් රෙවනයන් වහන්සේ ධ්‍යානාධ්‍යාය ඇත්තාහු ධ්‍යානයෙහි අභිරත ඇත්තාහුද, උන්වහන්සේට මේ සිත වෙයි. 'සබ්බත්ථවාරිහු එකලාව හිද කිසුණු පිරියම් කොට අටසම්මත් නිපදවා ධ්‍යානයන්ට පදස්ථානවූ විදසුන් වඩා ලොවුතුරු දහම් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි කියායි. එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ.

ආයුෂ්මත් අනුරුද්ධයන් වහන්සේ දිවැස් ඇති සේක. උන්වහන්සේට මෙසේ සිතක් වෙයි. 'සබ්බත්ථවාරිහු ආලෝකය වඩා දිවැසින් නොයෙක් සක්වළ දහස්හි මියන්නාවූ උපදින්නාවූද සත්වයන් දැක සසරබියෙන් සිත සංවෙග කොට විදසුන් වඩා ලොවුතුරු දහම් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි. එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ.

ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යපයන් වහන්සේ ධූතවාදයහ. උන්වහන්සේට මේ සිත වෙයි- 'සබ්බත්ථවාරිහු ධූතවාදයෝව ධූතංගානුභාවයෙන් ප්‍රත්‍යය තෘෂ්ණාව හකුළවා අන්‍යවූත් නොයෙක් ආකාර කෙලෙස් සලා විදසුන් වඩා ලොවුතුරු දහම් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි. එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ.

ආයුෂ්මත් මහාමොද්ගලායනයන් වහන්සේ සමාධි පාරමිතාවගේ මස්තකයට පැමිණියහ. මේ විස්තරය- සියුම්වූ චිත්තාන්තරය ස්කන්ධාන්තරය ධාත්වන්තරය ආයතනාන්තරය ධ්‍යානාවක්‍රාන්තිය ආරම්භණාවක්‍රාන්තිය අංගවචන්ථානය ආරම්භණවචන්ථානය අංගසංකන්තය ආරම්භණසංකන්තය එකතොවඩිඪනය උභතොවඩිඪනය යන මේ අභිධර්මය හදාළ ධර්ම කථිකයාටම ප්‍රකට වෙයි. යම් හෙයකින් අභිධර්මය නො හදාළ තැනැත්තේ දහම් දෙසන්නේ මේ ස්වවාදය මේ පරවාදයයි නොදැනිද, ස්වවාදය දක්වන්නෙමිසි පරවාදය දක්වාද, පරවාදය දක්වන්නෙමිසි ස්වවාදය දක්වාද, ධර්මාන්තරය විසංවාදනය කෙරේද, ආභිධර්මික තෙම සකවාදය සකවාද නියමයෙන්ම පරවාදය පරවාද නියමයෙන්ම දක්වාද, ධර්මාන්තරය විසංවාදනය නොකෙරේද, එහෙයින් තෙරුන්ට මේ සිත වෙයි- 'සබ්බන්තමාරිහු ආභිධර්මිකයෝව සියුම් තැන්හි නුවණ බස්වා විදසුන්වඩා ලොවුතුරු දහම් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැ'යි. එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ.

ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ප්‍රඥාපාරමිතාවෙහි මස්තකයට පැමිණියහ. තවද- නුවණැත්තේම සිත තමා වශයෙහි පවත්වන්ට හැකිවෙයි. දුෂ්ප්‍රාඥ තෙම නොහැකිවෙයි. යම් හෙයකින් දුෂ්ප්‍රාඥ උපනුපන් චිත්තයාගේ වශයෙහි වැටී යළි ඔබ්බෙනාබ සැලී කීපදිනකින්ම ගිහිබවට පැමිණ අනයවාසනයට පැමිණේද. එහෙයින් තෙරුන්ට මේ සිත වෙයි- සබ්බන්තමාරිහු චිත්තවශිකයෝ නොව සිත තමාගේ වශයෙහි පවත්වා ඔහුගේ සියලු විරුද්ධ සෙවන- ප්‍රතිපක්ෂග්‍රාහ විෂ්ඨන්දනයන් බිඳ මදකුන් පිටත නික්මෙන්ට නො දෙමින් විදසුන් වඩා ලොවුතුරු දහම් පසක් කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැ'යි. එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කළහ.

'සබ්බෙසං වො සාරිපුත්තා, සුභාසිතං පරියානෙන'- ශාරිපුත්‍රයෙනි. යම් හෙයකින් සඟමොක් පිළිබඳ නම් බහුශ්‍රැත භික්ෂුන් විසිනුදු හොබනට කරුණු ඇත්ද, ධ්‍යානයෙහි ඇලුනන් විසිනුදු- දිවැස් ඇතියන් විසිනුදු ධූතවාදීන් විසිනුදු ආභිධර්මිකයන් විසිනුදු අචිත්තවසිකයන් විසිනුදු හොබනට

කරුණු ඇත්ද එහෙයින් තොප සියල්ලන්ගේ සුභාමිතය පර්යායයෙන් ඒ ඒ කරුණෙන් සුභාමිතමැයි, දුර්භාමිත නොවේ. එකෙක් ඇති- මාගේ වචනයද අසවු 'න තාවානං ඉමං පල්ලංකං හින්දිය්සාමි' ඒතාක් මම මේ සිවිරගවැර ඉටා බඳන ලද පලඟ නොබිඳින්නෙමි, නොමුදන්නෙමි, යන අර්ථයි. මේ වනාහි භාග්‍යවත්හු නුවණ මෝරා ගිය කල රජසිරි හැර කළ අහිනිෂ්කුමණ ඇත්තාහු පිළිවෙළින් බෝමැඩට නැඟී සිවිරගවැර ඉටා යම් අපරාජිත පර්යායංකයක් බැඳ දෘඪසමාදාන ඇතිව වැඩහුන්නාහු තුන් මරුන්ගේ මස්තකය බිඳ අලුයම් කල දසදහසක් ලොක ධාතුව උන්නාද කරවමින් සර්වඥතා ඥානය ප්‍රතිවෙධ කළ සේක්ද, ඒ තමන් වහන්සේගේ මහ බෝපළඟ සඳහා මෙසේ වදාළහ. තවද- පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරමින්ද ප්‍රතිපත්ති සාරවූ පෘථග්ජන කල්‍යාණයා දක්වන සේක් මෙසේ වදාළහ. සැබව- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අනාගතයෙහි මෙසේ අදහස් ඇති කුලපුත්‍රයෝ මෙසේ ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කරන්නාහුයයි දක්නා සේක. භාග්‍යවත්හු මහ ගොසිංග සූත්‍රය වදාරන සේක්- 'ඉධ සාරිපුත්තං හික්ඛු පච්ඡා භත්තං -පෙ- එවරුපෙන බො සාරිපුත්ත, හික්ඛුතා ගොසිංග සාලවනං සොහෙය්‍ය'යි වදාළහ. අපි භාග්‍යවතුන්ගේ අදහස ගන්නෙමු යි පසුබත පිණ්ඩපාතයෙන් වැලකුනාහු සිවිරග වැර ඉටා දෘඪ සමාදාන ඇතිව රහත් බවට නොපැමිණ මේ පළඟ නොබිඳින්නෙමුයි මහණදම් කටයුතුයයි සිතන්නාහුය ඔවුහු මෙසේ පිළිපන්නාහු කීප දිනකින්ම ජාති ජරා මරණය කෙළවර කරන්නාහුය යි මේ පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරමින් පිළිවෙත් සැරවූ පෘථග්ජන කල්‍යාණයා දක්වමින් මෙසේ වදාළහ. 'එවරුපෙන බො සාරිපුත්ත හික්ඛුතා ගොසිංගසාලවනං සොහෙය්‍ය'- 'ශාරිපුත්‍ර, මෙබඳු මහණ කරුණකොට ගෙන නිෂ්පර්යායයෙන්ම ගවහංසල්වනය හොබනේයයි අනුසන්ධිවූ ලෙසින්ම දෙසුම් නිමවූ සේකි.

(මහා ගොසිංග සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (2)

33. මහාගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවම්මෙසුතං’ යි මහාගොපාලක සූත්‍රයයි. එහි කථා තුනක් වෙත්. එකානාළිකාය චතුරස්සාය නිසින්නවත්තිකායයි. ඔවුන් අතුරෙහි පෙල කියා එකෙකි පදයාගේ අර්ථ බිණීම එකනාළිකා නමු. අපණ්ඩිත ගොපල්ලා දක්වා අපණ්ඩිත මහණ දක්වා පණ්ඩිත ගොපල්ලා දක්වා පණ්ඩිත මහණ දක්වායයි චතුෂ්කය බැඳ බිණීම චතුරස්සා නමු. අපණ්ඩිත ගොපල්ලා දක්වා කෙළවරට යෑමය, අපණ්ඩිත මහණ දක්වා කෙළවරට යෑමය, පණ්ඩිත ගොපල්ලා දක්වා කෙළවරට යෑමය, පණ්ඩිත මහණ දක්වා කෙළවරට යෑමය, යන මෝ නිසින්නවත්තිකා නමු. මෝ මෙහි සියලු ආචාර්යයන් විසින් ආචරණය.

‘එකාදසහි භික්ඛවෙ, අංගෙහි’- එකොළොස් අගුණ කොටසින් ‘ගොගණං’- ගවමඩුලු (පට්ටිය). ‘පරිහරිතුං’- ගෙන හැසිරෙන්නට. එාතිකාතුං’- වැඩීමට පමුණුවන්නට. ‘ඉධ’- මේ ලොකයෙහි. න රූපඤ්ඤ හොති’- ගණන හෙයින් හෝ වර්ණ හෙයින් හෝ ස්වරූපය නොදනී. ගණන හෙයින් නොදනී නම්, තම ගවයන්ගේ සියයෙක හෝ දහසෙක හෝ යි සංඛ්‍යාව නොදනී, හෙතෙම දෙනුත් පැහැරගත් කල්හි හෝ පලාගිය කල්හි හෝ ගවමඩුලු ගැණ අද මෙතෙක් නො දක්නා ලැබෙති’යි දෙනුත් ග්‍රාමාන්තරයක හෝ වනයෙහි හෝ හැසිරෙමින් නොසොයයි. අනුන්ගේ දෙනුත් තමාගේ ගවසමූහයට පිවිසී කල ද ගවමඩුලු ගැන මේ මෙතෙක් දෙන්නු අපගේ නොවෙති, යටින් තලා බැහැර නොකරයි. ඔහුගේ නට දෙන්නු නටුවාහුම වෙති, අනුන්ගේ දෙනුත් ගෙන හැසිරෙයි. ගව හිමියෝ දැක මේ තෙම මෙතෙක් කල් අපගේ දෙන දෙවිය යි තර්ජනය කොට තම දෙනුත් ගෙන යෙති, ඔහුගේ ගවමඩුලුද පිරිහෙයි. පස්ගෝරස පරිභොගයෙන්ද පරිබාහිර වේ. වර්ණ හෙයින් නොදනී නම්, මෙතෙක් දෙන්නු සුදුසු මෙතෙක් රතුය මෙතෙක් කළුය මෙතෙක් පළොල් වනැයි නොදනී. හෙතෙම දෙනුත් පැහැර ගත් කල හෝ පලාගිය කල හෝ -පෙ- පස්ගෝරස පරිභොගයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

'න ලක්ඛණකුසලො'- දෙනුන්ගේ ශරීරයෙහි කරන ලද දුනු අඩ යටි ත්‍රිශූලාදිහෙදවූ ලක්ෂණය නොදනී, හෙතෙම දෙනුන් පැහැරගත් කල හෝ පලාගිය කල හෝ අද අසවල් ලක්ෂණවූද අසවල් ලක්ෂණවූද දෙන්නු නොදක්නා ලැබෙති'යි -පෙ- පස්ගෝරස පරිභොගයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

'න ආසාටිකං සාටෙතා'- ගවයන්ගේ කණුකටු ආදියෙන් පහළ තැන්හි වණ වෙයි, එහි නිලමැස්සෝ බිජුවට තබති, ඔවුන්ට 'ආසාටිකා' යි නමය, ඒවා දණ්ඩකින් ඉවත් කොට බෙහෙත් දියයුතු වෙයි, බාලගොපලු එසේ නොකෙරෙයි. එයින් කියන ලදී- 'න ආසාටිකං සාටෙතා හොති' යනු ඔහුගේ ගවයන්ගේ චුණයෝ වැඩෙති ගැඹුරු වෙති, පණුවෝ කුසට පිවිසෙති, දෙනුන් ගිලන් බැවින් මඬනා ලද්දාහු යැපෙන පමණ තණ කන්ට නොම හැකි වෙති, පැන් බොන්ට නොහැකි වෙත්. එපරිද්දෙන් දෙනුන්ගේ කිරි සිඳෙයි, ගවයන්ගේ ශක්තිය පිරිහෙයි. දෙනුන් හා ගොනුන්ගේ ජීවිකාන්තරායද වෙයි. මෙසේ ඔහුගේ ගවමඬුලුද පිරිහෙයි. පස්ගෝරසයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

'න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොති'- ගවයන්ගේ කී නියෙන් හටගත් වණය බෙහෙත් දී වැහැරියෙන් හෝ රුක්පටයෙන් හෝ වැසියයුතු වෙයි. බාලගොපලු එහි එසේ නොකෙරෙයි. අවශ්‍යයෙන් ගවයන්ගේ වණවලින් යුස වැගිරෙති, ඔවුහු ඔවුනොවුන් ගැටෙති, එයින් අන්‍යයන්ගේද වණ හටගනිත්. මෙසේ ගවයෝ ගිලන් බැවින් මඬනා ලද්දාහු නොම යැපෙන පමණ තණ කන්ට -පෙ- පරිබාහිර වේ.

'න ධූමං කත්තා හොති'- ඇතුලු වස මැසිමදුරු ආදීන් උපන් කල ගවසමූහය ගොවුදට පිවිසි කල්හි ඒ ඒ තැන දුම් කළයුතු වෙයි. නොවියත් ගොපලු ඒ නොකෙරෙයි. ගව සමූහය සියලු රැ මැසි ආදීන් විසින් මඬනා ලද්දෝ නිදි නොලැබ දෙවන දවස් වෙනෙහි ඒ ඒ තැන රුක්මුල් ආදියෙහි හෙව නිදයි. නොම යැපෙන පමණ තණ කන්ට පෙ- පරිබාහිර වේ.

'න තිත්ථං ජානාති'- තොට සම යයි හෝ විෂම යයි හෝ ග්‍රාහයන් සහිතයයි හෝ ග්‍රාහයන් රහිතයයි හෝ නොදනී. හේ නො තොටින් දෙනුන් බස්වයි, විෂම තොට ගල් ආදිය ඇක්මෙන්නාවූ ඔවුන්ගේ පා බිඳෙති, ග්‍රාහයන් සහිත ගැඹුරු

තොටට බැස්සවුන් කිහිල් ආදී ග්‍රාහයෝ ගනිති. අද මෙතෙක් දෙන්නු නටුවාහුය, අද මෙතෙක් යයි කියයුතු බවට පැමිණෙත්. මෙසේ ඔහුගේ ගවමඬුලුද පිරිහෙයි. පස්ගෝරසයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

‘න පීතං ජානාති’- යම් හෙයකින් ගොපල්ලා විසින් ‘මේ දෙන විසින් පානය කරන ලද, මෑ විසින් පානය නො කරන ලද, මෑ විසින් පැන්තොට අවකාශ ලද මෑ විසින් නොලදැ’යි මෙසේ පානය කළ බැව් දතයුතු වේද, එහෙත් මේ තෙම දවල් කාලය වනයෙහි ගවසමූහයා රැක පැන් පොවන්නෙමියි ගඟකට හෝ විලකට හෝ ගෙන යෙයි. එහි මහාවෘෂභයෝද බලවත් දෙන්නුද දුර්වලවූ හා මහලුවූද ගො රූපීන් අංවලින් හෝ ඉලවලින් හෝ පැහැර තමහට ඔවස් කොට කලවේ පමණ දියට පිවිස කැමති සේ බොති. සෙස්සෝ ඔවස් නොලබන්නාහු ඉවුරැ සිට කලලමුසු දිය බොන්නාහු හෝ නොබිවාහුම හෝ වෙති. එකල ඒ ගොපලු තෙම පිට පැහැර නැවත වනයට ප්‍රවේශ කෙරෙයි, ඔවුනතුරෙහි නොපී දෙන්නු පවසින් වියලෙන්නාහු යැපෙන තෙක් තණ කන්ට නොහැකි වෙති. ඔවුනතුරෙහි දෙනුන්ගේ කිරි සිඳෙයි, ගොනුන්ගේ ශක්තිය පිරිහෙයි, -පෙ- පරිබාහිර වේ.

‘න විටීං ජනාති’- මේ මග සමය මේ විෂමය සැකසහිතය හය සහිතයයි නොදනී. හේ සමවූ නිර්භයවූ මග හැර ගව සමූහය ඉතිරි මගට පිළිපදවයි, එහි ගවයෝ සිංහ ව්‍යාඝ්‍රාදීන්ගේ ගඳින් හෝ සොර උවදුරින් හෝ මඬනා ලද්දාහු තැති ගත් මුවන් වැනි වූවාහු ගෙල නගා සිටිති. නොම යැපෙන පමණ තණ කති, පැන් නොබොති. ඔවුනතුරෙහි දෙනුන්ගේ කිරි සිඳෙයි, - පෙ-පරිබාහිර වේ.

“න ගොචරකුසලො හොති”- මේ විස්තරය - ගොපල්ලා විසින් ගොචරයෙහි දක්ෂ වූවෙක් විය යුතුයි, පස්දිනක් අතර වූ වාරය හෝ සතියක් අතර වූ වාරය හෝ දතයුතුයි, එක් දෙයක ගව සමූහයා හසුරුවා දෙවන දවස් එහි නොහැසිර විය යුතුයි, යම් හෙයකින් මහත් ගව සමූහයා විසින් හැසුරුනු තැන බෙර ඇසක් මෙන් ශුද්ධ වූයේ තණ රහිතවේද, ජලයත් කැළඹේද, එහෙයින් පස්වෙති හෝ සත්වෙති හෝ දිනයෙහි නැවත එහි

හසුරුවන්ට වරී. සැබව- මෙනෙක් දිනකින් තණද නැවත වැඩේ, ජලයද පහදී. එහෙත් මේ තෙම මේ පඤ්චාහිකවාරය හෝ සත්තාහිකවාරය නොදනී, දවස දවස රැකී තැන්හිම රකී, එකල ඔහුගේ ගවසමූහය නිල් තණ නොලබයි, වියළි තණ කමින් මඩ මුසු දිය බොයි, ඔවුනතුරෙහි දෙනුන් ගේ කිරි සිඳෙයි, -පෙ-පරිබාහිර වේ.

'අනවසෙසදොහී ව හොති'- පණ්ඩිත ගොපාලකයා විසින් යම් පමණකින් වස්සාගේ මස් ලේ පිහිටාද එපමණ එක් දෙනෙකුක් තබා සාවශ්‍යයෙන් දොවන්තෙක් විය යුතුයි. මේ තෙම වස්සාට කිසිවක් ඉතිරි නොකොට දොවයි, කිරි බොන වස්සා කිරිපවසින් වියළෙයි, සිටින්නට නොහැකි වූයේ කම්පා වෙමින් මවු හමුවෙහි වැටී කළුරිය කෙරෙයි, මවු තොමෝ පුත්‍රයා දැක මාගේ පුත්‍රයා තම මවගේ පවා කිරි බොන්නට නොලබායයි. පුත්‍ර ශෝකයෙන් යැපෙන පමණ තණ කන්ට නොහැකි වෙයි. පැන් බොන්නට නොහැකි වෙයි. තනවල කිරි සිඳෙයි. මෙසේ ඔහුගේ ගවසමූහයද පිරිහෙයි. පස්ගෝරසයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

ගවයන්ගේ පිතෘස්ථානය කෙරෙත් නුයි. 'ගොපිතරො'- ගවයන් පමුණුවති, රූචි සේ ගෙනයෙත් නුයි, 'ගොපරිණායකා' ගවපරිණායක නම් වෙති. 'න අතිරෙකපුජාය'- ඒ එසේමැයි. පණ්ඩිත ගොපලු තෙම මෙබඳු වෘෂභයන් අතිරෙක පුජාවෙන් පුදයි, ප්‍රණීතවූ ගවාහාරය දෙයි, ගඳ පසඟුලින් සරසයි. මාලා පළඳවයි, අංවල රන්රිදී කොපු පිහිටුවයි, රැ පහන් දල්වා සෙල්වියන යට හොවවයි. එහෙත් මේ තෙම එයින් එක සත්කාරයකුදු නොකෙරෙයි. වෘෂභයෝ අතිරේක සත්කාරය නොලබන්නාහු ගවසමූහය නොරකිති, උවදුරු නොවලකත්. මෙසේ ඔහුගේ ගවසමූහයද පිරිහෙයි, පස්ගෝ රසයෙන්ද පරිබාහිර වේ.

'ඉධ'- මේ ශාසනයෙහි. 'න රූපඤ්ඤා හොති' යනු 'වත්තාරි මහාභුතානි චතුත්තං ව මහාභුතානං උපාදාය රූපං' යි මෙසේ වදාළ රූපය ගණන වශයෙන් හෝ සමුත්ථාන වශයෙන් දෙදාකාරයෙන් නොදනී. ගණන වශයෙන් නොදනී නම්. 'චක්ඛායතනං සොත- ඝාත- ජීවිහා- කාය- රූප- සද්ද- ගන්ධ-

රස- ඵොට්ඨබ්බායතනං ඉත්ථිත්ථියං පුරිසිත්ථියං ජිවිතිත්ථියං කායවිඤ්ඤාත්ති වචිවිඤ්ඤාත්ති අකාසධාතු ආපො ධාතු රූපස්ස ලහුතා මුදුතා කම්මඤ්ඤාතා උපවයො සන්තති ජරතා රූපස්ස අනිච්චතා කබලිංකාරො ආහාරො'යි මෙසේ පෙල ආවාහු පස්විසි රූපකොට්ඨාසයෝයයි නොදනී. යම්සේ ඒ ගොපල ගණන වශයෙන් ගවයන්ගේ ස්වරූපය නොදනීද එබඳු උපමා ඇති මේ මහණ සංඛ්‍යා හෙයින් රූපය නොදන්නේ රූපය පරිග්‍රහණය කොට ප්‍රත්‍යය සලකා ලක්ෂණයට නගා කමටහන් මුදුන් පමුණුවන්ට නොහැකි වෙයි. හේ යම්සේ ඒ ගොපල්ලාගේ ගවසමූහය නොවැඩේද, එපරිද්දෙන් මේ ශාසනයෙහි ශීල- සමාධි- විදර්ශනා- මාර්ග ඵල- නිර්වාණයන්ගෙන් නොවැඩෙයි නැවත යම්සේ ඒ ගොපල පස්ගෝරසයෙන් පරිබාහිර වේද, එපරිද්දෙන් අශෛක්ෂවූ ශීලස්කන්ධයෙන් අශෛක්ෂ වූ සමාධි- ප්‍රඥා- විමුක්ති- විමුක්ති ඥානදර්ශන ස්කන්ධයන් යන පඤ්චධර්මස්කන්ධයන් ගෙන් පරිබාහිර වේ. සමුත්ථාන හෙයින් නොදනී නම්: මෙතෙක් රූපය එකසමුට්ඨානය, මෙතෙක් ද්විසමුට්ඨානය, මෙතෙක් ත්‍රිසමුට්ඨානය, මෙතෙක් චතුසමුට්ඨානය, මෙතෙක් කොයිනුත් නූපදීයයි නොදනී. යම්සේ ඒ ගොපල වර්ණ හෙයින් ගවයන්ගේ ස්වරූපය නොදනීද, එබඳු උපමා ඇති මේ මහණ සමුත්ථාන හෙයින් රූපය නොදන්නේ රූපය පරිග්‍රහණය කොට අරූපය විචන්ථානය කොට -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න ලක්ඛණකුසලො හොති' යනු 'කම්මලක්ඛණො ඛාලො සම්ම ලක්ඛණො පණ්ඩිතො'යි මෙසේ වදාළ කුශලාකුශල කර්මය පණ්ඩිත- ඛාලලක්ෂණය යි නොදනී. හේ එසේ නොදන්නේ ඛාලයන් හැර පණ්ඩිතයන් නොසෙවුනේය. ඛාලයන් හැර පණ්ඩිතයන් නොසෙවුනේ කැප නො කැපය කුශලාකුශලය සාවද්‍යනවද්‍යය ගරුක ලහුකය සතෙකිච්ඡ අතෙකිච්ඡභාවය කාරණාකාරණය නොදනී. එය නොදන්නේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නොහැකි වෙයි. හේ යම්සේ ඒ ගොපල්ලාගේ ගවසමූහය නොවැඩේද, එපරිද්දෙන් මේ සසුන්හි යථොක්ත ශීලාදීන් ගෙන් නොවැඩෙයි. පස්ගෝරසයෙන්

ගොපල්ලා මෙන් යථොක්ත පඤ්චධර්ම ස්කන්ධයන් ගෙන් පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න ආසාදිකං සාධෙතා හොති' යනු 'උප්පන්නං කාම විතක්කං' යි මෙසේ වදාළ කාමවිතර්කාදීන් දුරු නොකෙරෙයි. හේ මේ අකුශල විතර්ක නම්වූ ඉහදය බැහැර නොකොට විතර්කයන්ට වසගව හැසිරෙන්නේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නොහැකි වෙයි. හේ යම්සේ ඒ ගොපල්ලාගේ -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න වණං පටිච්ඡාදෙතා හොති' - යනු 'වක්ඛුතා රූපං දිස්වා නිමිත්තග්ගාහි හොති' - යනාදි නයින් සියලු අරමුණුවල නිමිති ගන්නේ යම් සේ ඒ ගොපලු වුණය නොවසාද එපරිද්දෙන් සංවරය සම්පාදනය නොකෙරෙයි. හේ විවෘතවූ (වක්ෂුරාදි) දොර ඇතිව හැසිරෙන්නේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නො හැකිවෙයි. -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න ධූමං කත්තා හොති' - ඒ ගොපලු ධූමය මෙන් ධර්ම දෙශනා නමැති ධූමය නොකෙරෙයි. ධර්ම කථාව හෝ සරභණ්‍යය හෝ උපනිසින්නක කථාව හෝ අනුමෝදනාව හෝ නො කෙරෙයි. එහෙයින් ඔහු මනුෂ්‍යයෝ බහුශ්‍රැතවූ ගුණවතෙකැයි නොදනිති. ඔවුහු ගුණාගුණ නොදන්නාහු සිවුපසයෙන් සංග්‍රහ නො කෙරෙති. හෙතෙම ප්‍රත්‍යයෙන් ක්ලාන්ත වන්නේ බුදුවදන් හදාරන්ට වන්පිළිවෙන් පුරන්ට කමටහන් ගෙන වඩන්ට නො හැකි වෙයි. -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න තිත්ථං ජානාති' - තීර්ථවූ බහුශ්‍රැත හික්ෂුන් කරා නො එළඹෙයි. නො එළඹෙන්නේ 'වහන්ස, මේ ව්‍යඤ්ජනය කෙසේ නැඟිය යුතුද? මේ භාෂිතයාගේ අර්ථය කවරේද? මේ තැන්හි පාලිය කුමක් ප්‍රකාශ කෙරේද? මේ තැන්හි අර්ථය කුමක් දක්වාදැ?' යි මෙසේ නොවිචාරයි, නො ප්‍රශ්න කෙරෙයි, නො දන්වයි යන අන්ර්ථයි. මෙසේ නො විචාරන්නාවූ ඔහුට ඒ ප්‍රතිච්ඡන්නවූ අන්ර්ථයද විවෘත නොකෙරෙති, බෙදා නොදක්වති, ගැඹුරුවූ අන්ර්ථයද නො ගැඹුරු නො කෙරෙති, අප්‍රකටවූ අර්ථයද ප්‍රකට කෙරෙත්.

'අනෙකවිනිතෙසු ව කංඛාට්ඨානි යෙසු ධම්මෙසු' - නොයෙක් ආකාර සැකයන් අතුරෙහි එක සැකයකුදු දුරු

නොකෙරෙති සැබව- සැකයෝම 'සංඛාට්ඨානියධර්ම' නම් වෙති. ඔවුනතුරෙහි එක සැකයකුදු බැහැර නො කෙරෙති යන අර්ථයි. හෙතෙම මෙසේ බහුශූත නම් තීර්ථය කරා නොඑළඹ සැක සහිත වූයේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නොහැකි වෙයි. තවද- යම්සේ ඒ ගොපලු තොට නොදනීද එපරිද්දෙන් මේ මහණ ද දහම් තොට නොදනී. නොදන්නේ අවිෂයෙහි පැන පුළුවසි, ආභිධර්මිකයකු කරා එළඹ කැප නොකැප විචාරයි, විනයධරයකු කරා එළඹ රූපාරූප පරිච්ඡේදය විචාරයි, ඔවුහු අවිෂයෙහි විචාරන ලද්දාහු කියන්ට නො හැකි වෙති. හේ තමා සැක සහිත වූයේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නො හැකි වෙයි. - පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න පිතං ජානාති'- යම්සේ ඒ ගොපලු පානය කළ නොකළහු නොදනීද, එපරිද්දෙන් (පෙල අටුවා) දහම් නිසා උපන් ප්‍රමොදයය නොදනී, නොලබයි. ශ්‍රවණමය පුණ්‍ය ක්‍රියා වස්තුව නිසා අනුසස් නො ලබයි. ධර්ම ශ්‍රවණ ස්ථානයට ගොස් සකස්ව නො අසයි, හුන්නේ නිදයි, කථා කෙරෙයි, අන්‍ය විහිතක වෙයි. හේ සකස් කොට දහම් නො අසන්නේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නොහැකි වෙයි. -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'න වීරීං ජානාති'- හේ ගොපලු මඟ නො මඟ මෙන් මේ ලොකිකය, මේ ලොකොත්තරයයි අරිඅටඟිමඟ තතුසේ නොදනී. නොදන්නේ ලොකික මාර්ගයෙහි පිවිස ලොකොත්තර මාර්ගය උපදවන්ට නොහැකි වෙයි. -පෙ- පරිබාහිරවූයේ වේ.

'න ගොචරකුසලො හොති'- හේ ගොපලු පඤ්චහ- යත්තාහවාරයන් මෙන් සතර සතිපට්ඨානයන් මොවුහු ලොකිකයෝය මොවුහු ලොකොත්තරයෝයයි තතු සේ නොදනී. නොදන්නේ සියුම් තැන්හි තමාගේ නුවණ හසුරුවා ලොකික සතිපට්ඨානයන්හි පිවිස ලොකොත්තර (මාර්ගය) උපදවන්ට නොහැකි වෙයි. -පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'අනවසෙසදොභී ව හොති'- පිළිගැනීමෙහි පමණ නොදන්නේ අනවශෙෂ කොට දෝන්නේයි. නැවත මොහුගේ නිද්දේසවාරයෙහි. 'අභිනට්ඨං පචාරෙන්නි'- සමීපයට එල්වා පවරක්. මෙහි පැවරීම් දෙදෙනෙක් වෙති. වාචාභිභාරයද පච්චයාභිභාරයදැයි කියායි. 'වාචාභිභාර' නම් මනුෂ්‍යයෝ

හික්ෂුව සමීපයට ගොස් 'වහන්ස, යමකින් ප්‍රයෝජන ඇත්තේද එය කියනු මැනවැයි' පවරත්. 'පව්වයාහිභාර' නම්: වස්ත්‍රාදිය හෝ තෙල්-පැනි ආදිය හෝ ගෙන හික්ෂුව සමීපයට ගොස් 'වහන්ස, යම් පමණකින් ප්‍රයෝජන නම් එපමණ ගනු මැනවැයි' කියති.

'තනු හික්ඛු මත්තං න ජානාති'- මහණ ඒ ප්‍රත්‍යයන්හි පමණ නොදැනී 'දායකස්ස වසො වෙදිතබ්බො දෙය්‍යධම්මස්ස වසො වෙදිතබ්බො අත්තනො ටාමො වෙදිතබ්බො'යි රථ විනිතයෙහි වදාළ ක්‍රමයෙන් ප්‍රමාණයෙන් යුක්තව නොගෙන යමක් ගෙන එතැන් ඒ සියල්ල ගනී යන අර්ථයි. මනුෂ්‍යයෝ විපිළිසර වූවාහු යලි එලවා නො පවරත්. හේ ප්‍රත්‍යයෙන් ක්ලාන්ත වන්නේ කමටහන් ගෙන වඩන්ට නො හැකි වෙයි. - පෙ- පරිබාහිර වූයේ වේ.

'තෙන අතිරේක පූජාය පූජේනා භොති'- ඒ ගොපල මහාවෘෂභයන් මෙන් ස්ථවිර හික්ෂුන් හමුවෙහි හා නො හමුවෙහිද මෙමත්‍රිකායකර්මාදිවූ මේ අතිරේක පූජාවෙන් නොපුදයි. එහෙයින් ස්ථවිර හික්ෂුහු මොවුහු අප කෙරෙහි ගරු චිත්තිකාරය නො කෙරෙහි'යි නවක හික්ෂුන්ට ද්විවිධ සංග්‍රහයෙන් සංග්‍රහ නො කෙරෙහි. ධර්ම සංග්‍රහයෙන් නොම සංග්‍රහ කෙරෙහි. විවරයෙන් හෝ පාත්‍රයෙන් හෝ පාත්‍රයට ලද දෙයකින් හෝ වාසස්ථානයෙන් හෝ ආමිෂ සංග්‍රහයෙන් සංග්‍රහ නො කෙරෙහි. විධාවෙන් කල්හි මැලවෙන කල්හිදු නො පිළිගනිති. පෙළ හෝ අටුවාව හෝ ධර්ම කථා බන්ධයක් හෝ ගුඩ ග්‍රන්ථයක් හෝ නොහික්මවත් නවකයෝ තෙරුන් සමීපයෙන් සර්වප්‍රකාරයෙන් මේ දෙ සංග්‍රහයන් නොලබන්නාහු මේ ශාසනයෙහි පිහිටා සිටින්නට නොහැකි වෙති. යම්සේ ඒ ගොපල්ලාගේ ගවසමූහය නොවැඩේද, එ පරිද්දෙන් ශීලාදියෙන් නො වැඩෙති. නැවත යම්සේ ඒ ගොපලු පස්ගේ රසයෙන් එපරිද්දෙන් පඤ්ච ධර්මස්කන්ධයෙන් පරිබාහිර වූවාහු වෙත්. ශුක්ල පක්ෂය කෘෂ්ණ (අකුශල) පක්ෂයෙහි කියන ලද්දට විපර්යාසය වශයෙන් යොදා දැනගන්නේයි.

(මහාගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි) (3)

34. චූලගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙසුතං යි චූලගොපාලක සූත්‍රයයි. එහි 'උක්ක වෙලායං'- එසේ නම් ඇති නගරයෙහි, මේ අසුන ලැබේ. ඒ නුවර නිර්මිත කරන කල්හි ගංගාශ්‍රෝතයින් මත්ස්‍යයෙක් ගොඩට පැමිණියේය. මනුෂ්‍යයෝ රෙදි තෙල් සැළෙහි ලා තෙමා ගිනිහුල් කොට මත්ස්‍යයා ගත්තාහුය. නුවර නිමි කල්හි එයට නම් කරන්නාහු 'අප විසින් බිම් ගත් දිනයෙහි රෙදි ගිනිහුල්වලින් මසෙකු ගන්නා ලද්දේය'යි උක්ක වෙලා යි ම එනුවරට නම් කළාහුයි.

'භික්ඛු ආමන්තෙසි'- යම් තැනක හුන්නහුට සියලු ගංගාව ප්‍රකටව පැතෙද, එබඳුවූ වැලි උත්සන්නවූ ගං ඉවුරෙහි සවස් කාලයෙහි මහා භික්ෂුසංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව වැඩහිඳ හාත්පසින් පිරුණු ගලාබසින මහාගංගාව බලමින් මේ ගංගාව නිසා පෙර වෘද්ධිය පිළිබඳ පරතෙරට පැමිණි කිසිවෙක් ඇත්දෝ හෝ යි ආවර්ජනා කොට පෙර එක් බාල ගොපල්ලකු නිසා නොයෙක් දහස් ගණන්වූ ගවසමූහයෙක් මේ ගංගාවෙහි ආවර්තයෙහි වැටී මුහුදටම පිවිසියේය. නැවත අනිත් පණ්ඩිත ගොපල්ලකු නිසා නොයෙක් දහස්ගණන් ඇති ගවසමූහයකට සුවවිය. අභිවෘද්ධිය වූය, නිරෝග බැව් වී යැයි දුටු සේක. දැක, මේ කරුණ නිසා භික්ෂූන්ට දහම් දෙසන්නෙමි යි සිතා භික්ෂූන් ඇමතු සේක.

'මාගධකො'- මගධරට වැසි. 'දුප්පඤ්ඤජාතිකො'- නුවණ නැති පියවි ඇත්තේ, දන්ධ වූයේ මහද්වේ වූයේ අසම පෙක්ඛිත්වා'- නොසලකා නොවිමසා. 'පතාරෙසි'- එතර කරවන්ට පටන් ගත. 'උත්තරං තීරං සුවිදෙහානං'- ගංගාවෙන් මෙතෙර මගධරටය, එතෙර විදෙහරටය, ගවයන් මගධරටින් විදෙහරටට පමුණුවා රක්තෙමි'යි උතුරු තෙරට තරණය කරවන්ට පටන්ගත. ඒ සඳහා වදාරන ලදී. උත්තරං තීරං සුවිදෙහානං' යනු 'ආමණ්ඩලියං කරිත්වා'- මඩුලු කොට.

'අනයබ්‍යසනං ආප්ථිංසු'- නොවැඩිම් නම් වනයට පැමිණියාහුය. මහාසමුද්‍රයටම පිවිසියාහුයි. ඒ එසේමැයි. ගවයන් බස්වන්නාවූ ඒ ගොපල්ලා විසින් ගංගාවෙහි මෙතෙර සම තොටද

විෂම තොටද බැලිය යුතු විය. ගඟමැද ගවයන්ගේ විඩා හරින තැන් සඳහා දෙතුන් වැලිතලයෙක් සැලකිය යුතු වූවානුය. එසේම පරතෙර මේ තොටින් බැස්සානු මේ තොට ගන්නානුය, මේ තොටින් බැස්සානු මේ තොට ගන්නානුය'යි තුන් සතර තොටක් එහෙත් මේ බාල ගොපාල තෙම මෙතෙර ගවයන් බසින තොට සම හෝ විෂම හෝ දැයි නොබලාම, ගඟමැද ගවයන්ගේ විඩා හැරීම පිණිස දෙතුන් වැලිතලයකුදු නොසලකාම, පරතෙර සතර පස්ගොඩ බසින තොටකුදු නොබලාම, නො තොටින්ම ගවයන් බැස්වී. එකල ඔහුගේ මහාවෘෂභ තෙම වෙගයෙන් යුත් බැව්නුත් ශක්තියෙන් යුත් බැව්නුත් සරසට ගඟෙහි සැඩ පහර සිඳ පරතෙරට පැමිණ සිඳුණු ඉවුරද කටුලැහැබිගහනයද දැක, මේ නොපිටිසිය හැකි තැනෙකැයි දැන කුරග තැබීමට අවකාසයකුදු නොලැබ පෙරලා නැවැත්ත. ගවයෝ මහාවෘෂභතෙම නැවැත්තේය, අපිදු නවත්තෙමු'යි නැවැත්තානුය. මහත් ගවසමූහය නැවතී තැන්හි ජලය බිඳී ගඟමැද සුළිය නැංවීය. ගවසමූහය ආවර්තයෙහි පිටිස සමුද්‍රයටම පැමිණියේය, එකදු ගවලොමයෙක් අරොග වූයේ නම් නොවී. එයින් වදාළහ. 'තත්ථෙව අනයබ්‍යසනං ආපජ්ජිංසු' යනු.

'අකුසලා ඉමස්ස ලොකස්ස' - මේ ලෙවිහි ස්කන්ධධාත්වා යතන විෂයෙහි අපණ්ඨිත වූවානු, අදක්ෂ වූවානු පරලෙව් හිදු මෙම නයයි. 'මාරධෙය්‍යං'යි ක්‍රොමුම ධර්මයෝ කියනු ලැබේ, 'අමාරධෙය්‍යං' - නව ලොකොත්තර ධර්මයෝ 'මච්චුධෙය්‍ය' නමුදු ක්‍රොමුමක ධර්මයෝ මැයි. 'අමච්චුධෙය්‍යං' - නව ලොකොත්තර ධර්මයෝ. එහි අපණ්ඨිත වූවානු, අදක්ෂ වූවානු නැවත වචනාර්ථ වශයෙන් මාරයාගේ ධෙය්‍යය 'මාරධෙය්‍ය' නම. 'ධෙය්‍යං' යනු ස්ථානය, වස්තුය, නිවාසය, ගොවරය. 'මච්චුධෙය්‍ය'යෙහිදු මෙම නයයි 'තෙසං' - ඒ මෙබඳු මහණ බමුණන්ගේ. මෙයින් ශාස්තෘහු සදෙන දක්වන ලද්දානුයයි දතයුතු.

මෙසේ කෘෂ්ණපක්ෂය නිමවා ශුක්ලපක්ෂය දක්වනසේක් 'භුතපුබ්බා භික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ- එහි 'බලවගාවො' - දැමුණු ගොනුන් හා දෙනුන්ද, 'දම්මගාවො' - දැමිය යුතු

ගොනුන් හා නොවැදූ දෙනුන්ද, 'වච්ඡතරෙ' - වසු බැව් ඉක්මවා සිටි බලවත් වස්සන් 'වච්ඡකෙ' - දෙනුන් කරා පැමිණෙන තරුණ වස්සන්. 'කිසබලකො' - මද මස්- ලේ ඇති මද ශක්ති ඇතියන්. 'තාවදෙව ජාතකො' - එදවස උපන්නේ. 'මාතුගොරවකෙන චුය්හමානො' - මවු තොමෝ පෙරටු පෙරටුව 'හුං හුං' යි ගවරාවය කොට සලකුණු දෙමින් හෘදයෙන් ජලය සිඳිමින් යෙයි. වසු තෙම ඒ ගොරවසංඥාවෙන් එම දෙනගේ ලෙන් සිඳි දියෙන් යන්නේ- 'මාතුගොරවකෙන චුය්හමානො' යි කියනු ලැබේ.

'මාරස්ස සොතං ඡේත්වා' - රහත් මගින් මාරයාගේ තෘෂ්ණා ශ්‍රෝතස සිඳි, 'පාරං ගතා' - මහාවෘෂභයන් නදීපාරයට මෙන් සසර පරතෙරවූ නිවනට ගියාහු, 'පාරං අගමංසු' - මහාවෘෂභයන් පරතෙරට ගිය කෙණෙහි ගංගාශ්‍රෝතය තුන් කොටසක් ඉක්මවා සිටියාහු මහාවෘෂභයන් පරතෙර පැමිණියවුන් දැක ඔවුන් ගිය මග' ගෙන පරතෙරට ගියාහුය. 'පාරං ගමිස්සන්ති' - සිවුමගින් නැසිය යුතු කෙලෙසුන් අතුරෙන් තුන්කොටසක් ගෙවා සිටියාහු මෙවිට රහත් මගින් අවශෙෂවූ තෘෂ්ණා ශ්‍රෝතස සිඳි දැමුණු ගවයන් නදීපාරයට මෙන් සංසාරපාරයවූ නිවනට යන්නාහුයි. මේ නයින් සියලු වාරයන්හි අර්ථ දත යුතු.

'ධම්මානුසාරිනො සද්ධානුසාරිනො' - යන මොහු දෙදෙන ප්‍රථම මාර්ගයෙන් යුක්ත වූවාහුය. 'ජානතා' - සියලු ධර්මයන් දන්නාවූ බුදුහු විසින් 'සුප්පකාසිතෝ' මොනොවට වදාරන ලද, 'විවටං' - විවෘත කරන ලද. 'අමතද්වාරං' - ආර්ය්‍ය මාර්ගය 'නිබ්බානපත්තියා' - නිවනට පැමිණීම පිණිස. 'විනළිකතං' - පහවූ මානනළ ඇති කරන ලද. 'බෙමංපත්ථෙට්ඨ' - කත්තු කම්‍යතෘෂන්දයෙන් අර්භත්වය ප්‍රාර්ථනා කරවූ කරනු කැමැත්තාහු නිපදවනු කැමැත්තාහු වවූ යන අර්ථයි. 'පත්තත්ථ' යිද පාඨය. මෙබඳු ශාස්තෘවරයකු ලැබ තෙපි පැමිණියාහුම නම් වෙති යන අර්ථයි. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට මැයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි අනුසන්ධි තුඩු සෙයින්ම දෙශනාව නිමවූසේක.

(වුලගොපාලක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (4)

35. චූලසච්චක සූත්‍ර වර්ණනා.

'ඵචම්මෙසුතං'-යි චූලච්චක සූත්‍රයයි. එහි 'මහාවනෙ කුටාගාර සාලායං'- මහාවන නම්: ස්වයංඤ්ජානවූ රොපණය නොකරන ලද මහත් වනයෙකි. තවද- කිඹුල්වන අවට මහා වනය හිමවන සමග එකට බැඳුනේ පරිච්ඡේද රහිතව මහා සමුද්‍රය ගැටී සිටියේය. මෙය එබඳු නොවෙයි. පරිච්ඡේද සහිතවූ මහත් වනය නුයි 'මහාවන' වී. කුටාගාර ශාලාව වූකලී මහාවනය ඇසුරු කොට කළ අරමෙහි කුඵගෙයක් ඇතුළු කොට හංසමණ්ඩලාකාර වහලින් කරන ලද සර්වාකාරයෙන් සමෘද්ධවූ භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ 'ගඳකිළිය' යි දතයුතු.

'සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො' මේ අසනු ලැබේ. පෙර එක් නිගණ්ඨයෙක් හා නිගණ්ඨියක්ද පන්සිය පන්සිය වාද උගෙන වාදාරොපණය කරන්නෙමුයි දඹදිව හැසිරෙන්නාහු විසාලා නුවරට පැමිණියාහුය. ලිච්ඡවී රජ දරුවෝ දැක 'තෝ කවරෙක්ද? කී කවරෙක්ද?' යි විචාළාහුය. නුවට 'මම වාදාරොපණය කරන්නෙමි යි දඹදිව හැසිරෙමි' යි කීය. නුවටද එසේම කීව. ලිච්ඡවීහු මෙහිදීම ඔවුනොවුන් වාදාරොපණය කරවුයයි කීහ. නුවටු තමා උගත් වාද පන්සිය විචාළා. නිවට (පිළිතුර) කීය. නුවට විසින් පුළුවන් කල්හිද පිළිතුරු කීවාමය. එකක්හටද ජයෙක් නොවීය. පරාජයෙක් නොවී දෙදෙන සමසමයෝම වූවාහුය. ලිච්ඡවීහු 'තෙපි දෙදෙනම සමසමයෝය. ඇවිද කුමක් කරන්නාහුද? මෙහිම වසවු' යයි ගෙයක් දී වැටුප් තැබූහ. ඔවුන්ගේ සංවාසයට පැමිණ දුහු සතර දෙනෙක් උපන්න. එකක් සච්චා නමු. එකක් ලොලා නමු, එකක් පටාවාරා නමු. එකක් සිචාවතිකා නමු, ඔවුහුද පණ්ඩිත වූවාහුය. මවුපියන් විසින් උගන්නා ලද පන්සියක් පන්සියක් වාදයන් උගත්හ. විය පැමිණි ඔවුන්ට මවුපිය දෙදෙන කීහු 'දැරියෙනි, අපගේ කුලයෙහි දැරියෝ නම් හිරණ්‍ය ස්වර්ණාදිය දී කුලගෙට යැවූ විරු නම් නැති. යළි ගිහිගෙ වැසි යමෙක් ඔවුන්ගේ වාදය මඩනට හැකි වී නම්, ඔහුට පාද පරිවරිකා වෙති. පැවිදිවූ යමෙක් මඩනට හැකි වී නම්, ඔහු වෙත පැවිදි වෙති, තෙපි කුමක් කරවුද?' යි. 'අපිද එපරිද්දෙන්ම කරන්නෙමු' යි සතර දෙනම පරිව්‍රාජක වෙස්

ගෙන මේ දඹදිව නම් දඹයෙන් පැනෙයයි දඹඅත්තක් ගෙන වාරිකාවෙහි නික්මුනාහුය. යම් ගමකට පැමිණෙත්ද, එගම් දොර පස් රැසක හෝ වැලි රැසක හෝ දඹ අත්ත තබා 'යමෙක් වාදාරෝපණය කරන්නට හැකි වේ නම්, හේ මෙය මඩ්වා'යි කියා ගමට පිවිසෙති. මෙසේ ගමින් ගම යන්නාහු සැවැත් නුවරට පැමිණ එසේම ගම්දොර පමිබුඩවජය තබා පැමිණි මිනිසුන්ට දන්වා ඇතුළු නුවරට පිවිසියාහුය. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්නුවර ඇසුරු කොට ජෙනවනයෙහි වාසය කරන සේක. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයන් වහන්සේ ගිලනුන් විවාරමින් නොහැමදි තැන් හමදමින් තමහට කටයුතු මහත් බැවින් අන්‍ය භික්ෂූන්ට වඩා ඉතා දහවල්ව ගමට පිඬු පිණිස පිවිසෙන සේක් ගම්දොර දදය දැක 'මේ කිමෙක්දැ?'යි දරුවන් විවාළහ. ඔවුහු එකරුණ කීහු. 'එසේ විනම් මඩ්වය'යි 'නොහැක්කෙමු. ස්වාමීනි, හය වෙමුයි' 'හය නොවවු', 'කවරෙකු විසින් අපගේ දදය මඩවා පියන ලදදැ?'යි කී කල්හි 'බුදුසවු සැරියුත් තෙරුන් විසින් මඩවා පියන ලදැයිද, වාද කටැටි වුහු නම් ජෙනවනයෙහි තෙරුන් සමීපයට යවුය යිද, කියන්නාහුය'යි ඔවුහු තෙරුන්ගේ වචනය අසා දදය මැඩ පිහ. තෙරුන් වහන්සේ පිඬු පිණිස හැසිර විහාරයට ගියහ.

පරිව්‍රාජිකාවෝද ගමින් නික්ම 'අපගේ දදය කවරකු විසින් මඩවා පියන ලදදැ?'යි විවාළාහුය, දරුවෝ ඒ කාරණය දැන්වූහ. නැවත පරිව්‍රාජිකාවෝ ගමට පිවිස එක් එක් විටීය ගෙන 'ශාරිපුත්‍ර නම් බුදුසවු කෙනෙක් අප හා වාද කරන්නේ ල. අසනු කැමැත්තාහු නික්මෙවුය' යි දැන්වූහ. මහාජන තෙම නික්මුණ. ඒ මහාජනයා සමග පරිව්‍රාජිකාවෝ දෙවුරමට ගියාහුය. තෙරුන් වහන්සේ අප වසන තැන්හි ස්ත්‍රියකගේ ඊම නම් අපහසුයයි වෙහෙර මැද වැඩ හුන්න. පරිව්‍රාජිකාවෝ ගොස් තෙරුන් පුළුවන්හ. ඔබ විසින් අපගේ දදය මඩවා පියන ලදදැ'යි 'එසේය මා විසින් මඩවා පියන ලදැ'යි 'අපි ඔබ හා වාද කරන්නෙමුයි. 'මැනව කරවු,' 'කවරෙකුගේ ප්‍රශ්නය කවරෙකුගේ විසඳීම වන්නේදැ'යි. 'ප්‍රශ්නය නම් අපට පැමිණියේය'යි 'තෙපි වූකලි ස්ත්‍රීන්ය, පළමු විවාරවුය'යි.

ඔහු සතර දෙනම සතර දිග සිට මවුපියන් කෙරෙහි උගත් වාද දහස විව්‍යානුය. තෙරුන් වහන්සේ කඩුවකින් කුමුදු නළයක් සිදින්නක්හු සෙයින් පුළුවන් පුළුවන් (පැනය) අවුල් නැති කොට ගැට නැති කොට වදාළහ. වදාරා, නැවත 'විවාරවුය' යි කීහ. 'වහන්ස, අපි මෙතෙක්ම දැනිමුය'යි තෙරුන් වහන්සේ කීහ. 'තොප විසින් වාද දහසක් විවාරන ලද මාවිසින් විසඳන ලද, 'මම වූකලී එකම ප්‍රශ්නයක් විවාරන්නෙමි, එය තොප කියවුය'යි. ඔවුහු තෙරුන්ගේ විෂය දැක 'විවාළ මැනව වහන්ස, දන්නමෝ නම් ප්‍රකාශ කරන්නෙමු' ය කීහ. තෙරුන් වහන්සේ 'මේ කුලපුත්‍රයන් පැවිදිකරවා පළමු හික්මවියයුතු ප්‍රශ්නය' යි වදාරා, 'එක නාම කිං' යි. විවාළහ. ඔවුහු නොම අන්තය දුටුහ, කෙළවර නොදුටුහ. 'තෙරුන් වහන්සේ කියවුය'යි කීහ. 'වහන්ස, නොදක්නෙමු' යි. තොප විසින් වාද දහසක් විවාරන ලද, මා විසින් විසඳන ලද තෙපි එක ප්‍රශ්නයකුදු විසඳන්ට නොහැක්කහුය. එසේ කල්හි කවරෙකුට ජයද? කවරෙකුට පරාජයද? යි. 'වහන්ස, ඔබට ජයය, අපට පරාජය'යි. 'දැන් කුමක් කරන්නහුදැ?'යි. ඔවුහු මවුපියන් විසින් කී වචනය දන්වා ඔබ වෙත පැවිදි වන්නෙමු' යි කීහ. 'තෙපි ස්ත්‍රීන් නම, අප වෙත පැවිදිවන්ට නොවටතේය. තවද අපගේ හසුන් ගෙන මෙහෙණවරට ගොස් පැවිදි වවුය' යි. ඔවුහු 'මැනවැ'යි තෙරුන්ගේ හසුන් ගෙන හික්මුණිසංඝයා සම්පයට ගොස් පැවිදි වූහ. තවද- පැවිදි වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙසුන් තවන වීර්ය ඇතිව නොබෝකලකින්ම රහත්බවට පැමිණියාහුයි මේ සච්චක තෙම ඔවුන් සතර දෙනාගේම කනිටු බෑයාය, ඔවුන් සතරදෙනාටම වඩා ඉතා අධිකවූ නුවණැත්තේය, මවුපියන් කෙරෙන් වාද දහසක්ද එයින් බොහෝ වූ බාහිරසමයද ඉගෙන කිසිතැනක නොගොස් රජදරුවන්ට ශිල්ප උගන්වමින් ඒ විශාලා නුවරම වෙසෙයි. ප්‍රඥාවෙන් ඉතා පිරුණු බැවින් මාගේ කුස බිඳේයයි බිය වූයේ යපටින් කුස වටකොට හැසිරේ මොහු සඳහා කියන ලද- 'සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො' යනු.

'හස්සප්පවාදිකො'- 'හස්ස' යි කථාමාර්ගය කියනු ලැබෙයි, එය ප්‍රකාශ කෙරෙයි, කියානුයි. 'හස්සප්පවාදික' නම. 'පණ්ඩිත වාදො'- මම 'පණ්ඩිත වෙමි'යි මෙසේ වාද ඇත්තේ. 'සාධු

සම්මතො ඛනුජනයස්ස' - නක්ෂත්‍රචාරය හෙතෙකොට ගෙන යමක් යමක් කියාද, එය බොහෝ සෙයින් එසේම වෙයි, එහෙයින් මේ තෙම සුන්දරය, සිත්කලය, හදයයි මෙසේ මහාජනයා විසින් සම්මතය. 'වාදෙන වාදං සමාරද්ධො' - කථාමාර්ගයෙන් දොසාරොපණය කරන ලද්දේ 'අයස්මා අස්සජි' - සැරියුත් තෙරුන් ඇදුරු අස්සජි තෙරුන් වහන්සේ. 'ථංසාවිහාරං අනුවංකමමානෝ' ඒ ඒ ලිච්ඡවී රජගෙයින් ඒ ඒ රජගෙට යෑම සඳහා අනුක්‍රමයෙන් ඇවිදුනේ.

'යෙනායස්මා අස්සජි තෙනුපසංකමි' - කුමක් හෙයින් එලඹීද යත්, සමය දැනගනු සඳහාය. ඔහුට මේ අදහස වී ල. 'මම මහණ ගොයුම්හට වාදාරොපණය කරන්නෙමි'යි, ඇවිදිමි. එතකුදුවත් ඔහුගේ සමය නොදනිමි'යි වාදාරොපණය නොකෙරෙමි. ඒ එසේමැය- අන් අය සමය දැන ආරොපණය කළ වාදය මොනොවට ආරොපණය කරන ලද නම් වෙයි. මේ වූකලී මහණ ගොයුම්හුගේ සවු අස්සජි තෙර පැනෙයි. තමාගේ ශාස්තෘ සමයෙහි නිපුණය. 'මම මොහු පිළිවිස කථා පිහිටුවා මහණගොයුම්හට වාදාරොපණ කරන්නෙමි'යි එකරුණෙන් එලඹී.

'විනෙති' - කී සෙයින් හික්මවයි? කී සෙයින් උගන්වා දැ? යි විචාරයි. තෙරුන් වහන්සේ වූකලි යම් හෙයකින් 'දුක්' යයි කී කල දොස් දැක්වීම අවකාස වේද. සැබව- මාර්ගඵලයෝද පරියායයෙන් දුකැයි ආවාහුය. මේ තෙමේත් දුකැයි කී කල- තෙරුන් පුළුවස්නේය, භවත් 'අස්සජි කුමක් සඳහා තෙපි පැවිදි වූහුදැ යි. අනතුරුව 'මඟපල සඳහා යැ'යි කී කල- 'භවත් අස්සජි, මේ තොපගේ සස්තෙක් නම් නොවෙයි. මේ මහා දම් ගෙඩියෙක් නම් වෙයි. මේ ඔසුපත් තිරයෙක් නම් වෙයි, තොපට සුවයෙහි ආශා නම් නැති, වැර කොට කොට දුක්ම මඩමින් ඇවිදින්නහු යයි දොෂාරොපණය කරන්නේද, එහෙයින් පරවාදීහට පරියාය කථා කියන්ට නොවටි. යම්සේ මේ තෙම පිහිට නො ලබාද, එසෙයින් මොහුට නිෂ්පර්යායාය කොට කියන්නෙමි'යි සිතා 'රූපං භික්ඛවෙ, අනිච්චං' යි අනිත්‍යානාත්ම වශයෙන්ම මේ කථාව කීහු- 'දුස්සුතං' - අසන්ට යුතු වූවක් 'සන්ථාගාරො' - රාජ කුලයන්ගේ අර්ථයෙන් අනුශාසනා කරන සන්ථාගාර ශාලාවෙහි

‘යෙන තෙ ලිච්ඡවි තෙනුපසංකම්’- ඔහුට මෙබඳු සිතක් වී ල; ‘මම පෙර ලබ්ධිය නො දන්නා බැවින් ගෞතමයහට වාදාරොපණය නො කෙළෙමි. එහෙත් මෙවිට ඔහුගේ මහා ශ්‍රාවකයා විසින් කියන ලද ලබ්ධිය දනිමි. තවද මේ මා අතවැසි පන්සියක් ලිච්ඡවිහු රැස් වූවාහුය. මොවුන් සමග ගොස් මහණ ගොයුම්හට වාදාරොපණය කරන්නෙමිසි. එහෙයින් එළඹියේය.

‘ඤාතඤ්ඤතරෙන’- ප්‍රසිද්ධවූ වෙසෙසින් ප්‍රසිද්ධවූ පස්වග තෙරුන් අතුරෙන් අන්‍යතරවූ. ‘පතිට්ඨිතං’- යම්සේ ඔහු විසින් පිහිටන ලදද, ඉදින් එපරිද්දෙන් පිහිටන්නේ නම්. නැවත අනිකක්ම කියන්නේ නම් එහි මා විසින් කුමක් කරන්ට හැක්කේ දැයි පිට පෙරළමින් කිය. ‘ආකඩ්ඨෙය්‍ය’- තමා හමුවට අදින්නේද. ‘පරිකඩ්ඨෙය්‍ය’- ඉදිරියෙන් පිටිපසට නමන්නේද. ‘සම්පරිකඩ්ඨෙය්‍ය’- කලෙක ආකර්ෂණ කරන්නේද, කලෙක පරිකර්ෂණ කරන්නේද. ‘සොණ්ඩිකාකී ලඤ්ජං’- සුරා හලෙහි මටුලු කොස්ස. ‘සොණ්ඩිකාචුත්තො’- සුරාධූර්නයෙක්. ‘චාලං කණ්ණෙ ගහෙන්වා’- සුරා පෙරන පෙරහන සෝදනු කැමැත්තේ රොඩු පිඹ හරිනු පිණිස දෙකොන ගෙන. ‘ඔධුනෙය්‍ය’- යටිහුරු කොට පිඹින්නේද ‘නිඬුනෙය්‍ය’- උඩුහුරු කොට පිඹින්නේද. ‘නිච්ඡොදෙය්‍ය’- නැවත නැවත පොළන්නේද.

‘සණධොවිකං නාම’- යන මෙහි මනුෂ්‍යයෝ සණසළු කරනු පිණිස සණවැහැරගෙන මිටි මිටි බැඳ දියෙහි බහාලති. ඒ සණ (මිටි) තුන්වන දවස මනාව කුණු වෙති. ඉක්බිති මනුෂ්‍යයෝ ඇඹුල් කැඳ රා ආදිය ගෙන එහි ගොස් සණමිටි ගෙන දකුණුපස වම්පස හමුයෙහි දැයි තුන් පවුරු අතුරෙන් වරක් දකුණුපස පුවරුයෙහි වරක් වමත්පස පුවරුයෙහි වරක් හමුයෙහිවූ පුවරුයෙහි ගසමින් බුදිමින් බොමින් කමින් සෝදති. මහත් ක්‍රීඩා වෙයි. රජුගේ ඇත් ඒ ක්‍රීඩාව දැක ගැඹුරු දියට වැද සොඬින් දිය ගෙන වරක් කුඹුයෙහි වරක් පිට වරක් දෙපස වරක් කලවේ අතර ඕමින් ක්‍රීඩා කෙළේ ඒ ඇසුරු කොට ඒ කෙළි වෙසෙස ‘සණධොවික’ නමැයි කියනු ලැබේ. ඒ සඳහා කියන ලදී:- ‘සණධොවිකං නාම කිළාජාතං කිළිති’- යනු.

‘කිංසොහමානො සච්චකො නිගණ්ඨපුත්තො හගවතො වාදං ආරොපෙස්සති’- කවරක්හු වන්නේ කිම? යක්ෂ වන්නේ

නොහොත් ශක්‍ර වන්නේ හෝ බ්‍රහ්ම වන්නේ භාග්‍යවත්තට වාදාරොපණය කරන්නේද පියවි මිනිසක්හු විසින් භාග්‍යවත්තට වාදාරොපණය කරනට නොම හැක්ක යන මේ මෙහි අදහසි. 'තෙන ඛො පන සමයෙන'- යම් කලෙක සච්චක ආරාමයට පිවිසියේද, එකල නැවත කවර කලෙක පිවිසීද යත්, හිරිමුදුනෙහිය තවද කුමක් හෙයින් එකල සක්මන් කෙරෙත්ද යත්, පිණි බොදුන් හෙතුවන්වූ නිදිමන නසනු පිණිසය. නොහොත් ඔවුහු දහවල් කරන වැර ඇතියෝය. සැබව- එබඳුවූ පසුබත සක්මන්කොට නා ශරීරය සෘතු ගන්වා හිඳ මහණ දම් කරන්නවුන්ගේ සිත එකඟ වේ. 'යෙන තෙ භික්ඛු' - හේ වනාහි මහණ ගොයුම් කොහි යැයි? පිරිවෙනින් පිරිවෙනට ගොස් පිළිවිස පිවිසෙන්නෙමිසි බලන්නේ වෙනෙහි ඇතුන් මෙන් මහසක්මන සක්මන් කරන පාංශු- කුලික භික්ෂූන් දැක ඔවුන් වෙත ගියේයි. ඒ සඳහා මේ 'යෙනතෙ භික්ඛු' - යනාදිය කියන ලදී.

'කතං නු ඛො හො' - කවර ආවාසයක හෝ ලෙණක හෝ මණ්ඩපයක හෝ ය? යන අර්ථයි. 'එසග්ගිවෙස්සෙන, හගවා' එකල භාග්‍යවත්තු අලුයම් කල මහකුළුණු සමවතට සමවැද දසදහසක් සක්වළ සර්වඥතාඥාන නමැති දැල පතුරුවා බොධනෙය්‍ය සත්වයකු බලන සේක් 'සෙට සච්චක නුවටපින් මහත් ලිච්ඡවි පිරිස් ගෙන මට වාදාරොපණය කරනු කැමතිව එන්නේය'යි දුටු සේක. එහෙයින් උදෑසනම සිරුරු පිරියම් කොට මහණ ගණපිරිවර ඇතිව විසාලානුවර පිඬු පිණිස හැසිර පිණ්ඩපාතයෙන් වැළකුණාහු මහ පිරිසට හිඳිනුවට සුව ඇති තැනක හිඳගන්නෙමිසි'යි ගඳකිළියට නො පිවිසම මහවනයෙහි එක්තරා රුකක් මුල දිවාචිහරණයට වැඩහුන්න. ඒ භික්ෂූහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වත් දක්වා ආවාහු සච්චක විසින් පුළුවස්නා ලද්දාහු දුර වැඩහුන් භාග්‍යවතුන් දක්වමින් 'අග්ගිවෙස්සෙන! හගවා'යි කීහ.

මහනියා ලිච්ඡවි පරිසාය සද්ධිං'- යට පන්සියක් පමණ ලිච්ඡවින් විසින් පිරිවරන ලදැයි කියන ලද, ඔවුහු මොහුගේ අතවැසියෝමය තවද- විසාලා නුවර ඇතුළත සච්චක තෙම පන්සියයක් පමණ ලිච්ඡවි රජුන් ගෙන වාද කටැවිවූයේ

භාග්‍යවතුන් කරා එළඹෙන්නේය'යි අසා පණ්ඩිතයන් දෙදෙනාගේ කථාසල්ලාපය අසන්නෙමු'යි බොහෝ සෙයින් මනුෂ්‍යයෝ නික්මුණාහුය. මෙසේ ඕ පිරිස් තොමෝ නොපිරිසුන් ගණන් ඇත්තී වුව. ඒ සඳහා මේ කියන ලදී. 'අඤ්ජලිං පණාමෙත්වා' මොවුහු දෙපක්ෂයක වූවාහුය:- ඔවුහු මෙසේ සිතුහ. 'ඉදින් අපට මිසදිටුවෝ කුමක් හෙයින් තෙපි මහණ ගොයුම්හු වැදියහුදැ'යි වොදනා කරන්නාහු නම් ඔවුනට කිම ඇදිලි කිරීම් පමණකිනුදු වදින ලද වේදැ?යි කියන්නෙමු. ඉදින් අපට සම්මිදිටුවෝ කුමක් හෙයින් භාග්‍යවත්තු නොවැදියහුදැ? යි වොදනා කරන්නාහු නම්, කිම හිසින් බිම පහරනහු විසින්ම වදන ලද වේද? ඇදිලි කිරීම් මතු වන්නදනා නොම වේදැ?යි කියන්නෙමු'යි.

'නාමගොත්තං' - හවත් ගෞතමයෙනි, මම අසවලාගේ පුත් දත්ත නම් මිත්ත නම, මෙහි ආයෙම් වෙමියි කියන්නාහු නම් අස්වති නම්. හවත් ගෞතමයෙනි, මම වාසෙට්ඨ නම, කච්චාන නම, මෙහි ආයෙම් වෙමියි කියන්නාහු ගොත්‍රය අස්වති නම්. මොහු වනාහි දිළිඳු ජීර්ණකුලපුත්‍රයෝය, පිරිස්මැද නම්- ගොත් වශයෙන් ප්‍රකට වන්නෙමුයි මෙසේ කළාහුය, යමෙක් වනාහි නොබැණ හුන්නාහුද, ඔහු කෙකරාටිකයෝද අන්ධබාලයෝද වෙති. ඔවුනතුරෙන් කෙකරාටිකයෝ 'එක් දෙ කථාසල්ලාපයක් කරන්නේ විස්වැසි වෙයි, අනතුරු විශ්වාසය ඇති කල්හි එක් භික්ෂුවක් නොදෙන්නට නොවටතේය'යි එයින් තමා මුදන්නාහු නොබැණ හිදිති. අන්ධබාලයෝ අඥාන බැවින්ම බහා තුබූ මැටිපිඬු සෙයින් යම්කිසි නැතක නොබැණ හිදිත්.

'කඤ්චිදෙව දෙසං' - කිසි අවකාසයක් කිසි කරුණක් ඉක්බිති ඕහට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රශ්න විචාරීමෙහි උත්සාහ උපදවන සේක්- 'පුච්ඡ' ග්‍රහිතෙස්සන', යදාකංඛසී යි වදාළහ. එහි මේ අර්ථය- ඉදින් කැමැත්තෙහි නම් පුළුවස, මට පැන විසදීමෙහි බරෙක් නැති. නොහොත් යමක් කැමැත්තෙහි නම් පුළුවස, සියල්ල තට විසඳන්නෙමියි පසේබුදු- අගසවු- මහසව්වත් හා අසාධාරණවූ සර්වඥප්‍රචාරණයෙන් පැවරුන. සැබව- ඒ 'යදාකංඛසී'යි නොකියති, අසා දැනගන්නෙමුයි

කියන්. පුච්ඡානුසො, යදාකංඛසි' යි හෝ 'පුච්ඡ මහාරාජ, යදාකංඛසි'යි හෝ.

"ශක්‍රය, යම්කිසි පැනයක් සිතින් කැමති වෙහි නම්, මා පුච්ඡස. මම තාගේ ඒ ඒ පැනයාගේම කෙළවර කෙරෙමි."

"මහණ, එසේ වී නම් තෙපි ස්වකීය ආසනයෙහි හිඳ ඉදින් රුස්නෙහි නම් පුච්ඡස. යමක් රුස්නෙහි නම් පුච්ඡස."

"කළ අවකාශ ඇතියෝ වහු. බාවාරී තවුසාගේ හෝ තොපගේ හෝ සිතින් යම් කිසිවක් කැමති වූවහුද තොප සියල්ලන්ගේ ඒ සියලු සැකය විවාරවු"

(මෙහිද ඉහත අරුත් කී නියෙන් සලකනු.)

ඒ ඒ යක්ෂ- නරෙන්ද්‍ර- දෙව- ශ්‍රමණ- පරිව්‍රාජකයන්ට සර්වඥප්‍රචාරණයෙන් පවරන සේක. යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බුද්ධභූමියට පැමිණ මේ සර්වඥප්‍රචාරණයෙන් පවරන්නාහු නම් මෙය ආශ්වර්ය නොවෙයි. යමෙක් බොධිසත්ව භූමියෙහි ප්‍රදේශඥානයෙහිම සිටියාහු.

'කොණ්ඩිත්‍යගොත්‍ර ඇති ශරභංග තාපසයන් වහන්ස, සුන්දර රූප ඇති සෘෂිහු ඔබ යාඥා කෙරෙති. ඒ ප්‍රශ්නයන් විසඳලනු මැනව, කොණ්ඩිත්‍යගොත්‍ර ඇතියව, යම් ඥානවෘද්ධවූ පුරුෂයෙක් වේද, ඔහු කරා මේ පැන විසඳීම් නම් භාරය පැමිණෙයි. මේ තෙමේ මිනිසුන් කෙරෙහි ස්වභාවයෙක් වේ.

මෙසේ ශක්‍රාදීන් සදහා සෘෂින් විසින් යාවනා කරන ලද්දේ-

"පින්වත්නි, කළා අවසර ඇතියහු. සිතින් කැමතිවන ලද යම් කිසි පැනයක් පිළිවිසිත්වා. මම වනාහි තොපගේ ඒ ඒ සියලු පැනය මෙලොවද පරලොවද තෙමේ දැන විසඳ ලන්නෙමි,"

මෙසේ සරභංග කාලයෙහිද සම්භව ජාතකයෙහිද සියලු දඹදිව තෙවරක් ඇවිද පැන කෙළවර කරන්නකු නොදැක සුවීරත බමුණ විසින් පැන පුච්ඡස්තට ඔවස් කරවූ කල ජාතියෙන් සත්වැසි වූයේ විථියෙහි පස් කෙළිමින් පළඟ බැඳ ඇතුළුවෙය හුන්නේම-

'එකාන්තයෙන් මම සමර්ථ වූයෙක් යම්සේද, එපරිද්දෙන් තට කියන්නෙමි. ඉදින් කරන්නේ හෝ නොකරන්නේ හෝ වේද, එය රජතෙමින් දනී.

සර්වඥප්‍රචාරණයෙන් පැවරී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් විසින් සර්වඥප්‍රචාරණය කළ කල්හි සතුටු සිත් ඇත්තේ පැන පුළුවස්සේ 'කථං පන හො ගොතම' යනාදිය කී.

ඉක්බිති ඕනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ - 'බලව පින්වන්නි, ශ්‍රාවකයා විසින් කියන ලද්ද අනිකෙකි, ශාස්තෘහු අනිකක් කියයි. මා විසින් පළමුව කියන ලද නොවේද, යම්සේ ඔහුගේ ශ්‍රාවකයා විසින් පිහිටා සිටින ලද්ද, ඉදින් එපරිද්දෙන් පිහිටා සිටින්නේ නම් එසේ කල්හි මම වදාරොපණය කරන්නෙමි යි. එහෙත් මේ තෙම අනිකක්ම කියයි එහිලා මා විසින් කුමක් කරන්ට හැකිදැ' යි මෙසේ නිගණ්ඨයාගේ වචනයට අවකාශයෙක් නොවේවයි යට අස්සජී තෙරුන් කී නියෙන්ම වදාරන සේක් - 'එවං බො අහං අග්ගිවෙස්සන' යනාදිය වදාළහ.

'උපමා මං හො ගොතම, පටිභාති' - හවත් ගෞතමයෙනි, මට එක් උපමාවක් වටහයි, ඒ උපමාව එළවම්යි කියයි. 'පටිභාතු තං අග්ගිවෙස්සන' - ගිනිවෙස්සන තට වැටහේවා, නිසැකව ඒ උපමාව එළව යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ. 'බලකරණියා' - අත්වැරින් කටයුතු කෘතීවණිභාදි කමත්හු. 'රූපත්තා' යං පුරිසපුග්ගලො - රූපය ආත්ම වූයේ මොහටනුයි 'රූපත්තා' රූපය ආත්මයයි ගෙන සිටි පුද්ගලයා දක්වයි. රූපෙපතිට්ඨාය' - ඒ ආත්මයයි ගත් රූපයෙහි පිහිටා.

'පුඤ්ඤං වා අපුඤ්ඤං වා පසවති' - කුසල් හෝ අකුසල් හෝ උපදවයි. වෙදනත්තා යනාදියෙහිදු මෙම නයයි. මෙයින් කුමක් දක්වාද? 'මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ මේසත්තට පොළොව මෙන් පිහිටය, ඔවුහු මේ පස්කඳ පිහිටා සිට කුශලාකුශල කර්ම නම් රැස් කෙරෙති, ඔබ මෙසේ විද්‍යමානවුම ආත්මය ප්‍රතිෂේධ කරන්නාහු පස්කඳ අනාත්මයයි දක්වනු' යයි අතිශයින් කරුණු සහිත කොට උපමා ඇර දැක්වී. තවද - 'මේ නුවටහු විසින් එළවූ ඖෂධයන්යාමයෙන්ම 'සර්වඥබුද්ධයන් හැර අනිකෙක් ඔහුගේ කථා සිද්ධ වාදයෙහි දොස් දක්වන්ට සමර්ථ වූයේ නම් නැති.

සැබව - පුද්ගලයෝ ද්විවිධයහ:- බුදුන් විසින් විනය කටයුත්තාහුද සච්චන් විසින් විනය කටයුත්තාහුදැයි ශ්‍රාවක වෛතෙයයන් ශ්‍රාවකයෝද බුදුහුද විනය කෙරෙති. එහෙත්

බුද්ධචේතනෙය්‍යන් සච්චෝ විනය කරන්ට නොහැකි වෙති. බුදුහුම විනය කෙරෙත්. මේ නුවටද බුද්ධචේතනෙය්‍යෙකි. එහෙයින් මොහුගේ වාදය සිදු අනිකෙක් දොස් දක්වන්ට සමර්ථ වූයේ නම් නැති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන් වහන්සේම ඔහුගේ වාදයෙහි දොස් දක්වන්ට- 'නනුත්ථං අග්ගිවෙස්සන' යනාදිය වදාළහ. එකල්හි නිගණ්ඨ තෙම සිතී:- 'මහණගොයුම් ඉතාම මාගේ වාදය පිහිටුවයි, ඉදින් මතුයෙහි කිසි දොසෙක් වන්නේ නම්, එකලා මා ම නිග්‍රහ කරන්නේය, මම මේ වාදය මහාජනයා කෙරෙහිදු බහාලම් නම් මැනවැ'යි. එහෙයින් මෙසේ කී- 'අහං හි භො ගොතම, ඔචං වදාමි, රූපං මෙ අත්තා -පෙ- විඤ්ඤාණං මෙ අත්තාති, අයං ච මහති ජනතා'යි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් නුවටාට වඩා සිය ගුණයෙහුද දහස් ගුණයෙහුද සියදහස් ගුණයෙහුද වාදින් අතුරෙන් අතිශයින් උතුම් වෙත්ද එහෙයින් සිතූ සේක- 'මේ නුවට තමා මුදවාලා මහාජනයා මතුයෙහි වාදය බහාලයි, ඕනට තමා මුදාලන්ට නොදන්නෙමි. මහාජනයා කෙරෙන් නිර්වේදනය කොට එකලා වූම ඔහුනිගන්නෙමි'යි. ඉක්බිති ඕනට 'කිං හි තෙ අග්ගිවෙස්සන' යනාදිය වදාළහ. එහි අර්ථ- 'මෝ ජනතා මට වාදාරොපණය කරන්ට නොපැමිණියා වෙයි. තෙපිම සියලු විසාලානුවර දන්වා මට වාදාරොපණය කරන්ට ආයේ වෙති, එහෙයින් තෙපි ස්වකීය වාදයම නිර්වේදනය කරව, කුමක් හෙයින් මහජනයාගේ මතුයෙහි බහා ලිහිදැ?'යි. හේ ප්‍රතිඥා කරන්නේ- 'අහං හි භො ගොතම' යනාදිය කීය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිගණ්ඨයාගේ වාදය පිහිටුවා 'තෙන හි අග්ගිවෙස්සන'යි පෘච්ඡාවට පටන්ගත්හ. එහි- 'තෙනහි' යනු කාරණාර්ථයෙහි නිපාතය, යම් හෙයකින් තෙපි පස්කඳ අත්ම වශයෙන් ප්‍රතිඥා කෙරෙහිද, එහෙයින් යන අර්ථයි.

'සකස්මිං විජ්ඣෙ' - සිය රට. 'සාතෙතායං වා සාතෙතුං' - නැසීමට සුදුසු වුවකු නැසිය යුත්තකු නසන්ට ජාපෙතායං වා ජාපෙතුං - ධනහානියට සුදුසු වුවකු, ධනහානිය කළ යුත්තකු ධනහානිය කරන්ට, දිළිඳු කරන්ට, 'පබ්බොජෙ තායං වා පබ්බොජෙතුං' - සියරටින් තෙරපා හරින්ට සුදුස්සකු තෙරපා

හරිත්ට, බැහැර කරන්ට. 'වත්තිතුඤ්ච මරහති' - පවත්නේද වෙයි, පවත්නටද සුදුසුය, පවත්නට යුතුයයි දක්වයි.

මෙසේ නුවට තමාගේ වාද බිඳිනු පිණිස අළු කාරණයම තමාගේ මරණ සඳහා ආයුධයක් තියුණු කරන්නෙකු මෙන් වෙසෙස් කොට දක්වයි. නුවණ මද වූවෙක් යම්සේද එමෙනි. 'එවං මෙ රූපං භොතු' - මාගේ රූපය මෙබඳුවූ ප්‍රසාද උපදවන මනා රූ ඇති අලංකාර කොට පිළියෙළ කළ රත්තොරනක් සෙයින්ද මොනොවට සැරසූ සිතුවම් පටක් සෙයින්ද මනවඩන දැකුම් ඇතිවේවයි එවං මෙ රූපං මා අභොසි' මාගේ රූපය මෙබඳු දුර්වර්ණවූ දුසටහන් ඇති විලිපිලිතල කැලලින් ගැවසී ගන්නා ලද්දක් නොවේවයි 'තුණ්හි අභොසි' - නුවට මෙ තැන්හි වදාරන ලද බැව් දැන මහණගොයුම්හු මාගේ වාද බිඳිනට කරුණක් එළිවී මම නුවණ මද බැවින් එයම වෙසෙස් කොට දැක්වීමි, දැන් නටුයෙමි. ඉදින් 'පවති' යයි කියන්නෙමි නම්, මේ රජ දරුවෝ නැගී සිට 'ගිනිවෙස්න, තෙපි මාගේ රූපයෙහි වශය පවති කියහි, ඉදින් තාගේ රූපයෙහි ඉසුරු පවති නම්, කුමක් හෙයින් තෙපි- යම්සේ මේ ලිච්ඡවී රජදරුවෝ තව්තිසා වැසි දෙවියන් වැනි අත්බැවින් බබලන්ද, අභිරූප වූවාහු ප්‍රසාද එළවන්නාහු වෙත්ද, එපරිද්දෙන් නො බබලතිදැ?' යි, ඉදින් නොපවතියයි කියන්නෙමි නම්, මහණ ගොයුම් නැගී සිට 'ගිනිවෙස්න, තෝ පෙර මාගේ රූපයෙහි වශය පවතියයි කියා මෙවිට ප්‍රතික්ෂෙප කෙරෙහි' යයි වදාරොපණය කරන්නේය. මෙසේ පවති යයි කී කල එක් දොසෙක. නොපවති යයි කී කල එක් දොසෙකැයි නො බිණි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙවෙනි වරද විචාළහ. දෙවෙනි වරද නොබිණි. නැවත යම් හෙයකින් තුන්වන වර තෙක් භාග්‍යවතුන් විසින් විචාළ කල්හි නොකියන්නහුගේ මුදුන සත්කඩව පැළේද. තවද බුදුවරයෝ නම් සත්වයන් සඳහාම කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති චතුරාසංඛ්‍යයක් පැරුම් පිරු බැවින් සත්වයන් කෙරේ බලවත් කරුණා ඇත්තාහුද වෙත්ද, එහෙයින් තුන්වන වර තෙක් නො පිළිවිස අනතුරු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සවිචක නිගණ්ඨ පුත්‍රහට මේ වදාළහ. 'එත බ්‍යාකරොති' දානි' යනාදි වචනය වදාළහ. එහි- 'සහධම්මිකං' - හෙතු සහිතව කරුණු සහිතව.

වජ්‍රය අතෙහි වූයේ මොහුගේනුයි 'වජ්රපාණි' නම 'යක්කො' - යම් ඒ ලාමක යක්ෂයෙක් නොවෙයි. සක්දෙව් රජයයි දතයුතු 'ආදිත්ත' ගිනිවත්වූ. 'සම්පජ්ජලිතං' - මොනොවට ඇවිලගත්. 'සජොතිභූතං' - හාත්පස ගිනිදැල් ඇති. එක් වන්නිජ්වාලාවක්වූ යන අර්ථයි. 'ධීතො හොති' - මහත්වූ හිසය කඳල මුහුදු වැනි දළය බිහිසුණුවූ ඇස් - නාසාදිය යයි මෙසේ මෙසේ විරූපවූ රුවක් මවා සිටියේ නැවත කුමක් හෙයින් මේ තෙම ආයේද යත්, දෘෂ්ටිය හරවනු පිණිසයි. තවද - 'අහං වෙව ඛො පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං පරෙ ච මෙ න ආජානෙයා යි මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහම් දෙසීමට අල්පොත්සුක බවට පැමිණි කල්හි සක්දෙව් රජ මහ බඹුහු සමග අවුත් 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දහම් දෙසනු මැනව, වැළි ඔබගේ අණ නො පවත්නවුන් අපි පවත්වාලන්නෙමු ඔබගේ දහම්සක වේවා. අපගේ අණසක යයි' පිළින කෙළේද එහෙයින් අද සච්චකයා තැනි ගන්වා පැන විසඳවා ලන්නෙමැයි ආයේයි.

'හගවා වෙව පස්සති සච්චකො ච නිගණ්ඨපුත්තො' - ඒ එසේමැයි - ඉදින් ඔහු අන්‍යයෝත් දක්නාහු නම් එකරණ නො ගරු වන්නේය. 'මහණ ගොයුම් සච්චකයා තමාගේ වාදයෙහි නො බස්නාහු දැන යක්ෂයකු කැඳවා දැක්විය. එහෙයින් සච්චක හයින් කියේය'යි කියන්නාහුද එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හා සච්චකද දකී. ඔහු දැකම ඔහුගේ සියල් සිරුරින් සෝදිය වැහුණාහ. ඇතුළු කුස පෙරෙළෙමින් මහ හඬින් හැඬි හේ අන්‍යයෝත් දකිති හෝයි. බලන්නේ කිසිවක්හුගේ කිසි ලොමහර්ෂ මාත්‍රයකුදු නොදිටි ඉක්බිති මේ භය මටම උපන, ඉදින් මම යක්ෂයෙකැයි කියම් නම්, කිම තටම ඇස් ඇත්ද? තෝම යක්ෂයා දකිතිද? පළමු යක්ෂයකු නො දැක මහණගොයුම්හු විසින් වාදාකූලයෙහි හෙලන ලද්දේම යක්ෂයකු දක්නෙහිදැ?යි කියන්නාහුය'යි සිතා දැන් මට මහණගොයුම්හු විනා මෙහි අන් පිළිසරණක් නැතැ'යි සිතන්නේ - ඉක්බිති සච්චක නිගණ්ඨපුත්‍ර භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙපවත් කී.

'තාණං ගවෙසී' - රක්ෂා ස්ථානයයි සොයන්නේ. 'ලෙණං ගවෙසී' - නිලියන ස්ථානයයි සොයන්නේ, 'සරණං ගවෙසී' - ගරණයයි සොයන්නේ. මෙහිදු 'පාලනය කෙරෙයි, රක්ෂණය

කෙරේනුයි 'තාණ' නම. 'මෙහි නිලීයනය කෙරෙන්නුයි' 'ලෙණ' නම. 'හිංසා කෙරේනුයි' සරණ නම. හය නසයි, විධිවංසනය කෙරෙයි. යන අර්ථයි. 'මනසිකරිත්වා'- මෙනෙහි කොට, ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට විමසා. 'එවං මෙ වෙදනා භොතු'- කුශල වෙදනාවම වේවා, සුඛවේදනාවම වේවා. 'එවං මෙ සඤ්ඤා භොතු'- කුශල සංඥාවම වේවා, සොමනයා සම්ප්‍රයුක්ත සංඥාවම වේවායි. සංස්කාර- විඥානයන්හිදු මෙම නයයි.

'මා අභොසි'- මෙහි වනාහි කියන ලද්දට විපර්යාසයෙන් අර්ථ දතයුතු. 'කල්ලංනු'- යුතුද? 'සමනුපස්සිතුං'- මෙය මාගේය මේ තෙම මම වෙමි. මේ තෙම මාගේ ආත්මයයි මෙසේ තෘෂ්ණා-මාන- දෘෂ්ටි විසින් දක්නට. 'නො හි'දං භො ගොතම'- භවත් ගෞතමයෙනි, මෙය යුතු නොවෙයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් පරිද්දෙකින් දක්ෂවූ අභිගුණධීකයෙක් සර්පයාගේ දෂ්ට විෂය ඒ සර්පයා ලවාම නැවත දෂ්ට කරවා නගා පියන්නේද, එපරිද්දෙන් ඒ පිරිස්හිම සවිචක නිගණ්ඨ පුත්‍රයා ඒ මුවින්ම පස්කද අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මය යයි කියවූහ.

'දුක්ඛං අලලිතො'- මේ පඤ්චස්කන්ධ දුඃඛය තෘෂ්ණා දෘෂ්ටින් ඇලුනේ. 'උපගතො අප්පිකාසිතො'- යනුද තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන්ම දතයුතු. 'දුක්ඛං එතං මම' යනාදියෙහි පඤ්චස්කන්ධ දුඃඛය තෘෂ්ණා මාන දෘෂ්ටි විසින් දකී යන අර්ථයි. 'පරිජානෙය්' අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මයයි තීරණ පරිඥාවෙන් පිරිසිදු දැනගන්නේය. 'පරික්ඛෙපෙත්වා' ක්ෂයට ව්‍යයට අනුත්පාදයට පමුණුවා 'නවං'- තරුණවූ 'අකුක්කුක ජාතං'- මල් ගන්නා කල ඇතුළත අංගුෂ්ඨ ප්‍රමාණවූ එක් සතවූ දණ්ඩයක් හටගනී, එයින් විරහිතය යන අර්ථයි. 'රිත්තො'- ශුන්‍ය වූයෙහි, හර රහිත වූයෙහි. ශුන්‍ය හෙයින් තුවිඡො'- සිස් වූයෙහි 'අපරද්ධො'- පරදන ලදුයෙහි.

'භාසිතා ඛො පන තෙ'යි මෙය භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ මුඛරභාවය පවසා නිගන්වීන් වදාළහ. හේ වනාහි පෙර පුරුණාදී ෂට්ඨාස්තෘන් කරා එළඹ ප්‍රශ්න විචාරයි, ඔවුහු විසඳන්ට නොහැකි වෙති, එකල්හි ඔවුන්ට පිරිස්මැද මහත් වියරු නගා නැගිට ජය ප්‍රකාශ කරමින් යෙයි. හේ සමයක් සම්බුද්ධයනුද එසේම වෙහෙසන්නෙමි යන සිතින් එළඹ-

"එම්බො, යම් රුකෙකිනි එකම පහරින් උතුමග බිඳින ලදද, සියුම් පත් ඇති, කටු සහිතවූ, මේ රුක කීනම්ද?"

මේ තෙම- නිසරු රුක පුරුදුවූ මෙළෙක් තුඩැති ලිහිණියා කහිරුක පැහැර මෙන් සර්වඥතාඥාන නමැති හර පැහැර නුවණ තුඩු බිඳීමට පැමිණියේ සර්වඥතාඥානයාගේ තදබැව් දැනගත. එකල ඔහුගේ පිරිස්මැද ප්‍රකාශ කරන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'භාසිතා බො පන තෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'එතරහි'- උපාදිණ්ණක ශරීරයෙහි ස්වෙද නම් නැතැයි නො කිය යුතුය, එහෙත් දැන් නැතැයි කියති.

'සුවණ්ණවණ්ණං කායං විවරි'- සියලු කය විවෘත නොකළහ, බුදුහු නම් ගැටිවටු ගන්වා පිළිසන් සිරුරු ඇත්තාහු පිරිස දහම් දෙසති. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගල වච්ඡා වූ තැන සිවුරු ගෙන සතරඟුල් පමණ බහාලූහ. එය බහාලූ කෙණෙහි රන්වන් රැස් පුඤ්ජපුඤ්ජව රත්කළයකින් රත්රන් රසදහර සෙයින්ද රත්වලාගැබකින් විදුලිය මෙන්ද නික්ම රන් මිහිඟුවක් බඳු මහා කඳැති උතුම් හිස පැදකුණු කරමින් අහස පැන ගියාහුය. තවද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුමක් හෙයින් මෙසේ කළ සේකද යත්, මහජනයාගේ සැක දුරලනු පිණිසය සැබව- මහාජන තෙමේ මහණ ගොයුම්හු මාගේ ස්වෙද නැතැයි කියති, සවිචකතිගණ්ඨපුත්‍රයාගේ නැවත යන්ත්‍රාරූපියක්හුගේ සෙයින් ස්වෙද වැගිරෙති, මහණ ගොයුම් වූකලී ගත දෙපටසිවුරු පෙරව හුන්නේය. ඇතුළත ස්වෙදය ඇති බැව් හෝ නැති බැව් හෝ දැනගන්ට කෙසේ හැකිදැ? යි සැක කරන්නේය. ඒ මහජනයාගේ සැක දුරු කරනු පිණිස මෙසේ කළ සේක.

'මංකුහුතො'- තෙද රහිත වූයේ. 'පත්තක්ඛන්ධො'- හෙලූ කඳ ඇතියේ. 'අප්පට්භානො'- උත්තරයක් නොදක්නේ. 'නිසිදි'- පය මහපටඟිල්ලෙන් බිම හිරි අදිමින් හුන්නේයි.

'දුම්මබො' යනු විරූපමුඛ ඇත්තේ නොවෙයි, හේ අහිරුප වූයේ ප්‍රසාද එළවන්නේ මැයි ඔහුගේ නාමය වනාහි මේ යි. 'අභබ්බො තං පොක්ඛරණිං පුන ඔතරිතුං'- සියලු අළයන් බුන් බැවින් පසුන් ගමන් ඇත්තේ බස්නට අභව්‍ය වූයේ එහිම කවුඩු- ගිජුලිහිණි ආදීන්ට බත් වේයයි දක්වයි. 'විසුකායිනානි' දෘෂ්ටිවිසුකයෝ. 'විසෙවිනානි'- දෘෂ්ටිසඤ්චරිතයෝ.

‘විජ්ජිත්තනි’ - විරූපවු දෘෂ්ටිකම්පනයෝ. ‘යදිදං වාදාධිප්පායෝ’ - මෙහි යදිදං යනු නිපාතමාත්‍රය වාදයෙහි අදහස් ඇතිව, වාදාරෝපණය කරන්නෙමි යන අදහසින් එළඹෙන්නට අභව්‍ය වෙයි. එහෙත් ධර්මශ්‍රවණයට එළඹෙන්නේ යයි දක්වයි.

‘දුම්මුඛං ලිච්ඡවිජුත්තං ඵතදවොව’ - කුමක් හෙයින් කියේද? දුර්මුඛයා උපමා අරන කල සෙසු ලිච්ඡවි කුමාරයෝද සිතූහ- ‘මේ නුවටා විසින් අපට ශිල්ප උගන්නා තැන බොහෝ කලක් අවමන් කරන ලද. දැන් මේ පසම්බුරා පිටුදක්නට කල්ය, අපිදු එක් එක් උපමාව ඇර දක්වා අතුල් පහරින් වැටුනකහු මුගුරින් තළන්නවුන් මෙන් නැවත යම් සේ පිරිස්මැද හිස ඔසවනට නොහැකි වන්නේද ඔහුට එපරිද්දෙන් කරන්නෙමු’යි ඔවුහු උපමා කොට දුර්මුඛයාගේ කථාවසානය බලමින් හුන්නාහුය. සච්චක ඔවුන්ගේ අදහස් දැන ‘මොහු සියල්ලෝම ගෙලඔසවා සැලෙන තොලින් යුක්තව සිටියාහුය, ඉදින් වෙන වෙන උපමා අරනට ලබන්නාහු නම් නැවත මා විසින් පිරිස්මැද හිස ඔසවනට නොහැකි වන්නේය. වන්නාටය. මම දුර්මුඛයා වළකා යම්සේ අනිකෙකුට අවකාස නොවේද, එපරිද්දෙන් කථාවාරය පසිඳ මහණ ගොයුම්හු පැන පුළුවස්නෙමි’යි එහෙයින් මෙය කී එහි ‘ආගමෙහි’ - සිටුව, නැවත නොබැණ යන අර්ථයි ‘තිට්ඨ තෙසා හො ගොතම’ - හවත්ගෙනමයෙනි, මෝ අපගේ හා අන්‍යවූත් බොහෝ මහණ බමුණන්ගේ තෙපුල් තිබේවා. ‘විලාපං විල පිතං මඤ්ඤ’ - මේ වචනය වනාහි විලපිතයක් මෙන් වෙයි, විපුලාපමාත්‍රයක් වෙයි යන අර්ථයි, නොහොත් ‘තිට්ඨතෙසා’ යන මෙහි ‘කථා’යි ඇර කිය යුතුයි.

‘වාචා විලාපං විලපිතං මඤ්ඤ’ යන මෙහි වනාහි මේ තෙපුල් කීම විපුලාප මාත්‍රයක්මෙන් වෙයි යන අර්ථයි. මෙවිට පුන පුළුවස්නේ ‘කිත්තාවතා’ යනාදිය කිය. එහි ‘වෙසාරජ්ජප්පත්තො’ - ඥානයට පැමිණියේ. ‘අපරජ්ජව්වයො’ - පර ප්‍රත්‍යය රහිත වූයේ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුගේ පැන විසඳන සේක් - ‘ඉධ අග්ගිවෙස්සන’ යනාදිය වදාළහ. එය ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේ මැයි - තවද - යම් හෙයකින් මෙහි ‘පස්සති’යි ‘කී බැවින් ශෛක්ෂභූමිය දක්වන ලද්ද, එහෙයින් මත්තෙහි අශෛක්ෂභූමිය පුළුවස්නේ දෙවෙනි ප්‍රශ්නය විචාළේය. එයද

ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළහ. එහි 'දස්සනානුත්තරියෙන' යනාදියෙහි 'දස්සනානුත්තරියං'- ලෝකික ලෝකොත්තරප්‍රඥාව, 'පටිදානුත්තරියං'- ලෝකික ලෝකොත්තර ප්‍රතිපදාව, 'විමුත්තානුත්තරියං'- ලෝකික ලෝකොත්තර විමුක්තිය, නොහොත් ශුද්ධ ලෝකොත්තරයම ගෙන 'දස්සනානුත්තරිය'- අර්හත්මාර්ග සම්පද්‍යාප්තිය, 'පටිපදානුත්තරියං'- සෙසු මාර්ගාංගයෝ 'විමුත්තානුත්තරියං'- මාර්ගඵල විමුක්තිය, නොහොත් ක්ෂීණාශ්‍රවයාගේ නිර්වාණ දර්ශනය, 'දස්සනානුත්තරිය' නම, අෂ්ටමාර්ගාංගයෝ 'පටිපදානුත්තරිය' නම, අග්‍රඵලය 'විමුත්තානුත්තරිය' නමැයි දතයුතු.

'බුද්ධො සො භගවා'- ඒ භාග්‍යවත්තු තුමුත් සිවුසස් අවබෝධ කළහ. 'බොධාය'- අත්‍යයන්ගෙන් චතුස්සත්‍යාවබෝධයට දහම් දෙසති. 'දන්තො' යනාදියෙහි- 'දන්තො' නිර්විසේවන වූයේ, 'දමථාය'- නිර්විසේවනය පිණිස, 'සන්තො'- සියලු කෙලෙස් සන්සිද්ධිමෙන් ශාන්ත වූයේ, 'සමථාය'- කෙලෙස් සංසිද්ධි පිණිස, 'තිණ්ණො'- චතුරොස තරණය කෙළේ 'තරණාය'- චතුරොසතරණය පිණිස, 'පරිනිබ්බුතො'- කෙලෙස් පිරිනිවන් පිරිනිවියේ 'පරිනිබ්බානාය'- ක්ලෙශපරිනිර්වාණය පිණිස දහම් දෙසයි. 'ධංසි'- ගුණ නසන්නාහු 'පගඛිභා'- වාක්ප්‍රාගල්භායෙන් යුක්ත වූවාහු, ආසාදෙතඛිබං'- ගැටිය යුතු 'ආසප්ප'- ගටා, 'න ත්වෙව භවන්තං ගොතමං'- භවත් ගෞතමයන් ගටා කිසිවෙකුට තමාගේ නොනට සියලු වාදය ගෙන නික්ම යන්ට ශක්තියෙකු නැතැයි දක්වයි, භාග්‍යවත්තු ඇත් ආදීන් මෙන් කිසිවෙකුට ජීවිතාන්තරාය නොම කෙරෙති, තවද මේ නුවට මේ තුන් උපමා භාග්‍යවතුන්ට උත්කර්ෂ පිණිස නොඵළවී, තමහට උත්කර්ෂ පිණිසම ඵළවී, සැබව- යම්සේ රජෙක් කිසි හතුරෙකු නසා මෙසේත් ශූරවූ මෙසේ බලසම්පන්නවූ පුරුෂයෙක් වන්නේයයි පසම්තුරා පසසන්නේ නමුදු තමහටම පසසාද, එපරිද්දෙන්ම මේ තෙමේත්- 'සියාහි භො ගොතම, භත්ථිප්පභින්නං' යනාදීන් භාග්‍යවතුන් උසස් කරන්නේම අපිම ශූරයෝ වම්හ, අපි පණ්ඩිතයෝ වම්හ, අපි බහුග්‍රාහයෝ වම්හ, යම් අපි මෙසේ ප්‍රභින්න හස්තියකු කරා මෙන්ද, දිලියෙන

ගිනිකඳක් කරා මෙන්ද, පෙනය කළ සර්පයකු කරා මෙන්ද, වාද කටුටියමෝ සමාස් සම්බුද්ධයන් කරා එළඹියමෝ දැයි තමන්ම උසස් කෙරෙයි, මෙසේ තමා උසස් කොට භාග්‍යවතුන් පවරන්නේ- 'අධිවාසෙතු මෙ' යනාදිය කී එහි 'අධිවාසෙතු'- පිළිගනිවා. 'ස්වාභ්‍යාය'- ඔබ කෙරෙහි සත්කාර කරන්නාවූ මට යම් පිනකුත් ප්‍රීතිප්‍රමොදයකුත් සෙට වන්නේද, ඒ සඳහා අධිවාසෙහි හඟවා තුණ්හිභාවෙන'- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කායාංග- වාචනාංග මෙහෙයීමක් නොකොට අභ්‍යන්තරයෙහිම ක්ෂාන්තිය ධරමින් තුණ්හිභාවයෙන් ඉවසුසේක. සච්චකහට අනුග්‍රහ කරනු පිණිස සිතින්ම පිළිගත්සේකැයි කියනලද වෙයි. 'යමස්ස පතිරූපං මඤ්ඤෙය්‍යාථ'- ඒ ලිච්ඡවිත්‍ර වනාහි ඕනට පන්සියයක් බත්සැළි නිතිබත් කොට එළවති, එයම සඳහා මේතෙම 'සෙට තෙපි ඒ මහණගොයුම් හට යමක් සුදුසුය කැපයයි සිතන්නහු නම් එය ගෙන එන්නහුය, යම් හෙයකින් තෙපි මහණගොයුම්හුගේ පිරිවර වූවාහු කැප අකැප යුතු අයුතු දන්නහුද එහෙයින්ම කියයි.

'හත්තාහිභාරං අභිගරිංසු'- එළවිය යුතු බත් එළවුනු 'පණිතෙන'- උතුම්වූ. 'සහත්ථා'- සියතින්. 'සත්තප්පෙත්වා'- මොනොවට තර්පණය කොට, සම්පූර්ණ වූවකු, පිණාගියකු, යැපුණකු කොට. 'සම්පචාරෙත්වා'- මොනොවට පවරවා පමණ පමණැයි අත්සනින් පිළිකෙටි කරවා 'භුත්තාචිං'- වැළඳවුනු 'ඔහිතපත්ත පාණිං'- පාත්‍රයෙන් ඉවත්කළ අත් ඇත්තහු බැහැර කළ අත් ඇත්තහුයයි කියනලද වෙයි. 'ඔහිතපත්තපාණිං' යිද පාඨය. එහි අරුත්:- අතින් බැහැරවූ වෙන්වූ පාත්‍රය මෝහට නුයි ඔහිතපත්තපාණි' නම ඒ අතින් බැහැරවූ පාත්‍රය ඇත්තහු. අන්ද පාත්‍රයද සෝදා එක් පසෙක පාත්‍රය තබා හුන්නහු යන අර්ථයි. 'එකමන්තං නිසිදි'- මෙසේවූ භාග්‍යවතුන් දැන එක් අවකාශයක හුන්නේය. යන අර්ථයි. 'පුඤ්ඤං ච පුඤ්ඤම්හි ච'- මේ දැන යම් පිනක් මත්තෙහි විපාකස්කන්ධයක් යන අර්ථයි. 'පුඤ්ඤම්හි' යනු විපාක ස්කන්ධයන්ගේම පරිවාරය 'තං දායකානං පුබ්බය හොතු'- එය මේ ලිච්ඡවිත්ට සුවයට වේවා. මේ වනාහි හෙතෙම මම පැවිද්දෙමි නම, පැවිද්දෙකු

විසින් තමාගේ දාන පාවා දෙන්නට අයුතුය'යි ඔවුන්ට පාවා දෙමින් මෙසේ කීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් හෙයකින් ලිච්ඡවීන් විසින් සච්චකභට දෙන ලදද, භාග්‍යවතුන්ට නොදෙන ලදද, යළි සච්චක විසින් භාග්‍යවතුන්ට දෙන ලදද, එහෙයින් එකරුණ දක්වනසේක්- 'යං ඛො අග්ගිවෙස්සන' යනාදිය වදාළහ. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිගණ්ඨයාගේ සිතක් නැතිවම තමහට දුන් දක්ෂිණාව නුවටහට පාවා දුන්හ. (ඕ දක්ෂිණා) ඕහට අනාගතයෙහි වාසනාවන්තියයි කියායි.

(චූළසච්චක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (5)

36. මහාසච්චක සූත්‍ර වර්ණනා.

එවං මෙ සුතං යි මහාසච්චක සූත්‍රයයි. එහි 'එකං සමයං' යි ද- 'තෙන ඛො පන සමයෙන' යි ද- පුබ්බන්ත සමයං'යිද තුන් පදයෙන් එකම සමය කියන ලදී. ඒ එසේ මැයි- භික්ෂූන් වත්පිළිවත් කොට මුව සෝදා පාසිවුරු ගෙන සැ වැද කවර ගමකට පිවිසෙමෝ දැයි විතර්ක මාලකයෙහි සිටි කාලය නම් වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එබඳු කල රක්තවර්ණ දෙපටහඳනය ඇඳ කාබන්ත බැඳ පාංශුකුලච්චරය එකාංශ කොට පොරවා ගඳකිළියෙන් නික්ම භික්ෂුසංඝයා විසින් පිරිවරන ලදුව ගඳෙළ අභිමුඛයෙහි සිටි සේක. ඒ සඳහා- 'එකං සමයං'යි ද- තෙන ඛො පන සමයෙන යි ද- 'පුබ්බන්ත සමයං'යිද කියන ලදී.

'පවිසිතු කාමො'- පිඬු පිණිස පිවිසෙන්නෙමියි කළ' සනිටුහන් ඇත්තේ 'තෙනුපසංකමි'- කුමක් හෙයින් පැමිණියේද යත්, වාදාරොපණය කරන අදහසිනි. ඔහුට මේ සිත වී ල- 'පෙර මම නොවියත් බැවින් සියලු විශාලානුවර පිරිස් ගෙන මහණ ගොයුම් සමීපයට ගොස් පිරිස්මැද මකු වූයෙමි, දැන් එසේ නොකොට එකලාවම ගොස් වාදාරොපණය කරන්නෙමි, ඉදින් මහණගොයුම්හු පරදවන්ට හැකි වන්නෙමිද, එකල තමාගේ ලබ්ධිය ප්‍රකාශ කොට ජය කරන්නෙමි, ඉදින් මහණගොයුම් හට ජය වන්නේද එකල අඳුරෙහි නැටුම් සෙයින් කිසිවෙක් නොදැන ගන්නේය'යි 'නිද්‍රාප්‍රශ්න' නම් පැනයක් ගෙන මේ වාදාධ්‍යායයෙන් පැමිණියේයි.

'අනුකම්පං උපාදාය' - සච්චක නිගණ්ඨපුත්‍රහට අනුකම්පා පිණිස තෙරුන්ට මේ සිත වී ල- 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මොහොතක් වැඩහුන් කල බුද්ධදර්ශනයද ධර්මශ්‍රවණයද බලන්නේය. එය ඕහට දික් කලක් හිතයට සුවයට පවත්නේය'යි එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අයැද පාංශුකුල වීචරය චතුර්ගුණ කොට පනවා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩහුන මැනවැයි කීය, ආනන්ද තෙමේ යුක්තියක් බෙණේයයි සලකා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පැනවූ අස්තෙහි වැඩහුන් සේක.

'හගවන්තං එතදවො ච' - වැළි යම් පැනයක් සඟවා ගත් සාරය කොට ගෙන ආයේද, එය තබා පළමු කොට පසෙකින් ගෙන හැසිරෙමින් මේ - 'සන්ති භො ගොතම' යනාදි වචනය කීය. 'ථුසන්ති හි භො ගොතම' - ඒ මහණ බමුණෝ සිරුරු උපන් ශාරීරික දුඃඛවේදනාව ස්පර්ශකෙරෙහි, ලබති, විඳිති යන අර්ථයි. 'උභරුකබ්බිහො' - තද පවට පැමිණි උභරු ඇති බව. 'උභරුස්තබ්බිහාවය යන අර්ථයි. තවද මෙහි විෂ්මයාර්ථ වශයෙන් හවිස්සති යි අනාගත වචනය කරන ලද, 'කායත්වයං හොති' කය අනුව ගියේ වෙයි, කායවශයෙහි පවත්නාසුලු වෙයි. 'කායභාවනා' යි යම් හෙයකින් විදර්ශනාව කියනු ලැබේද, එයින් චිත්තවික්ෂේපයට පැමිණෙන්නෙක් නම් නැද්ද, එහෙයින් නිගණ්ඨ තෙම යමක් අවිද්‍යමානද, අභූතද, නැත්තේද එයම කීය. චිත්ත භාවනා' යිද සමථය කියනු ලැබෙයි. නැවත සමාධියෙන් යුත් පුද්ගලයා හට උභරුස්තම්භාදිහු නම් නැත්ද, එහෙයින් නිගණ්ඨතෙම මේ ද අභූතයක්ම කීය. තවද - අර්ථකථාවෙහි කියන ලදී:- 'යමිසේ 'භූතපුබ්බං' යි කියා 'උභරුක්බ්බිහොපි නාම හවිස්සති' යනාදිය කියන්නහුට අනාගත රූපය නො සම වෙයි, එසේම අර්ථයද නොසම වෙයි, යමක් අවිද්‍යමානද, අභූතද, නැත්ද, එය කියා යයි. 'නො කායබාධනං' යනු පඤ්චානපයෙන් තැවීම් ආදිවූ ආත්මක්ලමානුයෝගය සදහා කීය. සැබව - මෝ මවුන්ගේ කායභාවනා නමු තවද කිම හෙතෙම දැක මෙසේ කීයේද? හේ වනාහි මැදිදාවල් විහාරයට පැමිණෙයි, එකල්හිදු හික්ෂුහු පාසිවුරු සකස්කොට තබා තමන්ගේ රාත්‍රිස්ථාන - දිවාස්ථානයන්හි සමාධියට පැමිණෙති, හෙතෙම ඒ සමාධියට පැමිණියවුන් දැක මොවුහු චිත්ත

භාවනාමාත්‍රයක යෙදෙති, එහෙත් මොවුන්ට කායභාවනාවක් නැතැයි හඟිමින් මෙසේ කිය. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහු මෙහෙයමින් 'කින්නි පන තෙ අග්ගිවෙස්සන, කායභාවනා සුතා'යි වදාළහ. හේ එය විස්තර කරමින් 'සෙය්‍යාපීදං? නන්දො චචිඡො' යනාදිය කී:- එහි 'නන්දො' යනු ඔහුගේ නමය, 'චචිඡො' යනු ගොත්‍රයයි. 'කියො' යනු නමය. 'සංකිච්චො' යනු ගොත්‍රයයි. 'මක්ඛලිගොසාල' යට ආයේ මැයි 'එතෙ' - මේ තුන් දෙන. ඔවුහු කිලිටි තපස් පිළිබඳ මුදුන් පැමිණියාහු ල. 'උළාරානි උළාරානි' - ප්‍රණීත ප්‍රණීතවූ 'ගාතේති නාම' - බලය ගත්වති නම. 'බ්‍රූහෙත්ති' - වඩති. 'මෙදෙන්ති' - හටගත් මෙදස් ඇති කෙරෙති. 'පුරිමං පභාය' - පළමු දුෂ්කර ක්‍රියාව හැර. 'පච්ඡා උපචිතන්ති' - පසුව ප්‍රණීත බාද්‍යාදියෙන් සන්තර්පණය කෙරෙති, වඩති, 'ආවයාපවයො හොති' - වැඩිමද නොවැඩිමද වෙයි. 'ඉති ඉමස්ස කායස්ස කාලෙන වඩ්ඪී කාලෙන පරිහානි' - වැඩිම පිරිහීම් පමණක්ම පැනෙයි, කායභාවනා වූකලි නොපැන්නේයයි දක්වා විත්ත භාවනාව පුළුල්වන්නා සේක් 'කින්නි පන තෙ අග්ගිවෙස්සන, විත්තභාවනා සුතා'යි වදාළහ.

'න සම්පායසි' - සම්පාදනය කොට කියන්නට නොහැකි විය, බාල පාඨප්ප්පනයෙක් යම්සේද එමෙනි. 'කුතො පනත්වං' - යම් බඳු තෙපි මෙසේ ඖදාරිකවූ දුර්වල භාවනාව නොදනිනිද, ඒ තෙපි සිලුවූ සියුම්වූ විත්තභාවනාව දැන ගන්නෙහිදැ?යි. මෙතැන්හි වනාහි ගොණරවිය' තෙරුන් වහන්සේ 'මේ පදය නොබුදුදවනැ'යි විජ්ඣිපන තබා නික්ම ගියහ. ඉක්බිති ඕහට 'මහාසීව' තෙරුන් වහන්සේ කීහ-

"මහණෙනි, සතර මහාභූතමයවූ මේ කායයාගේ වැඩිමද නැසීමද ඉපදීමද වූතවීමද දක්නා ලැබේ" යි. ඒ අසා 'ඖදාරිකකායපරිග්‍රහණය කරන්නහුට උපන් විදර්ශනාව ඖදාරිකයයි කියන්නට වටනේය'යි සැලකූහ.

'සුඛසාරාගී' - සැපයෙහි බහලරාගයෙන් සමන්විත වූයේ 'සුඛාය වෙදනාය නිරොධා උප්පජ්ජති දුක්ඛා වෙදනා' - අනතුරුවම නොඋපදී. ඒ එසේමැයි- සැපදුක් දෙදෙනාගේ අනන්තරප්‍රත්‍යයභාවය පටිඨානයෙහි ප්‍රතිෂිද්ධය, තවද- යම් හෙයකින් සැපය නිරුද්ධ නොවූ කල්හි දුක නූපදීද, එහෙයින්

මෙහි මෙසේ කියන ලද 'පරියාදාය තිට්ඨති' - ගෙවා ග්‍රහණය කොට සිටී. 'උභතො පක්ඛං' - සැපය එක් පක්ෂයෙක, දුක එක් පක්ෂයෙකැ'යි මෙසේ දෙපසක්ව - 'උප්පන්නා'පි සුඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා කායස්ස, උප්පන්නා'පි දුක්ඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා චිත්තස්ස' යන මෙහි කායභාවනා නම්, විදර්ශනාය, චිත්තභාවනා නම්, සමාධියයි. තවද - විදර්ශනාව සැපයට විරුද්ධ වූවා දුකට ආසන්න වූවා වෙයි. සමාධිය දුකට විරුද්ධ වූයේ සැපයට ආසන්න වෙයි, කෙසේද? මේ විස්තරයැ - විදසුන් පිහිටුවා හුන්නහුට කල් යත් යත් ඒ තැන ගිනි නැඟීමක් මෙන් වෙයි, දෙකැසින් ස්වෙද ගලති, මුදුනින් ගිනිවැටී නැඟීමක් මෙන් වෙයි, සිත පෙළෙයි, වෙසෙසින් පෙළෙයි, සැලෙයි. මෙසේ විදර්ශනාව සැපයට විරුද්ධවූවා දුකට ආසන්නය, නැවත කායිකවූ හෝ චෛතසිකවූ හෝ දුක උපන්නකළ ඒ දුක යටපත් කොට සමචතට සමචන්නහුට සමචත් ඇසිල්ලෙහි දුක දුරින් පහව ගියේ වෙයි. නොමද වූ සුවය පැමිණෙයි. මෙසේ සමාධිය දුකට විරුද්ධ වූයේ සැපයට ආසන්න වෙයි. යම්සේ විදර්ශනාව සුවයට විරුද්ධ වූවා දුකට ආසන්න වූද, සමාධිය එසේ නොවෙයි. යම්සේ සමාධිය දුකට විරුද්ධ වූයේ සැපයට ආසන්නද, විදර්ශනාව එසේ නොවන්නියයි, එයින් කියන ලදී - 'උප්පන්නා'පි සුඛා වෙදනා චිත්තං න පරියාදාය තිට්ඨති. භාවිතත්තා කායස්ස, උප්පන්නා'පි දුක්ඛා වෙදනා න චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨති, භාවිතත්තා චිත්තස්ස යි. 'ආසප්ප උපතිය' - ගුණයන් ගටාත් එළුවාත් 'තං වත මේ' එකාත්තයෙන් මාගේ ඒ සිත 'කිං හි නො සියා? අග්ගිවෙස්සන' - ගිනිවෙස්න, කිම නොවන්නේද වන්නේමය, මෙබඳු අදහස් ඇත්තේ නොවෙව, මට සැප වූද දුක් වූද වෙදනා උපන්නී මැයි. එතකුදු වුවත් මම ඒ උපත් වෙදනාවට සිත හාත්පසින් මැඩලන්ට නොදෙමි, මෙවිට ඔහුට ඒ කරුණ ප්‍රකාශ කරණු පිණිස මත්තෙහි ප්‍රසාද එළවන දම්දෙසුම් දෙසනු කැමැත්තාහු මුල පටන් මහානිෂ්ක්‍රමණය ආරම්භ කළහ. එහි 'ඉධ මෙ අග්ගිවෙස්සන, පුබ්බෙව සම්බොධා -පෙ- තත්ථෙව නිසීදිං අලමිදං පධානාය' යි මේ සියල්ල යට

'පාසරාසි' සූත්‍රයෙහි කී නියෙන් දහයුතු. මේ වනාහි වෙනසය:- එහි බෝපලග වැඩිහිදය. මෙහි දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි යි.

'අල්ලං කට්ඨං'- අමු දිඹුල්දඬුකඩක්. 'සසෙන හං'- කිරි සහිත 'කාමෙහි'- වස්තුකාමයන්ගෙන් 'අවුපකට්ඨො'- පහ නොවූයේ. 'කාමච්ඡන්දො' යනාදියෙහි ක්ලේශකාමයම ඡන්දය කිරීම් වශයෙන් 'ඡන්ද' නම, ස්නෙහ කිරීම් වශයෙන් ස්නෙහ නම, පවස් කිරීම් වශයෙන් පිපාසා නම, දැවීම් වශයෙන් පරිප්‍රාහ නමැයි දන්යුතු. 'ඔපක්කමිකා' උපක්‍රමයෙන් උපදවන ලද, 'දස්සනාය අනුත්තරාය සම්බොධාය' යන සියල්ල ලොකොත්තර මාර්ගයට ද්වේවචන මැයි නැවත මේ මෙහි ඖපමා සංසන්දනය- ඒ මෙසේයි- අමු වූ කිරි සහිත දිඹුල් දඬුකඩ මෙන් ක්ලේශකාමය හෙතුකොටගෙන වස්තු කාමයෙන් නොනික්මුණු පුද්ගලයා වෙයි, දියෙහි බහාලූ බව මෙන් ක්ලේශකාමයෙන් තෙත් බව වෙයි, ඇලළී මෙනුදු ගිනි නොඉපදීම මෙන් ක්ලේශකාමය හෙතුකොටගෙන වස්තුකාමයෙන් බැහැර නොවූවන්ගේ උපක්‍රමයෙන් උපදවන ලද වේදනාවලින් ලොවුතුරාමග නොලැබීම වෙයි, නො ඇලළීමෙනුදු ගිනි නොඉපදීම මෙන් ඒ පුද්ගලයන්ගේ උපක්‍රමයෙන් උපදවන ලද වේදනාවලින් වෙන්වද ලොවුතුරා මග නොලැබීම වේයයි. දෙවෙනි උපමාවද මේ නයිත්ම දහ යුතු. මේ වූකලි විශේෂයයි- පළමු කියන ලද්දී සපුත්‍රභාර්යයා ප්‍රච්ඡායා පිළිබඳ උපමායි. පසුව කියන ලද්දී බ්‍රාහ්මණධාර්මික ප්‍රච්ඡායා පිළිබඳ උපමායි. තුන්වැනි උපමාවෙහි 'කොලාපං'- සිඳුණු තෙත ඇති, දිය රහිතවූ.

'ථලෙනිකධිත්තං'- ගල්තෙලෙහි හෝ පොළෝතෙලෙහි බහාලන ලද, එහිදු මේ ඖපමා සංසන්දනය- ඒ මෙසේයි- වියලුණු කොලපුකඩක් මෙන් ක්ලේශකාමය හෙතුකොට ගෙන වස්තුකාමයෙන් නික්මුණු පුද්ගලයා වෙයි, ජලයෙන් වෙන්කොට ගොඩ බහාලූ බව මෙන් ක්ලේශකාමයෙන් නොතෙත් බව වෙයි. ඇලළීමෙනුදු ගිනි ඉපදීම මෙන් ක්ලේශ කාමය හෙතුකොටගෙන වස්තුකාමයෙන් බැහැරවූවන්ගේ අබිභොකාසික- නෙසප්පිකාදී වශයෙන් උපක්‍රමයෙන් උපදවන

ලද්දාවූද වෙදනාවලින් ලොවුතුරා මග ලැබීම වෙයි, නො ඇලළීමෙනුදු අන් රුකක වියළි අත්තක් සමඟ ගැටීම් පමණකින්ම ගිනි ඉපදීම මෙන් උපක්‍රමයෙන් උපදවන ලද වෙදනාවලින් වෙන්වම සුවවූ පිළිවෙතින්ම ලොවුතුරා මග ලැබීම වෙයි. මේ උපමාව භාග්‍යවතුන් වීසින් තමන්වහන්සේ සඳහා ඵලවන ලද්දේය.

මෙවිට තමන් වහන්සේගේ දුෂ්කර ක්‍රියාව දක්වන සේක් - 'තස්ස මය්හං' - යනාදිය වදාළහ. කිම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දුෂ්කරක්‍රියා නොකොට බුදුවන්ට සමර්ථ සේක්ද යත්:- (දුෂ්කරක්‍රියා) කොටද නොකොටද සමර්ථ සේක් මැයි. නැවත කුමක් හෙයින් කළ සේක්ද යත්:- 'සදෙවක ලොකයාට තමන්ගේ පරාක්‍රමය දක්වන්නෙමි. නැවත ඒ විරියයෙන් ඇලළීම් ගුණය මා සතුටු කරවන්නේය' යි කියයි. ඒ එසේ මැයි- බලසෙනග ගෙන සංග්‍රාමයෙහි දෙතුන් පහරක් දී සතුරන් මථනය කොට පැමිණි ජය ඇත්තේ යම්සේද, එසේ ක්ෂත්‍රිය තෙම පහයෙහි හුන්නේම පරපුරෙන් ආ රජය ලැබද සතුටු වූයේ නොවෙයි. සැබව්- මෙසේ පැමිණි රජය ඇති රජ සිරි වළඳන්නාවූ පිරිස බලා තමාගේ පරාක්‍රමය සිහිකොට 'අසුවල් තැන අසුවල් කර්මය කොට අසුවල්ද අසුවල්ද සතුරා මෙසේ වීද මෙසේ පැහැර මේ රජසිරි පැමිණියෙමි' සිතන්නහුට බලවත් සොම්නය උපදී එපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේද 'සදෙවක ලොකයාට පරාක්‍රමය දක්වන්නෙමි. නැවත ඒ පරාක්‍රමය මා අතිශයින් සතුටු කරවන්නේය, සොම්නය උපදවන්නේය' යි දුෂ්කරක්‍රියාව කළ සේක. තවද පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරන්නාවුද කළ සේක්මැයි. සැබව පශ්චිම ජනතා තොමෝ 'සමයක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේ කල්ප ලක්ෂයක් අධික කොට ඇති චතුරාසංඛ්‍යයක් පැරුම් පුරාද ප්‍රධන් විරිය කොටම සර්වඥ බවට පැමිණියහ. අපි කියනු කිමැ' යි ප්‍රධන්විරියය කටයුතුයයි සිතන්නේය. මෙසේ ඇති කල වහාම ජාති ජරා මරණයාගේ කෙළවර කරන්නේය' යි පශ්චිම ජනතාවට අනුකම්පා කරන්නාවු කළසේක් මයි.

'දන්තෙහිදන්තමාධාය' - යට දත අභිදන්තය උඩුදත තබා 'වෙනසා චිත්තං' - කුසලේ සිතින් අකුසලේ සිත.

‘අභිනිග්ගණ්ඨෙය්‍යං’- නිග්‍රහ කෙරෙමි නම් ‘අභිනිප්පිළෙය්‍යං’- පෙලෙමි නම් ‘අභිසන්තාපෙය්‍යං’ තවා විරියයෙන් අළලන ලද්දක් කෙරෙමි නම් ‘සාරද්ධො’- විධා සහිත වූයේ, පධානා හිතුන්තස්ස’- විරියයෙන් මඬන ලද්දහුගේ. විදින ලද්දහුගේ යන අර්ථයි. ‘අප්පාණකං’- ආශ්වාස රහිතවූ, ‘කම්මාරගග්ගරියා’ කඹුරාගේ කඹුරුසම. ‘සීසවෙදනා හොන්ති’- කිසි තැනකින් නික්මෙන්නට නොලබන වාතයෙන් උපදවන ලද බලවත්වූ ශීර්ෂ වෙදනා වෙති. ‘සීසවෙට්ඨං දදෙය්‍ය’- හිස්වෙළුමක් දෙන්නේය.

‘දෙවතා’- බෝසතුන්ගේ සක්මන් කෙළවර පත්සල් පිරිවෙන භාත්පස අධිගෘහිතවූ දෙවතාවෝ. එදවස බෝසත් හට අධිමාත්‍රවූ ශරීර දාහය උපන් කල්හි මුර්ජාව උපන, උන්වහන්සේ සක්මනම හිඳගෙන වැටුනාහු ල. ඒ දැක දෙවතාවෝ මෙසේ කීහු විහාරො ත්වෙවෙසො අරහතො’ යනු රහත්හු නම් මෙබඳු වූවාහු වෙති, මළවුන් සමාන වෙති, ලබ්ධියෙන් කියති. එහි යම් දෙවතා කෙනෙක් ‘කලුරිය කෙළේය’යි- කීවාහුද, ඔවුහු ගොස් සුදොවුන් මහරජුට දැන්වූහ:- ‘තොපගේ පුත්‍ර තෙම කලුරිය කෙළේය’යි ‘මාගේ පුත්‍ර තෙම බුදුව කලුරිය කෙළේද? නොවිදැ’යි. ‘බුදුවන්ට නොහැකිවිය. ප්‍රධන් භූමියෙහිම වැටී කලුරිය කෙළේය’යි මම නොඅදහමි. මපුත්‍රහුගේ බොධියට නොපැමිණ කාලක්‍රියාවක් නම් නැතැ’යි.

පසුකාලයෙහි දම්සක් පවත්වා පිළිවෙළින් රජගහනුවරට ගොස් කිඹුල්වනට පැමිණි සමයක් සම්බුද්ධයන්ට සුදොවුන්, මහරජු පාත්‍රය ගෙන ප්‍රාසාදයට නංවා කැඳ-අවුලු පිළිගන්වා අතුරුබන්කල මෙපවත් දැන්වීය. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, නුඹ වහන්සේ ප්‍රධන්විරියය කරන කාලයෙහිම දෙවතාවෝ අවුත් ‘මහරජ, තොපගේ පුත්‍ර තෙම කලුරිය කෙළේය’යි කීහු යයි. ‘මහරජ, ඇදහිදැ’. ‘භාග්‍යවතුන් වහන්ස, නො ඇදහිමියි’ ‘මහරජ දැන් සිහින පිළිගැනීමෙහි පටන් ආශ්වරියයෙන් දකිමින් කිම අදහන්නෙහිද? මමද බුදු වූයෙමි. නුඹද බුදුනට පිය වූයෙහි, පෙර වූකලී මා නොපිරිපැසුණු නුවණ ඇති කල බොධිවරියාවෙහි හැසිරෙන්නහු ධර්මපාල කුමාර කාලයෙහි ශිල්ප උගන්නා පිණිස ගියහුට ‘තොපගේ පුත්‍ර ධර්මපාල කුමාර තෙම මළේය. මේ ඔහුගේ ඇටය’යි එළු ඇට ගෙනවුත් දැක්වූහ.

මහරජ, එකල්හිදු හෙපි 'ම පුතුන්ගේ අන්තරා මරණයෙක් නම් නැති, මම නො අදහම්' කීවහු යයි මේ අර්ථාන්තරාන්තරයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මහා ධර්මපාල ජාතකය වදාළ සේක.

'මා බො ත්වං මාරිස' - යනු අතිශයින් ප්‍රිය කරමින් කීවාහුය යම් මේ 'මාරිස' යන වචනයෙක් වේද, එය දෙවනාවුත්ගේ ප්‍රිය - මනාප ව්‍යවහාරයෙක් ල. 'අප්චුකං' - නො වැළඳීම. 'හලන්ති වදාමි' - 'අලං' යි කියමි, මෙයින් කම් නැත. එසේ නොකරව, මම යැපෙන්නෙමි මෙසේ වළකමි යන අර්ථයි. 'මංගුරච්ඡවි' - මගුරු මසකුගේ සිටිය. 'එතාව පරමං' - ඒ වෙදනාවන්ටද මෙයම පරමවූ උතුම්වූ ප්‍රමාණ යයි.

'පිතුසක්කස්ස කම්මන්තෙ -පෙ- පඨමජ්ඣිකානං උපසම්ප්ප විහරිතා' - යනු රජුගේ වනාහි වනාහි වජ්‍රමඟුල් දිනයෙක් නම් වෙයි. එදවස අනෙකප්‍රකාරවූ බාද්‍ය භෝජ්‍ය පිළියෙල කෙරෙති, නුවරවිටී ශුද්ධ කරවා පුන්කලස් තබාබවා ධාවස් පතාකා ඔසොවවා සියලු නුවර දෙවි විමනක් මෙන් අලංකාර කෙරෙත්. සියලු දස් -කම්කරු ආදීහු අලුත් පිළි හඳුනා ලද්දාහු සුවද මලින් සැරසුණාහු රජ ගෙදර රැස් වෙති. රජුගේ කර්මාන්තයෙහි නඟුල් දහසක් යොදනු ලැබේ. තවද එදවස එකකින් අඩු අට සියයක් (නඟුල්) යොදති. ගවයන් රැහැන් හා යොත් සමග සියලු නඟුල් ජාත්‍යස්සොණි බමුණාගේ රථය මෙන් රිදියෙන් සරසන ලද්දාහු වෙති. රජු අල්වා ගන්නා නඟුල වූකලි රත්රනින් සරසන ලද වෙයි. ගවයන්ගේ අං ද රැහැන් හා කෙටිටිද රනින් සරසන ලද්දාහුම වෙති. රජ තෙම මහ පිරිවරින් නික්මෙන්නේ පුත්‍රයා ගෙන ගියේය. කර්මාන්තස්ථානයෙහි හැසි සිටි කොළ ඇති සනවූ සෙවණලු ඇති එක් දඹරුකෙක් විය. ඒ රුක යට කුමාරයාගේ යහන පනවවා රන් තරුවලින් සරසන ලද වියනක් බඳවා තිර පවුරින් මතුයෙහි වට කරවා ආරක්ෂා තබා රජ්ජුරුවෝ සර්වාලංකාරයෙන් අලංකාර කොට ඇමති ගණයා විසින් පිරිවරන ලද්දාහු සීසාන නැනට ගියහ. එහි රජ රන් නඟුල ගනී. ඇමතියෝ එකකින් උතු අටසියක් රිදී නඟුල් ගනිති. ගොවියෝ සෙසු නඟුල් ගනිත්. ඔවුහු ඒ නඟුල් ගෙන ඔබ්බොබ සාති, රජ්ජුරුවෝ වනාහි මොබින් හෝ ඔබ්බට යෙති. ඔබ්බින් හෝ මොබ්ට යෙති. මේ ස්ථානයෙහි මහාසම්පත්තිය වෙයි.

බෝසතුන් පිරිවරා හුන් කිරිමුවුරු 'රජුගේ සැපත් බලන්නෙමු'යි ඇතුළු තිරයෙන් පිටත නික්මුණාහුය- බෝසත්හු ඔබ්බෙන් බලන්නාහු කිසිවකු නොදැක වහා නැගිට පලක් බැඳ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයන් ගෙන පළමුවන දැහැන් නිපදවූහ. කිරිමුවුරු බාද්‍යාභෝජ්‍යාන්තරයෙහි හැසිරෙමින් මදක් කල් යැවූහ. සෙසු වෘක්ෂයන්ගේ ඡායාව නැවතුනි. යළි ඒ දඹරුකට පිරිමඬුලුව සිටියා. කිරිමුවුරු හිමිපුත් එකලා වනැ'යි වහා තිරය ඔසොවා ඇතුළත පිවිසෙන්නාහු බෝසතුන් යහන පලඟින් හුන්නහුද ඒ පෙළහරද දැක ගොස් රජුට දැන්වූහ- 'දෙවයන් වහන්ස, කුමාර තෙම මෙසේ හුන්නේය, අන්‍යවෘක්ෂයන්ගේ ඡායාව නැවතුනි. දඹරුකට පිරිමඬුලුව සිටියා' යයි රජතෙම වේගයෙන් ගොස් පෙළහර දැක 'පුත, නුඹට මේ දෙවෙනි වැද්දමය'යි පුතු වැන්ද, මේ සඳහා කියන ලදී- මේ 'පිතුසක්කස්ස කම්මන්තෙ -පෙ-පයම්ප්ප්කධානං උපසම්පජ්ජි විහරිතා' යනු.

'සියා නු බො එසො මග්ගො බොධාය'- මේ අනාපන්ධි පළමුවන දැහැන අවබෝධය පිණිස මාර්ගයවන්නේ දෝ හොයි 'සත්‍යානුසාරි විඤ්ඤාණං'- 'මේ දුෂ්කරවූ සත්‍යාවබෝධයට මාර්ගය නොවන්නේය, ආනාපානස්මෘති ප්‍රථමධ්‍යානය වනාහි වන්නේය'යි මෙසේ එක් වරක් දෙවරක් උපන් සිහියට අනතුරුව උපන් විඥානය 'සත්‍යානුසාරිවිඤ්ඤාණං' නම. 'යං තා සුඛං'- යම් ඒ අනාපන්ධි පළමුවන දැහැන්සුවයක්. 'පච්චපට්ඨිතා භොන්ති'- පත්සල්මඵව ඇමදීම් ආදී වත් කිරීමෙන් එළඹ සිටියාහු වෙති. 'බාහුලිකො'- ප්‍රත්‍යය බහුල කොට ඇත්තේ. 'ආවත්තො බාහුලිලාය'- රසයෙහි හිඳු ව ප්‍රණීත පිණිසපාතාදිය සඳහා පෙරඑතේ.

'නිබ්බිජ්ජපක්කම්ඃසු'- උකටලිව ධර්මනියාමයෙන්ම පලාගියාහුය. බෝසතුන් සම්බෝධියට පැමිණි කල්හි කාය විවේකයට අවකාස දීම පිණිස ස්වභාව හෙයින් ගියාහුය. යන්නාහුද අන් තැනෙක නොගොස් බරණැසටම ගියාහුය. බෝධිසත්වයෝ ඔවුන් ගිය කල්හි අඩමසක් කායවිවේකය ලැබ බෝමැඩ අපරාජිතපර්යංකයෙන් හිඳ සර්වඥතාඥානය ප්‍රතිවේධ කළහ. 'විච්චිවෙව කාමෙහි' යනාදිය භයහෙරව සූත්‍රයෙහි කී නියෙන්ම දහසුතු.

‘අභිජානාමි බො පනා හං’ යන මේ වෙනම අනුසන්ධියෙකි. නිගණ්ඨ මෙසේ සිති ල- ‘මම මහණ ගොයුම් එක් පැනයක් විවාළෙමි, මහණ ගොයුම්හු ‘අපරා’පි මං අග්භිවෙස්සන, අපරා’පි මං අග්භිවෙස්සන’ යි අවසානයක් නොදක්වමින් බෙණෙත්මය, කිපියාහු දෝ හෝ’යි. එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ‘ගිනිවෙස්න, තථාගතයන් නොයෙක් සිය ගණන් පිරිසිනි දහම් දෙසන කල්හි මහණගොයුම් කිපියේ යයි කියන්නාහු එකෙකුදු නැති. අන්‍යයන්ගේ අවබෝධය පිණිස ප්‍රතිවෙධය පිණිසම තථාගතයෝ දහම් දෙසති’ දක්වන සේක් මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ- ‘ආරම්භ’- සඳහා ‘යාවදෙව’ යනු ප්‍රයෝජනාවයි පරිච්ඡේදයාගේ නියම කිරීමය, මේ කියන ලද වෙයි. අන්‍යයන්ට අවබෝධ කරවීමම තථාගතයන්ගේ ධර්මදෙශනාවෙහි ප්‍රයෝජනය වේද, එහෙයින් එකකුහටම නොදෙසති, ය්‍යාක් අවබෝධ කරන්නාහු ඇත් නම්, සියල්ලන්ට දෙශනා කෙරෙත්ය යි.

‘තස්මිං යෙව පුරිමස්මිං’ යන මෙයින් කුමක් දක්වන්ද? සච්චක මෙසේ සිති ල- ‘මහණගොයුම් අභිරූපය, ප්‍රසාද ඵලවත්තේය, දන්තාවරණය මනා පහස් ඇත්තේය, දිව මොළොක්ය, බස මිහිරිය, පිරිස රදමින් මෙන් හැසිරෙයි. එතකුදු වුවත් ඕනට තමාගේ සිතෙහි එකඟ බවක් නැතැ’යි. ඉක්බිති ඕනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- ‘ගිනිවෙස්න, තථාගතයෝ පිරිස රදමින් නොහැසිරෙති, සක්වළ කෙළවර කොට ඇති පිරිසට නමුදු තථාගතයෝ වෙසෙසින් නො ඇලුනාහු පැමිණද නො ඇලුනාහු එකාන්තයෙන් අසහාය විහරණ ඇතිව ශුන්‍යතා ඵලසමාපත්තියෙහි යෙදුනාහු දහම් දෙසති’ දක්වන්ට මෙසේ වදාළහ.

‘අජ්ඣන්තමෙව’- ගොචරාධ්‍යාත්මයෙහිම. ‘සන්නිසා දෙමි’- හිදුවමි. ඒ එසේමැයි තථාගතයන් වහන්සේ යම් ඇසිල්ලෙක පිරිස සාධුකාර දෙයිද, ඒ ඇසිල්ලෙහි පූර්වා භොගයෙන් පිරිසිදු පලසමවනට සමවදිති, සාධුකාර ශබ්දයාගේ නාදය නොසුන් කල්හිම සමවතින් නැගීසිට සිටිනැන පටන් දහම් දෙසති. යම් හෙයකින් බුදුවරයන්ගේ භවාංගයෙහි විසීම යුතුව වේද, ආශ්වාසවාරයක් පාසා ඵලසමාපත්තියට සමවදිත්.

'යෙන සුදං නිව්චකප්පං'- යම් ශුන්‍යතාඵල සමාධියකින් (පුක්ඛව) නිරතුරු වෙසෙමිද, ඒ සමාධිනිමිත්තයෙහි සිත මොනොවට තබමි, පිහිටුවමි, දක්වන සේක. 'ඔක්ඛප්පනියමෙතං'- මෙය ඇදහිය යුතුය. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ එකඟ සිත් ඇති බව පිළිගෙන මෙවිට තමා විසින් සඟවාගත් සාරය කොට ගෙන ආ ප්‍රශ්නය පුළුවුයින් 'අභිජානාති පන භාවං ගොතමො දිවා සුපිතා'යනු කිය. සැබව- යම්සේ ශුන්‍යයෙක් නම් නොමුසු කිරෙහි පැසු කිරිබත ගිතෙලින් යොදා බඩ පුරා කවන ලද්දේ නමුදු අසුවී දැක නොකා යන්ට නොහැකි වේද, නොකන්නේ සිඹ හෝ යේද. තවද- නොසිඹ ගියහුගේ හිස රූපා කෙරේ ල. එපරිද්දෙන් මේ සම්මතනටද ශාස්තෘන් වහන්සේ නොමුසු කිරිබතක් වැනි අභිනිෂ්ක්‍රමණය පටන් ආශ්‍රවක්ෂය තෙක් පැහැදිය යුතු දහම් දෙසුම් දෙසු සේක. එතකුළු වුවත් ඔහුට මෙබඳු දහම් දෙසුම් අසා ශාස්තෘන් කෙරෙහි පැහැදිම් පමණකුළු නූපන. එහෙයින් සඟවා ගත් සාරයකොට ගෙනා ප්‍රශ්නය නො විචාරා යන්ට නොහැකි වන්නේ මෙසේ කිය. ඉක්බිති යම් හෙයකින් ථිතමිද්ධය සියලු ක්ෂිණාශ්‍රවයන්ගේ රහත් මඟින්ම ප්‍රතිණ වේද, කායදර්ථය නැවත උපාදිණ්ණක කායයෙහිත් අනුපාදිණ්ණකකායයෙහිත් වේද, ඒ එසේ මැයි පියුමුපුල් ආදිහු එක් කලෙක පිපෙනි, එක් කලෙක මුහුළු වෙනි, සවස ඇතැම් වෘක්ෂයන්ගේද කොළ හැකිළෙනි, උදෑසන පැතිරුණාහු වෙත්. එපරිද්දෙන් උපාදිණ්ණක කායයාගේ දර්ථයද විධා වශයෙන් භවාංගශ්‍රොතයද මෙහි නිද්‍රායයි අදහස් කරන ලදු. එය ක්ෂිණාශ්‍රවයන්ටද වෙයි ඒ සදහා අභිජානාමහං යනාදිය වදාළහ.

'සම්මොහ විහාරස්මිං වදන්ති'- මූලා විහරණයකැයි කියති. 'ආසප්ප ආසප්ප'- ගට ගටා උපනිතෙහි උපනිතෙහි'- එළව එළවා කියන ලද 'වචනපට්ඨි'- වචනයන්ගෙන් 'අභිනන්දිත්වා අනුමොදිත්වා'- සිතින් පිළිගනිමින් සතුටුව, වචනයෙන් පසසමින් අනුමෝදන්ව. භාග්‍යවතුන් විසින් මේ නුවටහට දෙසුතක් වදාරන ලදහු. පළමු සුත එක් බණවරෙක, මෙය දෙඅඩ බණවරෙක, මෙසේ අඩුතුන් බණවරක් අසාත් මේ නුවට නොම අධිගමයට පැමිණියේ පැවිදි නොවීය, සරණයෙහි නො

පිහිටියෙයි. මොහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කුමක් හෙයින් දහම් දෙසූ සේක්ද? යන්න:- අනාගතයෙහි වාසනා සඳහාය. සැබව-භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දක්නා සේක- 'මොහුට දැන් වැඩෙක් නැති, එහෙත් පිරිනිවනින් සමඬිකවූ අවුරුදු දෙසියයක් ඇවෑමෙන් තඹපැන් (-ලක් දිව) සසුන් පිහිටන්නේය එහි මේ තෙම කුලගෙයක ඉපද කල් පැමිණි සඳ පැවිදිව තෙවළා ඉගෙන විදසුන් වඩා සිවුපිළිසිඹියා සමග රහත් බවට පැමිණ කාලබුද්ධරක්ෂිත නම් මහාකම්මණාශ්‍රවයෙක් වන්නේය'යි මේ දැක අනාගතයෙහි වාසනා සඳහා දහම් දෙසූ සේක.

හෙතෙමේද එසේම තඹපැන්දිව සසුන් පිහිටි කල දෙව් ලොවින් සැව දකුණුගිරිවෙහෙර ගොදුරු ගමිනි එක් ඇමති කුලයක උපන්නේ පැවිද්දට පොහොසත් වියෙහි පැවිදිව තෙවළා බුදුවදන් ඉගෙන ගණයා පරිහරණය කෙරෙමින් මහා භික්ෂුසංඝයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ උපාධ්‍යායයන් දක්නට ගියේය. ඉක්බිති ඔහුගේ උපාධ්‍යායයන් වහන්සේ 'අතැවැසියාට වොදනා කරන්නෙමි. ත්‍රිපිටක බුදුවදන් ඉගෙන ආවහු සමග මුහුණ දී කථා පමණකුදු නොකළහ. හෙතෙම අලුයම් කල නැගිට තෙරුන් වෙතට ගොස් 'වහන්ස ඔබ මා ග්‍රන්ථකර්මය කොට ඔබ සමීපයට ආ කල්හි මුහුණදී කථා පමණකුදු නොකළහු මාගේ කවර දොසෙක්දැ යි විචාළේය. තෙරුන් වහන්සේ (මෙසේ) කීහ. 'ඇවැත්නි, බුද්ධරක්ෂිත, තෙපි මෙතෙකින්ම මා විසින් පැවිදිකිය මුදුන් පමුණුවන ලදැ'යි සිතවුදැ?'යි. 'වහන්ස කුමක් කෙරෙමිදැ'යි 'ගණයා දුරුකොට ප්‍රපඤ්චය සිදු වාගිරිගල් වෙහෙරට ගොස් මහණදම් කරව'යි උපාධ්‍යායයන්ගේ අවවාදයෙහි සිට එසේ කොට පිළිසිඹියා සමග රහත්බවට පැමිණ පිණැන්නේ රාජ පූජිතව මහාභික්ෂුසංඝයා පිරිවර කොට ඇත්තේ සැගිරි වෙහෙර විසි.

තවද එකල (සද්ධා) තිස්ස මහරජ තෙම පෙහෙවස් කම් කෙරෙමින් සැගිරියෙහි රජලෙන වෙසෙයි හෙතෙම තෙරුන්ගේ උපස්ථායක භික්ෂුවට දැන්වි:- 'යම්කලෙක මාගේ ස්වාමීන් වහන්සේ පැන විසඳන්ද, දහම් දෙසන්ද, එකල මට දැන්වුව මැනවැ'යි තෙරුන් වහන්සේ එක් බණ අසන දවසෙක භික්ෂුසංඝයා පිරිවර කොට ඇත්තාහු කටුසෑමඑවට නැගී සැය

වැද කළුතිහිරුරුක් මුල වැඩසිටි සේක. එකල එක් පිණ්ඩපාතික තෙර කෙනෙක් උන්වහන්සේ අතින් කාළකාරාම සූත්‍රාන්තයෙහි ප්‍රශ්නයක් විචාළහ. තෙරුන් වහන්සේ 'ඇවැත්නි, අද ධර්මග්‍රවණ දිනය නොවේදැ?' යි වදාළහ. 'එසේය ස්වාමීනි, ධර්මග්‍රවණ දිනය වනැ' යි 'එසේ වී නම් පුටුවක් ගෙනෙවු. මෙහිම හුන්නමෝ ධර්මග්‍රවණය කරනෙමු' යි. ඉක්බිති උන්වහන්සේට රුක්මුල අස්නක් පනවා දුන්හ. තෙරුන් වහන්සේ පූර්වගාථා වදාරා කාළකාරාම සූත්‍රය ආරම්භ කළහ. තෙරුන් වහන්සේගේ ඒ තරුණ උපස්ථායක මහණද රජුට දැන්වීය. රජු තෙම පූර්වගාථාවන් නො නිමිකල්හිම පැමිණියේය. පැමිණද අප්‍රසිද්ධ වෙශයෙන්ම පිරිස් කෙළවර සිට තුන්යම් රැ සිටිවනම බණ අසා තෙරුන් ඉදමවොව හගවා' යි කියන කල්හි සාධුකාර දින. තෙරුන් වහන්සේ දැන 'මහරජ, කවර වේලෙහි අවුදැ?' යි විචාළහ. 'වහන්ස, පූර්වගාථා පටන්ගන්නා කල්හිමය' යි. "මහරජ නොප විසින් දුෂ්කරයක් කරන ලදැ' යි. "ස්වාමීනි මේ දුෂ්කරයෙක් නොවෙයි. නැවත ඉදින් ස්වාමීන් ධර්මකථාවට පටන්ගත් කල පටන් එක පදයෙක්හිදු මාගේ අන්‍යවිහිත බවෙක් වී නම්, ලක්දිව කෙටිටක් බහාලන පමණ තැන්හිදු මාගේ ස්වාමිභාවයෙක් නම් නොවේව' යි දිවුළේය. තවද- ඒ සූත්‍රයෙහි බුදු ගුණ ප්‍රකාශ කොට දක්වන ලද්දාහුය. එහෙයින් රජුපුරුවෝ විචාළහ- ස්වාමීනි, බුදුගුණ මෙතෙක්මද, නොහොත් සෙසුන් ඇත්දැ?' යි. 'මහරජ මා විසින් කියන ලද්දට වඩා නොකියන ලද්දම බොහෝය, අප්‍රමාණය' යි ස්වාමීනි, උපමාවක් කළ මැනවැ' යි. 'මහරජ, දහස් කිරියක් පමණ හැල්කෙතක එක් හැල්කරලකට වඩා අවශෙෂ හැල්ම යම්සේ බොහෝ වෙත්ද, එපරිද්දෙන් මා විසින් කී ගුණයෝ අල්ප වෙති අවශෙෂ ගුණයෝ බොහෝ වෙති. 'ස්වාමීනි, අතින් උපමාවකුදු කළ මැනවැ' යි. 'මහරජ යම්සේ සැඩපහරින් පිරුණු මහාගංගාවෙහි හිදිසිදුරක් අහිමුබ්බ කරන්නේ නම්, හිදිසිදුරින් ගිය දිය මද වේද සෙස්ස බොහෝ වේද, එපරිද්දෙන් මා විසින් කී ගුණයෝ මද වෙති, සෙසු ගුණයෝ බොහෝ වෙති' 'ස්වාමීනි, අනෙකුදු උපමාවක් කළ මැනවැ' යි. 'මහරජ මෙහි වාතසකුණ නම් වූවාහු අහස කෙළිමින් හැසිරෙති, කුඩා ලිහිණි ජාතියෙක. කිම ඒ ලිහිණියාගේ

අහස පියා පහරන තැන බොහෝ වේද? සෙසු අහස බොහෝ වේදැ? යි. ස්වාමීනි, කුමක් වදාරන සේක්ද? ඔහු පියා පහරන පෙදෙස මදය, සෙසු අහසම බොහෝය' යි එපරිද්දෙන්ම මහරජ, මා විසින් මදවූ බුදුගුණකෙනෙක් කියන ලදහ, සෙසු ගුණයෝම බොහෝය, අනන්තයහ අප්‍රමාණයහ' යි 'ස්වාමීනි මනා කොට කියන ලදද, අනන්තවූ බුදු ගුණයෝ අනන්තවූ ආකාශය සමගම උපමා කරන, ලදහ, අපි ස්වාමීන් වහන්සේට පැහැදුනම්හ, එතකුදු වුවත් සුදුසුවූවක් කරන්ට නොහැක්කම්හ මේ මාගේ දුගී පඬුරෙක මේ තඹ පැන් දිවයින මේ සියක් යොදුන් රජය ස්වාමීන් වහන්සේට දෙමු' යි මහරජ, තොප විසින් තමාගේ පැහැදුණු ආකාරය කරන ලද, අපි වූකලී අපට දුන් රජය තොපටම දෙමු, මහරජ, දැහැමෙන් සෙමෙන් රජය කරව' යි.

(මහා සච්චක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (6)

37. චූලතණ්හාසංඛය සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙ සුතං' යි චූලතණ්හා සංඛය සූත්‍රයයි. එහි පුබ්බාරාමෙ මිඟාරමාතු පාසාදෙ' - පූර්වාරාම නම් විහාරයෙහිවූ මිඟාරමවගේ පහයෙහි. එහි මෝ පිළිවෙළ කථාය. යටගිය දවස කල්ප ලක්ෂයකින් මත්තෙහි එක් උපාසිකාවක් පියුමතුරා බුදුන් වහන්සේ පවරා බුදුපාමොක් බික්සඟනට දන් දී බුදුන් පාමුල හෙව 'අනාගතයෙහි නුඹ වහන්සේ වැනි බුදුකෙනෙකුට අග්‍රොපස්ථාසිකා වෙම්ව' යි ප්‍රාර්ථනා කළා ඕ කල්ප ලක්ෂයක් දෙව් ලොවද මිනිස් ලොවද සැරිසරා අප භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි හද්දිය නුවර මෙණ්ඩක සිටුහු පුත් ධනඤ්ජය සිටුහුගේ ගෙයි සුමනා දෙවියගේ කුස පිළිසඳ ගත. තැවත උපන්කල අැට විසාඛා' යි නම් කළාහුය. ඕ තොමෝ යම් කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හද්දිය නුවරට වැඩිසේක්ද, එකල පන්සියයක් දැරියන් සමග භාග්‍යවතුන් වහන්සේට පෙරගමන් ගියා පළමුදැක්මෙහිම සෝවාන් වූවාය. පසු කලෙක සැවැත්නුවර මිඟාර සිටුපුත්වූ පූර්ණවර්ධන කුමාරයාගේ ගෙට පැමිණියා එහිදී ඇ මිඟාර සිටුතෙම මවු තැන්හි තැබී. එහෙයින්

‘මිඟාරමාතා’යයි කියනුලැබේ. තවද ස්වාමී කුලයට යන්නාවූ ඇට පිය තෙම මහලිය නම් පළඳනා වක් කරවී. ඒ පළඳනාවෙහි යෙදීමට වීදුරු නැළි සතරක් ගියහ. මුතු එකොළොස් නැළියෙක පබළු දෙවිසි නැළියෙක, මැණික තෙතිස් නැළියෙක, යන මෙයින්ද අන් සත්වනක් උතුම් රුවනින්ද නිමාවට ගියේය. එය හිස බහාලන ලද්දේ පා පිට දක්වා බසී. ඇතුන් පස් දෙනෙකුන්ගේ බලය ධරන්නාවූම ස්ත්‍රියක් ඒ පළඳනාව ධරන්ට හැකි වෙයි. ඕ පසු කලෙක දසබලයන්ගේ අග්‍රොපස්ථායිකාව ඒ පළඳනාව විකොට නව කෙළකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේට විහාරයක් කරවන්නී කිරියක් පමණ බිම් පෙදෙසෙහි විහාරය කරවී. ඒ වෙහෙර උඩ බිම ගබඩා පන්සියයක් වෙති, යට බිම පන් සියයක් දැ’යි ගබඩා දහසකින් හෙබියේ වෙයි. ඕ තොමෝ ‘හුදු පහයම නොහොබනේ’යි එය පිරිවර කොට කුළු ගෙවල් පන්සියයක්ද සුළු පහය පන්සියයක්ද දික්සාලා පන්සියයක්ද කරවීය. විහාර පූජාව සාරමසකින් නිමාවට ගියේය ගැහැනු ආත්ම බව සිටි විශාඛාවගේ මෙන් අන් තැනැත්තියකගේ බුදු සසුන්හි ධන පරිත්‍යාගයෙක් නම් නැති, පිරිමි ආත්ම බව සිටියාවූද අනේපිඬු සිටුහුගේ මෙන් අනෙකෙකුගේ ධන පරිත්‍යාගයෙක් නැති. ඔහු වනාහි සුපතස්කෙළක් වියදම් කොට සැවැත් නුවරින් දකුණු දෙස අනුරාධපුරයාගේ මහා විහාරයට සමාන තැන්හි ජේතවන නම් මහා විහාරය කරවීය. විසාඛා තොමෝ සැවැත්නුවරින් නැගෙනහිර දෙස උත්තම දෙවි විහාරයට සමාන තැන්හි පූර්වාරාම නම් විහාරය කරවී. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ දෙකුලයන්ට අනුකම්පා පිණිස සැවැත්නුවර ඇසුරු කොට වාසය කරන සේක් මේ දෙවෙහෙර නිරතුරු වාසයෙන් විසූ සේක. එක් අතැවසක් ජේතවනයෙහි වෙසෙති. එක් අතැවසක් පූර්වාරාමයෙහි වෙසෙත්. මේ සමයෙහි වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පූර්වාරාමයෙහි වාසය කරන සේක. එයින් කියන ලදී- ‘පුබ්බාරාමෙ මිඟාර මාතූ පාසාදෙ’ යනු.

‘කිත්තාවතා නු බො හත්තෙ’ ස්වාමීනි, කොපමණකින් ‘සංඛිත්තෙන තණ්හාසංඛය විමුත්තො හොති’- තෘෂ්ණා සංක්ෂය නිර්වාණයෙහි එය අරමුණු කොට මිදුනු සිත් ඇති බැවින්

තෘෂ්ණාසංක්ෂයෙහි විමුක්තවුවෙක් නම් සැකෙවින් කොපමණෙකින් වේද? යම් පිළිවෙතකින් තෘෂ්ණාසංක්ෂය විමුක්තයෙක් වේද, ක්ෂීණාශ්‍රව භික්ෂුහුගේ ඒ පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව මට සැකෙවින් දෙගනා කළ මැනවැයි විචාරයි.

'අවිචන්තනිට්ඨො' - ක්ෂයව්‍යය නම් අත්තය ඉක්මවන ලද්දකි 'අවිචන්තා' නමු, අත්තන්තවූ නිෂ්ඨාව මොහුට තුයි 'අවිචන්තනිට්ඨ' නම. එකාන්තනිෂ්ඨා ඇත්තේ නිරතුරු නිෂ්ඨා ඇත්තේ යන අර්ථයි. අත්තන්ත යොගක්ෂෙම ඇත්තේනුයි 'අවිචන්තයොගක්ඛෙමී' නම. නිරතුරු යොගයෙන් ක්ෂෙම වූයේ යන අර්ථයි. අත්තන්තවූ බ්‍රහ්මචර්ය්‍යා ඇත්තේනුයි. 'අවිචන්තබ්‍රහ්මචාරී' නම. නිත්‍යබ්‍රහ්මචර්ය්‍යා ඇත්තේ යන අර්ථයි. අත්තන්තවූ පර්ය්‍යාවසානය මොහුට තුයි පළමු නයිත්ම 'අවිචන්ත පරියොසාන' නම.

'සෙට්ඨො දෙවමනුස්සානං' - දෙවියන්ටද මිනිසුන්ටද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ උතුම් වූයේ. මෙබඳු මහණ කොපමණෙකින් වේද? 'වහා සැකෙවින්ම මොහුගේ පිළිවෙත වදාළ මැනවැයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යාඥා කෙරෙයි. තවද කුමක් හෙයින් මේ තෙම මෙසේ යුහුසුදු වේද? යත්- කෙළි විදිනු කැමති බැවිනි. මේ තෙම වනාහි උයන්කෙළි විධාන කොට සතර වරම් මහරජුන් ලවා සතර දිග අරක් ගත්වා දෙදෙව්ලොව දිව්‍යසමූහයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ අඩුතැන්කෙළක් නළුවන් සමග එරාවණ ඇතුළුව නැඟී උයන්දොර සිටියේ මේ ප්‍රශ්නය සැලකී:- 'කොපමණෙකින් නිවන් අරමුණු කොට කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු රහත්හුගේ සැකෙවින් පැමිණිය යුතු පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව වේ දෝ හෝ'යි අනතුරුව ඔහුට මේ සිත විය:- 'මේ ප්‍රශ්නය ඉතාම සශ්‍රීකය, ඉදින් මම මේ ප්‍රශ්නය නො ඉගෙනම උයනට පිවිසෙමි නම්, සදොර අරමුණු වලින් අලලන ලද්දෙම් නැවත මේ පැනය නො සලකන්නෙමි. උයන්කෙළි තිබේවා, ශාස්තෘන් වහන්සේ සම්පයට ගොස් මේ පැනය පිළිවිස උගත් පැන ඇත්තෙමි උයනෙහි ක්‍රීඩා කරන්නෙමි' ඇත්කඳ හිඳ අතුරුදහන් වූයේ භාග්‍යවතුන් සම්පයෙහි පහළ විය. ඒ සතරවරම් මහරජුහු අරක්ගෙන සිටි විධානයෙන්ම සිටියාහුය. පිරිවර දිව්‍යසමූහයාද, නළු සමූහයාද, එරාවණ ඇත් රජද එහිම

උයන්දොර සිටියේය. මෙසේ මේ තෙම කෙළි විදිනු කැමති බැවින් යුහුසුලු වෙමින් මෙසේ කීය.

‘සබ්බෙ ධම්මා නාලං අභිනිවෙසාය’ යන මෙහි සියලු ධර්මයෝ නම්? පඤ්චස්කන්ධයෝය, ද්වාදශායතනයෝය, අෂ්ටාදශධාතුහුය යන මොහුයි. ඔහු සියල්ලෝම තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් ඇතුළත්ව ගැනීමට නොසුදුසුය. නොපිරියත්හුය. නොසමත්හුය. අයුතු වූවාහුයි. කුමක් හෙයින්? ගත් ආකාරයෙන් නොසිටින හෙයින්. යම් හෙයකින් ඔවුහු නිත්‍යයෝයයි ගන්නා ලද්දාහු නමුදු අනිත්‍යයෝම වෙත්ද, සැප වූවාහු යයි ගන්නා ලද්දාහු නමුදු අනාත්ම වූවාහුම වෙත්ද, එහෙයින් අභිනිවෙසයට නොසුදුසුයි ‘අභිජානාති’- අනිත්‍යය දූෂය අනාත්මයයි ඥානපරිඥාවෙන් මොනොවට දැනගනී. ‘පරිජානාති’- එසේම තීරණපරිඥාවෙන් සර්වප්‍රකාරයෙන් දැනගනී. ‘යං කිඤ්චි වෙදනං’- යටත් පිරිසෙයින් පඤ්ච විඥානය සමග යෙදුනාවූද යම් කිසි මදපමණවුන් වේදනාවක් විදීද. මෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ශක්‍රදෙවෙන්ද්‍රයාට වේදනා වශයෙන් විවෙචනය කොට අරූප පරිග්‍රහය දක්වන සේක. නැවත ඉදින් වේදනා කර්මස්ථානය යට නොකියන ලද වන්නේ නම්, මෙතැන්හි කියයුතු වන්නේය, යම් හෙයකින් යට කියන ලදද, එහෙයින් සතිපට්ඨානයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතු.

‘අනිච්චානුපස්සී’ යන මෙහි අනිත්‍යය දතයුතුය, අනිත්‍යානු දර්ශනා දතයුත්තිය, අනිත්‍යානුදර්ශී දතයුත්තේයි. එහි ‘අනිච්ච’ නම්? පඤ්චස්කන්ධයෝය. ‘අනිච්චානුපස්සනා’ නම්? පස් කඳ ක්ෂය වශයෙන් ව්‍යය වශයෙන් දක්නා නුවණය, ‘අනිච්චානුපස්සී’ නම්, ඒ නුවණින් සමන්විතවූ පුද්ගලතෙමේයි එහෙයින් ‘අනිච්චානුපස්සී විහරති’ අනිත්‍ය වශයෙන් නැවත නැවත නුවණින් බලමින් වෙසෙයි යන මේ මෙහි අර්ථයි.

‘විරාගානුපස්සී’ යන මෙහි ක්ෂයවිරාගයද අත්‍යන්ත විරාගයදැයි විරාගයේ දෙදෙනෙකි. එහි සංස්කාරයන්ගේ ක්ෂය වීම ක්ෂය හෙයින් දක්නා විදර්ශනාවද අත්‍යන්තවිරාගවූ නිර්වාණය විරාග හෙයින් දක්නා මාර්ගඥානයද ‘විරාගානුපස්සනා’ නමු. ඒ දෙකින් යුක්තවූ පුද්ගල තෙම ‘විරාගානුපස්සී’ නම්. ඔහු සඳහා කියන ලදී- ‘විරාගානුපස්සී’

යනු විරාග වශයෙන් නැවත නැවත නුවණින් බලන්නේ යන අර්ථයි.

'නිරොධානුපස්සී' යන්නෙහිද මෙම නයයි. ඒ එසේමයි- නිරොධයද ක්ෂය නිරොධය. අත්‍යන්තනිරොධය'යි ද්විවිධ වූයේ මයි. 'පටිනිස්සග්ගානුපස්සී' යන මෙහි දුරලීම 'පටිනිස්සග්ග' යයි කියනු ලැබේ. හෙද පරිච්ඡාගවොස්සග්ගය, පක්ඛන්දනවොස්සග්ගයයි දෙයාකාර වෙයි. එහි 'පරිච්ඡාගවොස්සග්ග' නම්, විදර්ශනාවය සැබව- ඕ විදර්ශනා තදංග වශයෙන් කෙලෙසුන්ද ස්කන්ධයන්ද දුරලයි, පක්ඛන්දන වොස්සග්ග නම්, මාර්ගය. සැබව- හේ මාර්ගය නිවනට අරමුණු වශයෙන් පැන සිටීම කෙරෙයි නොහොත් දෙ කරුණෙන්ම හේ මාර්ගය වොස්සග්ග මයි. සමුච්ඡේද වශයෙන් ස්කන්ධයන්ගේද ක්ලේශයන්ගේද දුරලීම කරන හෙයින්ද, නිර්වාණයෙහිත් පැන සිටින හෙයින්දැයි. එහෙයින් කෙලෙසුන්ද ස්කන්ධයන්ද පරිත්‍යාග කෙරේනුයි පරිච්ඡාගවොස්සග්ගය, නිරොධ නම් නිර්වාණධාතුවෙහි සිත පැනයෑම කෙරේනුයි පක්ඛන්දනවොස්සග්ගය යන මේ දෙකම මාර්ගයෙහි සමවෙයි. ඒ දෙකින් යුක්තවූ පුද්ගල මේ පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාවෙන් යුක්ත බැවින් 'පටිනිස්සග්ගානුපස්සී' නම් වෙයි. ඔහු සඳහා වදාරන ලදී- 'පටිනිස්සග්ගානුපස්සී' යනු 'න ච කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති'- කිසි එකද සංස්කාරයක් තෘෂ්ණා වශයෙන් උපාදානය නොකෙරෙයි, නොගනී, පරමාර්ථය නොකෙරෙයි 'අනුපාදියං න පරිතස්සති'- නොගන්නේ තණ්හාපරිතස්සනාවෙන් ත්‍රස්ත නොවෙයි. 'පච්චත්තං යෙව පරිනිබ්බායති'- තෙමීම කෙලෙස් පිරිනිවනින් පිරිනිවෙයි. 'බිණා ජාති' යනාදියෙන් ඔහුගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂණාව දක්වන ලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සක්දෙවරජු සැකෙවින් ක්ෂීණාශ්‍රවයාගේ පූර්වභාග ප්‍රතිපදාව විචාරන ලද්දාහු සැහැල්ලු කොට සැකෙවින්ම වහා වදාළ සේක.

'අවිදුරෙ නිසින්තො හොති'- අනතුරු කුළුගෙයි හුන්නේ වෙයි. 'අභිසමෙච්ච'- නුවණින් අභිසමය කොට දැන යන අර්ථයි. මේ කියන ලද වෙයි- කීමෙක් දෝ හෝ මේ තෙම දැන අනුමෝදන් වීද, නොහොත් නොදැනම හිස සැලීදැයි. නැවත කුමක් හෙයින් උන්වහන්සේට මේ සිත වීද? යත්:-

තෙරුන්වහන්සේ වනාහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පැන විසඳුම් හි ශබ්දය නොඇසූහ. එහෙත් සක්දෙව් රජුගේ 'එව මෙතං හගවා, එවමෙතං සුගත'යි අනුමොදන ශබ්දය ඇසූහ. සක්දෙව් රජ මහහඬින් අනුමෝදන් වී ල යළි කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන්ගේ ශබ්දය නො ඇසීද යත්:- පිරිස්වූ පමණින් හැගවීම හෙයිනි. සැබව- දම්දෙසන බුදුවරුන්ගේ ශබ්දය එකට බැඳුණු සක්වළ කෙළවර කොට ඇති පිරිස විසිනුදු අසනු ලැබෙයි, එහෙත් කෙළවර ඉක්මවා අඟුලක් පමණකුදු පිටත නො නික්මෙයි. කුමක් හෙයින්? 'මෙබඳු මධුර කථාව නිර්ථිකව නොයෙව'යි කියායි. තවද- එකල භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මිගාරමාත්‍යප්‍රාසාදයෙහි සත්ථුවන් කුළුගෙයි සිරිගැබ හුන්නාහු වෙති, ඒ පහයට දකුණුපස සැරියුත් තෙරුන් වසන කුළුගෙයද වම්පස මහ මුගලන් තෙරුන් වසන කුළුගෙයද වෙයි. අතර සිදුරින් විවරවූ අවකාසයෙක් නැති. එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන්ගේ ශබ්ද නො ඇසූහ. ශක්‍රයාගේ ශබ්දයම ඇසූහයි.

'පඤ්ච හි තුරියසතෙති'- පඤ්චාංගිකතුරියයන් පන්සියයකින් පඤ්චාංගික තුරියය නම්? ආතතය, විතතය, ආතත විතතය, සුසිරය, ඝනය, යන මේ පසින් යුක්ත වෙයි. එහි ආතත නම්- සමින් වෙළෙන ලද බෙර ආදීන් අතුරෙහි එක් මුහුණක් ඇති තුරියයය. විතත නම්- දෙ මුහුණක් ඇත්තේය. ආතත විතත නම්- තනින් බඳනා ලද ගැටබෙර ආදියය. සුසිර නම්- වස්කුලල් ආදියය. ඝන නම්- කුළුතලම් ආදියයි. 'සමප්පිතො'- යුක්ත වූයේ 'සමංගිහුතො' යනු ඊටම ද්වේ වචනයයි. 'පරිවාරෙති'- සැපත් අනුභව කෙරෙමින් ඒ ඒ තැන ඉඳුරන් හසුරුවයි. මේ කියන ලද වෙයි- පිරිවරා වාදනය කරන පන්සියක් තුරියයන්ගෙන් යුක්තව දිවසැපත් වළඳයි.

'පටිප්පණාමෙන්වා'- ඉවත් කොට, නිශ්ශබ්ද කරවා යන අර්ථයි. ඒ එසේ මැයි- යම්සේ මෙකල සැදැහැති රජවරු ගරුබුහුමන් කටයුතු මහණකු දැක 'අසුවල් නම් ස්වාමීන් වහන්සේ වඩිති, දරුවෙති, ගායනා නොකරවූ, වාදනය නොකරවූ, නො නටව'යි නළුවන් නවතත්ද, ශක්‍රද තෙරුන් දැක ඒ කෙළේය. 'විරස්සං ඛො මාරිස, මොග්ගල්ලාන, ඉමං පරියායමකාසි'- ලෙවිහි පියවින් මෙබඳුවූ ප්‍රිය ප්‍රකාශක වචනය

වෙයි. සැබව- ලෝවැස්සෝ කලකින් ආවාවුද නො ආ විරුද මන වඩන පියවි ඇති ආවහු දැක 'හවත් කොයි සිට ආයෙහිද? හවත් කලකින් ආයෙහි, කෙසේ නුඹ විසින් මෙහි ඊටම මග දකුද? කිම මංමුළා වූයෙහිද? යනාදිය කියති. මේ වූකලි පෙර ආවිරු බැවින්ම මෙසේ කිය. සැබව තෙරුන් වහන්සේ කලින් කල දෙවිලොව වාරිකාවෙහි යන සේක් මය. එහි 'පරියායමකාසි'- වාරය කෙළේය. 'යදිදං ඉධා ගමනාය'- යම් මේ මෙහි ඊටම වාරයෙක් වේද, එය කලකින් කෙළේය'යි කියන ලද වේ. 'ඉදමාසනං පඤ්ඤත්තං' යනු යොදුන් උස ඇති මිණිපලඟක් පනවා මෙසේ කිය.

'බහුකිව්වා බහුකරණියා' යන මෙහි යම් කෙනෙක්නට බොහෝ කටයුතු වෙන්ද. ඔවුහු බහුකිව්ව නම් වෙති. 'බහු කරණියා' යනු ඊටම වෙ වචනයයි. 'අප්පෙව සකෙන කරණියෙන'- සිය කටයුතු මොහුට මදය, බොහෝ නොවෙයි, තවද දෙවියන්ගේ කටයුතු බොහෝයි. සැබව- පොළොවෙහි පටන් කප්රුක් මාගමි ආදීන් සඳහා යුක්තිහු ශක්‍රයා සමීපයෙහි සිදෙති, එහෙයින් නියම කරමින් කිය- 'අපිව දෙවා නං යෙව තාවතිංසානං කරණියෙන'යි ඒ එසේමැයි- දෙවියන්ගේ ධීතෘද පුත්‍රද ඇකයෙහි උපදිත්, පාදපරිවාරිකා ස්ත්‍රීහු යහනෙහි උපදිත්, ඔවුන් සැරසීම් පැලඳීම් කරන දෙවතාවෝ යහන පිරිවරා උපදිත්, වතාවත් කරුවෝ ඇතුළු විමන උපදිත්, මොවුන් සඳහා යුක්ති බිණීමෙක් නැති තවද යම් කෙනෙක් සීමා අතර උපදිත්ද, ඔවුහු මා සතුද තා සතුදැයි නිශ්චය කරන්ට නොහැක්කාහු යුක්ති බෙණෙති, සක්දෙව්රජු විචාරත්. හෙතෙම යමෙකුගේ විමන ඉතා ආසන්නද ඔහු සතුයයි කියයි, ඉදින් විමන් දෙකම සමතැන වෙත්ද, යමෙකුගේ විමන බලමින් සිටියේ නම් ඔහු සතුමයි කියයි. ඉදින් එකකුදු නොබලා නම්, ඔහු දෙදෙනාගේ කලහ සිදීම පිණිස තමා සතු කෙරෙයි. මේ සඳහා- 'දෙවානං යෙව තාවතිංසානං කරණියෙන' යි කියා. තවද- ඔහුට මෙබඳුවූ ක්‍රීඩාකෘත්‍යයද කරණිය මැයි. 'යං නො ඛිප්පමෙව අන්තරධායති'- යම් හෙයකින් අප විසින් වහාම අඳුරෙහි රූපයක් මෙන් නොපෙනෙයි, 'ස්වාමීනි, මේ කරුණෙන් මම ඒ පැන විසඳුම් නොසලකමි' දක්වයි.

තෙරුන්වහන්සේ කුමක් හෙයින් මේ යක්ෂ නොසලකන බැව් දක්වාද, පසකින් ගෙන හැසිරෙදැයි ආවර්ජනය කරන සේක්- 'දෙවියෝ නම් මහාමුඛයෝ වෙති, සදොර අරමුණු වලින් අලලනු ලබන්නාහු තමා කැ නොකැ බවද පී නොපී බවද නොදනිති. මෙහි කරන ලද්ද තෙල තැන්හි මුළාවෙයි' දැනගත්හ. තවද කිසිවෙක් මෙසේ කීහු:- තෙරුන්වහන්සේ මොහු විසින් ගරු බුහුමන් කටයුත්තෝය, එහෙයින් දැන්ම ලොකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයන් සම්පයෙහි පැන උගෙන ආයේ දැන්ම නඵවන් අතරට පිවිසියේය'යි මෙසේ මට තෙරුන් වහන්සේ තර්ජනය කෙරෙති, බියෙන් මෙසේ කිය'යි. එසේ වූකලි කොහොන් බව නම් වෙයි, ආර්යාශ්‍රාවකයාටද කොහොන් බවක් නම් නැති එහෙයින් මුළා බැවින්ම නොසැලකිය යුතු. මත්තෙහි කුමක් හෙයින් සැලකීද යත්:- තෙරුන්වහන්සේ ඔහුට සොම්නස්- සංවේග උපදවා මොහය බැහැර කළහ. එහෙයින් සැලකී. මෙවිට ශක්‍ර පෙර තමා පිළිබඳ එක් කළ කරුණක් තෙරුන්ට දන්වන්ට 'භූතපුබ්බං' යනාදිය කිය. එහි 'සමුපබ්බුල්හො'- සන්නිපතිත වූයේ, රැස් වූයේ. 'අසුරා පරාජිනිංසු'- අසුරයෝ පරාජයට පැමිණියාහුය, නැවත කවර කලක ඔවුහු පරදවන ලද්දාහුද යත්:- ශක්‍රයා උපන් කල්හිය.

ඒ මෙසේය- සක්දෙව් රජ අනතුරු ආත්මභාවය මගධ රට මවලගම පණ්ඩිතවූ වාක්තවූ මස නම් මානවකයෙක් විය, බෝසතුන්ගේ වර්යාව මෙන් ඔහුගේ වර්යාව විය. හෙතෙම තෙතිසක් පුරුෂයන් ගෙන කුසල් කෙළේය. එක් දිනක් තමාගේම නුවණින් විමසා ගම්මැද මහාජනයා රැස්වූ තැන්හි කසළ දෙපයින් බැහැර කොට එතැන එමණි කෙළේය. නැවත එහිම මණ්ඩපයක් කරවිය. පසුව කල් යන කල්හි ශාලාවක් කරවී තවද- ගමින් නික්ම ගව්වක්ද අධියොදනක්ද තුන් ගව්වක්ද යොදනක්ද හැසිර ඒ යහලුවන් සමග විෂම තැන් සම කෙළේය, ඔහු සියල්ලෝම එකච්ඡන්දව ඒ ඒ තැන හෙයක් කරන්ට සුදුසුතැන හෙයද, මණ්ඩපශාලා පොකුණු මල්ගස් සිටුවීමාදියට සුදුසු තැන්හි මණ්ඩපාදියද කරමින් බොහෝ පින් කළාහුය. මසමානවක සප්තවුතපදයන් පුරා කය බිඳීමෙන් යහලුවන් සමග තාවතිංස භගවනයෙහි උපන. එකල අසුරගණයා

තාවතිය හවනයෙහි වෙසෙයි, ඔහු සියල්ලෝ දෙවියන්ට සමාන ආයු ඇත්තාහු සමාන වර්ණ ඇත්තාහුද වෙති. ඔවුහු පිරිස් සහිත ශක්‍රයා දැක- 'අලුත උපන් නවක දිව්‍යපුත්‍රයෝ ආවාහුය'යි මහත් පැනක් සැරසූහ. ශක්‍රතෙම දිව්‍යපුත්‍රයන්ට සන් දින- 'අප කුසල් කරන්නවුන් විසින් අනුන් සමග සාධාරණ කොට නොකරන ලද, තෙපි ගණ්ඨපානය නොබොවු බී පමණක්ම කරව'යි. ඔහු එසේ කළාහුය. බාලවූ අසුරයෝ ගණ්ඨපානය බී මත්වූවාහු නින්දට බැසගත්තාහුය. ශක්‍රතෙම දෙවියන්ට සන් දී ඔවුන් පා ගන්වා මහමෙර පත්ලෙහි දැමීමි. මහමෙර යටභාගයෙහි වනාහි තච්ඡිසා දෙව්ලොව පමණවූම අසුරහවන නම් ඇති, එහි අසුරයෝ වෙසෙති, ඔවුන්ගේ සිත් පළොල් නම් රුකෙක් ඇති, ඒ රුක පිපෙන කල ඔවුහු- 'මෝ තච්ඡිසා නොවෙයි. අපි ශක්‍රයා විසින් නුළුම්හ'යි දැනගනිත්. ඔවුහු 'ඔහු ගනුව'යි කියා මහමෙර ඇසුරු කරමින් වැසි වට කල්හි තුඹස පත්ලෙන් වේමැස්සන් මෙන් නැංගාහුය. එහි කලෙක දෙවියෝ දිනති. කලෙක අසුරයෝ දිනත්. යම් කලෙක දෙවියන්ට ජය වේද, එකල අසුරයන් මුහුදුපිට තෙක් ලුහුබදිති. යම් කලෙක අසුරයන්ට ජය වේද, එකල දෙවියන් වෙදිකාතලය තෙක් ලුහුබදිත්. ඒ සංග්‍රාමයෙහි වනාහි දෙවියන්ට ජය විය. දෙවියෝ අසුරයන් මුහුදුපිට තෙක් ලුහුබැන්දාහුය. ශක්‍ර අසුරයන් පලවා හැර පස් තැනක අරක් දෙවිය. මෙසේ අරක් දී වෙදිකා තලයෙහි චප්‍රහස්තවූ ඉන්ද්‍ර ප්‍රතිමාවන් තැබීය. අසුරයෝ කලින් කල නැගී ඒ පිළිම දැක 'ශක්‍ර නොපමාව සිටිය'යි එයින්ම නවතිත්.

'තතො පටිනිවත්තිත්වා- දිනු තැනින් නැවතී. පරිවාරිකායො'- මල්ගෙතීම් ආදී මෙහෙ කරන්නාහු. 'වෙස්සවණො ව මහාරාජා'- හේ වනාහි ශක්‍රහට වල්ලභය ඉතා විස්වාසීය. එහෙයින් ශක්‍රයා සමග ගියේය. 'පුරක්ඛත්ථා' ඉදිරියෙහි කොට, 'පවිසිංසු'- පිවිසද නැවත දොරවල් අඩවලු කොට බලමින් සිටියාහුය, 'ඉදිම්පි මාරිස මොග්ගල්ලාන, වෙජයන්තස්ස පාසාදස්ස රාමණෙය්‍යකං'- 'නිදුකාණෙනි, මොද්ගලායනයන් වහන්ස, විජයොත්පතයේ මේ රමණී බවද බලනු මැන, රන්ටැම් බලනුමැන, රිදිටැම්- මිණිටැම්- පබළු

ටැම්- පිටුම්මරාමිණිටැම්- මැසිරිගල්ටැම්- සත්රුවන්ටැම්- ඔවුන්ගේම ස්වර්ණාදිමය වූ පේකඩෙහි ව්‍යාලරූපයන් බලනු මැනවැයි මෙසේ ටැම්පෙළ ආදි කොට රමණී බැව් දක්වමින් මෙසේ කිනු.

‘යථා තං පුබ්බේ කතපුඤ්ඤස්ස’- යම්සේ පෙර කළ පින් ඇත්තෙකුගේ පරිභෝග ස්ථානයක් හෙබිය යුතුද, එපරිද්දෙන්ම හොබී යන අර්ථයි. ‘අතිබාල්හං බො අයං යක්ඛො පමත්තො විහරති’- තමාගේ පහයෙහි නළුපිරිවරින් සම්පත්තියගේ වශයෙන් අතිශයින් මත්වූයේ. ‘ඉද්ධාති සංඛාරං අභිසංඛාසි’- සෘද්ධියක් කෙළේය. ආපොකසිණයට සමවැද පහය පිහිටි අවකාශ ජලය වේවැයි ඉටා පහකැණියෙහි පය මාපටැඟිල්ලෙන් පහළේය. ඒ පහය දියපිට තැබූ මුවටිට ඇඟිල්ලෙන් පහළ පාත්‍රයක් යම්සේ නම් ඔබ්බෙනාබ කම්පාවේද, සැලේද, නොපිහිටාද, එපරිද්දෙන් කම්පා විය, අතිශයින් කම්පා විය. අතිශයින් වෙවුලිය ටැම් දොරබා- කැණිමඩුලු- ගොනැස්ආදීහු ‘කර කර’ යන ශබ්ද නගමින් වැටෙන්නට මෙන් පටන් ගත්හ. එහෙයින් කියන ලදී- ‘සංකම්පෙසි කම්පකම්පෙසි සම්පවෙධෙසි’ යනු. ‘අච්ඡරියබහුතචිත්තාජාතා’- අහෝ ආශ්චර්යයය, අහෝ අද්භූතයයි මෙසේ හටගත් ආශ්චර්යය- අද්භූත ඇත්තහුද හටගත් තුෂ්ටි ඇත්තාහුද වූහ. උපන් බලවත් සොම්නස් ඇත්තාහු- ‘සංවිග්ගං’- උද්වේග වූවහු, සැලුනහු. ‘ලොමහට්ඨ ජාතං’- හටගත් ලොමුදහ ඇත්තහු. කසුන් බිතෙක තැබූ මණිනාග දන්තයන් මෙන් උඩු අක්වු ලොමින් ගැවසුණු සිරුරු ඇත්තහු යන අර්ථයි. තවද- මේ ලොමුදහ නම් සොම්නසින්ද දොම්නසින්ද වෙයි. මෙහි වූකලී සොම්නසින් උපත. යම් හෙයකින් තෙරුන් වහන්සේ ශක්‍රයා සොම්නසින්වූ සංවේගයෙන් චලිතකරවන්නට ඒ පෙළහර කළසේක් ද, එහෙයින් සොම්නසින්වූ සංවේගයෙන් සැලුණු ලොමුදහ ඇත්තහු දැන යන අර්ථයි.

‘ඉධාහං මාරිස’- මෙවිට යම් හෙයකින් තෙරුන් විසින් සොම්නස් සංවේග උපදවා ඔහුගේ මොහඳුරු දුරු කරන ලදද, එහෙයින් සලකා මෙසේ කීය. ‘එසො නු තෙ මාරිස, සො හගවා සත්ථා’ නිදුකාණෙනි, තෙපි කොයි ගියහුදැයි කී කල

'මාගේ ශාස්තෘන් වෙතටය'යි කියවූ මේ දෙවිලොව එක් පියකින් මෙන් සිටිවූ, යමක්හු තෙපි මෙසේ කියවූ නම්, 'නිද්දකාණෙනි මේ තෙම තොපගේ ඒ හගවත් ශාස්තෘදැ?'යි විචාළාහුය. 'සබ්බමචාරී මේ එසො' යන මෙහි එකෙක් ඇති තෙරුන් වහන්සේ අනගාරියහ, අභිනිහාරසම්පන්නවූ අග්‍ර ශ්‍රාවක වූහ, ශක්‍ර අගාරිකය, එහෙත් මොවුහු මාර්ග බ්‍රහ්මචර්යා වශයෙන් සබ්බමචාරීහු වෙත්ද, එහෙයින් මෙසේ කිය. අහො නූන තෙ හගවා සත්ථා'- තොපගේ සබ්බමචාරී තෙමෙන් මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇත්තේය. වැලි තොපගේ ඒ හගවත් ශාස්තෘන් වහන්සේ අශ්වර්යයය, එකාන්තයෙන් මහත් සෘද්ධි ඇත්තාහු වන'යි ශාස්තෘන් වහන්සේගේ සෘද්ධි ප්‍රාතිහාර්යය දර්ශනයෙහි උපන් අභිලාෂ ඇතිව මෙසේ කිහු. 'අඤ්ඤාතඤ්ඤතරස්ස'- ප්‍රසිද්ධ වූවන් අතුරෙන් එක්තරා එකක්හුගේ ඒ එසේමැයි- ශක්‍ර තෙම ප්‍රසිද්ධ වූවන් අතුරෙන් අන්‍යතරයෙකි. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට මැයි යළි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දෙශනාව අනුසන්ධිවූ ලෙසින්ම නිමවූ සේකි.

(වූලතණ්හාසංඛය සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (7)

38. මහාතණ්හාසංඛය සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවම්මෙ සූතං' යි මහාතණ්හාසංඛය සූත්‍රය යි. එහි 'දිට්ඨිගතං'- අලගද්ද සූත්‍රයෙහි ලබ්ධි මාත්‍රය 'දිට්ඨිගත'යි කියන ලද, මෙහි ශාශ්වත දෘෂ්ටියයි. ඒ මහණද බහුශ්‍රැතය මේ තෙම අල්ප ශ්‍රැතය ජාතකභාණකයෙකි. භාග්‍යවතුන්, ජාතකයක් වදාරා මහණෙනි, මම එසමයෙහි වෙසතුරු වීමි, මහොෂධ- විධුර පණ්ඩිත- සේණක පණ්ඩිත මහාජනක රජ වීමි' අවසන් කරන්නවුන් අසයි. එකල ඔහුට මේ සිත විය. මේ රූප- වෙදනා සංඥා- සංස්කාරයෝ ඒ ඒ තැන්හිම නිරුද්ධ වෙති. විඥානය තවද මෙලොවින් පරලොවට පරලොවින් මෙලොවට දිවෙයි. හැසිරෙය'යි ශාශ්වත දෘෂ්ටිය උපත. එයින් කිය- 'තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤං' යනු එහෙත් සම්මා සම්බුද්ධන් විසින් 'විඥාන- ප්‍රත්‍යයෙන් උපදනේය. ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි උපදී, ප්‍රත්‍යයෙන් වෙන්ව විඥානයාගේ ඉපදීමෙක් නැතැ'යි

වදාරන ලද, එහෙයින් මේ මහණ බුදුන් විසින් නො වදාරන ලද්දක් කියයි. ජනවකුයෙහි පහර දෙයි, වෙසරද නුවණ පිළිබහයි. අසනු කැමති ජනයා වැඩ්වා කෙරෙයි, ආර්ය මාර්ගයෙහි සරනට වැටී මහාජනයාට අභිනයට දුකට පිළිපත්තේය. යම්සේ රජුගේ රාජ්‍යයෙහි මහසොරෙක් උපදනේ මහාජනයාට අභිනයට දුකට උපදීද, එපරිද්දෙන් බුදුසසුන්හි සොරෙක්ව මහාජනයාට අභිනයට දුකට උපතැයි දනියුතු.

‘සම්බුලා හික්බු’- දනව්වැසි පිණ්ඩපාතික හික්ෂුහු තෙතුවසංකම්ප්පු’- මේ තෙම පිරිස් ලැබ සසුනද අතුරුදහන් කරවන්නේය යම් තාක් පක්ෂය නොලබාද, ඒ තාක් ඔහු දෘෂ්ටියෙන් වෙන් කරමු’ යි ඇසූ ඇසූ තැනින්ම නොසිට නොහිඳ එළඹියාහුය, ‘කතමං තං සාති, විඤ්ඤාණං’- සාතිය, තෝ යම් විඤානයක් සඳහා කියෙහිද, ඒ විඤානය කුමක්දැ? යි ‘යවායං හන්නෙ, වදො- වෙදෙය්‍යා තත්‍ර තත්‍ර කල්‍යාණ පාපකානං කම්මානං විපාකං පටිසංවෙදෙති’- ‘ස්වාමීනි, මේ යමෙක් කපා කෙරේද, විදීද, මේ යමෙකුත් ඒ ඒ තැන කුශලාකුශල කර්මයන්ගේ විපාකය විදීද, ස්වාමීනි, යමක් සඳහා මම කියමිද මේ ඒ විඤානය’යි. ‘කස්ස නු ඛො නාම’- කවර ක්ෂත්‍රියයකුට හෝ බ්‍රාහ්මණයකුට හෝ වෛශ්‍ය- ශුද්‍ර- ගෘහස්ථ- ප්‍රච්ඡිත- දිව්‍ය- මනුෂ්‍යයන් අතුරෙන් එකෙකුට.

‘අථ ඛො භගවා හික්බු ආමන්තෙසි’- කුමක් හෙයින් ඇමතු සේක්ද? සාති හික්ෂුහට යම්හෙයකින් මෙබඳු සිතක් විද-, ‘ශාස්ත්‍රාන් වහන්සේ මට මොස පුරිස යි වදාරති, මොසපුරිස යයි කී පමණින්ම මාර්ග ඵලයන්ට නොද උපනිශ්‍රය වන්නේ නොවෙයි. ‘අතිලහුං ඛො මොසපුරිස, බාහුල්ලාය ආවත්තො’යි වදාරන ලද උපසෙත තෙරද යම්හෙයකින් මෑත කාලයෙහි ගැටෙමින් වැයමී කරමින් අභිඥාවන් පසක් කෙළේද, මමත් විරියා දැඩිව ගෙන මගපලයන් පසක් කරන්නෙමි’ එකල ඔහුට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සිදුණු ප්‍රත්‍යය ඇති මේ තෙම ශාසනයෙහි නොවැඩෙන ස්වභාව ඇත්තෙකැ’යි දක්වන සේක් හික්ෂුන් ඇමතු සේක. ‘උස්මිකතො’ යනාදිය යට කී අදහස් ඇත්තේමය. ‘අථ ඛො භගවා’ යන මේද වෙනම අනුසන්ධියෙකි.

සාතිහික්ෂුහට මේ සිත වී ල- 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ මාර්ගඵලයන්ට උපනිශ්‍රය නැතැයි වදාරති, උපනිශ්‍රය නැති කල්හි කුමක් කරන්ට හැකිද? තථාගතයෝ උපනිශ්‍රය සහිත වුවහුටම දහම් නොම දෙසති. යම් කිසිවෙකුට දෙශනා කෙරෙත්මය, මම බුදුන් සමීපයෙන් සුගතාවාදය ලැබ සැපතට පැමිණෙන කුශලයක් කරන්නෙමි' ඉක්බිති ඕහට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'සිසි පුරුෂය, මම තට අවවාදයක් හෝ අනුශාසනාවක් හෝ නොදෙමි' සුගතාවාදය පිළිබභන සේක් මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි අර්ථ යට කී නියෙන්ම දතයුතු. මෙවිට පිරිස්හි ලබ්ධිය ශුද්ධකරන සේක් 'ඉධා' හං හික්බු පටිපුච්ඡස්සාමි' යනාදිය වදාළහ. හෙ ද යට කී නියෙන්ම දතයුතු.

(සාතිකාණ්ඩය නිමි.)

මෙවිට විඥානය තමා ප්‍රත්‍යය බව දක්වන්ට 'යඤ්ඤදෙව හික්ඛවෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'මනඤ්ච පටිච්ච ධම්මෙ ව'- ආචර්ජනය සමග භවාංගසිතද භ්‍රෙහුමකධර්මයන්ද නිසා 'කට්ඨඤ්ච පටිච්ච' යනාදිය ඔහුපමය දැක්වීම පිණිස වදාරන ලද එයින් කුමක් දක්වන සේක්ද? යන්:- ද්වාරසංක්‍රාන්තිය නැති බවය. ඒ එසේමැයි- යම්සේ දරකඩක් නිසා දැල්වෙන ගින්න උපාදාන ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හිම දැල්වේද, එය නැති කල්හි ප්‍රත්‍යයාගේ විකලත්වයෙන් එහිම සන්සිද්දේද, සකලික (රුක්පොතු) ආදියට සංක්‍රමණය වී ශකලාග්නි ආදි සංඛ්‍යාවට නොයේද, එපරිද්දෙන්ම ඇස නිසාත් රූපයන් නිසාත් උපන් විඥානය ඒ ද්වාරයෙහි වක්බු- රූප- ආලෝක- මනසිකාර නම් ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හිම උපදී, එය නැති කල්හි ප්‍රත්‍යය විකලත්වයෙන් එහිම නිරුද්ධ වෙයි, ශ්‍රෝත්‍රාදියට සංක්‍රමණය වී ශ්‍රෝත්‍රවිඥාන යනාදි සංඛ්‍යාවට නොයේ. සියලු ද්වාරයන්හි මේනයයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'මම විඥානයාගේ ප්‍රවෘත්තියෙහි ද්වාරසංක්‍රාන්තිය පමණකුදු නො කී මි, එහෙත් මේ සාතිමොසපුරුෂ තෙම භවසංක්‍රාන්තිය නිසා' ය යි සාතිමනණහට නිග්‍රහ කළ සේක. මෙසේ විඥානයාගේ සප්ත්‍යය බව දක්වා දැන් යළි පඤ්චස්කන්ධයන්ගේම ප්‍රත්‍යය බව දක්වන

සේක 'භූතමිදං' යනාදිය වදාළහ. එහි 'භූතමිදං' මේ ස්කන්ධපඤ්චකය ජාතය, භූතය, නිර්වානය මහණෙනි, තෙපින් ඒ මෙය ප්‍රත්‍යයෙන් උපනැයි දකිවුදැ?යි, 'තදාහාරසම්භවං' - ඒ මේ ස්කන්ධපඤ්චකය වනාහි ආහාරයෙන් උපන, ප්‍රත්‍යයෙන් උපන, එය ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි උපදියයි මෙසේ දකිවුදැ?යි විචාරන සේක.

'තදාහාරනිරොධා' - ඒ ප්‍රත්‍යයාගේ නිරොධයෙන් 'භූතමිදං නොස්සු' - මෙය උපන්නේ දෝ හෝ නූපන්නේ දෝ හෝ යි. 'තදාහාරසම්භවං නො ස්සු' - යළි ඒ මේ උපන් ස්කන්ධ පඤ්චකය ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්නේ දෝ හෝ නූපන්නේ දෝ හෝ යි. 'තදාහර නිරොධා' - ඒ ප්‍රත්‍යයාගේ නිරොධයෙන්. 'නිරොධධම්මං නොස්සු' - නිරුද්ධ වන ස්වභාව ඇත්තේ දෝ හෝ නොවේ දෝ හොයි. 'පඤ්ඤාය පස්සතො' - මේ ස්කන්ධපඤ්චකය ජාතය, භූතය, නිපනැයි තතු සේ රස සහිත ලක්ෂණ වශයෙන් විදර්ශනා ප්‍රඥාවෙන් දක්නහුට. 'පඤ්ඤාය සුද්ධිං' - කී නියෙන්ම විදසුන් නුවණින් මොනොවට දක්නා ලද මෙසේ යම් යම් කෙනෙක් ඒ පෘථිභාව සැලකුහුද, ඔවුනොවුන්ගේ ප්‍රතිඥාව ගනිමින් පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රත්‍යය සහිත බව දැක්වූ සේක. මෙවිට යම් නුවණකින් ඔවුන් විසින් ඒ සප්‍රත්‍යයවූ සනිරොධවූ ස්කන්ධපඤ්චකය මනාකොට දක්නා ලදද, එහි තෘෂ්ණා රහිත බව විචාරමින්- 'ඉමං වෙ තුම්හෙ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'දිට්ඨිං' - විදර්ශනා සම්මන්දාෂ්ටිය. ස්වභාව දර්ශනයෙන් 'පරිසුද්ධිය' ය. ප්‍රත්‍යය දර්ශනයෙන් 'පරියොදාත' ය. 'අලලියෙට්' - තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් ඇලීගෙන වාසය කරවුද? 'කෙළායෙට්' - තෘෂ්ණාදෘෂ්ටීන් කෙළිමින් වාසය කරවුද? 'ධනායෙට්' - ධනයක් මෙන් කැමති වෙමින් තෘෂ්ණාවට පැමිණෙන්නහුද? 'මමායෙට්' - තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි මමත්වය උපදවන්නහුද? 'තිත්ථරණත්ථාය නො ගහනත්ථාය' - මා විසින් වතුරොසනිස්තරණය පිණිස යම් ඒ ධර්මයෙක් පසුරකට උපමා ඇත්තේ දෙසන ලදද, නිකාන්ති වශයෙන් ගැනීම පිණිස නො දෙසන ලදද, තෙපි එය කිම දනිවුදැ?යි. විපර්යාසයෙන් ශොභනපක්ෂය දතයුතු.

දැන් ඒ ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රත්‍යය දක්වන සේක් 'චත්තාරො මෙ භික්ඛවෙ, ආභාරා' යනාදිය වදාළහ. එය කී අර්ථ ඇත්තේ මය. නැවත යම්සේ එකෙක් 'මොහු දනීදැ?යි' කියන ලද්දේ 'හුදෙක් මොහු නොවෙයි, මොහුගේ මවද දනිමි, මවගේ මවද දනිමි' මෙසේ ප්‍රවේණි වශයෙන් දන්නේ මනා කොට දනී නම් එපරිද්දෙන්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හුදෙක් ස්කන්ධමාත්‍රයක්ම නොදකිති. ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රත්‍යයද ඒ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යදැයි මෙසේ සියලු ප්‍රත්‍යය පරම්පරාව දක්වන්නට- 'ඉමමෙව භික්ඛවෙ, චත්තාරො ආභාරා' යනාදිය වදාළහ. බෙදා උක්තර්ථ මැයි 'ඉති ඛො භික්ඛවෙ අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා -පෙ- දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති' යන මෙහි වනාහි ප්‍රතිත්‍ය සමුත්පාද කථාව විස්තර කටයුතු වන්නේය. ඕ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දී මැයි. 'ඉමස්මිං සති ඉදං හොති'- මේ අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි මේ සංස්කාරාදි ඵලය වෙයි. 'ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජති'- මේ අවිද්‍යාදි ප්‍රත්‍යයාගේ ඉපදීමෙන් මේ සංස්කාරාදි ඵය උපදී එහෙයින්ම වදාළහ- 'යදිදං අවිජ්ජාපච්චයා සංඛාරා -පෙ- සමුදයො හොති' යනු

මෙසේ වෘත්තය දක්වා නැවත විවෘත්තය දක්වන සේක් 'අවිජ්ජායත්තේව අසෙසවිරාගනිරොධා'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'අවිජ්ජා යත්තේව'- නැවත අවිද්‍යාවගේම 'අසෙසවිරාග නිරොධා'- විරාග සංඛ්‍යාත මාර්ගයෙන් අශෙෂයෙන් නිරුද්ධ කිරීමෙන් 'සංඛාර නිරොධො'- සංස්කාරයන්ගේ අනුත්පාද නිරෝධය වෙයි. නැවත මෙසේ නිරුද්ධවූ සංස්කාරයන්ගේ නිරෝධයෙන් විඥානය (නිරුද්ධ වෙයි.) විඥානාදීන්ගේද නිරෝධයෙන් නාම රූපාදීහු නිරුද්ධ වූවාහුම වෙති. දක්වන්නට 'සංඛාර නිරොධා විඤ්ඤාණ නිරොධො' යනාදිය වදාරා එවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස නිරොධො හොති'යි වදාරන ලද එහි 'කෙවලස්ස'- සියලු නොහොත් ශුද්ධවූ සත්ව චිරහිතවූ යන අර්ථයි. 'දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස'- දුඃඛ රාශිහුගේ. 'නිරොධො හොති'- අනුත්පාදය වෙයි. 'ඉමස්මිං අසති' යනාදිය කියන ලද්දට චිරුද්ධ නයින් දතයුතු මෙසේ වෘත්තය හා විවෘත්තය වදාරා මෙවිට මේ ද්වාදශාංග ප්‍රත්‍යය වෘත්තය

විදර්ශනා ඥානය සහිත මාර්ගයෙන් දන්නාහුගේ යම් ප්‍රතිධාවන ප්‍රතිභා වේද, ඒ ධාවනයාගේ අභාවය විවාරන සේක්- 'අපි නු තුම්හෙ භික්ඛවෙ'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'එවං ජානන්තා'- මෙසේ විදර්ශනා සහිත මාර්ගයෙන් දන්නාහු 'එවං පස්සන්තා' යනු ඊටම වෙ වචනයයි. 'පුබ්බන්තං'- පළමු කොටස. අතීතවූ ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයන් යන අර්ථයි. 'පට්ඨාවෙය්‍යාථ'- තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන් ප්‍රතිධාවනය කරවුද? සෙස්ස සබ්බාසව සූත්‍රයෙහි විස්තර කරන ලද මැයි.

මෙවිට ඔවුන්ගේ එහි නිශ්චල බව විවාරන සේක් අපි නු තුම්හෙ භික්ඛවෙ, එවං ජානන්තා එවං පස්සන්තා එවං වදෙය්‍යාථ? සත්ථා නො ගරු'- යනාදිය වදාළහ. එහි 'ගරු' බරෙක් වූයේ නොකැමැත්තෙන් අනුව පැවැත්තයුත්තේ, 'සමණො'- බුද්ධශ්‍රමණ, 'අඤ්ඤං සත්ථාරං උද්දිසෙය්‍යාථ'- මේ ශාස්තෘ තෙම අපගේ කෘත්‍යය සිද්ධ කරන්නට නො හැකි වෙයි' කීම මෙසේ හැඟීම් ඇතිව අන් බාහිර ශාස්තෘ කෙනෙකු උදෙසා වසවුද? පුපු සමණ බ්‍රාහ්මණානං'- බොහෝවූ තීර්ථක ශ්‍රමණයන්ගේද, බ්‍රාහ්මණයන්ගේද, 'වතතුතභල මංගලාදීනි'- වුත සමාදානයෝද දෘෂ්ටි කුතුහලයෝද, දිට්ඨං- සුත- මුත මංගලයෝද, 'තානි සාරතො පච්චාගච්ඡෙය්‍යාථ'- ඔවුන් සාර යයි මෙසේ හැඟීම් ඇතිව පෙරළා ගනිවුද? මෙසේ හරන ලද්දාහුත් නැවත ගනිවුද? යන අර්ථයි. 'සාමං ඤාතං'- තමා විසින් නුවණින් දන්නා ලද, 'සාමං දිට්ඨං'- තමා විසින් පැහැසිත් දක්නා ලද 'සමං විදිතං'- තමා විසින් විභාවිත, ප්‍රකට කරන ලද 'උපනිතා ඛො මෙ තුම්හෙ'- මහණෙනි, මා විසින් තෙපි මේ සන්දිට්ඨිකාදි ස්වභාව ඇති ධර්මයෙන් උපනිත වූවාහු පමුණුවනලද්දාහු යන අර්ථයි. 'සන්දිට්ඨිකො'- යනාදියෙහි අර්ථ විශුද්ධි මාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද, 'ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්තං'- මේ වචනය නොප විසින් ස්වයංඥාතාදී භාවය සඳහා වදාරන ලද.

'තිණ්ණං ඛො පන භික්ඛවෙ'- යනු කුමක් හෙයින් ආරම්භ කළ සේක්ද? යට වටවිවට විසින් දෙශනා මුදුන් පමුණුවන ලද්දී නොද යත්- එසේය පමුණුවන ලද, මේ කලි වෙනම

අනුසන්ධියෙකි. ඒ එසේමැයි- 'මේ ලෝ වැසි සත්ව සමූහතෙම ප්‍රතිසන්ධියෙන් වෙසෙසින් මූඪය, එහෙයින් ඔහුගේ මුළාවන තැන නසා ප්‍රකට කරන්නෙමි' මේ දෙශනාව පටන්ගත්ත. තවද- සසරට මුල අවිද්‍යාය, නිවනට මුල බුද්ධෝත්පාදයයි. මෙසේ වෘත්තමූල අවිද්‍යාවක් විවෘත්ත මුල බුද්ධෝත්පාදයක් දක්වාද තැවත එක් වරක් වට- විවට- විසින් දෙශනාව මුදුන් පමුණුවන්නෙමිද මේ දෙශනාව ආරම්භ කළ සේක. එහි 'සන්නිපාතා'- සමවධානයෙන්. පිඩු බැවින් 'ගබ්භස්ස'- ගබ උපදනා සත්වයාගේ 'අවක්කන්ති හොති' ඉපදීම වෙයි තවද කිසි තැනක 'ගබ්භ'යි මවුකුස කියන ලද- වදාළේ මැනු-

සත්ව තෙම යම් එක් රැයෙකහි පළමු කොට මවුකුස වෙසේද, නැඟී සිටි අහුසක් මෙන්, නොහොත් (මරණයට) අභිමුඛව නැඟී සිටියේම ඒ මානවයේමය හෙතෙම යන්නේ නොනවතී.

කිසි තැනෙක ගර්භයෙහි උපදනා සත්වයා වදාළේ මැනු- ආනන්ද. යම්සේ අන්‍ය ස්ත්‍රීහු මාස නවයක් හෝ දසයක් දරැගැබ නොහොත් ගබ උපන් සත්වයා කුසින් උසුලා වදන්ද. යි. මෙහි සත්ව තෙම අදහස් කරන ලද ඒ සඳහා කියන ලදී. ගබ්භස්ස අවක්කන්ති හොති' යනු ඉධ' මේ සත්ව ලොකයෙහි 'මාතා ව උතුනි හොති' යන මේ සෘතු කාලය සඳහා කියනලද- ඒ මෙසේය- මාගම්හුගේ යම් අවකාසයක දරැවා උපදී එහි මහත්වූ ලේ පිළාවක් පිහිටා බිඳී වැගිරෙයි. වස්තුව ශුද්ධ වෙයි. වස්තුව විශුද්ධවූ කල්හි මවුපියන් එක්වරක් එක්වූ කල්හි සත්දවස තෙක් ක්ෂේත්‍රයම වෙයි. එසමයෙහි අත් ගැනිමි හිසකේ ගැනිමි ආදීවූ ශරීර පරාමර්ශයෙනුදු දරැවා උපදී මැයි. 'ගන්ධබ්බො'- එහි එළඹෙන සත්ව 'පච්චුපට්ඨිතො හොති'- මවුපියන්ගේ එක්වීම බලමින් ළඟ සිටියේ නම් නො වෙයි. තවද කර්ම යන්ත්‍රයෙන් යන්ත්‍රිකවූ එක් සත්වයෙක් ඒ අවකාශයෙහි උපදනේ වෙයි යනු මෙහි මේ අදහසයි. 'සංසයෙන'- මම හෝ මාගේ පුත්‍රයා නිරෝග වන්නෙමිදෝ හෝ යි මෙසේ මහත්වූ ජීවිත සැකයෙන් 'ලොහිතං හෙ තං හික්ඛවෙ'- එකල වනාහි එ තැනට පැමිණි පැමිණි මවගේ ලේ පුත්‍ර ස්නෙහයෙන් පඬෙර වේද,

එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. වංකකං- දරුවන්ගේ කෙළිබඩුව
කුඩා නගුල. 'සට්ඨා' යයි දික් දඩකින් කොට දඩකට ගසන
ක්‍රීඩාව කියනු ලැබේ. 'මොක්ඛවිකං'- හාත්පස පෙරළෙන ක්‍රීඩාව,
ආකාශයෙහි දණ්ඩක් ගෙන බිම හෝ හිස තබා යට උඩ වශයෙන්
පෙරළෙන ක්‍රීඩාවයයි කියනලද වෙයි. විංගුලකං- තල්කොළ
ආදියෙන් කළ සුළං වැදීමෙන් කරකැවෙන වක්‍රය කියනු ලැබේ.
'පත්තාළ්භකං'- කොළනැළිය කියනු ලැබේ. එයින් වැලි ආදිය
මතිමින් කෙළිති. 'රථකං'- කුඩා රථය ධනුකං- කුඩා දුන්නමැයි.
සාරජ්ජති'- රාගය උපදවයි බ්‍යාපජ්ජති'- ව්‍යාපාදය උපදවයි.

'අනුපට්ඨිතකායසති'- කයෙහි සිහිය 'කායසති' නමු. එය
නොඑළවා යන අර්ථයි. 'පරිත්තවෙනසො'- අකුසල් සිත්
ඇත්තේ. 'යත්ථස්ස තෙ පාපකා'- පලසමවතෙහි මේ අකුසල්
නිරුද්ධ වෙති. එය නොදනී, නොපැමිණෙයි යන අර්ථයි.
'අනුරොධවිරොධං'- රාගය හා ද්වේෂයද 'අභිනන්දති'- තෘෂ්ණා
වශයෙහි සතුටු වෙයි, තෘෂ්ණා වශයෙන්ම 'අහෝ සැපය' යනාදිය
කියන්නේ අභිවදති'- සතුටු වචන කියයි. 'අජ්ඣේධාසාය
තිට්ඨති'- තෘෂ්ණාවෙන් බැසගැනීමෙන් ගිල සිමවා ගනී. සැපය
හෝ උපෙක්ෂාව හෝ සතුටු වේවා, දුක කෙසේ සතුටු වේද
යත්:- 'මම දුප්පත්මි, මාගේ දුකය'යි ගන්නේ සතුටු වේ නම.
'උප්පජ්ජති නන්දි'- තෘෂ්ණාව උපදී. තදුපාදානං'- ඕ තෘෂ්ණාවම
ගැනීම අර්ථයෙන් උපාදාන නම. තස්සුපාදානපච්චයා භවො -
පෙ- සමුදයො හොති'යි භාග්‍යවතුන් විසින් නැවත එක් වරක්
ද්විසන්ධි ත්‍රිසංකෂෙපවූ මේ ප්‍රත්‍යාකාර වෘත්තය දක්වන ලදී.

මෙවිට විවෘත්තය දක්වන්ට 'ඉධ භික්ඛවෙ, තථාගතො
ලොකෙ උප්පජ්ජති' යනාදිය වදාළහ. එහි අප්පමා වෙනසො'
අප්‍රමාණවූ ලොකොත්තරවූ සිත මෝහට නුයි. 'අප්පමාණවෙනස'
නම. මාර්ගචිත්තය හා යුක්තවූ යන අර්ථයි. 'ඉමං ඛො මෙ
තුම්හෙ භික්ඛවෙ, සංඛිත්තෙන තණ්හාසංඛය විමුත්තිං ධාරොප්'-
මහණෙනි, මේ සැකෙවින් දෙසන ලද මාගේ
තෘෂ්ණාසංකෂයවිමුක්ති දෙශනාව තෙපි නිරතුරු ධරන්නහුය,
නොනසන්නහුය, මෙහි දෙශනාවම විමුක්ති ප්‍රතිලාභයට හෙතු
හෙයින් 'විමුක්ති'යයි කියනලදු- 'මහා තණ්හා ජාලතණ්හා

සංඝාටපටිමුක්කං' - තෘෂ්ණාව වැසීම කළ අර්ථයෙන් 'මහාතණ්හාජාල'ය ගැළපීම කළ අර්ථයෙන් සංඝාටය'යි කියනු ලැබේ. මෙසේ මේ මහාතෘෂ්ණාජාල සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණා සංඝාටයෙහිද බැඳුණෙකු කොට මේ කෙවුල්පුත් සාතිමහණ සලකවූ ඇතුළත පිටිසියෙක. ඇතුළත් වූයෙකැ'යි ඔහු ධරන්තනුය යන අර්ථයි. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(මහාතණ්හාසංඛය සූත්‍ර වර්ණනා නිමි) (8)

39. මහාඅස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සුතං' යි මහාඅස්සපුර සූත්‍රයයි. 'එහි අංගෙසු' 'අංග' නම් දනව්වැසි රාජකුමාරයෝය. ඔවුන්ගේ නිවාසවූ එක් ජනපදයකුදු රූපී ශබ්දයෙන් 'අංගය'යි කියනු ලැබේ. ඒ අඟුදනව්වෙහි 'අස්සපුරං නාම අංගානං නිගමො' - අස්සපුර යන නගර නාමයෙන් ලත් ව්‍යවහාර ඇති අඟුදනව්වේ එක් නියංගමෙකි. එය ගොදුරුගම් කොට වාසය කෙරෙයි. යන අර්ථයි. 'භගවා එතදවොච' - මේ 'ශ්‍රමණයෝ ශ්‍රමණයෝ' යයි මහණෙනි, තොප ජනයා හඳුනයි' යනාදී වචනය වදාළ සේක. නැවත කුමක් හෙයින් මෙසේ වදාළ සේකද යත් - මේ අසනු ලැබේ:- ඒ නියංගම මනුෂ්‍යයෝ ශ්‍රද්ධාසම්පන්නයෝය. බුද්ධමාමකයෝය, ධර්මමාමකයෝය, සංඝමාමකයෝයයි. එදවස පැවිදිවූ සාමණේරයකුදු සියවස් තෙරකෙනෙක් සමාන කොට දැකිනි. පෙරවරු කල පිඬු පිණිස පිටිසෙන භික්ෂුසංඝයා දැක බිජුවට - නඟුල් ආදිය ගෙන කෙතට යන්නාහුද, පොරෝ ආදිය ගෙන වලට පිටිසෙන්නාහුද ඒ උපකරණ බහා තබා භික්ෂුසංඝයා හිඳිනා තැන අසුන්හල හෝ මඬුව හෝ රුක්මුල හෝ ඇමද අසුන් පනවා ආධාරකයන්ද පැන්ද එළවා භික්ෂු සංඝයා වඩාහිඳවා කැඳ- කැවිලි ආදිය දී කළ බත්කිස ඇති භික්ෂුසංඝයා ගමනට මෙහෙයවා අනතුරුව ඒ උපකරණ ගෙන කෙතට හෝ වලට හෝ ගොස් තමාගේ කටයුතු කෙරෙහි කර්මාන්තකරන තැනද ඔවුන්ගේ අන් කථාවක් නම් නැති. සතර මාර්ගස්ථයෝය

සතර ඵලස්ථයෝය යන අෂ්ට පුද්ගලයෝ ආර්ය සංඝ නම, ඔවුහු මෙබඳු ශීලයෙන් මෙබඳු ආචාරයෙන් මෙබඳු පිළිවෙතින් යුක්තයෝය, ලජ්ජිහුය, පෙසලයෝය, උදාර ගුණ ඇත්තාහුය'යි හික්ෂු සංඝයාගේම ගුණ කියති, කර්මාන්ත ස්ථානයෙන් අවුත් කෑ සවස් බත ඇත්තාහු ගෙදොරවල හුන්නාහුද නිදන ගෙට පිවිස හුන්නාහුද හික්ෂු සංඝයාගේම ගුණ කියත්. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ මිනිසුන්ගේ යටහත් පැවැත්ම දැක හික්ෂුසංඝයා පිණ්ඩපාතාපවායනයෙහි යොදවනසේක් මෙසේ වදාළහ. 'යෙ ධම්මා සමණකරණා ව බ්‍රාහ්මණකරණා ව' - යම් ධර්මකෙණෙක් සමාදන්ව පුරන ලද්දාහු සමිත පාප ශ්‍රමණය කුත් බාහිත පාප බ්‍රාහ්මණයකුත් කෙරෙත්ද යන අර්ථයි.

'මහණෙනි, ශ්‍රමණයාගේ ශ්‍රමණයා විසින් කටයුතු තුනකි. කවර තුනක්ද? අධිශීලශික්ෂා සමාදානය, අධිචිත්තශික්ෂා සමාදානය, අධිප්‍රඥාශික්ෂා සමාදානය යන තුනයි. මෙහි වනාහි ශ්‍රමණයා විසින් කළයුතු ධර්මයෝ කියන ලද්දාහුය. ඔවුහුම ශ්‍රමණකරණයෝත් වෙත්මැයි. මෙහි වූකලී හිරි ඔතප් ආදීන්ගේ වශයෙන් දෙශනාව විස්තර කරන ලද්දීය. 'එවං නො අයං අම'භාකං' යන මෙහි නො යනු නිපාතමාත්‍රය. මෙසේ මේ අපගේ යන අර්ථයි 'මහප්ඵලා මහානිසංසා' න දෙකම අර්ථ හෙයින් එකෙක් මැයි. අවඤ්ඤාධා' - නොසිස් වූවාහු. 'සඵලා' - මේ ඒ පදයාගේම අර්ථයි ඒ එසේමැයි - යමකගේ ඵලයක් නැත්ද ඕ වඳවූවා නම් වෙයි. 'සඋදයා' වැඩිමී සහිත වූවා මේ සඵලත්වයාගේ වෙවචනයි. 'එවං හි වො හික්ඛවෙ සික්ඛිතබ්බං' - මහණෙනි, මෙසේ නොප විසින් හික්මිය යුතු. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ මෙතෙක් කරුණෙන් හිරි-ඔතප් ආදි ධර්මයන්ගේ ගුණ වදාළ සේක. කුමක් හෙයින්? වචන මාර්ගය පසිඳිනා පිණිසය. ඒ එසේමැයි - ඉදින් පැවිදිවූ නොබෝකල් ඇති කිසි බාල මහණෙක් මෙසේ කියන්නේ නම්, 'භාග්‍යවතුන් වහන්සේ හිරි-ඔතප් ආදි ධර්මයන් සමාදන්ව පවතිවයි වදාරති. ඒ ධර්මයන් සමාදන්ව පැවැත්මෙහි අනුසස් කවරේ දෝ හෝ'යි. ඔහුගේ වචන මග පසිඳිනා පිණිස මේත් මේත් ආනිශංසය, මේ ධර්මයෝ සමාදන්ව පුරන ලද්දාහු ශමිතපාඨශ්‍රමණයකු නම්

බාහිතපාපබ්‍රාහ්මණයකු නම් කෙරෙහි. සිවුපස ලාභය උපදවති, ප්‍රත්‍යයදායකයන්ට මහත් ඵලබව සම්පාදනය කෙරෙහි, පැවිද්ද නො වඳවූ සඵලවූ වැඩිමි සහිත වුවක් කෙරෙහි' ගුණ වදාළහ. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. යළි විස්තරයෙන් ගුණකථාව සතිපට්ඨානයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතු.

'හිරොත්තපෙන' යනු 'යං හිරියති හිරියිතබ්බෙන ඔත්තපති ඔත්තපිතබ්බෙන'යි මෙසේ විස්තර කරන ලද හිරියෙන් හා ඔත්තප්පයෙන්ද, තවද- මෙහි අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනි 'හිරි' නමු, බැහැර උපදනේ 'ඔත්තප්ප' නම. හිරි නොමෝ තමා අධිපති කොට ඇත්තිය. ඔත්තප්පය ලොකය අධිපති කොට ඇත්තේය. හිරි ලප්ථාස්වභාවයෙන් සිටියාය. ඔත්තප්පය ස්වභාවයෙන් සිටියේය. යළි මෙහි විස්තර කථාව සියලු අයුරින් විශුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දීය. තවද මේ ධර්මයෝ දෙදෙන ලොකය පාලනය කරන හෙයින් ලොකපාලක ධර්මයෝ නමැයි කියන ලද්දාහුය. වදාළේ මැනු:

"මහණෙනි, මේ ශුක්ලධර්මයෝ දෙදෙනෙක් ලොකය පාලනය කෙරෙහි. කවර දෙදෙනෙක් ද යත්:- හිරිද ඔත්තප්ප යන දෙදෙනාය. මහණෙනි, මේ ශුක්ලධර්මයෝ දෙදෙන ලොව රකිති. තවද- මහණෙනි, මේ ශුක්ලධර්මයෝ දෙදෙන ලොව තොරක්නාහු නම්, මේ ලෙව්හි මවුයැ හෝ කුඩාමවු යැ හෝ නැදියැ හෝ ඇදුරු බිරිඳය හෝ ගුරුන්ගේ බිරිඳ යැයි හෝ නොපැනෙන්නේය. එළුතිරෙළුවෝ හුරු කුකුළෝ බලු සිවල්ලු යම් සේද එමෙන් ලෝවැසිතෙම සම්භෙදයට යන්නේය." යි මොවුහුම ජාතකයෙහි 'දෙවධර්ම' යයි කියන ලද්දාහුය. වදාළේ මැයි-

"හිරිඔත්තප් දෙකින් යුක්තවූ, කුශල ධර්මයන්ගෙන් යුක්තවූ, ශාන්තවූ, සන්පුරුෂයෝ ලෙව්හි දෙවධර්මයෝ යයි කියනු ලැබෙත්."

නැවත මහාවුන්ද තෙරුන්ට කෙලෙස් ලියාදමන පිළිවෙතැයි කොට දක්වන ලද්දාහුය. වදාළේ මය-

'අන්‍යයෝ ලප්ථා රහිතයෝ වන්නාහුය. අපි මෙහි ලප්ථා සිත් ඇතියෝ වන්නෙමුයි සල්ලෙබ් කටයුතුය. අන්‍යයෝ ඔත්තප්

රහිතයෝ වන්නාහුය. අපි මෙහි ඔතප් ඇතියෝ වන්නෙමුයි සල්ලෙඩ කටයුතු.”

යි. නැවත මොවුහු මගකසුප් තෙරුන්ට අවවාදොපසම්පදාව යයි කොට දක්වන ලද්දාහුය. මේ වදාරන ලද මැයි-

“කාශ්‍යප, එහෙයින් මෙහි ලා තොප විසින් මෙසේ හික්මිය යුතුය, ස්ථවිර- නවක- මධ්‍යමයන් කෙරෙහි මාගේ දැඩිවූ හිරි- ඔතප් එළඹ සිටියේ වනැයි කාශ්‍යප තොප විසින් මෙසේම හික්මිය යුතු.”යි. මෙහි වූකලි මොවුහු ‘ශ්‍රමණධර්මයෝ නමැ’යි දක්වන ලද්දාහුය. නැවත යම් හෙයකින් මෙනෙකින් ශ්‍රාමාණ්‍යාර්ථය මුදුන් පැමිණියේ නම් නොවේද, එහෙයින් අනිකුදු ශ්‍රමණ කරණ ධර්මයන් දක්වන්ට ‘සියා බො පන හික්බවෙ, තුම්භාකං’ යනාදිය වදාළහ. එහි ‘සාමඤ්ඤත්ථො’ යනු සංයුක්තකයෙහි වනාහි-

“මහණෙනි, ශ්‍රමණබව කවරේද? මේ අර්ථගතම මය. ඒ කවරේද? සමයන්ද්‍රාණ්ඩිය -පෙ- සමයක්සමාධිය යන මොහුයි. මහණෙනි, මේ ශ්‍රාමාණ්‍යයයි කියනු ලැබේ. මහණෙනි, ශ්‍රාමාණ්‍යාර්ථය කවරේද? මහණෙනි, යම් රාගය ක්ෂය කිරීමක් ද්වේෂය ක්ෂය කිරීමක් මොහය ක්ෂයකිරීමක් වේද, මහණෙනි, මේ ශ්‍රාමාණ්‍යාර්ථයයි කියනු ලැබේ.”

යි මාර්ගය ශ්‍රමණ බවයයිද, එල- නිර්වාණයෝ ශ්‍රමණභවයාගේ අර්ථයයිද වදාරන ලද්දාහුය. එහෙත් මෙනැන මාර්ගයත් එලයත් එක් කොට ශ්‍රාමාණ්‍යාර්ථය වදාරන ලදැයි දතයුතු.

‘ආරොවයාමි’- කියමි. ‘පටිවෙදයාමි’- දන්වමි. ‘පරිසුද්ධො නො කායසමාවාරො’ යන මෙහි කායසමාවාරය පරිශුද්ධය, අපරිශුද්ධයයි ද්විවිධ වෙයි:- ඒ මෙසේය- යම් මහණෙක් පරපණ නසාද අයිනාදන් ගනීද මිසභසර හැසිරේද ඔහුගේ කායසමාවාරය අපරිශුද්ධ වූයේ නම. මේ වනාහි කර්මපථ වශයෙන්ම වළකනලද තවද යමෙක් අතින් හෝ කැටින් හෝ දඩින් හෝ සැතින් හෝ අනුන් පෙළාද, වෙසෙසින් පෙළාද ඔහුගේ කායසමාවාරය අපිරිසුදු වූයේ නම, මෙද හික්ෂාපදස්කන්ධයෙන්ම ප්‍රතික්ෂිප්තය, මේ සූත්‍රයෙහි මේ දෙකම

නොවදාරා පරමසල්ලෙඩ නමැයි වදාරන ලදී. ඒ එසේමැයි- යම් මහණෙක් පැන් කළයෙහි පැන් බොන්නාවූ හෝ පාත්‍රයෙහි බත් කන්නාවූ හෝ කවුඩන් වැළකීම වශයෙන් අතක් හෝ කැටක් හෝ දඩක් හෝ නඟාද, ඔහුගේ කායසමාවාරය අපිරිසිදුය, (එයින්) විපරිත වූයේ පිරිසිදු වූයේ නම. 'උත්තානො'- උද්ගත වූයේ, ප්‍රකට වූයේ. 'විවටො'- අනාවාත වූයේ නොවැසුණේ, දෙකින්ම පිරිසිදු බවම දක්වයි. 'න ව ඡද්දවා'- සියලු කල එක්වැනි වූයේ, අතරින් අතර සිදුරු රහිත වූයේ. 'සංවුතො'- කෙලෙසුන්ට දොර වැසීමෙන් පිහිට වූයේ, වරද වැසීම සඳහා පිහිට නොවූයේ.

වාක්සමාවාරයෙහිද යම් මහණෙක් මාෂා කියාද පෛශුන්‍යා කියාද පරුෂ බෙණේද ප්‍රලාප කියාද, ඔහුගේ වාක් සමාවාරය අපිරිසිදු වූයේ නම. මේ වනාහි කර්මපථ වශයෙන්ම වළකන ලද තවද යමෙක් ගැහැටියෝයයි හෝ දාසයෝ යයි හෝ මෙහෙකරුවෝ යයි හෝ ආදින් ආක්‍රොශ කෙරෙමින් කියාද, ඔහුගේ වාක්සමාවාරය අපිරිසිදු වූයේ නම. මෙ ද ශික්ෂා පදස්කන්ධයෙන්ම ප්‍රතික්ෂිප්තය. සූත්‍රයෙහි මේ දෙක නොවදාරා පරමසල්ලෙඩ නමැයි වදාරන ලදී. ඒ එසේමැයි- යම් මහණෙක් තරුණ මහණකු විසින් හෝ හෙරණකු විසින් හෝ 'කිම වහන්ස, අපගේ උපාධ්‍යායයන් දක්නාහුදැ?යි කියන ලද්දේ 'ඇවැත්නි, බොහෝ හික්ෂුණිහු එක් පෙදෙසක හැසුරුණාහුය. නොපගේ උපාධ්‍යායය විකිණිය යුතු පලාපොදියක් ඔසොවා ගියේ වනැ'යි මේ ආදී නයින් සිතනසෙන අදහස් ඇත්තේ නමුදු මෙබඳු කථා කියාද, ඔහුගේ වාක්සමාවාරය අපරිශුද්ධය. විපරිතවූයේ පරිශුද්ධ නම.

මනස්සමාවාරයෙහි යම් මහණෙක් අභිධ්‍යා බහුල වූයේ ව්‍යාපාදයට පැමිණි සිත් ඇත්තේ මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටි ඇත්තේ වේද, ඔහුගේ චිත්තසමාවාරය අපිරිසිදු වූයේ නම. මේ වනාහි කර්මපථ විසින්ම වළකන ලද නැවත යමෙක් එළවා තබන ලද රන් රිදී ඉවසාද, ඔහුගේ චිත්තසමාවාරය අපිරිසිදු වූයේ නම. මෙද ශික්ෂාපදස්කන්ධයෙන් වළකන ලද. මේ සූත්‍රයෙහි මේ දෙක නො වදාරා පරමසල්ලේක නමැයි වදාරන ලදී. යම් මහණෙක්

කාමවිතර්කයක් හෝ ව්‍යාපාදවිතර්කයක් හෝ විහිංසාවිතර්කයක් හෝ විතර්ක කෙරේද, ඔහුගේ මනා සමාවාරය අපරිශුද්ධය විපරිත වූයේ පරිශුද්ධ නම.

අනතුරුව ආජීවයෙහි-

"යම් මහණෙක් ආජීවය හෙතු කොට වෙදකම් ගිහිනිගේ හසුන් ගෙන යෑම භාණ්ඩයන් රැකීම කෙරේද, වුණාලෙපය දේද, තෙල් පිසීද."

යි එක්විසි අනෙසනා වශයෙන් ජීවිකාව කෙරේද, නැවත යමෙක් පිනවා හෝ වළඳද. ඔහුගේ ආජීවය අපරිශුද්ධ වූයේ නම. මේ වනාහි ශික්ෂාපදස්කන්ධයෙන්ම ප්‍රතික්ෂිප්තය. මේ සූත්‍රයෙහි මෙය නොවදාරා පරමසල්ලෙඛ නමැයි වදාරන ලදී. ඒ එසේමැයි- යම් මහණෙක් ගිතෙල්- වෙඬරු- තෙල්- මී- සකුරු ආදිය ලැබ 'සෙට හෝ අනිද්දා හෝ (ප්‍රයෝජනයට) වන්තාහුය'යි රැස්කොට වළඳද, නොහොත් යමෙක් වනාහි නිම්බංකුරාදිය දැක සාමණෙරයන්ට "ඇවැත්නි, අංකුර කව'යි කියාද, සාමණෙරයෝ 'තෙරුන් වහන්සේ කනු කැමැත්තාහුය'යි කැප කොට දෙත්ද, යළි තරුණ හික්ෂුන්ට හෝ සාමණෙරයන්ට හෝ "ඇවැත්නි, පැන් බොව'යි කියාද තෙරුන් වහන්සේ පැන් බොනු කැමැත්තාහුය' යි පැන්සක සෝදා දෙත්ද, හෙද වළඳන්නහුගේ ආජීවය අපරිශුද්ධ නම් වෙයි. විපරිත වූයේ පරිශුද්ධ නම.

'මත්තඤ්ඤ' - සෙවිම්- පිළිගැනීම්- පරිභෝගයන්හි මාත්‍රඥ වූවාහු යුක්ත වූවාහු පමණ දන්නාහු 'ජාගරියමනුයුත්තා' - රැදාවල සය කොටසක් කොට එක් කොටසක නිදිවැරීමෙහි යුක්ත ප්‍රයුක්ත වූවාහු. 'සීහසෙය්‍යං' යන මෙහි කාමභෝගිශය්‍යා- ප්‍රෙතශය්‍යා- සිංහශය්‍යා- තථාගතශය්‍යා යයි සතර ශය්‍යාවකි. ඔවුනතුරෙහි-

"මහණෙනි, බොහෝසෙයින් කම්සුව වළඳනසුදු. සත්වයෝ වමැලයෙන් හොවිත්."

යන මෝ කාමභෝගී ශය්‍යා නමු. ඒ එසේමැයි- ඔවුනතුරෙන් බොහෝසෙයින් දකුණැලයෙන් හෝනාහු නම් නැති.

“බොහෝසෙයින් මහණෙනි, ප්‍රෙනයෝ උඩුකුරුව හොවිත්.”

යන මෝ ප්‍රෙනශය්‍යා නමු. ඒ එසේමැයි- මදවූ මස්- ලේ ඇති බැවින් ඇටසැකිළිවලින් ගැටුනාහු එක් ඇලයකින් හෝතට නොහැකි වෙති. උඩුකුරුවම හොවිත්.

“බොහෝ සෙයින් මහණෙනි, සිංහ මෘගරාජ අතුරු කලවෙහි බහා දකුණැළයෙන් හෝතේයි.”

යන මෝ සිංහශය්‍යා නමු. ඒ එසේමැයි- තෙදින් උණුසුම් බැවින් සිංහ මෘගරාජ තෙම පෙර දෙපය එක් තැනෙක තබා නඟුට කලවේ අතර බහා පෙරපා- පසුපා- නඟුට යන මොවුන් සිටි අවකාසය සලකා පෙර පෙදය මත්තෙහි හිස තබා හොවී. දවසකුදු හෙව පුබුදිනේ නොතැනිගනිමින් පුබුදී. යළි හිස නඟා පෙරපා සිටි අවකාසය සලකයි, ඉදින් මද තැනක් හැර සිටියේ වේ නම් ‘මේ තාගේ ජාතියට නොසුදුසුය, ශූර භාවයට නොසුදුසුය’යි නොසතුටුව එහම ගොවී, ගොදුරට නොයයි. නොහැර සිටිකල වනාහි ‘තාගේ ජාතියටද ශූරභාවයටද මේ සුදුසුය’යි තුටුපහටු වූයේ නැඟිට සිංහවිජාමිහණය කොට කෙසරුබර සලා තුන්වරක් සිංහනාද කොට ගොදුරට නික්මෙයි. චතුර්ථධ්‍යානශය්‍යාව වූකලී තථාගතශය්‍යා නමැයි කියනු ලැබේ. ඔවුනතුරෙන් මෙහි සිංහශය්‍යාව ආය. සැබව- මෝ තෙදින් උණුසුම් ඉරියව් ඇති බැවින් උත්තමශය්‍යා නමු.

‘පාදෙ පාදං’- දකුණුපයැ වම්පය. ‘අවිවාධාය’- මදක් ඉක්මනු තබා. ඒ එසේමැයි- ගොප් ඇටින් ගොප් ඇටයෙහි දණින් හෝ දණැ ගැටෙන කල්හි නිරතුරු වේදනා උපදී. සිත එකඟ නොවෙයි, ශයනය නොසුව වෙයි. තවද යම්සේ නොගැටේද, එසේ ඇද තැබූ කල්හි වේදනා නූපදීද, සිත එකඟ වේද, ශයනය සුව වේද, එහෙයින් මෙසේ වදාළහ.

‘අභිජ්ඣාං ලොකෙ’ යනාදිය වුල්ලන්තීපද සූත්‍රයෙහි විස්තර කරන ලදී. නැවත යම් මෝ ‘සෙය්‍යාපා’පි හික්බවේ’ යි උපමාවක් වදාරන ලද්දීද, එහි- ‘ඉණං ආදාය’- පොලියට ධනය ගෙන. ‘බ්‍යන්ති කරෙය්‍ය’- කෙළවර කරන්නේ, යම් සේ ඔවුනතුරෙන් කහවණුවක් පමණකුදු අන්තයක් ඉතිරි

නොවන්නේද, එපරිද්දෙන් කරන්නේය, සර්වප්‍රකාරයෙන් පෙරළා දෙන්නේය යන අර්ථයි. 'තතො නිදානං'- ණය නැති බව කරුණු කොට, ඒ එසේමැයි- හෙතෙම 'ණය නැත්තෙමි' සිහි කරන්නේ බලවත් සතුට ලබයි, බලවත් සොම්නසට පැමිණෙයි. එයින් වදාරන ලදී- 'ලභෙථ පාමොජ්ජං අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්සං' යනු, විසභාග වේදනාවන්ගේ ඉපදීමෙන් කියතකින් මෙන් සිවු ඉරියව් සිදිමින් පොළානුයි ආබාධ' නම. හේ මොහුට ඇත්නුයි 'ආබාධික' නම. එයින් උපදනා 'දුකිත්' 'දුක්ඛිත්' වූයේ නම. දැඩිව ගිලන් වූයේනුයි 'බාළ්හගිලාන' නමි. 'න ච්ඡාදෙය්‍ය'- අධිමාත්‍ර ව්‍යාධියෙන් පීඩිත බැවින් රුචි නොවන්නේය. 'බලමත්තා' යනු බලය මැයි. බලයද ඔහුගේ කයෙහි නොවන්නේය යන අර්ථයි. 'තතො නිදානං'- ආරෝග්‍යය කරුණු කොට, යම් හෙයකින් 'ආරෝග වෙමි' මෙනෙහි කරන ඔහුට ඒ දෙක වේද එහෙයින් වදාරන ලදී- 'ලභෙථ පාමොජ්ජං අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්සං' යනු 'න ච' සස කිඤ්චි භොගානං වයො'- කහවණුවක් පමණකුදු භොගයන්ගේ වියදමක් නොවන්නේය. 'තතො නිදානං'- බන්ධනයෙන් මිදීම කරුණු කොට, සෙස්ස කී නියෙන්ම සියලු පදයන්හි යෙදියයුතු. 'අනත්තාධිනො'- තමා කෙරෙහි ප්‍රධාන නොවූයේ, තමාගේ රුචියෙන් කිසිවක් කරන්ට නොලබයි. 'පරාධිනො'- අනුන් කෙරෙහි ප්‍රභූ වූයේ අන්‍යයාගේම රුචියෙන් පවතී. 'න යෙන කාංග මො' යම් දිශාවෙකින් යෑමට ඔහුට කැමැත්ත වේද, රුචිය උපද්ද, එහි යන්ට නොලබයි. 'දාසව්‍යා'- දාසභාවයෙන්. 'භුජ්ස්සො'- තමා සතු වූයේ. 'තතො නිදානං'- තමා සතුබව කරුණු කොට, 'කත්තාරද්ධානමග්ගං'- කාන්තරවූ අදන්මග, නිරුද්ධවූ දීර්ඝමාර්ගය යන අර්ථයි. 'තතො නිදානං'- ක්ෂෙම භූමිය කරුණු කොට,

'ඉමෙ පඤ්ච නිවරණෙ අප්පභිණෙ' යන මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රභිණ නොවූ කාමච්ඡන්දනිවරණය ණය සමාන කොට, සෙස්සත් රොගාදීන් සමාන වුවත් කොට දක්වන සේක. එහි මෝ සදාශ බවය- යමෙක් වනාහි අන්‍යයන්ගේ ණය ගෙන විනාශ කෙරේද හෙතෙම ඔවුන් විසින් 'ණය දෙව'යි කියනු

ලබන්නේද, පුරුෂ කියනු ලබන්නේද බඳිනු ලබන්නේද, කිසිවක් විරුද්ධව කියනට නොහැකි වෙයි, සියල්ල ඉවසයි. යම් හෙයකින් ඒ ණය ඔහුගේ ඉවසීමට කරුණු වේද එහෙයිනි. එපරිද්දෙන්ම යමෙක් යමකු කෙරෙහි කාමච්ඡන්දයෙන් ඇලේද, තෘෂ්ණාග්‍රහණයෙන් ඒ වස්තුව ගනීද, හෙතෙම ඔහු විසින් පරුෂ කියනු ලබන්නේද බඳිනු ලබන්නේද ගසනු ලබන්නේද, සියල්ල ඉවසයි. යම් හෙයකින් ඒ කාමච්ඡන්දය ඔහුගේ ඉවසීමට කරුණු වේද එහෙයිනි. ගෙහිමියන් විසින් වධ කරනු ලබන්නාවූ ස්ත්‍රීන්ගේ මෙතැයි. මෙසේ ණයක් මෙන් කාමච්ඡන්දය දතයුතු.

නැවත යම්සේ පිත්තරොගයෙන් ආතුර වූයේ මි- සකුරු ආදිය නමුදු දුන් කල්හි පිත්තරොගයෙන් ආතුර බැවින් ඒ මි සකුරු ආදීන්ගේ රස නොවිඳිද, 'නික්තයැ නික්තය' යි වමාරන්නේම වේද, එපරිද්දෙන් ව්‍යාපාදයට පැමිණි සිත් ඇත්තේ වැඩ කැමති ආචාර්යය උපාධ්‍යායයන් විසින් මදපමණකුදු අවවාද කරනු ලබන්නේ අවවාදය නොගනී. 'තෙපි මට ඉතාම උපද්‍රව කරවු' යනාදිය කියා සිවුරු හරි. පිතින් ආතුර බැවින් ඒ පුරුෂ මි සකුරු රස මෙන් ක්‍රොධයෙන් ආතුර බැවින් ධ්‍යානසුබාදි හෙද ඇති ශාසනරසය නොවිඳිනුයි මෙසේ රොගයක් මෙන් ව්‍යාපාදය දතයුතු.

නැවත යම්සේ නකත් දිනයෙහි සිරගෙයි බැඳි පුරුෂ නැකැත් කෙළියේ ආදිය නො දකීද, මධ්‍යය නො දකීද, අවසානය නොදකීද, හෙතෙම දෙවන දවස් මුදන ලද්දේ අහෝ! ඊයේ නැකැත් (කෙළි) මනාප විය, අහෝ! නැටුම් අහෝ! ගැයුම් (මනාප විය.) යනාදිය අසාත් පිළිවදන් නොදේද, කරුණු කිම යත්:- නැකැත් කෙළි නොවින්ද හෙයිනි. එපරිද්දෙන් ථීනමිද්ධයෙන් මචනාලද මහණ විසිතුරු නය ඇති ධර්ම ශ්‍රවණය නමුදු පවත්නා කල්හි ඒ ධර්මයාගේ මූල මැද අග නොමැ දනි. හෙතෙම ධර්ම ශ්‍රවණයෙන් නැඟී සිටි කල 'අහෝ! ධර්ම ශ්‍රවණය, අහෝ! කාරණය, අහෝ! උපමාව' යයි ධර්ම ශ්‍රවණයාගේ ගුණ කියන්නවුන්ගේ බස් අසාත් පිළිවදන් නො දෙයි. කරුණු කිම යත්:- ථීනමිද්ධයාගේ වශයෙන් ධර්ම කථාව නොවින්ද හෙයින් නැයි. බන්ධනාගාරයක් මෙන් ථීනමිද්ධය දත යුතු.

නැවත යම්යේ නැකැත් කෙළින්නාවූද දාස තෙම 'මේ නම් ඉක්මන් කටයුත්තෙක් ඇති, වහා එහි යව, ඉදින් නොයෙයි නම් තාගේ අත්-පා හෝ කන්- නාසා හෝ බිදිමි' කියන ලද්දේ වහා යේ මය. නැකැත් කෙළියේ මුල- මැද- අග විදිත්ට නො ලබයි. කුමක් හෙයින්? පරාධීන බැවිනි. එපරිද්දෙන් විනයෙහි ප්‍රගුණ නොවූවහු විවෙක සඳහා වනයට පිවිසියහු විසිනුදු කිසිවෙක්හිම යටත් පිරිසෙයින් කැපමසෙහිද අකැපය යන හැඟීම උපන් කල්හි විවෙකය හැර සිල් පිරිසිදු කරනු පිණිස විනයධරයකු සම්පයට යා යුතු වෙයි. විවෙක සුව විදිත්ට නො ලබයි. කුමක් හෙයින්? උද්ධච්චකුක්කුච්චයෙන් මඬනා ලද බැවිනැයි, මෙසේ දාස බවක් මෙන් උද්ධච්චකුක්කුච්චය දැනගනු.

නැවත යම්යේ කතර අදන්මගට පිළිපත් පුරුෂ සොරුන් විසින් මිනිසුන්ගේ (ධනය) පැහැර ගත් තැන ගිය තැන දැක දඩු ගබ්දයෙන්ද පක්ෂීන්ගේ ගබ්දයෙන්ද සොරු ආවාහු යයි යේ නමුදු සිටි නමුදු නවතී. නමුදු හටගත් සැක ඇත්තේ භාත්පසින් සැක ඇත්තේ වේද ගිය තැනට වඩා ආ තැන්ම ඉතා බොහෝ වේද, හෙතෙම දුකින් වෙහෙසින් ක්ෂේමභූමියට පැමිණෙන්නේ හෝ නොපැමිණෙන්නේ හෝ වෙයි එපරිද්දෙන් යමෙකුට අට තැන්හි විවිකිත්සා උපන්නී වේද, හෙතෙම 'බුදු වූයේ දෝ හෝ නො බුදු වූයේ දෝ හෝ යනාදී නයින් සැක කරන්නේ ගුණ සලකා ශ්‍රද්ධාවෙන් ගන්ට නොහැකි වෙයි. නොහැකිවන්නේ මාර්ගයට හෝ ඵලයට හෝ නොපැමිණෙනුයි. මෙපරිද්දෙන් මෙසේ කතර අදන් මග සොරු ඇද්ද නැද්දැ යි නැවත නැවත චිත්තයාගේ ඉදිරියට යෑම භාත්පස යෑම බැස ගැනීම තැති ගැනීම උපදවමින් නිර්භය භූමියට පැමිණීමට අන්තරාය කෙරේද, එපරිද්දෙන් විවිකිත්සාවද 'බුදුහුද නො බුදුහුද' යනාදී නයින් නැවත නැවත චිත්තයාගේ අභිමුඛයට යෑම භාත්පස යෑම බැස ගැනීම තැති ගැනීම උපදවන්නාහු ආර්ය භූමියට පැමිණීමට අන්තරාය කෙරේනුයි කතර අදන්මග මෙන් දැනගනු.

මෙවිට 'සෙය්‍යථාපි හික්ඛවෙ, ආණ්ණං' යන මෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ප්‍රහිණ වූ කාමච්ඡන්ද නිවරණය ණය

නැති බව සමාන කොට, සෙසු නිවරණයන් නිරෝධ බැව් ආදිය සමාන කොට දක්වන සේක. එහි මෝ සදාශ බවය-යම්සේ පුරුෂයෙක් ණය ගෙන කර්මාන්තයෙහි යොදවා සමෘද්ධිවූ කර්මාන්ත ඇත්තේ 'ණය' නම් පළිබෝධයට මූලය'යි සිතා පොලිය සහිත ණය පාවාදී පත්‍රය පලවාපියන්නේද නැවත ඔහුට එතැන් පටන් කිසිවෙක් දුතයකු නොම එවන්නේද, පතක් නො එවන්නේද, ඒ ණය හිමියන් දැකත් ඉදින් කැමති නම් ආසනයෙන් නැගිටින්නේද, ඉදින් නො කැමති නම් නො නැගිටින්නේද වෙයි. කුමක් හෙයින්? ඔවුන් සමග නොඇලුණු බැවිනි, නොලැගුණු බැවිනි. එපරිද්දෙන්ම මහණ තෙම මේ කාමච්ඡන්දය නම් පළිබෝධයට මූලයයි සනිට්ටුකරණයෙහි කී නියෙන්ම ධර්ම සයක් වඩා කාමච්ඡන්ද නිවරණය දුරු කෙරෙයි. මෙසේ ප්‍රභිණ වූ කාමච්ඡන්දය ඇති ඔහුට යම්සේ ණයෙන් මිදුණු පුරුෂයාට ණය හිමියන් දැක නොම භයක් නො තැති ගැනීමක් වේද, එපරිද්දෙන් පරවස්තුවෙහි නොම ඇලීමක් නො බැඳීමක් වෙයි. දිව්‍ය රූපයන් නමුදු දක්නහුට කෙලෙස් නූපදී. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ණය නැති බව මෙන් කාමච්ඡන්දයාගේ ප්‍රභාණය වදාළහ.

නැවත යම්සේ ඒ පිත්ත රොගයෙන් ආතුරවූ පුරුෂ තෙම බෙහෙත්කිරීමෙන් ඒ රොගය සන්සිදුවා එතැන් පටන් මී-සකුරු ආදීන්ගේ රස විඳිද. එපරිද්දෙන් මහණ 'මේ ව්‍යාපාදය නම් අර්ථකරණයෙකැ'යි (මෙන්තානිමිත්ත ආදී) ධර්ම සය වඩා ව්‍යාපාද නිවරණය දුරු කෙරෙයි. හෙතෙම මෙසේ ප්‍රභිණවූ ව්‍යාපාදය ඇත්තේ- යම්සේ පිත්තරොගයෙන් මිදුණු පුරුෂ මී-සකුරු ආදී මධුරයන් ප්‍රිය කෙරෙමින් සෙවනය කෙරේද. එපරිද්දෙන් ආචාර ප්‍රඥප්ති ආදිය හික්මවනු ලබන්නේ හිසින් පිළිගෙන ප්‍රිය කෙරෙමින් හික්මෙයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආරොග්‍යය මෙන් ව්‍යාපාදයාගේ ප්‍රභාණය වදාළහ. යම්සේ නැකැත් දිනයෙහි සිරගෙට ප්‍රවේශ කළ ඒ පුරුෂ අනිත් නැකැත් දිනයෙකිනි 'පෙරත් මම ප්‍රමාද දොෂයෙන් බඳනා ලද්දේ ඒ නකත්කෙළී නොවින්දෙමි, මෙවිට නොපමා වන්නෙමි' යම්සේ ඔහුගේ පසමිතුරෝ අවකාස නොලබන්ද එපරිද්දෙන්

අප්‍රමාදව නකත්කෙළි විඳි 'අහෝ! නකත් කෙළිය'යි උදන් අනාද. එපරිද්දෙන් මහණ 'මේ ටීනමිද්ධය නම් මහානර්ථකර' යයි ධර්ම සය වඩා ටීනමිද්ධ නිවරණය දුරු කෙරෙයි. හෙතෙම මෙසේ ප්‍රහීණවූ ටීනමිද්ධය ඇත්තේ- යම්සේ බන්ධනයෙන් මිදුනු පුරුෂ සතියකුදු නකත්කෙළියේ ආදිමධ්‍ය පර්යාවසානය විඳිද එපරිද්දෙන් දහම් නමැති නකත්කෙළියේ ආදිමධ්‍ය පර්යාවසානය විඳිමින් සිවුපිළිසිඹියා සමග රහත් බවට පැමිණෙයි...එහෙයින් භාග්‍යවත්හු බන්ධනයෙන් මිදීම මෙන් මිනමිද්ධයාගේ ප්‍රභාණය වදාළහ. නැවත යම්සේ දාසයෙක් කිසියම් මිතුරකු ඇසුරු කොට හිමියන්ට ධනය දී තමා සියසතු කොට එතැන්පටන් යමක් කැමති නම් එය කරන්නේද, එපරිද්දෙන් මහණ, 'මේ උද්ධච්චකුක්කුච්චය නම් මහානර්ථ කර යයි ධර්ම සය වඩා උද්ධච්චකුක්කුච්චය දුරු කෙරෙයි. හෙතෙම මෙසේ පහවූ උද්ධච්චකුක්කුච්චය ඇත්තේ- යම්සේ දාසභාවයෙන් මිදුණු පුරුෂ යමක් කැමති නම් එය කෙරේද, ඔහු කිසිවෙක් බලාත්කාරයෙන් එයින් නොවළකාද එපරිද්දෙන් මහණ කැමති සේ නෛෂ්කාම්‍ය ප්‍රතිපදාවට පැමිණෙයි. ඔහු උද්ධච්චකුක්කුච්චය බලාත්කාරයෙන් එයින් නොනවත්වයි. එහෙයින් භාග්‍යවත්හු දාසභාවයෙන් මිදීම මෙන් උද්ධච්චකුක්කුච්චයාගේ ප්‍රභාණය වදාළහ.

යම්සේ බලවත් පුරුෂයෙක් හස්තසාරය ගෙන සැදුණු ආයුධ ඇත්තේ පිරිවර සහිත වූයේ කතරට පිළිපදනේද, සොරු- ඔහු දුරින්ම දැක පලායන්නාහුද, හෙතෙම සුවසේ ඒ කතර තරණය කොට ක්ෂෙමභූමියට පැමිණියේ තුටුපහටු වන්නේද, එපරිද්දෙන් මහණ 'මේ විචිකිච්ඡාව නම් අනර්ථ කරන්නීය'යි ධර්මයන් සඳෙන වඩා විචිකිච්ඡාව නම් අනර්ථ කරන්නීය' යි ධර්මයන් සඳෙන වඩා විචිකිච්ඡාව දුරුකෙරෙයි. හෙතෙම මෙසේ ප්‍රහීණවූ විචිකිච්ඡා ඇත්තේ යම්සේ බලවත් වූ සැදුණු ආයුධ ඇති සපරිවාරවූ පුරුෂයෙක් සොරුන් දැක නිර්භය වූයේ සොරුන් තෘණයක් කොටද නොගෙන සුවසේ නික්ම ක්ෂෙමභූමියට පැමිණේද, එපරිද්දෙන් දුශ්චරිත නමැති කාන්තාරය තරණය කොට පරමක්ෂෙමභූමිවූ අමා නිවනට

පැමිණෙයි. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ක්ෂෙමභූමියක් මෙන් විචිකිච්ඡා ප්‍රභාණය වදාළහ.

‘ඉමමෙව කායං’- මේ කරජකය. ‘අභිසන්දෙති’- තෙමයි, ස්තේහ කෙරෙයි, සියලු තැන්හි පැවති ප්‍රීතිසුවය කෙරෙයි. ‘පරිසන්දෙති’- හාත්පසින් තෙමයි ‘පරිපුරෙති’- වාතයෙන් හස්ත්‍රාවක් මෙන් පුරයි. ‘පරිප්ථරති’- හාත්පසින් ස්පර්ශ කෙරෙයි. ‘සබ්බාවානො කායස්ස’- ඒ භික්ෂුහුගේ සියලු කොටස් ඇති ශරීරය පිළිබඳ උපාදිණ්ණක සන්තතිය පවත්නා තැන්හි සිව්-මස්-ලේ-අනුව ගිය කිසි මද පමණකුදු තැනක් පළමුවන දැනැන් සුවයෙන් ස්පර්ශ නොකරන ලද්දේ නම් නොවෙයි ‘දක්ඛො’- නභානිය වූර්ණ කරන්ටද යොදන්තටද පිඬුකරන්ටද දක්ෂවුයේ, ප්‍රතිබල වුයේ ‘කංසථාලෙ’- යම් කිසි ලොභයකින් කළ බඳුනෙකිනි. යම් භෙයකින් මැටිබඳුන ස්ථිර නොවේද, පිඬුකරන්තහු බිඳේද, එහෙයින් එය නොදක්වයි. ‘පරිප්ථොසකං පරිප්ථොසකං’- ඉස ඉස ‘සන්තෙය්‍යං’- වමනින් කස්තලිය ගෙන දකුණතින් පමණින් යුත් දිය ඉස ඉස පිරිමදිමින් පිඬු කරන්නේය. ‘ස්තෙහානුගතා’ උදක ස්තෙහයෙන් යුක්ත වූවා ‘ස්තෙහපරෙතා’- උදක ස්තෙහයෙන් හාත්පසින් යුක්ත වූවා. ‘සන්තරබාහිරා’- ඇතුළු පෙදෙසද පිටත පෙදෙසද සමග සියලු තැනම දියතෙතින් ස්පර්ශ කරන ලද්දී යන අර්ථයි. ‘න ච පග්ඝරණි’- බිඳ බිඳ දිය නොවැගිරෙයි. අතින්ද දැගිල්ලෙන්ද ගන්ටත් වැටි කරන්ටත් හැකි වෙයි යන අර්ථයි.

ද්විතියධ්‍යාන සුවය පිළිබඳ උපමාවෙහි ‘උබ්භිතොදකො’- උඩට බිඳුණු ජලය ඇත්තේ, (පොළොව) බිඳී උඩට නඟින දිය ඇත්තේ යට බිඳී උඩට නඟින දිය ඇත්තේ නොවෙයි, තවද ඇතුළතම උපදින දිය ඇති යන අර්ථයි. ‘ආයමුඛං’- එන මග ‘දෙවො’- වැස්ස. ‘කාලෙන කාලං’- අඩමසක් පාසා හෝ දසදිනක් පාසා හෝ යන අර්ථයි. ‘ධාරං’- වැසි පොද ‘නානුප්පවෙච්ඡෙය්‍ය’- නොපිවිසෙන්නේය. නොවස්තේය යන අර්ථයි. ‘සිතා වාරිධාර උබ්භිප්පිත්වා’- සිහිල් දිය ඒ විල පුරමින් ඉපද. ඒ එසේමැයි- යටින් උඩට නඟින දිය උඩට නැඟි බිඳෙන්නේ ජලය අලළයි. සිවුදිගින් පිවිසෙන දිය පරණලා-

තණ- දර- දඬු ආදියෙන් කලඹයි, වැසිදිය පොදු වැටීමෙන් හටගත් බුබුළුවලින් ජලය කලඹයි. තවද පිහිටියේම වී සෘද්ධියෙන් මවන ලද්දක් මෙන් උපදනා ජලය මේ පෙදෙස පැතිරෙයි, මේ පෙදෙස නොපැතිරෙයි යනු නැති. එයින් ස්පර්ශ නොකළ අවකාසයෙක් නම් නොවෙයි. එහි රහදය මෙන් කරජකය, ජලය මෙන් දෙවන දැහැන්සුවයය, සෙස්ස පළමු නයින්ම දතයුතු.

තෘතීයධ්‍යානසුවය පිළිබඳ උපමාවෙහි උපුල් මෙහි ඇත්තූයි 'උප්පලිනී' නමු. සෙසු දෙපදයෙහිද මෙම නයයි. තවද- මෙහි සුදු රත්- නිල් වූවන් අතුරෙහි යම් කිසිවක් උපුල් මැයි, උනු සියපත් ඇතියේ 'පුණ්ඩරීක' නම. සියපත් ඇතියේ 'පදුම' නම, නොහොත් පත්‍රනියමයක් නැතිවම සුදු වූයේ 'පදුම' ය රත් වූයේ 'පුණ්ඩරීක'යැයි මේ මෙහි විනිශ්චයයි. 'උදකානුග්ගතානි'- ජලයෙන් නොනැංගානු. 'අන්තොනිමුග්ගපොසිනී'- ජලතලයාගේ ඇතුළත ගැලුනානු ම වී පොෂණය වෙති, වැඩෙති, යන අර්ථයි. සෙස්ස පළමු නයින්ම දතයුතු.

චතුර්ථධ්‍යානසුවය පිළිබඳ උපමාවෙහි 'පරිසුද්ධෙන චෙතසං පරියො දාතෙන්' යන මෙහි උපක්ලෙශ රහිතාර්ථයෙන් පරිසුද්ධිය, ප්‍රභාස්වරාර්ථයෙන් පරියොදානය දතයුතු ඔදා තෙන වත්ථෙන්'- යන මෙය සෘතු පැතිරීම සඳහා කියන ලදී. ඒ එසේ මැයි- කිලිටි වතින් සෘතු පැතිරීමක් නොවෙයි. එකෙණෙහි සේදු පිරිසුදු වතින් සෘතු පැතිරීම බලවත් වෙයි. යම් හෙයකින් මේ "උපමාවෙහි වස්ත්‍රය මෙන් කරජකය වේද සෘතු පැතිරීම මෙන් සතරවන දැහැන්සුවය වේද, එහෙයින් යම්සේ මොනොවට ස්නානය කළ පිරිසුදු වතක් හිස සහිතව පොරවා හුන් පුරුෂයාගේ ශරීරයෙන් සෘතුගුණය සියලුම වස්ත්‍රයෙහි හැසිරේද වස්ත්‍රයාගේ කිසි ස්පර්ශ නොකළ අවකාසයෙක් නොවේද, එපරිද්දෙන් සතරවන දැහැන්සුවයෙන් හික්ෂුහුගේ කරජකය පිළිබඳ කිසි අවකාසයෙක් ස්පර්ශ නොකරන ලද්දේ නොවේයයි මෙසේ මෙහි අර්ථ දතයුතු නොහොත් චතුර්ථධ්‍යාන චිත්තයම පොරෝනා ලද වස්ත්‍රය මෙනි, එයින් උපදනා රූපය සෘතු පැතිරීම මෙනි, ඒ එසේමැයි- යම්සේ සුදු වස්ත්‍රය කය

ස්පර්ශ නොකර කල්හිදු එයින් උපදනා සතුටෙන් සියලු තැන්හි වූ කය ස්පර්ශ කරන ලද්දේ වේද, එපරිද්දෙන් චතුර්ථධ්‍යානයෙන් උපන් සියුම් රූපයෙන් හික්ෂුණුගේ සියලු තැන්හිවුම කය ස්පර්ශ කරන ලද්දේ වේයයි මෙසේත් මෙහි අර්ථ දතයුතු.

පූර්වෙතිවාසඥාන උපමාවෙහි එදවස කළ ක්‍රියාව ප්‍රකට වේ නුයි. එදවස ගිය ගම් තුනක්ම ගන්නා ලදී. එහි ගම් තුනට ගිය පුරුෂයා මෙන් පූර්වෙතිවාසඥානලාභී තෙම දතයුතු. මේ තුන මෙන් තුන් භවය දතයුතු. ඒ පුරුෂයාට ගම් තුනෙහි එදවස කළ ක්‍රියාව ප්‍රකටවීම මෙන් පූර්වෙතිවාසය පිණිස සිත එළවා හුන් මහණහට තුන් භවයෙහි කළ ක්‍රියාව පහළ විම දතයුතු.

දිවැස් උපමාවෙහි- 'වෙ අගාරා'- ගෘහ දෙකක්. 'සද්වාරා'- මුඛද්වාර සහිත වූවාහු 'අනුවංකමන්තෙ'- ඔබ්බොබ්බ සක්මන් කරන්නාවුන් 'අනුවිවරන්තෙ'- එනා මෙනා හැසුරෙන්නාවුන් මෙ හෙයින් නික්ම තෙල ගෙට තෙල ගෙයින් නික්ම හෝ මේ ගෙට පිවිසීමේ වශයෙන් දතයුත්තාහුය. ඒ උපමාවෙහි මුඛද්වාර සහිත ගෙවල් දෙක මෙන් ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධිහුය. ඇස් ඇති පුරුෂයා මෙන් දිවැස්තුවණු ලත් මහණය. ගෙවල් දෙක අතර සිට බලන්නාවූ ඇස් ඇති පුරුෂයාට ගෙවල් දෙකට පිවිසෙන නික්මෙන පුරුෂයන් ප්‍රකටවූ කාලය මෙන් ආලෝකය වඩා බලන්නාවූ දිවැස් ලාභිහට චුතවන උපදින සත්වයන් ප්‍රකටවූ කාලය ය. නැවත කීම ඔවුහු තුවණට ප්‍රකට වූවාහුද, පුද්ගලයාහටද යත්:- තුවණටය. තවද ඒ තුවණට ප්‍රකට බැවින් පුද්ගලයාහට ප්‍රකට වූවාහුම යයි.

ආශ්‍රවක්ෂයඥාන උපමාවෙහි- 'පබ්බත සංඛෙපෙ- පර්වත මස්තකයෙහි. 'අනාවිලො'- කර්දම (-මඩ) රහිත වූයේ සිප්පි බෙල්ලෝද රන්වන් බෙල්ලෝද- 'සිප්පිසම්බුක්' නම. කැටද කැබිලිතිද- සක්කරකයීල නම. මසුන්ගේ ගුම්බය, සමූහයනුයි මව්ෂගුම්බ නම. 'තිට්ඨන්තම්පි වරන්තම්පි'- යන මෙහි කැට- කැබලිති සිටීමය, සෙස්සෝ හැසිරෙන්නාහුත් සිටින්නාහුත් වෙති, තවද යම්සේ අතරින් අතරැ සිටියාවූද හුන්නා වූද හෝනාවූද දෙනුන් ඇති කල්හි 'මේ දෙන්නු හැසිරෙති' ඇවිදින දෙනුන්

සඳහා අන්‍යයෝත් 'ඇවිදිති' කියනු ලැබෙන්නද එපරිද්දෙන් සිටිනාවුම කැට- කැබිලිති ගෙන ඉතිරි දෙකද 'තිට්ඨන්තං'යි කියන ලද නැවත හැසිරෙන්නාවූ ඉතිරි දෙක ගෙන කැට කැබිලිතිද 'වරන්තං'යි කියන ලදී. ඒ උපමාවෙහි ඉවුරෙහි සිට බලන්නාවූ ඇස් ඇති පුරුෂයාට සිප්පි- සම්බුකාදීන් ප්‍රකටවූ කාලය මෙන් ආශ්‍රවයන්ගේ ක්ෂය කිරීම පිණිස සිත එළවා හුන් මහණ හට සිවුසස් ප්‍රකටවූ කාලය දතයුතු.

මෙවිට සත් ආකාරයකින් සමාන ලිංග හෙයින් සමාන ගුණ හෙයින් ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ නම් ගන්නාහු 'අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු සමණො ඉතිපි' යනාදිය වදාළහ. එහි 'එවං බො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සමණො හොති' යනාදි තැනහි මහණෙහි මෙපරිද්දෙන් මහණ සන්සිදුවන ලද පව් ඇති බැවින් සමණ වෙයි. බැහැර කළ පව් ඇති බැවින් 'බ්‍රාහ්මණ වෙයි. ස්නාතකල්ලේඛ ඇති බැවින් 'නහාතක' වෙයි. සෝදන ලද කෙලෙස් ඇති බැවින් යන අර්ථය සිවුමඟ නුවණ සංඛ්‍යාතවූ වෙදයන් විසින් අකුලඳ ධර්මයන් නැසූ බැවින් 'වෙදඟු' වෙයි දන්නා ලද බැවින් යන අර්ථය. එහෙයින්ම 'විදිතා'ස්ස හොත්ති' යනාදිය වදාළහ. කෙළෙසුන් වගුළු බැවින් 'සොත්තිය' වෙයි. නිශ්ශ්‍රැත බැවින් පහවූ බැවින් යන අන්‍යර්ථය. කෙළෙසුන් දුරු කළ බැවින් 'අරිය' වෙයි. දුරුවූ බැවින් යන අර්ථය. සෙස්ස සියලු තැනහි ප්‍රකට මැයි.

(මහාඅස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (9)

40. චූලඅස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සුතං' යි චූලඅස්සපුර සූත්‍රයයි. දෙශනාකාරණය පළමු සූත්‍රයට සමාන මැයි 'සමණසාමීචි පටිපදා'- මහණුන්ට සුදුසුවූ මහණුන්ගේ අනුලෝමී පිළිවෙත, සමණමලාණං' යනාදියෙහි මේ ධර්මයෝ උපදනාහු මහණුන් මිලිනයන් මල ගත්තවුන් කෙරෙහි. එහෙත් 'සමණමල' යයි කියනු ලැබෙන්න. මොවුන් විසින් ශ්‍රමණයෝ දූෂ්‍ය කරනු ලැබෙන්න, ප්‍රදූෂ්‍ය කරනු ලැබෙන්න, එහෙයින් 'සමණදොස'යයි කියනු ලැබෙන්න. මොවුහු

ඉපද මහණුන් කසටයන් ඔපස් රහිතයන් කෙරෙති. මලානික කෙරෙන්, එහෙයින් සමණ කසටයයි කියනු ලැබෙත් 'ආපායිකානං ධානානං'- අපායයෙහි උපදවන කාරණයන්ට, 'දුග්ගතිවෙදනියානං'- දුග්ගතියෙහි විපාක වෙදනාවන්ට ප්‍රත්‍යය වුවන්ට. 'මතජං නාමි'- මනුෂ්‍යයෝ තියුණු යකඩ අරයෙන් ගටා ඒ යනුණු මස් සමග මැඩ කොස්වා ලිහිණින්ට කවති, ඔවුහු මල කරන්ට නොහැක්කාහු මැරෙති, ඉදින් නො මැරෙත් නම් පැහැර මරති අනතුරු ඔවුන්ගේ කුස පලා අතුනු ජලයෙහි සෝදා සුණු ගෙන මස් සමග මැඩ නැවත කවති, මෙසේ සත්වරක් කවා ගත් යනුණෙන් ආයුධ කෙරෙති. එය මොනොවට පුහුණුවූ ලොභොකරුවෝම බොහෝ අත්තම්මිල ලැබ කෙරෙත්. එය මළ ලිහිණියා කෙරෙන් උපන් හෙයින් 'මතජ' යයි කියනු ලැබේ. ඉතා තියුණු වේ. 'පිතනිසිතං'- දිය බොන ලද්දාවූද ගලෙහි මොනොවට ගටන ලද්දාවූද, 'සංඝාටියා'- කොපුවෙන්. 'සම්පාරුතං'- හාත්පසින් වසන ලද්දේ 'සම්පලිවෙට්ඨිතං'- හාත්පසින් වෙළෙන ලද්දේ, 'රජොජලලිකස්ස'- රජස්- දැලි ධරන්නහුගේ. 'උදකොරොහකස්ස'- දවසට තුන්වරක් දියට බස්නහුගේ. 'රුක්ඛමූලිකස්ස'- රුක්මූල වසන්නහුගේ 'අබ්භො කාසිකස්ස'- අභ්‍යවකාශයෙහි වසන්නහුගේ 'උබ්භට්ඨකස්ස'- උඩුකුරුව සිටින්නහුගේ. 'පටියායහත්ති කස්ස'- මසකට වරක් හෝ අඩමසකට වරක් හෝ වළඳන්නහුගේ මේ සියල්ල ලබ්ධියෙන්ම කියනලද, ඒ එසේ මැයි මේ ශාසනයෙහි සිවුරු දරන්නාවූ මහණ 'සංඝාටික'යයි නොකියනු ලැබේ, රජස් දැලි දැරීම් ආදී ව්‍යයෝද මේ ශාසනයෙහි නැත් මැයි. බුද්ධ වචනයට 'බුද්ධ වචන'යිම නාමයය. මන්ත යි නාමයෙක් නැති. එහෙත් 'රුක්ඛ මූලිකය, අබ්භොකාසිකය' යන මෙතෙක්ම ලැබෙයි. හෙද (මෙහි) බාහිර සමයෙන්ම කියන ලදී. 'ජාතමෙව නං'- උපන් දිනයෙහි උපන් ඇසිල්ලක් ඇත්තාවූම ඔහු 'සංඝාටිකං කරෙය්‍යං'- සඟළවතක් හඳවාද පොරවාද සංඝාටිකයකු කරන්නාහුය. සියලු තැන්හිම මෙම නයයි.

විසුද්ධමත්තානං සමනුපස්සති' තමා විශුද්ධියකැයි දකී. එහෙත් ඒ තාක් විශුද්ධ යයි නොකියුතු. 'පාමජ්ජං ජායති'- සතුටු ආකාරය උපදී 'පමුදිතස්ස පිති'- සතුටු වූවහුගේ සියලු

ශරීරය අළලමින් ප්‍රීතිය උපදී පිතිමනස්ස කායො'- ප්‍රීතියෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයාගේ නාම කාය. පස්සමිහති'- පහවූ වා ඇත්තේ වෙයි, 'සුඛං වෙදෙති'- කායිකවූද වෛතසිකවූද සුවයවිඳී. 'චිත්තං සමාධියති'- මේ නෛෂ්කාමාස සැපයෙන් සුවපත් වූවහුගේ සිත එකඟවෙයි. අර්පණාවට පැමිණියක් මෙන් වෙයි 'සො මෙත්තා සහගතෙන වෙනසා'- යටකෙලෙස් වශයෙන් පටන් ගන්නා ලද දෙශනාව පර්වතයෙහි වට වැස්සක් නදියට මෙන් අනුසන්ධි නො ඉක්ම බුහිම විහාර භාවනාවට බැස ගන්නා ලද්දිය. එහි යමක් කියයුතු වන්නේ නම් ඒ සියල්ල විශුද්ධි මාර්ගයෙහි කියන ලද මැයි 'සෙය්‍යථාපි හික්ඛවෙ, පොක්ඛරණි' යනු මහා සීහනාද සූත්‍රයෙහි පොකුණට මාර්ගය උපමා කරන ලද, මෙහි ශාසනය උපමා කරන ලද්දේ යයි දත යුතු ආසවානං ඛයා සමණො භොති'- සියලු කෙලෙසුන් සන්සිදුවන ලද බැවින් පරමාර්ථ ශ්‍රමණ වූයේ වේ. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට වූයේ මැයි.

(වූලඅස්සපුර සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (10)

'ප්‍රපඤ්චදිපිකා' නම් මැදුම්සඟි සිංහල අටුවාවෙහි සිවුවැනිවූ මහායමකවර්ග වර්ණනා.
මෙනකින් සමාප්තයි.

41. සාලෙය්‍යක සූත්‍ර වර්ණනා.

එවං මෙ සුතං යි සාලෙය්‍යක සූත්‍රයයි. එහි 'කොසලෙසු'- 'කොලස' නම් දනව්වැයි රාජකුමාරයෝය, ඔවුන්ට නිවාසවූ එක් ජනපදයකුදු රුඪිශබ්දයෙන් 'කොසල'යි කියනු ලැබේ. ඒ කොසොල්දනව්වෙහි. පොරණැදුරෝ වනාහි මෙසේ කිහු:- යම් හෙයකින් පෙර මහාපණාද රාජකුමාරයා නා නා නළුවන් දැක සිහින පමණකුදු නොකරන්නහු අසා රජ්ජුරුවෝ කීහ: යමෙක් මපුතු සිනහ කරවා නම් ඔහු සර්වාලංකාරයෙන් අලංකාර කෙරෙමි' ඉක්බිති නගුල් පවා හැරදමා මහාජනසමූහයා රැස්වූ කල්හි මනුෂ්‍යයෝ අතිරෙකවූ සත් වසක් මුලුල්ලෙහි නොයෙක් ආකාර කෙළි දක්වා ඔහු සිනහ කරන්ට නොහැකිවූහ. ඉක්බිති සක්දෙව්වරජ දෙව්නළුවකු යැවීය. හෙතෙම දිව්‍යනාටකයක් දක්වා

සිනහ කරවී. එකල්හි ඒ මනුෂ්‍යයෝ තම තමන් වසන තැනට අභිමුඛව ගියාහුය. ඔවුහු අභිමුඛයෙහි මිත්‍රසුභාදාදීන් දැක පිළිසඳර කරන්නාහු 'කිම සුවදැ?' යි කීහ. එහෙයින් ඒ 'කුසලය, කුසලය' යන වචනය ගෙන ඒ පෙදෙස 'කොසල' යි කියනු ලැබේයයි 'වාරිකං වරමානො' - අතුරිත වාරිකාවෙහි හැසිරෙන සේක. 'මහතා භික්ඛු සංසෙන සද්ධිං' - සියයක් හෝ දහසක් හෝ සියදහසක් හෝ, යි මෙසේ පිරිසිදීම් රහිතවූ මහාභික්ෂුසංඝයා සමග. 'බ්‍රාහ්මණගාමො' - බමුණන් රැස්වන ගමද 'බ්‍රාහ්මණගාම' යි කියනු ලැබේ. බමුණන්ගේ හොගග්‍රායද කියනු ලැබේ. මෙහි රැස්වන ගම අදහස් කරන ලදී. 'තදවසරි' - එ ගමට ඇතුල්වූහ, පැමිණියහ යන අර්ථය, යම් හෙයකින් මෙහි විහාරය නියම නොකරන ලදද, එහෙයින් එ ගමට නුදුරු තැනහි බුදුනට සුදුසුවූ එක් වනලැහැබෙක් වන්නේය, ශාස්තෘන් වහන්සේ ඒ වනලැහැබට වැඩි සේකැයි දතයුතු. 'අස්සොසුං' - ඇසුහ, ලැබූහ, ශ්‍රෝතද්වාරයට පැමිණි වචනයාගේ ශබ්දානුසාරයෙන් දැන ගත්හ. 'බො' යනු අවධාරණාර්ථයෙහි පදපුරණමාත්‍රයෙහි හෝ නිපාතය එහි අවධාරණාර්ථයෙන් 'ඇසුවාහුමය, ඔවුන්ට කිසි ශ්‍රවණාන්තරාවෙක් නොවීය' යන මේ අර්ථය දතයුතු පදපුරණයෙන් බ්‍යඤ්ජනයාගේ සිලුටු බව පමණක් මැයි.

මෙවිට යම් කරුණක් ඇසුවාහුද එය ප්‍රකාශ කරන්නට සමණො බලු හෝ ගොතමෝ යනාදිය කියන ලද. එහි සන්සිඳුවන ලද පව් ඇති බැවින් 'සමණ' යිද දතයුතු 'බලු' යනු අනුශ්‍රවනාර්ථයෙහි නිපාතය. 'හෝ' යනු ඔවුන්ගේ අනන්මතන් ඇමතීම් මාත්‍රයෙකි. 'ගොතමෝ' යනු භාග්‍යවතුන්ගේ ගොත්‍ර වශයෙන් දැක්වීමය. එහෙයින් සමණො බලු හෝ, ගොතමෝ යන මෙහි පින්වන ශ්‍රමණයෝ ගෞතම ගොත්‍ර ඇත්තාහු ල' යි මෙසේ අර්ථ දතයුතු. 'සකාපුත්තො' යන මේ වනාහි භාග්‍යවතුන්ගේ උසස් කුලය දැක්වීමය. 'සකා කුලා පබ්බජිතො' යනු සැදැහැයෙන් පැවිදිවූ බැව් දැක්වීමය, කිසි පිරිහීමකින් නොමඬනා ලද්දේ ක්ෂය නොවූ මැ ඒ කුලය හැර සැදැහැයෙන් පැවිදි වූයේය යි කියන ලද්ද වෙයි. එයින් මත්තෙහි කී අරුත් ඇත්තේමය. 'තං බො පන' යනු ඉන්පමිභූතාබ්‍යානාර්ථයෙහි

කර්මවචනය, ඒ හවත් ගෞතමයන්ගේ යන අර්ථයි. 'කලායාණො' - කලායාණ ගුණයෙන් සමන්විතවූ ශ්‍රේෂ්ඨවූ යයි කියන ලදවෙයි. 'කිත්තිසද්දො' - කීර්තිය මැයි, ස්තූතිසොෂය හෝ යි. 'අබිභුග්ගතො' - දෙවියන් සහිත ලොව යට කොටගෙන උඩට නැංගේ. කුමක්ද යත්:- 'ඉති' පී සො භගවා -පෙ- බුද්ධො භගවා'යි. එහි මේ පදසම්බන්ධය- 'සො භගවා ඉතිපී අරහං, ඉතිපී සම්මාසම්බුද්ධො -පෙ- ඉතිපී භගවා'යි. මේ කරුණෙන්ද මේ කරුණෙන්දැයි කියන ලද වේ. එහි පළමු කොට (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) දුරුවූ හෙයින්ය. (කෙලෙස්) සතුරන්ද (සංසාරචක්‍රයාගේ) දැවිද නැසූ හෙයින්ය, ප්‍රත්‍යයාදීන්ට සුදුසු හෙයින්ය, පව් කිරීමෙහි රහස් නැති හෙයින්ය'යි මේ කාරණයන්ගෙන් ඒ භාග්‍යවත්තු 'අර්හත්, යයි දහසූතුය යනාදී නයින් මාතෘකාව බහා මේ සියලුම පදයෝ විශුද්ධිමාර්ගයෙහි බුද්ධානුස්මෘති නිර්දේශයෙහි විස්තර කරන ලද්දානු නුයි. එයින් ඒ පදයන්ගේ විස්තරය ගතයුතු. 'සාධු බො පන' - සුන්දරය, අර්ථ ඵලවත්තේය, සුව ඵලවත්තේයයි කියන ලද වෙයි. 'තථා රූපානං අරහනං' - ඒ හවත් ගෞතම යම් බඳුද, එබඳුව නොයෙක් කප් කෙළසියදහසකිනුදු දුර්ලභවූ දර්ශන ඇති ව්‍යාමප්‍රභාවෙන් පරික්ෂෙප කරන ලද අසු අනුවාඤ්ජන නමැති රත්නයෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ උතුම්වූ දෙනිස් මහාපුරුෂ ලක්ෂණයෙන් ගැවසීගත් මනහර ශරීර ඇති අත්‍යප්තිකර දර්ශන ඇති ඉතා මිහිරිවූ ධර්මදේශනා ශබ්ද ඇති විද්‍යමානවූ ගුණයන්ට පැමිණීමෙන් ලෝකයෙහි 'අරහත්ත'යයි ලද වචන ඇති රහතුන්ගේ. 'දස්සනං හොති' - ප්‍රසාදයෙන් සොමයවූ ඇස් අන්මිලනය කොට දැකීම මාත්‍රයකුදු සුන්දර වෙයි. ඉදින් තවද අෂ්ටාංගසමන්විතවූ බ්‍රහ්මස්වරයෙන් දහම් දෙසන්නහුගේ එක් පදයකුදු අසන්ට ලබන්නෙමු නම් අභිශයින් සුන්දර වූයේම වන්නේයයි මෙසේ අදහස් කොට. 'යෙන භගවා තෙනුපසංකම්ප්සු' - සියලු කටයුතු හැරදමා සතුටු සිත් ඇත්තානු පැමිණියානුය.

'එතදවොචුං' - ප්‍රශ්න ද්විවිධ මැයි. අගාරියපාවිඡාවද අනගාරියපාවිඡාවදැයි. එහි 'කිං හත්තෙ', කුසලං? කිං

අකුසලං?' යි අගාරියපාවිෂාව ආය, ඉමේ නු බො හන්තෙ පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා?' යි මේ නයින් අනගාරියපාවිෂාව ආය. මොවුහු වූකලි තමහට අනුරූපවූ අගාරියපාවිෂාව විචාරන්නාහු මේ 'කො නු බො භො ගොතම, හෙතු? කො පච්චයෝ?' යනාදි වචනය කීවාහුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුනට යම්සේ සලකන්ට නොහැකි වෙන්ද, එසේ සැකෙවින්ම පළමුකොට ප්‍රශ්නය විසඳන සේක්- 'අධම්මචරියා විසමචරියා හෙතු බො ගහපතයෝ'- යනාදිය වදාළහ. තවද කුමක් හෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ නො සැලකිය හැකි වෙන් නම් එසේ විසඳු සේක්ද යත්: ඔවුහු යම් හෙයකින් පණ්ඩිතයම්හ' යි මාන ඇත්තාහු වෙන්ද, පළමුම මාත්‍යකාව තබා යම්සේ සැලකිය හැකි වෙන්ද, එසේ අර්ථ විස්තර කළ කල්හි දෙශනාව නො ගැඹුරු යයි සිතමින් අවමන් කෙරෙත්ද, අපිදු කියන්නමෝ මෙපරිද්දෙන්ම කියන්නෙමු යි කියන්නාහු වෙන්ද. එහෙයින් ඔවුන්ට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ සලකන්ට නො හැකි වෙන්ද, එසේ සැකෙවින්ම පළමු කොට ප්‍රශ්නය විසඳු සේක. ඉක්බිති සලකන්ට නොහැකි වූවන්ට විස්තර දෙශනාවට යාඥා කරන ලද්දාහු විස්තරෙන් දෙසනු පිණිස 'තෙන හි ගහපතයෝ' යනාදිය වදාළහ. එහි 'තෙන හි' යනු කාරණාර්ථයෙහි නිපාතය, යම් හෙයකින් තෙපි මා යාඥාකරවුද එහෙයින් යන අර්ථයි. 'තිවිධං- කොටස් තුනකින්' 'කායෙන'- කායද්වාරයෙන්. 'අධම්මචරියා විසමචරියා'- අධම්මචරියා නම් වූ විසමචරියාව. මේ නැවත මෙහි පදාර්ථය- අධර්මයාගේ හැසිරීම 'අධම්මචරියා' නමු. අධර්මකරණය යන අර්ථයි විසමව හැසිරීම නොහොත් විෂම කර්මයාගේ කිරීම විසමචරියා'- නමු. අධම්මචරියා වූවාත් විසමචරියා වූවාත් ඕ නුයි 'අධම්මචරියාවිසමචරියා' නමු. මේ උපායයෙන් සියලු කුශලාකුශල පදයන්හි අරුත් දහසුතු

'ලුද්දො' කැකුළුවූ, දරුණුවූ, සැහැසි වූයේ. 'ලොහිතපාණි' අනුන් ජීවිතයෙන් තොර කරන්නහුගේ දෙඅත්ල ලෙහෙයෙන් තැවරෙති, ඉදින් නො තැවරෙත් නමුත් එබඳුවූයේ 'ලොහිතපාණි' යි ම කියනු ලැබේ. 'හතපහතෙ නිව්චියො'- නැසීමෙහි අනුන්ට පහර දීමෙහිද ප්‍රකර්ෂයෙන් නැසීමෙහි අනුන් මැරීමෙහිද තත්පර වූයේ. 'අදයාපන්නො'- කරුණා රහිත බවට පැමිණියේ 'යං

තං පරස්ස' - යම් ඒ අනුන් සතු වූවක් 'පරචිත්තුපකරණං' - ඒ අනුන්ගේම තුෂ්ටි ජනක උපකරණය, සතුටු උපදවන පරිෂ්කාර භාණ්ඩයක්. 'ගාම ගතං වා' - ඇතුළුගම හෝ තබන ලද. 'අරඤ්ඤගතං වා' - වනයෙහි ගස් අග ගල් මුදුන් ආදී තැන්හි තබන ලද 'අදිත්තං' - ඒ අන්‍යයන් විසින් කයින් හෝ වචනයෙන් හෝ නොදෙන ලද. 'පේය්‍යසංඛාතං' යන මෙහි 'ථෙත' නම් සොරය, ථෙතයාගේ භාවය ථෙය්‍යය, අවහරණ චිත්තයට මේ නමෙකි. 'සංඛාතං' යනු අර්ථ හෙයින් එක් කොටසකට මේ නමෙකි. 'සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්ච සංඛ' යනාදී තැන්හි මෙහි. ථෙය්‍ය වූයේත් නම් වූයේත් ඒ ම නුයි. 'ථෙය්‍ය සංඛාත නම. ථෙය්‍ය චිත්ත නම්වූ එක් චිත්තකොට්ඨාසයෙක යන අර්ථය තවද- මේ කරණාර්ථයෙහි කර්ම වචනය, එහෙයින් ථෙය්‍ය නම්වූ (සිතින්) යයි අර්ථ හෙයින් දතයුතු. 'මාතුරක්ඛිතා' - පියා නටකල්හි හෝ මළ කල්හි හෝ ආහාර- වස්ත්‍රාදියෙන් පිළිපහිමින් විය පැමිණි යමක් කුලගෙයි පාවාදෙන්නෙමි, මවු තොමෝ රකිද, මෝ මාතුරක්ඛිතා නමු. මේ උපායයෙන් 'පිතුරක්ඛිතා' දිහුද දත යුත්තාහුය. සභාග කුලයෝ වූකලි දරුගැබ් කුසසිටි කල්හිම කතිකා කෙරෙහි. 'ඉදින් මට පුතෙකුත් නුඹට දුවෙකුත් වේ නම්, අන් තැන යන්ට නො ලබන්නේය. මාගේ පුතුටම වේවයි.' මෙසේ ගැබ්හිදීම අයත් කරන ලද්දී 'සස්සාමිකා' නමු. 'යමෙක් මේ නම් ස්ත්‍රිය කරා යේ නම් ඔහුට මෙතෙක් දඬය'යි මෙසේ ගමක් හෝ ගෙයක් හෝ විටියක් හෝ උදෙසා තැබූ දඬුවම් ඇත්ති වනාහි 'සපරි දණ්ඩා' නමු 'අන්තමසො මාලාගුණ' පරික්ඛිත්තා 'පි' - යම් ස්ත්‍රියක් හැමට යටත්පිරිසෙයින් මෝ මට භාර්යාවන්ගේ ය' යි හැඟ ඇ මතුවෙහි මල්දම් දමන්නාවූ කිසිවකු විසින් මල්දම් පමණකිනුදු පරික්ෂිප්ත වූවා වේද, කථාරූපාසු චාරිත්තං ආපජ්ජතා හොති' - මෙබදු ස්ත්‍රීන් කෙරෙහි සම්මාදිට්ඨි සූත්‍රයෙහි කී මිථ්‍යාවාරයාගේ ලක්ෂණ වශයෙන් ව්‍යතික්‍රමය කරන්නේ වේ.

'සහග්ගතො' - සභාවෙහි සිටියේ: 'පරිසග්ගතො' - ගමැ පිරිසහි සිටියේ, ඤාතිමජ්ඣිකගතො' - දායාදයන් මැද සිටියේ. 'පුගමජ්ඣිකගතො' - සමූහයා මැද සිටියේ. 'රාජකුලමජ්ඣිකගතො' රාජ කුලය මැද මහාවිනිශ්චයෙහි සිටියේ. 'අහිනිතො' පුළුල්ස්නා

පිණිස පමුණුවන ලද්දේ 'සක්ඛිපුටියො' - ශාක්ෂිකොට විචාරනලද්දේ 'එහි භො පුරිස' මේ ආලපනය. 'අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා' - තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ හස්තපාදාදිය හෙතු කොට හෝ ධනය හෙතු කොට හෝ 'ආමිස කිඤ්චික්ඛි' හෙතු වා' යන මෙහි 'ආමිස' යි අත්ලස් අදහස් කරන ලද 'කිඤ්චික්ඛි' යනු යම් ඒ මද පමණ වුවකි. යටත්පිරිසෙයින් තිත්වටුවෙක් ගිතෙල් පිඩක් වෙඩරු පිඩක් ආදිය පමණ වූද අත්ලසක් හෙතු කොට යන අර්ථයි. 'සමීපජාන මුසාභාසිතා භොති' - දන්නේම මුසාවාද කියන්නේ වෙයි "ඉමෙ සං හෙදාය" - 'ඉතො' (-මෙයින්) යි කියන ලද. යම් කෙනෙකුත් සමීපයෙහි අසන ලද වේද, ඔවුන්ගේ හෙදය පිණිස, 'අමුසං හෙදාය' - අසුවල් තැන යි කියන ලද යම් කෙනෙකුත් සමීපයෙහි අසන ලදවේද, ඔවුන්ගේ හෙදය පිණිස. 'ඉති සමග්ගානං වා භෙත්තා' - මෙසේ සමගිවූ යහළුවන් දෙදෙනෙකුගේ හෝ හෙදය කරන්නේ. 'භින්නානං වා අනුප්පදානා' - ඔහු හරනාවූ තා විසින් කරන ලද්දේ මැනව, කීප දිනකින්ම තට මහත් අවැඩක් කරන්නේය යි මෙසේ භින්නවූවන්ගේ නැවත නොගැළපීමට දෙන්නේ උපස්ථම්භ කරන්නේ කරුණු දක්වන්නේ යන අර්ථයි. වෙන්වීම ආරාම වූයේ සිත් ඇලීමට කරුණු වූයේ මෝහට නුසි. 'වග්ගාරාම' නම වෙන්වීමෙහි ඇලුනේ නුසි 'වග්ගරත' නම. වර්ග වූවන් දැක අසා හෝ සතුටු වේ නුසි 'වග්ගතන්දි' නම. 'වග්ගකරණිවාචං' යම් වචනයක් සමගවූ සත්වයනුදු වර්ග වූවන් කෙරේද, බිඳිද, ඒ කලහකරු වචනය කියන්නේ වෙයි. 'අණ්ඩකා' - යම්සේ සදොස් රුකෙහි බිජුවට හටගනින්ද, එසේ සදොස් බැවින් ආක්‍රොශය පහත් කිරීමය ආදි වචනයන්ගෙන් හටගත් බිජුවට ඇති. 'කක්කසා' - කුණුවූ ඕ යම්සේ නම් කුණුවූ වෘක්ෂය කලක වූයේ, වැගිරෙන සුණු ඇත්තේ වේද, එසේ කුණු වූවා වෙයි, කනට ගසමින් මෙන් පිවිසෙයි, එයින් කියන ලදී - 'කක්කසා' යනු. 'පරකටුකා' - අන්‍යයන්ට කටුකවූ, සිහට අප්‍රියබව උපදවන. 'පරාහිසජ්ජති' - වක්වූ කටුඅත්තක් මෙන් මර්මයන් විද අන්‍යයන් ඇලවන්නිවූ යනු කැමැත්ත වූන්ටද යන්ට නොදී ඇලීම කරන්නිවූ 'කොධසාමන්තා' - ක්‍රොධයට ආසන්නවූ. 'අසමාධිසංවත්තනිකා' - අර්පණා සමාධියට හෝ

උපචාරසමාධියට හෝ නොපවත්නිවූ මෙසේ මේ සියල්ලෝම සදොස වචනයට වේච්චනයෝයි. 'අකාලවාදී' - නොකල්හි කියන්නේ. 'අභූතවාදී' - යමක් නැද්ද, එය කියන්නේ. 'අනත්ථවාදී' - නොකරුණු ඇසුරු කොට කියන්නේ. 'අධම්මවාදී' - අස්වභාවය කියන්නේ. 'අවිනයවාදී' - සංවර්ථනය ප්‍රතිසංයුක්ත නොවූවක් කියන්නේ 'අනිධානවතීං වාචං' - හදවත් නමැති (-පෙට්ටියෙහි) බහාතබන්ට අයුතු වචනයක් කියන්නේ වෙයි. 'අකාලෙන්' - කියයුතු කාලයට පෙර හෝ පසු හෝ අයුතු කල, කියන්නේ වෙයි. 'අනපදෙසං' - සුත්‍රොපදෙස විරහිතවූ, 'අපරියන්තවතීං' - පරිච්ඡේද රහිතවූ සූත්‍රයක් හෝ ජාතකයක් හෝ නික්ෂේප කොට ඒ ඒ යෙදිය යුත්තක් හෝ උපමාවක් හෝ වස්තුවක් හෝ නොඵළවා බාහිර කථාවක්ම කියයි, කියන ලද්ද කී පමණක්ම වෙයි. සූත්‍රයක් කියන්නේ දෝ හෝ ජාතකයක් කියන්නේ දෝ හෝ ඔහුගේ අන්තයක් හෝ කෙළවරක් හෝ නොදක්නෙමු යි කියයුතු බවට පැමිණෙයි. යම්සේ නුගරුක අතු ගිය ගිය තැන අරලු බසින්ද, බට බට තැන්හි පිහිටා ගෙන නැවත වැඩෙන්නාහුම වෙන්ද, මෙසේ අධ්යොදනකුදු යොදනකුදු යේ මැයි නැවත (කල්) යන් යන් මුල්රුක නැසෙයි, ප්‍රවේණියෙන් හටගත්නාහුම සිටිති, එපරිද්දෙන් මේ තෙමේත් 'නිග්‍රොධ ධර්මකට්ඨක' නම් වෙයි. කියන ලද්ද කියන ලදම කොට පසකින් මෙන් ගනිමින් යෙයි. යමෙක් වූකලි බොහෝ නමුදු කියන්නේ මේ සඳහා මෙය කියන ලදැයි ඵළව ඵළවා දන්වන්ට හැකි වේද, ඔහුගේ කථාව වටනේය. 'අනත්ථසංහිතං' අර්ථනිශ්‍රිත නොවූ.

'අභිජ්ඣානා හොති' - අභිධ්‍යාවෙන් බලන්නේ වෙයි. 'අහොවත' යනු ප්‍රාර්ථනාර්ථයෙහි නිපාතය තවද - මෙහි දැඩි ලොභයෙන් බැලූ පමණකින් කර්මපට්භෙදය නොවෙයි. තවද යම් කලෙක මෙය මා සතු වන්නේ නම්, මම මෙහි ඉසුරු බව පවත්වන්නෙමි නම් ඉතා යෙහෙකැ'යි තමනට පිරිනමාද, එකල්හි කර්මපට්භෙදය වෙයි. මේ මෙහි අදහස් කරන ලදී. 'බ්‍යාපන්නවිත්තො' - විරුද්ධ බවට පැමිණි සිත් ඇත්තේ, කුණුවූ සිත් ඇත්තේ, 'පද්ධියමනසංකප්පො' - ද්වේෂයෙන් දුෂ්ටවූ විත්තසංකල්ප ඇත්තේ හඤ්ඤත්තු' - නසනු ලැබෙන්නා.

‘වජ්ඣානං’ - වධයට පැමිණෙන්නා. ‘මා වා අනෙසුං’ - කිසිවකුදු නොවේවා. මෙහිදු කොපමාත්‍රයකින් කර්මපට්ඨෙදය නොවෙයි, නසනු ලැබෙන්නා යනාදිය සිතීමෙන්ම වෙයි. එහෙයින් මෙසේ කියන ලදී. ‘මිච්ඡාදිට්ඨි කෝ’ - අකුශල දර්ශන ඇත්තේ. ‘විපරිතදස්සනෝ’ - විපර්යාසාවූ දර්ශන ඇත්තේ. ‘නත්ථිදින්නං’ යනු දෙන ලද්දහුගේ ඵලය නැතිබව සඳහා කියයි. ‘යිට්ඨං’ යි මහායාගය කියනු ලැබේ. ‘සුතා’ යි පඬුරු කොට යවන සත්කාරය අදහස් කරන ලදී. ඒ දෙකම ඵලාභාවයම සඳහා ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙයි. ‘සුකට්ඨකංකටානං’ - සුකෘත- දුෂ්කෘතයන්ගේ කුශලාකුශලයන්ගේ යන අර්ථයි. ‘ඵලං විපාකො’ - යමක් ඵලය යි හෝ විපාකය යි හෝ කියනු ලැබේද, එය නැතැයි කියා. ‘නත්ථි අයං ලොකෝ’ පරලොව සිටියහුට මෙලොව නැති ‘නත්ථිපරො ලොකෝ’ මෙලොව සිටියහුටද පරලොව නැති. සියල්ලෝ ඒ ඒ තැනහිම වැනසීමට පැමිණෙති දක්වයි. ‘නත්ථි මාතා නත්ථි පිතා’ යනු ඔවුන් කෙරෙහි සමයක් ප්‍රතිපත්ති මිථ්‍යාප්‍රතිපත්තින්ගේ ඵලය නැති බැව් විසින් කියා. නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’ යි චූතව උපදනා සත්වයෝ නම් නැතැයි කියා ‘සයං අභිඤ්ඤා සවිජ්ඣන්තා පච්චෙදෙන්ති’ - යමෙක් මෙලොවත් පරලොවත් අභි-විශිෂ්ට ඥානයෙන් කුමු පසක් කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත්ද ඔවුහු නැතැයි සර්වඥබුද්ධියන්ගේ අභාවය දක්වයි. මෙතෙකින් දශවස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය කියන ලද වේ.

‘පාණාතිපාතං පහාය’ යනාදී සප්තකර්මපට්ඨයෝ චූළ නත්ථිපදයෙහි විස්තර කරන ලද්දාහුය. අනභිධ්‍යාදීහු ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තාහු මය. ‘සහව්‍යතං උප්පජ්ජේය්‍යං’ සහභාවයට පැමිණෙන්නෙමි. ‘බ්‍රහ්මකායිකානං දෙවානං’ - පළමුවන දැහැන්බිම දෙවියන්ගේ. ‘ආභානං දෙවානං’ - ආභා නමැයි වෙනම වැකි, පරිත්තාහ- අප්පමාණාහ- ආභස්සර දෙවියන්ට මේ නමය. යළි පරිත්තාහානං යනාදිය එක් කොට නොගෙන ඔවුන්ගේම හෙද හෙයින් ගැනීමය. ‘සුභානං පරිත්තසුභානං’ යනාදියෙහිද මෙම නයයි. මෙපරිද්දෙන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ආශ්‍රවක්ෂය දක්වා රහත්බව කුච්ඟැන්වීමෙන් දෙශනාව නිමවූ සේකි.

නැවත මෙහි සිට දිව්‍යලොකයෝ ඵළවා කියයුත්තාහුය. පළමුකොට තුන් ධ්‍යානභූමීන්ගේ වශයෙන් නව බ්‍රහ්ම

ලොකයෝය. පඤ්ච ශුද්ධාවාසයෝය, සතර ආරූප්‍යයන් සමග නවයක්මයයි අටළොසය, වෘහත් ඵලයන් සමග එකුන්විස්සෙක්කය, ඔවුහු අසංඥතලය බහා විගති බ්‍රහ්මලොකයෝ වෙති. මෙසේ ඡටිකාමාවද්වරයන් සමග සවිසි දෙව්ලෝ නම් වෙති. භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ සියල්ලන්ගේම දගකුගලකර්මපථයන්ගේ ඉපදීම දක්වන ලද. එහි ඡටිකාමාවචරයෙහි තුන් සුවර්තයන්ගේ විපාකයෙන්ම ඉපදීම වෙයි. එහෙත් මතු දිව්‍යලොකයන්ට මේ කර්මපථයෝ උපනිශ්‍රය වශයෙන් කියන ලද්දාහුය. ඒ එසේමැයි- දගකුගල කර්මපථයෝ ශීලයය. සිල්වත්තූගේම කිසුණු පිරියම් සමාද්ධ වේනුයි ශීලයෙහි පිහිටා කිසුණු පිරියම් කොට පළමුවන දැහැන් උපදවා පළමුවන දැහැන්බිම් උපදී. දෙවෙනි දැහැන් ආදිය වඩා දෙවෙනි දැහැන්බිම් ආදියෙහි උපදී. රූපාවචරධ්‍යානය පාදක කොට විදසුන් වඩා අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටියේ පඤ්චශුද්ධාවාසයන්හි උපදී. රූපාවචර ධ්‍යානය පාදක කොට අරූපාවචර සමාපත්තිය උපදවා සතර ආරූප්‍යයන්හි උපදී. රූපාරූපධ්‍යානය පාදක කොට විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණෙයි. අසංඥහවය වූකලි බාහිරවූ තවුස්පිරිවැජියන් විසින් පුරුදු කරන ලද නුයි මෙහි නොදක්වන ලද්දේය. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(සාලෙය්‍යක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (1)

42. වෙරඤ්ජක සූත්‍ර වර්ණනා.

එවං මෙ සුතං යි වෙරඤ්ජක සූත්‍රයයි. 'එහි 'වෙරඤ්ජකා'- වෙරඤ්ජ වාසීහු. 'කෙනවිදෙව කරණියෙන'- කිසියම් නියම නොකළ කටයුත්තකින්. සෙසු සියල්ල පළමු සූත්‍රයෙහි කී නියෙන්ම දතයුතු. එකෙක් ඇති- හුදෙක් මෙහි අධම්මචාරී විසමචාර යි මෙසේ පුද්ගලාධිෂ්ඨාන දෙගනාව කරන ලද්දිය. පූර්වසූත්‍රයෙහි ධර්මාධිෂ්ඨාන දෙගනාවයි. මේ විශේෂය වේ. සෙස්ස එබඳු මැයි.

(වෙරඤ්ජක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (2)

43. මහාවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සුතං' යි මහාවෙදල්ල සූත්‍රයයි. එහි 'ආයස්මා' යන මේ ගුරුත්ව- නිග්‍රය සහිත වචනයෙකි. 'මහාකොට්ඨිනො' යනු ඒ තෙරුන්ගේ නමය, 'පටිසල්ලාණා වුට්ඨිනො'- පලසමවතින් නැගී සිටියේ. 'දුප්පඤ්ඤෙ දුප්පඤ්ඤෙ' යන මෙහි ප්‍රඥාවගේ දුෂ්ටත්වයෙක් නම් නැති. අප්‍රාඥායෑ නුවණ නැති අර්ථයි. 'කිත්වා නා නුබො' යනු කාරණ පරිච්ඡේදය විවාර්මය. කොපමණෙකින් මෙසේ කියනු ලැබේද? යන අර්ථයි. තවද- මෝ පාවිජාව නම්:- 'අදිට්ඨිජොතනා පුච්ඡා දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා, විමතිච්ඡේදනා පුච්ඡා අනුමති පුච්ඡා, කට්ඨකම්‍යතා පුච්ඡා' යයි පඤ්චවිධ වේ. ඔවුන්ගේ මේ නානාත්වය:-

1. අදිට්ඨිජොතනා පුච්ඡාව කවරිද? පියවින් (ධර්මයන්ගේ) ලක්ෂණය නොදන්නා ලද්දේ නොදක්නා ලද්දේ ප්‍රමාණ නොකරන ලද්දේ තීරණය නොකරන ලද්දේ ප්‍රකට නොවූයේ නුවණින් නොවඩනා ලද්දේ වේද, ඒ ධර්මයාගේ ලක්ෂණ ඥානය පිණිස දැකීම පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස ප්‍රකටබව පිණිස විභාග කිරීම පිණිස පැන විවාරාද, මෝ අදිට්ඨිජොතනා පුච්ඡා නමු.

2. දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා කවරිද? පියවින් (ධර්ම) ලක්ෂණය දන්නා ලද්දේ දක්නා ලද්දේ තුලනය කරන ලද්දේ තීරණය කරන ලද්දේ ප්‍රකට වූයේ නුවණින් වඩනා ලද්දේ වෙයි, අන්‍ය පණ්ඩිතයන් සමග සැසඳීම පිණිස ප්‍රශ්නය විවාරයි. මෝ දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා නමු.

3. විමතිච්ඡේදනා පුච්ඡා කවරිද? පියවින් සැකයට පැමිණියේ විමතියට පැමිණියේ මෙසේ දෝ හෝ නොවේදෝ හෝ කීමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ'යි දෙපරිද්දෙකින් හටගත් සැක ඇත්තේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිද්ධිම පිණිස ප්‍රශ්නය විවාරයි. මෝ විමතිච්ඡේදනා පුච්ඡා නමු.

4. "මහණෙනි, ඒ කුමැයි සිතවුද? රූපය නිත්‍ය හෝ අනිත්‍ය හෝ දැ?යි, 'වහන්ස අනිත්‍යය' යි. මෙබඳුවූ දහම් දෙසන කල අනුමතියගෙන විවාරීම වනාහි අනුමතිපුච්ඡා නමු.

5. "මහණෙනි, මේ සිව්වන් සතරකි, කවර සතරක්ද?" යි භික්ෂුසංඝයා තුමු ම විචාරා තුමු ම විසඳනු කැමති සර්වඥයන්ගේ මෙබඳු ප්‍රශ්නය කටේතුකමයනා ප්‍රවිෂා නමු. ඔවුනතුරෙන් මෙහි දිට්ඨසංසන්දනා ප්‍රවිෂාව අදස් කරන ලදු ඒ එසේමැයි- තෙරුන් වහන්සේ තමන්ගේ දිවාස්ථානයෙහි හිඳ තුමුම ප්‍රශ්නය උපදවා තුමුම විනිශ්චය කරමින් මේ සූත්‍රය මුල පටන් මුදුන් පැමිණවූහ. ඒ එසේමැයි- එකෙක් ප්‍රශ්නය උපදවන්ටම හැකි වෙයි, නිශ්චය කරන්ට නොහැකි වෙයි. එකෙක් නිශ්චය කරන්ටම හැකි වෙයි, උපදවන්ට නොහැකි වෙයි. එකෙක් දෙකම නොහැකි වෙයි. එකෙක් දෙකම හැකි වේ. ඔවුනතුරෙන් තෙරුන් වහන්සේ දෙකම හැකි වෙත්ම ය. කුමක් හෙයින්? මහාප්‍රාඥ හෙයින්. සැබව මහාප්‍රඥාව නිසා මේ ශාසනයෙහි ශාරීපුත්‍ර ස්ථවිරය. මහා කාත්‍යායනය, පුණ්ණ ස්ථවිරය. කුමාර කාශ්‍යප ස්ථවිරය, ආනන්ද ස්ථවිරය, මෙම ආයුෂ්මත්හු ය, යි බොහෝ ස්ථවිරයෝ විශේෂස්ථානයට පැමිණියාහුය. යම් ඒ මදපමණවූ නුවණින් යුත් මහණ විසින් ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයාගේ මස්තකයට පැමිණෙන්නට නොම හැක්ක. තවද මහ පැහැත්තකු විසින් හැකිනුයි මහාප්‍රාඥ බැවින් ශාරීපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ ඒ තනතුරට පැමිණියහ. සැබව- ප්‍රඥාවෙන් තෙරුන් හා සදෘශයෙක් නැති. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූ සේක- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං මහා පඤ්ඤානං යදිදං සාරිපුත්තො'- යි එපරිද්දෙන් යම් ඒ මදපමණවූ නුවණින් යුත්, මහණ විසින් භාග්‍යවතුන් සැකෙවින් වදාළ ධර්මයාගේ සර්වභාඥානය සමග සංසන්දනය කොට සමානකොට විස්තරයෙන් අර්ථය විසඳන්ට නොහැක්ක. තවද මහාප්‍රාඥයකු විසින් හැකි නුයි මහාප්‍රාඥ බැවින් මහා කාත්‍යායන ස්ථවිරයන් වහන්සේ එහි ප්‍රතිබල වූහ. එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූ සේක.

'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛූනං සංඛිත්තෙන භාසිතස්ස චිත්ථාරෙන අත්ථං චිහස්න්තානං යදිදං මහා කච්චානො' යි එපරිද්දෙන් යම් ඒ මදපමණවූ ප්‍රඥාවකින් යුත් මහණ ධර්ම කථාව කියන්නහු දශ කථා වස්තුන් එළවා සප්ත

විශුද්ධි විභාග කරන්නාහු විසින් ධර්ම කථාව කියනට නොහැක්ක තවද මහපැනැත්තා විසින් හැකිනුයි මහාප්‍රාඥ බැවින් පුණ්ණ තෙරුන් වහන්සේ සිවුපිරිස් මැද අලංකාර ධර්මාසනයෙහි චිත්‍රවිජනිය ගෙන හුන්නේ පුන්සඳ මෙන් පැළඹෙමින් ධර්ම කථාව වදාරති. එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූසේක- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං ධම්ම කට්ඨිකානං යදිදං පුණ්ණො මන්නානිපුත්තො' යි නැවත යම් ඒ අල්පමාත්‍රවූ ප්‍රඥාවෙන් සමන්විත මහණ ධර්ම කථාව කියන්නේ මෙයින් හෝ තෙලින් හෝ බැස යටකෙළ ගෙන අන්ධයෙකු මෙන්ද, එක පදිකවූ දඬු හෙයකට නැඟියෙකු මෙන්ද යෙයි. එතකුළුවත් මහාප්‍රාඥ තෙම සිවුපැදිගයක් නමුදු කියා උපමාද කරුණුද එළවා තෙවළා බුදු වදන් උඩු- යටි කෙරෙමින් කියයි. තවද මහනුවණැති බැවින් කුමර කසුප් තෙරුන් වහන්සේ සිවුපැදි ගයකුදු කියා උපමා ද කරුණුද එළවා ඒ උපමා- කාරණයන් සමග යොදමින් විලක පස්වතක් කුසුම් විකසිත කරන්නවුන් මෙන් මහමෙර මුදුනෙහි වැටි දහසක් දල්වන්නවුන් මෙන් තෙවළා බුදුවදන් උඩු-යටි කෙරෙමින් දෙසන සේක. එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූ සේක- 'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං චිත්ත කට්ඨිකානං යදිදං කුමාරකස්සපො' යි. එපරිද්දෙන් යම් ඒ මද පමණ නුවණින් යුත් මහණ සාරමසකින් සිවුපැදි ගයක් උගන්නට නො හැකි වෙයි. එහෙත් මහනුවණැත්තේ එක් පියෙහි සිට පද සියයකුදු පද දහසකුදු ගනී. තවද ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ මහාප්‍රාඥ බැවින් එක් පියවරැ සිට වරක්ම අසා නැවත නො විචාරන්නාහු පද සැටදහසක් ඇති ගාථා පසළොස්දහසක් වැලින් මල් හයා ගන්නවුන් මෙන් එක් පහරින්ම ගන්නා සේක. ගත් ගත් (පදය) පහණ කෙටු ඉරක් මෙන්ද රන් කළයෙහි බහාලූ ගිතෙල් මෙන්ද ගත් ලෙසින්ම සිටී. එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූ සේක-

'එතදග්ගං භික්ඛවෙ. මම සාවකානං භික්ඛුනං ගතිමන්නානං යදිදං ආනන්දො සතිමන්නානං, ධිතිමන්නානං

බහුස්සුතානං උපට්ඨකානං යදිදං ආනන්දො'යි. යම් ඒ අල්ප මාත්‍රවූ ප්‍රඥාවෙන් යුත් මහණ විසින් සිවුපිළිසිඹියා ප්‍රභේදයාගේ මස්තකයට පැමිණෙන්නට නොමහැක්ක. තවද මහාප්‍රඥයකු විසින් හැකි නුයි මහාප්‍රඥා ඇති බැවින් මහාපොට්ඨික ස්ථවිරයන් වහන්සේ අධිගම- පරිපෘච්ඡා ශ්‍රවණ- පූර්ව යොගයන්ගේ වගයෙන් අනන්ත නයින් උත්සන්නවූ ප්‍රතිසම්භිදා ප්‍රභේදයට පැමිණියහ. එහෙයින්ම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ තෙරුන් එතදග්‍රයෙහි තැබූ සේක-

'එතදග්ගං භික්ඛවෙ, මම සාවකානං භික්ඛුනං පටිසම්භි දාප්පත්තානං යදිදං මහාකොට්ඨිතො'යි මෙසේ තෙරුන් වහන්සේ මහාප්‍රඥ බැවින් ප්‍රශ්නය උපදවන්ටද නිශ්චය කරන්ටදැ'යි දෙකම හැකි වෙති. උන්වහන්සේ දිවාස්ථානයෙහි හිඳ තුමුම සියලු ප්‍රශ්නයන් උපදවා තුමු විනිශ්චය කරමින් මේ සූත්‍රය මුල පටන් මුදුන් පමුණුවා 'එකාන්තයෙන් මෝ ධර්මදෙශනා ශොභනය, එය දෙටු බැණන් ධම්මසෙනෙවියන් සමග සංසන්දනය කරන්නෙමි. නැවත මෝ අප දෙදෙනාගේම එකමතියෙන් එකාධ්‍යායයෙන් තබන ලද්දී ඉතා ගරු වූවා පහණ සතක් සමාන වන්නිය. වතුරොසතරණය කරනු කැමතියන්ට තොට තුබූ නැවක් මෙන් ස්වර්ගයට යනු කැමතියන්ට දහසක් යෙදූ ආජන්‍ය රථයක් මෙන් බොහෝ උපකාර වන්නිය'යි දක්නා ලද්ද සංසන්දනය පිණිස ප්‍රශ්නය විවාළහ. එහෙයින් කියන ලදී- 'ඔවුනතුරෙන් මෙහි දිට්ඨසංසන්දනා ප්‍රච්ඡා අදහස් කරනු ලදය'යි.

'නප්පජානාති නප්පජානාති'- යන මෙහි යම් හෙයකින් නොදනීද, එහෙයින් 'දුප්පඤ්ඤ' යයි කියනු ලැබේ යන මේ අර්ථයි. සියලු තැන්හි මේ කයයි. 'ඉදං දුක්ඛන්ති නප්පජානාති'- මේදුකය, මෙතෙක් දුකය, මෙයින් උඩ දුකෙක් නැතැ'යි දුඛසත්‍යය තතුසේ සරස ලක්ෂණ වශයෙන් නො දනී. 'අයං දුක්ඛ සමුදයො'- මේ දුක උපදවයි පවත්වායයි දුක උපදවන්නිවූ තණ්හාව සමුදය සත්‍යයි තතුසේ සරස ලක්ෂණ වශයෙන් නො දනී, 'අයං දුක්ඛතිරොධො'- මේ දුකද දුඛසමුදයද මෙනම් තැනට පැමිණ නිරුද්ධ වේයයි (දුඛ සමුදය) දෙදෙනාගේ

නොපැවැත්ම නම් නිර්වාණය නිරෝධසත්‍යය යි තතුසේ සරස ලක්ෂණ හෙයින් නොදනී.

‘අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපදා’- මෝ ප්‍රතිපදාව දූඛ නිරෝධයට පැමිණෙයයි මාර්ගසත්‍යය තතුසේ සරසලක්ෂණ හෙයින් නොදනී. අනතුරු වරෙයෙහිද මෙම නයින් අර්ථ දැක්වුනු නැවත මෙහි සංක්ෂේපයෙන් වතුස්සත්‍ය- කර්මස්ථානික පුද්ගලයා කියන ලදැයි දැක්වුනු. ඒ එසේමැයි- මේ තෙම ගුරුවරුන් සමීපයෙහි සිවුසස් ඇසීමෙන් උගනී, තණ්හාව තබා ක්‍රොහාමක ධර්මයෝ දූඛසත්‍යය සමුදයසත්‍යය දෙදෙනාගේ අප්‍රවෘත්තිසංඛ්‍යාත නිර්වාණය නිරෝධසත්‍යය, නිරෝධය දැනගන්නාවූ මාර්ගය මාර්ගසත්‍යයයි. මෙසේ ඉගෙන පිහිටයි, ඒ සත්‍යයන් අතුරෙහි පූර්වසත්‍ය දෙක වෘත්තය, පශ්චිම දෙක විවෘත්තය, වෘත්තයෙහි අභිනිවේසය වෙයි, විවෘත්ත (පශ්චිමද්වය) යෙහි නොවෙයි. මේ තෙම අභිනිවේසය කරන්නේ දූඛ සත්‍යයෙහි අභිනිවේසය කෙරෙයි. දූඛ සත්‍යය නම්, රූපාදී පඤ්චස්කන්ධයෝය. ඒ පස්කඳු නිශ්චය කරනට වාතුර්ධාතු කර්මස්ථාන වශයෙන් බැස සතර මහා භූතයෝද සතර මහාභූතයන්ගේ උපාදායරූපයද ‘රූප’ යයි නිශ්චය කෙරෙයි. ඒ රූපයට අරමුණුවූ වේදනාය, සංඥාය, සංස්කාරයෝය. විඤානාය, ‘නාම’ යයි මෙසේ යමාතල්කඳක් බිඳින්නකු මෙන් මේ ධර්මයෝ දෙදෙන ‘නාමරූප’ යයි නිශ්චය කරයි. නැවත ඒ මේ (නාමරූපය) අහෙතුක නොවෙයි. සහෙතුකය සප්‍රත්‍යය, ඔහුගේ ප්‍රත්‍යය කවරේද? අවිද්‍යාදී ධර්මයෝයයි මෙසේ ප්‍රත්‍යයද ප්‍රත්‍යයෙන් උපන් ධර්මයන්ද නිශ්චය කොට- මේ සියලුම ධර්මයෝ ඇතිව නැසෙන අර්ථයෙන් අනිත්‍යයෝ යයි අනිත්‍යලක්ෂණයට ආරෝපණය කෙරෙයි. නැවත උදයව්‍යය දෙකින් පෙළෙන අයුරින් දූඛයෝය. වශයෙහි නොපවත්නා අයුරින් අනාත්මයෝයයි ත්‍රිලක්ෂණයටනගා විදසුන්පිළිවෙළින් නැවත නැවත මෙනෙහි කරන්නේ ලොවුතුරා මඟට පැමිණෙයි. මාර්ගක්ෂණයෙහි වතුස්සත්‍යයෝ එකප්‍රතිවේධයෙන්ම ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. එකාවබෝධයෙන් අවබෝධ කෙරෙයි. දූඛසත්‍යය පරිඤාප්‍රතිවේධයෙන් ප්‍රතිවේධ කෙරෙයි. සමුදය ප්‍රභාණ

ප්‍රතිවේදයෙන්ද නිරෝධය ශාන්තියා ප්‍රතිවේදයෙන්ද මාර්ගය භාවනා ප්‍රතිවේදයෙන්ද ප්‍රතිවේද කෙරෙයි. දුක පරිඥාහිසමයෙන් අභිසමය කෙරෙයි, සමුදය ප්‍රභාණාහිසමයෙන්, නිරෝධය ශාන්තියා ප්‍රතිවේදයෙන්, මාර්ගය භාවනාහිසමයෙන් අභිසමය කෙරෙයි. හෙතෙම තුන් සත්‍යය කෘත්‍ය හෙයින් නිරෝධය අරමුණු හෙයින් ප්‍රතිවේද කෙරෙයි. තවද- ඕනට එකෙණෙහි 'මම දුක භාත්පසින් දැනගනිමි, සමුදය දුරු කෙරෙමි, නිරෝධය පසක් කෙරෙමි මාර්ගය වඩමි' ආභොගයක් සිත්හි එළවීමක් මෙනෙහි කිරීමක් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාවක් නැති, යම් හෙයකින් මේ චතුස්සත්‍යකර්මස්ථානික මහණ පරිග්‍රහණය කරත් කරත්ම මාර්ගය තෙම තුන් සත්‍යයන්හි පරිඥාදීක්ෂාත්‍යය සිදුකෙරෙමින්ම නිරෝධය අරමුණු හෙයින් ප්‍රතිවේද කෙරේද, එහෙයින් ප්‍රඥාවත් යයි කියනු ලැබේයයි මෙහි යටත්පිරිසෙයින් ශ්‍රොතාපන්තද උඩත්පිරිසෙයින් ක්ෂිණාග්‍රවද ප්‍රඥාවත් යයි දක්වන ලද, යමෙක් වනාහි තෙවලා බුදුවදන පාලි හෙයින්ද අටුවා හෙයින්ද අනුසන්ධි හෙයින්ද පූර්වාපර හෙයින්ද ඉගෙන උඩුයට කෙරෙමින් හැසිරේද, අනිත්‍ය- දුඃඛ- අනාත්ම විසින් පරිග්‍රහමාත්‍රයකුත් නැත්ද, මේ නුවණැත්තේ නම, දුෂ්ප්‍රාඥ නම් වේද යත්- විඥාන චරිත නම්වූ මේ තෙම ප්‍රඥාවත්යයි නොකිය යුතු, තවද යමෙක් තිලකුණු නගා විදසුන් පිළිවෙළින් සම්මර්ශනය කරමින් අද අදම රහත්බව වේ යයි හැසිරේද, මේ තෙම ප්‍රඥාවත් නම, දුෂ්ප්‍රාඥ නම් නොවේයයි සෙවනය කරවන්නාවූ ප්‍රඥාවත් තෙම පක්ෂය ඇසුරු කෙරෙයි, සූත්‍රයෙහි වූකලි ප්‍රතිවේදයම කියන ලදී.

'විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණං' යන මෙහි කුමක් විචාරත්ද? යම් විඥානයකින් සංස්කාරයන් සම්මර්ශන කොට මේ තෙම ප්‍රඥාවත් නම් වූයේද ඔහුගේ ඒ ආගමනීය විදර්ශනා විඥාන කර්මය කළ සිත විචාරමි. පුළුල්වූයේ, 'සුඛන්තිපි විජානාති'- සැපවෙදනාවත් දැනගනි. මතු දෙකෙහිද මෙම නයයි. මෙයින් තෙරුන් වහන්සේ 'සුඛං වෙදනං වෙදියමානො සුඛං වෙදනං වෙදියාමිති පජානාති' යනාදී නයින් ආ වේදනා වශයෙන් අරූප කර්මස්ථානය වදාළහ. ඒ පදයාගේ අර්ථය සතිපට්ඨානයෙහි

කී නයින්ම දතයුතු 'සංසට්ඨා' - එකොත්පාදාදි ලක්ෂනවූ සංසර්ගයෙන් මිශ්‍ර වූවාහුද නොහොත් අමිශ්‍ර වූවාහුදැ? යි විචාරති. තවද- මෙහි තෙරුන් වහන්සේ මාර්ග ප්‍රඥාවද විදර්ශනා ඥානයද යන මේ ලෝකික- ලොකොත්තර ධර්මයන් දෙදෙන මිශ්‍ර කොට භූමාන්තර බිඳ සමය නොදන්නකු මෙන් විචාරති නොදතයුතු තවද මාර්ගප්‍රඥාවගේ මාර්ග විඥානය සමගද විදර්ශනා ප්‍රඥාවගේ විදර්ශනාවිඥානයම සමගද මිශ්‍රබව විචාරති දතයුතු. (සැරියුත්) තෙරුන් වහන්සේද ඒ (මහාකොට්ඨික) තෙරුන්ගේ ඒ අර්ථයම විසඳන සේක් ඉමෙවෙ ධම්මා සංසට්ඨා' යනාදිය වදාළහ. එහි 'න ව ලබ්භා ඉමෙසං ධම්මානං' යනු ලෝකික මාර්ගක්ෂණයෙහිද ලෝකොත්තර මාර්ගක්ෂණයෙහිද එක්විට උපන් මේ ධර්මයන් දෙදෙනාගේ විනිර්භොග කරමින් වෙන් කොට ඔවුනොවුන් විශේෂ කොට අරමුණු හෙයින් හෝ වස්තු හෙයින් හෝ උත්පාද හෙයින් හෝ නිරොධ හෙයින් හෝ වෙනස් කරුණක් දක්වන්නට නොහැක්ක යන අර්ථයි. එහෙත් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ විෂය නම් ඇති, ඒ එසේමැයි- ලෝකික ධර්මයට පැමිණ සිත දෙටු වෙයි, පෙරදැරි වෙයි. ලොකොත්තර ධර්මයට පැමිණ ප්‍රඥාව දෙටු වෙයි පෙරදැරි වෙයි. සැබව - සම්මා සම්බුද්ධත්වහන්සේද ලොවිදහම් පුළුවස්නා සේක්. "මහණ තෙපි කවර ප්‍රඥාවකට පැමිණියේ වෙහිද? ප්‍රථම මාර්ග ප්‍රඥාවටද? නොහොත් ද්විතීය- තෘතීය- චතුර්ථ මාර්ග ප්‍රඥාවටදැ? යි මෙසේ නොපුළුවස්නා සේක. "මහණ, තෙපි කවර ස්පර්ශ ඇත්තේ කවර වෙදනා ඇත්තේ කවර සංඥා ඇත්තේ කවර වෙතනා ඇත්තේ වෙහිදැ? යි කියාත් නො පුළුවස්නා සේක. නැවත චිත්තයාගේ වශයෙන් 'මහණ, තෙපි කවර සිත් ඇත්තේ වෙහිදැ? යි විචාරන සේක. කුශලාකුශලය පනවන්නාහුද 'මනො පුබ්බංගමා ධම්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා' යිද 'කතමෙ ධම්මා කුසලා? යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති' යි ද මෙසේ චිත්තයාගේ වශයෙන්ම පනවන සේක. නැවත ලොවුතුරු දහම් පුළුවස්නාහු 'මහණ, තෙපි කවර ස්පර්ශ ඇත්තේ කවර වෙදනා ඇත්තේ කවර සංඥා ඇත්තේ කවර වෙතනා ඇත්තේ වෙහිදැ' යි

නො විචාරති. "මහණ, තොප විසින් කවර ප්‍රඥාවක් ලබන ලද්ද? කිම පුථම මාර්ග ප්‍රඥාවද? නොහොත් ද්විතීය- තෘතීය- චතුර්ථ මාර්ග ප්‍රඥාවදැ"යි මෙසේ ප්‍රඥා වශයෙන්ම පුළුවස්නා සේක. ඉන්ද්‍රිය සංයුත්තයෙනිද-

"මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයෝ පස්දෙනෙක් වෙති. කවර පස්දෙනෙක්ද යත්:- ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය විර්යෙන්ද්‍රිය ස්මෘතීන්ද්‍රිය සමාධිත්ද්‍රිය ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය යන මොහුයි. "මහණෙනි කොතැන්හි ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය දැක්ක යුතුද? සතර ශ්‍රොතාපත්තාංගයන්හිය, මෙහි ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රිය දතයුතුයි. (සෙස්සෙනිද මෙසෙයින්ම අර්ථ විමසිය යුතු.)"

යි' මෙසේ ස්වවිෂයෙනිම ලොවී ලොවුතුරු දහම් වදාරන ලද්දහුය. උපමා කෙසේද යත්:- සිටු පුත්‍රයෝ සතරදෙනෙක රජුයයි රජු පස්වැනිකොට ඇති යහළුවන් නැකැත් කෙළින්නෙමුයි විවීයට බට කල්හි එක් සිටුපුතකුගේ ගෙට ගියකල ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිති, ගෙහිමියාම 'මොවුනට කැයුතු බුදියයුතු දෙවු, ගඳමල් අබරණ ආදිය දෙව'යි විධාන කෙරෙයි. දෙවෙනියාගේ තුන්වෙනියාගේ සතරවැනියාගේ ගෙට ගියකල ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිති, ගෙහිමියාම මොවුනට කැයුතු බුදියයුතු දෙවු ගඳමල් අබරණ ආදිය දෙව'යි ගෙයි වධාන කෙරෙයි නැවත සියල්ලට පසුව රජුගේ ගෙට ගියකල රජ සියලු තැන්හි අධිපති වූයේම නමුදු. මේ කල්හි වනාහි තමාගේ ගෙයිදීම මොවුන්ට කැයුතු බුදියයුතු දෙවු, සුවඳමල් අලංකාරාදිය දෙව,යි විධාන කෙරෙයි. එපරිද්දෙන් ශ්‍රද්ධාපඤ්චමක ඉන්ද්‍රියයන් ඒ යහළුවන් එකතුව විවීයට බස්නවුන් මෙන් එක අරමුණෙහි උපදනා කල්හිදු යම්සේ පළමුවැන්නාගේ ගෙයි ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිත්ද, ගෙහිමියාම විධාන කෙරේද, එපරිද්දෙන් ශ්‍රොතාපත්තාංගයන්ට පැමිණ අධිමොක්ෂ ලක්ෂණවූ ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියයම දෙටු වෙයි. පෙරදැරි වෙයි. සෙස්සෝ එය අනුව ගියාහු වෙති. යම්සේ දෙවැන්නාගේ ගෙයි ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිත්ද, ගෙහිමියාම විධාන කෙරේද, එපරිද්දෙන් සමාසක් ප්‍රධානයන්ට පැමිණ ප්‍රග්‍රහ ලක්ෂණවූ විර්යෙන්ද්‍රියයම දෙටු වෙයි. පෙරදැරි

වෙයි, සෙස්සෝ එය අනුව ගියානු වෙති. යම්සේ තෙවැන්නාගේ ගෙයි ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිත්ද, ගෙහිමියාම විධාන කෙරේද, එපරිද්දෙන් සතිපට්ඨානයන්ට පැමිණ උපස්ථාන ලක්ෂණවූ ස්මාතින්ද්‍රියයම දෙටු වෙයි, පෙරදැරි වෙයි. සෙස්සෝ එය අනුව ගියානු වෙති. යම්සේ සතරවැන්නාගේ ගෙයි ඉතිරි සතරදෙන නොබැණ හිඳිත්ද, ගෙහිමියාම විධාන කෙරේද, එසේ ධ්‍යාන විමොක්ෂයන්ට පැමිණ අවික්ෂෙපලක්ෂණවූ සමාධිත්ද්‍රියයම දෙටු වෙයි. පෙරදැරි වෙයි, සෙස්සෝ එය අනුව ගියානු වෙති. නැවත සියල්ලට පසුව රජුගේ ගෙට ගියකල යම්සේ ඉතිරි සතර දෙන නොබැණ හිඳිත් ද රජ තෙමීම ගෙයි විධාන කෙරේද, එපරිද්දෙන් ආර්යාසත්‍යයන්ට පැමිණ පජානන ලක්ෂණවූ ප්‍රඥෙන්ද්‍රියයම දෙටු වෙයි, පෙරදැරි වෙයි. සෙස්සෝ එය අනුව ගියානු වෙත්. මෙසේ පිළිසිඹියාපත්වූවන් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබූ මහාකොට්ඨිත තෙරුන් වහන්සේ ලොව් දහම් පුළුවස්නානු සිත දෙටු කොට සිත පෙරදැරි කොට විවෘළන. ලොවුතුරු දහම් පුළුවස්නානු ප්‍රඥාව දෙටු කොට ප්‍රඥාව පෙරදැරි කොට විවෘළන. ධම්මසෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේද එසේම විසඳූ සේකි.

‘යංභාවුසො, පජානාති’- යම් චතුස්සත්‍ය ධර්මයෙක් මේ දුකය’ යනාදි නයින් මාර්ගප්‍රඥා නොමෝ දැනගනීද. ‘ත’ විජානාති’- මාර්ගචිත්තයද එසේම එය දැනගනී. ‘යං විජානාති’- යම් සංස්කාරයක් ‘අනිත්‍යය’ යනාදි නයින් විදර්ශනා චිත්තය දැනගනීද. ‘තං පජානාති’ විදර්ශනා ප්‍රඥාවද එසේම එය දැනගනී. ‘තස්මා ඉමෙ ධම්මා’- ඒ කරුණෙන් මේ ධර්මයෝ එකොත්පාද- එකතිරොධ- එකවස්තුක- එකාලම්භනත්වයෙන් සංසාර්ෂ්ට වූවානුය. ‘පඤ්ඤා භාවෙතබ්බා’ යනු මෙය මාර්ගප්‍රඥාව සදහා කියන ලදී. නැවත ඒ මාර්ග ප්‍රඥාව හා සම්ප්‍රසුක්තවූ විඥානය ඒ ප්‍රඥාව සමග වැඩිය යුතුම වෙයි. ‘විඤ්ඤාණං පරිඤ්ඤෙය්‍යං’ යන මෙය විදර්ශනා චිත්තය සදහා කියන ලද නැවත ඒ විඥානය හා සම්ප්‍රසුක්තවූ ප්‍රඥාව ඒ විඥානය සමග භාත්පසින් දැනගතයුත්තීම වේ.

‘වෙදනා වෙදනා’ යන මෙය කුමක් හෙයින් විචාරන්ද යත්:- වෙදනාලක්ෂණය පුළුවස්නෙමි විචාරති. මෙසේ ඇති

කල්හිදු ත්‍රෛභූමික සම්මර්ශන වාරයෙහි වෙදනාවම අදහස් කරන ලද්දියයි සැලකිය යුතු. 'සුඛමිපි වෙදෙති' - සුව අරමුණ විඳි අනුභව කරයි. මත්තෙහි දෙපදයෙහිදු මෙම නයයි.

'මහාලි, යම්භෙයකින් මේ රූපයද එකාන්තයෙන් අනිෂ්ට වූයේ දුක් වූයේ දුක් වේදනාවෙන් බැසගන්නා ලද්දේ දුකින් අවක්‍රාන්ත වූයේ සැපයෙන් අනවක්‍රාන්ත වූයේ වන්නේ නම්, සත්වයෝ රූපයෙහි නො ඇලෙන්නා හුය. තවද- මහාලි, යම් භෙයකින් රූඵය සැපවූයේද සැපයෙන් බැසගන්නා ලදද සැපයෙන් අවක්‍රාන්තද දුකින් අනවක්‍රාන්තද එහෙයින් රූපයෙහි ඇලෙති, ඇලීම හෙතුකොටගෙන සංයෝගවෙති, සංයෝගය හෙතුකොට ගෙන කෙලෙසෙත්.'යි

මේ මහාලි සූත්‍ර පරියායයෙන්ද මෙහි ආලම්බනය සුඛය දුඃඛය උපෙක්ෂායයි කියන ලදී. තවද- පූර්වවූ සුඛවේදනාව අරමුණු කොට අපර සුඛ වේදනාවන් විඳි, පූර්වවූ දුඃඛවේදනාව අරමුණු කොට අපර දුඃඛ වේදනාවන් විඳි, පූර්වවූ උපෙක්ෂා වේදනාව අරමුණු කොට අපර උපෙක්ෂා වේදනාවන් විඳි යයි මෙසේ මෙහි අනර්ථ දතයුතු ඒ එසේමැයි- වේදනා නොමෝම විඳි, විඳින්නාවූ අත් කිසිවෙක් නම් නැතැයි මේ කියන ලදී. 'සඤ්ඤා සඤ්ඤා'යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද යත්- සංඥාවගේ ලක්ෂණය විචාරති, කිම සර්වත්‍රක සංඥාවගේද යත්- සංඥාවගේ ලක්ෂණය යි ද සර්වත්‍රක සංඥාවගේ ලක්ෂණය යි ද මේ එකෙකි. මෙසේ ඇති කල්හිදු ත්‍රෛභූමික සම්මර්ශනවාර සංඥාවම අදහස් කරන ලදැයි සැලකිය යුතු.

'නිලමිපි සඤ්ජානාති' - නිල පුෂ්පයක හෝ වස්ත්‍රයක හෝ පරිකර්ම කොට උපචාරයට හෝ අර්පණාවට පමුණුවමින් හැඳින ගනී. ඒ එසේමැයි. මේ අනර්ථයෙහි පරිකර්ම සංඥාවද උපචාර සංඥාවද අර්පණාසංඥාවද වටී. නිලයෙහි නිලයැයි උපදනා සංඥාවද වටනේමය. 'පීතකා' දියෙහිද මෙම නයයි.

'යා වා වූසො වේදනා' - යන මෙහි වේදනයා සංඥාය විඥානය යන මේ තුන ගෙන ප්‍රඥාව කුමක් හෙයින් නොගන්නා ලද්දිද යත්- සියල්ලෙහි ඇතුළත් නොවන හෙයින්. සැබව ප්‍රඥාව ගත් කල්හි ප්‍රඥාව හා යෙදුනාවූ වේදනාදිහු ලැබෙති.

වෙන් වූවාහු නොලැබෙති නැවත ඒ ප්‍රඥාව නොගෙන මොවුන් ගත් කල්හි ප්‍රඥාසම්ප්‍රයුක්තවූද විප්‍රයුක්ත වූද යටත්පිරිසෙයින් දෙපස් විඥාන ධර්මයෝද ලැබෙත්. යම්සේ වනාහි පුරුෂයෝ තිදෙනෙක් සූත්‍ර සූත්‍රයයි කියන්නාහුද, සතරවැන්නා රත්ත ඇවුණු සූත්‍රයයි කියන්නේද ඔවුනතුරෙහි පළමු තිදෙන තුල් කටිත 'තක්ක' යෙහි වූද තුල් වෙළන 'පරිවට්ටා' දියෙහිවූද යම්කිසි බොහෝ තුල් ලබන්ද, යටත් පිරිසෙයින් මකුළුහුසකුදු ලබන්ද, රුවන් ඇවුණු හුස සොයන තැනැත්තේ මදව ලබාද, මෙකරුණ එපරිද්දෙන් දතයුතු. නොහොත් යටින් ප්‍රඥාව විඥානය සමග සම්ප්‍රයෝගය ලබවා කරන ලද්දී නුයි කළ බැවින්ද මෙහි නොගන්නා ලද්දී යයි කියත්. 'යං භා'වුසො, වෙදෙති' - යම් අරමුණක් වෙදනානොමෝ විදිද, සංඥාවද එයම හැඳින ගනී. 'යං සඤ්ජානාති' - යම් අරමුණක් සංඥා නොමෝ හැඳින ගනීද, විඥානයත් එයම දැන ගනී යන අර්ථයි.

මෙවිට 'සඤ්ජානාති විජානාති' - යන මෙහි විශෙෂයද අවිශෙෂයද දතයුතු: එහි උපසර්ග මාත්‍රයම විශෙෂය, 'ජානාති' යන පදය තවද අවිශෙෂයි. ඒ පදයාගේද ජානනාර්ථයෙහි විශෙෂය දතයුතු- මේ විස්තරය- සංඥා නොමෝ නිලාදි වශයෙන් අරමුණු හැඳිනීම පමණක්ම කෙරෙයි. අනිත්‍යය දුඃඛය අනාත්ම යයි ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයට පමුණුවන්ට නො හැකි වෙයි. විඥානය නිලාදි අරමුණක් දැන ගනී, අනිත්‍යාදි ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයටත් පමුණුවයි. එහෙත් උත්සාහ කොට මාර්ගයාගේ පහළවීමට පමුණුවන්ට නොහැකි වෙයි. ප්‍රඥා නොමෝ නිලාදි වශයෙන් අරමුණක් හැඳින ගනී, අනිත්‍යාදි වශයෙන් ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයටත් පමුණුවයි, උත්සාහ කොට මාර්ගයාගේ පහළවීමටත් පමුණුවයි උපමා මෙසේ ය:- රත්කරුවාගේ පුවරුවෙහි කහවණු රැසක් කළ කල්හි නූපන් බුද්ධි ඇති ළදරුය, ගම්වැසි පුරුෂය, මහා රත් කරුය යන බලා සිටි තුන්දෙනා අතුරෙන් නූපන් බුද්ධි ඇති ළදරු කහවණු පිළිබඳ චිත්‍ර- විචිත්‍ර- චතුරග්‍ර- මණ්ඩලභාවයම දැනගනී. මේ මිනිසුන්ගේ උපභෝග පරිභෝගවූ රත්තසම්මතයකැයි නොදනී. ග්‍රාමික පුරුෂ චිත්‍රාදිභාවයත් දැනගනී, මිනිසුන්ගේ උපභෝග පරිභෝග රත්ත

සම්මත භාවයක් දැනගනී. එහෙත් මේ කතවණු ප්‍රතිරූපය මේ සාරය, මේ අල්පසාරය, මේ සිලුටුයයි නොදනී. මහා රත්කරු විනාදී භාවයද රත්තසම්මත භාවයද කුටාදිභාවයද දැනගනී. නැවත දැනගන්නේත් එය රූපය දැකද ශබ්දය අසාද ගන්ධය ආසාදනයකොටද රසය විඳිද අතින් බර සැහැල්ලු බව විමසාද අසවල් ගම කරන ලදැයි කියාත් දැනගනී. අසවල් නියමිතම අසවල් නුවර අසවල් ගල්සෙවෙණහි අසවල් ගං ඉවුරෙහි කරන ලදැයිද අසවල් ඇදුරු විසින් කරන ලදැයිද දැනගනී. එපරිද්දෙන් සංඥා තොමෝ නූපන් නුවණැති දරුවාගේ කතවණු දැකීම මෙන් නිලාදී වශයෙන් අරමුණු පමණක්ම දැනගනී. විඥානය ගම්වැසි පුරුෂයාගේ කතවණු දැක්ම මෙන් නිලාදී වශයෙන් අරමුණක් දැනගනී. අනිත්‍යාදී වශයෙන් ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදයටත් පමුණුවයි ප්‍රඥා තොමෝ මහා රත්කරුවාගේ කතවණු දැකීම මෙන් නිලාදී වශයෙන් අරමුණක් හැඳිනගනී. අනිත්‍යාදී වශයෙන් ලක්ෂණ ප්‍රතිවේදයටත් පමුණුවයි, උත්සාහ කොට මාර්ගයාගේ පහළවීමටත් පමුණුවයි.

තවද- ඔවුන්ගේ ඒ විශේෂය දුකසේ ප්‍රතිවේද කටයුත්තේය. එයින් කිහි ආයුෂ්මත් 'නාගසෙන' තෙරුන් වහන්සේ 'මහරජ, භාග්‍යවතුන් විසින් දුෂ්කර වූවක් කරන ලදැ'යි. "වහන්ස, නාගසෙන භාග්‍යවතුන් විසින් කවර දුෂ්කරයක් කරන ලද දැ?"යි. 'මහරජ, භාග්‍යවතුන් විසින් දුෂ්කරයක් කරන ලද, එක් අරමුණෙහි පවත්නාවූ අරුපී චිත්තවේතසික ධර්මයන්ගේ- මේ ස්පර්ශය මෝ වේදනාය මෝ සංඥාය මෝ චේතනාය මේ චිත්තයයි යම් විභාගයෙක් වදාරන ලදද, යම්සේ තලතෙල්ය, අබතෙල්ය, මීතෙල්ය, එරඬුතෙල්ය, වුරුණුතෙල්ය යන මේ පස්තෙල් එක් සැලක ක බහා දවසක් යමාමතින් අලළා නැවත මේ තලතෙල්ය, මේ අබතෙල් යයි එකක් එකක්හු වෙන වෙන නැගීම නම් දුෂ්කර වේද, මෙය ඊට වඩා අතිශයින් දුෂ්කර වෙයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සර්වඥතාඥානය මොනොවට ප්‍රතිවේද කළ බැවින් ධර්ම ස්වාමීවූවාහු ධර්මරාජන් වූවාහු එක් අරමුණෙහි පවත්නාවූ මේ අරුපී ධර්මයන්ගේ විභාගය කළ සේකැ'යි. පඤ්චමහා නදින් මුහුදට පිවිසි තැනිති මේ ගංගානදියගේ ජලය මේ

යමුනානදියගේ යයි මෙසේ වෙන වෙනම ජලය නැගීමෙනුදු මේ අර්ථය දතයුතු.

'නිස්සට්ඨෙත' - නික්මුණාවූ නොහොත් හරන ලද්දාවූ එක් 'නික්මුණු' යන අර්ථය ඇති කල්හි පසිදුරන් කෙරෙනැයි අවධිවචනය, 'හරන ලද' යන අර්ථය ඇති කල්හි කරණ වචනය දතයුතු මේ කියන ලද වෙයි - පසිදුරන් කෙරෙන් නික්ම මනොද්වාරයෙහි පැවැත්තාවූ නොහොත් පසිදුරන් කරණකොට ගෙන ඔහුගේ වස්තු බවට නොපැමිණෙන බැවින් පරිත්‍යාග කරන ලද, 'පරිසුද්ධෙත' - උපක්ලෙශ රහිතවූ, 'මනොවිඤ්ඤාණෙන' - රූපාවචර චතුර්ථධ්‍යාන චිත්තයෙන් 'කිං නෙය්‍යං' - කුමක් දතයුතුද? ඒ එසේමැයි - 'යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ථි ධම්මං' යනාදියෙහි මෙන් දතයුත්ත 'නෙය්‍ය'යි කියන ලදී. 'ආකාසානඤ්චායතනං නෙය්‍යං' - රූපාවචරචතුර්ථධ්‍යාන චිත්තයෙන් අරූපාවචර සමාපත්තිය කෙසේ දතයුතුදැයි, රූපාවචර චතුර්ථධ්‍යානයෙහි සිටියහු විසින් අරූපාවචර සමාපත්තිය උපදවන්ට හැකි වෙයි. යම් හෙයකින් මෙහි සිටියහුට ඕ සමාපත්ති සමාද්ධි වේද, එහෙයින් 'ආකාසානඤ්චායතනං නෙය්‍යං' යනාදිය කීහ. නැවත 'නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය' කුමක් හෙයින් නොකියන ලදද යත් - වෙන වෙනම අභිනිවේශයක් නැති හෙයින්. යම් හෙයකින් එහි කලාප හෙයින් නයගෙයින් සම්මර්ශනය ලැබේද, ධම්මසෙනෙවියන් වැනිවූ මහණක්හටද, වෙන වෙනම අභිනිවේශයක් නොවේද, එහෙයින් තෙරුන් වහන්සේත් 'මෙසේ වනාහි මේ ධර්මයෝ (අභිනිවේශය) නොවී පහළ වෙති. පහළ වී නැසෙති' කලාප හෙයින් නිය හෙයින් සම්මර්ශනය කොට කොට විසඳූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වූකලි සර්වඥාඥානය අත්පත් බැවින් ඒ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහිදු පරෝපනස් ධර්මයන් වෙන වෙනම අංගොද්ධාරයෙන්ම නගා 'යාවනා සඤ්ඤාසමාපත්ති තාවතා සඤ්ඤා පටිවේධො'යි වදාළහ. 'පඤ්ඤා වක්ඛුනා පජානාති' - දර්ශන පරිණායකාර්ථයෙන් ඇසක් වැනිවූ ප්‍රඥාවෙන් දැනගනී. එහි සමාධිප්‍රඥා විදර්ශනාප්‍රඥාදැයි ප්‍රඥා දෙකකි. සමාධිප්‍රඥාවෙන්

කෘත්‍යහෙයින්ද අසම්මුඛ හෙයින්ද දැනගනී. විදර්ශනාප්‍රඥාවෙන් ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධයෙන් අරමුණු හෙයින් දැනීම කියන ලදී.

‘කිමත්ථියා’- මෑ ප්‍රඥාවගේ ප්‍රයෝජන කවරේද? අභිඤ්ඤත්ථා’ යනාදියෙහි දකුණු ධර්මයන් වෙසෙසින් දැනගනීනුයි ‘අභිඤ්ඤත්ථා’ නමු ප්‍රභාතවාධර්මයන් දුරුකෙරේනුයි ‘පභානත්ථා’ නමු. නැවත ඕ මෝ ප්‍රඥාව ලෝකික වුවාද අභිඥාව ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් පරිඥාව ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් විෂ්කම්භණ වශයෙන් ප්‍රභාණය ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් වෙයි. ලොකොත්තර වුවාද අභිඥාව ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් පරිඥාව ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් සමුවිෂේද වශයෙන් ප්‍රභාණය ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තීන් වෙයි. එහි ලෝකික ප්‍රඥාව කෘත්‍යවශයෙන්ද නොමුළා වශයෙන්ද දැනගනී. ලොකොත්තර ප්‍රඥාව නොමුළා වශයෙන් දැනගනී. සම්මාදිට්ඨියා උප්පාදාය’- විදර්ශනා සම්මග්දෘෂ්ටියගේද මාර්ග සම්මග්දෘෂ්ටියගේද, ‘පරතොසොසො’- සැපවූ ධර්මශ්‍රවණය. ‘යොනිසො මනසිකාරො’- තමාගේ උපාය මනස්කාරය. එහි ශ්‍රාවකයන් අතුරෙහි ධම්මසෙනෙවියන්ටද ප්‍රත්‍යය දෙක ලබන්ට වටින් මැයි, ඒ එසේමැයි- තෙරුන් වහන්සේ කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති එකාසංඛ්‍යයක් පැරුම් පුරාත් තමන්ගේ පියවින් අනුමානවූත් ක්ලේශයක් දුරුකරන්ට නොහැකි වූහ.

‘යෙ ධම්මා හෙතුප්පහවා’යි අස්සජි තෙරුන් කෙරෙන් මේ ග්‍රාථාව අසාම ඒ තෙරුන්ගේ ප්‍රතිවේධය විය. එහෙත් පසේබුදුවරුන්ටද බුදුවරුන්ටද පරතොසොසයෙන් කටයුත්තක් නැති යොනිසොමනසිකාරයෙහිම සිට ප්‍රත්‍යක්කබ්බියද සර්වඥා ඥාණයන්ද උපදවත්. ‘අනුග්ගහිතා’- ලද උපකාර ඇත්ති. ‘සම්මාදිට්ඨි’- අර්හත්මාර්ග සම්මග්දෘෂ්ටිය. ඵලක්ෂණයෙහි උපන් වෙතොවිමුත්ති ඵලය මැට නුයි. ‘වෙතොවිමුත්තිඵලා’ නමු. එම වෙතොවිමුත්ති නම්වූ ඵලය අනුසස් වූයේ මැට නුයි. ‘වෙතොවිමුත්තිඵලානිසංසා’ නමු. දෙවෙනි පදයෙහිද මෙම නයයි. මෙහිද සතරවෙනි ඵලප්‍රඥාව ‘පඤ්ඤාවිමුත්ති’ නමු. අවශේෂ ධර්මයෝ ‘වෙතොවිමුත්ති’ යයි

දතයුතු. 'සිලානුග්ගහිතා' යනාදියෙහි සිල නම් සිව්පිරිසුදු සිලයයි 'සුත' නම් සැපවූ ධර්මශ්‍රවණයයි 'සාකච්ඡා' - නම් කර්මස්ථානයෙහි සැලීම පැකිලීම සිදින කථාව. 'සමථ' නම් විදර්ශනාපාදකවූ අෂ්ටසමාපත්තිහු 'විපස්සනා' නම් සත්වැදෑරුම් අනුපස්සනාවෝ, ඒ එසේමැයි- සිව්පිරිසුදු සිල පුරත්තනුට සැපවූ ධර්ම කථාව අසන්නනුට කර්මස්ථානයෙහි සැලීම පැකිලීම සිදින්නනුට විදර්ශනාවට පාදකවූ අට සමවත්ති කර්ම කරන්නනුට සත්වැදෑරුම් අනුපස්සනාව වඩන්නනුට රහත් මඟ ඉපද එලය ගෙන දෙයි. උපමා මෙසේය:- මිහිරි අඹපක් වළඳනු කැමැත්තේ අඹුපැලය හාත්පස දිය කොටුවක් ස්ථිරකොට බිදී, කළයක් ගෙන කලින් කල දිය වත්කරයි. දිය බැහැර නොයෑම පිණිස ඉවුර ස්ථිර කෙරෙයි. සමීපයෙහි යම් වැලක් හෝ වියලි දණ්ඩක් හෝ කුහුඹු ගොටුවක් හෝ මකුළු දැලක් හෝ වේනම් එය බැහැර කරයි. සාරන ආයුධයක් ගෙන කලින් කල මුල් අවට සාරයි. මෙසේ මේ පස් කරුණු කරන්නාවූ අප්‍රමාදවූ ඔහුට ඒ අභිගස වැඩි එල දෙයි. මෙසේ මේ කරුණු දතයුතු. ඒ එසේමැයි:- රුක හාත්පස කොටුවැදීම මෙන් සිව්පිරිසුදු සිලය දතයුතු. කලින් කල දිය ඉසීම මෙන් ධර්ම ශ්‍රවණය. ඉවුර ස්ථිර බව කිරීම මෙන් ශමථය, සමීපයෙහි වැල් ආදිය බැහැරකිරීම මෙන් කමටහන්හි සැලීම පැකිලීම සිදීම. කලින් කල බණිත්‍රිය ගෙන මුල් සෑරීම මෙන් සත්වැදෑරුම් අනුපස්සනාවන්ගේ භාවනාව. ඒ කරුණු පසින් අනුගන්නා ලද අඹරුක මිහිරි පල දෙන කලක් මෙන් මේ මහණහට මේ පඤ්ච ධර්මයන් ගෙන් අනුගන්නා ලද සමාගදෘෂ්ටියගේ රහත් එළය දීම දතයුතු.

'කති පනා'වුසො, භවා'යි මෙහි කුමක් විචාරන්නද? මූලටම ගියාවූ අනුසන්ධියයි. දුෂ්ප්‍රාඥ තෙම යම් භවයන්ගෙන් නොනැගී සිටීද, ඒ භවයන් පුළුවස්මි විචාරනි එහි 'කාමභවො' කාමභවයට යන කර්මයද කර්මයෙන් උපදවන ලද උපාදිණ්ණස්කන්ධයෝ දැයි දෙක එක්තැන්නකොට 'කාමභවො'යි කිහි. රූපාරූප භවයන්හිදු මෙම නයයි. 'ආයතිං' - අනාගතයෙහි නැවත භවයාගේ ඉපදීම- 'පුනබ්භවා හි නිබ්බත්ති' නමු. මෙහි වර්තය පුළුවස්නෙම් විචාරනි. 'තත්‍ර තත්‍රා'හි නන්දනා' රූපයෙහි සතුට

වීමය. ශබ්දයෙහි සතුටුවීමයයි මෙසේ ඒ ඒ තැන සතුටුවීම තවද- මේ කාරණයෙහි ප්‍රථමය ඒ ඒ තැනහි අභිනන්දනය කරණකොටගෙන පුනර්භවයාගේ පහළවීම වෙයි යන අන්‍යර්ථය. මෙතෙක් වනාහි ගමන වෙයි, ආගමන වෙයි, ගමනාගමන වෙයි, වර්ථය පවතියයි වර්තය මුදුන් පමුණුවා දැක්වූ සේක. මෙවිට විවර්තය පුළුවස්සාහු කථා පනා'වුසො,' යනාදිය කීහ. ඒ ප්‍රශ්නයාගේ විසඳීමෙනි. 'අවිජ්ජා විරාගා'- අවිද්‍යාවගේ ක්ෂය විරාගයෙන්. 'විජ්ජප්පාදා'- අර්හත්මාර්ග විද්‍යාවගේ ඉපදීමෙන්. කීම අවිද්‍යාව පෙර නිරුද්ධ වූවාද විද්‍යාව උපන්නීදැයි? යි. මේ දෙක නොකිය යුතුය. පහත දැල්වීමෙන් අදුර මෙන් විද්‍යාව ඉපදීමෙන් අවිද්‍යාව නිරුද්ධ වූවාම වෙයි. 'තණ්හා නිරොධා'- තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය නම් නිරොධයෙන් 'පුනර්භවාවාහිනිබ්බත්ති න භොති'- මෙසේ මත්තෙහි පුනර්භවයාගේ පහළවීම නොවෙයි. ගමනය ආගමනය ගමනා ගමනය සිද්ධිය, වර්තය නොපවතියයි විවර්තය මුදුන් පමුණුවා දැක්වූ සේක.

'කතමං පනා'වුසො'යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද? යන්න:- උභතො භාග විමුක්තවූ මහණ කලින් කල නිරොධයට සමවදී. ඔහුගේ නිරොධ පාදකවූ ප්‍රථමධ්‍යානය පුළුවස්මි විචාරති. 'පයමං පනා'වුසො, ක්ධානං' යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද? නිරොධයට සමවදනා මහණ විසින් අංගවාචස්ථාවය කොටිඨාස පරිච්ඡේදය නම් දතයුත්තේය. මේ ධ්‍යානය පඤ්චංගිකය මෙය චතුරංගිකය මෙය ත්‍ර්‍යංගිකය මෙය ද්ව්‍යංගිකයයි ඒ අංග වාචස්ථාවද කොටිඨාස පරිච්ඡේදයද පුළුවස්මි විචාරති. 'විතක්කො' යනාදියෙහි නැගීම ලක්ෂණ වූයේ 'විතක්ක' නම. පිරිමැදීම ලක්ෂණ වූයේ 'විචාර' නම. පැතිරීම ලක්ෂණ වූවා 'පිති' නමු. සැපය ලක්ෂණ වූයේ 'සුඛ' නම. අවික්ෂේපය ලක්ෂණ වූවා 'විත්තෙකග්ගතා' නමැයි. මේ පඤ්ච ධර්මයෝ පවතිත් 'කත'ංගවිජ්ජනං' යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද? යන්න:- නිරොධයට සමවදනා මහණ විසින්. උපකාරවූද අනුපකාරවූද අංගයෝ දතයුත්තාහුය ඔවුන් පුළුවස්තෙමි විචාරති. මෙහි විසඳීම වනාහි ප්‍රකට මැයි. මෙසේ යට නිරොධපාදකවූ ප්‍රථම ධ්‍යානය ගන්නා ලද, මත්තෙහි ඒ නිරොධයට අනන්තර ප්‍රත්‍යයවූ

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සමාපත්තිය විචාරන්නාහුය. යළි අතරැ ඡට්ඨසමාපත්තිහු සංක්ෂේප කරන ලද්දාහුය නොහොත් නය දක්වා විසඳන ලද්දාහුයයි දතයුතු.

දැන් විඥානයට නිශ්‍රයවූ පඤ්චප්‍රසාදයන් විචාරන්නාහු 'පඤ්චමානි ආවුසො' යනාදිය කීහ. එහි 'ගොවරවිෂයං' - ගොවරවූ විෂය. 'අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස' - චක්ෂුරින්ද්‍රිය ශ්‍රෝත්‍රෙන්ද්‍රියයාගේද ශ්‍රෝත්‍රෙන්ද්‍රිය හෝ චක්ෂුරින්ද්‍රියයාගේදැයි මෙසේ එකක් එකක්හුගේ ගොවර විෂය නොවිඳි ඒ එසේමැයි- ඉදින් නිලාදි හෙදවූ රූපාරම්මණය රැස් කොට ශ්‍රෝත්‍රෙන්ද්‍රියයට 'මේ කිනම් අරමුණක් දැයි එය විනිශ්චය කරව සලකව'යි එළවන්නේනම් චක්ෂුර්විඥානය මුඛයක් නැති නමුදු තමාගේ පියවින් මෙසේ කියන්නේය- 'කොල, අන්ධබාලය, අවුරුදු සියයකුදු අවුරුදු දහසකුදු හාත්පස දුවන්නේ මා හැර මොහුගේ දැනීමක් කොහි ලබන්නෙහිද? ගෙනෙව එය චක්ෂුප්‍රසාදයෙහි එළවව. නිල්වූයේ හෝ කසාවන් වූයේ හෝ මම මේ අරමුණ දැන ගන්නෙමි මේ තෙම අනෙකෙකුට විෂය වූයේ නොම වෙයි, මේ තෙම මටම විෂය වෙයි. සෙසු ද්වාරයන්හිදු මෙම නයයි. මෙසේ මොවුහු එකිනෙකාගේ ගොවර විෂය නො විඳිත් නම් වේ. 'කිං පටිසරණං' - මොවුන්ගේ පිළිසරණ කීම? මොවුහු කුමක් පිළිසරණ කෙරෙත් දැ?යි විචාරති, 'මනොපටිසරණං' - ජවන් සිත පිළිසරණය.

'මනො ව තෙසං' - මනොද්වාරික ජවන්සිත හෝ පඤ්ච ද්වාරික ජවන්සිත හෝ මොවුන්ගේ ගොවරවිෂය ඇලීම් ආදී වශයෙන් විඳි. සැබව- චක්ෂුර්විඥානය රූ දැකීම් මාත්‍රයක්ම වෙයි, මෙහි ඇලීමක් හෝ නොසතුටක් හෝ මුළාවක් හෝ නැති. තවද මේ චක්ෂුර්ද්වාරයෙහි ජවනය ඇලෙන්නේ හෝ කිපෙන්නේ හෝ මුළාවන්නේ හෝ වෙයි. ශ්‍රෝතවිඥානාදියෙහිදු මෙම නයයි. එහි මෝ උපමාය:- දුර්වලවූ හොඳකයෝ පස්දෙනෙක් රජු ඇසුරුකොට දුකසේ ඉතා දුකසේ කුල පසක් ඇති එක් ගමක ස්වල්පවූ අය ලැබූහ. ඔවුන්ට එහි මත්ස්‍යභාගය හෝ මාංශභාගය හෝ යුක්ත කහවණුවක් හෝ අනුකහවණුවක් හෝ මාසකහවණුවක් හෝ අටකහවණුවක් හෝ සොළොස්

කහවණුවක් හෝ දෙතිස්කහවණුවක් හෝ සුසැටකහවණුවක් හෝ දඩයයි මෙපමණෙක්ම පැමිණෙයි. ශතවස්තුකවූ සහශ්‍රවස්තුකවූ මහාබලි රජතෙමීම ගනි ඒ උපමාවෙහි පඤ්චකුලිකත්‍රාමය මෙන් පඤ්ච ප්‍රසාදයෝ දතයුත්තාහුය. දුර්වල භෝජකයන් පස්දෙන මෙන් පඤ්ච විඥානයෝද, රජු මෙන් ජවනයද, දුර්වල භෝජකයන්ට ස්වල්පවූ අය පැමිණීම මෙන් චක්ෂුර්විඥානාදීන්ගේ රූපදර්ශනාදී මාත්‍රයද දතයුතු ඇලීම් ආදිය වනාහි මේ චක්ෂුර්විඥානාදීන් කෙරෙහි නැති, රජුගේ මහාබලි ගැනීම මෙන් ඒ ද්වාරයන් ජවනයාගේ ඇලීම් ආදිය දතයුත්තාහුය.

‘පඤ්චමානි ආවුසො’යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද යත්:- ඇතුළු නිරොධයෙහි පඤ්චප්‍රසාදයන් ක්‍රියාමය ප්‍රවෘත්තියෙහි පවත්නා කල්හි අරූප ධර්මයෝ ප්‍රසාදයන්ගේ බලවත් ප්‍රත්‍යයෙන් වෙති. නැවත යමෙක් ඒ ප්‍රවෘත්තිය නිරුද්ධ කොට නිරොධසමාපත්තියට සම්මතත්තේද, ඔහුගේ ඇතුළු නිරොධයෙහි පඤ්චප්‍රසාදයෝ කුමක් නිසා සිටින්නද? යි මෙය පුළුල්වන්නෙමි, විචාරති. ‘ආයුං පටිච්ච’- ජීවිතෙන්ද්‍රියය නිසා සිටී. ‘උස්මං පටිච්ච’- කර්මජ තෙජස නිසා සිටී. තවද- යම් හෙයකින් කර්මජතෙජසත් ජීවිතෙන්ද්‍රියය හැර නොසිටීද, එහෙයින් කර්මජතෙජස ආයු නිසා සිටියයි කිහ.

‘ක්ධායතො’- දැල්වෙන්නාවූ ‘අච්චිං පටිච්ච’- ගිනිසිළුව නිසා. ‘ආහා පඤ්ඤායති’- ආලෝකය නම් පැනෙයි. ‘ආහං පටිච්ච අච්චි’- ඒ ආලෝකය නිසා ගිනිසිළුව පැනෙයි. ‘එවමෙව ඛො ආවුසො. ආයු උස්මං පටිච්ච තිට්ඨති’ යන මෙහි ගිනිසිළුව මෙන් කර්මජතෙජොධාතුවය ආලෝකය මෙන් ජීවිතෙන්ද්‍රියය. ඒ එසේමැයි- ගිනිසිළුව උපදනි ආලෝකය ගෙනම උපදී. ඕ ගිනිසිළුව ඒ තමා ඉපදවූ ආලෝකයෙන්ම තොමෝත් සියුම්ය, මහත්ය, දීර්ඝය, භ්‍රස්ව යැයි ප්‍රකටවෙයි. එහි ගිනිසිළුව පැවැත්මෙන් ඉපදවූ ආලෝකයෙන් ඒ ගිනිසිළුව පැවැත්ම පිළිබඳවූම ප්‍රකටබව මෙන් කර්මජතෙජස නිසා උපන් කර්මජමහාභූතයන්ගෙන් හටගත් ජීවිතෙන්ද්‍රිය විසින් කර්මජතෙජස්සහුගේ පාලනය වෙයි. ඒ එසේමැයි- ජීවිතෙන්ද්‍රියය

දසවසකුදු විසිවසකුදු -පෙ- සියක් වසකුදු කර්මජතෙජස්සුගේ පැවැත්ම පාලනය කෙරෙයි. මෙසේ මහාභූතයෝ උපාදායරූපයන්ට නිශ්ශ්‍රය ප්‍රත්‍යයාදීන්ගේ වශයෙන් ප්‍රත්‍යය වෙත් නුයි. ජිවිතෙන්ද්‍රියය කර්මජතෙජස නිසා සිටී. ජිවිතෙන්ද්‍රියය මහාභූතයන් පාලනය කෙරේනුයි කර්මජතෙජස ජිවිතෙන්ද්‍රියය නිසා සිටියයි දතයුත්තිය.

'ආයුසංඛාරා' - යනු ආයුසය මැයි. 'වේදනියා ධම්මා' යනු වේදනා ධර්මයෝ මැයි. 'චුට්ඨානං පඤ්ඤායති' - සමචිත්ත නැගී සිටීම පැනෙයි. ඒ එසේමැයි - යම් මහණෙක් අරූපධර්මයන්ගේ පැවැත්මෙහි උකටලිව සංඥාවද වේදනාවද නිරුද්ධ කොට නිරොධයට සමවන්නේද, ඕනට පරිච්ඡේද කළ කාලයාගේ වශයෙන් රූපජිවිතෙන්ද්‍රියයාගේ ප්‍රත්‍යයෙන් අරූප ධර්මයෝ උපදිත්. නැවත මෙපරිද්දෙන් රූපං රූප ප්‍රවෘත්තිය පවතී. කුමක් මෙන්ද යත්:- යම්සේ එක් පුරුෂයෙක් ගිනිදැල් පැවැත්මෙහි උකටලි වූයේ ජලයෙන් පැහැර ගිනිදැල් නොපැවැත්ම කොට අඵවලින් අගුරු වසා නොබැණ හිඳිද, නැවත යම්විටෙක ඔහුට ගිනිදැලින් ප්‍රයෝජන වේ නම් අඵ ඉවත්කොට අගුරු පෙරළා දර දමා මුඛවාතය හෝ තල්වැට වාතය හෝ දේද, එකල්හි ගිනිදැල් නැගීම නැවත පවතීද. එපරිද්දෙන් ගිනිදැල් නැගීම මෙන් අරූප ධර්මයෝ ගිනිදැල් පැවැත්මෙහි උකටලිව දියපහරින් ගිනිදැල් නොපැවැත්ම කොට අඵවලින් අගුරු වසා තුෂ්ණිමිභූතවූ පුරුෂයාගේ හිඳිම මෙන්- අරූප ධර්මයන්ගේ පැවැත්මෙහි උකටලිව සංඥාවත් වේදනාව නිරුද්ධ කොට හික්ෂුණුගේ නිරොධයට සමවැදීමය. අඵවලින් වැසූ අගුරු මෙන් රූපජිවිතෙන්ද්‍රියය නැවත ගිනිදැලින් ප්‍රයෝජන ඇති කල්හි පුරුෂයාගේ අඵ ඉවත් කිරීම් ආදිය මෙන් හික්ෂුණුගේ පිරිසුන් කාලය ඉක්මිය. ගිනිදැල් පැවැත්ම මෙන් යළි අරූපධර්මයන් උපන් කල්හි රූපාරූපයන්ගේ පැවැත්ම දතයුතු.

ආයු උස්මා ව විඤ්ඤාණං' යනු රූපජිවිතෙන්ද්‍රියය කර්මජ තෙජොධාතුය විත්තය යන මේ ධර්මයෝ තිදෙන යම් කලෙක මේ රූපකාය හරිත්ද, එකල්හි මේ කය සිත් නැති දඩුකඩක්

මෙන් පොළොවෙහි හැරදමන ලද්දේ හොඳි යන අර්ථයි. මේ වදාරන ලද මැයි-

"යම් කලෙක ජීවිතෙන්දියයද, කර්මජනෙජසද චිත්තයද යන මොහු මේ කය හරිත්ද, එකල්හි අපෙක්ෂා රහිතව හැරදමන ලද්දේ අත්‍යයත්වයන් විසින් කැයුතු ව, වෙනතා රහිතව හෝතේයි."

'කායසංඛාරා'- ආශ්වාස- ප්‍රශ්වාසයෝ. 'වච්ඡංඛාරා'- විතර්ක විචාරයෝ 'චිත්තසංඛාරා'- සංඥා- වෙදනාවෝ. 'ආයු' රූප ජීවිතෙන්දිය 'විපරිහින්නානි,- නටුවාහු වෙසෙසින් නටුවාහු එහි කිසිවෙක්- නිරොධං සමාපන්නස්ස චිත්තසංඛාරා ව නිරුද්ධා'යි කී හෙයින් සිත අනිරුද්ධ වෙයි. එහෙයින් මෝ සමාපත්ති සවිතර්ක වූ වායයි කියත්ද, ඔවුහු මෙසේ කියයුත්තාහුය:- වච්ඡංඛාරා- පිස්ස නිරුද්ධා'යි කී හෙයින් වාග් අනිරුද්ධ වෙයි. එහෙයින් නිරොධයට සමවන්නහු විසින් බණ කියමින් හැදෑරීමද කරමින් හින්දයුතු වන්නේය. යො වා- යං මනො කාලකතොතස්සා පි චිත්තසංඛාරා නිරුද්ධා යි කී හෙයින් සිත අනිරුද්ධ වන්නේය, එහෙයින් කලුරිය කළ මවුපියන් හෝ රහතුන් හෝ දවන්නහු විසින් ආනන්තරිය කර්මය කරන ලද්දේ වන්නේය. මෙසේ හෙයින් ව්‍යඤ්ජනයෙහි අභිනිවේශය නොකොට ආචාර්ය්‍යයන්ගේ නයෙහි සිට අර්ථය පරීක්ෂා කළ යුත්තේය. ඒ එසේමැයි- අර්ථය පිළිසරණය, ව්‍යඤ්ජනය පිළිසරණ නැති,

'ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානි'- යම් හෙයකින් ක්‍රියාමය් ප්‍රවාහිකිය පවත්නා කල්හි බාහිර අරමුණු ප්‍රසාදයෙහි ගැටෙන කල්හි ඉන්ද්‍රියෝ ක්ලාන්ත වෙත්ද, වාතාදියෙන් නැගූ රජසින් සතර මංසන්ධියෙහි තැබූ කැඩපතක් මෙන් මැඩුනාහු තැවරුනාහු වෙත්ද තවද- යම්සේ ථවිකාවෙහි බහා පෙට්ටි ආදියෙහි තැබූ කැඩපත ඇතුළතම බබළාද, එපරිද්දෙන් නිරොධයට සමවන් හික්ෂුහුගේ ඇතුළු නිරොධයෙහි පඤ්ච ප්‍රසාදයෝ ඉතාම බබළත් එහෙයින් කියන ලදී- 'ඉන්ද්‍රියානි විප්පසන්නානි' යනු.

'කතිපනා'වුසො පච්චයා'යි මෙහි කුමක් විචාරත්ද යත්:- නිරොධයාගේ අනන්තර ප්‍රත්‍යයවූ නෙවසඤ්ඤා

නාසඤ්ඤායතනය පුළුල්වන්නෙමි විචාරති. නැවත ඒ ප්‍රශ්නයාගේ විසඳීමෙහි 'සුඛස්ස ච පහානා' යි සතර පහව යන ප්‍රත්‍යයෝ කියන ලද්දාහුය. 'අනිමිත්තය' යි මෙහි කුමක් විචාරන්ද යත්:- නිරොධයෙන් නැඟී සිටිනා ඵලසමාපත්තිය පුළුල්වන්නෙමි විචාරති. ඒ එසේ මැයි- අවශේෂ සමාපත්තීන්ගේ නැඟී සිටීම භවාංගයෙන් වෙයි. එහෙත් නිරොධ සමාපත්තියෙන් නැඟී සිටීම විදර්ශනානිශංසවූ ඵල සමාපත්තියෙන් වෙයි. මේ තෙරුන් වහන්සේ ඒ පලසමවන විචාරති. 'සබ්බනිමත්තානං' රූපාදී සියලු ආරම්භණයන්ගේ අනිමිත්තය ව ධාතුයා මනසිකාරෝ- සියලු නිමිත්තයන්ගෙන් පහවූ නිර්වාණ ධාතුහුගේ මෙනෙහිකිරීම ඵලසමාපත්තිය හා සහජාතවූ මෙනෙහි කිරීම සඳහා කීහ. මෙසේ යට නිරොධපාදකවූ ප්‍රථමධ්‍යානය ගන්නා ලද, නිරොධයාගේ අනන්තර ප්‍රත්‍යයවූ නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය ගන්නා ලද, මෙහි නිරොධයෙන් නැඟී සිටිනා ඵලසමාපත්තිය ගන්නා ලද්දීයයි. මෙතැන්හි නිරොධ කථාව කිය යුත්තී වෙයි. ඕ තොමෝ (ශමථ- විදර්ශනය) ද්විවිධ බලයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් ත්‍රිවිධ සංස්කාරයන්ගේ දුරලීමෙන් සොළොස් ඥානවර්ෂයාවන් ගෙන්ද නව සමාධිවර්ෂයාවන්ගෙන්ද වශී භාවය ඇති ප්‍රඥා තොමෝ නිරොධ සමාපත්තිය පිළිබඳ ඥානය' යි මෙසේ ප්‍රතිසම්භිදා මාර්ගයෙහි ආය. නැවත විශුද්ධිමාර්ගයෙහි ඒ නිරොධ කථාවගේ සර්වාකාරයෙන් විනිශ්චය කථාව කියන ලද්දීය.

මෙවිට වළඳනා සමාපත්තිය විචාරන සේක. 'කතිපනා' 'චුසො පච්චයා' යනාදිය කීහ. යම් හෙයකින් නිරොධයෙන් නැඟී සිටිනා පලසමවත්තූගේ සිටීමක් නම් නොවේ ද, චිත්ත වාර එකක් දෙකක්ම පැවත භවාංගයට බසීද. සැබව- මේ මහණ සත් දිනක් අරූප ධර්මයන්ගේ පැවැත්ම නිරුද්ධ කොට හුන්නේ නිරොධයෙන් නැඟී සිටිනා පලසමවතෙහි කලක් නො සිටී, නැවත වළඤ්ජන සමාපත්තියෙහි කාලපරිච්ඡේදයම ප්‍රමාණ වෙයි. එහෙයින් ඕ ධීති නම් වෙයි. එයින් කීහ- 'අනිමිත්තය වෙනොවිමුත්තියා ධීතියා'- යනු. ඒ සමාපත්තියගේ චිරස්ථිතිය පිණිස කෙතෙක් ප්‍රත්‍යයෝ වෙන්ද, යන අර්ථයි. නැවත ඒ

පාවිඡ්ඡාදායෙ විසදීමෙහි - 'පුබ්බෙව අනිසංඛාරො' - කාලපරිච්ඡේදය. 'චුට්ඨානාය'යි මෙහි භවාංගයාගේ උත්තානය විචාරති. ඒ ප්‍රශ්නය විසදීමෙහිද 'සබ්බන්තිත්තා නං ච මනසිකාරො'යි රූපාදි නිමිත්තයන්ගේ වශයෙන් භවාංගය හා සහජාතවූ මනසිකාරය කියන ලදී. යාචා යං ආවුසොයි මෙහි කුමක් විචාරන්ද? මෙහි අන්‍ය අභිභව නාමයෙක් නැති, යට කී ධර්මයන්ම එක්තැන රැස් කොට පුළුල්වී විචාරති. තවද මේ ධර්මයෝ කවර තැනෙක්හි කියන ලද්දාහුද? සැබව - 'නිලම්පි සඤ්ජානාති පිතකම්පි ලොහිතකම්පි ඔදානම්පි සඤ්ජානාති'යි මෙ තැන්හි අප්පමාණා වෙනොවිමුත්තිය කියන ලද්දිය. 'නත්ථි කිඤ්චති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං නෙය්‍යං'යි මෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය කියන ලද 'පඤ්ඤා වක්ඛුනා පජානාති'යි මෙහි ශුන්‍යතා වෙනොවිමුත්තිය කියන ලදී.

'කති පානා වු සො. පච්චයා අනිමිත්තාය වෙනොවුට්ඨානාය යන මෙහි අනිමිත්තා වෙනොවිමුත්තිය කියන ලද මෙසේ යට කියන ලද්දාහුම මෙ තැන්හි එක්රැස් කොට විචාරති. නැවත එය ප්‍රතික්ෂේප කොට මොවුහු ඒ ඒ තැන දක්වන ලද්දාහුයයි. කියා අනිත් සතර ධර්ම කෙනෙක් එක් නම් ඇත්තාහු ඇති එක් ධර්මයෙක් නම් සතරක් ඇත්තේ ඇතැයි මෙසේ ප්‍රකටකොට කියවන්නට මෙහි විචාරති. අටුවාවෙහි සනිටුහන් කරන ලදී. එය විසදීමෙහි 'අයං චුච්චතාචුසො, අප්පමාණාවෙනොවිමුත්තිය'යි මෝ තොමෝ පැතිරීම අප්‍රමාණ බැවින් අප්පමාණා' නමු. සැබව - මෝ තොමෝ අප්‍රමාණවූ සත්වයන් කෙරෙහි හෝ පතුරුවයි එක් සත්වයකු කෙරෙහි හෝ අශේෂකොට පතුරුවයි. 'අයං චුච්චතාචුසො' ආකිඤ්චඤ්ඤා - ආරම්භණ පළිබෝධයාගේ අභාවයෙන් 'ආකිඤ්චඤ්ඤා නමු. 'අත්තෙ න චා' - ආත්මභාව - පුරුෂ පුද්ගල නම්වූ ආත්මයෙන් ශුන්‍ය 'අත්තනියෙන චා' - විවරාදී පරිෂ්කාර නම්වූ ආත්මනියයෙන් ශුන්‍යය. 'අනිමිත්තා' - රාගනිමිත්තාදීන්ගේ අභාවයෙන් අනිමිත්තා' නමු. අර්හත්ඵල සමාපත්තිය සඳහා කිය. 'නානට්ඨා වෙව නානාබ්‍යඤ්ජනා' - ඔවුන්ගේ ව්‍යඤ්ජනයද අර්ථයද විවිධය. එහි ව්‍යඤ්ජනයාගේ

නානාත්වය ප්‍රකට මැයි. අර්ථය වනාහි අප්පමාණා වෙතොවිමුත්තිය භූමාන්තර හෙයින් මහද්ගත වෙයි, රූපාවචරය අරමුණු හෙයින් සත්වප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට ඇත්තිය. ආකිඤ්ඤාසන්න වෙතොවිමුත්තිය භූමාන්තර හෙයින් මහද්ගතය, අරූපාවචරය ආරම්භණ හෙයින් නවක්තව්‍යාරම්භණය. ශුන්‍යතා වෙතොවිමුත්තිය භූමාන්තර හෙයින් කාමාවචරය, අරමුණු හෙයින් සංස්කාරාරම්භණය ඒ එසේ මැයි- විදර්ශනා නොමෝ මෙහි 'සුඤ්ඤතා'යි අදහස් කරන ලදු අනිමිත්තා වෙතොවිමුත්තිය භූමාන්තර හෙයින් ලොකොත්තරය. අරමුණු හෙයින් නිර්වාණාරම්භණයි.

'රාගො ඛො ආවුසො. පමාණකරණො' යනාදියෙහි යම්සේ පර්වත පාදයෙහි කථපැහැති කුණුවූ කොළරසදිය නම් වේද බලන්නවුන්ට බලා සියයක් ගැඹුර ඇත්තාක් මෙන් වැටහේද යටක හෝ රැහැනක් හෝ ගෙන මනින්නනුට පිටිපස ගැලෙන පමණකුත් නොවේද. එපරිද්දෙන් යම්තාක් රාගාදීහු නූපදිත්ද, ඒතාක් පුද්ගලයා හැඳින ගන්නට නොහැකි වෙයි, ශ්‍රෝතාපන්නයෙක් මෙන්ද සකෘදාගාමියෙක් මෙන්ද අනාගාමියෙක් මෙන්ද වැටහෙයි. එහෙත් යම් කලෙක ඔහුට රාගාදීහු උපදිත්ද, එකල්හි රක්තයෙක, දූෂ්ටයෙක, මුඩයෙකැයි පැනෙයි. මෙසේ ඒ රාගාදීහු මේ තෙම මෙපමණයයි පුද්ගලයාගේ ප්‍රමාණය දක්වන්නවුන් මෙන් උපදින්නුයි 'පමාණකරණ' නමැයි කියන ලද්දාහුය. 'යාවතා ඛො ආවුසො අප්පමාණ වෙතො විමුත්තියො'- අප්පමාණ වෙතොවිමුත්තීහු යම්තාක් වෙත්ද. තවද ඔවුහු කෙතෙක් වෙත්දයත්:- සතර බ්‍රහ්මචරියෝය. සතර මාර්ගයෝය සතර ඵලයෝ යයි දොළසෙකි. එහි බ්‍රහ්මචරියෝ එරණයාගේ අප්‍රමාණයෙන් අප්‍රමාණයහ. සෙස්සෝ ප්‍රමාණයෝයි. ප්‍රමාණය කරන්නාවූ කෙලෙසුන්ගේ අභාවයෙන් නිර්වාණයත් අප්‍රමාණ මැයි එහෙත් වෙතොවිමුත්ති නොවෙයි. එහෙයින් නොගන්නා ලදී. 'අකුප්පා'- අර්භත්ඵල වෙතොවිමුත්තිය යම් හෙයකින් ඕ ඔවුනතුරෙන් සියල්ලන්ට දෙටුවුවාද එහෙයින් 'අග්ගමක්ඛායති'යි කියන ලද්දීය. 'රාගො ඛො ආවුසො කිඤ්චනො'- රාගය ඉපද පුද්ගලයා

පෙළයි. මඩ්- පළිබොධ කෙරෙයි, එහෙයින් 'කිඤ්චන' යයි කියන ලද්දේය. මිනිස්සු ගොනුන් ලවා කමත මඩවන්නාහු කපිලය. මඩව කඵව, මඩවයි කියන් ල මෙසේ මැඩීම් අර්ථය කිඤ්චනාර්ථයයි දත යුතු දොස මොහයන්හිදු මෙම නයයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායනන වොතොවිමුත්තිහු නම් ආකිඤ්චඤ්ඤායනනයද මාර්ග ඵලයෝදැයි ධර්මයෝ නව දෙනෙකි. එහි ආකිඤ්චඤ්ඤායනනය කියි අරමුණක් ඕහට නැත්තැයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤා' නම. මාර්ගඵලයෝ කිඤ්චනවූ මඩන පළිබොධ කරන කෙලෙසුන් නැති බැවින් 'ආකිඤ්චඤ්ඤ' නම් වෙති. නිර්වාණයද ආකිඤ්චඤ්ඤ'ය, එහෙත් වෙතොවිමුත්ති නොවෙයි. එහෙයින් නොගන්නා ලදී. 'රාගො බො ආවුසො, නිමිත්ත කරණෙ' යනාදියෙහි යම්සේ නම් කුල දෙකක්හුගේ සමානවූ වස්සෝ දෙන්නෙක් වෙත්ද, යම්තාක් ඔවුන්ගේ ලක්ෂණයක් නො කරන ලද වේද, ඒ තාක් මේ අසවල් කුලයාගේ වසුය, මේ අසවල් කුලයාගේ යැයි දැනගන්නට නොහැකි වෙත්ද, නැවත යම් කලෙක ඔවුන්ගේ සත්ති ශූලාදීන් අතුරෙන් එක්තරා ලක්ෂණයක් කරන ලද වේද, එකල්හි දැනගන්නට හැකි වෙත්ද. එපරිද්දෙන් යම්තාක් පුද්ගලයාට රාගය නූපදිද, ඒ තාක් ආර්යයෙක් හෝ පෘථග්ජනයෙක් දෝ හෝයි දැනගන්නට නොහැකි වෙයි. යම් හෙයකින් ඕහට රාගය උපදනේව මේ පුද්ගල සරාගයෙක් නමැයි හැදින්වන්නා නිමිත්ත කරමින් මෙන් උපදිද. එහෙයින් 'නිමිත්තකරණ' යයි කියන ලද්දේය. දොස- මොහයන්හිදු මෙම නයයි.

අනිමිත්තාවෙතොවිමුත්තිහු නම්- විදර්ශනාවය සතර ආර්යයෝය. සතර මාර්ගයෝය, සතර ඵලයෝයැයි කෙළෙස් ධර්ම කෙනෙකි. එහි විදර්ශනා තොමෝ නිත්‍යනිමිත්තය සුඛනිමිත්තය, ආත්මනිමිත්තය උගුළුවානුයි. අනිමිත්තා' නමු සතර ආරූපයෝ රූපනිමිත්ත නැති හෙයින් අනිමිත්ත නම් වෙති. මාර්ගඵලයෝ නිමිති කරවූ කෙලෙස් නැති හෙයින් අනිමිත්ත නම් වෙති. නිර්වාණයද අනිමිත්ත මැයි එහෙත් එය වෙතොවිමුත්ති නොවෙයි. එහෙයින් නොගන්නා ලදී. තවද කුමක් හෙයින් ශුන්‍යතා වෙතොවිමුත්තිය නොගන්නා ලද්දිද

යන්:- ඕ තොමෝ 'සුඤ්ඤා රාගෙන' යනාදි වචන හෙයින් සියලු තැන්හි නොපිවිසියා මැයි. එහෙයින් වෙනම නොගන්නා ලද්දිය. එකටියා යනු අරමුණු වශයෙන් එකාර්ථයෝය. සැබව- 'අප්පමාණය. ආකිඤ්චඤ්ඤා, සුඤ්ඤාය, අනිමිත්තය' යන මේ සියල්ලෝ නිර්වාණයටම නාමයෝය මෙසේ මේ ක්‍රමයෙන් එකාර්ථයෝයි. නැවත අන්තරාක අප්පමාණයෝ වෙති, අන්තරාක ආකිඤ්චඤ්ඤා වෙති, අන්තරාක ශුන්‍යතා වෙති, අන්තරාක අනිමිත්තා වෙති. මේ ක්‍රමයෙන් නානාවාසඤ්ජන ඇත්තාහුයි. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ අනුසන්ධිවූ පරිද්දෙන්ම දෙශනාව නිමවූ සේකි.

(මහාවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (3)

44. මහාවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සූතං' යි මහාවෙදල්ල සූත්‍රයයි. එහි 'විසාබ්බ උපාසකො' - 'විසාබ්' යයි මෙසේ නම් ඇති උපාසක තෙම. 'යෙන ධම්මදින්නා' - ධම්මදින්නා නම් මෙහෙණ යම් තැනෙක් හිද එහි එළඹියේය. නැවත මේ විසාබ් කවරෙක්ද? ධම්ම දින්නා කවරෙක්ද? කුමක් හෙයින් පැමිණියේද යත්:- විසාබ් නම් ධම්මදින්නාවගේ ගිහිකල ගෘහස්ථාමී තෙමේයි. හෙතෙම යම්කලෙක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සමාසක්ඛිබ්බොධිය අවබෝධ කොට පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇති සේක් යසාදි කුලපුත්‍රයන් හික්මවමින් උරුවෙල් දනව්වට පැමිණ එහි දහසක් ජට්ඨයන් හික්මවා පුරාණ ජට්ඨවූ ක්ෂීණශ්‍රව හික්මුන් සමග රජගහනුවරට ගොස් බුදුන් දක්නා පිණිස දොළොස් නහුතයක් පිරිස සමග පැමිණි බිම්සර මහ රජුට දහම් දෙසූසේක්ද එකල රජු සමග පැමිණියාවූ දොළොස් නහුතය අතුරෙන් එක් නහුතයක් උපාසක බව දැන්වීය. එකොළොස් නහුතයක් බිම්සර රජු සමග සෝවාන්පෙලෙහි පිහිටියාහුය. මේ උපාසක ඔවුනතුරෙන් එකෙක. ඔවුන් සමග ප්‍රථම දර්ශනයෙහිම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා නැවත එක් දිනක් බණ අසා සකාදාගාමිඵලයට පැමිණ එයින් පසු කලෙකද එක් දිනක් බණ අසා අනාගාමිඵලයෙහි

පිහිටියේය. හෙතෙම අනාගාමීව ගෙට එන්නේ යම්සේ අන් දිනයන්හි ඔබ්බෙන් බලමින් සතුටු පහළ කරමින් සිනාසෙමින් එන්නේද, එසේ නොඅවුත් සන්සිඳුණු ඉඳුරන් ඇතිව සන්සිඳුණු සිත් ඇතිව ආයේය. ධම්මදින්නා තොමෝ සීමැදුර හැර විටීය බලමින් ඔහු එන ආකාරය දැක මේ කීමෙක් දෝ හෝ යි සිතා ඔහුට පෙරගමන් කරන්නී හිනිමත සිට එල්බගන්නා පිණිස අත දිගු කෙළේය. උපාසක තමාගේ අත හැකිළිය- ඕ තොමෝ 'උදෑසන ආහාර වළඳන කල දැනගන්නෙමි. සිතී උපාසක පෙර ඇ සමග එකතුව වළඳයි, එ දවස වනාහි ඇ නොබලා යොගාවචර මහණකු මෙන් එකලාවම වැළඳිය. ඕ 'නිදාන කල දැනගන්නෙමි' සිතී. උපාසක එදවස් සිරිගබට නොපිවිසියේය. අනිත් ගබක් පිළිදැගමි කරවා කැප ඇඳක් පතවවා හොත්තේය. උපාසිකා 'කීමෙක් දෝ හෝ මොහුගේ පිටත ප්‍රාර්ථනාවක් ඇත්ද, නොහොත් කිසියම් පිසුනු කියන්නකු විසින් බිඳුවන ලද්දේද, නොහොත් මාගේම කිසි දොසෙක් ඇත්දැ'යි බලවත් දොම්නස් ඇතිව එක් දෙදවසක් විසූ කල දැනගත්ට හැක්කැ'යි ඔහුට උපස්ථානයට ගොස් වැද සිටියා උපාසක 'කිම ධම්මදින්නාවෙනි, නොකල්හි ආවතැ?'යි විචාළේය, 'එසේය ස්වාමීපුත්‍රය, ආවෙමි නුඹ පෙර මෙන් වූයේ නොවෙහි කිම නුඹගේ පිටත ප්‍රාර්ථනා ඇත්දැ?'යි. 'නැති ධම්මදින්නාවෙනි, 'අන් කිසි පිසුන කියන්නෙක් ඇත්දැ?'යි 'මෙ ද නැතැ'යි. 'මෙසේ ඇති කල මාගේම කිසි දොසෙක් වන්නේදැ'යි තොපගේත් දොසෙක් නැතැ'යි. 'එකල්හි කුමක් හෙයින් මා සමග පියවි ලෙසින් අල්ලාප සල්ලාප මාත්‍රයකුදු නොකරන්නනුදැ'යි හෙතෙම මෙසේ සිතී:- 'මේ ලොවුතුරු දහම් නම් ගරුය බැරිය නොපැවසිය යුතුය. එහෙත් ඉදින් මම නොකියමිනෙමි නම් මෝ තොමෝ ලය පලා මෙහිම කළුරිය කරන්නේය'යි ඇට අනුග්‍රහ පිණිස කියේය- ධම්මදින්නාවෙනි, මම ශාස්තෘන්ගේ ධර්මදෙශනාව අසා ලොවුතුරු දහමට පැමිණියෙමි නම් වෙමි, ඊට පැමිණියහුට මෙබඳු ලොකික ක්‍රියා නොවටී, ඉදින් තී කැමැත්තෙහි නම් තීගේ සතලිස් කොටියෙක මාගේ සතලිස් කොටියෙකැයි අසුකෙළක් ධනය ඇති, මේ ධනයෙහි ඉසුරුව මාගේ මවුතැන්නි

හෝ නැගණිතැන්නි හෝ සිට වාසය කරව. තී දුන් බත් පිඬු පමණකින් මම යැපෙන්නෙමි. තවද එසේ නොකෙරෙහි නම්, මේ භොගයන් ගෙන කුලගෙට යව. තවද තිගේ පිටත ප්‍රාර්ථනා ඇත් නම් මම තී නැගණි තැන්නි හෝ දුවණි තැන්නි හෝ තබා පොෂණය කරන්නෙමි' ඕ නොමෝ මෙසේ සිතු:- 'පියවි පිරිමියෙක් මෙසේ කියන්නෙක් නම් නැති, නියතින් මොහු විසින් ලොවුතුරු දහම් ලබන ලද, තවද ඒ දහම් කීම පුරුෂයන් විසින්ම ප්‍රතිවෙධ කළ යුතුද, නොහොත් ගෞතමයන් නමුත් ප්‍රතිවෙධ කරන්ට හැකි වේදැ'යි. විසාබන්ත මේ කීව- 'කිමෙක් දෝ හෝ මේ දහම් පුරුෂයන් විසින්ම ලැබිය යුතුද? ගෞතමයන් විසින්ම ලබන්ට හැකිදැ'යි 'ධම්මදින්නා, කුමක් කියයිද? යම් කෙනෙක් පිළිපන්නාහුද, ඔවුහු මේ දහමට දායාදයෝය, යම් යම් කෙනෙකුට උපනිශ්‍රය ඇත්ද, ඒ ඒ (පුරුෂ) මෙය ලබා යයි. එසේ ඇති කල්හි මට පැවිද්දට අවසර දෙව'යි 'මැනව යොදුර, මමත් මේ මගම යොදනු කැමැත්තෙමි, එහෙත් තිගේ සිත නොදන්නෙමි නො කියමි.'

එකෙණෙහිම බිම්සර රජු සම්පයට ගොස් වැඳ සිටියේය. රජ තෙම 'කිම ගෘහපතිය, නොකල්හි ආවනැ?'යි විචාළේය. 'මහරජ, ධම්මදින්නා පැවිදිවන්නෙමි කියාය'යි. තවද ඇට කුමක් ලබන්ට වට්ටදැ?'යි අන් කිසිවක් නැත. දෙවයෙනි, ස්වර්ණසිවිකාවක් ලබන්ට වට්. නුවරත් පිළිප්ගින්නට වටිය'යි රජතෙම ශ්වර්ණසිවිකාවක් දී නුවර පිළිදැගුම් කරවි. විසාබ තෙම ධම්මදින්නා ගඳදියෙන් නාවා සියලු අබරණින් සරසවා, ස්වර්ණසිවිකාවෙහි හිඳවා ඥාතිසමූහයන් පිරිවර කරවා, ගඳමල් ආදියෙන් පූජා කරවමින් නුවර බැබළීම කරන්නකු මෙන් මෙහෙණ අසපුවට ගොස් ආර්යායාවෙහි, ධම්මදින්නාවන් පැවිදි කළ මැනවැ'යි කීය. භික්ෂුණිහු 'ගෘහපතිය, එකක් හෝ දෙකක් හෝ දොස් ඉවසන්ට වටිය'යි කීවාහුය. 'ආර්යායාවෙහි කිසි දොසෙක් නැති, සැදැහැයෙන් පැවිදිවේය'යි එකල වෘක්ඛවූ එක් තෙරණියක් 'තවපඤ්චක' කර්මස්ථාන කියවා කෙස් බහා පැවිදි කරවූ විසාබ තෙම ආර්යායාවෙහි සිත් අලවා වාසය කරවූ, ධර්මය ස්වාක්ඛාතය'යි වැඳ නික්ම ගියේය.

ඇ පැවිදිවූ දින පටන් ලාභ සත්කාරය උපත එයින් පිබින වූවා මහණ දම් කරන්ට අවකාස නො ලබයි. එකල ආචාර්යය-උපාධ්‍යාය ස්ථවිරීන් ගෙන දනව්වට ගොස් අට තිස් අරමුණු අතුරෙන් සිතට රුවිවූ කමටහනක් කියවා ගෙන මහණදම් කරන්ට පටන්ගත්තා තවද- අභිනිහාරසම්පන්න බැවින් ඉතා බොහෝ කලක් ක්ලාන්ත නොවීය. ඒ එසේමයි මෙහි පටන් කල්ප ලක්ෂයකින් මත්තෙහි පියුමතුරා නම් ශාස්තෘන් වහන්සේ ලොව පහළවූසේක. එකල මෝතොමෝ එක් කුලයක දාසීව තමාගේ කෙස් විකොට අග්‍රශ්‍රාවකවූ සුජාත නම් තෙරුන්ට දන්දී ප්‍රාර්ථනා කළා ඕ නොමෝ ඒ ප්‍රාර්ථනාභිනිහාර සම්පත්තියෙන් ඉතා බොහෝ කලක් ක්ලාන්ත නොවීය. කීප දිනකින්ම රහත් බවට පැමිණ සිති:- 'මම යම් ප්‍රයොජනයක් කරණකොට ශාසනයෙහි පැවිදිවුමිද, ඒ අර්ථය මුදුන් පැමිණියේ වන, මට ජනපද වාසයෙන් කිම? මාගේ නෑයෝත් පින් කරන්නහුය, හික්ෂුණි සංඝයාත් ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් නොවෙහෙසෙන්නේය, රජගහනුවරට යෙමි' හික්ෂුණි සංඝයා ගෙන රජගහනුවරටම ගියේය. විසාබ තෙම 'ධම්මදින්නා ආවාය'යි අසා 'පැවිදිව නොබෝ කලකින්ම දනව්වට ගියා. ගොස්ද නොබෝ කලකින්ම පෙරළා ආය, කුමක් වන්නේදෝ හෝ ගොස් දැනගන්නෙමි' දෙවෙනි ගමනින් මෙහෙණ අසපුවට ගියේය. එයින් කියන ලදී- 'අප් බො විසාබො උපාසකො යෙන ධම්මදින්නා හික්ඛුනී තෙනුපසංකමි' යනු.

'එතදවොව'- මේ 'සක්කායො' යනාදී වචනය කිය. කුමක් හෙයින් කියේද යත්- ඔහුට මේ සිත වී ල:- 'ආර්යාවෙහි, සිත් අලවා වෙසෙයිද? නොවෙසෙයිදැයි මෙසේ විචාරීම නම් පණ්ඩිතයන්ගේ කටයුත්තක් නොවෙයි. පඤ්චොපාදානස්කන්ධයෙහි එළවා පැන පුළුවස්නෙමි. පැන විසඳීමෙන්ම ඇගේ අභිරතිය හෝ අනභිරතිය හෝ දැනගන්නෙමි' එහෙයින් කිය. ඒ අසා ධම්මදින්නා නොමෝ 'ඇවැත්නි, විසාබා මම පැවිදිවූ නොබෝ කල් ඇතියා වෙමි, ස්වකාය හෝ පරකාය හෝ කොයින් දැනගන්නෙමි දැ?'යි හෝ 'අත්‍ය ස්ථවිරීන් කරා එළඹ විචාරව'යි හෝ නො කියා

ප්‍රවේශම් කොට තබන ලද්දක් පාවාදෙන්නක මෙන් එක් පාශයක් ඇති ගැටයක් මුදන්නක මෙන් කැලයෙන් වැසුණු තැනක ඇත්මග බැහැර කරන්නක මෙන් කඩු තුඩින් පෙට්ටියක් විවෘත කරන්නක මෙන් ප්‍රතිසංවිද්විෂයෙහි සිට පැන විසඳන්නි- 'පඤ්ච බො ඉමෙ විසාධ උපාදානක්ඛන්ධා, යනාදිය කීය එහි 'පඤ්ච' යනු ගණන පිරිසිදීම ය, උපාදානක්ඛන්ධා'- උපාදානයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ ස්කන්ධයෝයයි. මේ ආදී නයින් මෙහි උපාදානස්කන්ධ කථාව විස්තරකොට කියයුතු වන්නීය. යම් හෙයකින් ඕ මෝ ස්කන්ධ කථා විශුද්ධිමාර්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දීම වේද. එහෙයින් විස්තර කළ නයින්ම දතයුත්තීය.

'සක්කාය සමුදය' ආදියෙහිදු යමක් කියයුතු නම් එය ඒ ඒ තැන කියන ලදමැයි, යළි මේ චතුස්සත්‍ය ප්‍රකාශ කිරීම අසා විසාධ තෙම ස්ථවිරින්ගේ ඇලුණු බව දැන ගත්තේය. යම් හෙයකින් යමෙක් බුදුසසුන්හි උකටලී වූයේ වේද, අනභිරතවූ හෙතෙම මෙසේ ඇසූ ඇසූ පැන අඩුවකින් එක් තර කෙසක් ගන්නකු මෙන් මෙරපත්ලෙන් වැලි නගන්නකු මෙන් විසඳන්ට නො හැකි වේද, නැවත යම් හෙයකින් මේ සිවුසස් ලෙව්හි සඳහරු මෙන් බුදුසසුන්හි ප්‍රකට වෙත්ද. යම් හෙයකින් සිවුපිරිස් මැදට වත් භාග්‍යවතුන් වහන්සේත් මහ තෙරහුත් සිවුසස්ම පවසත්ද, නික්ෂුසංඝයාත් පැවිදිවූ දින පටන් කුලදරුවන්ට 'චත්තාරි නාම කිං' චත්තාරි අරියසම්මානි' යි ප්‍රශ්නය උගන්වාද මෝ ධම්මදින්නා නොමොත් උපාසක කුලයාගේ දුවණි වූවා පණ්ඩිත වූවා ව්‍යක්ත වූවා නය ගෙන ශ්‍රැතයෙනුදු කියන්ට සමර්ථ වූවාද එහෙයින් මෙතෙකින් මැගේ සත්‍යයන් ප්‍රතිවේධ කළ බව දැනගන්ට නොහැකික. තවද සත්‍ය විභාග ප්‍රශ්නය විසඳීමෙන් දැනගන්ට හැක්කැ'යි සිතා යට කී සත්‍ය දෙක නවතා ගුප්ත කොට ග්‍රන්ථී ප්‍රශ්නයක් පුළුවස්නෙමි' විචාරන්නේ- 'තං යෙවානු බො අයොය,' යනාදිය කීය. එය විසඳීමෙහි 'න බො ආවුසො, විසාධ, තංයෙව උපා දානං'- උපාදානය තමා සංස්කාරස්කන්ධයාගේ එක දෙශයක් බැවින් ඒ උපාදානයම ඒ පඤ්චස්කන්ධයෝ නොවෙති, පඤ්චොපාදානස්කන්ධයන් වනා උපාදානයෙක් නොද ඇති. ඉදින් යම් හෙයකින් එයම වන්නේ නම් රූපාදිස්වභාවයන් උපාදාන වන්නේද. ඉදින් විනා

(උපාදානය) වන්නේ නම් පරසමයෙහි සිතින් වෙන්වූ අනුසය මෙන්ද ප්‍රඥප්තිය මෙන්ද නිර්වාණය මෙන්ද ස්කන්ධයෙන් තොරවූයේ හෝ වන්නේද, සවෙනි ස්කන්ධයක් හෝ පැනවිය යුත්තේ වන්නේද, එහෙයින් මෙසේ ප්‍රකාශ කෙළේය. ඇගේ විසඳීම අසා 'මෝ තොමෝ පැමිණි ප්‍රතිවේද ඇත්තිය'යි විසාධ තෙම නිෂ්ඨාවට ගියේය:- 'ක්ෂිණාශ්‍රව නොවූවකු නොගැටෙන්නහු ව්‍යාකූල නොවන්නහු විසින් පහත් දහසක් දල්වන්නකු විසින් මෙන් මෙබඳුව සැඟවුණු වැසුණු තිලකුණෙන් වඩනා ලද ගැඹුරුවූ ප්‍රශ්නයෙක් විසඳන්නට නො හැක්කැ'යි නිෂ්ඨාවට ගොස් නැවත 'මෝ ධම්මදින්නා ශාසනයෙහි ලද ප්‍රතිෂ්ඨා ඇත්තිය, අධිගතවූ පිළිසිඹියා ඇත්තිය, විශාරදබවට පැමිණියාය, භවය නසන ලද්දීය. මහාක්ෂිණාශ්‍රව වූවාය. මා පුළුවන් පුළුවන් ප්‍රශ්නය කියන්නට සමර්ථ වන්නිය'යි (සිතිය)

මෙවිට නැවත ඔව්චිටිකසාරය කොට ප්‍රශ්නය සිතා එය පුළුවන්නේ- 'කථා පන'යෝ යනාදිය කීය. එය විසඳීමෙහි 'අස්සුතවා' යනාදිය මූලපරියාය සූත්‍රයෙහි විස්තර කරන ලද මැයි 'රූපං අත්තතො සමනුපස්සති' යනු මෙලෙවිහි කිසිවෙක් රූපය ආත්ම වශයෙන් දකී. යමක් රූපයද හේ මමය යමෙක් මම වෙමිද එය රූපය'යි රූපයන් ආත්මයන් දෙකක් නොකොට දකී. දැල්වෙන තෙල් පහනක්හුගේ යම් ගිනිසිළුවක් වේද, හේ වර්ණයය, යම් වර්ණයෙක් වේද ඔ ගිනිසිළු'යි ගිනිසිළුවන් පැහැයන් යම්සේ නම් අවය කොට දකීද එපරිද්දෙන් මෙලෙවිහි කිසිවෙක් රූපය ආත්මවශයෙන් -පෙ- අද්වය කොට දකී'යයි මෙසේ රූපය ආත්මය'යි දෘෂ්ටි දර්ශනයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත්යයි හෝ අරූපය ආත්මය'යි ගෙන ඡායාවන් වෘක්ෂය මෙන් රූපවත් ආත්මය දකී. 'අත්තානිවා රූපං'- අරූපයම ආත්මය'යි ගෙන මලෙහි සුවද මෙන් ආත්මයෙහි රූපය දකී, 'රූපස්මිං වා අත්තානං'- අරූපයම ආත්මය යි ගෙන කරඬුවෙහි මැණික මෙන් ආත්මය රූප විෂයෙහි (ඇතැයි) දකී. 'වේදනං අත්තතො' යනාදියෙහිදු මෙම නයයි එහි 'රූපං අත්තතො සමනුපස්සති' යි ශුද්ධ රූපයම ආත්මය'යි කියන ලදී. 'රූපවත්තං වා අත්තානං, අත්තනිවා රූපං, රූපස්මිං වා අත්තානං, වේදනං අත්තතො- සඤ්ඤං- සංඛාරෙ- විඤ්ඤාණං

අත්තනො සමනුපස්සති' යන මෙ සත් තැනින් අරූපය ආත්මය'යි කියන ලදී. 'වෙදනා චන්තං වා අත්තානං, අත්තනී වා වෙදනං, වෙදනාය වා අත්තානං' යි මෙසේ සතර ස්කන්ධයන්හි තුනක් තුනක්හුගේ වශයෙන් දොළොස් තැනෙකින් රූපාරූපමිශ්‍රවූ ආත්මය කියන ලද්දේය. එහි 'රූපං අත්තනො සමනුපස්සති, වෙදනං- සඤ්ඤං සංඛාරෙ- විඤ්ඤාණං අත්තනො සමනුපස්සති' යි පස්තැනෙකින් උච්ඡේද දෘෂ්ටිය කියන ලද්දේය. සෙසු තැනින් ශාස්වත දෘෂ්ටිය කියන ලද්දේය'යි මෙසේ මෙහි භවදෘෂ්ටි පසළොස්කන්ද, විභවදෘෂ්ටි පසක්ද වෙන් 'න රූපං අත්තා' යන මෙහි රූපය ආත්මය'යි නොදකී අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්ම යැයි දකී. න රූපචන්තං අත්තානං -පෙ- න විඤ්ඤාණස්මිං අත්තානං'- මේ පඤ්චස්කන්ධයන් කිසි ප්‍රකාරයකින් ආත්ම වශයෙන් නොදකීනුයි. නැවත සියලු ආකාරයෙන් අනිත්‍යයෝ ය, දුඃඛයෝය, අනාත්මයෝයැයි දකී මෙතෙකින් ස්ථවිරින් විසින් 'එවං ඛො ආවුසො, විසාඛ සක්කායදිට්ඨි හොති'යි මෙසේ පළමු ප්‍රශ්නය විසඳන්නීය, මෙතෙකින් ගමනය වෙයි, ආගමනය වෙයි ගමනාගමනය වෙයි චර්තය පවතී යයි චර්තය මුදුන් පමුණුවා දක්වන ලදී. 'එවං ඛො ආවුසො, විසාඛ, සක්කායදිට්ඨි න හොති' යි පශ්චිම ප්‍රශ්නය විසඳන්නීය. මෙතෙකින් ගමනය නොවෙයි. ආගමනය නොවෙයි, ගමනාගමනය නොවෙයි, චර්තය නොපවතියයි විචර්තය මුදුන් පමුණුවා දක්වන ලදී.

'කතමො පන්'යො අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො?' යන මේ ප්‍රශ්නය ස්ථවිරින් විසින් නැවත විචාරා විසඳිය යුතු වන්නේය- "උපාසකය, තොප විසින් යට මාර්ගය විචාරන ලද. මෙහි කුමක් හෙයින් මාර්ගයම විචාරයිදැ'යි එහෙත් ඕ තොමෝ තමා ව්‍යක්ත බැවින් පණ්ඩිත බැවින් ඔහුගේ අදහස් සැලකිය- 'මේ උපාසකයා විසින් යට පිළිවෙත් වශයෙන් මාර්ගය විචාරන ලද්දේ වන්නේය. මෙහි යළි ඒ මාර්ගය සංස්කෘතා සංස්කෘත ලොකික- ලොකොත්තර සංගෘහිතා සංගෘහිත වශයෙන් විචාරනු කැමැත්තේ වන්නේය'යි එහෙයින් නො පිළිවිසම යමක් යමක් විචාළේ නම් ඒ ඒ ප්‍රශ්නය විසඳිය. එහි 'සංඛතො'- සිතන ලද

සලකන ලද හාත්පසින් සලකන ලද රැස්කරන ලද උපදවන ලද පැමිණෙන්නහු විසින් පැමිණිය යුතුය යි.

'කිහි ව බො ආවුසො, විසාබ, බන්ධෙහි අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො සංගහිතො' යන මෙහි යම් හෙයකින් මාර්ගය සපුරෙදගද තුන් ස්කන්ධයෝ නිෂ්පුරෙදගයෝද, එහෙයින් මේ මාර්ගය සපුරෙදග බැවින් නගරය රාජ්‍යයෙන් මෙන් නිෂ්පුරෙදගවූ තුන් ස්කන්ධයන් කරණකොට සංග්‍රහ කරන ලද්දේය. එහි සමයග්වචනාදී තිදෙන ශීලය මැයි එහෙයින් ඔවුහු සමාන ජාති වශයෙන් ශීලස්කන්ධයෙන් සංග්‍රහ කරන ලද්දාහුය. තවද එකෙක් ඇති- පාලියෙහි 'සීලක්ඛන්ධෙ' යි ආධාරයෙන් මෙන් නිර්දෙශකරන ලද්දේය, එහෙත් අර්ථය කරණ වශයෙන් දතයුතු නැවත සමයග්ව්‍යායාමාදී තුනෙහි සමාධිය තමාගේ ප්‍රකෘතියෙන් අරමුණෙහි එකඟ බැවින් පිහිටා සිටින්නට නොහැකි වෙයි නැවත විර්යය ප්‍රග්‍රහකෘත්‍යය සිදු කරන කල්හි ස්මෘතියත් අපිලාපන කෘත්‍යය සිදුකරන කල්හි ලද උපකාර ඇතිව හැකි වෙයි. එහි මෝ උපමාය:- ඒ මෙසේයි. තකත් කෙළින්නෙමු, යි උයනට පිවිසි යහළුවන් තිදෙනෙකු අතුරෙන් එකෙක් සුපිපි සපුරුකක් දැක අත ඔසොවාත් ගන්ට නොහැකි වන්නේය. එකල්හි දෙවැන්නා පහතට නැමී පිට දෙන්නේය, හෙතෙම ඔහුගේ පිට සිටත් වෙවුලමින් ගන්ට නොහැකි වන්නේයි. එකල ඕහට අනිකා උරහිස එළවන්නේය, හෙතෙම එකෙකුගේ පිටෙහි සිට එකෙකුගේ උරහිස එල්බගෙන කැමතිසේ මල් නෙලාගෙන පැළැඳ තකත් කෙළින්නේය. මේ කරුණ එපරිද්දෙන් දත යුතු. ඒ එසේමැයි- එක්ව උයනට පිවිසි යහළුවන් තිදෙනා මෙන් එක්ව උපන් සමයග්ව්‍යායාමාදී තුන් ධර්මයෝය සුපිපි සපුරුස මෙන් අරමුණය. අත ඔසොවාත් ගන්ට නොහැකි වූවහු මෙන් තමාගේ පියවින් අරමුණෙහි එකඟ බැවින් පිහිටා සිටින්නට නොහැකිවූ සමාධියය, පිටදී පහතට නැමුණු යහළුවා මෙන් ව්‍යායාමය, උරහිස දී සිටි යහළුවා මෙන් ස්මෘතිය. යම්සේ ඔවුනතුරෙන් එකෙකුගේ පිටෙහි සිට එකෙකුගේ උරහිස එල්බගෙන අනිකා රූපි සේ මල් නෙලාගන්ට හැකි වේද, එපරිද්දෙන් විර්යය ප්‍රග්‍රහකෘත්‍යයද ස්මෘතිය

අපිලාපන කෘත්‍යයද සිදු කරන කල්හි ලද උපකාර ඇති සමාධිය අරමුණෙහි එකඟ බැවින් පිහිටා සිටිනට හැකි වෙයි. එහෙයින් සමාධියම මෙහි සමාන ජාති වශයෙන් සමාධි ස්කන්ධයෙන් සංග්‍රහ කරන ලද්දේය. ව්‍යායාම ස්මෘතීන්‍ර වනාහි ක්‍රියා වශයෙන් සංග්‍රහ කරන ලද්දාහු වෙත්.

සමයක් දෘෂ්ටි- සංකල්පයන් අතුරෙහිදු ප්‍රඥා තොමෝ තමාගේ ධර්මතාවෙන් අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනත්මය, යි අරමුණ නිශ්චය කරනට නොහැකි වෙයි. නැවත විතර්ක ය (අරමුණ) භාත්පසින් එළව එළවා දෙන කල්හි හැකි වෙයි. කෙසේද? උපමා මෙසේයි:- රන්කරුතෙම කහවණුව අතෙහි තබා සියලු කොටස් බලනු කැමති වූයේ නමුදු ඇසේ බලයෙන්ම පෙරළන්ට නොහැකි වෙයි, තවද ඇඟිලි පුරුක්වලින් පෙරළා ඔබ්බෙනබද බලන්ට හැකිවෙයි. එපරිද්දෙන් ප්‍රඥා තමාගේ පියවින් අනිත්‍යාදී වශයෙන් අරමුණු නිශ්චය කරනට නොහැකි වෙයි. යම් හෙයකින් අරමුණට අභිමුඛ කොට නැවීම ලක්ෂණ කොට ඇති ආභනන- පරියාභනනය කෘත්‍ය කොට ඇති විතර්කය විසින් එළවන්නකු මෙන්ද පෙරළන්නකු නේද ගෙන ගෙන දෙන ලද්දම නිශ්චය කරනට හැකිවේද එහෙයින් මෙහිද සමයග් දෘෂ්ටියම සමානජාති වශයෙන් ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන් සංග්‍රහ කරන ලද්දේය. සමයක් සංකල්පය වූකලී ක්‍රියා හෙයින් සංග්‍රහ කරන ලද්දේ වේ. මෙසේ මේ තුන් ස්කන්ධයන් කරුණකොට මාර්ගය තෙමේ සංග්‍රහයට පැමිණෙයි. එයින් කියන ලදී. 'තිහි බො ආවුසො, විසාබ් බන්ධෙහි අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො සංගහිතො' යනු.

දැන් එකවිත්තක්ෂණිකවූ නිමිති රහිතවූ පිරිවර සහිතවූ මාර්ග සමාධිය ප්‍රඵලස්තේ- 'කතමො පන'යෝ' යනාදිය කිය. එය විසඳීමෙහි සතර සතිපට්ඨානයෝ මාර්ගක්ෂණයෙහි (කායානුපස්සනාදි) සතර කිස සිදුකිරීම් වශයෙන් උපන් ස්මෘතිය සමාධියට ප්‍රත්‍යයාර්ථයෙන් නිමිති වෙති. සතර සමයක් ප්‍රධානයෝ සතර කෘත්‍යයන් සිදුකිරීම් වශයෙන්ම උපන් විරියයයයි. එය පරිවාරාර්ථයෙන් පරිෂ්කාර නම් වේ. 'තෙසං යෙව ධම්මානං'- ඒ මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ 'දාසෙවනා' යනාදියෙහි එක විත්තක්ෂණිකවූම දාසෙවනාදීහු කියන

ලද්දාහුය. එකෙක් ඇති විරුද්ධවාදී තෙම- 'එක චිත්තක්ෂණිකවූ මාර්ගයෙක් නම් නැති. ඒ එසේ මැයි- එවං භාවෙය්‍ය සත්ත වස්සානී'යි වදාළ හෙයින් සත්වසකුළු මාර්ග භාවනාව වෙයි. තවද ක්ලේශයෝ වහා සිදෙනනාහු සප්ත ඥානයෙන් සිදෙති' කියානම්, හෙතෙම 'සූත්‍රයක් එළවා කියව'යි කිය යුත්තේය, එකාන්තයෙන් අනික් සූත්‍රයක් නොදක්නේ 'යා තෙසංයෙව ධම්මානං ආසෙවනා භාවනා ඛුද්ධිකම්මං'යි ගෙනඇර අන් සිතකින් ආසෙවනය කෙරෙයි අන්සිතකින් වඩයි, අන්සිතකින් ඛුද්ධ කෙරේය,යි කියයි. එවිට කියයුතුයි- 'කිම මේ සූත්‍රය නෙය්‍යාර්ථද? නිතාර්ථදැ?යි එවිට- 'නිතාර්ථය, සූත්‍රය යම්සේද, එසේම අර්ථය වේය'යි කියන්නේය. ඔහුගේ මේ උත්තර යයි මෙසේ කල සේවනය කරමින් උපන් එක්සිතෙක, සෙවනය කරමින් අනිකුළු සිතෙක. සෙවනයකරමින් අනිකුළුසිතෙකැ,යි මෙසේ දවසකුත් ආසෙවනයම වන්නේය, වැඩිමක් කොයින්ද? ඛුද්ධ කිරීමක් කොයින්ද? නොහොත් වඩමින් උපන් එක් සිතෙක, වඩමින් අනිකුළු සිතෙක වඩමින් අනිකුළු සිතෙකැයි මෙසේ දවසක් භාවනාවම වන්නේය, ආසෙවනයක්කොයින්ද? ඛුද්ධ කිරීමක් කොයින්ද? නොහොත් ඛුද්ධ කරමින් උපන් එක් සිතෙක, ඛුද්ධ කරමින් අනිකුළු සිතෙක, ඛුද්ධ කරමින් අනිකුළු සිතෙකැ'යි මෙසේ දවසකුත් ඛුද්ධකරණයම වන්නේය. ආසෙවනයක් කොයින්ද? භාවනාවක් කොයින්දැ?යි නොහොත් මෙසේ කියන්නේ නම්:- එක් සිතකින් සෙවනය කෙරෙයි දෙ සිතකින් වඩයි, තුන් සිතකින් ඛුද්ධ කෙරෙයි. දෙසිතකින් හෝ සෙවනය කෙරෙයි, තුන් සිතකින් වඩයි, එක් සිතකින් ඛුද්ධ කෙරෙයි. තුන් සිතකින් හෝ ආසෙවනය කෙරෙයි එකකින් වඩයි. දෙසිතකින් ඛුද්ධ කෙරේ යයි හෙතෙම කියයුත්තේය.- 'මා විසින් සූත්‍රයක් ලදැයි යම් ඒ මුඛාරුච්ඡයක් නොකියව. ප්‍රශ්න විසඳන්නාහු විසින් නම් ඇඳුරන් සම්පයෙහි වැස ඛුද්ධදන් ඉගෙන අරුත් රසවිඳ කියයුතු වෙයි. මෝ ආසෙවනා එකචිත්තක්ෂණිකමය. භාවනා එකචිත්තක්ෂණිකය, ඛුද්ධ කර්මය එකචිත්තක්ෂණිකයි. ක්ෂයගාමීවූ ලොකොත්තර මාර්ගය ඛුද්ධ චිත්තක්ෂණික වූයේ නම් නැති, එකචිත්තක්ෂණිකවූයේමයැයි හැඟවියයුත්තේය. ඉදින් හඟනේ

නම් හඟිවා ඉදින් නොහඟනේ නම් 'යව උදෑසනම විහාරයට පිවිස කැඳ පොව'යි යැවිය යුත්තේය.

'කති පන'යෝ, සංඛාරා? යි මෙහි කුමක් විචාරාද? යම් සංස්කාර කෙනෙක් නිරුද්ධ කොට නිරොධයට සමවදිත්ද ඒ සංස්කාරයන් පුළුවස්නෙමි. විචාරයි. එයින්ම ඔහුගේ අදහස දැන ස්ථවිරීන් වහන්සේ පුණ්‍යාභිසංස්කාරාදී නොයෙක් සංස්කාරයන් ඇති කල්හිදු කාය සංස්කාරාදියම ප්‍රකාශ කරන්නාහු 'තයෝ මේ ආවුසෝ' යනාදිය කීහ: එහි කය පිළිබඳ බැවින් කයින් රැස් කරනු ලැබෙයි උපදවනු ලැබෙනුයි 'කාය සංඛාර' නම. වචන පිළිබඳ බැවින් වචනයෙන් රැස් කරනු ලැබෙයි. උපදවනු ලැබෙනුයි වචිසංඛාර' නම. සිත පිළිබඳ බැවින් සිතින් රැස් කරනු ලැබෙයි උපදවනු ලැබෙනුයි චිත්ත සංඛාර' නමි. 'කතමො පන'යෝ යි මෙහි කුමක් විචාරාද? යත් මේ සංස්කාරයෝ ඔවුනොවුන් මිශ්‍රවුවාහුකැළඹුනාහු අප්‍රකට වූවාහු දැක්වීමට දුෂ්කර වූවාහුය. ඒ එසේමැයි- කායද්වාරයෙහි ආදාන නම් ගැනීමය හැරීමය. සැලීමය යන මොවුන්ට පමුණුවා උපන් අට කාමාවචර කුසල් සිත්ද දොළොස් අකුසල් සිත්දැයි මෙසේ කුශලාකුශල විංශති වෙනනාද ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයෝ කාය සංස්කාරයයිම කියනු ලැබෙත්. වාග්ද්වාරයෙහි හනු සැලීමට වාග් හෙදයට පමුණුවා උපන් උක්තප්‍රකාරවුම විංශති වෙනනාද විතර්ක- විචාරයෝද වාක්සංස්කාරයයිම කියනු ලැබෙත්. මෙසේ මේ සංස්කාරයෝ ඔවුනොවුන් කායවාග්ද්වාරයන්හි චලනයට නොපැමිණ රහසිව හුන් සිතන්නහුවට උපන් කුශලාකුශල එකුන්නිස් වෙනනාවෝද සංඥාවද වෙදනාවද යන මේ ධර්මයෝ දෙදෙනද චිත්තසංස්කාරයයි ම කියනු ලැබෙත්. මෙසේ මේ සංස්කාරයෝ ඔවුනොවුන් මිශ්‍රයෝ- ඇඵනාහුය, අප්‍රකටයෝය. නොදැක්විය හැක්කාහුය, ඔවුන් ප්‍රකට වූවන් විභූත වූවක් කොට කියවන්නෙමි, විචාරයි. 'කස්මා පන'යෝ යි මෙහි 'කායසංඛාරා'දී නාමයාගේ පදාර්ථය විචාරයි. එය විසඳීමෙහි 'කායපට්ඨද්ධා'- කය ඇසුරු කළාහු. කය ඇති කල්හි වෙති නැති කල්හි නොවෙත්, 'චිත්තපට්ඨද්ධා'- සිත ඇසුරුකළාහු. සිත ඇති කල්හි වෙති, නැති කල්හි නොවෙත්.

දැන් කීමෙක් දෝ හෝ මෝ තොමෝ සඤ්ඤාවෙදයින් නිරොධය වළඳ ද නොවළඳ ද, එහි විණ්ණවසී හෝ වේද, විණ්ණවසී නොවේදැයි දැනගැනීම පිණිස පුළුවස්නේ- 'කථං පන' යො, සඤ්ඤා වෙදයින් නිරොධසමාපත්ති හොත'යි කිය. එය විසඳීමෙහි 'සමාපජ්ජස්සන්ති වා සමාපජ්ජාමිති වා' යන දෙපදයෙන් නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතන සමාපත්තිකාලය කියන ලද්දේය. 'සමාපන්නො' යන පදයෙන් ඇතුළු නිරොධය කියන ලද්දේය. එසේම පළමු දෙපදයෙන් සවිත්තක කාලය කියන ලද්දේය. පසුපදයෙන් අවිත්තකකාලය කියන ලදී. 'පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොති'- නිරොධසමාපත්තියෙන් පෙර කාලය පිරිසිදිනා කල්හිම මෙතෙක් කල් අවිත්තක වන්නෙමි, කාලපරිච්ඡේද චිත්තය වඩන ලද වෙයි. 'යං තා තථත්තාය උපනෙති'- මෙසේ වඩන ලද යම් සිතක් ඒ පුද්ගලයා තථාත්වයට අවිත්තකභාවයට පමුණුවාද 'පඨමං නිරුප්ප්ඤ්ඤා වච්ඡංඛාරො'- සෙසු සංස්කාරයන්ගෙන් පළමු දෙනෙහි දහැන්හිම නිරුද්ධ වෙයි. 'තතො කායසංඛාරො'- ඉන් පසු කායසංස්කාරය සතරවන දැහැන්හි නිරුද්ධ වෙයි. 'තතො චිත්ත සංඛාරො'- ඉන්පසු චිත්තසංස්කාරය ඇතුළු නිරොධයෙහි නිරුද්ධ වෙයි.

'වුට්ඨහිස්සං 'ති වා වුට්ඨභාමිති වා' යන දෙපදයෙන් ඇතුළු නිරොධකාලය කියන ලද. වුට්ඨිතො' යන පදයෙන් එල සමාපත්තිකාලය කියන ලද. එසේම පළමු දෙපදයෙන් අවිත්තකාලය කියන ලද. පසු පදයෙන් සවිත්තකාලය කියන ලදී. 'පුබ්බෙව තථා චිත්තං භාවිතං හොති'- නිරොධ සමාපත්තියෙන් පෙර කල් පිරිසිදින කල්හිම මෙතෙක් කල් අවිත්තකව ඉන් පසු සවිත්තක වන්නෙමි, කාලපරිච්ඡේද චිත්තය වඩන ලද වෙයි. 'යං තං තථත්තාය උපනෙති'- මෙසේ වඩන ලද යම් සිතක් ඒ පුද්ගලයා තථාත්වයට සවිත්තක බවට පමුණුවාද, මෙසේ යට නිරොධයට සමවදින කාලය ගන්නාලද, මෙහි නිරොධයෙන් නැඟී සිටින කාලය ගන්නා ලදී. දැන් නිරොධකථාව කියනට වාරය නුයි. නිරොධ කථාව කියයුතු වන්නීය. යම් හෙයකින් ඕ මෝ නිරොධ කථා. "ද්විති බලෙහි සමන්තාගන්තා තයො ව සංඛාරානං පටිප්පස්සද්ධියා සොළසති ඤාණවරියාහි නවති සමාධිවරියාහි වසීභාවනා පඤ්ඤා

නිරොධසමාපත්තියා ඤාණං'යි මාතෘකාව තබා සියලු ලෙසින් විගුද්ධිමාර්ගයෙහි කියන ලද්දීද, එහෙයින් එහි කී නයින්ම ගතයුතු.

නැවත මේ නිරොධය නම් කවරේද යත්: සතර ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂාවෙන් නොපැවැත්මය. එකල්හි කුමක් හෙයින් මෙහි සමවදිත්ද යත්:- සංස්කාරයන්ගේ පැවැත්මෙහි උකටළි වූවාහු සතියක් අවිත්තකව සුවසේ වසන්නෙමු, යම් ඒ නිරොධයෙක් වේද මෙය 'දිට්ඨධම්මනිබ්බාන' නමැයි මේ සඳහා සමවදිත්. 'පඨමං උප්පජ්ජති චිත්තසංඛාරො'- යම් හෙයකින් නිරොධයෙන් නැඟීසිටින්නහුගේ ඵලසමාපත්ති චිත්තය පළමු උපදීද, එය හා සම්ප්‍රයුක්තවූ සංඥාවත් වේදනාවත් සඳහා 'පඨමං උප්පජ්ජති චිත්තසංඛාරො'යි කිය. 'තතො කායසංඛාරො'- ඉන් පසු භවාංගසමයෙහි කායසංස්කාරය උපදී. නැවත කිම ඵලසමාපත්තිය ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන් නූපදවාද යත්:- යම් හෙයකින් මොහුගේ චතුර්ථධ්‍යානික ඵලසමාපත්තිය වේද, ඔ කායසංස්කාරය නූපදවයි. කිම හෝ ඵලසමාපත්තිය ප්‍රථමධ්‍යානික හෝ ද්විතීය- තෘතීය- චතුර්ථධ්‍යානික හෝ වේවා, ශාන්තවූ සමාපත්තියෙන් නැඟී සිටි හික්ෂුහුගේ ආශ්වාස- ප්‍රශ්වාසයෝ අව්‍යවහාරික වෙති. ඔවුන්ගේ අව්‍යවහාරික භාවය සඤ්ජීව තෙරුන්ගේ වස්තුවෙන් දතයුත්තේය-

ඒ එසේමැයි- සමවතින් නැඟිට කැලමල් වැනිවූ ගිනිදැල් රහිත අගුරු මඬිමින් යන්නාවූ සඤ්ජීව තෙරුන්ගේ සිවුරෙහි නූලක් පමණකුදු නොදැවිණි, උණුසුම් ආහාර පමණකුදු නොවීය. මේ සමාපත්ති බලය නමැයි කියත්. එපරිද්දෙන් ශාන්තවූ සමාපත්තියෙන් නැඟී සිටි හික්ෂුහුගේ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෝ අව්‍යවහාරික වෙති. මෙය භවාංග කාලයෙහිම කියන ලදැයි දතයුතු. 'තතො වච්ඡංඛාරා'- ඉන් පසු ක්‍රියාමය ප්‍රවෘත්තිය වළඳනා කල්හි වාක් සංස්කාරයෝ උපදිත්. කිම භවාංගය විතර්ක- විචාරයන් නූපදවාද යත්:- උපදවයි. එහෙත් එයින් උපන් විතර්ක විචාරයෝ වචනය උපදවන්ට නොහැකි වෙත් නුයි. මෙය ක්‍රියාමය ප්‍රවෘත්තිය වළඳනා කල්හිම කියන ලදී.

‘සුඤ්ඤතො ඵස්සො’- යනාදීහු සමාන ගුණයෙන්ද ආරම්භණයෙන්ද කියයුත්තාහුය. පළමු කොට සමාන ගුණයෙන් (කියනු ලැබේ-) ‘සුඤ්ඤාතා’ නම් ඵලසමාපත්තියය. ඒ සමචන හා සමග උපන් ස්පර්ශය සඳහා ‘සුඤ්ඤතො ඵස්සො’ යි කියන ලදී. ‘අනිමිත්ත- අප්පණිහිත’ යන්නිදු මෙ නයයි. නැවත ආරම්භණයෙන් නිර්වාණය රාගාදියෙන් ශුන්‍ය බැවින් ‘සුඤ්ඤත’ නම. රාගනිමිත්තාදීන්ගේ අභාවයෙන් ‘අනිමිත්ත’ නම. රාග- ද්වේෂ- මොහ- ප්‍රාර්ථනාවන්ගේ අභාවයෙන් ‘අප්පණිහිත’ නම. ශුන්‍යවූ නිර්මාණය අරමුණු කොට උපන් පලසමචනෙහි ස්පර්ශය ‘සුඤ්ඤත’ නම. ‘අනිමිත්ත’- අප්පණිහිත’ යන්නිදු මෙම නයයි.

‘අන්‍යවූ ආගමනීයකථා නම් වෙයි:- මේ විස්තරය- ‘සුඤ්ඤතා අනිමිත්තා අප්පණිහිතා’ යි විදර්ශනාවද කියනු ලැබේ. එහි යම් මහණෙක් සංස්කාරයන් අනිත්‍ය වශයෙන් පරිග්‍රහණය කොට අනිත්‍ය වශයෙන් දැක අනිත්‍යභාවයෙන් නැඟිසිටිද, ඔහුගේ උත්ථානගාමිනී විදර්ශනාව ‘අනිමිත්තා’ නම් වෙයි. යම් මහණෙක් දුක් වශයෙන් පරිග්‍රහණය කොට දුක්වශයෙන් දැක දුඃඛයෙන් නැඟිසිටිද ඔහුගේ විදර්ශනාව ‘අප්පණිහිතා’ නමු. යම් මහණෙක් අනාත්ම වශයෙන් පරිග්‍රහණය කොට අනාත්ම වශයෙන් දැක අනාත්මභාවයෙන් නැඟිසිටිද, ඔහුගේ (විදර්ශනාව) ‘සුඤ්ඤතා’ නමු. එහි අනිමිත්ත විදර්ශනාවගේ මාර්ගය ‘අනිමිත්ත’ නම. අනිමිත්ත මාර්ගයාගේ ඵලය.. අනිමිත්ත (ඵල) නම. අනිමිත්තඵලසමාපත්තිය හා සහජාතවූ ස්පර්ශය ස්පර්ශ කරන කල්හි අනිමිත්ත ස්පර්ශය ස්පර්ශ කෙරේයයි කියනු ලැබේ. අප්‍රණිහිත ශුන්‍යතයන්හිදු මෙම නයයි. යම් හෙයකින් ආගමනීය කථාව කී කල්හි ශුන්‍යතස්පර්ශය හෝ අනිමිත්තස්පර්ශය හෝ අප්‍රණිහිත ස්පර්ශය හෝ යි විකල්ප පැමිණෙන්නේද, එහෙයින් සමාණ ගුණයෙන් හා ආරම්භණයෙන්ද කිය යුතුයි. එපරිද්දෙන්ම ‘තයො ඵස්සා ථුසන්නි’ යනු සම වේ. ‘විවෙක නිත්තං’ යනාදියෙහි නිර්වාණය ‘විවෙක’ නම. ඒ විවේකයෙහි නැමුණේ අවනත වූයේ නුයි. ‘විවෙකනිත්ත’ නම. විවේකයෙහි ප්‍රමාණ වූයේ අන් තැනෙක

නොගොස් විවේකය යම් තැනෙකින්ද එතැන්හි වක් වුවකු මෙන්ම සිටියේ නුයි. 'විවේකපොණ' නම. විවේක යම් තැනෙකින්ද එතැන්හි වැටෙන්නකු මෙන් සිටියේ නුයි 'විවේකපබ්භාර' නම්.

මෙවිට යම් වේදනා කෙනෙක් නිරුද්ධ කොට නිරොධ සමාපත්තියට සම්මතීද, ඒ වේදනාවන් පුළුල්වන්නෙමි, විචාරන්නේ- 'කතිපන්'යෙහි, වේදනා'යි කිය 'කායිකංවා' යනාදියෙහි පස්දොර උපන් සැපය 'කායික' නම. මනෝද්වාරයෙහි උපන්නේ 'වේතසික' නමැයි දනුයුතු. එහි 'සුඛං' යනු ස්වභාව නිර්දේශය 'සාතං' යනු ඔහුගේම මධුර බව දක්වන වචනය. 'වේදයිතං' යනු වේදනාභාවය දක්වන සියලු වේදනාවන්ට සාධාරණ වචනය. සෙසු පදයන්හිද මෙම නයයි. 'සුඛා වේදනා. යි තිසුඛා විපරිණාම දුක්ඛා' යනාදියෙහි සැපවේදනාව ඇතිබව සුවය, නැතිබව දුකය, දුක්වේදනාව ඇතිබව දුකය. නැතිබව සුවය, උපෙක්ෂා වේදනාව දන්නා බව සුවය, නොදන්නා බව දුකය යන අර්ථයි. 'කිං අනුසයො අනුසෙති?'- කවර අනුසයයෙක් අනුව සයනය කෙරේද? අප්‍රතිණාර්ථයෙන් ශයනය කළ එකෙක් මෙන් වේදැ?යි අනුසය ප්‍රශ්නය විචාරයි. 'න ඛො ආවුසො, විසාධ, අනුසෙති'- සියලු සැප වේදනාවෙහි රාගානුසය අනුසයනය නොකෙරෙයි, සියලු සැපවේදනාවෙහි හේ අප්‍රතිණ වූයේ නොවෙයි, සියලු සැප වේදනාව අරහයා නූපදී යන අර්ථයි, සියලු තැන්හි මේ නයයි.

'කිං පහාතබ්බං?' යන මෝ ප්‍රහාණපාවිජා නමු- 'රාගං තෙන පජ්ඣති'යි මෙහි එක විසදීමෙන් ප්‍රශ්න දෙකක් විසදයි. මේ ශාසනයෙහි මහණ රාගානුසය යටපත් කොට පළමුවන දැහැනට පැමිණෙයි, ධ්‍යානයෙන් යටපත් කළ රාගානුසය එසේ යටපත් කරන ලද්දක්ම කොට විදසුන් වඩා අනාගාමී මාර්ගයෙන් සමුල ඝාතනය කෙරෙයි. ඒ රාගානුසය අනාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රතිණ වූයේ නමුදු එසේ යටපත් කළ බැවින්ම ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි අනුසයනය නොකෙරේ නම. එයින් කිය. 'න තත්ථ රාගානුසයො අනුසෙති' යනු. 'තදායතනං'- තං + ආයතනං, පරමාශ්වාසභාවයෙන් පිහිටවූ රහත්බව යන අර්ථයි, 'ඉති

අනුත්තරෙසු - මෙසේ අනුත්තරය, විමොක්ඛය' යි ලද නම් ඇති රහත් බැව්හි ප්‍රාර්ථනාව තබන්නහුට 'උප්පජ්ජති පිහප්පච්චයා දොමනස්සං' - ප්‍රාර්ථනාව තැබීම මුල්කොට ඇති දොමිනස උපදී. ඒ මේ දොමිනස වූකලි ප්‍රාර්ථනාව තැබීම මුල් කොට නූපදී. තවද ප්‍රාර්ථනා කොට නොලබන්නහුට නොලැබීම මුල්ව උපදනේ 'උප්පජ්ජති පිහප්පච්චයා' යි කියන ලදී. තවද- එහි දොමිනස නම් එකාන්තයෙන් අකුසල්ය. එහෙත් මේ සෙවනය කටයුතු දොමිනස වටනේයයි කියති. සැබව- යොගීහු ත්‍රෛමාසිකවූ හෝ සයමාසිකවූ හෝ නවමාසිකවූ හෝ ප්‍රතිපදාව ගනිති. ඔවුනතුරෙන් යමෙක් ඒ ඒ ප්‍රතිපදාව ගෙන කාලපරිච්ඡේදය ඇතුළතම රහත්බවට පැමිණෙන්නෙමි. ගැටෙමින් වැයමි කරමින් පිරිසුන් කාලයෙන් පැමිණෙන්නට නොහැකි වේද, ඕනට බලවත් දොමිනස උපදී. ආළින්දකවැසි මහාචූස්ස තෙරුන්ට මෙන් කඳුළුධාරා වැටෙත්, තෙරුන් වහන්සේ එකුන්විසිවසක් ගතපව්වාගතවත පිරු ල. 'මෙ වර රහත්බව ලබන්නෙමි, මෙවර විශුද්ධිපචාරණයෙන් පවරන්නෙමි' සිත බැඳ මහණදම් කරන්නාවූම උන්වහන්සේට එකුන්විසිවසක් ඉක්මුණාහුය. පචාරණ දිනයෙහි පැමිණි තෙරුන්ගේ කඳුළු වැගිරීමෙන් මිදුණු දිනයෙක් නම් නොවී යළි විසිවෙනි වස රහත්බවට පැමිණියේක.

'පටිසං තෙන පජහති' යන මෙහි දොමිනසින්ම ප්‍රතිසය දුරු කෙරෙයි. ප්‍රතිසයෙන්ම ප්‍රතිසය දුරලීමක් හෝ දොමිනසින් දොමිනස දුරලීමක් නම් නොම ඇති තවද මේ මහණ ත්‍රෛමාසිකාදි පිළිවෙත් අතුරෙන් එක්තරා පිළිවෙතක් ගෙන මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරෙයි:- "බල මහණ තාගේ ශීලයෙන් පිරිහුණු තැනක් ඇද්ද, නොහොත් විරියයෙන්- ප්‍රඥාවෙන් හෝ (පිරිහුණු තැනක් ඇද්ද,) තාගේ ශීලය පිරිසුදු නොද? විරියයය දැඩි කොට ගන්නා ලද්දේ නොද? ප්‍රඥාව ශූරව පැමිණේ නොදැ?' යි හෙතෙම මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට නැවත 'දැන් මේ දොමිනසට උපදින්නට නොදෙන්නෙමි' විරියයය දැඩි කොට ඇතුළු තුන්මසින් හෝ ඇතුළු සමසින් හෝ ඇතුළු නවමසින් හෝ අනාගාමි මාර්ගයෙන් ඒ දොමිනස සමුද්ඝාතනය කෙරෙයි.

මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රතිසයෙන්ම ප්‍රතිසය දොම්නසින්ම දොම්නස දුරු කෙරෙයි නම 'න තත්ථ පටිසානුසයො අනුසෙති' යන මෙහි මෙබඳු දොම්නසෙහි ප්‍රතිසානුසය අනුසයනය නොකෙරෙයි. එය අරභයා නූපදී. එහි ප්‍රතිසානුසය ප්‍රතිණය යන අර්ථයි. 'අවිජ්ජං තෙන පජගති' මේ ශාසනයෙහි මහණ අවිද්‍යානුසය යටපත් කොට සතරවන දැහැනට සමවදී ධ්‍යානයෙන් යටපත් කළ අවිද්‍යානුසය එසේ යටපත් කරන ලද්දක්ම කොට විදසුන් වඩා රහත් මගින් සහමුලින් නසයි. හේ රහත් මගින් ප්‍රතිණවූයේ නමුදු එසේ යටපත් කරන ලද බැවින්ම චතුර්ථධ්‍යානයෙහි අනුසය නොකෙරෙයි නම. එයින් කිය- 'න තත්ථ අවිජ්ජානුසයො අනුසෙති' යනු.

මෙවිට ප්‍රතිභාග ප්‍රශ්නය පුළුවස්නේ 'සුඛාය පන' යො, යනාදිය කිය. එය විසඳීමෙහි යම්හෙයකින් සැපයට දුකත් දුකට සැපයත් විරුද්ධද, එහෙයින් වෙදනා දෙකෙහි විෂභාග ප්‍රතිභාගය කියනලද උපෙක්ෂාව වනාහි අන්ධකාරය අප්‍රකටය දැක්වීමට දුෂ්කරය අවිද්‍යාවත් එබඳු මැයි. එහෙයින් මෙහි සභාග ප්‍රතිභාගය කියන ලදී. 'යත්තකෙසු පන ධානෙසු අවිජ්ජා තමං කරොති, තත්තකෙසු විජ්ජා තමං විනොදෙති' යන මෙහි විෂභාග ප්‍රතිභාගය කියන ලදී 'විජ්ජාය බො ආවුසො' යි මෙහි මේ ධර්මයෝ දෙදෙනම අනාශ්‍රවයෝය ලොකොත්තරයෝයයි සභාග ප්‍රතිභාගයම කියන ලදී. 'විමුත්තියා බො ආවුසො' යි මෙහි අනාශ්‍රවාථ්වයෙන්ද ලොකොත්තරාථ්වයෙන්ද අව්‍යාකෘතාථ්වයෙන්ද සභාග ප්‍රතිභාගය කියන ලදී. අවිච සරා'- මෙහි ප්‍රශ්නය ඉක්මවා ගියේ වෙහි යන අර්ථයි. 'නා සක්ඛි සඤ්භානං පරියන්තං ගහෙතුං'- ප්‍රශ්නයන්ගේ පරිච්ඡේදයක් ප්‍රමාණයක් ගන්ට නොහැකි විය. අප්‍රතිභාග ධර්මයාගේ ප්‍රතිභාගය විචාළේය. මේ නිර්වාණය නම් අප්‍රතිභාගය නිල් හෝ කසාවන් හෝ යයි කිසි ධර්මයක් සමග ප්‍රතිභාග කොට දක්වන්ට නොහැකික. හෙද තෙපි මේ අදහසින් විචාරව යන අර්ථයි. තවද- මෙතෙකින් මේ උපාසක තෙම- යම්සේ සත්වෙහි ගෙයි සලාක පිණ්ඩය ලැබ ගියාවූ මහණ ගෙවල් සතක් ඉක්මවා අටවෙහි ගෙදොර සිටියේ සියලුම ගෙවල් සත වැරදුණේම නොදැන ගත්තේද, එපරිද්දෙන් අප්‍රතිභාග ධර්මයාගේ ප්‍රතිභාගය

පුළුවන් නේ සියලුම ප්‍රතිභාව ප්‍රශ්න සතෙහි වැරදුණේම වියයි දතයුතු.

‘නිබ්බානොගධං’- නිවනට ඇතුළත් වූයේ, නිවනට පිවිසියේ ‘නිබ්බාන පරායණං’- නිර්වාණය මොහට උතුම් අයනය උතුම් ගතිය වූයේ. එයින් මත්තෙහි නො යෙයි යන අර්ථයි. නිර්වාණය පරියාවසානය වූයේ අවසානය වූයේ මොහට නුයි ‘නිබ්බාන පරියොසාන’- නම. පණ්ඩිතා’- පණ්ඩිත බැවින් යුක්ත වූවා, අටළොස් ධාතුවෙහි දක්ෂවූවා, දොළොස් ආයතනයෙහි දක්ෂවූවා, ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදයෙහි දක්ෂවූවා. ස්ථානාස්ථානයෙහි දක්ෂවූවා, ‘මහාපඤ්ඤා’- මහත් අර්ථයන් මහත් ධර්මයන් මහත් නිරුක්තීන් මහත්වූ ප්‍රතිභානයන් පරිග්‍රහණ යෙහි සමර්ථවූ ප්‍රඥාවෙන් යුක්ත වූවා, ‘යථාතං ධම්මදින්නාය’- ධම්මදින්නා මෙහෙණ විසින් යම්යේ ප්‍රකාශකරන ලදද. මමත් එසේම ප්‍රකාශ කරන්නෙමි තවද- මෙනෙකින් මේ සූත්‍රාන්තය ජනභාෂිතයෙක් නම් විය. ශ්‍රාවක භාෂිතයෙක් නොවී ඒ එසේ මැයි යම්යේ රාජකාරියායෙහි යුක්තවූවන් විසින් ලියන ලද පත යම්තාක් රාජමුද්‍රිකාවෙන් ලස් නොකරන ලද්දේ වේද, ඒතාක් රජුගේ පතකැයි ගණනට නොයේද, එහෙත් ලස් කළ මාත්‍රයක් ඇත්තේ රජුගේ පතක් නම් වේද, එපරිද්දෙන්- ‘අහම්පි තං එවමෙවං ව්‍යාකරෙය්‍යං’- යි මේ ජන වචන නමැති මුද්‍රාවෙන් ලස් කළ බැවින් මේ සූත්‍රාන්තය එළවා කියන ලද වචනයෙන් ජනභාෂිතයෙක් නම් වී. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(වූලවෙදල්ල සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (4)

45. වූලධම්මසමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවං මෙ සුතං’ යි වූලධම්මසමාදාන සූත්‍රයයි එහි ධම්ම සමාදානානි’- ධර්මයයි ගන්නා ලද ග්‍රහණයෝ. ‘පච්චුප්පන්න සුඛං’- ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි සුවවූ, රැස් කරන කෙණෙහි සුවවූ සුකරවූ සුවසේ පුරන්ට හැකි. ‘අයතිං දුක්ඛවිපාක’- අනාගතයෙහි විපාක දෙන කාලයෙහි දුක් විපාකවූ. මේ උපායයෙන් සියලු පදයන්හි අරුත් දතයුතු ‘නත්ථිකාමෙසු දොසො’-

වස්තුකාමයන්හිද ක්ලේශ කාමයන්හිද දොසෙක් නැති. 'පාතව්‍යතං ආප්පජ්ජන්ති' - ඔවුහු වස්තුකාමයන්හි ක්ලේශකාමයෙන් පාතව්‍යත්වයට පියයුතු බවට කැමතිසේ වැළඳියයුතු බවට පැමිණිණෙත් යන අර්ථයි. 'මොළිබද්ධාහි' - මොළි මෙන් කොට බදනා ලද කෙශඇති තාපස පරිව්‍රාජිකාවන් සමග 'එවමාහංසු' - මෙසේ කියති 'පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙන්නි' - ප්‍රභාණය ඉක්මවීම පනවති 'මාලුවාසිපාටිකා' - දික්සටහන් ඇති මාලුවා ගෙඩියක් 'එලෙය්‍ය' අවිච්චන් වියළි බිඳෙන්නේය 'සාලමුලේ' - සල් රුකක් සමීපයෙහි, සන්තාසං ආපජ්ජෙය්‍ය' - යනු කුමක් හෙයින් පැමිණෙද යත්:- භවනය නැසෙන පියෙහි, සැබව රුක්මුල වැටුණු මාලුවා ඇටයෙන් වැලක් පැලවී රුකට නඟී ඕ මහත් පත්‍ර ඇත්තීද බොහෝ පත්‍ර ඇත්තීද කොබෝලිළ පත් වැනි පත්‍ර වලින් යුක්තවූවාද වෙයි. අනතුරු ඒ රුක මුල පටන් බිඳීම් සියලු වෙළෙප් වසා මහත්වූ බරක් උපදවා සිටී. ඕ සුළං හමන කල්හි වැසි හෝ වසින කල්හි යටට සනබව උපදවා ඒ වෘක්ෂයාගේ කුදු මහත් අතු බිඳී, බිම හෙළයි, ඉක්බිති ඒ රුකෙහි පිහිටි විමන බිඳෙයි, වැනසෙයි මෙසේ ඕ දෙවතාභවන වැනසෙන බියෙන් තැති ගැනීමට පැමිණෙයි.

'ආරාම දෙවතා' - ඒ ඒ තැන පූජ්‍යාරාම- ඵලාරායන්හි අධිගෘහිත දෙවතාවෝ 'වනදෙවතා' - අන්ධවන- සුභගවතාදී වනයන්හි අධිගෘහිත දෙවතාවෝ. 'රුක්ඛ දෙවතා' - පූජ්‍යත්වයෙන් සලකන ලද නළෙරු පුටිමන්ද ආදීවූ වෘක්ෂයන්හි අධිපතිව වසන දෙවතාවෝ. 'ඔසධිතිණවනස්පතිසු' - අරළු- නෙල්ලි ආදී ඔසධීන්හිද තල්- පොල් ආදී තෘණයන්හිද වන දෙටුවු වනස්පති වෘක්ෂයන්හිද අධිපතිව වසන දෙවතාවෝ 'වනම්මකා' - වනයෙහි සීසෑම්- ගොයම් කැපීම- දර ගෙන ඊම- ගෙරින් රැකීමාදි කිසියම් කටයුත්තකින් හැසිරෙන මනුෂ්‍යයෝ 'උද්භෙය්‍යං' - කන්තාහුය. විලම්බිනී' - සුළඟින් පහළ පහළ තැන්හි ක්‍රීඩාකරන්නක මෙන් එල්බෙන්නී 'සුඛො ඉමස්සා' - මේ මෙබඳුවූ මාලුවා වැලේ ස්පර්ශයද සුවය, දැකීමද සුවය, මෝ මාගේ දරුවන්ට අවන් මඬලක් වන්නේය, කෙළි බිමක් වන්නේය, මා විසින් දෙවෙනි විමනක් ලදැයි වැල

දැකීමෙහිද ස්පර්ශයෙහිද හටගත් සොම්නස් ඇත්තී මෙසේ කිව. 'විටපිං කරෙය්‍ය' - අතු මත්තෙහි ඡත්‍රයක ආකාරයෙන් සිටින්නේය ඔසනං ජනෙය්‍ය' - යටට ඝනබව උපදවන්නේය. මත්තට නැගී සියලු රූක භාත්පසින් වෙළා යළි යටට බස්නී පොළොව ගන්නේය යන අර්ථයි. 'පදාලෙය්‍ය' - මෙසේ යටට ඝන බව උපදවා නැවත එතැන් පටන් මුල දක්වා බැසගත් අතු වලින් උඩට නගිමින් සියලු අතු වෙළමින් මුදුනට පැමිණ ඒ ක්‍රමයෙන්ම නැමත බැසද නැගීද සියලු රූක වසා සියලු අතු යට කොට තොමෝ මතුයෙහි සිටි සුළං හමන කල්හි වැසි හෝ වසින කල්හි පලන්නේය, බිඳින්නේය යන අර්ථයි. කණු පමණක්ම සිටින්නේය. එහි යම් ශාඛාස්ථ විමානයෙක් වේද එය අතුබිඳෙන කල්හි ඒ ඒ තැනම බිඳී සියලු අතු බිඳුණු කල්හි සියල්ල බිඳෙයි රුකෙහි සිට විමානය වනාහි යම්තාක් වෘක්ෂයාගේ මුල පමණකුදු සිටිද, ඒ තාක් නො නැසෙයි. යම් හෙයකින් මේ විමන ශාඛාවෙහි සිටියේද එහෙයින් සියලු අතු බිඳුණු කල්හි බිඳුණේය. දෙවතා තොමෝ දරුවන් ගෙන කණුවෙහි සිටියා හඬන්ට පටන් ගත.

'තිබ්බරාගජාතිකො' - බහලවූ රාගස්වභාව ඇත්තේ. රාගං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති' - තියුණු රාගස්වභාව ඇති බැවින් දුටු දුටු අරමුණෙහි නිමිති ගනී. එකල ඔහුට ආචාර්ය්‍ය උපාධ්‍යායයෝ දඬුවම් නියම කෙරෙති. හෙතෙම නිරතුරු දඬුවම් කරන්නේ දුක් දොමනස් විඳි නොම ව්‍යතික්‍රමය කෙරෙයි. තියුණු ද්වේෂස්වභාව ඇත්තේද මද පමණකින්ම කිපෙයි. තරුණ සාමණෙරයන් සමග හස්තපරාමර්ෂාදිය කරන්නේත් කථා කෙරෙයි, හෙතෙමේත් දඬුවම් හෙතුවෙන් දුක් දොමනස් විඳි. 'න තිබ්බරාගජාතිකො' යනාදිය කියන ලද්දට ප්‍රතිපක්ෂ නයින් දතයුත්තාහය. නැවත කුමක් හෙයින් මෙහි කිසිවෙක් තියුණු රාගස්වභාව ඇත්තේ වේද? කිසිවෙක් තියුණු රාගස්වභාව ඇත්තේ නොවේද යත්- කර්ම නියමයෙහි සැබව- යමෙකුට කර්මය රැස් කරන කෙණෙහි ලොභය බලවත් වේද, අලොභය මද වේද. අද්වේෂ- අමොහයෝ බලවත් වෙත්ද ද්වේෂ- මොහයෝ මද වෙත්ද. ඔහුගේ මදවූ අලොභය ලොභය යටපත් කරන්ට නොහැකි වෙයි. යම්හෙයකින් අද්වේෂ- අමොහයෝ

බලවත් වුවාහු ද්වේෂ- මොහයන් යටපත් කරන්ට හැකිවෙත්ද,
 එහෙයින් හෙතෙම ඒ කර්මයෙන් දුන් ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන්
 උපන්නේ ලොහිවූයේ සැප විදිනසුලු වූයේ ක්‍රොධ නොකරන්නේ
 ප්‍රඥා ඇත්තේ වප්‍රොපම ඥානය ඇත්තේ වෙයි. තවද යමෙකුට
 කර්මායුහණ ක්ෂණයෙහි ලොහ ද්වේෂයෝ බලවත් වෙත්ද,
 අලොහ- අද්වේෂයෝ මද වෙත්ද, අමොහය බලවත් වේද
 මොහය මදවේද, හෙතෙම පළමු නයින්ම ලොහිවූයේත් දුෂ්ට
 වූයේත් වෙයි. නැවත ප්‍රඥාවත් වූයේ විදුරට බඳු නුවණැත්තේ
 වේ. දත්තාහය තෙරුන් මෙනි. යමෙකුට
 කර්මයුහණක්ෂණයෙහි ලොහ- අදොෂ- මොහයෝ බලවත්
 වෙත්ද, සෙස්සෝ මද වෙත්ද හෙතෙම පළමු නයින්ම ලොහි
 වූයේත් මද නුවණැත්තේත් වෙයි. නැවත සැප විදිනසුලු වූයේ
 ක්‍රොධ නොකරන්නේ වෙයි. එපරිද්දෙන් යමෙකුට කර්මායුහණ
 ක්ෂණයෙහි ලොහ- දොස- මොහයෝ තිදෙනම බලවත් වෙත්ද,
 අලොහාදිහු මද වෙත්ද හෙතෙම පළමු නයින්ම ලොහි වූයේත්
 දුෂ්ට වූයේත් මුළු වූයේත් වෙයි. නැවත යමෙකුට
 කර්මායුහණක්ෂණයෙහි අලොහ- දොස- මොහයෝ බලවත්
 වෙත්ද සෙස්සෝ මද වෙත්ද, හෙතෙම පළමු නයින්ම මද
 කෙලෙස් ඇත්තේ දිව්‍යාරම්මණයකුදු දැක නිශ්චල වූයේ වෙයි
 නැවත කිපෙනසුලු වූයේත් මදනුවණැත්තේත් වෙයි. යමෙකුට
 කර්මායුහණක්ෂණයෙහි අලොහ- අදොස- මොහයෝ බලවත්
 වෙත්ද, සෙස්සෝ මද වෙත්ද, හෙතෙම පළමු නයින්ම අලොහි
 වූයේත් සැප විදිනසුලු වූයේත් වෙයි. නැවත මද නුවණැත්තේත්
 වෙයි. එපරිද්දෙන් යමෙකුට කර්මායුහණක්ෂණයෙහි අලොහ-
 දොස- අමොහයෝ බලවත් වෙත්. සෙස්සෝ මද වෙත්ද, හෙතෙම
 පළමු නයින්ම අලොහිවූයේත් නුවණැත්තේත් වෙයි. නැවත
 දුෂ්ට වූයේ කිපෙනසුලු වූයේ වෙයි තවද- යමෙකුට
 කර්මායුහණක්ෂණයෙහි අලොහාදිහු තිදෙනම බලවත් වෙත්ද,
 ලොහාදිහු මද වෙත්ද, හෙතෙම මහාසංඝරක්ෂිත තෙරුන් මෙන්
 අලුම්බ වූයේත් අදුෂ්ට වූයේත් ප්‍රඥාවත් වූයේත් වේ. සෙස්ස
 සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(මූලධර්මසමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (5)

46. මහාධම්මසමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවං මෙ සුතං’යි මහාධම්මසමාදාන සූත්‍රයයි. එහි ‘එවං කාමා’- මෙබඳු ආශා ඇත්තාහු. ‘එවං ඡන්දා’- මෙබඳු අදහස් ඇත්තාහු. ‘එවං අධිප්පාය’- මෙබඳු ලබ්ධි ඇත්තාහු. ‘තත්‍ර’- ඒ අනිෂ්ටයන් වැඩීමෙහිද ඉෂ්ටයන් පිරීමෙහිද. ‘භගවං මූලකා’- භාග්‍යවත්තු මුල් වූයේ මොවුන්ටනුයි භගවං මූලකා’ මේ කියන ලද වෙයි:- ‘ස්වාමීනි, අපට මේ ධර්මයෝ පෙර කසුප් සම්මාසම්බුදුන් විසින් උපදවන ලද්දාහුය. ඒ සම්බුදුන් පිරිනිව් කල්හි එක් බුද්ධාන්තරයක් අත් මහණෙක් හෝ බමුණෙක් හෝ මේ ධර්මයන් උපදවන්ට සමර්ථ වූයේ නම් නොවී. නැව භාග්‍යවතුන් විසින් අපට මේ ධර්මයෝ උපදවන ලද්දාහුය. භාග්‍යවතන්මනිසා අපි මේ ධර්මයන් දැනගත්තෙමු. පිළිවිදින්නෙමු’යි මෙසේ ස්වාමීනි, අපගේ ධර්මයෝ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුල් කොට ඇත්තාහුයයි. ‘භගවං නෙත්තිකා’- භාග්‍යවත්තුම ධර්මයන්ට නායක විනෙතෘ අනුනෙතෘ වූවාහු යථාස්වභාවයෙන් වෙන වෙනම නම් ගෙන දක්වන්නාහු නුයි. ධර්මයෝ භාග්‍යවතුන් නායක කොට ඇත්තාහු නම් වෙති. ‘භගවං පටිසරණා’- වාතුර්භමක ධර්මයෝ සර්වඥතාඥානශාගේ ආපාඨයට පැමිණෙන්නාහු භාග්‍යවතුන් කෙරෙහි රැස්වෙත් නමැයි භාග්‍යවතුන් පිළිසරණ කොට ඇත්තාහු වෙති. ‘පටිසරන්ති’ යනු බැසගනිත් රැස්වෙත්. තවද- මහබෝමැඩ වැඩහුන් භාග්‍යවතුන්ගේ ප්‍රතිවේධ වශයෙන් ස්පර්ශය පැමිණෙයි- “භාග්‍යවතුන් වහන්ස මම කිනම්දැ?”යි. තෙපි ස්පර්ශ කිරීම් අර්ථයෙන් ‘එස්ස’ නම. වෙදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයෝ- විඥානය පැමිණෙයි- “භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මම කිනම්දැ?”යි. තෙපි විජානාර්ථයෙන් ‘විඤ්ඤාණ නමැයි. මෙසේ වාතුර්භූමික ධර්මයන්ට යථා ස්වභාව වශයෙන් වෙන වෙනම නම් ගන්නා වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධර්මයන් රැස් කෙරෙත් නුයිද භාග්‍යවතුන් පිළිසරණ කොට ඇත්තාහු නම් වෙත්. ‘භගවන්තං යෙව පටිභාතු’- භාග්‍යවතුන් වහන්සේටම මේ භාෂිතශාගේ අර්ථය වැටහේවා නුඹ වහන්සේම අපට කියා දුන මැනව යන අර්ථයි.

‘සෙවිතබ්බෙ’- ඇසුරු කටයුතු ‘හජිතබ්බෙ’- එළඹිය යුතු ‘යථාතං අවිද්දසුනො’- අපණ්ඩිතවූ බාලවූ අත්ධපාථග්ජනයකුට යම්සේද එමෙන්. ‘යථාතං විද්දසුනො’- නුවණැති ප්‍රඥාව ඇති පණ්ඩිතයකුට යම්සේද එමෙන්. ‘අත්ථි තික්ඛවෙ, ධම්මසමාදානං’යි පූර්වසූත්‍රයෙහි උපිළිවෙළින් මාතෘකාව තබන ලදු. මෙහි වනාහි ශාස්තෘන් වහන්සේ ධර්මරසයවූ ලෙයිත්ම මාතෘකාව තැබූසේක. එහි ‘ධම්ම සමාදානං’ ප්‍රාණාතිපාතාදී ධර්මයන්ගේ ගැනීම. ‘අවිජ්ජාගතො’- අවිද්‍යාවෙන් සමන්විත වූයේ. ‘විජ්ජාගතො’ විද්‍යාවෙන් සමන්විත වූයේ ප්‍රඥාවත් වූයේ. ‘සභාපි දුක්ඛෙන’ යන මෙහි මිත්ථ්‍යාවාරය අභිධ්‍යාය මිත්ථ්‍යාදෘෂ්ටිය යන මේ තිදෙන වනාහි පූර්ව චේතනාවගේද අපරචේතනාවගේද යන චේතනාවන් දෙදෙනාගේ වශයෙන් දුක්චේදනා ඇත්තාහු වෙති. නැවත සන්තිට්ඨාපකචේතනාව සුඛසම්ප්‍රයුක්ත වූවා හෝ උපෙක්ෂා සම්ප්‍රයුක්ත වූවා හෝ වෙයි. සෙසු ප්‍රාණාතිපාතාදි සත තුන් චේතනාවගේම වශයෙන් දුක්චේදනාම වෙත්. මේ සඳහා කියන ලදී. ‘සභාපි දුක්ඛෙන සභාපි දොමනස්සෙන්’ යනු තවද මෙහි දොමනසම දුක්ඛයයි දතයුතු, සෙවීමට හෝ පැමිණෙන්නහුගේ පූර්වභාග- අපරභාගයන්හි කායික දුක්ඛ වටීමැයි. ‘සභාපි සුඛෙන’ යන මෙහි ප්‍රාණඝාතය පරුෂචර්තය ව්‍යාපාදය යන මේ තිදෙන වනාහි පූර්වචේතනාවගේද අපර චේතනාවගේද යන චේතනාවන් දෙදෙනාගේ වශයෙන් සැපචේදනා ඇත්තාහු වෙති. සන්තිට්ඨාපකචේතනාව වූකලී දුඛ සම්ප්‍රයුක්ත වූවාම වෙයි. සෙසු සත්දෙන තුන් චේතනාවන්ගේම වශයෙන් සැපචේදනා ඇත්තාහු වෙත් මැයි. ‘සභාපි සොමනස්සෙන්’- තවද- මෙහි සොමිනසම සැපයයි දතයුතු. ඉෂ්ටවූ ස්පර්ශයෙන් යුක්තවූවහුගේ හෝ පූර්වභාග අපරභාගයන්හි කායික සැපයද වටී මැයි.

තුන්වෙනි ධර්මසමාදානයෙහි- මෙලෙව්නි කිසිවෙක් කෙටුලෙක් හෝ මුවවැද්දෙක් හෝ වෙයි, ප්‍රාණඝාතයම නිසා ජීවිකාව කෙරෙයි, ගරුතැන්හි සිටි මහණෙක් නොකැමති වූම ඕනට ප්‍රාණඝාතයෙහි ආදීනවද ප්‍රාණඝාතයෙන් වැළකීමෙහි අනුසස්සද කියා ශික්ෂාපාද දෙයි. හෙතෙම ගන්නේද, දුක් ඇත්තේ

දොමිනස් ඇතිවම ගනී. අපරභාගයෙහි කීප දිනක් ඉක්මවා රක්තට නොහැකි වන්නේද වෙයි. ඔහුගේ පූර්වාපරවෙනනා දුක්සහගත වූවාහුම වෙති. සන්නිට්ඨාපක වෙනනාව වනාහි සුඛසහගත හෝ උපෙක්ෂාසහගත හෝ වෙයි. මෙසේ සියලු තැන්හි අරුත්දහසුතු. මෙපරිද්දෙන් පූර්වභාග- අපරභාග වෙනනාවම සඳහා මේ කියන ලදී- 'සභාපි දුක්ඛෙන සභාපි දොමනස්සෙන'යි තවද මෙහි දොමිනසම දුක යයි දහසුතු.

සතරවෙනි ධර්මසමාදානයෙහි- දශපදයන්හිම පූර්වභාග- අපරභාග- සන්නිට්ඨාපක වෙනනාවෝ තිදෙනම සුඛසම්ප්‍රයුක්ත වූවාහු වෙත් මැයි. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී- 'සභාපි සුඛෙන සභාපි සොමනස්සෙන'යි තවද- මෙහි සොමිනසම සැප යයි දහසුතු. 'තිත්තකාලාපු' - තිත්ත රස ඇති ලබු. 'විසෙන සංසට්ඨො' - හලාහල විෂයෙන් සංයුක්ත වූයේ. මිශ්‍ර කරන ලද්දේ, අළලන ලද්දේ 'නච්ඡාදෙස්සති' - රූපි නොකරන්නේය, තුටු නොකරන්නේය. 'නිගච්ඡසි' - පැමිණෙන්නෙහි 'අප්පටි සංඛා පිට්ඨො' - ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නොකොට බොන්නේ නම්. 'ආපානිය කංසො' - පානය කටයුතු වූ මිහිරිපානය පුරන ලද බඳුන 'වණ්ණසම්පන්නො' - පානකවර්ණාදියෙන් යුක්තවූ ලොහබඳුන, වැළි බහාලූ ද්‍රව්‍යාපවාරයෙන් ලෝහ බඳුන මෙසේ කියන ලදී. ඡාදෙස්සති' - යම් හෙයකින් ඒ හලාහල විෂය යම් යම් බඳුනක බහාලන ලද වේද, ඒ ඒ බහාලන ලද්දහුගේම රසය දෙන්නේද, එහෙයින් කියන ලදී- 'ඡාදෙස්සති' යනු. 'පුතිමුත්තං' යනු මුත්‍රය මැයි. ඒ එසේ මැයි. යම්සේ මිනිසත්බව රත්වත් වූයේ නමුදු 'පුතිකාය' යි ම කියනු ලැබේද, එදවස හට ගන්නා වූද කිඳිවැලත් 'පුතිලතා' යි ම කියනු ලැබේද, එපරිද්දෙන් එකෙණෙහි ගන්නා වූ තරුණවූද මුත්‍රය 'පුතිමුත්ත' මැයි 'නානාභෙසජ්ජෙති' - අරඵ - නෙල්ලි ආදීවූ නානා ඖෂධයන්ගෙන්. 'සුඛි අස්ස' - සුව ඇත්තේ ආරෝග වූයේ රත්වත් වූයේ සුවපත් වූයේ වන්නේය. 'දධි ච මධු ච' - සුපිරිසුදු දී ද මිහිරිවූ මී ද, 'එකජ්ක්ඛං සංසට්ඨං' - එක්තැන්කොට මිශ්‍ර කරන ලද්දේ අළලන ලද්දේ තස්ස තං' - ඒ සියුම්සුරු බෙහෙද බොන්නාවූ ඔහුට රූපි වන්නේය. මෙද හගන්දරයෙන් වූ යම් ලොහිතයෙක් තික්මේද, ඊට බෙහෙත් නොවෙයි ආකාරයද

දැඩිකොට මාර්ගය නොවළඳනා කෙරෙයි. නැවත පිතින් මිශ්‍ර වූ යම් ලෝහිතයක් වේද, ඊට මේ බෙහෙද ශීතල ක්‍රියාව අවසන් කොට ඇත්තේ වේ. 'විද්ධේ' - පහවගිය. වළාකුළු පහවීමෙන් දුරුවූ යන අර්ථයි, 'විගත වලාහකේ' - පහවගිය මෙසය ඇති 'දෙවේ' - ආකාශයෙහි 'ආකාසගතං තමගතං' - අහස වූ අඳුර. 'සුප්‍රසමණක්‍රාන්මණ පරප්පවාදේ - බොහෝවූ මහණ - බමුණු නම් පරයන්ගේ වාදයෙහි 'අභිවිභවිව' - වෙසෙසින් නසා. 'භාසනෙ ව තපනෙ ව විරොචති ව' - සරාකල මධ්‍යාහ්න සමයෙහි හිරුමෙන් ආලෝකය පතුරුවයි. දිලිසෙයි, බබළායයි.

මේ සූත්‍රය වනාහි දෙවියන්ට ඉතාම ප්‍රියය මනාපය එහි මේ වස්තුවෙකි - මෙසේ අසනු ලැබේ:- දක්ෂිණ දිශාවෙ හි හස්තිභොග ජනපදයෙහි පංගුර නම් විහාරයෙක් ඇති. එවෙහෙර භෝජනශාලා ද්වාරයෙහි පඟුරු රුකෙහි අධ්‍යුෂිත වූ දෙවතාවා රාත්‍රී කාලයෙහි එක් තරුණ භික්ෂුවක් පද ප්‍රශ්න වශයෙන් මේ සූත්‍රය පිරිවහන්නනු අසා සාධුකාර දුන. තරුණ මහණ 'මේ කවුදැ'යි කීය. 'වහන්ස, මම මේ රුක වසන දෙවතා වෙමි' දෙවතාවෙනි, කුමක් කෙරෙහි පැහැදුනා වෙහිද? කිම ශබ්දයෙහිද? නොහොත් සූත්‍රයෙහිදැ'යි. 'ස්වාමීනි, ශබ්දය නම් යම් කිසිවෙකුට වේ මය, සූත්‍රයෙහි පැහැදුනිම වෙමි, ශාස්තෘන් විසින් දෙවීරමිති වැඩහිද වදාළ දිනයෙහිද අදද එක් වාස්ඤ්ජනයෙක්හිදු වෙනසෙක් නැති' 'දෙවතාවෙනි, තෙපි ශාස්තෘන් වදාළ දිනයෙහි ඇසුවෙහිදැ?' යි. එසේය ස්වාමීනි, 'කොහි සිටියා ඇසුවෙහිදැ?' යි ස්වාමීනි, දෙවීරමට ගියෙමි, එහෙත් මහෙශ්වරයා දෙවතාවන් පැමිණෙන කල්හි එහි අවකාස නො ලැබ මෙහිම සිට ඇසුවෙමි' 'මෙහි සිටියනු විසින් ශාස්තෘන්ගේ ශබ්දය අසන්ට හැකි දැ?' යි. 'වහන්ස, ඔබ වැළිත් මාගේ ශබ්දය අසවුදැ?' යි 'එසේය දෙවතාවෙනි.' ස්වාමීනි, දකුණු කන පසෙහිහිද 'කියන කලක් මෙන් වේය'යි 'නැවත කිමෙක දෙවතාවෙනි, ශාස්තෘන්ගේ රූපය දක්නෙහිදැ?' යි ශාස්තෘන් වහන්සේ මා ම බලන සේකැයි හඟිමින් සිටින්නොහැකි වෙමි ස්වාමීනි. 'දෙවතාවෙනි, තවද විශේෂයක් උපදවන්ට හැකිවූවෙහිදැ?' යි. දෙවතාතොමෝ එහිම අතුරුදහන් වූය. එදවස

මේ දෙවිපුත් සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියේ ල. මෙසේ මේ සූත්‍රය දෙවියන්ට ප්‍රියය, මනාපයි. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(මහාධම්මසමාදාන සූත්‍ර වර්ණනා නිමි) (6)

47. විමංසක සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සුතං' යි විමංසක සූත්‍රයයි. එහි 'විමංසකෙන' යනු විමංසකයෝ තිදෙනෙක් වෙති, අර්ථ විමංසකය, සංස්කාර විමංසකය ශාස්තෘ විමංසකය යි. ඔවුනතුරෙන් 'පණ්ඩිතා හා වුසො, මනුස්සා විමංසකා' - යන මෙහි අර්ථ විමංසක ආයේය. 'යතො ඛො ආනන්ද, භික්ඛු ධාතු කුසලො ච හොති ආයතන කුසලො ච හොති පටිච්චසමුප්පාද කුසලො ච හොති යානායාන කුසලො ච හොති, එත්තාවතා ඛො ආනන්ද, පණ්ඩිතො භික්ඛු විමංසකොති අලං වචනය යන මෙහි සංස්කාර විමංසක ආයේය. මේ සූත්‍රයෙහි වූකලී ශාස්තෘ විමංසක අදහස් කරන ලදී. 'වෙතො පරියාය' - චිත්ත පරිච්ඡේදය. 'සමන්තෙසනා' - සෙවීම හාත්පසින් සෙවීම පරීක්ෂා කිරීම. 'ඉති විඤ්ඤාණාය' - මෙසේ දැන ගැනීම පිණිස.

'ද්විසු ධම්මෙසු තථාගතො සමන්තෙසිතබ්බො' යි මෙහි කල්‍යාණ මිත්‍රයාගේ උපනිශ්‍රය දක්වන සේක - මේ කල්‍යාණ මිත්‍රොපනිශ්‍රය නම් මහත් මැයි ඔහුගේ මහත්ඛව මෙසේ දත යුතු: එක් සමයෙක්හි ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ අර්ධයක් තමාගේ අනුභාවයෙන් වෙයි. අර්ධයක් කල්‍යාණ මිත්‍රානුභාවයෙනැයි සිතා තමන්ගේ ස්වභාවයෙන් නිශ්චය කරන්ට නොහැකිවන්නාහු භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා එළඹ විවාළන - 'ස්වාමීනි, යම් මේ කල්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇතිබවක් වේද කල්‍යාණ සහායයන් ඇති බවක් වේද කල්‍යාණ මිත්‍රයන් කෙරෙහි නැමුණු බවක් වේද මෙය මාර්ග බ්‍රහ්මචර්යාවගේ අර්ධයෙක්' යි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදාළහ.

'ආනන්ද එසේ නොකියව. ආනන්ද එසේ නොකියව, ආනන්ද, යම් මේ කල්‍යාණ මිත්‍රයන් ඇති බවක් කල්‍යාණ

සභායයන් ඇති බවක් කලාණ මිත්‍රයන් කෙරෙහි නැමුණු බවක් වේද, මෙය සියලුම මාර්ගබ්‍රහ්මචරියාව වෙයි. ආනන්ද, කලාණමිත්‍රයන් ඇති කලාණ සභායයන් ඇති කලාණ මිත්‍රයන් කෙරෙහි නැමුණු මහණහට ආර්යා අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩන්නේය. ආර්යා අෂ්ටාංගික මාර්ගය බහුල කරන්නේය යන යමක් ඇද්ද මෙය කැමති විය යුතුයි. ආනන්ද, මහණ තෙම කලාණ මිත්‍රයන් ඇත්තේ -පෙ- ආර්යා අෂ්ටාංගික මාර්ගය කෙසේ වඩන්නේද? ආර්යා අෂ්ටාංගික මාර්ගය කෙසේ බහුල කරන්නේද? ආනන්ද, මේ ශාසනයෙහි මහණ සමයග්දෘෂ්ටිය වඩයි. -පෙ- විවේකය ඇසුරුකළ සමයක් සමාධිය වඩයි. -පෙ- ආනන්ද, මෙසේ මහණ කලාණ මිත්‍රයන් ඇත්තේ -පෙ- ආනන්ද, යම් මේ කලාණ මිත්‍රයන් ඇති බවක් කලාණ යහලුවන් ඇති බවක් කලාණ මිත්‍රයන් කෙරෙහි නැමුණු බවක් වේද මෙය යම්සේ සියලුම බමිසර වේද, ඒ මේ කරුණ මේ ක්‍රමයෙන්ද දතයුතුයි. ඒ මෙසේය- ආනන්ද, කලාණ මිත්‍රුවූ මා කරා පැමිණ ජාතිය ස්වභාව කොට ඇති සත්වයෝ ජාතියෙන් මිඳෙති, ජරාව ස්වභාව කොට ඇති සත්වයෝ -පෙ- ශෝක- පරිදෙව- දුක්- දොමිනස්- උපායාස ස්වභාව කොට ඇති සත්වයෝ ශෝක- පරිදෙව දුක් දොමිනස්- උපායාසයන්ගෙන් මිඳෙත්.

නික්ෂ්ණට බාහිරංග සම්පත්තිය වදාරන්නාහුද මෙසේ වදාළහ-

"මහණෙනි යම් කරුණක් මෙසේ මහත්වූ අර්ථය පිණිස පවතීද, මහණෙනි, මේ කලාණ මිත්‍රයන් ඇතිබව යම්සේද එබඳුවූ බාහිර අංගයයි කොට අන් එකද කරුණක් මම නොදක්නෙමි, මහණෙනි, කලාණ මිත්‍රයන් ඇති බව මහදර්ථය පිණිස පවත්නේයි"

යි. මහාවුන්ද තෙරුන්ට කෙලෙස් ලියා දමන පිළිවෙත වදාරන්නාහුද-

"අන්‍යයෝ පාපමිත්‍රයන් ඇත්තෝ වන්නාහුය, අපි මෙහිලා කලාණමිත්‍රයන් ඇත්තෝ වන්නෙමුයි සල්ලෙබ කටයුතුයි"

යි වදාළහ. මෙසිය තෙරුන්ට විමුක්තිය මුහුකුරුවන ධර්මයන් වදාරන්නාහුද-

"මෙහිය නො මුහුකුරාගිය චිත්තවිමුක්තිහුගේ පරිපාකය පිණිස ධර්මයෝ පස්දෙනෙක් පවත්නාහුය, කවර පස්දෙනෙක්ද? මෙහිය, මේ ශාසනයෙහි මහණ කලණ මිතුරන් ඇත්තේ වෙයි." කලාණ මිත්‍රයන්ගේ උපනිශ්‍රමය විශේෂ කළ සේක. ප්‍රිය පුත්‍රවූ රාහුල තෙරුන්ට නිරතුරු අවවාද දෙන සේක්ද-

"කලාණ මිත්‍රයන් සෙවනය කරව, ජනාකීර්ණ නොවූ ජනයාගේ සොෂාරහිතවූ, වනයෙහි ඉතා දුරවූ සෙනසුනද සෙවනය කරව. භෝජනයෙහි පමණ දන්නේ වෙව."

'විවරයෙහිද පිණ්ඩපාතයෙහිද ග්ලානප්‍රත්‍යයෙහිද සෙනාසනයෙහිද යන මේ සිවුපසයෙහි තෘෂ්ණාව නො කරව මේ ලොකයට නැවත නො පැමිණෙව-" යි

කලාණ මිත්‍රයන්ගේ උපනිශ්‍රමය සියල්ලට පළමුව වදාළ සේක. මෙසේ මේ කලාණමිත්‍රොපනිශ්‍රමය නම් මහත් වේ. මෙහිදු එය දක්වන භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'විසු ධම්මෙසු තථාගතො සමනේනසි තඛ්ඛො' යි දෙශනාව ආරම්භ කළ සේක. පණ්ඩිතවූ මහණ ධර්ම දෙකක් විෂයෙහි තථාගතයන් සොයාවා, පරීක්ෂා කෙරේවා යන අර්ථයි. මෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ- 'මේ තෙම මහාජාති ඇත්තෙකැයි හෝ ලක්ෂණයෙන් සම්පූර්ණ වූවෙකැයි හෝ මනාරු ඇති දැකුම් කටයුත්තෙකැයි හෝ ප්‍රසිද්ධවූවෙක අභිලක්ෂිතයෙකැයි හෝ මොහු නිසා මම විවරාදි ප්‍රත්‍යයන් ලබන්නෙමි හෝ මෙසේ සිතා මා ඇසුරු කොට විසීමෙන් කටයුත්තෙක් නැති, තවද යමෙක් මෙසේ සලකාද-' මේ තෙම මට ශාස්තාව ශාස්තෘකෘත්‍යය සිදුකරන්ට පොහොනේය, යි හෙතෙම මා සෙවනය කෙරේව' යි සිංහනාද කළ සේක. මේ සූත්‍රාන්තාත්තය බුද්ධසිංහනාද නම් වී ලු.

මෙවිට ඒ ධර්මයන් දෙදෙන දක්වන සේක්- 'චක්ඛු-සොතවිඤ්ඤායොසු' යි වදාළහ. එහි ශාස්තෘන්ගේ කායික සමාවාරය විමසන්නහුගේ චක්ෂුර්විඥානයෙන් දතයුතු ධර්මය නම්, දැන් ඒ ධර්මයන්හි විමසියයුතු ආකාරය දක්වනසේක්- 'යෙ සංකිලිට්ඨා' යනාදිය වදාළහ. එහි 'සංකිලිට්ඨා'-කෙලෙසුන්ගෙන් සම්ප්‍රසුක්ත වූවාහු ඔවුහු චක්ෂුර් ශ්‍රෝත විඥානයන්ගෙන් දතයුත්තාහු නො ද වෙති. තවද යම්සේ දිය

සැලලන කල්හි හෝ බුබුළු හරින කල්හි හෝ ඇතුළත මත්ස්‍යයෝ ඇතැයි හැඟේද, එපරිද්දෙන් ප්‍රාණසාතාදිය හෝ කරන්නහුගේ මාෂාවාදාදිය හෝ බණන්හුගේ කාය- වාක්සමාවාරයන් දැක ද අසාද එය උපදවන සිත කිලුටයයි හැඟේ. එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. ඒ එසේමැයි- කිලුටයින් ඇත්තහුගේ කාය- වාක්සමාවාරයෝත් කිලුට වූවාහුම නම. 'න තෙ තථාගතස්ස සංචිජ්ජන්ති'- ඒ තථාගතයන්ගේ නැති, නො ලැබෙති. මෙසේ දැනගනී යන අර්ථයි. සැබව- නැති බැවින්ම ඔවුහු නොලැබෙති, ප්‍රතිවිඡන්ත වූ බැවින් නොවේ. ඒ එසේමැයි- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ එක් දිනක් මේ ධර්මයන් විෂයෙහි හික්ෂුසංඝයා පවරන සේක් වදාළහ- 'හන්ද දානි භික්ඛවෙ, ආමන්තයාමී වො නව මෙ කිඤ්චි ගරහථ කායිකං වා වාචසිකං වා'යි මෙසේ වදාළ කල්හි ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍ර ස්ථවිරයන් වහන්සේ හුනස්නෙන් නැගිට උතුරු සඵල: එකස්කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම් තැනෙක්හිද එහි ඇදිලි බැඳ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙ පවත් කිහ:- "ස්වාමීනි, අපි භාග්‍යවතුන්ගේ කායික හෝ වාචසික හෝ කිසි (සමාවාරයක්) නො ගරහමු. ස්වාමීනි, යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නූපන් මාර්ගය උපදවන්නෝය, අසඤ්ජාත මාර්ගය ජනනය කරවන්නෝය, ප්‍රකාශ නොකළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරන්නෝය, මාර්ගඥයෝය, මාර්ගය වෙසෙසින් දන්නෝය, මාර්ගයෙහි දක්ෂයෝය. තවද- ස්වාමීනි, මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන්නාවූද පසුව යෙදුනාවූද ශ්‍රාවකයෝ වාසය කෙරෙති' මෙසේ තථාගතයන්ගේ කාය- වාක්සමාවාරයෝ පිරිසුදු වූවාහුය. උත්තරමාණවක තෙමේත් 'තථාගතයන්ගේ කාය- වාග්වාරයෙහි සිත් නොගන්නා කිසිවක් දක්නෙමි' සත්මසක් මුළුල්ලෙහි ලුහුබැඳ ශික්ෂාමාත්‍රයකුත් නොදැක්ක. මතුෂ්‍යවූ හෝ මේ තෙම බුදු බවට පැමිණියහුගේ කාය- වාග්වාරයෙහි සිත් නොගන්නා කුමක් දක්නේද? මාරදිව්‍යපුත්‍රද බෝසත් වූවහුගේ මහබිනික්මන පටන් සවසක් විමසමින් සිත්නොගන්නා කිසිවක් යටත් පිරිසෙයින් චිත්තයාගේ විතර්කමාත්‍රයකුද නොදැක්ක මාර තෙම මෙසේ සිතී ල:- 'ඉදින් මොහුගේ විතර්ක කළ පමණකුද අකුශලයක් දක්නෙමි නම්, එහිදීම ඔහුට මුදුන පැහැර යන්නෙමි'

හෙතෙම සාවුරුද්දක් නොදැක බුදුවුවහුද එක් වසක් ලුහුබැඳ කිසි වරදක් නොදක්නේ යන කාලයෙහි වැඳ-

‘මහාවීරවූ මහාප්‍රඥාවූ සෘද්ධියෙන්ද යසසින්ද දිලියෙන්නාවූ සියලු අකුශල චෛරයන් හා පුද්ගල චෛරයන්ද දුර්ගති ආදි භයද ඉක්මවා සිටී. ගෞතමයන් වහන්ස, ඔබගේ පාදයන් වදිමි.”යි

ගාථාවක් කියා ගියේය ‘විනිමිස්සා’- කලෙක කෘෂ්ණ වූවාහුය. කලෙක ශුක්ල වූවාහුයයි මෙසේ ව්‍යතිමිශ්‍රවූ. ‘වොදානා’- පිරිසුදුවූ, නිකෙලෙස්වූ, සංවිජ්ජන්ති’- පිරිසුදුවූ ධර්මයෝ ඇත්තාහුය, ලැබෙත්. ඒ එසේමැයි- තථාගතයන්ගේ කාය සමාවාරාදීහු පිරිසුදු වූවාහුය, එයින් කීහ-

“මහණෙනි, තථාගතයන්ගේ නො රැක්කයුතු ධර්ම සතරක් වෙති. කවර සතරක්ද යත්:- ‘මහණෙනි, තථාගත පිරිසුදු කායසමාවාර ඇත්තේය, මහණෙනි, මාගේ මේ කර්මය අනිකෙක් නො දනිවැයි තථාගත යම් දුශ්චරිතයක් රක්තේද, එබඳුවූ කායදුශ්චරිතය තථාගතයාහට නැත. -වච්ඡමාවාර- මනොසමාවාර- මහණෙනි, තථාගත පරිශුද්ධාජීව ඇත්තේය, මාගේ මේ කර්මය අනිකෙක් නොදනිවායි තථාගත යම් මිථ්‍යාජීවයක් රක්තේද, එබඳුවූ මිථ්‍යාජීවය තථාගතයාට නැති” යි

‘ඉමං කුසලං ධම්මං’- මේ අජීවට්ඨමකසීලයට. මේ ආයුෂ්මත් ශාස්තෘතෙම කිමෙක් දෝ හෝ බොහෝ කලක් පැමිණියේද, බොහෝ කලක පටන් මෙයින් යුක්ත වූයේද, නොහොත් පැමිණි මදකල් ඇත්තේද, ඊයේ හෝ පෙරදා හෝ පළමුදා හෝ පැමිණියේදැයි මෙසේ විමසයි යන අර්ථයි. ඒ එසේමැයි- එකකු විසින් එක් තැනක වසන්නහු බොහෝ මිත්ථ්‍යාජීවකර්මය කරන ලද වෙයි. එය කල් ඉක්මයාමෙහිදී පැනෙයි, ප්‍රකට වෙයි හෙතෙම එක්තරා පසල් ගමකට හෝ මුහුදු තෙරකට හෝ ගොස් පන්සලක් කරවා ආරණ්‍යකයකු මෙන්ව වෙසෙයි. මනුෂ්‍යයෝ බුහුමන් උපදවා ඕනට ප්‍රණීත වූ ප්‍රත්‍යයන් දෙකි, දනව්වැයි හික්ෂුහු ඔහුගේ පෙරහර දැක ‘එකාන්තයෙන් මේ ආයුෂ්මත් ඉතා දැපුණෙක, මේ කවරෙක්

දෝ හෝ' යි විමසන්නාහු අසවල් තැන අසවල් නම් මිට්ඨාජීවය කොට පැනගිය මහණයෙකු දැන 'මොහු සමග පොහොස හෝ පවුරුණු හෝ කරන්ට නොහැක්කැ' යි රැස්ව දැනුමෙන් සෙමෙන් උක්ෂේපණියාදීන් අතුරෙන් එක්තරා කර්මයක් කෙරෙත්. මෙබඳු ප්‍රතිවිෂන්තවූ ප්‍රතිපත්තිය ඇති බව හෝ නැති බව හෝ විමසන්ට මෙසේ වදාළහ. එවං ජානාති බොහෝ කලක පටන් පැමිණියේය, පැමිණි මද කල් ඇත්තේ නොවේයයි දැනගනී, තවද- යම් හෙයකින් මෙකල්හි සර්වඥ බවට පැමිණි තථාගතයන්ගේ බොහෝ කලක් ආජීවට්ඨිමක සීලය පිරිසුදු වන්නේද, බෝසත්ව හැසිරෙන කල්හිදු යමෙකුගේ (සීලය) මෙසේ පිරිසුදු වීද, මෙය ආශ්චර්යයයක් නොවන්නේය.

අතිතයෙහි ගන්ධාර රජ්ජුවෝද විදේහ රජ්ජුවෝද යන දෙදෙනම යහළුවෝව පස්කම්හි ආදිනව දැක රාජ්‍යයන් පුතුන්ට පාවාදී සෑම ප්‍රවුජ්‍යාවට පැමිණ එක් ආරණ්‍ය ග්‍රාමයක පිඬු පිණිස හැසිරෙති. තවද- පිටිසර නම් දුකසේ ලැබිය යුතු ලුණු ඇත්තේ වෙයි. ඔවුහු ලුණු නැති කැඳ ලැබී එක් ශාලාවක හිඳ පානය කරති. අතරින් අතර මනුෂ්‍යයෝ ලුණු සුණු ගෙනවුත් දෙන්නහුය' එක් දවසක් එකෙක් සෑමහට කොළයක බහා ලුණුසුණු දුන්නේය. වෙදෙහ සෑමි (එය) ගෙන අඩක් ගන්ධාර සෑමින් සම්පයෙහි තබා අඩක් තමන් සම්පයෙහි තැබීය. එයින් මදක් වළඳන ලදින් ඉතිරි වූයේ දැක මෙය නො නසිවැයි කොළයෙන් ඔහා තණ ලැහැබක තැබීය. නැවත එක් දිනක් කැඳ බොන වේලෙහි සිහි කොට බලන්නේ ඒ දැක ගන්ධාර සෑමින් වෙත පැමිණ 'ආචාරිනි' මෙයින් මදක් ගනුමැනවැ' යි කීය. 'වෙදෙන සෑමිය, තොප විසින් කොයින් ලදදැ' යි. එදවස වළඳන ලදින් ඉතිරි (ලුණු) නොනසිවැයි මා විසින් තබන ලදැයි ගන්ධාර සෑමිහු ගන්ට නොකැමති වූහ. ඒ ලුණු නැත්තාවූම කැඳ බී වෙදෙහ සෑමහට මෙසේ කීහ.

සම්පූර්ණවූ සොළොස් දහසක් ගම්ද, පිරුණාවූ කොටුගල්ද හැරදමා දැන් (ලුණු මාත්‍රයක්) රැස්කොට තැබීම කරන්නෙහි.

වෙදෙහ සෑමි මෙසේ කීය- නුඹ වහන්සේ රාජ්‍යය හැරදමා පැවිදි වූවාහු දැන් ලුණුසුණු පමණක් රැස් කිරීම් කරුණෙන් පැවිද්දට සුදුසු වූවක් නොකරන්නහුදැයි. වෙදෙහ සෑමිය, මා

විසින් කුමක් කරන ලදදැයි එකල්හි ඒ ගන්ධාර සෘෂිත්ව මෙසේ කිය-
 පිරුණාවූ ධන ධාන්‍ය ඇති. ගන්ධාර දෙශය, හැරදමා අවවාද- අනුශාසනා දානයෙන් නික්මුණේ දැන් මේ වනයෙහි අවවාද කෙරෙහිද?

ගන්ධාර සෘෂිහු (මෙසේ) කීහ-

‘නුඹට කලාණකක් වේවා, ස්වභාවය මම කියමි. මට අධර්ම නම්වූ අස්වභාවය රුචි නොවේ. ධර්මය කියන්නාවූ මාගේ (සිතෙහි) පාපයෙක්, නො ඇලෙයි, (පවිත්‍රමි නැති) යි

වෙදෙහ තෙම කිය-

‘දැහැමිවූද යම් කිසි කාරණයකින් මෙරමා ගැටීම හෙවත් කිපීම ලබා මැයි. ඉදින් මහත් අර්ථනිර්වෘත්තවූද ඒ වචනය පණ්ඩිත පුරුෂ තෙම නො කියන්නේයි’ යි.

ගන්ධාර තෙම කිය-

‘එකාන්තයෙන් කිපේවා හෝ, නො කිපේවා හෝ බොල් මිටක් මෙන් විසිරේවා හෝ ධර්මය කියන්නාවූ මාගේ සිතෙහි පාපයෙක් නො ඇල්ලේ.’

මෙසේද කියා නැවත ‘යමෙකුට ස්වකීය බුද්ධියක් නැද්ද, ඇදුරන් සමීයෙහි විනයක් නොහික්මේද, හෙතෙම වනයෙහි අද මීමෙකු මෙන් හැසිරේය’යි සිතා කිය-

‘ඉදින් ස්වකීය බුද්ධිය හෝ මොනොවට හික්මුණාවූ ආචාර විනය හෝ නො වන්නේද, එකල්හි වනයෙහි අද මීවකු මෙන් බොහෝ ජන තෙම හැසිරෙන්නේය.’

“නැවත යම් හෙයකින් මෙලෙවිහි ඇතැම් කෙනෙක් ආචාරවිනයෙහි මොනොවට හික්මුණාහු වෙත්ද, හික්මවන ලද විනය ඇති ඒ ප්‍රාඥයෝ එකඟ වූ සිත් ඇතිව හැසිරෙත්.”

ඉක්බිති වෙදෙහ තවුස් තෙම ‘නොදැන මා විසින් කරන ලදැයි ගන්ධාර තාපසයන් ක්ෂමා කරවිය. ඔවුහු දෙදෙනම තපස් රැක බඹලොව ගියාහුය. මෙසේ තථාගතයන්ගේ බොධිසත්ව කාලයෙහිද බොහෝ කලක් ආජීවට්ඨමක සීලය පිරිසුදු වී.

‘ඤාත්තජික්ඛාපන්නො අයමායස්මා හික්බු යසප් පන්නො’- මේ ආයුෂ්මත්වූ අපගේ ශාස්තෘවූ හික්බුතෙම දන්නා බවට ප්‍රසිද්ධ බවට ප්‍රකට බවට පැමිණියේ දෝ හෝ යශසට පරිවාර

සමාපත්තියටත් පැමිණියේ දෝ හෝ නො පැමිණියේ දෝ හෝ යි මොහුගේ ප්‍රසිද්ධ බවට පැමිණි බැවින්ද යශසින් යුක්ත බැවින්ද කිම ඒ ඇතැම් ආදීනවයෝ දක්නා ලැබෙත්ද? නොහොත් නැද්දැ? යි, මෙසේ විමසාව යි දක්වන සේක. 'න තාව භික්ඛවෙ' යම් තාක් මහණ රාජ-රාජ මහාමාත්‍යාදීන් කෙරෙහි ප්‍රසිද්ධ බවට හෝ පරිවාරසම්පත්තියට හෝ නොපැමිණියේ වේද ඒ තාක් මානාතිමානාදි ඇතැම් ආදීනවයෝ නොදක්නා ලැබෙත්. අතිශයින් උපශාන්තවූයේ ශ්‍රෝතාපන්නයකු මෙන්ද සකෘදාගාමියකු මෙන්ද වාසය කෙරෙයි. ආර්යයෙක් දෝ හෝ පෘථග්ජනයෙක් දෝ හෝ යි කියාත් දැනගන්නට නොහැකි වෙයි. 'යතො ච බො භික්ඛවෙ'- නැවත යම්සේ මේ ශාසනයෙහි ඇතැම් මහණෙක් ප්‍රසිද්ධ වූයේ හෝ පරිවාරයෙන් යුක්ත වූයේ හෝ වේද, එකල්හි තියුණු හඬින් ගවසමූහයාට අනින්නාවූ දුෂ්ට ගොණකු මෙන්ද, මාගසමූහයා මඩනාවූ දිවියකු මෙන්ද, අන්‍ය භික්ෂූන් ඒ ඒ තැන්හි විදිමින් ගෞරව රහිත වූයේ අසමාන පැවතුම් ඇත්තේ අගපයින් බිම ස්පර්ශ කරමින් මෙන් හැසිරෙයි නැවත ඇතැම් කුලපුත්‍රයෙක් යම් යම් පරිද්දෙකින් ප්‍රසිද්ධ වූයේ යශස් ඇත්තේ වේද, ඒ ඒ පරිද්දෙන් පලබ්ධිත් බරවූ හැල්මෙන් ඉතා මැනවින් පහතට නැමෙයි. රජ-රජ මහ ඇමති ආදීන් සම්පයට එළඹෙන කල්හි නිදොස් බව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට ශ්‍රමණසංඥාව එළවා සිඳුණු අං ඇති වෘෂභයකු මෙන්ද සැබොල් දරුවකු මෙන්ද සුරතවූ පහත් පැවතුම් ඇත්තේ පහත් සිත්ද ඇතිව භික්ෂු සංඝයාගේද දෙවියන් සහිත ලොකයාගේද හිතයට සුවයට පිළිපදී. මෙබඳු පිළිවෙත සඳහා 'නාස්ස ඉධෙකච්චෙ ආදීනවා' යි වදාළහ. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි අටලෝ දහමිනි තාදී සේක. යම් හෙයකින් ඒ තථාගත ලාභයෙහිත් තාදී වූයේ අලාභයෙහිත් තාදී වූයේ යශස්හිත් තාදී වූයේ අයශස්හිත් තාදී වූයේ නින්දාවෙහිත් තාදී වූයේ ප්‍රශංසාවෙහිත් තාදී වූයේ සැපයෙහිත් තාදී වූයේ දුකෙහිත් තාදී වූයේද, එහෙයින් සියලු ආකාරයෙන්ම ඒ තථාගතයන්ගේ මෙලෙවිහි ඇතැම් ආදීනවයෝ විද්‍යමාන නොවෙත්. 'අභයපරතො'- නිර්භයව අතිශයින්

ඇලුනේ නිරතුරු ඇලුනේ දෝ හෝ යන අර්ථය නොහොත් හයින් නොඇලුනේ නුයිද 'අභයපරත' නම් වෙයි. ඒ එසේ මැයි- හය සතරක් වෙති, ක්ලෙශ හය වර්තකහය දුර්ගතිහය උපදවාද හයයි. පුහුදුන් තෙම සතරබියෙන්ම බිය වෙයි. ශෛක්ෂයෝ තුනකින් බියවෙයි, යම් හෙයකින් ඔවුන්ට දුර්ගතිහය ප්‍රතිභ්‍යාද, එහෙයින් සප්ත ශෛක්ෂයෝ හයින් ඇලුනාහු වෙති, ක්ෂීණාශ්‍රව අභයපරත නම්. සැබව- ඔහුට එකද හයක් නැත්තේය. පරවාදහය නැද්ද? යත්:- පරාක්‍රමානන්ද නිසා තවද 'මා වැනි ක්ෂීණාශ්‍රවයකු නිසා සත්වයෝ නො නැසෙන්න'යි උපදවාදය රකි. මුලප්පලවාපී විහාර වැසි තෙරුන් මෙති-

තෙරුන් වහන්සේ වහාහි මුලපුලුගම පිඩු පිණිස පිවිසියහ. එකල උපස්ථායක කුලදොරට පැමිණි ඒ තෙරුන්ගේ පාත්‍රය ගෙන එක්කිරිපිඩිකාව (පිල්කඩ) ඇසුරු කොට අසුනක් පැනවූහ. ඇමතිදු ද ඒ පිලම ඇසුරු කොට පරිභාගයෙහි ඉතා පහත් අසුනක් පනවා හිඳගත්. එක් නෙවාසික හික්ෂුවක් පසුව පිඩු පිණිස පිවිසියේ දොර සිටම බලන්නේ 'තෙරුන් වහන්සේ ඇමතිදුවණිය සමග එක ඇඳෙහි හුන්න' යි සලකා 'මේ පාංශුකුලික විහාරයෙහි ඉතා සන්සිදුනකු මෙන් වෙසෙයි. එහෙත් ඇතුළුගම් උපස්ථායිකාවන් සමග එක් ඇඳෙහි හිඳිය'යි සිතා 'කිමෙක් දෝ හෝ මා විසින් වරදවා දක්නා ලදදැ'යි නැවත නැවත බලා එසේ සංඥා ඇතිවම නික්ම ගියේය. තෙරුන් වහන්සේත් බත්කිස කොට විහාරයට ගොස් වසන තැනට පිවිස දොර වසා වැඩහුන්න. නෙවාසික තෙමේද කළ බත්කිස ඇත්තේ විහාරයට අවුත් ඒ පාංශුකුලික තෙරුන් නිග්‍රහ කොට විහාරයෙන් බැහැර කරන්නෙමි අසංවර ලෙසින් තෙරුන් වසන තැනට ගොස් පරිභාග දියකළයෙන් කෙනෙස්සෙන් ජලය ගෙන මහත් ගබ්ද කෙරෙමින් පා සේදීය. තෙරුන් වහන්සේ 'මේ අසංවරව හැසිරෙන තෙතැත්තේ කවරෙක් දෝ හෝ'යි විමසන්නාහු සියල්ල දැන 'මේ තෙම මා කෙරෙහි සිත දූෂ්‍ය කොට අපායට පැමිණෙන්නෙක් නොවේව'යි අහසට පැන නැඟී කැණිමඬල සම්පයෙහි පලඟින් වැඩහුන්න. නෙවාසික තෙම දුෂ්ටාකාරයෙන් යතුර ඔසොවා දොර හැර ඇතුළත පිවිසියේ වන්නේය, යි බලා

එහිදී නොදක්නේ නික්මයන්ට පටන්ගත. තෙරුන් වහන්සේ කැරුහ. අනිත් තෙතැත්තේ උඩ බලමින් දැක ඉවසන්ට නොහැකිවන්නේ මෙසේ කීය. ඇවැත්නි, පාංශුකුලිකය මෙසේ මහත් ආනුභාවයෙන් යුක්තවූ තොපට උපස්ථායිකාව සමග එක් ඇදෙහි හිඳිනට සුදුසුදැ? යි. 'ස්වාමිනි, පැවිද්දෝ නම් ගැහැණියක් සමග එක් ඇදෙහි නොහිඳිති තවද ඔබ විසින් මේ වරදවා දක්නා ලදැ' යි මෙසේ ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ පරානුකම්පාවෙන් උපවාදය රකිත්.

'බයාරාගස්ස' - රාගය ක්ෂයවීමෙන්ම විතරාහී හෙයින් කාමයන් සෙවනය නොකෙරෙයි. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කොට වළකා නොවේයයි. 'කං වෙ' - මෙසේ තථාගතයන්ගේ ක්ලේශප්‍රභාණය දැන ඒ ඒ තැන්හි උන්-සිටි කාලාදියෙහිද සිවුපිරිස් මැද අලංකෘත ධර්මාශනයෙහි හිඳද මෙසේත් ශාස්තෘන් වහන්සේ පහවූ රාග ඇතියහ, පහවූද්වේෂ ඇතියහ, පහවූ මොහ ඇතියහ. වමනය කළ කෙළෙස් ඇතියහ, ප්‍රභිණවූ මල ඇතියහ, මෙසයෙන් මිදුණු පුත්සද සෙයින් පරිශුද්ධයහ, යි මෙසේ තථාගතයන්ගේ ක්ලේශ ප්‍රභාණයෙහි ගුණකියන්නාවූ විමංසක මහණ අන්‍යයෝ ඉදින් මෙසේ පුළුවස්නාහු නම් යන අර්ථයි.

'ආකාරා' - කාරණයෝ. 'අත්චයා' අනුබුද්ධිහු. 'සංසෙ වා විහරන්තො' - එක් කලෙක අපරිච්ඡින්නවූ භික්ෂු සංඝයා මැද වාසය කරන්නේ නමුදු 'එකො වා විහරන්තො' - 'ඉච්ඡාමහං භික්ඛවෙ, අත්චද්ධමාසං පතිසල්ලියිතුං' 'තෙමාසං පතිසල්ලියිතුං' යි මෙසේ විවේකව වාසය කරන්නේ, හා පරිලෙයාක වනලැහැබෙහිද එකලාව වාසය කරන්නේ. 'සුගතා' - මොනොවට ගියාහු, සුපිළිපත් වූවාහු, කාරක වූවාහු, යුක්ත ප්‍රයුක්ත වූවාහු, ඒ එසේමැයි- මෙබඳුවූද ඇතැම් භික්ෂුහු ඇති. 'දුග්ගතා' - වරදවා ගියාහු දුෂ්ප්‍රතිපත්ත වූවාහු, ශරීරයාගේ දැඩිබැව් බොහෝ කොට ඇත්තාහු. හළ කමටහන් ඇත්තාහු මෙබඳුවූද ඇතැම් භික්ෂුහු ඇති. 'ගණමනුසාසන්නි' - ගණ බන්ධනයෙන් බැඳුනාහු, ගණයා කෙරෙහි ඇලුනාහු ගණයා කෙරෙහි බහුල පැවතුම් ඇත්තාහුව ගණයා පරිහරණය කෙරෙහි. මෙබඳුවූද ඇතැම් භික්ෂුහු ඇති. ඔවුන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ

ගණයා කෙරෙන් නික්මුණාවූ පහවූ සංසර්ග ඇති, වෙන්ව වාසය කරන්නාහුද ඇති. 'ආමිසෙසු සං දිස්සන්ති' ආමිසයෙහි ගිජුවුවාහු ආමිසයෙහි ලොල්වුවාහු සිවුපස සංඛ්‍යාත ආමිසය සඳහාම ඇවිදිනාහු ආමිසයෙන් පැනෙන්නාවූ හික්මුණුද ඇති ආමිසයෙන් නො ඇලුණාවූ සිවුපසයෙන් නැවතුණු සිත් ඇති මෙසයෙන් නික්මුණු සඳ මෙන්ව වාසය කරන්නාහුද ඇති. 'නායමායස්මා තං තෙන අවජානාති'- මේ ආයුෂ්මත් ශාස්තෘ තෙම ඒ ඒ පිළිවෙතින් ඒ ඒ පුද්ගලයා අවමත් කෙරෙයි. මේ තෙම සුපිළිපත්ය, කාරකය, මේ තෙම ගණයා කෙරෙන් නික්මුණේය, පහවූ සංසර්ග ඇත්තේය, මේ තෙම ආමිසයෙන් අනුපලිප්තය, ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් නැවතුණු සිත් ඇත්තේය, මෙසයෙන් මිදුණු සඳ මෙන්, යි මෙසේ ඔහුගේ ගෘහස්ථි වශයෙන් උසස් කිරීමකුදු නැති. මේ තෙම දුෂ්ප්‍රතිපන්නය, ආකාරය, ශරීරයාගේ දැඩිබැව් බහුල කොට ඇත්තේය. හළ කමටහන් ඇත්තේය, මේ තෙම ගණ බැඳුමෙන් බඳනා ලදය. මේ තෙම ආමිසයෙහි ගිජුය ලොල්ය ආමිසයෙහි ලු ඇස් ඇත්තේ, යි මෙසේ ඔහුගේ තණ්හා වශයෙන් බැහැර කිරීමකුදු නැත යන අර්ථයි. මෙයින් කුමක් කියන ලද වේද? තථාගතයන්ගේ සත්වයන් කෙරෙහි තාදිබව කියන ලද වෙයි. සැබව- මේ තථාගත-

'වධකවු, දෙවිදත්තටද ඇඟිලි මාලා ඇති. සොර හටද, ධනපාලක ඇතු කෙරෙහිද, රාහුල පුත් කුමරුන් කෙරෙහිද යන සියල්ලන්ට සර්වඥමුනි තෙම සමාන පැවතුම් ඇත්තේ වී.

'තත්‍ර හික්බවෙ'- ඒ විමංසකයන් දෙදෙනා අතුරෙන් යම් මේ 'කෙපනා'යස්මතො ආකාරා'- යන ප්‍රශ්නයෙන් ආ ග්‍රන්ථ විමංසකයකුත් වේද, 'අහසුපරතො අයමායස්මා' යන ආ මූල විමංසකයෙකුත් වේද, ඔවුනතුරෙහි මූලවිමංසකයා විසින් තථාගත තෙමේ මත්තෙහි නො විවාළ යුත්තේය. යම් හෙයකින් හෙතෙම පළමු අන්‍යයාගේම කථාවෙන් නිෂ්ඨාවට ගියේද, තවද- අන්‍යයෙක් නම් දැනද නොදැනද කියන්නේය මෙසේ ඔහුගේ කථාව සත්‍යවූවාත් අසත්‍ය වූවාත් වේද, එහෙයින් අන්‍යයාගේම කථාවෙන් නිෂ්ඨාවට නොගොස් එයින් මත්තෙහි තථාගත තෙමේම විවාළ යුත්තේය යන අර්ථයි.

'ව්‍යාකරමානෝ' - යන මෙහි යම් හෙයකින් තථාගතයන්ගේ මිථ්‍යාප්‍රකාශයක් නම් නැද්ද එහෙයින් 'සම්මා, මිච්ඡා'යි නොකියා 'ව්‍යාකරමානෝ'යිම කියන ලදී. 'එතපථො'හමස්මි එතගොචරො' - මාගේ ආජීවට්ඨමක සීලය පිරිසුදුය. මේ තෙම මාගේ මාර්ගය, මේ තෙම ගොවරය යන අර්ථයි 'එතාපාථො' යි ද පාඨයි. එහි අර්ථ නම්:- මාගේ ආජීවට්ඨමක සීලය පිරිසුදුය, ඒ මම ඒ ශීලයාගේ පිරිසුදු බැවින් විමංසක භික්ෂුහුගේ 'එතාපානෝ' - මෙසේ ආපාථයට එමි, කියන ලද වෙයි. 'නො ච තෙන සම්මයො' - තවද- මම ඒ පිරිසුදු සීලයෙන් 'න සම්මයො' - තණ්හා සහිත නොවෙමි. පිරිසුදු සිල් ඇති බැවින්ම මම තණ්හා රහිත වෙමි. දක්වන සේක.

'උත්තරුත්තරිං පණිතපණිතං' - අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨද අතිශයින් ප්‍රණීතද කොට දෙශනා කරති. 'කණ්හසුක්ක සප්පට්ඨාගං' - අකුශලයද කුශලයද, හෙද වනාහි සප්‍රතිභාග කොට සවිපාක කොට අකුශලය ප්‍රතිබාහනය කොට කුශලය කුශලය ප්‍රතිබාහනයකොට අකුශලයයයි මෙසේ සප්‍රතිභාගකොට කුශලාකුශලය දෙශනා කෙරෙති, තවද- අකුශලය දෙශනා කරන්නාහුද උත්සාහ සහිතව විපාක සහිතව දෙශනා කෙරෙති. කුශලය දෙශනා කරන්නාහුද උත්සාහ සහිතව විපාක සහිතව දෙශනා කෙරෙති. 'අභිඤ්ඤාය ඉට්ඨකච්චං ධම්මං ධම්මෙසු නිට්ඨං ගච්ඡති' - ඒ දෙශනා කළ ධර්මයෙහි ඇතැම් ප්‍රතිවේධ ධර්මයක් විශිෂ්ඨ ඥානයෙන් දැන ඒ අභිඥාන වූ ප්‍රතිවේධ ධර්මයෙන් දෙශනා ධර්මයෙහි නිෂ්ඨාවට පැමිණෙයි. 'සත්ථරි පසිද්ධති' - මෙසේ ධර්මයෙහි නිෂ්ඨාවට ගොස් අතිශයින් භාග්‍යවත්හු සමයක් සම්බුද්ධයන්ගේ ශාස්තෘන් කෙරෙහි පහදී නැවත ඒ භාග්‍යවතුන් විසින් යම් ධර්මයෙක් ප්‍රකාශ කරන ලද්ද. භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ ධර්මයද ස්වාක්ඛාතය නෛයර්ය්‍යාණික බැවිනි. යමෙක් ඒ ධර්මය පිළිපත්තේ වේද, ඒ සුප්‍රතිපත්තය. වංකාදිවූ දොස් රහිත පිළිවෙතට පිළිපත් බැවින්ම මෙසේ ධර්මය හා සංසයා කෙරෙහි ද පහදී 'තං වෙ' - ඒ මෙසේ පහත්වූ ඒ ඒ තැන තුනුරුවත් ගුණ කියනු මහණ 'ඉමෙහි ආකාරෙහි' - මේ ශාස්තෘන් විමසන කරුණුවලින් 'ඉමෙහි පදෙහි' - මේ අක්ෂර සම්පිණ්ඩන නම් පදවලින් 'ඉමෙහි

බාසාදනෙහි'- මේ මෙහි කී අකුරුවලින්, 'සද්ධා නිවිට්ඨා'- ඔකප්පනා ශුද්ධාව පිහිටියා වෙයි. 'මූලජාතා'- සෝවාන්මග විසින් හටගත් මුල් ඇත්තී වෙයි. සැබව- සෝවාන් මග ශුද්ධාවගේ මූලය නම්. 'ආකාරවතී'- කාරණය විමසා ගත් බැවින් කරුණු සහිතවූ 'දස්සනමූලිකා'- සෝවාන්මග මුල් කොට ඇති, සැබව- ඒ සෝවාන්මග දර්ශන යයි කියනු ලැබේ. 'දළ්හා'- ස්ථිරවූ 'අසංභාරියා'- හරිත්ට නොහැකි 'සමණෙන වා'- සන්සිදුවූ පව් ඇති මහණකු විසින් හෝ 'බ්‍රාහ්මණෙන වා'- බහානැබූ පව් ඇති ඔවුණකු විසින් හෝ 'දෙවෙන වා'- උත්පත්ති දෙවියකු විසින් හෝ 'මාරෙන වා'- වසවත් මරු විසින් හෝ ඒ එසේමැයි- සෝවාන් වූවහුගේ ශුද්ධාව වසවත් මරු විසින් නොනැසිය හැක්කී වෙයි. සුරම්බට්ඨයාගේ මෙනි.

ඒ සුරම්බට්ඨ වනාහි ශාස්තෘන්ගේ ධර්මදෙශනාව අසා සෝවාන්ව ගෙට ගියේය. එකල මාර තෙම ද්වාත්‍රිංශද්වර ලක්ෂණ ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ බුද්ධරූපය මවා ඔහුගේ ගෙදොර සිට 'ශාස්තෘන් වහන්සේ ආ සේකැ'යි හසුනක් යැවීය. සුරම්බට්ඨ මෙසේ සිතී:- 'මම දැන්ම ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයෙන් බණ අසා ආවෙමි, කුමක් වන්නේ දෝ හෝ' යි එළඹ ශාස්තෘන්‍ය යන සංඥාවෙන් වැද සිටියේය. මාර තෙම කීය:- 'අම්බට්ඨය, මා විසින් නුඹට රූපය අනිත්‍යය -පෙ- විඥානය අනිත්‍යය, යි යමක් කියන ලදද, එය වරදවා කියන ලද. යම් හෙයකින් නොවිමසා මා විසින් මෙසේ කියන ලදද එහෙයින් නුඹ රූපය නිත්‍යය -පෙ- විඥානය නිත්‍යයයි ගනුව'යි සුර තෙම සිතී- 'බුදුවරයෝ නොවිමසා ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකොට කිසිවක් කියන්නාහු යන යමක් ඇද්ද, මෙය කරුණු රහිතය, එකාන්තයෙන් මේ මාරතෙම මට නොසතුට උපදවනු පිණිස ආයේය'යි ඉක්බිති 'නුඹ මාරයා නොවෙහිදැ'යි කීය. හෙතෙම බොරු කියනට නොහැකි විය. එසේය මාරයා වෙමි,' ප්‍රතිඥා කෙළේය. 'කුමක් හෙයින් ආයෙහිදැ?' යි. 'නුඹගේ ශුද්ධාව චලනය කරන්නට' යයි කීය. 'කෘෂ්ණ, පව් ඇතිය, නුඹ තවද එකෙක් සිටුව, තා බඳු මරුන් සියයකුදු දහසකුදු මාගේ ශුද්ධාව සොලොවාලන්ට අසමර්ථය. මාර්ගයෙන් පැමිණි ශුද්ධාව නම් ගල්පොළොවෙහි පිහිටි මහමෙර මෙන් අවල වෙයි. නුඹ මෙහි කුමක් කෙරේදැ?' අසුරගැසී. හේ

සිටින්නට නොහැකිවන්නේ එහිම අතුරුදහන් වී. 'බ්‍රහ්මචාරි' - බ්‍රහ්මකායිකාදීන් අතුරෙහි එක්තරා බඹකු විසින් හෝ 'කෙනවි වා ලොකස්මි' - මේ ශ්‍රමණාදීන් තබා ලෙවිහි අන් කිසිවකු විසින්හු හෝ හරින්නට නොහැකිකා 'ධම්මසමන්තොසනා' - ස්වභාවය සෙවීම. 'ධම්මනාසුසමන්තිට්ඨො' ධර්මනාවෙන් මොනවට විමසන ලද්දේ 'ස්වභාවයෙන්ම මනාකොට පරීක්ෂා කරන ලද්දේ වෙයි යන අර්ථය. සෙස්ස සියලු තැන්හි නොගැඹුරු අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(විමංසක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (7)

48. කොසම්බක සූත්‍ර වර්ණනා.

'එවං මෙ සූතං' යි කොසම්බක සූත්‍රයයි. එහි 'කොස බිය' - එනම් ඇති නගරයෙහි. යම් හෙයකින් ඒ නුවර අරම්-පොකුණු ආදිවූ ඒ ඒ තැන්හි කොසභගස් ම අධික වූවා හුද, එහෙයින් 'කොසම්බි' යයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. 'කුසුම්බ' නම් සෘෂිහුගේ අසපුවෙන් නුදුරු තැන්හි ගොඩනගන ලද බැවින්මද ඇතැම් කෙනෙක් කියත්. 'සොසිතාරාමො' - සොසිත සිටුහු විසින් කරවන ලද ආරාමයෙහි, මේ අසනු ලැබේ:- පෙර 'අද්දිල' නම් රටක් විය. එරටින් 'කොතුහල' නම් දිලින්දෙක් දුර්වික්ෂ්ඨ භය හේතුකොටගෙන අඹුදරුවන් සහිතව කුඹුරුවලින් ගැවසිගත් රටකට යන්නේ පුත්‍රයා උසුලන්නට නොහැකිව හැරදමා ගියේය. ඔවු තොමෝ නැවතී ඔහු ගෙන ගියා. ඔවුහු එක් ගොපලගමකට පිවිසියාහුය. ගොපල්ලන්ටද එදින බොහෝ කිරිබත් පිළියෙල කරන ලද්දේ විය. (ඔවුහු) එයින් කිරිබත් ලැබ වැළඳූහ. එකල ඒ පුරුෂ බොහෝ කිරිබත් වැළඳූයේ දිරවන්නට නොහැකිව රාත්‍රියෙහි කලුරිය කොට එහිම බැල්ලක කුස පිළිසඳ ගෙන බලුපැටියෙක් විය. හේ ගොපල්ලාට ප්‍රිය වූයේ මනාප වූයේ විය. ගොපලුද පසේබුදු කෙනෙකුට උපස්ථාන කෙරෙයි, පසේ බුදුන් වහන්සේත් වළඳන කල බලුපැටියාට එක් පිඩක් දෙති; හෙතෙම පසේබුදුන් කෙරෙහි ස්තෙන උපදවා ගොපල්ලා සමඟ පන්සලට යයි. හෙතෙම ගොපල්ලා නැති කල්හි බත් වේලාවෙහි

තෙමේම ගොස් කල් දන්වනු සඳහා පන්සල දොර සිට බුරැයි, අතරමගද වණ්ඩමාගයන් දැක බුරා පලවා පියයි. හෙතෙම පසේ බුදුන් කෙරෙහි මෘදු සිතින් කලුරිය කොට දෙව්ලොව උපත. එහිදී ඕහට සොෂකදිව්‍යපුත්‍රයීම නම් විය. හෙතෙම දෙව්ලොවින් වුතව කොසඹෑනුවර එක් කුලගෙයක උපත. අපුත්තක නම් සිටු කෙනෙක් ඔහුගේ මවු පියන්හට ධනය දී ඔහු පුත්‍රයකු කොට ගත්තේ ල නැවත තමහට පුතකු උපන් කල සත්වරක් මරවන්ට වැයම් කෙළේය. හෙතෙම පින්වත් බැවින් සත්තැනදීම මරණයට නොපැමිණ අවසානයෙහි එක් සිටුදුවණියකගේ ව්‍යක්ත භාවයෙන් ලත් දිවි ඇත්තේ මැතකාලයෙහි පියාගේ ඇවෑමෙන් සිටු තනතුරට පැමිණ සොෂිත නම් සිටු වූයේය. කොසඹෑනුවර අන්‍යවුද කුක්කුට සිටුය පාචාරික සිටු යයි සිටුවරු දෙදෙනෙක් ඇති. මොහු සමග තිදෙනෙක් වූවාහුය.

තවද- එසමයෙහි ඒ යහලු සිටුවරුන්ගේ කුලපගවූ පන්සියයක් තාපසයෝ පවුපායෙහි විසූහ. ඔවුහු කලින් කල ලුණු-ඇඹුල් සෙවුනා පිණිස මිනිස්පියට එන්නාහුය. එකල එක් වරක් ග්‍රීෂ්මකාලයෙහි මිනිස්පියට එන්නාහු නිරුදකවූ මහාකාන්තාරයක් ඉක්මවා කතර කෙළවර මහත් නුගගසක් දැක මෙලෙස සිතූහ:- 'යම්බදුවූ මේ රුකෙක් වේද, එකාන්තයෙන් මෙහි මහානුභාව ඇති දෙවතාවකු විය යුතුය, ඉදින් අපට පැන් හෝ පරිභෝග ජලය හෝ දෙන්නේ නම් ඉතා යහපත් වන්නේය'යි. දෙවතාවා තවුසන්ගේ අදහස් දැන මොවුන්ට සංග්‍රහ කරන්නෙමි. තමාගේ අනුභාවයෙන් වෙළෙප් අතරින් නඟුලිසක් පමණ ජලධාරාවක් පැවැත්විය, සෘෂිසමූහයා රිදීකඳක් බදු දියවැටිය දැක තමන්ගේ බදුන් වලින් ජලය ගෙන පරිභෝග කොට මෙසේ සිතිය- 'දෙවතාවා විසින් අපට පරිභෝග ජලය දෙන ලද. මේ වනාහි ගම් නැති මහවනයෙක, ඉදින් අපට ආහාරයකුත් දෙන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැ'යි. දෙවතා තොමෝ තවුසන්ට ලැබීම් වශයෙන් දිව්‍යමයවූ කැඳ- අවුලු ආදිය දී පිණිවිය සෘෂිහු මෙසේ සිතූහ:- 'දෙවතාවා විසින් අපට පරිභෝග ජලයද භෝජනද යන සියල්ල දෙන ලද, අපට තමන්

දක්වන්නේ නම් ඉතා යහපත් වන්නේය'යි. දෙවතා නොමෝ ඔවුන්ගේ අදහස් දැන ශරීරයෙන් අඩක් දැක්වී. ඔවුහු මෙසේ කීහු:- 'දෙවතාවෙනි, තොපගේ සම්පත් මහත් වෙයි, කුමන කර්මයක් කොට මේ සැපතට පැමිණියා වෙතිදැ?' යි. "ස්වාමීනි, ඉතා මහත් වුවක් නොවෙයි, මදවූ කර්මයක් කොට' යයි. ඒ එසේ මැයි- අර්ධ උපොෂිතකර්මය නිසා දෙවතාවා විසින් ඔ සැපත් ලද්දීය. ඒ මෙසේය- අනේපිඬු සිටාණන්ගේ ගෙයි පොහෝ දිනයන්හි යටත් පිරිසෙයින් දස්කම්කරුවන් පටන් සියලු ජන තෙමේ පෙහෙවස් ඇත්තේ වෙයි. එක් දිනක් මේ කම්කරු එකලාවම උදෑසන නැගිට වැඩට ගියේය. මහ සිටාණෝ වැටුප් ලබන මිනිසුන් සලකන්නාහු එකලාවූ මොහුම වනයට ගිය බැව් දැන සවස බතට වැටුප් දුන්හ. බත්පිසන දාසිය එකෙකුටම බත් පිස වනයෙන් ආවහුට බත් වඩා දින. කම්කරු මෙසේ කීය. 'අන් දිනයන්හි මේ වේලෙහි ගෙය එකඟබ්ද වෙයි, අද ඉතාම සන්හුන, මේ කීමෙක් දෝ හොයි. ඕනට ඒ දාසිය මෙසේ කිව- 'අද මේ ගෙයි සියලු මනුෂ්‍යයෝ පෙහෙවූවාහුය, මහසිටාණෝ එකලා නුඹටම වැටුප් දුන්න' යි 'අම්ම. එසේදැ?' යි. 'එසේය ස්වාමීනි, 'මෙකල්හි පෙහෙවස් සමාදන් වුවහුට පොහොකම් වේද? නොවේදැ?' යි. 'අම්ම, මහසිටාණන් විචාරව'යි. ඇ විසින් ගොස් විචාරන ලද්දාවූ මහසිටාණෝ මෙසේ කීහ:- 'සියලු උපොෂිතකර්මය නොවෙයි, එහෙත් අර්ධකර්මය වෙයි, පෙහෙවස් සමාදන් වූයේ වේව'යි. කම්කරු බත් නොවළඳ මුඛය සෝදා පෙහෙවස් සමාදන්ව වසන තැනට ගොස් වැදහොත්තේය. රාත්‍රියෙහි ආහාරයෙන් ක්ෂයවූ කය ඇති ඔහුගේ වාතය කිපියේය. අලුයම් කාලයෙහි කලුරිය කොට අද්ධොපොෂිත කර්මයාගේ ආනිශංසයෙන් මහාවත්තනි නම් වනදොර නුගරුකෙහි දිව්‍ය පුත්‍රයෙක්ව උපන. හෙතෙම ඒ පුවත තවුසන්ට දැන්වීය. තාපසයෝ- 'තොප විසින් බුද්ධය ධර්මය සංඝය යන නො ඇසූවිරු බසක් අපි අස්වන ලද්දෝ වෙමු, බුදුහු ලෙව්හි උපන්නාහුදැ?' යි. 'එසේය ස්වාමීනි, උපන්නහුය'යි. 'දැන් කොහි වසන සේක්දැ?' යි. සැවැත්තුවර නිසා දෙවරම්හිය ස්වාමීනි.' තාපසයෝ දැන් තෙපි සිටිනුමැනව,

අපි ශාස්තෘන් වහන්සේ දක්නෙමු, යි තුටුපහටුව නික්ම ගොස් පිළිවෙළින් කොසඹූ නුවරට පැමිණියාහුය.

මහසිටුවරු සෑමිනු ආවාහුය, යි පෙර ගමන් කොට 'ස්වාමීනි, සෙට අපගේ හික්මාව ගනුමැනවැ' යි පවරා දෙවන දවස් තාපස සමූහයාට මහදන් දුන්හ. තාපසයෝ වළඳම යමු යි විවාළාහුය. 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ අන්‍යකාලයෙහි එක් මසකුත් දෙමසකුත් තුන්මසකුත් සාරමසකුත් වාසයකොටම යන්නහුය, එහෙත් මෙවර ඊයේ අවුත් අදම යමු' යි කියන්නහුය. මේ කිමෙක්දැ? යි. එසේය ගෘහපති වරුනි, බුදුහු ලොව උපන්න. තවද ජීවිතාන්තරය දැනගත්ට නොහැක්ක, එහෙයින් අපි වහා යන්නෙමු' යි 'එසේ වී නම් ස්වාමීනි, අපින් යමු අප හා සමගම ගිය මැනවැ' යි. 'තෙපි ගිහිගෙවැස්සෝ නම් මහ අවුල් ඇත්තෝය, තෙපි සිටිවු, අපි ඉතා පළමු යන්නෙමු' යි නික්ම එක්තැන දෙදවසකුදු නොවැස තුරිතගමනින්ම සැවැත්නුවරට පැමිණ දෙවරම්වෙහෙර ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයටම ගියාහුය. එහිදී මධුරවූ ධර්ම කථාව අසා සියල්ලෝම පැවිදිව රහත් බවට පැමිණියාහුය.

ඒ සිටුවරු තුන්දෙනද පන්සියයක් පන්සියයක් ගැල් වලින් ගිතෙල්- මී- උක්සකුරු ආදියද 'පටදුහුල්' ආදියද ගෙන කොසඹූනුවරින් නික්ම පිළිවෙළින් සැවැත්නුවරට පැමිණ දෙවරම් සමීපයෙහි කඳවුරු බැඳ ශාස්තෘන් වහන්සේ සමීපයට ගොස් වැඳ පිළිසඳර කථා කොට එක්පසෙක හුන්නාහුය. ශාස්තෘන් වහන්සේ යහළුවන් තිදෙනාටම මධුරවූ ධර්මකථාව වදාළසේක. ඔවුහු උපන් බලවත් සොමිනස් ඇතිව ශාස්තෘන් වහන්සේ පවරා දෙවන දවස් මහදන් දුන්නාහුය. නැවත පවරා දෙවන දවස්හිදැයි මෙසේ අඩමසක් දන් දී 'ස්වාමීනි, අපගේ ජනපදයට ඊම පිණිස ප්‍රතිඥා දුන මැනවැ' යි පාමුල වැඳ භොත්ත. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'ගෘහපති වරුනි, තථාගතයෝ ශුන්‍යාගාරයෙහි සිත් අලවා වෙසෙති' වදාළහ. මෙතෙකින් ප්‍රතිඥාව දෙන ලද්දී නම් වේය යි ගෘහපතිහු සලකා 'භාග්‍යවතුන් වීසින් අපට ප්‍රතිඥා දෙන ලදැයි දඹලයන් වැඳ නික්ම ගොස් අතරමග යොදුනක් පාසා විහාරයක් කරවා පිළිවෙළින් කොසඹූනුවරට පැමිණ 'ලොකයෙහි බුදුහු උපන් සේකැ' යි කීවාහුය. තිදෙනම තම තමන්ගේ ආරාමයෙහි මහත් ධන

පරිත්‍යාග කොට භාග්‍යවතුන්ගේ වාසය පිණිස විහාර කරවූහ. එහි කුක්කුට සිටුහු විසින් කරවන ලද්දේ 'කුක්කුටාරාම' නම් විය. පාචාරික සිටුහු විසින් අභිවෙනෙහි කරවන ලද්දේ 'පාචාරිකම්බවන' නම් විය. සොසිත සිටුහු විසින් කරවනලද්දේ 'සොසිතාරාම' නම් විය. -ඒ සඳහා කියන ලදී- 'සොසිත සිටුහු විසින් කරවන ලද ආරාමයෙහි' යනු.

භණ්ඩනජාතා යනාදියෙහි කලහයාගේ පූර්වභාගය 'භණ්ඩන' නම. එය හටගත්තේ මොවුන්ටනුයි. 'භණ්ඩන ජාතා' හස්ත පරාමර්ශාදී වශයෙන් මුදුන් පැමිණි කලහය උපන්නේ මොවුන්ට නුයි. 'කලහජාතා' විරුද්ධ වාදයවූ විවාදයට පැමිණියාහු නුයි. 'විවාදාපන්නා' මුඛසත්තිහි- වචන නමැති සැත්වලිත්. 'විතුදන්නා'- විදින්නාහු 'තෙ න වෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං සඤ්ඤපෙන්නි න ව පඤ්ඤත්තිං උපෙන්නි'- ඔවුහු අර්ථයද කාරණයද දක්වා ඔවුනොවුන්ට නොමදන්වති. නැවත ඉදින් දන්වන්ට ආරම්භ කෙරෙත්ද, එතකුළු වුවත් දැන ගැනීමට නො පැමිණෙති, දැනගැනීමට නො කැමති වෙත් යන අර්ථයි. 'නිජ්ක්ඛන්ති' යෙහිදු මෙම නයයි. මෙහිද 'නිජ්ක්ඛන්ති' යන මෙය සඤ්ඤත්තිවෙ වචනයෙක්මැයි. නැවත කුමක් හෙයින් මොවුහු හටගත් කලහ ඇත්තෝ වූවාහුද? යත්:- අල්ප මාත්‍රවූ කාරණයකිනි.

ඒ මෙසේයි- එක් ආවාසයක විනයධරවූද සූත්‍රාන්තිකවූද හික්ෂුහු දෙදෙනෙක් වෙසෙති. ඔවුනතුරෙන් සූත්‍රාන්තික මහණ එක් දිනක් වස්කිළියට පිවිසියේ පරිභොගයෙන් ඉතිරිවූ ජලය බඳුනෙහි තබාම නික්ම ගියේය. විනයධර තෙම පසුව පිවිසියේ ඒ ජලය දැක නික්ම ගොස් ඒ මහණ විවාළේය- 'ඇවැත්නි, තොප විසින් මේ ජලය තබන ලද්දැ?'යි. 'එසේය, ඇවැත්නි.' තෙපි මේ කරුණෙහි ඇවැත් බව නොදනිවුදැ?'යි. 'එසේය, නොදනිමි.' 'ඇවැත්නි, මෙහි ඇවැත්වෙය'යි. ඉදින් (ඇවැත්) වේනම් දෙසන්නෙමි.' නැවත ඉදින් ඇවැත්නි, තොප විසින් නොදැන සිහි නොකිරීමෙන් කරන ලද නම්, තොපට ඇවැත් නැතැයි.' හෙතෙම ඒ ඇවැත්තෙහි ඇවැත් නැතැයි යන දෘෂ්ටි ඇති විය. විනයධර තෙම තමා ඇසුරු කළවුන්ට 'මේ

සූත්‍රාන්තික තෙම ඇවතට පැමිණෙන්නේද නො දැනියයි දැන්විය. ඔවුහු ඒ හික්ෂුවගේ අතැවැසියන් දැක 'තොපගේ උපාධ්‍යාය තෙම ඇවතට පැමිණද ඇවැත් බව නොදනී, යයි' කීවාහුය. ඔවුහු ගොස් තමන්ගේ උපාධ්‍යායයන්ට දැන්වූහ. හෙතෙම මෙසේ කීය. 'මේ විනයධර තෙම පළමු ඇවැත් නැතැයි කියා දැන් ඇවැත් වේයයි කියයි. මේ තෙම මුසාවාදියෙකැයි, ඔවුහු ගොස් තොපගේ උපාධ්‍යාය තෙම මුසාවාදියෙකැ යි' මෙසේ ඔවුනොවුන් කලහ වැඩුහ. ඒ සඳහා මේ කියන ලදී.

'භගවන්තං එතද වොච'- මේ 'ස්වාමිනි, මෙහි කොසඹූ නුවර හික්ෂුහු භටගත් භණ්ඩන ඇත්තාහුය' යනාදී වචනය කීය හෙද ප්‍රියවීමකැමති බැවින් නොමවෙයි බිඳුවන අදහසින් නොවෙයි. තවද මැඩ කැමති බැවින්, හිත කැමති බැවින් වේ. යම් හෙයකින් මේ මහණ සමගි කරන්නෙක් වීද, එහෙයින් ඔහුට මේ සිත විය:- යම්සේ මේ හික්ෂුහු විවාදය පටන්ගත්තාහුද, මා විසින් සමගි කළ නොහැක්ක අත් මහණක් විසිනුදු සමගි කරන්ට නොහැක්ක. දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලවූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ හෝ ගොස් තමන්ගේ සමීපයට හෝ කැඳවවා මේ හික්ෂුන්ට ක්ෂාන්ති මෙෙත්‍රී ප්‍රතිසංයුක්තවූ සිහි කළයුතු ධර්ම දෙශනාවක් වදාරා සමගි කරන්නාහු නම් ඉතා යෙහෙකැයි වැඩ කැමති බැවින් හිත කැමති බැවින් ගොස් කීයේයි.

'ජයිමෙ හික්ඛවෙ, ධම්මා සාරාණියා'- යට කලහ- භණ්ඩන වශයෙන් දෙශනාව ආරබ්ධය, මේ තැන්හි ෂට්සාරාණිය ධර්මයෝ ආවාහුනුයි. මෙසේ මේ කොසමිබක සූත්‍රය අනුසන්ධිවූ ලෙසින්ම ගියේ වෙයි. එහි 'සාරාණියා' සිහිකළ යුතු, කල් ඉක්මගිය කල්හිදු විෂ්මරණය නොකටයුතු. යමෙක් ඒ ධර්මයන් පුරාද, ඔහු සබ්බසරුන්ට ප්‍රියකෙරෙන්නුයි- 'පියකරණා'- ගරුකෙරෙන්නුයි- 'ගරුකරණා සංගහාය'- සංග්‍රහ කිරීම පිණිස. 'අවිවාදාය'- විවාද නොකිරීම පිණිස 'සාමග්ගියා'- සමගි බව පිණිස 'එකිභාවාය'- එක්බව පිණිස නොවෙනස් කාරණය පිණිස. 'සංවත්තන්ති'- වෙත්.

'මෙන්තං කායකම්මං'- මෙන් සිතින් කටයුතු කායකර්මය. වාක්කර්ම මනාකර්මයන්හිද මෙම නයයි. නැවත මොවුහු භික්ෂූන්ගේ වශයෙන් ආවාහු ගිහින් කෙරෙහිද ලැබෙත්. ඒ එසේමැයි- භික්ෂූන්ගේ මෙන් සිත් වශයෙන් ආභිසමාවාරික ධර්මයන් පිරීම මෙමත්‍රිකායකර්ම නම. ගිහින්ගේ චෛත්‍යය වැදීම පිණිස බොධි වැදීම පිණිස සංඝනිමන්ත්‍රණය පිණිස යෑමය, ගමට පිඬු පිණිස පිටිසි භික්ෂූන් දැක පෙරගමන් කිරීමය, පාත්‍ර පිළිගැනීමය, අසුන් පැනවීමය, පසු ගමන් කිරීමය යන මේ ආදිය මෙමත්‍රිකායකර්මය නම. භික්ෂූන්ගේ මෙන්සිතින් ආචාරප්‍රඥප්තිය හික්මවීමය, කමටහන් කීමය, ධර්මදෙශනාය තෙවළා බුදුවදන් කීමය, මෙමත්‍රි වාක්කර්ම නම. ගිහින්ගේද 'චෛත්‍ය වැදීමට යමු, බොධි වැදීමට යමු. ධර්ම ශ්‍රවණය කරන්නෙමු. පහන්- මල්පූජා කරන්නෙමු. ත්‍රිවිධසුවර්තයන් සමාදන්ව පවත්නෙමු, ලහබත් ආදිය දෙන්නෙමු, වස්සාවාසික (සිවුරු) දෙන්නෙමු, අද සංඝයාට සිවුපසය දෙන්නෙමු, සංඝයා පවරා බාද්‍ය-භොජ්‍යාදිය දෙවූ, අසුන් පනවවූ, පැන් එළවා තබවූ, සංඝයාට පෙර ගමන් කොට වැඩමවවූ, පැනවූ අස්තෙහි හිඳවවූ, හටගත් ඡන්දය ඇතිව, හටගත් උත්සාහය ඇතිව, වතාවත් කරවූ යනාදිය කියන කල්හි මෙමත්‍රිවාක්කර්මය නම. භික්ෂූන්ගේ උදෑසනම නැගිට සිරුරු පිළිදැගුම් සෑමළු වත් ආදිය කොට විවේක අසුනක හිඳ 'මේ විහාරයෙහි භික්ෂූහු සුවපත් වෙත්වා, අපෙවරි වෙත්වා චෛතසික දුක් රහිත වෙත්වා' යි සිතීම මෙමත්‍රිමනාකර්ම නම. ගිහින්ගේ ආර්යායන් වහන්සේ සුවපත් වෙත්වා, අපෙවරි වෙත්වා, ව්‍යාබාධ රහිත වෙත්වා යි සිතීම මෙමත්‍රිමනාකර්ම නම.

'ආවිචෙව රහො ව'- සම්මුඛයෙහිද පරාමුඛයෙහිද එහි නවකයන්ගේ සිවුරු කිරීම් ආදියෙහි සහාය බවට යෑම සම්මුඛයෙහි මෙමත්‍රිකායකර්ම නම. තවද තෙරුන්ගේ පා යෙදීම් පවත්සැලීම් ආදී හෙදවූ සියලුම සාම්පිකර්මය සම්මුඛයෙහි මෙමත්‍රිකායකර්ම නම (ස්ථවිර- නවක) දෙපක්ෂය විසින්ම වරදවා තබන ලද දැව බඩු ආදිය ඔවුන් කෙරෙහි අවඥා නොකොට තමා විසින් වරදවා තබන ලද්දවුන් මෙන් සකස් කිරීම පරාමුඛයෙහි මෙමත්‍රිකායකර්ම නම. දෙවස්ථවිරය

නිෂ්‍යස්ථවිරයායි මෙසේ දැඩිකොට කීම හමුවෙහි මෙමුත්තියාක්කර්ම නම. තවද විහාරයෙහි අවිද්‍යාමාන වූවකු විචාරත්තනුගේ 'කොතිය අපගේ දෙවස්ථවිර? කොතිය අපගේ නිෂ්‍යස්ථවිර කවදා එන්නේ දෝ හෝ'යි මෙසේ මමත්වය කරන වචනය නොහමුවෙහි මෙමුත්තියාක් කර්ම නම. තවද මෙමුත්තියා ස්තෙහයෙන් සිහිවූ ඇස් දල්වා පහන් මුහුණින් බැලීම හමුවෙහි මෙමුත්තියාක්කර්ම නම. දෙවස්ථවිර නිෂ්‍යස්ථවිර අරොග වේවා, අල්පාබාධ වේවායි සිත්හි එළවීම නොහමුවෙහි මෙමුත්තියාක්කර්ම නම.

'ලාභා'- විචාරාදී ලද ප්‍රත්‍යයෝ 'ධම්මිකා'- කුහනාදී හෙදවූ මිත්‍යාභාවය හැර දැනැමෙන් සෙමෙන් හික්මාචාරව්‍යයෙන් උපන්. 'අන්තමසො පත්තපරියාපන්නමත්තම්පි'- පශ්චිම කොටියෙන් පාත්‍රයෙහි පරියාපන්නවූ පාත්‍රයට ඇතුළත්වූ දෙතුන් සැන්දක් පමණ හික්මාවද. 'අප්පච්ඡන්ත භොගි'- මෙහි බෙදීම දෙකක් වෙති, ආමිෂප්‍රච්ඡන්තයද පුද්ගලප්‍රච්ඡන්තයද දැයි කියායි. එහි 'මෙතෙක' දෙන්නෙමි, 'මෙතෙක' නොදෙන්නෙමි' මෙසේ සිතින් බෙදීම ආමිෂ ප්‍රච්ඡන්ත නම. 'අසච්චාට දෙන්නෙමි, අසච්චාට නොදෙන්නෙමි' මෙසේ සිතින් බෙදීම වනාහි පුද්ගල ප්‍රච්ඡන්ත නම ඒ දෙකම නොකොට යමෙක් නො බෙදෙන ලද (ප්‍රත්‍යය) වළඳද මේ තෙම 'අප්පච්ඡන්ත භොගි' නම් වෙයි. 'සීලවත්තෙහි සබ්බත්ථවාරිති සාධාරණභොගි'- මෙහි සාධාරණභොගිනුගේ මේ ලක්ෂණය:- යම් යම් ප්‍රණීත වූවක් ලබාද ඒ ඒ දෙය ලාභයෙන් ලාභය සෙවීමි ද්වාරයෙන් ගිහිනට නොම දෙයි, තමා පරිභොග නොකෙරෙයි. පිළිගන්නේම සංඝයා හා සාධාරණ වේව'යි ගෙන ගෙඩිය ගසා පරිභොග කටයුතු සහ සතු දෙයක් මෙන් දකී. මේ සාරාණියධර්මය වනාහි කවරෙක් පුරාද? කවරෙක් නොපුරාද? යත්:- දුශ්ශීලයා වූකලී නොපුරයි, ඒ එසේමැයි- ඔහු අයත් දෙය සිල්වත්හු නොගනිත්. නැවත පිරිසුදු සිල් ඇති වන නොකඩන තෙතැත්තේ පුරයි. එහි මේ වනය- යමෙක් වනාහි නියම කොට මවට හෝ පියාට හෝ ආචාර්යපාධ්‍යායාදීන්ට හෝ දෙන්නේද, හෙතෙම දියයුත්ත දෙන්නේ වේවා. එහෙත් ඕනට, සාරාණිය ධර්මය නොවෙයි. පළිබොධ පිළිදැගීම නම් වෙයි සැබව-

සාරාණිය ධර්මය මිදුණු පළිබෝධ ඇත්නහුටම වටනේය. නැවත නියම කොට දෙන්නාවූ ඔහු විසින් ග්ලාන- ග්ලානොපස්ථායක- ආගන්තුක- ගමිකයන්ටද අලුත පැවිදිවූ සඟළ සිවුරු පාත්‍ර ගැනීම නොදන්නහුටද දිය යුතුයි. මොවුන්ට දි සෙස්ස ස්ථවිරාසනයෙහි පටන් මද මද නොදී යමෙක් යම් පමණ ගනීද, ඔහුට එපමණ දිය යුතුයි. ඉතිරි වූවක් නැති කල්හි නැවත පිඬු පිණිස හැසිර ස්ථවිරාසනයෙහි පටන් යමක් යමක් ප්‍රණීත නම් ඒ ඒ දෙය දී සෙස්ස වැළඳිය යුතුයි. 'සීලවත්තෙහි යි කී හෙයින් දුශ්ශීලයාහට නොදෙන්නටද වටී. නැවත මේ සාරාණිය ධර්මය නොහික්මුණු පිරිසෙහි නොපිරිය හැකිවෙයි, ඒ එසේ මැයි- හික්මුණු පිරිසෙහි යමෙක් අත් නැතකින් ලබාද, හෙතෙම නො ගනී. අත්නැතකින් නො ලබන තෙතැත්තේද ප්‍රමාදයෙන් යුක්තවම ගනී, වැඩියක් නො ගනී. තවද- මේ සාරාණිය ධර්මය නැවත නැවත පිඬු පිණිස හැසිර ලත් ලත් දෙය දෙන්නහුටද දොළොස් වසකින් පිරෙයි. ඉන් මෙපිට නොපිරේ. ඒ එසේ මැයි- ඉදින් දොළොස්වෙනි වස සාරාණියධර්මපූරක තෙම පිණ්ඩපාත පිරු පාත්‍රය ආසන ශාලාවෙහි තබා නාන්ට යේද, සංඝ ස්ථවිරයන් වහන්සේන් මේ පාත්‍රය කවරෙකුගේද? සාරාණිය ධර්මය පුරන්නහුගේයයි කී කල්හි එය ගෙනෙවයි සියලු පිණ්ඩපාතය බෙදා වළඳ හිස් පාත්‍රය තබන්ද, එකල්හි ඒ මහණ හිස්පය දැක 'මට ඉතිරි නොකොටම වැළඳුන'යි දොම්නස් උපදවාද, සාරාණිය ධර්මය බිඳෙයි. නැවත දොළොස් වසක් පිරිය යුත්තේ වෙයි. ඒ එසේමැයි- මේ සාරාණිය ධර්මය තීර්ථකපරිවාසය හා සමානය, වරක් කඩවූ කල නැවත පිරිය යුත්තේමය. තවද යමෙක් 'එකාන්තයෙන් මට ලාභයෙක, මා විසින් මොනොවට ලබන ලද, යම්බිඳු මාගේ පාත්‍රගත නොවිචාරාම සබ්බමචාරීහු වළඳති' සොම්නස් උපදවාද, ඔහුට පිරුණේ නම් වේ. නැවත මෙසේ පුරන ලද සාරාණිය ධර්මය ඇත්නහුට ඊර්ෂ්‍යාවක් නොම වෙයි. මාත්සර්යයෙක් නොවේ. මිනිසුන්ට ප්‍රිය වෙයි, සුලභවූ ප්‍රත්‍යය ඇත්තේ වෙයි, ඔහුගේ පාත්‍රගතවූ දෙය දෙනුලබන්නේද ක්ෂය නොවෙයි. බෙදිය යුතු භාණ්ඩ ඇති තැන්හි අග්‍රභාණ්ඩය ලබයි. භයක් හෝ දුර්භික්ෂයක්

හෝ පැමිණි කල්හි දෙවියෝ උන්සාහයට පැමිණෙත්. එහි මේ වස්තුහු වෙන්:-

ලොණගිරි වැසි තිස්ස තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මාකිරිගම ඇසුරු කොට වාසය කෙරෙති. පනසක් පමණ ස්ථවිරවරු සෑය වදනා පිණිස නාගදීපයට යන්නාහු කිරිගම පිඬු පිණිස හැසිර කිසිවක් නොලැබ නික්මුණාහුය. තෙරුන් වහන්සේ පිවිසෙන්නාහු ඒ හික්ෂුන් දැක 'ස්වාමීනි, ලදදැ?' යි විචාළහ. 'ඇවැත්නි, හැසුරුනෙමු' යි. උන්වහන්සේ නොලත්බව දැන මෙසේ කීහ- 'ස්වාමීනි, යම්තාක් මම එමීද, ඒ තාක් මෙහිම වැඩ සිටිය මැනවැ' යි. 'ඇවැත්නි, අපි පනස් දෙන පාත්‍රය තෙමෙන පමණකුත් නො ලැබීමිහ' යි 'ස්වාමීනි, තෙවාසිකයෝ නම් ප්‍රතිබල වෙති, නොලබන්නාහු නමුදු පිඬු පිණිස හැසිරෙන මාර්ගයාගේ ස්වභාවය දනිති' ස්ථවිරවරු නැවතී හුන්හ. තෙරුන් වහන්සේ ගමට පිවිසියහ. සමීප ගෙයිම මහා උපාසිකා තොමෝ කිරිබතක් සකස් කොට තෙරුන් බලමින් සිටියා දොරට පැමිණියාවූම තෙරුන්ගේ පාත්‍රය පුරවා දුන, උන්වහන්සේ එය ගෙන තෙරුන්ගේ සමීපයට ගොස් 'ස්වාමීනි, ගනු මැනවැ' යි සංඝස්ථවිරයන්ට කීහ. තෙරුන් වහන්සේ අප මෙතෙක් දෙනා විසින් කිසිවක් නොලද, මේ තෙම වහාම ගෙන ආයේය. කීමෙක් දෝ හෝ' යි සෙසු හික්ෂුන්ගේ මුහුණ බැලූහ. තෙරුන් වහන්සේ බලන ආකාරයෙන්ම දැන 'ස්වාමීනි, දැහැමෙන් සෙමෙන් ලද පිණ්ඩපාතය ය, කුකුස් රහිතව ගනු මැනවැ' යි මූල පටන් සියල්ලන්ට යැපෙන පමණ දී තමාද යැපෙන පමණ වැළඳූහ. ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ, බන්ධිස අවසානයෙන් උන්වහන්සේ විචාළහ:- 'ඇවැත්නි, කවදා ලොවුතුරු දහම් ප්‍රතිවේධ කෙළෙහිදැ?' යි 'ස්වාමීනි, මට ලොකොත්තර ධර්මයෙක් නැතැ' යි. 'ඇවැත්නි, ධ්‍යාන ලාභිහිදැ?' යි 'ස්වාමීනි, මෙද නැතැ' යි. 'ඇවැත්නි, ප්‍රාතිහාර්යයක් නොවේදැ?' යි, 'ස්වාමීනි, මා විසින් සාරාණිය ධර්මය පුරන ලද පිරු කල පටන් ඉදින් හික්ෂුන් දහසක් වේද, ඒ මාගේ පාත්‍රගත (පිණ්ඩය) ක්ෂය නොවේය' යි 'සාධු! සාධු! සන්තරුණය ඔබට මේ සුදුසුය' යි. මේ වනාහි 'ඔහුගේ පාත්‍රගතවූ දෙය ක්ෂය නොවේයි' යන මෙහි වස්තුවයි.

නැවත මේ තෙරුන් වහන්සේම සැගිරියෙහි ගිරිභණ්ඩ මහා පූජාවෙහි දානස්ථානයට ගොස් 'මේ දානයෙහි උතුම් භාණ්ඩය කුමක්දැ?' යි කීහ. 'ස්වාමීනි, සඵ දෙකකැ' යි ඒ දෙක මට පැමිණෙන්නාහුය' යි. ඒ අසා ඇමති තෙම රජුට දැන්විය- 'එක් තරුණ භික්ෂුවක් මෙසේ කියා ය' යි. 'තරුණ භික්ෂුවගේ සිත මෙබඳුය. මහතෙරුන්ට සියුම් සඵ වටිනි' කියා මහ තෙරුන්ට දෙන්නෙමියි, තැබිය. භික්ෂු සංඝයා පිළිවෙළින් සිටි කල්හි මුදුනෙහි තබන ලද්දාවූද සඵ දෙක දෙන්නාවූ ඔහුගේ අතට නො නැඟෙති, එහෙත් තරුණ භික්ෂුවට දෙන කල්හි අතට නැංගාහුය. හෙතෙම ඒ තෙරුන්ගේ අතෙහි තබා ඇමතියාගේ මුහුණ බලා තරුණ භික්ෂුව හිඳවා දන් දී සංඝයා හැර තරුණ භික්ෂුව වෙත හිඳ 'ස්වාමීනි, මේ ධර්මය කවදා ප්‍රතිවෙධ කළහුදැ?' යි කීය. ඒ තෙරුන් වහන්සේ පරියායයෙනුදු නැති ගුණය නොකියන්නාහු 'මහරජ' මට ලොවුතුරු දහමෙක් නැතැ' යි කීහ. 'ස්වාමීනි, පළමුව කිවහු නොවේදැ?' යි. 'එසේය. මහරජ, මම සාරාණිය ධර්මය පිරුවෙක්ම, ඒ ධර්මය පිරූ කල පටන් මට බෙදන තැන්හි අග්‍ර භාණ්ඩය පැමිණෙය' යි 'සාධු, සාධු, ස්වාමීනි, මේ නුඹ වහන්සේට සුදුසුය' යි වැඳ නික්ම ගියේය. මෙය 'බෙදිය යුතු භාණ්ඩ ඇති තැන්හි අග්‍රභාණ්ඩය පැමිණෙයි. යන මෙහි වස්තුව යි.

තවද- වණ්ඩාලතියභය ඇති කල්හි භාතරගම්වැසියෝ නාගස්ථවිරින්ට නොදන්වාම පලාගියාහුය. ස්ථවිරී තොමෝ අලුයම් කාලයෙහි 'ගම ඉතාම නිශ්ශබ්දය, පළමුකොට විමසවු' යයි තරුණ භික්ෂුණින්ට කීය. ඔවුහු ගොස් සියල්ලන් ගිය බැව් දැන අවුත් ස්ථවිරින්ට දැන්වූහ. ඕ තොමෝ ඒ අසා 'තෙපි ඔවුන් ගියබැව් නොසිතවු. තමන්ගේ උදෙසීම- පිළිවිසීම- නුවණින් මෙනෙහි කිරීම යන මෙහිම වැයම් කරව' යි කියා භික්ෂුවාරවේලාවෙහි සිවුරුපොරොවා තොමෝ දොළොස් වෙනි කොට ඇත්තී ගම්දොර නුගරුක් මුල සිටියා වෘක්ෂයෙහි අධ්‍යුෂිතවූ දෙවතා තොමෝ භික්ෂුණින් දොළොස්දෙනාටම පිණ්ඩපාතාදී 'ආර්යයාවෙනි, අන්තෑතක නොගිය මැනවැ, නිතොර මෙහිම වැඩිය මැනවැ' යි කීව. තවද- ස්ථවිරීන්ගේ

කනිට්ඨු වූ නාග නම් ස්ථවිර කෙනෙක් ඇති. ඒ තෙරුන් වහන්සේ 'භය මහත්ය, යැපෙන්ට නොහැක්ක, පරතෙර යන්නෙමු'යි තුමු දොළොස්වෙනි කොට ඇත්තාහුම තමන් වසන තැනින් නික්මෙන්නාහු 'ස්ථවිරීන් දැක යන්නෙමි' භාතරගමට පැමිණියහ. ස්ථවිරී තොමෝ තෙරුන් වහන්සේ ආවාහ, යි අසා ඔවුන් සමීපයට ගොස් 'කිම ස්වාමීනි' විවාළා. ස්ථවිර එපුවත කිය. ඕ තොමෝ 'අද එක් දවසක් වෙහෙර වැස සෙට වැඩිය මැනවැ'යි කිව. ස්ථවිරවරු විහාරයට ගියහ. ස්ථවිරී තොමෝ දෙවන දවස් රුක්මුළු පිණ්ඩපාත පිණිස හැසිර තෙරුන් කරා එළඹ මේ පිණ්ඩපාතය වළඳනු මැනවැ'යි කිව. තෙරුන් වහන්සේ 'ස්ථවිරීනි, වටනේදැ?'යි කියා නොබැණ සිටියහ. "සහොදරය, පිණ්ඩපාතය ධාර්මිකය කුකුසක් නොකොට වැළඳුව මැනවැ'යි. 'ස්ථවිරීනි, වටනේදැ?'යි ඕ තොමෝ පාත්‍රය ගෙන අහස දැමූ, පාත්‍රය අහසෙහි සිටියේය. තෙරුන් වහන්සේ 'ස්ථවිරීනි, සත්තලකින් මත්තෙහි සිටියද භික්ෂුණිහක්තයමය'යි කියා 'භය නම් හැම කල නොවෙයි, භය සන්සිඳුනු කල ආර්යාවංශ කියමින්- එමිඛා පිණ්ඩපාතිකය, භික්ෂුණියගේ බත වළඳ කල් යැවුව'යි සිතින් උපවාද කරනු ලබන්නේ පිහිටා සිටිනට නොහැකි වන්නෙමි. ස්ථවිරීනි අප්‍රමාදවච්ඡා මගට පිළිපත්ත, වෘක්ෂදෙවතාද 'ඉදින් තෙරුන් වහන්සේ ස්ථවිරීන්ගේ අතින් පිණ්ඩපාතය වළඳන්නාහුද උන්වහන්සේ නො තවත්වන්නෙමි, ඉදින් නො වළඳන්නාහු නම් තවත් වන්නෙමි' සිතමින් සිට තෙරුන්ගේ ගමන දැක රුකින් බැස 'ස්වාමීනි, පාත්‍රය දුන මැනවැ'යි පාත්‍රය ගෙන තෙරුන් රුක් මුලටම කැඳවා අසුනක් පනවා පිණ්ඩපාත දී කළ බත්කිය ඇත්තහු ප්‍රතිඥා කරවා දොළසක් භික්ෂුණින්ද දොළසක් භික්ෂුන්ද සත්වසක් උපස්ථාන කළා. මේ 'දෙවියෝ උත්සාහ වත් බවට පැමිණෙත්' යන මෙහි වස්තුවයි. එහි වනාහි ස්ථවිරී තොමෝ සාරාණිය ධර්මය පූරණය කළා විය.

'අබණ්ඩානි' යනාදි තැන්හි- යමෙකුගේ සප්තාපත්ති ස්කන්ධයන් අතුරෙන් ආදියෙහි හෝ අත්තයෙහි හෝ ශික්ෂාපදයක් බිඳුණේ වේද, ඔහුගේ ශීලය කෙළවර සිඳුණු

සඵවක් මෙන් 'බණ්ඩක' නම. නැවත යමෙකුගේ ශීලය මධ්‍යයෙහි බිඳුණේද ඔහුගේ ශීලය මැද සිදුරුවූ සඵවක් මෙන් ඡද්‍ර නම් වෙයි. යමෙකුගේ පිළිවෙළින් දෙනුන් ශික්ෂාපද කෙණෙක් බිඳුනාහුද, ඔහුගේ ශීලය පිටෙහි හෝ කුසෙහි හෝ හටගන්නාවූ අසමාන වර්ණයෙන් කඵ- රතු ආදීන් අතුරෙන් එක්තරා පැහැයක් ඇති දෙනක මෙන් 'ශබල' නම් වෙයි. යමෙකුගේ අතරින් අතර බිදුණාහු වෙන්ද, ඔහුගේ ශීලය අතරින් අතර අසමාන බිත්දුවෙන් චිත්‍රවූ දෙනක මෙන් 'කල්මාස' නම් වෙයි. තවද යමෙකු සියල්ලෙන් සියල්ල අහින්න වූවාහු වෙන්ද, ඔහුගේ ඒ ශීලයෝ අබණ්ඩ වූවාහු අවිඡ්ද වූවාහු අශබල වූවාහු අකල්මාස වූවාහු නම් වෙත්. තවද- ඒ මේ ශීලයෝ තණ්හා දාසභාවයෙන් මුදා දාසබැවින් මිදුණු බව කරන හෙයින්- 'හජ්ජසානි' බුද්ධාදී විඤයන් විසින් ප්‍රශස්ත හෙයින්- 'විඤ්ඤාප්පසන්ථානි' තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටීන් විසින් පරාමර්ශ නොකළ හෙයින් මෙ නම් (ඇවතට) තෙපි පැමිණි විරූ යයි කිසිවකු විසින් පරාමර්ශ කරන්ට නොහැකි බැවින්ම 'අපරාමට්ඨානි' උපචාරසමාධිය හෝ අර්පණසමාධිය හෝ පවත්වන්නුයි- 'සමාධිසංවත්තනිකානි' යි කියනු ලැබෙත්.

'සීලසාමඤ්ඤගතො විහරති'- ඒ ඒ දිශාභාගයන්හි වාසය කරන හික්ෂුන් සමග සමාන බවට පැමිණි සිල් ඇතිව වෙසෙයි. ඒ එසේමැයි- ශ්‍රෝතාපන්නාදීන්ගේ ශීලය සමුද්‍රාන්තරයෙහිද දෙවිලොව ද වසන අන්‍ය ශ්‍රෝතාපන්නාදීන්ගේ ශීලය හා සමානම වෙයි. මාර්ගයෙන් පැමිණි ශීලයෙහි නානාත්වයක් නැති. ඒ සඳහා මේ කියන ලදී. 'යා' යංදිට්ඨි' මාර්ගසම්ප්‍රයුක්තවූ සමාග්දෘෂ්ටිය. 'අරියා'- නිර්දෝෂවූ. නික්මයා නුයි- 'නිය්‍යානිකා, තක්කරස්ස'- යමෙක් එසේ කරන්නේ වේද 'දුක්ඛක්ඛයාය'- සියලු දුක් ක්ෂය කිරීම පිණිස 'දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො'- සමාන දෘෂ්ටිබවට පැමිණියෙක්ව වෙසෙයි. 'අග්ගං'- දෙටු වූයේ සියලු ගොනැස් සංග්‍රහ කෙරේනුයි- 'සංගාහිකං'- සියලු ගොනැස් රැස්වීම කෙරේනුයි- 'සංඝාතනියං' රැස්කිරීම යන අර්ථයි. 'යදිදං කුටං'- යම් මේ කුටාගාරයාගේ කැණීමඬලක් කුටය නම් වේද, යම් හෙයකින් පඤ්චභූමකාදි ප්‍රාසාදයෝ කුටයෙන් බඳනා

ලද්දාහුම සිටිත්ද, එය වැටුණු කලිහි මැටි ආදී කොට සියල්ල වැටෙත්ද, එහෙයින් මෙසේ කිහ. 'එවමෙව බො'- කුටය කුටාගාරයට යම්සේද එපරිද්දෙන් මේ සාරාණිය ධර්මයන්ටද යම් මෝ ආර්යාදෘෂ්ටියක් වේද අග්‍ර වුවාද සංග්‍රහ කරන්නිද- රැස්කරන්නිද වේයයි දතයුත්තිය 'කථං ව හික්ඛවෙ, යා 'යං දිට්ඨි' යන මෙහි 'මහණෙනි, නිර්දොෂවූ නෙයර්යාණිකවූ යම් මෝ ශ්‍රෝතාපත්තිමාර්ග දෘෂ්ටියක් එසේ කරන්නහුගේ මනාකොට දුක් ක්ෂයවීමට පමුණුවන්නේ යයි' ඕනොමෝ කෙසේ පමුණුවාද? කවර කරුණකින් පමුණුවාද? යන අර්ථයි, 'පරියුට්ඨිතචිත්තොව හොති'- මෙතෙකිනුදු මධ්‍යා ලද සිත් ඇත්තේම නම් වෙයි යන අර්ථයි. සියලු තැන්හි මේ නයයි.

'සුප්පණ්හිතං මෙ මානසං'- මාගේ සිත මනාකොට තබන ලද 'සච්චානං බොධාය'- සතර සත්‍යයන්ගේ අවබෝධය පිණිස 'අරියං' යනාදියෙහි ඒ ඥානය යම්හෙයකින් ආර්යායන්ට වේද, පෘථග්ජනයන්ට නොවේද, එහෙයින් 'අරියං' යි කියන ලද. යළි යම් කෙනෙකුන්ට ලොකොත්තර ධර්මය ඇද්ද, ඔවුන්ටම වේද, අත්‍යයන්ට නොවේද, එහෙයින් 'ලොකුත්තරං' යි කියන ලද නැවත පෘථග්ජනයන්ට නැති හෙයින්, 'අසාධාරණං පුප්ප්ජනෙහි' යි කියන ලද සියලු වාරයන්හි මේ නයයි. 'ලභාමි පච්චත්තං සමථං'- තමාගේ සිතෙහි ශමථය ලබමි යන අර්ථයි. 'නිබ්බුති' යෙහිද මෙම නයයි. මෙහිද 'සමථ' නම් එකඟබවය. 'නිබ්බුති' නම් කෙලෙස් සන්සිදීමය. 'තථාරූපාය දිට්ඨියා'- මෙබඳු වූ ශ්‍රෝතාපත්ති මාර්ගදෘෂ්ටියෙන්. 'ධම්මතාය'- ස්වභාවයෙන්. 'ධම්මතා එසා'- මේ තෙම ස්වභාවය. 'වුට්ඨානං පඤ්ඤායති'- සංසකර්ම වශයෙන් හෝ දෙශනාවෙන් හෝ නැගීසිටීම දක්නා ලැබේ. යම් හෙයකින්- ආර්යායශ්‍රාවක ඇවතට අවදනේ ගරුකාපත්තින් අතුරෙහි කුටිකාරය වැනිවූද ලහුකාපත්තින් අතුරෙහි සහසෙය්‍යාදිය වැනිවූද අවිත්තක ඇවතකටම පැමිණේද. හෙද නොදැනයි. දැන නොපැමිණේද, අවන් ඇවත ප්‍රතිච්ඡාදනය නොකෙරේද, එහෙයින් 'අථ බො නං ඛප්පමෙව' යනාදිය වදාළහ.

'දහරො'- තරුණවූයේ. 'කුමාරො'- මහලු නොවූයේ. 'මන්දො'- ඇස් කන් ආදීන්ගේ මන්දභාවයෙන් මන්ද වූයේ.

‘උත්තානසෙය්‍යකො’ - ඉතා තරුණ බැවින් උඩුකුරුව හෝනේ. දකුණු හෝ වම් හෝ පයින් හෝනට නොහැකි වෙයි. ‘අංගාරං අක්කමිත්වා’ - ඔබ්බෙන් දිගුකරන ලද අතින් හෝ පයින් හෝ ස්පර්ශ කොට, යම් හෙයකින් මෙසේ ස්පර්ශ කරන මිනිසුන්ගේ අත වහා නොදවාද ඒ එසේමැයි - ඇතැම් කෙනෙක් අඟුරු ගෙන පෙරළමින් දුරටද යෙති. තවද තරුණයාගේ අත්-පා සියුමැලි වෙති. හෙතෙම ස්පර්ශ කළ ඇසිල්ලකින්ම දවමින් ‘විරි’යි ශබ්ද කරමින් වහා හකුළුවාද එහෙයින් මෙහි තරුණයෙක්ම දක්වන ලද. තවද- මහලු තෙතැත්තේ දවනු ලබන්නේත් ඉවසයි. තවද මේ තෙම ඉවසන්ට නොහැකි වෙයි. එහෙයින්ද තරුණයෙක්ම දක්වන ලද. ‘දෙසෙති’ - ඇවත පිළිගන්නා සභාග පුද්ගලයකු ඇති කල්හි එක් දවසක් හෝ රැයක් හෝ නොඉවසා රාත්‍රියෙහි වතුරග අන්ධකාරයෙහි පවා සභාග භික්ෂුව වසන තැනට ගොස් දෙශනා කෙරේමැයි. ‘උච්චාවචානි’ - උස්-පහන්වූ. ‘කිංකරණියාණි’ - කුමක් කෙරෙමිදැ? යි මෙසේ කියා කළයුතු කර්මයෝ. එහි උසස් කර්ම නම්, සිවුරු කිරීම රැඳීම සැයෙහි සුණුකම් පොහොගේ-සැගේ-බෝගෙවල කළයුතු කර්මය යන මේ ආදීහුය. පහත් කර්ම නම්, පාසේදීම- තෙල් ගැල්වීම් ආදි කුඩා කටයුතුය. නොහොත් සැයෙහි සුණුකම් ආදිය උච්චකර්ම නම්. එහිම කසට ඉසීම දිය වත්කිරීම, කොසු කිරීම ඉනීම බැඳීමාදිය අච්චකර්ම නම්. ‘උස්සුක්කං ආපන්නො හොති’ - උත්සුකබවට කටයුතුබවට පිළිපන්නේ වෙයි. ‘තිබ්බා’පෙක්ඛා හොති’ - බහුලව ප්‍රාර්ථනා වෙයි. ‘ථම්හඤ්ච ආලම්පති’ - තණ ද කඩමින් කයි. ‘වච්ඡකඤ්ච අපචිත්ති’ - වසුද බලයි. ඒ එසේමැයි - තරුණ වස්සකු ඇති දෙන් තොමෝ වනයෙහි එක්ව ආ වස්සා එක් තැනක හොත්තනු හැර දුරට නොයයි. වස්සාට නුදුරු තැන හැසිරෙමින් තණ කඩාගෙන ගෙල ඔසොවා ඒකාන්තයෙන් වස්සාම බලයි. එපරිද්දෙන් ශ්‍රේෂ්ඨාපන්න තෙම උස්පහන්වූ විචාරා කළයුතු කිසි කර්මන් ඊට නැමුණේම නොලිහිල්ව පුරන්නේ වෙයි. තිවුළු ඡන්දය ඇතිව බහලවූ ප්‍රාර්ථනා ඇතිවම කෙරෙයි. එහි මේ වස්තුවකි.

මහසෑයෙහි සුණුකම් කරන කල්හි එක් ආර්යාග්‍රාහකයෙක් එක් අතකින් සුණුබඳුන හා එක් අතකින් කොස්ස ගෙන සුණුකම් කරන්නෙමි, සෑමඑවට නැංගේය, එක් කායදෘඪත්වය බහුලවූ මහණෙක් ගොස් තෙරුන් සමීපයෙහි සිටියේය. තෙරුන් වහන්සේ අනිකෙක් ඇති කල්හි ප්‍රමාද වේ යයි එතැනින් අන් තැනකට ගියහ. ඒ මහණද එහිම ගියේය. තෙරුන් වහන්සේ නැවත අන් තැනකට ගියහ, යි මෙසේ තුන්වෙනි තැනහි අවුත් සිටියහුට 'සත්පුරුෂය, සෑමඑව මහත්ය, කිම අන්තැනක අවකාශ නොලබවුද?' යි කීහ. එකල්හි අනිත් මහණ නික්ම ගියේය. යි 'බලතාය සමන්තාගතො' - බලයෙන් යුක්ත වූයේ. 'අට්ඨිකත්වා' - ආර්ථික බව කොට. ප්‍රයොජන ඇතියෙක්ව යන අර්ථයි. මනසිකත්වා' - සිත්හි කොට. 'සබ්බවෙතසො සමන්තාගරිත්වා' - මදපමණවූත් වික්ෂෙපයක් නොකරමින් සියලු සිතින් එළවා. ඔහිතසොතො' - තැබූ කන ඇත්තේ. යම් හෙයකින් ආර්යාග්‍රාහකයෝ ප්‍රියවූ ධර්මශ්‍රවණය ඇත්තාහු වෙත්ද, බණ අසන තැනට ගොස් නිදමින් හෝ කිසිවකු සමග කථාකරමින් හෝ වික්ෂිප්ත සිත් ඇතිව හෝ නොහිඳිත්ද, තවද අමාවක් වළඳන් නවුන් මෙන් ධර්මශ්‍රවණයෙන් තෘප්තියට නොපැමිණියාහුම වෙත්ද, එකල්හි අරුණ නඟිද, එහෙයින් මෙසේ වදාළහ. 'ධම්මතා සුසමන්තිට්ඨා හොති' - ස්වභාවය මනා කොට විමසන ලද්දේ වෙයි. 'සොතාපත්ති ඵලසච්ඡිකිරියාය' යනු කරුණුවචනය. සෝවාන්ඵලය පසක් කළ නුවණින් යන අර්ථයි.

'එවං සත්තංගසමන්තාගතො' - මෙසේ මේ මහා ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාඥාන සතින් යුක්තවූයේ. මේ පළමු දක්වන්නී ආචාර්යායයන්ගේ සමාන කථාය එනම්:- ලොකොත්තරමාර්ගය බහුවිත්තක්ෂණික වූයේ නම් නැති. එහෙත් විරුද්ධවාදී තෙම 'එකවිත්තක්ෂණිකවූ මාර්ගයෙක් නම් නැති. ඒ එසේමැයි- 'එවං භාවෙය්‍ය සත්තවස්සානි' යි වදාළ හෙයින් සත්වසකුළු මාර්ගභාවනාව වෙයි, තවද ක්ලෙශයෝ වහා සිඳෙන්නාහු 'සප්ත ඥානයකින් සිඳෙති' කියයි. හෙතෙම 'සූත්‍රයක් එළවව' යි කිය යුතු, ඒකාන්තයෙන් අනිකක් නොදක්වනේ 'ඉදමස්ස පඨමං

ඥාණං අධිගතං හොති, ඉදමස්ස දුතියං ඥාණං -පෙ- ඉදමස්ස සත්තමං ඥාණං අධිගතං හොති" මෙයම එළවා දක්න්නේය. නැත කියයුතුයි, කීමෙක මේ සූත්‍රය නෙය්‍යාර්ථද? නිතාර්ථද? යි අනතුරු නිතාර්ථයැ යි කියන්නේය. සූත්‍රය යම්සේද අර්ථය එසේම වේය යි. හෙතෙම මෙසේ කිය යුතුයි. 'ධම්මතා සුසමන්තිට්ඨා හොති. සොතාපත්තිඵල සච්චිකිරියාය' යන මෙහි අර්ථය කවරේද? යි එකාන්තයෙන් සෝවාන්ඵලය පසක්කිරීම පිණිසය'යි කියන්නේය. ඉක්බිති කියයුතුයි- 'මාර්ගයෙන් යුක්තවූයේ ඵලය පසක් කෙරේද? ඵලයෙන් යුක්තවූයේ (මාර්ගය) ද? යි. (හෙතෙම) දන්නේ 'ඵලයෙන් යුක්තවූයේ පසක් කෙරේය'යි කියන්නේය, ඉක්බිති කියයුතුයි- 'එවං සත්තංග සමන්තාගතො ඛො භික්ඛවෙ, අරියසාවකො සොතාපත්තිඵල සමන්තාගතො හොති'යි තොපට මෙහි මාර්ගය නොවඩා මඩුවකු මෙන් පැන ආර්යාශ්‍රාවක ඵලයම ගන්නේද? "මා විසින් සූත්‍රයක් ලදැයි යම් ඒ දෙයක් නොකියව. පැන විසඳන්නහු විසින් නම් ඇදුරන් සමීපයෙහි වැස බුදුවදන් ඉගෙන අරුත්රස විද කියයුතු වෙයි, මේ සප්තඥානයෝ ආර්යාශ්‍රාවකයාගේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා ඥානයෝමැයි. ලොකොත්තර මාර්ගය බහුවිත්තක්ෂණික වූයේ නම් නැති. එකවිත්තක්ෂණික වූයේම යයි හැඟවිය යුත්තේය. ඉදින් හඟනේ නම් හඟ්වා, ඉදින් නොහඟනේ නම් යව. උදෑසනම විහාරයට පිවිස කැඳ බොව, යි යැවිය යුත්තේය, සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේමැයි.

(කොසම්බක සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (8)

49. බ්‍රහ්මනිමන්තණික සූත්‍ර වර්ණනා.

එවං මෙ සුතං යි බ්‍රහ්මනිමන්තණික සූත්‍රයයි එහි 'පාපකං දිට්ඨිගතං'- ලාමකවූ ශාශ්වතදෘෂ්ටිය 'ඉදං නිව්චං'- මේ අවකාශ සහිතවූ අනිත්‍යවූ බ්‍රහ්මස්ථානය නිත්‍යයයි කියයි. 'ධූවං' යනාදීහු ඊටම වෙවචනයෝ යි එහි 'ධූවං'- ස්ථිරය. 'සස්සතං'- ඇමකල්හි විද්‍යාමානය 'කෙවලං'- අඛණ්ඩය. සකලය, 'අවචනධම්මං'- වූත නොවන ස්වභාවය. ඉදං හි න ජායති' යනාදියෙහි මෙතැන්හි

කිසිවෙක් උපදින්නේ හෝ මියන්නේ හෝ ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් පැමිණෙන්නේ හෝ නැත යනු සඳහා කියයි. 'ඉතො ච පනඤ්ඤං'- මේ අවකාශ සහිතවූ බ්‍රහ්මස්ථානයෙන් මත්තෙහි අන්‍ය නිශ්ශරණයෙක් නම් නැතැයි මෙසේ ඔහුට ශක්තියට පැමිණි ශාශ්වතදෘෂ්ටිය උපන්නා වෙයි. තවද- මෙසේ කියනසුලූවු හෙතෙම මත්තෙහි තුන් ධ්‍යානභූමිහුය, සතර මාර්ගයෝය, සතර ඵලයෝය, නිර්වාණය යන සියල්ල ප්‍රතිබාහනය කෙරෙයි. 'අවිජ්ජාගතො'- අවිද්‍යාවට ගියේ, යුක්තවූයේ, අඥානිවූයේ, අන්ධවූයේ. 'යත්‍ර හි නාම'- යමෙක් නම්. අප්ථ ඛො භික්ඛවෙ, මාරොපාපිමා' යනු, මාරතෙම කෙසේ භාග්‍යවතුන් දුටුවේද යත්:- හෙතෙම වනාහි තමාගේ භවනයෙහි හිඳ කලින් කල ශාස්තෘන් වහන්සේ ආවර්ජනය කෙරෙයි. " අද මහණගොයුම් කවර ගම හෝ නියම්ගම හෝ වෙසේදැ" යි. මෙකල වනාහි ආවර්ජනා කරන්නේ උක්කට්ඨානුවර නිසා සුභගවනයෙහි වාසය කෙරෙති, දැන 'කොහි ගියේ දෝ හො'යි බලන්නේ බඹලොවට යන්නවුන් දැක 'මහණගොයුම් බඹලොවට යෙයි, යම්තාක් එහි දහම් දෙසා බ්‍රහ්මසමූහයා මාගේ විෂය නොඉක්මවාද ඒ තාක් ගොස් ධර්මදෙශනාවට කැමැත්ත නැති බව කරන්නෙමි.' ශාස්තෘන්ගේ පදානුපදිකව ගොස් බ්‍රහ්මසමූහයා අතර නොපෙනෙන ශරීරයෙන් යුක්තව සිටියේය. හෙතෙම ශාස්තෘන් විසින් බකබ්‍රහ්ම තෙම ප්‍රතිබාහනය කරන ලදැයි දැන බ්‍රහ්මයාට උපස්ථම්භකව සිටියේය. එයින් කියන ලදී- 'අප්ථ ඛො භික්ඛවෙ, මාරො පාපිමා' යනු. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජං අන්වා වසිත්වා'- බ්‍රහ්මපාරිසද්‍යයෙහිවූ එක් බ්‍රහ්මයකුගේ ශරීරයට පිවිස එහෙත් මහාබ්‍රහ්මයන්ට හෝ බ්‍රහ්ම පුරොහිතයන්ට ආවෙසවන්ට නොහැකි වෙයි. 'මෙතමාසදො'- මොහුට නින්දා නොකරව. 'අහිභු'- මැඩගෙන සිටියේ: දෙටු වූයේ. 'අනහිභුතො'- අන්‍යයන් විසින් නොමැඩපවත්වන ලද්දේ. 'අඤ්ඤදත්ථු' යනු එකාන්ත වචනයෙහි නිපාතය. දැකීමී වශයෙන්. 'දසො'- සියල්ල දකියයි දක්වයි. 'වසවත්ති'- සියලු ජනයා වශයෙහි පවත්වයි. 'ඉස්සරො'- ලොවට ඉසුරු වූයේ 'කත්තානිම්මානා'- ලොකය පිළිබඳ කර්තෘ ද, මවන්නාද වූයේ. පෘථිවි- හිමවත්- සිනෙරු-

චක්‍රවාට- මහාසමුද්‍ර- වක්‍ර - සූර්යායෝ මොහු විසින් මවන ලද්දානුයයි දක්වයි.

'සෙට්ඨො සජ්ජිතා'- මේ තෙම ලොවට උතුම්වූයේද, සකස් කරන්නේද වෙයි. 'නුඹ ක්ෂත්‍රිය නම් වෙව, නුඹ බ්‍රාහ්මණ නම්, නුඹ වෛශ්‍ය නම්, ශුද්‍ර නම්, භාහස්ථ නම්, ප්‍රච්ඡික නම්, යටත් පිරිසෙයින් ඔටුවෙක් වෙව, ගොණෙක් වෙව'යි මෙසේ මේ තෙම සත්වයන් විසඳන්නායයි දක්වයි. 'වසී පිතා භූත භවානානං'- මේ තෙම පුරුදු කළ වශීත්වය ඇති බැවින් වසිය මේ තෙම භූතයන්ටද භවයන්ටද පිතා යයි කියයි. එහි අණ්ඩජ- ජරායුජ සත්වයෝ ඇතුළු බිජුවටෙහිද ඇතුළු වස්තියෙහිද භවයෝ නම් වෙති. පිටත නික්මුණු කල පටන් භූතයෝය. සංස්වෙදජයෝ ප්‍රථම චිත්තක්ෂණයෙහි භවයෝය, දෙවෙනි චිත්තක්ෂණය පටන් භූතයෝය. ඔපපාතිකයෝ පළමු ඉරියව්වෙහි භවයෝය. දෙවෙනි ඉරියව්වෙහි පටන් භවයෝයයි දත යුත්තානුය. ඔහු සියල්ලෝම මොහුගේ පුත්‍රයෝය යන සංඥාවෙන් 'පිතා භූත-භවානානං'යි කිය.

'පඨවිගරහකා'- යම්සේ තෙපි මෙ කල්හි අනිත්‍යය දූඛය අනාත්ම යැයි පෘථිවිය ගර්භා කෙරෙහිද පිළිකුල් කෙරෙහිද, එසේ ඔවුහුද පෘථිවිය ගරහන්නෝ වූහ. හුදෙක් තෙපිම නොවෙති දක්වයි. 'ආපොගරහකං' යනාදියෙහිද මෙම නයයි. 'හිනෙ කායෙ පතිට්ඨිතා'- සතර අපායෙහි උපන්නානුය. 'පඨවි පසංසකා'- යම්සේ තෙපි ගර්භා කෙරෙහිද එසේ නොගර්භා නිත්‍යය ස්ථිරය ශාශ්වතය නොසිඳිය හැකිය නොබිඳිය හැකිය ක්ෂය නොවෙයයි මෙසේ පෘථිවියට ප්‍රශංසා කරන්නාහු පෘථිවියේ ගුණ කියන්නාහු වූහ,යි කියයි. පඨමාහිනන්දිනො- තණ්හා දෘෂ්ටි වශයෙන් පෘථිවියට සතුටු වන්නාහු. සෙසු පදයන්හිද මෙම නයයි 'පණිතෙ කායෙ පතිට්ඨිතා'- බඹලොව උපන්නානුය. 'කිංතාහං'- කවර කරුණකින් තා මම 'ඉංස' යනු වොදනාර්ථයෙහි නිපාතය 'උපාතිවත්තිත්ථො'- ඉක්මවා උපාතිවත්තිතො යි ද පඨයි මේ අර්ථය මැයි. 'දණ්ඩෙන පටිප්පණාමයා'- සතර රියන් මුගුරු දණ්ඩකින් තළා පලවා හරින්නේය. 'නරකප්පපායෙ සියක් පුරුෂ පමණවූ මහගෙබක. 'විරාධෙය්‍යු'- අතින් ගතයුතු තැන හෝ පයින් සිටිය යුතු තැන

හෝ ගැනීම සිටීම දෙක කරන්ට නො හැකි වන්නේද 'නනු ත්වං භික්ඛු පස්සයි'- මහණ තෙපි රැස්ව සිට දිලිසෙන්නාවූ බබළන්නාවූ මේ බඹ පිරිස නොදක්නෙහි දැ? යි බ්‍රහ්මයාගේ අවවාදයෙහි සිටියවුන් ගේ සෘද්ධානුභාවය දක්වයි. 'ඉති ඛො භික්ඛවෙ මාරො පපිමා බ්‍රහ්මිං පරිසං උපනෙහි'- මහණෙනි, මාරපාපී තෙම 'මහණ, තෙපි යශසින්ද ශ්‍රියෙන්ද බබළන්නාවූ බඹ පිරිස නොදක්නෙහිද? තෙපින් මහා බ්‍රහ්මයාගේ වචනය නොඉක්මවා නුඹට යමක්ම බ්‍රහ්ම තෙම, කියාද, එය කරන්නෙහි නුඹත් මෙපරිද්දෙන් යශසින්ද ශ්‍රියෙන්ද, බබළන්නෙහි යයි කියමින් මා බඹ පිරිසට එළවූයේය, එක් කෙළේය. 'මා ත්වං මඤ්ඤිත්ථො'- තෙපි නතමක් සිතව. මාරො ත්වමසි පාපිම'- 'නුඹ මහජනයා මරණ හෙයින් මාර නම, මහජනයාට පවිට්ඨ ලාමකවූ අයස කරන හෙයින් පාපිමත් නමැයි තා දනිමි.'

'කසිණං ආයු'- සියලු ආයුෂ. 'තෙ ඛො එවං ජාතෙහුං'- ඔවුහු මෙසේ මහත්වූ 'තපස් කර්මයෙන් යුක්තයෝය. තෙපි තවද පළමු දිනයෙහි උපන්නේ කුමක් දන්නෙහිද? යම්බඳු නොපගේ මුඛයෙහි අදත් කිරි සුවද හමායයි ගටමින් කියයි. 'පඨවිං අප්පකංඛාසිස්සයි'- පෘථිවිය ඇතුළත් කොට නිමවා තණ්හා- මාන- දෘෂ්ටීන් ගන්නෙහි. 'ඔපසායිකො මේ භවිස්සයි' මා සමීපයෙහි වසන්නෙක් වන්නෙහි, මා යන්නහු අනුව යන්නෙහි, සිටියහු සමීපයෙහි සිටින්නෙහි, හුන්නහු අනුව හිඳිනෙහි, හොත්තහු අනුව හෝනෙහි යන අර්ථයි. 'වත්ථුසායි කො'- මාගේ වස්තුවෙහි සයනය කරන්නේ 'යථාකාමකරණියෝ ඛාහින්නෙය්‍යාසි'- මා විසින් තමාගේ කැමැත්තෙන් යමක් කැමති වෙමිද, එය කළයුතු වූයේ නැවත යටපත් කොටද, ගිරිහිකොළ ලැහැබකටත් වඩා ඉතා පහත්වූවෙක් ඉතා මිටිවූවෙක් කළයුතු වන්නෙහි යන අර්ථයි. මෙයින් මේ තෙම භාග්‍යවතුන් නළවන්නේ හෝ අවමන් කරන්නේ හෝ වෙයි. නළවා නම් 'මහණ, ඉදින් තෙපි තණ්හා දෘෂ්ටීන් පෘථිවිය ඇතුළත් කොට ගන්නෙහි නම්, මට අනුව වසන්නෙක් වන්නෙහි, මා යන කල යන්නෙහි, සිටිනා කල සිටිනෙහි, හිඳිනා කල හිඳිනෙහි, හෝනා කල හෝනෙහි' මම තා සෙසු ජනයා පිළිබඳ විස්තරයකක් ඇතුළත් වූයෙක් කරන්නෙමි' මෙසේ පළමු කොට නළවා නම.

නැවත සෙසු පදයන්ගෙන් නින්දා කරන්නේ නම. මෙද මෙහි අදහසය:- 'ඉදින් තෙපි පෘථිවිය ඇතුළත් කොට ගන්නෙහි නම්, මාගේ විෂය නම්, වස්තුවෙහි හෝනේ වන්නෙහි. මාගේ ගමනාදිය බලා යන්නෙහි හෝ සිටින්නෙහි හෝ හිඳින්නෙහි හෝ නිදන්නෙහි හෝ වෙහි, මාගේ වස්තුවෙහි මට අරක් ගන්නෙහි, තවද මම තා කැමතිසේ යටපත් කොටද ගිරිහිකොළ ලැහැබකටත් වඩා ඉතා මිටිවූවෙක් කරන්නේ' මෙසේ නින්දා කරන්නේ නම. යම්හෙයකින් මේ බ්‍රහ්ම මාන නිශ්ශ්‍රිතවිද, එහෙයින් මෙහි නින්දාවම අදහස් කරන ලද්දිය. 'ආපං' යනාදියෙහිද මෙම නයයි. 'අපි ව තෙ අහං බ්‍රහ්මෙ'යි මෙවිට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ 'මේ බ්‍රහ්ම මාන නිශ්ශ්‍රිතය, මම දනිමි හඟි. තමාගේ යසසින් මත්ය, ශරීරය පහරනටද නිසිවූ කිසිවෙක් නොදකී, මදක් නිගන්නට වටනේය'යි සිතා මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. එහි 'ගතිං ව පජානාමි' - නිෂ්පත්තියක් දනිමි. 'ජුතිං ව' අනුභාවත් දනිමි 'එවං මහෙසක්ඛො' මෙසේ මහායශස් ඇත්තේ' මහාපරිවාර ඇත්තේ.

'යාවතා වන්දිමසුරියා පරිහරන්ති' - යම් පමණ තැන්හි සඳ - හිරු හැසිරෙත්ද, 'දිසා භන්ති විරොවතා' - දිශාවන්හි බබළමින් දීප්තිමත් වෙත්ද නොහොත් ඔවුන් කරණ කොට දිශාවෝ බබළමින් දීප්තිමත් වෙත්ද, 'තාව සහස්සධා ලොකො' - එපමණෙකින් සහග්‍රධා ලොකයහ, මේ සක්වළ සමග සක්වළ දහසෙක යන අර්ථයි. 'එත්ථ තෙ වත්තතිවසො' - මේ සක්වළ දහසෙහි තාගේ වශය පවතී. 'පරොවරං ව ජානාසි' - යන මෙහි සක්වළ දහසෙහි පරාවරවූ උසස් - පහත්වූ හීන - ප්‍රණීතවූ සත්වයන් දන්නෙහි. 'අපො රාගවිරාගිනං' - හුදෙක් මේ තෙම සමාද්ධියෙක, මේ තෙම පියවි මිනිසෙකැයි පරාවර බව නොවෙයි, යළි මේ තෙම රාග සහිතයෙක, මේ තෙම පහවූ රාග ඇත්තෙකැයි රාගවිරාගී ජනයාද දන්නෙහි. 'ඉත්ථංභා වඤ්ඤාථාභාවං' යන මෙහි 'භාව' නම් මේ සක්වළය, 'අඤ්ඤාථාභාව' නම් මෙයින් ශෙෂවූ එකුන්දහසක් සක්වළය. 'සත්තානං ආගතිං ගතිං' යන මෙහි සක්වළ දහසෙහි පිළිසඳු විසින් සත්වයන්ගේ ඊමද ව්‍යුති විසින් යැමද දන්නෙහි එහෙත් නුඹට 'මම ඉතා මහත් එකෙක්මි හැඟිමි වෙයි. නුඹ සහග්‍රි

බ්‍රහ්ම නම. නැවත තට වැඩිසිටි අන්‍යවූ ද්විසහග්‍රී ත්‍රිසහග්‍රී චතුස්සහග්‍රී පඤ්චසහග්‍රී දශසහග්‍රී ශතසහග්‍රීවූද බ්‍රහ්මයන්ගේ පමණෙක් නැති. නුඹ සතර රියන් කඩක පමණ ගන්ට වැයම් කරන්නකු මෙන් මහත්යයි, හඟනේවෙහි නිගන්නා සේක.

‘ඉදුප්පන්නෝ’- මෙහි පළමුවන දැහැන්බිම උපන්නේ, ‘තෙන තං ත්වං න ජානාසි’- එකරුණෙන් ඒ කය නුඹ නොදන්නෙහි. ‘තෙව තෙ සමසමො’- දහයුතු තැනට පැමිණත් තා හා සමසමයෙක් නොවෙමි. අභිඤ්ඤාය’- ප්‍රඥාවෙන් ‘කුතො නිවෙය්‍යං’- නුඹට වඩා ඉතා පහත් බවක් වනාහි මට කොයින්ද? මේ බ්‍රහ්ම වනාහි හෙට්ඨප්පත්තිකයෙක:- බුද්ධොත්පාදය නොපැමිණි කල්හි තවුස්පැවිද්දෙහි පැවිදිව කිසුණු පිරියම් කොට සමවත් උපදවා නො පිරිනුණු ධ්‍යාන ඇතිව කලුරිය කොට චතුර්ථධ්‍යාන භූමියෙහි වෘහත්ඵල බ්‍රහ්ම ලොකයෙහි පන්සියයක් කල්පයට ආයු ගෙන උපන. එහි ආයු ඇතිතෙක් සිට යට බඹලොව උපදනට නිසිවූ තෘතීය ධ්‍යානය ප්‍රණීත කොට වඩා ශුභකිණ්භ බ්‍රහ්මලොකයෙහි සුසාර්ථකපක් ආයුගෙන උපන. එහිදී ද්විතීයධ්‍යානය වඩා ආභස්සරයෙහි අටකපක් ආයු ගෙන උපන. එහිදී ප්‍රථමධ්‍යානය වඩා ප්‍රථමධ්‍යාන භූමියෙහි කපක් ආයු ඇතිව උපන. හෙතෙම ප්‍රථම කාලයෙහි තමා කළ කර්මයද උපන් තැනද දැනගත. එහෙත් කල් යත් යත් දෙකම සඳහන් නොකොට ශාශ්වත දෘෂ්ටිය ඉපදවී. එහෙයින් භාග්‍යවත්තු ‘තං ත්වං න ජානාසි -පෙ- කුතො නිවෙය්‍යං’යි වදාළහ. එකල බ්‍රහ්ම මෙසේ සිතී- ‘ශ්‍රමණගෞතම මාගේ ආයු ද උපන් තැනද පෙර කළ කර්මයද දැනී. මැනව් මම පෙර කළ කම් පුළුවස්මි’ ශාස්තෘන් තමාගේ පෙර කළ කර්මය පිළිවිත. ශාස්තෘන් වහන්සේ වදාළහ:

පෙර මේ බ්‍රහ්ම කුලගෙයක ඉපද කාමයෙහි ආදීනව දැක ‘ජාති- ජරා- ව්‍යාධි- මරණ කෙළවර කරන්නෙමි’ ගිහි ගෙන් නික්ම තවුස් පැවිද්දෙහි පැවිදිව, සමවත් උපදවා අභිඥාපාදක ධ්‍යානලාභිව ගංඉචුරක පන්සලක් කරවා ධ්‍යානයෙහි ඇලීමෙන් කල්යැවී. එසමයෙහිද කලින් කල සාර්ථවාහකයෝ පන්සියක් ගැලින් මරුකතරට පිළිපදිත්. මරු කතර වනාහි දවල් යන්ට නොහැක්ක, රාත්‍රියෙහි ගමන් වෙයි. එකල පළමු ගැල අග්වියෙහි

යෙදූ ගවයෝ යෙමින් යෙමින් නැවතී ආ මගටම අභිමුඛ වූහ. සියලු ගැල් එසේම නැවතුණාහ. අරුණු නැගී කල්හි නැවති බැව් දැනගත්හ. තවද- ඔවුන්ට එදා කතර ඉක්මවන දවස විය. සියලු දර-දිය පිරිහී ගියේය. එහෙයින් 'මෙවිට අපගේ දිවි නැතැ'යි සිතා ගොනුන් ගැල්සක බැඳපියා-මනුෂ්‍යයෝ ගැල්සෙවණට පිවිස වැදහොත්තාහ. තාපස තෙමේද කලින්ම පත්සලින් නික්ම පත්සල්දොර හුන්නේ ගංගාව බලමින් ගඟ මහවතුරෙන් පුරමින් පෙරළී එන මිණිකඳක් මෙන් එන්නා දුටුවේය. දැක- 'මෙලෙවිහි මෙබඳු මිහිරිදිය නොලැබීමෙන් වෙහෙසට පැමිණෙන සත්වයෝ ඇද්දෝ හො'යි සිතී. හෙතෙම මෙසේ ආවර්ජනා කරන්නේ මරුකතර ඒ ගැල් සාර්ථය දැක 'මේ සත්වයෝ නොනැසෙත්වායි මෙයින් මහදියකද සිඳී මරුකතර සාර්ථයන්ට අභිමුඛව යේව'යි අභිඥාවිත්තයෙන් ඉටිය, චිත්තොත්පාදය සමග ඇළකට නැගී කලක් මෙන් වතුර එහි ගියේය. මනුෂ්‍යයෝ දියහඬින් නැගීට ජලය දැක තුටුපහටු වූවාහු නා බී ගොනුන්ටද පොවා සුවසේ කැමති තැනට ගියාහුය. ශාස්තෘන් වහන්සේ බ්‍රහ්මයාගේ ඒ පූර්වකර්මය දක්වන සේක්-

"නුඹ හටගත් පවස්. ඇති ග්‍රීෂ්මයෙන් අතිශයින් පීඩිතවූ බොහෝ මිනිසුන් පෙවූයෙහි යන යමක් වේද, තා විසින් කරන ලද පැරණිවූ ඒ චුතසමාදානය හා ශීල චුතය නිදා පිබිදියේ අලුයම් කල දුටු සිහිනයක් මෙන් සිහි කරමි."

යි මේ ගාථාව වදාළහ.

මෑත කාලයෙකිහිද තාපස තෙම ගංතෙර පත්සලක් කොට ගෙන වනගමක් නිසා වෙසෙයි. එකල්හි සොරු ඒ ගම පැහැර හස්තසාරය ගෙන දෙනුන්ද බලාත්කාරයෙන් ගත් මිනිසුන්ද ගෙන යෙති. දෙන්නුද බල්ලෝද මිනිස්සුද මහ හඬින් හඬත්. තාපස ඒ ශබ්දය අසා 'මේ කීමෙක් දෝ හො'යි ආවර්ජනා කරන්නේ මිනිසුන්ට හයක් උපනැයි දැන 'මා දක්නා කල්හි මේ සත්හු නොනසිත්වා'යි අභිඥාපාදක ධ්‍යානයට සමවැද නැගීසිට අභිඥාවිත්තයෙන් සොරුන්ගේ පෙර මඟ යුද කිරීමට සැරසී එන සිවුරඟ සෙනගක් මැවී. සොරු ඒ දැක 'රජ ආවනැ'යි හැඟ පැහැරගත් බඩු දමාපියා පලා ගියහ. තාපස 'යමක් යමකුට

අයිති නම් එය ඔහුටම වේවා යි ඉටි. ඒ එසේම විය. මහාජනයා සැපතට පැමිණි ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුගේ මේ පූර්වකර්මයන් දක්වන සේක්-

‘එනි නම් නදිතිරයෙහි සොරුන් විසින් ගන්නා ලද බලාත්කාරයෙන් අල්වා ගෙනයනු ලබන්නාවූ ජනයා මිදවී.’

යි මේ ගය වදාළහ,

ඒ ගාථාවෙහි එනිකුලස්මි- ගංගා තිරයෙහි.

නැවත එක් කලෙක උඩුගඟ වැසි කුලයෙක් යට ගඟ වැසි කුලයක් හා සමඟ මිත්‍රසන්ථව කොට නැව් හඟුළු බැඳ බොහෝ කන-බොන දැ ද ගඳ මල් ආදියද නඟාගෙන ගඟ දියෙන් එයි. මිනිස්සු කමින් බොමින් නටමින් ගයමින් දෙව් විමනකින් යන්නවුන් මෙන් බලවත් සොම්නස් ඇතිවූහ. ගඟ වසන නාරජ දැක කිපියේ ‘මොහු මා කෙරෙහි සිතකුදු නොකෙරෙහි, දැන් මොවුන් මුහුදටම පමුණුවන්නෙමි’ මහත්වූ ආත්ම බවක් මවා දිය දෙකක් කොට බිඳපියා නැඟී පෙනය කොට හුස්මමින් සිටියේය, මහාජන තෙම දැක බියවූයේ මහ හඬින් හැඬී. තාපස පන්සල හුන්නේ හැඬීම අසා ‘මොහු ගයමින් නටමින් හටගත් සොම්නස ඇතිව එති, එහෙත් දැන් බියහඬින් හැඬූහ, කිමෙක් දෝ හෝ’යි විමසන්නේ නාරජු දැක ‘මා බලා සිටිද්දී සත්වයෝ නොනැසෙත්ව’යි අභිඥාපාදක ධ්‍යානයට සමවැද අත්බැව හැරදමා ගුරුළු වෙසක් මවාගෙන නාරජුට දැක්වී. නාරජ බිය වූයේ පෙන හකුළා ජලයට පිවිසියේ. මහාජනයා සැපයට පැමිණියේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුගේ මේ පූර්ව කර්මයන් දක්වන සේක්-

“කර්කශවූ නාගයා විසින් මිනිසුන් තසනු කැමති බැවින් ගංගා ශ්‍රෝතයෙහි ගන්නා ලද නැව් ඇති ජනයා බලයෙන් අභිභවනය කොට මිදවී”-

යි මේ ගය වදාළහ.

අන් කලෙක්හිදු මේ තෙම ඉසි පැවිද්දෙහි පැවිදිව ‘කෙසව’ නම් තවුසෙක් විය. එසමයෙහි අපගේ බෝසත්වූ ‘කප්ප’ නම් මානවක කෙසව තාපසයන්ගේ බද්ධවරවූ අතවැසිව සිටි ආචාර්යයන්ගේ කළයුතු කිමැයි මුහුණ බලමින් හැසිරෙනසුලු

වූයේ මනාපයක් කරනුසුලු වූයේ නුවණැත්තේ වැඩකරු වූයේ විය. කෙසේ වෙතත් ඔහුගෙන් වෙන්ව වැඩෙන්නට නොහැකි විය. ඔහු නිසාම ජීවිතාව කෙළේයි. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුගේ මේ පූර්ව කර්මයන් දක්වන සේක්-

“කප්ප නම් වූ නුඹගේ අතැවැස්සෙක් විය. ඔහු නුවණැත්තෙකු වුවයෙන් සම්පූර්ණ වූවනුයයි සිතී.” මේ ගස වදාළහ.

මෙසේ බඹු නොයෙක් අත්බැව්හි කළ කර්මය ශාස්තෘන් වහන්සේ ප්‍රකාශ කළ සේක. ශාස්තෘන් වදාරන්නේ බ්‍රහ්ම තෙම සැලකී, පහන් දහසක් දැල්වෙන කල්හි රූපයන් මෙන් ඔහුට සියලු කර්මයෝ ප්‍රකට වූහ. හෙතෙම පහන් සිත් ඇත්තේ මේ ගාථාව කිය-

“ඒකාන්තයෙන් මාගේ මේ ආයුෂ්‍ය දන්නෙහි එයින් අන්‍යවූ දතෙකු දෙයද දන්නෙහි එහෙයින්ම ඔබ බුදුවූයෙහි සියලු ධර්මයන් අවබෝධ කළ හෙයින්ම ඔබගේ මේ දිලියෙන ශරීර ප්‍රභාව. මේ සියලු බලලොවද බබුළුවමින් සිටින්නේයි.”

එකල ඕනට භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මත්තෙහිත් අසම බව ප්‍රකාශ කරන සේක්- ‘පඨවිං බො අහං බ්‍රහ්මෙ,’ යනාදිය වදාළහ.

එහි ‘පඨවියා පඨවින්තෙත අනනුභූතං’- පෘථිවි ධාතුව විසින් පෘථිවි ස්වභාවයෙන් අනනුභූතයා, නොපැමිණෙන ලද. තවද ඒ කුමක්ද යත්:- නිර්වාණයයි. ඒ නිවන වූකලී සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් නික්මුණු බැවින් පෘථිවි භාවයෙන් අප්‍රාප්ත නම, ‘තදහිඤ්ඤාය’- ඒ නිවන දැන පසක්කොට. ‘පඨවිං නානොසිං’- පෘථිවි ධාතුව තණ්හා දෘෂ්ටි මාන ග්‍රහණයෙන් නොගත්තෙමි. ‘ආපං’ යනාදියෙහිදු මෙම නයයි. විස්තරය වනාහි මූලපරියායයෙහි කී නියෙන්ම දතෙකු. ‘සවෙ බො තෙ මාරිස, සබ්බස්ස සබ්බන්තෙන’ යි මෙය මේ බ්‍රහ්ම තමා වාදී බැවින් ‘සබ්බං’යි අක්ෂර නිර්දේශ කොට අක්ෂරයෙහි දොස් දක්වමින් කිය.

ශාස්තෘන් වහන්සේ වනාහි සත්කාය සඳහා ‘සබ්බං’යි වදාරති. බ්‍රහ්ම තෙම සර්වසර්වය සඳහා කියයි. ‘ඔබ සියල්ල යයි කියව, ස්වභාවයෙන් නොපැමිණෙන ලදැයි කියව. ඉදින්

සියල්ල පැමිණෙන ලද්දේ නොවන්නේද, එකල්හි ඔහුගේ නොපැමිණීම ඇති. 'මා හෙව තෙ රිත්තකමෙව අහොසි තුවිජක මෙව අහොසි' - ඔබගේ වචනය සිස් නොවේවා, තුවිජ නොවේව'යි ශාස්තෘන් මුසාවාදයෙන් නිග්‍රහ කෙරෙයි. යම් හෙයකින් ශාස්තෘන් වහන්සේ මේ බ්‍රහ්මයාට වඩා සිය ගුණයෙන් දහස් ගුණයෙන් වාදිතර සේක්ද, එහෙයින් 'මම සියල්ලද කියන්නෙමි, අප්‍රාප්තයද කියන්නෙමි, මාගේ වචනය අසව'යි ඔහුගේ වාදමර්දනය පිණිස කරුණු එළවන සේක් - 'විඤ්ඤාණං' යනාදිය වදාළහ. එහි 'විඤ්ඤාණං' - විශේෂයෙන් දත යුත්ත. අනිදස්සනං' - චක්ෂුර්විඤානයාගේ ආපාඨයට නොපැමිණෙන හෙයින් 'අනිදස්සන' නම. දෙපදයෙන්ම 'අනන්තං' - ඒ මේ (නිවන) උත්පාදව්‍යය අන්තර්ගත බැවින් අනන්ත නම. මේ කියන ලද මැයි -

"භූතයෝ උත්පාදව්‍යය නම් අන්තය ඇත්තාහුය. අන්තර්ගතවූ නිවන ප්‍රත්‍යයෙන් අනුත්පන්නය. නූපත් වස්තුවෙහි උත්පාදව්‍යය අන්තයෝ නොදක්නා ලැබෙත්. භූතයෙහි අන්තයෝ ප්‍රකාශ කරන ලද්දාහුයි."

'සබ්බතො පහං' - සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රභාසම්පන්නවූ. ඒ එසේ මැයි - නිවනට වඩා අන් දහමෙක් අතිශයින් ප්‍රභාසහිත වූයේ හෝ අතිශයින් ජ්‍යාතිමත් වූයේ හෝ අතිශයින් පරිශුද්ධ වූයේ හෝ අතිශයින් පණ්ඩර වූයේ හෝ නැති. සියලු තැන්හි ප්‍රභූවූයේ හෝ එයම හෝ කිසි තැනක තැන්තේ නොවේ නුඤ්ඤාණං' - සැබව - පූර්වදිශාදීන් අතුරෙහි අසවල් දිශාවෙහි නම් නිර්වාණය නැතැයි නොකියයුතු. නොහොත් 'පහං'යි තීර්ථයට නමය. සියලු තැන්හි තොට ඇත්තේ මොහට නුඤ්ඤාණං' නිර්වාණයට වනාහි - යම්සේ මහමුහුදට යම් යම් තැනකින් බසිනු කැමැත්තාහු වෙත්ද, ඒ ඒ තැනම තොට වේද, නොතොටක් නම් නැද්ද, එපරිද්දෙන් අට්ඨස්සි කමටහන් අතුරෙහි යම් යම් මුඛයකින් නිවනට බසිනු කැමැත්තාහු වෙත්ද, ඒ ඒ කමටහනම නිවනට තොට වෙයි, නොතොට වූ කමටහනක් නම් නැති. එයින් වදාරන ලදී - 'සබ්බතො පහං' යනු. 'තං පඨවියා පඨවිත්තෙන්' - ඒ නිවන පෘථිවිධාතුහුගේ පෘථිවි

ස්වභාවයෙන් එයින් අන්‍යවූ අබ්බාත්වාදීන්ගේ අප් ආදී ස්වභාවයෙන් ද අප්‍රාප්තය, මෙසේ නොප වැන්නවුන්ට විෂයවූ යම් සියලු ක්‍රොමක ධර්මජාතයක් වේද, ඒ සියල්ලට ස්වභාවයෙන්- දතයුතුවූ අනිදර්ශනවූ උත්පාදව්‍යය අන්තර්ගතවූ සර්වප්‍රකාරයෙන් ප්‍රභාසම්පන්නවූ ඒ නිවන අප්‍රාප්තයයි වාදය පිහිටවූ සේක. ඉක්බිති බ්‍රහ්ම තෙම ගත් ගත් වාදය ශාස්තෘන් විසින් විසඳවන ලද්දේ ගතයුතු කිසිවක් නොදැක ලලිතයක් කරනු කැමතිව 'හන්ද වරහි තෙ මාරිස, අන්තර්ධායාමි'යි කිය එහි 'අන්තර්ධායාමි'- අදෘශ්‍යමාන ප්‍රාතිහාර්යයක් කෙරෙමි. 'සවෙ විහෙසි'- ඉදින් මට අතුරුදහන් වන්ට හැකිවෙයි නම්, අතුරුදහන් වෙහි, පෙළහර කරව.

'තෙවස්සු මෙ සක්කොසි අන්තර්ධායිකුං'- මට අතුරුදහන් වන්ට නොම හැකි වෙහි. නැවත මේ බ්‍රහ්ම කුමක් කරනු කැමැත්තේවිද යත්:- මූලප්‍රතිසන්ධියට යනු කැමති විය. යම් හෙයකින් බ්‍රහ්මයන්ගේ මූල ප්‍රතිසන්ධියෙහි ආත්ම භාවය සියුම් වූයේ අන්‍යයන්ට ආපාථ නොවේද. නිර්මිත කයින්ම සිටිත්ද, ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුට මූලප්‍රතිසන්ධියට යන්ට නුදුන් සේකද. මූලප්‍රතිසන්ධියට හෝ නොගොස් යම් අන්ධකාරයකින් තමා වතුරුවා අදෘශ්‍යමානයෙක් වන්නේ නම් ශාස්තෘන් වහන්සේ ඒ අදුර දුරුකළ සේකද. එහෙයින් අතුරුදහන් වන්ට නොහැකි විය. හෙතෙම නොහැකි වන්නේ විමානයෙහි සැඟවෙයි, කප්පුකෙහි සැඟවෙයි, උක්කුටිකව හිඳී. බඹපිරිස පරිභාස කළේය- 'මේ බකබ්‍රහ්ම විමානයෙහි සැඟවෙයි, කප්පුකෙහි සැඟවෙයි, උක්කුටිකව හිඳී 'බ්‍රහ්මය, නුඹ අතුරුදහන් වීමි, සිතුවෙහිදැ?යි. හෙතෙම බඹපිරිස විසින් පරිභාස කරන ලද්දේ මකු විය. 'එවං වුත්තෙ අහං හික්ඛවෙ,- මහණෙනි, බකබ්‍රහ්ම විසින් "නිදුකාණෙනි, එසේ නම් ඔබට අතුරුදහන් වෙමි' මෙසේ කී කල්හි ඔහු අතුරුදහන් වන්ට නොහැකි වන්නනු දැක මම මෙසේ කීම්-'ඉමං ගාථං අභාසිං'- කුමක් හෙයින් භාග්‍යවත්තු ගාථාවක් වදාළහ යත්:- ශ්‍රමණ ගෞතමයන් මෙතැන්හි ඇතිබව හෝ නැතිබව හෝ දැනගන්ට කෙසේ හැකිදැ?යි මෙසේ බ්‍රහ්ම සමූහයාගේ වචනයට

අවකාශයෙක් නොවේව,යි අතුරුදහන් වූවාහු ගාථාව වදාළහ එහි-

‘භවෙ වා’භං භයං දිස්වා’- මම භවයෙහි භය දැකම, ‘භවං ව විභවෙයිතං’- මේ කාමභවාදි ක්‍රීඩිධමුම සත්වභවයද, ‘විභවෙයිතං’- විභව (නිර්වාණ) ය ගවේෂණය කරන්නාහු සොයන්නාහුත් නැවත නැවත භවයෙහිම දැක, ‘භවං නාහිවදිං’- තණ්හා දෘෂ්ටි වශයෙන් කිසි භවයක් ‘න + අහිවදිං’- නොගත්තෙමි, යන අර්ථයි. ‘නන්දිං ව න උපාදිසිං’- භව තෘෂ්ණාවට නොපැමිණියෙමි, නොගත්තෙමි, යන අර්ථයි. මෙසේ චතුරාර්යසත්‍යයන් ප්‍රකාශ කරමින් ශාස්තෘන් වහන්සේ ධර්මදෙශනාව දෙශනා කළසේක. දෙසුන් කෙළවර දෙශනානුසාරයෙන් විදසුන් ගැබ් ගත්වා දසදහසක් පමණ බ්‍රහ්මයෝ මගපල අමාපැන් පානය කළාහුය.

‘අච්ඡරියබිභූත චිත්තජාතා’- උපන් ආශ්චර්ය්‍ය ඇත්තාහු උපන් අද්භූත ඇත්තාහු උපන් සතුටු ඇත්තාහුම වූහ. ‘සමුලං භවං උදබ්බති’- බෝමැඩ තමන් වහන්සේගේද ඒ ඒ දම් දෙස්නෙන් අන් බොහෝ දෙව් මිනිසුන්ගේද මුල් සහිතවූ භවය ‘උදබ්බති’- ඉදිරි. උත්පාටනය කෙළේය යන අර්ථයි. තවද- එසමයෙහි මාරපාපිතෙම ක්‍රොධයෙන් මඩනා ලදුව ‘මා හැසිරෙන් හැසිරෙත්ම ශ්‍රමණ ගෞතමයන් විසින් බණ වදාරා දසදහසක් පමණ බ්‍රහ්මයෝ මාගේ වශය ඉක්මවනු ලැබුවාහු ය’යි ක්‍රොධාහිභූත බැවින් එක්තරා බ්‍රහ්ම පාරිසද්‍යයකුගේ ශරීරයෙහි ආවේශ විය. එය දක්වන්ට- ‘අථ ඛො භික්ඛවෙ, යනාදිය වදාළහ. එහි ‘සවෙ ත්වං එවමනුබද්ධො’- ඉදින් ඔබ මෙසේ තමා විසින්ම චතුස්සත්‍යයන් අවබෝධ කළහු නම්, ‘මා සාවකෙ උපනෙසි’- ගිහි සව්වන් හෝ පැවිදි සව්වන් හෝ ඒ දහමට නොපමුණුව. ‘භීතෙ කායෙ පතිට්ඨිතා’- සතර අපායෙහි පිහිටියාහු ‘පණිතෙ කායෙ’- බඹලොව පිහිටියාහු මේ මේ කවුරුත් සඳහා කියාද යත්:- බාහිර පැවිද්දෙහි පැවිදිවූ තවුස් පිරිවැර්ජයන් සඳහාය. ඒ එසේමැයි- නොපැමිණි බුද්ධෝත්පාදය ඇති කල්හි කුලපුත්‍රයෝ තවුස් පැවිද්දෙහි පැවිදිව කිසිවකුගේ

කිසිවක් නො වීමයා එකවරම සමවත් උපදවා බඹ ලොව උපන්නාහුය. ඔවුන් සඳහා මෙසේ කිය-

‘අනක්ඛානං කුසලංහි මාරිස’- නිද්දකාණෙනි, අන්‍යයන්ට නොකීම අවවාද නොකිරීම ධර්ම කථාව නො දෙසීම මැනව, මෙය ශ්‍රේෂ්ඨය. ‘මා පරං ඔවදාහි’- කලෙක මිනිස් ලොව කලෙක දෙවිලොව කලෙක බඹ ලොව කලෙක නා ලොව ඇවිදිමින් නොහැසිරෙනු මැනව. එක්තැනක හුන්නේ ධ්‍යාන මාර්ග- එල සැපයෙන් කල් යවනු මැනවැයි, යි ‘අනාලපනතාය’- කථා නොකරන බැවින් ‘බ්‍රහ්මිණො ව අභිනිමන්තණතාය’- බ්‍රහ්මයාගේද ‘ඉදං හි මාරිස, නිව්චං’ යනාදි නයින් අවකාශ සහිත බ්‍රහ්මස්ථානයෙන් නිමන්ත්‍රණ වචනයෙන්ද, ‘තස්මා’- එ කරුණෙන්. මේ ධර්මයට ‘බ්‍රහ්මනිමන්තනික’යිම නම සංඛ්‍යාව සංඥාව ප්‍රඥප්තිය උපත. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(බ්‍රහ්මනිමන්තණික සූත්‍ර වර්ණනා නිමි.) (9)

50. මාරතජ්ජනිය සූත්‍ර වර්ණනා.

‘එවං මෙ සූතං’ යි මාරතජ්ජනික සූත්‍රයයි. එහි ‘කොට්ඨමනුපච්චියො’- කුසට පිවිස අතුනු ඇතුළත ප්‍රවිෂ්ට වූයේ පක්ඛාසයස්ථානයෙහි හුන්නේ. ‘ගරුගරු විය’ අතිශයින් බර වූවෙක් මෙන්, තදවූයේ ගල් රැසක් වැනිවූයේ. ‘මාසාවිතං මඤ්ඤො’- උදුබන් කැවුනුගේ කුස මෙන්ද, උදු පිරු පසිම්බුවක් මෙන්ද, තෙල් උදු මෙන්ද යන අර්ථයි. ‘විහාරං පවිසිත්වා’- ඉදින් ආහාර දොෂයෙන් මේ බරබව විනම් අභ්‍යවකාශයෙහි සක්මන් කරන්ට නො පහසුයයි සක්මනින් බැස පන්සලට පිවිස පියවින් පැනවූ අස්තෙහි හුන්න. ‘පච්චත්තං යොනියො මනසාකාසි’- මේ කිමෙක් දෝ හෝ යි අවජමින් තමන් විසින්ම උපායයෙන් මෙනෙහි කළහ. ඉදින් තෙරුන් වහන්සේ තමන්ගේ ශීලය ආවර්ජනා කොට ඊයේ දවස් හෝ පෙර දවස් හෝ වැළඳු නො පැසුණු යමක් ඇත්නම් අන්කිසි විෂභාග දොෂයෙක් හෝ ඇත්නම් සියල්ල දිරා වා පාසු වේව යි අතින් කුස පිරිමැදි

සේක් නම්, මාරපාපී තෙම විලිනව යන්නේය. තවද තෙරුන් වහන්සේ එසේ නොකොට උපායයෙන් මෙතෙහි කළහ. 'මා තථාගතං විහෙසි' - යම්සේ පුතුන් වෙහෙස කළ කල්හි මවුපිය දෙදෙන වෙහෙසන ලද්දාහුම වෙත්ද, සද්ධිවිහාරික-අනේතවාසිකයන් වෙහෙස කළ කල්හි ආචාර්ය-උපාධ්‍යායයෝ වෙහෙසන ලද්දාහුම වෙත්ද ජනපදය වෙහෙසු කල රජ තෙම වෙහෙසන ලද්දේම වේද එපරිද්දෙන් තථාගත ශ්‍රාවකයකු වෙහෙසු කල තථාගතයන් වහන්සේ වෙහෙසන ලදහුම වෙති, එයින් කීහ- 'මා තථාගතං විහෙසි' - යනු. පච්චිග්ගලෙ අච්චාසි' - දොර කවුළුවෙහි සිටියේය. 'අග්ගල යි කවුළුව කියනු ලැබේ. මුඛයෙන් උඩට නැගී පන්සලින් නික්ම පන්සලෙහි කවුළුව නිසා සිටියේය යන අර්ථයි.

'භුතපුබ්බං මාරිය' - යි කුමක් හෙයින් මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහුද? තෙරුන් වහන්සේ වනාහි මෙසේ සිතූහ- 'ආකාශස්ථ දෙවියන්ට වූකලි මිනිස්ගද යොදුන් සියයක සිටියවුන්ට පීඩා කරයි. මේ කියන ලදමය- 'යොජනසතා ඛො රාජඤ්ඤ, මනුස්සගන්ධො දෙවෙ උබ්බතති' යි. එහෙත් මේ මාර සියුමැලිවූ භාත්පසින් පවිත්‍රවූ මහෙශාකාචූ අනුභාවසම්පන්න වූ දෙව් රජෙක් වූයේ මාගේ කුසට පිවිස අතුනු ඇතුළත පක්වාසය පිහිටි අවකාශයෙහි හුන්නේ ඉතාම දුෂ්ට වූයේ වන්නේය. මෙබඳු නම් පිළිකුල් කටයුතුවූ විපරිතවූ පෙදෙසට පිවිස හිඳින්නට හැකි වූවහුට අන් කුමක් නොකටයුතු වන්නේද අන් කුමක් ලජ්ජා වන්නේද. තවද 'නුඹ මාගේ නෑයෙකැ' යි කී කල්හි මොළොක් බවට නොපැමිණෙන්නාහු නම් නැති. එබැවින් ඔහුට නෑයෙකැයි අවබෝධ කරවා ඔහු මෘදුවූ උපායකින්ම හරිමි, සිතා මේ දෙශනාව ආරම්භ කළහ. 'සො මෙ ත්වං භාගිනෙය්‍යො හො' සි' - ඒ නුඹ එකල්හි මාගේ බෑනා වූයෙහි. මෙය ප්‍රවේණිවශයෙන් කියන ලද, 'දෙවිලොව වූකලි මාගේ පියවංශය මුතු වංශයයි රජ කරන්නෙක් නම් නැති. පුණ්‍යයාගේ වශයෙන් දෙවි ලොව දෙව් රජව උපන්නේ ආයු ඇතිතෙක් සිට වුත වෙයි, අනෙකෙක් තමා කළ කර්මයෙන් එතැන්හි අධිපතිව උපදී. මෙසේ මේ මාරද එකල ඉන් වුතව නැවත කුසල් කොට මේ කල එහි අධිපති නැන්හි උපනැයි දතයුතු.

‘විදුරො විදුරො’- විගතධුර වූයේ. අන්‍යයන් හා සමග අසමාන වූයේ යන අර්ථයි. ‘අප්පකසිරෙන’- නිදුකින්. ‘පසු පාලකා’- එළු- බැටලුවන් රක්නාහු. ‘පථාවිනො’- මඟට පිළිපත්නාහු. ‘කායෙ උපවිනිත්වා’- හාත්පසින් සෑයක් බැඳ, ‘අග්ගිං දත්වා පක්කමිංසු’- මෙතෙකින් ශරීරය ක්ෂය වීමට යන්නේය, යි චිත්තයාගේ පමණ සලකා සතර දිග ගිනිදි නික්ම ගියාහුය. සෑය පහත්සිඵවක් මෙන් දැල්වීණි, තෙරුන්ට දියලෙනකට පිවිස වැඩහුන් කලක් මෙන් විය. ‘චිවරානි පප්ථොටෙන්වා’- සමවතින් නැගිට අහවූ දුම් ඇති කැලමල් පැහැ ඇති අඟුරු මඩිමින් සිවුරු සලා තවද උත්වහන්සේගේ සිරුරෙහි උණුසුම් පමණකුදු නොවීය, සිවුරෙහි රැලක් පමණකුදු නොදැවී, සමාපත්ති බලය නම් මේය.

‘අක්කෝස්ථ’- දශ ආක්‍රොශ වස්තුවෙන් ආක්‍රොශ කරවූ. ‘පරිහාසථ’- වචනයෙන් පරිහව් කරවූ. ‘රොසෙථ’- ගටවූ ‘විහෙසෙථ’- දුක් උපදවවූ. මේ සියල්ල වචනයෙන් ගැටීමටම නම්ය. ‘යථා ත දුසිමාරො’- යම්සේ මොවුන්ට දුසිමාර තෙම, ‘ලහෙථ’ ඔතාරං- සිදුරක් ලබා නම්, කෙලෙස් ඉපදීමට ආරම්භණ ප්‍රත්‍යය ලබන්නේ නම් යන අර්ථයි. ‘මුණ්ඩකා’ යනාදියෙහි මුඩු වූවන්ට ‘මුණ්ඩ’ යිද ශ්‍රමණයන්ට ‘සමණ’ යිද කියන්ට වටනේය, මොවුහු නැවත අනදර කෙරෙමින් ‘මුණ්ඩකා සමණකා’ යි කීහු ‘ඉබ්භා’- ගෘහපතියෝය, ‘කිණ්භා’- කෘෂ්ණයෝය. කඵවූවෝය යන අර්ථයි. ‘බන්ධුපාදාපච්චා’- මෙහි බන්ධු යි බ්‍රහ්මයා අදහස් කරන ලද, සැබව- බ්‍රාහ්මණයෝ ඔහු ‘පීතාමන’ (මුත්තා) යයි ව්‍යවහාර කෙරෙති, පාදයන්ගේ අපත්‍රයෝ- ‘පාදාපච්චා’- බඹහුගේ පිටිපත්ලෙන් උපන්නාහු යන අදහසයි. මේ වූකලි ඔවුන්ගේ ලබ්ධිය:- බමුණො බඹහුගේ මුවින් නික්මුණාහුය, ක්ෂත්‍රියයෝ ළයින්, වෛශ්‍යයෝ නැබිත්, ශුද්‍රයෝ දණින්, ශ්‍රමණයෝ පිටිපසින් නික්මුණාහුයයි. ‘ක්ධායිනොස්ම ක්ධායිනොස්ම’- අපි ධ්‍යාන ඇත්තමෝය අපි ධ්‍යාන ඇත්තමෝ යයි. ‘මධුරකජානා’- හටගත් අලස බැව් ඇත්තාහු. ‘ක්ධායන්ති’- සිතත්. ‘පප්පක්ධායන්ති’ යනාදිය උපසර්ග වශයෙන් වැඩිවූවාහුයි. ‘මුසිකං මගයමානො’- සවස ගොදුරු

පිණිස රුක්සිදුරින් නික්මුණු ගස අත්තෙහි සිටි මියකු සොයමින්, හේ වනාහි අතිශයින් ශාන්තයකු මෙන් නිශ්චලව සිටි, පැමිණි කල්හි මියා වහා අල්ලාගනි 'කොන්ටු' - සිවල්, උකුසුයයිද කියති. 'සන්ධි සමලසංකට්ඨරේ' - ගෘහසන්ධියෙහිද මලනික්මෙන ඇළෙහිද කසළගොඩෙහිද, 'එහි 'සන්ධි' නම්, ගෘහසන්ධියයි. 'සමල' නම් අසුචි නික්මෙන ඇළය. 'සංකට්ඨර' නම්, කසළගොඩය, 'වහවිජ්ජේනා' - කන්තාරයෙන් නික්මුණු සිඳුණු කඳ ඇති. 'සන්ධිසමලසංකට්ඨරේ' - ගෘහසන්ධියෙහි හෝ මලවැහෙන තැනහි හෝ කසළ ගොඩෙහි හෝ හෙතෙම අඩක්වැසූ සිරුරු ඇත්තකු මෙන් නිශ්චලව සිහිවිලි සිතයි.

'නිරයං උප්පජ්ජන්ති' - ඉදින් මාර මිනිසුන්ගේ සිරුරෙහි ආවේශව මෙසේ කරන්නේ නම් මිනිසුන්ට අකුසල් නොවන්නේය, මරහටම වන්නේය, එහෙයින් සිරුරෙහි ආවේශ නොව විෂභාග වස්තුවක් විපිළිස (උපදින) අරමුණක් දක්වයි. එකල වනාහි හෙතෙම භික්ෂූන් කෙමිනක් ගෙන මසුන් මිරිකන්නවුන් මෙන්ද, දැලක් ගෙන මසුන් ගන්නවුන් මෙන්ද, ලාටුතැවරු දණ්ඩක් බහා ලිහිණින් බදින්නවුන් මෙන්ද, බල්ලන් සමග වනයෙහි මුවදඩ හැසිරෙන්නවුන් මෙන්ද, මාගමුන් ගෙන අවන්බිම හුන්නවුන් මෙන්ද නටන්නවුන් මෙන්ද, ගයන්නවුන් මෙන්ද, භික්ෂුණීන්ගේ රාත්‍රීස්ථාන- දිවාස්ථානයන්හි විෂභාග මිනිසුන් හුන්නවුන් මෙන්ද, සිටියවුන් මෙන්ද, කොට දැක්වී. මිනිස්සු අරණ්‍යයට ගියාහුද වලට ගියාහුද වෙහෙරට ගියාහුද උපදින අරමුණු දැක අවුත් අන්‍යයන්ට කියත්:- "ශ්‍රමණයෝ මෙබඳුදූ ආශ්‍රාමණක දෙය නොසුදුසු දෙය කෙරෙති. මොවුන්ට දුන් කල කුසල් කොයින්ද? මොවුන්ට කිසිවක් නොදෙව'යි. මෙසේ ඒ මනුෂ්‍යයෝ දුටු දුටු තැන සිල්වතුන්ට ආක්‍රොශ කරන්නාහු අකුසල් රැස්කොට අපාය පුරන්නෝ වූහ. එයින් කියන ලදී- 'නිරයං උප්පජ්ජන්ති' යනු.

'අන්වාචිට්ඨා' - ආවිෂ්ට වූවාහු. 'එරිත්වා විහරිංසු' - හුදෙක් පතුරුවා වාසය කළාහු නොවෙති, නැවත කකුසද භාග්‍යවතුන්ගේ අවවාදයෙහි සිට මේ සතර බ්‍රහ්මචාරියන් උපදවා ධ්‍යානපදස්ථාන කොට විදසුන් රහත් බැවිහි පිහිටියාහුය.

‘ආගතිං වා ගතිං වා’- පිළිසඳ විසින් පැමිණෙන තැනක් හෝ ගති විසින් යන තැනක් හෝ නොදනිමි, ‘සියා චිත්තස්ස අඤ්ඤාප්තං’- සොම්නස් වශයෙන් අන්‍යාථාත්වයක් වන්නේ නම්. ‘සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති’ යන මෙහිද පළමු නයින්ම අර්ථ දැක්වූ යම්සේ පළමු විපිළිසර උපදනා අරමුණ දැක්විද, එසේ මෙවිට ප්‍රසාදකරවූ අරමුණ දැක්වී. හෙතෙම එකල්හි මිනිසුන්ට පෙනෙනතැන හික්ෂුන් අහසෙහි යන්නවුන් මෙන් සිටියවුන් මෙන් පලඟින් හුන්නවුන් මෙන් අහසෙහි මැසීම කරන්නවුන් මෙන් පොත් කියවන්නවුන් මෙන් අහස සිවුර දිගහැර සෘතු ගන්වන්නවුන් මෙන් මහලු පැවිද්දන් අහසෙහි හැසිරෙන්නවුන් මෙන්, තරුණ සාමණේරයන් අහස සිට මල නෙලන්නවුන් මෙන් කොට දැක්වී. මනුෂ්‍යයෝ අරණ්‍යයට ගියාහුද වලට ගියාහුද වෙහෙරට ගියාහුද පැවිද්දන්ගේ පිළිවෙත් දැක අවුත් අන්‍යයන්ට කියති:- ‘හික්ෂුන් අතුරෙහි යටත්පිරිසෙන් සාමණේරයෝ පවා මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇත්තාහුය, මහානුභාව ඇත්තාහුය, මොවුන්ට දෙන ලද්ද මහත් ඵල වෙයි. මොවුන්ට දන්දෙවු සත්කාර කරවයි. එකල්හි මනුෂ්‍යයෝ හික්ෂු සංඝයාට සිවුපසයෙන් සත්කාර කරන්නාහු බොහෝ පින් කොට සගමග පුරන්නෝ වූහ. එයින් කියන ලදී. ‘සග්ගං ලොකං උප්පජ්ජති’ යනු.

‘එට් තුම්හෙ හික්ඛවෙ, ආසුභානුපස්සි කායෙ විහරථ’- භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මුළු දඹදිව ඇවිදිමින් හික්ෂුන් දෙතුන් දෙනෙකුත් වසන තැනට ගොස් ‘මහණෙනි, අශුභ සංඥාව පුරුදු කළ සිතින් බහුලව වසන හික්ෂුහුගේ සිත මෙමුද්‍රිත ධර්මය හා යුක්ත බැවින් සැඟවෙයි, හැකිලෙයි, පෙරළෙයි නොපැතිරෙයි උපේක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ එළඹ සිටී. මහණෙනි, ආහාරයෙහි ප්‍රතික්කුල සංඥාව පුරුදු කළ සිතින් බහුලව වසන හික්ෂුහුගේ සිත රස තෘෂ්ණාවෙන් සැඟවෙයි, හැකිලෙයි, පෙරළෙයි, නො පැතිරෙයි. උපේක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ එළඹ සිටී. මහණෙනි, සියලු ලොකයෙහි අනභිරත සංඥාව පුරුදු කළ සිතින් බහුලව වසන හික්ෂුහුගේ සිත ලොකයෙහි විත්‍ර- විචිත්‍ර වස්තූන්හි සැඟවෙයි, හැකිලෙයි

පෙරළෙයි, නො පැතිරෙයි. උපෙක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ එළඹ සිටී. මහණෙනි අනිත්‍ය සංඥාව පුරුදු කළ සිතින් බහුලව වසන භික්ෂුහුගේ සිත ලාභ- සත්කාර- ප්‍රශංසාවෙහි සැඟවෙයි, හැකිලෙයි, පෙරළෙයි, නො පැතිරෙයි උපෙක්ෂාව හෝ පිළිකුල් බව හෝ එළඹ සිටිය'යිද මෙසේ අනුසස් දක්වා 'තථ තුමිහෙ භික්ඛවෙ, අසුභානුපස්සි කායෙ විහරං ආහාරෙ පටික්කුල සඤ්ඤි නො, සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤි නො, සබ්බාංඛාරෙසු අනිච්චානුපස්සිනො'-යි මේ සතර කමටහන් වදාළ සේක ඒ භික්ෂුහුද මේ සතර කර්මස්ථානයන්හි කර්ම කරන්නාහු විදසුන් වඩා සියලු ආශ්‍රවයන් ක්ෂය කොට රහත් බැව්හි පිහිටියාහුය. මේ සතර කර්මස්ථානයෝද රාගය සන්සිඳුවන්නාහු දොස- මොහයන් සන්සිඳුවන්නාහු රාගය නසන්නාහු දොස- මොහයන් නසන්නාහුම වෙති.

'සක්ඛරං ගහෙත්වා'- මීට ඇතුළෙහි සිටින පමණ ගලක් ගෙන මේ මාර වනාහි බමුණු- ගැහැවියන් ලවා භික්ෂුන්ට ආක්‍රොශකරවාද බමුණු ගැහැවියන්ගේ වශයෙන් භික්ෂුසංඝයාට ලාභසත්කාර උපදවාද සිදුරක් නො ලබන්නේ දැන් සියතින් උපක්‍රම කරනු කැමතිව එක්තරා කුමාරයකුගේ ශරීරයෙහි ආවේශව මෙබඳු ගලක් ගත්තේය,

ඒ සදහා කියන ලදී- 'සක්ඛරං ගහෙත්වා' යනු සීසං වොහින්දි'- හිස බිඳුනේය. මහසම සිද්ධි මස් දෙකඩ විය. ගල වනාහි හිස් කබල නොබිඳ ඇටයට හැපීම නැවැත්න. නාගාපලො කිතං අපලොකෙසි'- මහා ශබ්දය අසා යම්සේ නම් හස්ති නාග ඇත හෝ මෑත හෝ බලනු කැමැත්තේ ගෙල නො පෙරළා සියලු සිරුරින්ම නැවතී ආපසු බලාද, එපරිද්දෙන් සියලු සිරුරින්ම නැවතී ආපසු බැලූ සේක. යම් හෙයකින් යම්සේ මහාජනයාගේ ඇට කොනින් කොන හැපී සිටියාහුද, පසේබුදුවරුන්ගේ අංකුසයෙන් ලැගුනාහු වෙත්ද, බුදුවරුන්ගේ එසේ නො වෙති නැවත බුදුවරුන්ගේ හැකිල්ලක් මෙන් එකාබද්ධ, ව සිටියාහුද. එහෙයින් පිටිපස බලන කල්හි ගෙල පෙරළන්ට නොහැකි වෙයි. තවද යම්සේ හස්ති නාග පිටිපස බලනු කැමැත්තේ සියලු සිරුරින්ම හැරේද, එසේ පෙරලා

හැරියයුතු වෙයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යන්ත්‍රයකින් පරිවර්තනය කළ රන් පිළිමයක් මෙන් සියලු සිරුරින්ම නැවති බැලූයේක. යළි බලා සිටි සේක්- 'න චා'යං දුසිමාරො මත්තමඤ්ඤාසි'යි වදාළහ එහි අර්ථය නම්:- මේ දුසිමාර පව් කරන්නේ පමණ නොම දන්නේය, පමණ ඉක්මෙන සේ කෙළේය. 'සභාපලොකතා' - කකුසන්ධ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ බැලීම සමඟ එකෙණෙහිම. 'තම්හා ව ධානා වවි' - ඒ දිව්‍යස්ථානයෙන්ද චුනවුයේ මහා නරකයෙහි උපන්නේය යන අර්ථයි. චුත වන්නේද යම් කිසි තැනක නොගොස් වගවර්ති දිව්‍ය ලොකයටම අවුත් චුත විය. 'සභාපලොකා' - යන වචනයෙන් භාග්‍යවතුන් විසින් බැලූ බැවින් චුත වියයි නොදත යුතු. මේ වනාහි ව්‍යුති කාලය දැක්වීම් මාත්‍රයක් මැයි. වැළි උදාරවූ මහා ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි වරදනා ලද බැවින් පොරොවෙන් ගසන ලද්දක් මෙන් ඔහුගේ ආයු එහිම සිඳි ගියේයයි දතයුතු.

'තයො නාමධෙය්‍යාහොත්ති' - නම් තුනක් වෙත්. 'ඡප්ප්ඝායතනිකො' - ඡට්ඨපර්ශ්‍යයනනයන් අතුරෙහි වෙනම වෙදනාවට ප්‍රත්‍යයවූ 'සංකුසමාහතො' - යනුල්වලින් විදින ලද්දේ පව්වත්ත වෙදනියෝ - තෙමේම වෙදනාව උපදවන්නේ. සංකුතා සංකුහදයෙ සමාගච්ඡෙය්‍ය' - යනුල සමඟ යනුල ළමැද එක්වන්නේය. ඒ නිරයෙහි උපන් සත්වයන්ගේ තුන්ගවු ආත්මභාවය වෙයි. තෙරුන්ටද එබඳුවිය. එකල ඔහුගේ ඒ ආත්මභාවය නිරයපාලයෝ තල්කඳපමණවූ ඇවිලගත්තාවූ හාත්පසින් දැල් වෙන්නාවූ ගිනි දැල් සහිතවූ යනුල් සියයක්ම ගෙන 'තා විසින් මෙතැනින් සිතා පව් කරන ලදැ'යි සුණු දෙණක සුණු කොටන්නවුන් මෙන් ළමැද කොටා පනස් දෙනෙක් පයට අභිමුඛවද පනස් දෙනෙක් හිසට අභිමුඛවද කොටමින් යෙති. මෙසේ යෙමින් පන්සියයක් අවුරුද්දකින් දෙකෙළවරට පැමිණ නැවත නවතමින් පන්සියයක් අවුරුද්දකින් ළමැදට පැමිණෙත්. ඒ සඳහා මෙය කියන ලදී. වුට්ඨානිමං - විපාකයෙන් උපන් වෙදනාව. ඕ වනාහි මහානිරයෙහි වෙදනාවට වඩා අතිශයින් දුක්වෙයි. ඒ එසේමැයි - යම්සේ

තෙල් පානය කරන සතියට වඩා පරිහාර (-පට්‍යාසෙවනය කරන) සතිය අතිශයින් දුක්වේද, එපරිද්දෙන් මහානිරයට වඩා උසස්ද නිරයෙහි විපාක වුවිඨාන වේදනාව දුෂ්කරයයි කියත්. සෙය්‍යාපාපි මච්ඡස්ස'- යම් හෙයකින් පුරුෂයාගේ හිස වට වේද, හුලින් පහර දෙන්නහුගේ පහර සිටීම නොලබාද, ගිලිහේද, මත්ස්‍යයාගේ හිස දික්ව පුළුල් වේද, පහර සිටි මලබාද, නොවරදවා කම්කටුලු කිරීම පහසු වේද, එහෙයින් මෙබඳුවූ හිස වේ."

'විධුරං සාවකමාසජ්ජ'- විධුර නම් ශ්‍රාවකයන් ගටා. 'පච්චත්තවේදනා'- තෙමීම වෙන වෙන වේදනා උපදවන. 'ඊදිසො නිරයො ආසි'- මෙතැන්හි නිරය දෙවදුන සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුතු. 'කණ්ණ දුක්ඛං නිගච්ඡසි'- කළුවන් මාරය, දුක් විදින්නෙහි. 'මජ්ඣිමනිකායාසංඝයා' මහමුහුද මැද ජලය වස්තු කොට උපන් විමානයෝ කල්පස්ථායී වූවාහු වෙති. ඒ විමානයන්ගේ වෙරළමිණක මෙන් පැහැය වෙයි. පර්වතයක් මුදුනෙහි දැල්වෙන නළ ගිනිකඳක් මෙන්ද ඒ විමානයන්ගේ රශ්මිහු බබළති. 'පහස්සරා'- ප්‍රභාසම්පන්න වූවාහු වෙති. ඒ විමානයන්හි නිලහෙදාදි වශයෙන් නානාත්මවර්ණවූ අප්සරාවෝ නටති. 'යො එතමනිජානාති'- යමෙක් මේ විමාන වස්තුව දැනිද යන අර්ථයි. මෙසේ මෙහි විමාන- ප්‍රේත වස්තු වෙන්ම අර්ථ දැක්විය යුතු. 'පාදංගුට්ඨොත කම්පයි'- මෙය පාසාද කම්පන සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුතු. 'යො වෙජයන්තං'- මෙය චූලතණ්හා සංඛයවිමුත්ති සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුතු. 'සක්කං සො පරිපුච්ඡති' - මේද ඒ සූත්‍රයෙන්ම දැක්විය යුතු. 'සුධම්මායං අභිනො සහං'- සුධර්මාසභාව සම්පයෙහි. මෝ වන්හි බඹලොව සුධර්මාසභාවය, තව්තිසාභවනයෙහි නොවෙයි. ඒ එසේමැයි- සුධර්මාසභාවක් රහිතවූ දෙවිලොවෙක් නම් නැති.

'බ්‍රහ්මලොකෙ පහස්සරං'- බ්‍රහ්මලොකයෙහි ශාරිපුත්‍ර මොද්ගල්‍යායන මහාකාශ්‍යාපාදි ශ්‍රාවකයන් විසින් පිරිවරන ලද තෙජෝ ධාතුවට සමවැද වැඩිහුන් භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ ආලෝකය. ඒ මෙසේය- එක් සමයෙකිනි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ බඹලොව සුධර්මා දිව්‍යසභාවෙහි රැස්ව-'යමෙක් මෙහි

පැමිණෙන්නට හැකි වන්නේ නම් එසේ මහත් සෘද්ධි ඇති කිසි මහණෙක් හෝ බමුණෙක් හෝ ඇද්දෝ හෝ'යි සිතන්නාවූ බ්‍රහ්මසමුහයාගේ සිත දැන එහි ගොස් බ්‍රහ්ම සමුහයාගේ මස්තකයෙහි වැඩහුන් සේක් තෙජොධාතුවට සමවැද මහාමොද්ගලායනාදීන්ගේ පැමිණීම සිතුවේ. ඔවුහුද ගොස් ශාස්තෘන් වහන්සේ වැද තෙජොධාතුවට සමවැද වෙන වෙන දිශාවන්හි වැඩහුන්න. සියලු බ්‍රහ්මලොකය එකාලොක විය. ශාස්තෘන් වහන්සේ චතුස්සත්‍ය ප්‍රකාශක වූ ධර්මය දෙශනා කළ සේක. දෙසුම් කෙළවර නොයෙක් දහස්ගණන් බ්‍රහ්මයෝ මාර්ගඵලයන්හි පිහිටියාහුය. ඒ සඳහා මේ ගාථා කියන ලද්දාහුය. නැවත ඒ මේ කාරණය බකබ්‍රහ්ම සූත්‍රයෙන් දැක්විය යුතු. 'විමොක්ඛෙන අපස්සයි' - ධ්‍යානවිමොක්ෂයෙන් ස්පර්ශ කෙළේද, 'වනං' - දඹදිව, 'පුබ්බිම හෝනා මිනිස්සු නම් අපරගොයාන වාසීහුද උත්තරකුරු වාසීහුද වෙති, ඔවුන් සියල්ලන්ද ස්පර්ශ කෙළේයයි කියන ලද වේ. නැවත මේ අර්ථය නන්දොපනන්ද දමනයෙන් දැක්විය යුතු. වස්තුව විශුද්ධිමාර්ගයෙහි සෘද්ධිකථාවෙන් විස්තර කරන ලදී. 'අප්පඤ්ඤං පසවි' - අකුසල් ලැබී 'ආසං මා 'කාසි හික්බුසු' - හික්මුන් රුස්වමි, වෙහෙසමි' මෙසේ ආශාව නො කරව. සෙස්ස සියලු තැන්හි ප්‍රකටවූ අර්ථ ඇත්තේ මැයි.

(මාරතජ්ජනිය සූත්‍ර වර්ණනා නිමි. (10)

"ප්‍රපඤ්චදීපිකා" නම්වූ මැදුම්සඟි සිංහල අටුවාවෙහි

පස්වැනිවූ

වූලයමකවර්ග වර්ණනා

මෙතෙකින් සමාප්තයි.

'ප්‍රපඤ්චසූදනී' මධ්‍යමනිකායාටිඨකථානුදිත

ප්‍රපඤ්චදීපිකා

මැදුම්සඟි සිංහල අටුවාවේ මූලපණ්ණාස වර්ණනා නිමි.

ආචාර්ය ඒ. පී. ද සොයිසා
 සිංහලයට පරිවර්තනය කළ
 සම්පූර්ණ ත්‍රිපිටකය පොත් පෙළ

1. දීඝ නිකාය 1
2. දීඝ නිකාය 2
3. දීඝ නිකාය 3
4. මජ්ඣිම නිකාය 1
5. මජ්ඣිම නිකාය 2
6. මජ්ඣිම නිකාය 3
7. මජ්ඣිම නිකාය 4
8. මජ්ඣිම නිකාය 5
9. සංයුත්ත නිකාය 1
10. සංයුත්ත නිකාය 2
11. සංයුත්ත නිකාය 3
12. සංයුත්ත නිකාය 4
13. සංයුත්ත නිකාය 5
14. සංයුත්ත නිකාය 6
15. සංයුත්ත නිකාය 7
16. අභිභුත්තර නිකාය 1
17. අභිභුත්තර නිකාය 2
18. අභිභුත්තර නිකාය 3
19. අභිභුත්තර නිකාය 4

20. චූළදක නිකාය 1
21. චූළදක නිකාය 2
22. චූළදක නිකාය 3
23. චූළදක නිකාය 4
24. චූළදක නිකාය 5
25. චූළදක නිකාය 6
26. චූළදක නිකාය 7
27. චිතය පිටකය 1
28. චිතය පිටකය 2
29. චිතය පිටකය 3
30. චිතය පිටකය 4
31. අභිධර්ම පිටකය 1
32. අභිධර්ම පිටකය 2
33. අභිධර්ම පිටකය 3
34. අභිධර්ම පිටකය 4
35. අභිධර්ම පිටකය 5
36. අභිධර්ම පිටකය 6
37. අභිධර්ම පිටකය 7
38. අභිධර්ම පිටකය 8
- අටුවා කොත්
39. විශුඬි මාර්ගය 1
40. විශුඬි මාර්ගය 2
41. දීඝ නිකාය අටුවාව 1
42. දීඝ නිකාය අටුවාව 2
43. දීඝ නිකාය අටුවාව 3
44. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 1
45. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 2
46. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 3
47. මජ්ඣිම නිකාය අටුවාව 4
48. සංයුත්ත නිකාය අටුවාව 1

425/-

ISBN 978-955-30-3657-

සී/ස ඇස්. ගොඩගේ සහ සහෝදරයෝ (පුද්.) සමාගම

රාජ්‍ය සම්මාන ලත් පොත් ප්‍රකාශකයෝ
 661, 665, 675, පී. ද ඇස්. කුලරත්න මාවත, කොළඹ 10.
 දුරකථන: (011) 2685369, 2686925 ෆැක්ස්: 2674187
www.godage.com godageem@slt.lk

9 789553 036520